
GAUDEO

NOVA REPERTA,

Sive

Rerum Memorabilium

RECENS INVENTARUM,

&

VETERIBUS INCOgnitarum,

GUIDONIS PANCIROLLI
JCti Clariſſimi

LIBER SECUNDUS.

Ex Italico Latinè redditus, & Commentariis illuſtratus

Ab

HENRICO SALMUTH.

Editio Secunda.

AMBERGÆ,
Typis Michaelis Forſteri.
M. D CVIII.

Illuſtriſsimo & fortiſſimo Principi,

Dn. CHRISTIANO,
Principi Anhaltino,
Comiti Aſcaniæ, Domino Serveſtæ & Bernburgi, &c.
SERENISSIMI ELECTORIS PALATINI
In Bavaria ſuperiore
LOCUM-TENENTI;

Domino meo Clementiſſimo.

SCitum eſt, quod Papinianus interroganti, quare libros non ſcriberet? reſpōdiſſe fertur, Vereri ſe, ne chartæ iis, q ſcripturi ſunt, pluris eſſent emendæ. Nec enim noſtra hac tempeſtate tantùm, ſed & ſuperioribus quoque ſeculis, adeò inſatiabile multos ſcribendi cacoëthes egit, ut Eunapius in Vitis Philoſophorum, ridens Scripturientium ſtudia, AEmiliū ſcribat ſolitum fuiſſe dicere, βιβλίδια eorum

hominum, multorum Camelorum ju-
ſtum onus eſſe poſſe. Quod longè antè
prævidens ille Apollinis quoq; oracu-
lo ſapiens judicatus Socrates, nihil, dum
viveret, ſcribere voluiſſe dicitur, ratus
ſcilicet, & librorum copiam officere Sa-
pientiæ ſtudioſis, & invidiâ premi vi-
vorum auctoritatem. Certè, quæ invi-
dorũ & antea fuerit, & hodie etiamnũ
ſit malignitas, dum ex aliorum repre-
henſione atq; ignominia gloriam lau-
demq; captant, parum interim ſcientes,
quàm multa neſciant: id manifeſtius
eſt, quàm ut explicari debeat. Faſtidita
verò librorum copia, ignota eſſe non
poteſt: quandoquidem multorum in-
dies ſcripta vel ad Cimmerias tenebras
& caliginem, tineis ac blattis paſcendis,
vel ad ſalſamentarios ſoleant amandari,
&, ut Horatius dicebat,

Deferri in vicum, vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Nàm quæ non ita ſcribuntur, ut rem
indè facere, & divitias ſubitò acquirere
poſſis: nugæ ilicò ſunt, & Nævii Buttu-
batta. Sic evenit, ut non pauci præclara
illa

illa ingenii ſui monumenta tam diu vivere cupiant, quàm diu beſtiolas quasdam, quæ apud Hypanim Scythiæ Europeæ fluvium naſcuntur: quarum vita diem non excedere dicitur. Quæ res non parum me ſuſpenſum tenuit, poſt primam illam Rerum deperditarum, novam hanc noviter Inventarum editionem meditantem; dum animo mecum expendo, quàm arduum ſit, vetuſtis novitatē dare, novis auctoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ ſuæ omnia. Sed cùm primam operis hujus partem viris doctiſſimis, & quavis dignitate cōſpicuis, non tantùm probatam intelligerem; verùm etiam iidem crebris me exhortarentur literis, ne poſterioris & quidem jam diu promiſſæ editionem diutius ſuſpendendo, hanc ingenii mei fœcunditatem (ſic illi interpretabātur, ꝙ ego in me perquàm ſentio eſſe exiguū) ipſis inviderem: Inter quos nominari à me poſſe gaudeo illud Sileſię ſid' *Jacobum Monavium*, præter generis no-

bilitatem cùm doctrina singulari, tum auctoritate clarissimum: sanè ut cum latinissimo poetarum dicam Lucretio,

Percussit thyrso laudis spes magna meum cor.

Ideoque ut contractum illud nomen tandem expungeretur, egoque promissionis nexu solverer; huic quoque parti, quæ Rerum noviter inventarum est, manum admovi, atque ut in publicum, ea qua cõspicitur forma, prodiret, concessi haud invitus. Qua tamen in re veniam mihi dari peto, quòd à Pancirollo hisce meis Notis sæpè digressus fuerim longiùs: quanquam nullâ aliâ de caussa, quàm ut posset Lector uno quasi momento plurium rerum cognitione simul frui, atque insuper etiam legendi tædio quodammodo levaretur: cùm expeditum sit, talibus egressionum amœnitatibus non Commentatores tantùm, verùm ipsos etiam Lectores non parum refici. Ii igitur institutum hoc meum benignè interpretabuntur, opinor. Nam Caprimulgos, & nasutos illos pedagogulos tantum abest, ut æstimem, ut ipsorum favo-

favorem, vel tribus quoq; nebulæ cyathis, si possim, nolim tamen emere.

Tuo verò præsidio, Illustrissime & fortissime Princeps, ut commendarem hujus quasi partus gemellam alteram, ipsamet videbatur exposcere. Nam cùm videret, alteram illam Geminã à Serenissimo Electore Palatino, Domino meo clemẽtissimo, tam benigniter fuisse susceptam; non dubitabat à Te quoq;, quẽ Serenissimæ illius Celsitudinis vicem ac personã sustinere sciebat, parẽ clementiæ favorẽ promereri. Caussabatur præterea, apud neminẽ sibi tam facilẽ & promtũ fore accessum, atq; apud Te, Clementissime Princeps, qui ob laudatissimarum artiũ cognitionẽ, quam cum militari scientia ita habes conjunctam, ut & sapientissimus & fortissimus DUX ubique audias; de hisce quoque studiis rectissimè judicare possis: eos scilicet imitatus, quibus volupe fuit, non armorum tantũ, sed & humaniorum quoque literarum noticiâ ornari. Ex quibus ut omittam Epaminundam Thebanum, doctum à

Lyside Pythagoreo; & tres illos Athe-
nienſium Duces ſummos, Periclem ab
Anaxagora, Alcibiadem à Socrate, Ti-
motheum ab Iſocrate, inſtitutos; vel u-
nicus Scipio Africanus, bellator inter
Romanos maximus, inſtar omniū eſ-
ſe poterit. qui cùm duas eſſe artes prin-
cipum virorum proprias intelligeret,
Civilis & Militaris rei ſciētiam, non Pa-
nætium tātùm, ſed & Polybium, homi-
nes doctiſſimos, illum Philoſophiæ &
morum; hunc Reipub. gerendæ & mi-
litiæ doctorem, perpetuos comites ſe-
cum habuiſſe fertur. Quorum laudabi-
le inſtitutum Te quoque, ab ipſa mox
pueritia ad hanc usque ſequutum eſſe
novimus ætatem: quam Deus Opt.
Max. perpetuò florentem velit eſſe &
vegetam. Poſſem hîc in tuas laudes
latiùs digredi, & cum multis te ſupra
humanam fortunam collocare. Sed
ſatis eſſe duco, Lyſippum Plaſten in hoc
imitari, qui conſpectâ Alexandri pictu-
râ, qua Apelles ipſi fulmen in manum
addidiſſet; dixerat, ſe haſtam, cujus glo-
riam ut veram & propriam nulla un-
quam

quam deletura fuisset ætas, maluisse; Apellem assentationis insimulans, à qua sicut generosissimum animum tuum abhorrere scio: ita mihi temperandum semper putavi. Illud ab Illustrissima Celsitudine Tua unicè & humiliter peto, ut lucubrationes hasce meas serena fronte suscipiat, & benignissimis oculis intueatur; atque illa clementiæ suæ aura, cujus afflatum subinde experimur, cùm mihi, tum familiæ meæ, deinceps quoq; adspiret. Ambergæ, KL. Martii, Anno MDCII.

Illustrissimam Celsitud.

Tuam

debita subjectione colens.

Henricus Salmuth,
Secret. & Feudor. Præpos.

Epos
Cunradi Rittershusii, J. U. D. & Professoris Norici,
In Bipartitum Opus Rerum Memorabilium
Guid. Pancirolli, & Henrici Salmuthi, CL. VV.

Ἀντωπὸν μακάρεσσι βροτῶν γένος ἐστὶν ἀληθῶς,
παντοίων τεχνῶν μελετήμασ'. ἀμήχανον οὐ-
δὲν
ὥς σφισιν ἐστὶ καμεῖν, ἢ μὲν κατὰ μητέρα γαῖαν,
ἠδὲ κατ' αἰθέρα μακρόν, ὁμῶς στονόεντ' ἀνὰ πόντον.
ἀνδρομέῃ σοφίῃ πάντ' ἐστὶν ὑπήκοα πάντη.
Τέχναι δ' οὐ πᾶσαι θάλλουσ' αἰῶνι ἑκάστῳ,
ἀλλ' ἑτέρῳ ἕτεραι. γλυκερὴ δέ τις ἐστὶν ἀμοιβή,
ὡς τὰς μὲν καταδῦν', ἄλλας δ' ἀναδῦναι ἐσαῦθις,
καὶ περιδινεῖσθαι ἅτε δὴ ἱερῷ ἐνὶ κύκλῳ.
Σαλμοῦθος κατὰ μοῖραν ἐπισταμένως τάδ' ἔδειξε
διπτύχῳ ἐν τεύχει, κεχαραγμένῳ ἴχνεσ' ὁμαρτῶν
τοῦ νομικῆς φάεος Παγκιρολίδου μακαρίτου.
Ὅστις ταῦτ' ἀναγνοὺς ἔσσῃ, φίλε, εὔχαρις ἀμ-
φοῖν
ἴσθι ὁμοῦ ἐπίσης, Παγκιρολίδῃ τ' ἐρατεινῷ,
Σαλμούθῳ τ' ἀγαθῷ. μᾶλλον δ' ἄρα μείζονα τῷδε,
νοιῶ καὶ ἐμὸν πάντως χάριν εἰδέναι ἐστὶν ἐοικός,
οὗ δίχ' ἂν οὐδεμί' ἦν θησαυροῦ κρυπτοῦ ὄνησις.

Eadem Sententia

LATINIS VERSIBUS AB eodem reddita.

CUm Superis mortale genus certare videtur,
Artibus omnimodis mira ratione repertis:
Nec quicquam ingenio humano natura negavit;
Omnia se prona huic potius substernere jussit,
Et quà se matris Telluris viscera porgunt,
Et quaquà tractu spacioso funditur aër,
Et gemebunda sinus quaquà explicat Amphitrite.
Non autem quævis artes in quolibet ævo
Ex æquo florere solent; aliæq; aliis sunt
Temporibus. Nunc occidit hæc, nunc incipit illa,
Et grata quadam cycli vertigine cernas
Omnia perpetuò volvi hîc quoq; circumagiq;.
Talia Salmuthus magna docet arte, bimembri
Hoc opere exponens, vestigia clara secutus,
Quæ Pancirolides signaverat ille beatus,
Illustris Legum vertex & gloria Juris.
Horum quisquis eris Lector studiosus, utriq;
Gratum animum præstare velis, Pancirolidæq;
Salmuthoq; simul. Sed & huic fors gratia major,
Judico si quid ego, debetur. Namq; sine ipso
Occulti utilitas thesauri non foret ulla.

Altorfii Noricorum. XXIII. Febr. Anno MDCII.

AD
HENRICUM SALMUTHUM, V. CL.

TRANSFERRE *linguas ore ab uno in alterum,*
SALMUTHE, *tanto plus meretur gloriæ*
Laudisq́ue; quanto cultiusq́ue & purius
Interpres ipsa sensa rimari studet
Auctoris, in queis navet æquandis fidem
Operamq́ue dignam. Plurimos pol cernere est
Hodie elegantes ac disertos admodum,
Quos Fama cœlo tollit. Inter hos nisi
Numerere, curru consìdens eburneo
Ad astra vectus; nescio certè, dehinc
Cui debeantur dona fidi interpretis.
Nam grande PANCIROLLUS *Italiæ decus,*
Quò delicatiusq́ue & enucleatius
Sermonis usus est stylo vernaculo;
Hoc eloquutus illud es Latinius,
SALMUTHE, *magna lux future Teutonum.*
Utriusq́ue certat invicem elegantia.

Paulus Melissus Franc. Comes
Palat. & Eq. civis Roman.

AD

Ad eundem

HENRICUM SALMUTHUM, amicum candidum.

EDe tuum quæso, SALMUTHE, *ex arte libellum,*
Amplius & famæ carbasa pande tuæ.
Nunc primo emisso crevit tua gloria multum:
Plus opere hoc crescet gloria magna novo.
Cæsar, Rex, Princeps, Comes, & Baro, & omnis avitæ
Exspectat cupidè Nobilitatis Eques.
Nec tantùm exspectant: Cuncti debere fatentur
Dotibus ingenii se bona multa tui.
Hoc verè est jugi cum nomine vivere terris.
Jam construxerunt celsa quoq; astra locum.

MARTINUS Geyßlinger/ Farricollinus, Philosophiæ & J. U. D.

AD
HENRICUM SALMUTH, V. Cl. Anacreon.

HEnrice, Gratiarum
Cor, Hyantidum medulla,
Inter virosq; doctos,
Inter gravesque Vates,
Inter bonosque Cives,
Sydus, corona, lampas.
TEjum udulum jocosum,
Petulculumque Tejum
Puto amare te Pelasgum.
Sed dic juvenculúmne
Tyronem & inficetum,
Rus qui sapit paternum,
Dic Bojum amásne Tejum?
Tute annuis. pol ipsus
Trepido. Sed hà favorem
Periclitabor istum.
DEPERDITA invenire
JAM OLIM, GUIDONIANA,
Feliciterque quibas,
Per-ampliterque quibas.
INVENTA, tamdiu queî,
Queî quæritas, RECENTER?
SALMUTHO PANCIROLLA,

INVENTA prome,prome!
Porrò invidebis Orbi?
Te prodo: namque partem
Doctamque musteamque,
Dulcemque & expolitam,
Te non vidente,vidi,
RICHO exhibente furtim,
Faventiore RICHO
Dicto Poëtæ ab Istro.
PORCELLULANAM amatam,
Preciosulam,tenellam,
Pictoris arte pulcram,
Tralucidam,nitentem,
Et toxicon fugantem,
Vidi his ocellulisque
Tenui hacce dexteraque,
Hoc osculatus ore.
STILLARE ibi insuperque
Vidi optimos liquores,
Panacéios liquores,
Messem ut Sabæam odoros,
Colante eos perité
SALMUTHINA Camœnâ.
NOLAS dein rotundas,
Fusoris arte scitas,
Resonas,graves ab ære,
Pulsare clanculum mî
Furtiva erat lubido,

Ad

Ad Clepsydram fluentem
Metirierque porrò
Unam alteramque lucem,
Horas citas diei
Inibi fuit voluptas.
Nimiúmne Amice, vidi?
Celare deîn laborem,
Heliconium laborem,
Novem puellularum,
Aganippidum Sororum,
Non quibus Auctor istum.
Expunge, tarde, nomen,
Expunge. quid moraris?
Meibomus hoc fatigat,
Instigat & Raselus,
Latus fodit subindè
Richus, cupiscit Ordo
Turbæ omnis id novenæ.
Istrinus hos & inter,
(Tibi Tejus ille Bojus
Adamatus usque & usque
Laudatus ille tantum)
Ambit, procatur, ardet,
Ex parte visa, lecta,
Inventa; habere gestit
Integra, Jam Recenter,
Adaucta luculenter,
Perculta tam potenter
Oratione purâ,

Seve-

Severiore curâ,
Genialibus, Canoris
SALMUTHINIS camœnis.
Dic nunc, juvenculúmne,
Tyronem, & inficetum,
Rus qui sapit paternum,
Dic, Bojum amásne Tejum?
INVENTA comprobabunt
Deprompta veritatem.
Tibi juro verus augur,
Tibi certus ajo Vates,
Exin quòd inclutus Tu
Fulgebis undiquaque,
HENRICE Gratiarum
Cor, Hyantidum medullâ,
Inter virosque doctos,
Inter gravesque Vates,
Inter bonosque Cives,
Sydus, corona, lampas.

M. Chr. Donaverus Ratisp.
Ecclesiastes Patriæ,
P. C.

):(

IN ALTERAM COMMENTARII GUIDONIS PANCIROLLI partem, Notis illustratam ab Henrico Salmuth.

ALtera nunc prodit soboles ornata Guidonis,
Qui geminæ pridem gestiit esse comes.
Illa docet Priscorum inventa: sed ista Minorum,
Atq; alia, eximium quæ didicisse decus.
Utraq; nata quidem jungi: tamen exiit illa,
Abdita delituit hactenus ista domi,
In lucem prodire verens, externus amictus.
Namq; erat, Italico vox peregrina sono.
Non tulit hanc speciem Clarissima fama Camœnûm,
SALMUTHUS, sed qua dexteritate prius
Germanam eduxit decoratam veste Latinâ,
Addens & dotem, quò mage culta foret:
Sic etiam, quam nunc cernis, decoravit & auxit,
Et geminæ Aoniâ reddidit arte parem.
Ite paris donis jam nunc doctæ ite Sorores,
Magnaq; Pierio commoda ferte gregi.
Quærenti, unde decor vobis speciesq;, vel ipse
Castalidum qualis vix nitor esse solet:
Dicite, SALMUTHUS fert talia munera, Phœbi,
Pieridum, Themidis; gratia, fama, decus.

Joh. Ladislaus.

AD

AD CL. V.
Dn. HENRICUM SALMUTH. &c.

Pierio ut primùm filo deducere avebas
Verſus,& diæ dedere cor Themidi:
Numina deſubitò Muſarum, Helicone relicto,
Ecce! tuum penitus ſe in gremium abdiderant.
Si quis nunc igitur Muſas, Phœbúmve requirat:
Si te adeat, juro, nî te apud inveniat.

Paulus à Gisbice, Poëta coronatus Cæſareus.

IN LOLLVM.

Lolle, Theonino quid me petis, improbe, dente?
Si bonus es, lauda quæ bona, carpe mala.
Sed bona fortè malis ſunt plura. hinc ringeris? Ohè
Jam ſatis eſt, nunc vel ringere & emorere.

TITULORUM SECUNDO hoc libro explicatorum Index.

NOVA

NOVA REPERTA: SIVE RERVM MEMORABILIUM

Recens inventarum, & veteribus planè incognitarum,

GUIDONIS PANCIROLLI J.C.

LIBER SECVNDUS.

DE NOVO ORBE. Tit. I.

Novi orbis retectio.

INter ea, quæ Veteribus fuerunt incognita, primum & notatu quàm maximè dignū poni posse credo Novum illum Orbem, anno à Christo nato post Millesimum quadringentesimum nonagesimo secundo, à Christophoro Columbo *Genuensi repertum. Hujus anteà nulla*

erat notitia: nisi quòd Fortunatæ commemorabantur Insulæ: de quibus fidem fortasse fecerant Navigantes. Et est sanè res illa admirabilis, & inter eas, quas intelligentiâ possumus adsequi, in primis stupenda: quæ etiam magis me magisq; cogitantem in admirationem sæpius traxit.

Quæ inde ad nos allata.

Mundo isto invento, multa ad nos pervenerunt animalia, plantæ, & opera, hactenus nobis planè incognita: verbi caussa, Galli & Mures Indici; Guajacum aut lignum sanctum, China, Sarsa-parilla, Sassofras, & aliæ plantæ saluberrimæ, & medicinæ inservientes, quarum usus fieri cœpit necessarius, derivato in hanc regionem nostram morbo isto, quem nos Gallicum, alii Neapolitanum dicunt; eò quòd ab Hispanis ex insula Perû redeuntibus, Neapolim fuerit allatus.

Inde etiam delatæ ad nos Ficus, Nuces, & Cannæ Indicæ, itemq; Sericum illud vermiculorum lanificium, & Picturæ ex avium pennis consertis adeò naturaliter expressæ, ut pictores cum colorib. pulchriores eas repræsentare haud possint. prætereà

& texta illa Attalica, quæ prout aëri vel luci fuerint exposita, vel aurea, vel holoserica, vel punicea, vel carmesina, vel alterius coloris videntur. Ex eadem regione advehuntur & Cultelli lapidei, quidvis secantes: item Crepidæ ex junco Indico, & alia innumera, quæ singula recensere longum foret.

NOTÆ, SIVE COMMENTARII.

Novum Orbem cùm dicimus, non ad novam aliquam mundi constitutionem, aut creationem respicimus; sed ad inventionem duntaxat & detectionem recentem: ne cum Democrito, Epicuro, aut Anaxarcho, cæterisque sapientiæ magistris, plures esse Mundos, videamur statuere. quæ tamen opinio, tanquam nullis fulcita rationibus, jamdudum meritò explosa, atq; exsulare jussa est: stante contrà verissimâ & immotâ hac sententiâ, quòd hodie etiamnum eadem & prorsum talis sit mundi constitutio, qualis ab initio olim erat, cùm cœlum & terram creavit Deus. Nam & Moses historicorum antiquissimus, cujus singula verba, ut de Euripide dicebat Cicero, singula testimonia

Novi Orbis denominatio.

Mundi an plures.

Mundum esse unicum.

verè putanda sunt; & multis post eum seculis Johannes, eo, quem de vita & doctrina Servatoris nostri commentatus est, libro; cùm præcipua opera Dei visibilia recitant, ex quibus ipsius majestas & omnipotentia facilè percipi possit, unius tantùm hujus, nō ullius alterius Mundi à Deo creati meminerunt. qui tamen, si plures scilicet fuissent, nequaquam id silentio obliterassent. Pertinebat enim ea maximè res ad Dei gloriam & potentiam illustrandam: neq; ulla hujus tam invidi & periculosi silentii ratio probabilis adferri potest. Quò fit, ut rectè veteres senserint & collegerint, Unum esse Deum, quia unus est Mundus: contraque, Unum esse Mundum, quia unus Deus. Aristoteles certè ex ordinis unitate in rebus exsistentis, unitatem ait colligi gubernantis Dei. 2. *Metaphysicor.* siquidem ordine uno, & ad unum instrui debeant omnia. Sed & exemplaris unitate Mundi unitatem probat Plato, veluti ad exemplum producti, ut est apud Lud. Cœlium Rhodiginum *lib. 1. Antiquar. lection.* *cap. 7.* Taceo, totam hanc variorum & multorum Mundorum architecturam planè futuram fuisse ineptam. Cur enim plures condidisset Deus, qui unico, & eo quidem latissimo poterat omnia etiam cōmodiùs com-

plecti

plecti, quæ illis diversis & separatis Mundis fuit comprehensurus? Atqui Deum & Naturam nihil frustrà agere, vulgò & verè dicitur. Jam si plures condidisset Deus, illi mundi numero tantùm, non autem specie differentes & dissimiles inter se essent. Cur igitur ille condidisset sæpius idem ? Et, si plures Mundi esse concedantur: eâdē ratione etiam numero infinitos esse fatendum est. Unum igitur hunc Mundum, & non plures creavit Deus: non ἀδυναμίᾳ certè, vel impotentiâ quadam, quando ipse est Omnipotens: non quòd exhausti in tantæ molis fabrica ipsius sensus, aut defatigatæ jam vires essent: verbo enim solo omnia condidit, *Psal.33.* non quòd etiam materiæ, ut censent Peripatetici, inopiâ & penuriâ id evenerit (asserentibus quippe his, *Quod sit ex tota sua materia, non esse plurificabile*) & tota quæ fuerat præparata materia, in tantæ machinæ corpore consumta sit. potuit enim, qui hunc tantum mundum ex nihilo primùm creavit, ad alios infinitos materiã, si vellet, sibi preparare: Sed ea solùm de caussa Mundi plures conditi nō sunt, quia Deus ipse noluit. nam quæcunque voluit, fecit, *Psal.115. v.3.* Cur autem noluerit, ignota nobis ratio esse potest; injusta tamen non potest: ut piè & doctè explicat

Lambertus Danæus *libro 1. Physic. Christian. cap. 11.* illum Origenis errorem refutans, quo plures mundos exstituros sensit, non simul quidem omnes, sed successivè, & alium post alium. Ideoque Christum sæpius passurum, ut, quod semel profuit, semper profit assumtum. Cui vesaniæ affine quodammodo est & *Osiorum* delirium, qui Mundi pluralitatem ex Christi veri, viviq; verbi auctoritate obstinatè adstruebant: qua Christus regnum suum non esse de hoc Mundo, fuerit testatus. Ex quo tamē loco, plures esse mundos, nō efficitur. Verè enim Christi regnū non est de hoc mundo, inferiori & perituro scilicet: sed est spirituale & intellectuale, durans in æternum. Quanquā, si verum amamus, Novi orbis nomen non adeò novum est apud Classicos scriptores. Nam & Germaniam Ovidius ad Liviam scribens; & Hegesippus Angliam, novi orbis appellatione cohonestant. Sic Pomponius Mela alicubi alterius Orbis; Lucanus Ignoti orbis meminit *lib. 5.* loquens de Arabibus in auxilium Pompeji properantibus. Et JCtus Ulpianus Orbis Romani mentionem facit in *l. in orbe. 16. ff. de statu hom.* Ita enim ibi legendum esse, cùm alioquin, *in Urbe Romana*, vulgata haberent exemplaria, Alciatus rectè monuit *in d. l. in orbe.*

Origenis error notatus.

Et Osiorum.

Novi orbis nomen olim quoque usurpatum.

&

& l. potestatis.215. de verbor. sign. juncto cap. 21. lib. 2. Disjunctio. quem Petrus Costalius *d.l.16.* & Johan. Corasius *in l. si testamento. C. de impuber & aliis substit. n.19.* Hieronymus Cagnolus *in l. 2. de orig. juris. n. 129.* Sylvester Aldobrandinus *Instit. de excusat. tutor. in pr. n.19. in fin.* & Arius Pinellus laudant, *in 2. parte Rubricæ. C. de bon. matern. n. 11.*

Novus Orbis veteribus incognitus.

Novum autem Orbem istum, de quo Pancirollus primo hoc tractat capite, veteribus planè fuisse incognitum, evidentiore probatione non eget: cùm exstiterint nonnulli, qui ipsam etiam terram ea parte esse negârint: quidam etiam cœlum inde ex rerum natura auferre non dubitârint. Etsi enim Philosophorum doctissimi Cœlum omni ex parte sphæricum atque rotundum, & terram undique ambiens, atq; in seipsum volvi tradiderunt: video tamen magni nominis Theologos contrà statuere, Mundum hunc universum domui potiùs similem esse, cui tectum ex una tantùm parte, non quaqua versus immineat. Neq; enim rationem pati, ut terræ moles tam gravis in medio aëre suspendatur. Chrysostomus certè eos non semel provocat atque lacessit, qui cœlum sphæricum ponunt: cùm scriptura potius tabernaculum à DEO fixum commemoret,

Cœlũ an sit sphæricum.

ad Hebr.8. Et cùm Psalmo 104. legamus, Deum extendisse cœlum, sicuti pellem: ut & *Esaiæ 40.v.22.* Cœlum, ut telam & cortinam, expansum esse atque diffusum: eo ipso non obscurè significari, Cœlum non tam sphæricum, quàm supernè planum esse: ut Augustinus argumentatur *libro 2. de Generat. ad lit. cap. 9.* quo etiam loco, non absq; stomachatione: *Quid ad me pertinet* (ait) *utrum cœlum sicut sphæra undiq; concludat terram in media mundi mole libratam; an eam ex una parte veluti discus operiat?* Sed minuenda est hæc opinio.

Cœlum esse sphæricum probatur.

Nam ut illa Philosophorum scita omittam: quòd perfectissimum corpus deceat figura perfectissima: quòd pulcherrimâ & capacissimâ formâ, quæ sphærica est, ambitum hunc tot tantaque suo sinu complectentem efformari oportuerit: quòd præcipuæ & tanquam integrales hujus mundi partes, quæ sunt Cœlum, Aqua & Terra, ipsis sensibus dijudicentur esse circulares & sphæricæ, quibus totum ipsum Mundi ambitum figurâ similem esse credibile sit: quòd motus in orbem non possit esse æqualis & constans, si in angulos incidat: id quod prorsum necesse est fiat, si Sol & reliqua astra non volverentur omni ex parte, sed inflecterentur alicubi;

cubi;

cubi: Profectò evidenti ſatis argumento eſſe poteſt vel una Luna, quæ tunc tantùm deficit & Eclipſin patitur, cùm globus terræ ex diametro Solis radios intercipit. quod fieri non poſſet, niſi terræ moles eſſet in medio, cœleſtibus orbibus undique concluſa. Et quid noctem efficit aliud, quàm Solis abſceſſus ex terræ umbra? Quòd ſi Sol terram non ſubit, ſed idem eſt occidere, & ad angulum converti, (quod omnino ſequatur neceſſe eſt, ſi cœlum in modum diſci terram tantùm operiat, ac non pilæ inſtar complectatur:) profectò longiores brevioresq; noctes, alicubi ſemper æquales efficere nullo modo poſſet. Nam quod Auguſtinus, *d. lib. de Generat. ad lit. cap. 10.* omnes & converſiones, & oppoſitiones, & depreſſiones, & aſſpectus, & quæcunq; ſunt aliæ ſiderum affectiones, ſcribit poſſe ſervari, etiamſi cœlo ipſo immoto aſtra tãtummodò moveantur: planè ad intelligendum non eſt difficile, ſi modò fingendi ſit licentia, ut Joſephus à Coſta reſpondet *lib. 1. de Natura novi orbis. cap. 2.* Contrà, de hoc terræ ſitu & cœli ambitu prȩter oculatam fidem abundè etiam ſacræ teſtantur literæ. Nam dum Orbem terrarum dicunt, quid aliud intelligunt, quàm quicquid eſt corporum, cœli ambitu contineri?

Unde Ecclesiastes: *Oritur* (inquit) *Sol, & occidit, & ad locum suum revertitur, ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, lustrans universa incircuitu: pergit spiritus, & in circulos suos revertitur.* Ubi Gregorii paraphrasis habet: Sol, totâ terrâ decursâ, ad eundem rursus terminum punctumque circumvolvitur. quod fieri sanè non posset, si terra cœlo aliqua parte esset exclusa. Ipso autem cœli ambitu terram comprehendi, & mediam veluti librari, ex illo Hiobi *cap. 26.* discimus: *Extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.* Suspensa enim videtur in nihilo, cùm terra aquę commixta in medio aëre stare perhibetur. Rectè, *aquæ mixta:* cùm certum sit, Terram elemento aquæ hærere, & plurima ex parte ab illo ita contineri, ut ex duobus istis elementis, unus constituatur globus. Quod Regius Propheta significat, cùm DEUM firmasse ait terram super aquas; & rursus orbem terrarum super maria. *Psalm. 23. & 135.* Id quod præcipuum quoque divinæ omnipotentiæ argumentum est. Mirum etenim, & revera quoque supra rerum naturam esse videtur, Terram graviorem multò, & minorem aquâ, ab ea non obrui, turgentesque & elatissimos Maris fluctus, intra certos fines se con-

Terra & Aqua constituunt globum.

continere, neque in totam terram, quæ longo intervallo ſubſtare videtur, ſeſe effundere. Unde apud Hiob. *cap. 38. verſic. 10. Circumdedi*, inquit, *Mare terminis meis, & poſui vectem & oſtia, & dixi: Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.*

Sed ſciendum eſt, ſapientiſſimum illum architectum feciſſe, non quidem ſolius terrę globum (hic enim neceſſariò aut innataret, aut ſub aqua totus mergeretur) ſed ex terra & aqua globum unicum: cujus centrum, mundi etiam centrum eſt: non ita, ut ejusdem globi medietas altera, aut pars tertia terræ ſit, reliquum aquæ: (ita enim etjam mergeretur terra ſub aqua) ſed terra & aqua ita ſe contineant mutuò, ut utriusque ſit idem centrum, quod & totius mundi. Id verò fit, terrâ integrum globum reddente, non ſolidum illum quidem, ſed maxima parte interiùs & ad ſuperficiem cavum, ampliſſimasq; illas cavitates replente aqua: & ita tamen, ut neque abſorberetur illa aquæ moles, neque redundans inundaret terram; ſend tantum ejus relinqueret detectum, quantum ipſi rerum Opifici viſum eſt. quo fit, ut terræ facies & maris,

ejusdem globi ſint ſuperficies: & quia utriusque extremitates ejusdem ſphæræ partes ſunt, neutra ſuperſtet aut ſubſtet alteri: quod pluribus diſputat Franciſc. Valleſius *lib. ſingulari de ſacra Philoſophia cap. 1. & 52.* quem librum non ad opinionem, ſed ad veritatem ſe ſcripſiſſe, ipſemet in præfatione teſtatur. Jam ſi cum Hiobo quæras, ſuper quo baſes illius fundatæ ſint? dicam, Baſes terræ, eſſe ipſa terræ fundamenta: quæ ut ex nihilo effecta ſunt, ita & ſuper nihilo ſolidata.

Baſes terræ.

Nam quod columnas terræ confirmaſſe ſe Dominus ait, *Pſalm. 74. v. 4.* iis non Atlanticæ poëtarum columnæ intelliguntur: ſed hæ verbi DEI, virtute ſuâ omnia protantis: ut tantæ molis pondus divinæ potentiæ manibus ſuſtentari intelligatur, quemadmodum commodè exponit Ambroſius *lib. 1. Hexamer. cap. 6.*

Terra in mũdi medio, & rotunda.

Terram autem in mundi medio ita ſitam, ut ejus centrum, totius quoque mundi ſit; atq; ita rotundam, ut omnes extremitatis ejus partes æquè à centro diſtent, & tota terra æquè ab omnibus cœli lateribus, ac ſi Mundi opifex à polo ad polum lineam tetendiſſet, & medio lineæ puncto alligaſſet terræ medium, eamque circino quodam rotundam feciſſet: Id non Plato tantùm animad-

madvertit, in Timæo ita scribens; *Terram altricem nostram, circa polum per universum extensum circumvolutam, diei noctisq; effectricem & custodem esse voluit:* Sed & Hiobum id significasse dubitandum non est, cùm quærit, *quis lineam super terrã tetenderit? cap. 38. vers. 5.* ut ita, qui sub Antarctico polo degunt, Christianos nihil necessum sit de reditu in patriam adeò esse solicitos: cùm certum sit, æquè propinquum esse Americæ cœlum, atque Europæ, Asiæ aut Africæ: dummodo veram sibi patriam in cœlo constitutam credant, cum *Anaxagora* illo Clazomenio: qui cùm Lampsaci procul à patria aliquando objurgaretur, quòd Reipublicæ & patriæ curam negligeret, vir alioquin generis gloriâ & fortunis clarus: *Imò*, inquit, digitum in cœlum intendens, *ingens mihi patriæ cura est.* Namq; cœli summi laribus animi immortalis sedem ponebat: nõ secus atq; *Pherecydes* ille, Pythagoræ magister, qui animos hominum sempiternos, atque immortalem animam in Græcia primus, Servio Tullio Romanis imperante docuit, & præfractè adseveravit è Philosophis. Quæ sententia jam olim etiam apud Magos, quorum præcepta nobiles quosq; Philosophos oblectarunt, in Ægypto & Persia; ut & apud Indos obtinuerat.

Cœlum Americæ.

Anaxagoras

Cœlum vera patria.

Pherecydes animam immortalem statuit.

Brachmanes *Brachmanum* enim, qui Indorum Philosophi sunt, placitum fuisse legimus: Vitam præsentem credi oportere, veluti conceptum vitalem: Mortem verò, egressum ad veram felicemq́, iis vitam, qui rectè fuerant Philosophia imbuti. Et *Theopompus* octavo Philippicorum libro, juxta Magorum sententiam scriptum reliquit, Revicturos aliquando homines, immortalesq́; futuros. Ex quo manasse arbitror, ut *Democritus* homines suscitatũ iri à morte statuerit, nimium falsè, nedum scelestè à Plinio eo nomine derisus, quia nondum ipse revixerit. *lib. 7. cap. 55.* Sed qui hoc ipsum fide sibi non persuasit, discet experimento, quando Christus judicatum Orbem terrarum venerit, majestate incredibili decorus: ut Stephanus Forcatulus piè monet *libro 1. de Imp. & Phil. Gallor.*

Theopompus

Democritus à Plinio risus.

Cæterùm etsi ostensum jam fuit, cœlum quaqua versum devexum, undiq; terrarum orbem, tanquam pilam in medio constitutam concludere: non continuò tamen inde consequitur, loca illa sub Antarctico sita polo, quæ novi Orbis appellatione nuncupantur, esse habitabilia. Nam & ad polum Antarcticum mare quaqua versum esse diffusum, neq; uspiam terræ locũ reliquisse. & ut maximè terram ibi esse concedamus; nullam tamen rationẽ pati, ut, cùm ex uno Adæ

Novus orbis an sit habitabilis, dubitatur.

1.

2.

ſemine procreati ſint homines, illorũ aliqui, infinito Oceano trajecto, ad obverſas terræ partes cõmeârint. tũ etiãſi immenſa illa Oceani vaſtitas nõ obſtaret, Mediã tamẽ illã regionem, eandemq; maximã & longiſſimã Zonã, duobus ſolſtitialibus circulis cõprehenſam, quã *Torridam* vulgò appellamus, ab hominibus incoli nõ poſſe, propter æſtivos perpetuosq; ardores, ex Solis ꝓpinquitate eam omnem regionẽ adurentes, & pabuli aquarumq; impotentem efficientes. deniq; ridiculum & abſurdũ eſſe, Antichthones nobis cõtraria veſtigia obvertere, atq; ita illos pendulos aſſerere. Quarũ opinionũ prima & ſecunda Auguſtini eſt; tertia Ariſtotelis, quam & Virgilius & Plinius amplexi ſunt; quarta, Lactãtii. Nullam tamẽ illarum ſatis firmã eſſe, paucis oſtendemus. Quod igitur Mare illud undiq; diffusũ attinet, quæ prima adverſus Novi Orbis incolas, ſive aſſertores horũ adferebatur ratio: Non attendunt, inquit Auguſt. *lib. 16. de Civit. Dei. cap. 9.* etiamſi figurâ conglobatâ & rotũdâ Mundus eſſe credatur, „ ſive aliqua ratione mõſtretur; non tamẽ eſſe „ conſequens, ut etiam ex illa parte ab aquarũ „ congerie nuda ſit terra. Rectè prorſus. Non „ enim illud ex mundi rotunditate conſequitur. Sed tamen neque contrarium demonſtratur ratione. & hoc jam tandem experien-

3.

4.

Reſponſio ad 1. dubitat.

tia ipsa patefecit. Etsi enim globi istius, quem ex terra & aqua constitui diximus, mutò maximam partem Aquæ obtinent: tamen ita vicissim Terræ cedunt, ut non tota hujus congeries hinc, tota illarum inde se teneant: sed mutuis excursionibus sese per omnia complectantur. Unde Dionysius Cosmographus Universam terram esse quidem dicebat insulam, Oceano undique coronatam: (quemadmodum & Orpheus Oceanum in ambitu terræ circumductum ajebat, laudans

Circulum indefessi pulchrè fluentis Oceani)

sed ejusmodi tamen coronatam Oceano, qui similiter novas subinde pariat insulas: quarum aliæ atque aliæ cùm Majorum nostrorum, tum etiam nostrâ memoriâ fuerunt retectæ: ne non esset verum Senecæ vaticinium, in Medea:

——— Venient annis
Secula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Tiphisq; novos
Detegat Orbes, nec sit terris
Ultima Thule.

Resp. ad 2. dubitat. Sed venio ad alterum Augustini argumentum, hoc est, Oceani immensitatem: qua deterritum eum esse video, quo minùs

huma-

humanum genus ad hunc alterum orbem trajicere potuisse existimârit. Sic enim *libro 16. de Civitate Dei. cap. 9.* Quod verò, ait, & „ *A*ntipodas esse fabulantur, id est, à contra- „ ria parte terræ, ubi Sol oritur, quando occi- „ dit nobis, adversa pedibus nostris calcare ve- „ stigia; nulla ratione credendum est. Et posteà: Nimisque absurdum est, ut dicatur, aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immensitate trajectâ, navigare & pervenire potuisse, ut etiam illic ex uno illo primo homine genus institueretur humanum. Tota igitur Augustini difficultas in Oceani immensitate consistit. Sanè, uti ex uno factum esse omne hominum genus, sacris literis edocti indubitanter credimus, *Actorum 17.* Ita quomodo, aut qua via, quóve duce gens Indorum innumerabilis ex Asia, aut Europa in loca illa penetraverit; meritò & admiramur, & quærimus. Nam neque alteram Noæ Arcam eò appulisse cogitare possumus; neque Angelum quempiam, ut olim Abacuc Prophetam ex Palæstina in Babyloniam, suspensos per aëra transvexisse Indiæ gentis progenitores. Non enim quid Deus potuerit, quæritur; sed quid rerum humanarum ratio atque ordo patiatur. Multò verò minùs aut Ganymedis aquilam, aut Persei

equum alatum, & quæ prætereà Poëtarum commenta sunt, huc lubet adducere. Verius est, ut uno ex tribus modo genus Indorum ad Americam venisse dicamus. Aut enim terrestri itinere, aut maritimo ventum est: & maritimum quidem vel fortuitò peragi potuit, vel certo consilio & ratione: hoc est, aut vi tempestatis & Oceani, præter spem ad alterum orbem appulerunt primi habitatores; aut studio nova quærendi Navigationem eò direxerunt. Qua ratione autem aliquo ex istis modis cùm homines, tùm etiam bestiæ & pecudes ad Novum illum Orbem pervenire potuerint, id doctè & eleganter explicatum habes apud Josephum à Costa *libro. 1. de Natura Novi Orbis. cap. 19. 20. & 21.*

Resp. ad 3. dubitat.

Tertia caussa fuit, cur Veterum opinione ad alterum istum orbem non patuerit accessus, quòd præter Oceani vastitatem, cœlum ipsum obstaret Solaris Zonæ implacabili æstu, quo ab eo itinere, vel mari, vel terrâ conficiendo, audacissimum quemque compesceret. Ideò enim torridam illam Zonam, sive regionem mediam Aristoteles *2. Meteoror. cap. 5.* prorsus inhabitabilem asserit, quòd calore exuratur propter Solis vicinitatem, quòdque pabulis & aquâ careat.

Quam

Quam ſententiam & Plinius ſequutus eſt, cùm *lib. 2. cap. 68.* ſcribit: Lux media terra- » rum, qua Solis orbita eſt, exuſta flammis; & » cremata cominùs vapore torretur. Circa » quam duæ tantùm inter exuſtam & rigen- » tes temperantur, hæq; ipſæ inter ſe non per- » viæ propter incendium ſideris. Quò per- » tinet ille de torrida Zona Ovidii verſiculus, *1. Metam.*

Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu. Id quod ſignificantiùs expreſſit Virgil. *in Georgic.*

Quinq; tenent Cœlum Zonæ, quarum una corruſco
Semper Sole rubens, & torrida ſemper ab igni,
Quam circùm extremæ dextrâ lævâq; trahuntur,
Cœruleâ glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamq;, duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ Divûm.

Quam univerſam diſputationem, Probus Grammaticus auctor eſt, Virgilium tranſtuliſſe ab Eratoſthene Cyrenæo: cujus liber eſt hexametris verſibus ſcriptus, qui *Hermes*, ſive *Mercurius* inſcribitur. Eos Eratoſthenicos verſus Græcos, ex Heraclidis

Pontici libro de Allegoriis Homericis ita latinè reddidit Hadrianus Junius, Medicus & philologus clarissimus, *libro 3. Animadversor. cap. 5.*

Circùm hunc funduntur Zonæ quincumplicis orbes,
Glaucum ex his superant cyanum nigredine bini,
Torrida Zona una est, sabulosaq; tota, rubentem
Quam radii flammis feriunt Hyperionis acres
Continuis, recto & subjectam tramite torrent.
At geminæ cœlo diductæ utrinque reclivi
Imbribus usque madent, glaciali aut frigore torpent.

Ex quibus tandem de ea, quam diximus, Antiquorum ratione constat, cur Mediam illam regionem incultã atq; inhabitabilem putârint. Quia enim æstivos calores etiam longè adhuc à Solstitiali circulo positi, videbant se vix ferre posse: optima ratione concludebant, si tam propinquum haberent Solem, ut directò illius radiis ferirentur, idq; per totum propemodum annum fu-

futurum esse omninò, ut summis perpetuisque ardoribus absumeretur genus omne mortalium. Quam conclusionem & nos non Physicâ tantùm, sed & Mathematicâ demõstrationem hodie quoque existimaremus, nisi ab iis, qui Novum illum orbem permearunt, contrarium didicissemus. Namq; ut ab ipsis unanimi consensu relatum video, Novi istius orbis longè maxima pars, ac frequentissimè habitata, intra utrumque Tropicum continetur. eadem & pabulis, & aquâ supra omnes orbis terrarum regiones abundat, atque plurima ex parte temperatissima est: ut gloriari meritò posse videamur, quòd ætatis nostræ felicitate duo hæc miracula fuerint detecta; immensi scilicet Oceani certa trajectio, & torridæ Zonæ suavissima habitatio.

Resp. ad 4. dubitat.

Illa verò Lactantii, quæ quarto loco adferebatur opinio, è trivio petita, & viro docto indigna est: qua Philosophos, qui cœlum undique devexum, terramq; in medio sicuti pilam conclusam asserebant, irridens scribit, *lib. 7. Divinarum Institut. cap. 23.* Qui esse contrarios vestigiis nostris Antipodas » putant, num aliquid loquuntur? aut est quis- » quam tam ineptus, qui credat esse homi- » nes, quorum vestigia sint superiora, quàm

„ capita; aut ibi, quæ apud nos jacent, pende-
„ re? fruges & arbores deorsum versus cresce-
„ re? pluvias, & nives, & grandinem sursum
„ versus cadere in terram? Et paulò pòst Antipodas istos *pendulos* appellat. Sed accidit Lactantio, quod omnibus, qui reprehendendi libidine trahuntur, ut verum non percipiant. Quemadmodum enim in animantibus, quamvis aliis aliter situm sit caput; aliis quidem supernè, ut hominibus; aliis obversum, ut quadrupedibus; aliis medium, ut polypo & araneo; in omnibus tamen caput est supremum: Ita & cœlum, ubicunque sit, supernum est; Terra semper inferna. Idque & Augustinus sibi nonnihil cōtrarius agnoscere videtur, dum *lib. Categoriar. cap. 10.* Veteres, ait, undequaq; versum asserere, terram esse subter; cœlum super. Nam & Antipodes nostri, inquit, qui nobis dicuntur figere adversa vestigia, cœlum super se habent. Et magistrâ docemur experientiâ, Eos qui contrariam Asiæ incolunt partem, etsi Antipodes sunt, neq; tamen pendulos se cernere, neque vestigia ipsis esse superiora, quàm capita: neq; etiam fruges & arbores aliorsum crescere: neq; nives aut imbres aliter cadere, quàm in Europa fieri soleat.

Lactantius notatus.

Jam quod ex Paulo suprà adduxit Chryso-

soſto-

ſoſtomus, cœlum vocari tabernaculũ, quod Deus fixerit, *ad Hebræos 8.* id non hunc habet ſenſum, ut terram more tentorii una tantùm ex parte, atq; in ea immotum id operiat: ſed quòd Apoſtolus, veteris tabernaculi ſimilitudinem pertractans, doceat ibidem, Novi teſtamenti tabernaculum eſſe cœlum, in quod ſummus ſacerdos Chriſtus in ſuo ſanguine ſemel introierit. quod tantum præſtet veteri, quantum inter hujus auctorem, Deum; & illius, hominem intereſt. Neq; verò ſimilia, aut parabolas, aut allegorias neceſſum eſt omni ex latere quadrare: ut aliubi idem Chryſoſtomus monuit. Sic illud Pſalmi 104. *Extendit cœlum ſicut pellem:* non tam cœli figuram, quàm facilitatem fabricandi indicat: ut tam facile DEO fuerit immenſum cœlum efficere, quàm facile nobis pellem complicatam extendere. quemadmodum ex Auguſtino reſpondet Joſephus à Coſta *lib. 1. de Natura novi Orbis. cap. 4.* quanquam etiam dici poteſt, illo Pſalmi dicto, (cum quo id quod ex Eſaiæ *cap. 40. verſ. 22.* adduximus, planè convenit) finem cœli explicari: quod propterea ita à DEO terræ ſuperjectum & ſuperextenſum dicatur, tum ut commodiùs ſub eo, tanquam ſub pulcherrimo & latiſſimo tecto homines habitarẽt: tum etiam, ut hoc quaſi velo quo-

Cœlum, cur tabernaculũ fixum.

Cur inſtar pellis extenſum.

dam oculis objecto, homines arceantur, ne in mysteria & arcana illa divina altius & curiosius penetrent atq; inquirant: ex doctissima interpretatione Lamberti Danæi, *prima parte Physic. Christian. cap. 13.*

Ostendimus hactenus, cœlum undiq; devexum esse, & Universum terrarum orbē instar pilæ ambitu suo complecti; refutatâ cùm Augustini & Lactantii, ultra Cancri circulum hominum genus esse negantiū; tùm etiam Aristotelis & Plinii sententiâ, qua homines, si qui ibi essent, intra mediæ regionis terminos non posse consistere asseruerunt: cū contrà Recentiorū observationibus deprehensum sit, partes illas Orbis, quas Antiqui inhabitabiles judicabant, non solùm esse habitabiles, sed & commodè habitari; muniente Naturâ incolarum corpora adversus caloris vehementiam & frigoris intemperiem: neq; rursus omnia pontum aut Oceanum patrem vasto maris fluxu atque refluxu agere aut implere. quandoquidem terrarum longè maxima pars, Asiæ & Africæ objecta laterib⁹, Hispanorum & Lusitanorū, paupertatis odio nihil invium in mari relinquentium, navigationibus fuerit detecta, quando avorum nostrorum memoriâ annuis classibus Orientem & Occidentem pervaga-

vagati, insinuatiq; terris incognitis, pleniorem harum rerum notitiam, vacuumque Antiquorum opinione Occidentem ingentibus terris habitatum retulêre: ut jam deinceps Quadripartitò divisâ Universi machinâ, Occidentem maximis opulentissimisq; populis decoratum nostra ætas conspiciat: Cui tantum ab utroque Æquatoris latere terrarum obvenit, ut ob immensam & incredibilem magnitudinem, unanimi Geographorum & Hydrographorum nostri tẽporis consensu, America hodiè quarta totius Orbis, imò maxima terrarum pars reputetur: quando in utroq; polo incipiat, aut finiatur, & secundùm longitudinem ad ultimum usque Occidentis limitem pertingat, Asiamq; intercedentibus tantùm Aniani freti angustiis, & interjacente Japonum insulâ contingat: ut videre est apud Cornelium VVytfliet, Secretarium Regium in Senatu Brabantiæ, *in Descriptionis Ptolomaicæ Augmento, sive Occidentis Notitia.*

America, quarta Orbis pars.

Sed utrum ante nostram ætatem ejus rei, sub alio saltem nomine, notitia exstiterit, à multis accuratè quæsitum video. Nam monstri quodammodò simile videri, alterũ illum Orbem & tantum esse, & antiquos tot secula latuisse. Sunt igitur, qui incognitas

hasce terras à Platone in Timæo, sub nomine *Atlantidis insulæ*, tota Asia atque Africa majoris, descriptas esse autumant. Si enim Atlantis illa totâ Asiâ & Lybiâ simul major erat, ut apud Platonem vult Critias: non esse dubium, quin totum penè Atlanticum Oceanum usque ad Insulas Novi Orbis occupârit. Ingenti autem diluvio Atlantidem subversam olim, pelagus illud cœno & scopulis innavigabile reliquisse. tale enim fuisse sua ætate Plato refert. Mox verò tempore procedente, illius Magnæ Insulæ ruinas consedisse, ac navigabilem pontum præbuisse. Ita enim istum Platonis locum etjam Theodorus Zuingerus intelligere videtur, *libr. 1. Theatri vitæ human.* dum Atlanticam insulam existimat esse Novum Orbem ab Americo Vespucio inventum. Nec desunt, qui Phœnices, & Carthaginenses plus minus bis mille annos, ante Vespucium & alios Regum Portugalliæ naucleros, per mare Atlanticum etiam ultra Fortunatas insulas, ad Novum hunc Orbem navigasse dicant. Nam & Plinius memoriæ prodidit, Hannonem Carthaginensium ducem à Gadibus ad finem usq; Arabiæ circumvectum; eamq; navigationē prodidisse scripto *lib. 2. c. 67.* Quod si verum est, quicquid hodiè Lusitani immensa sua navigatione, bis Æqui-

Atlanticæ insulæ.

Phœnicum, & Carthaginensium navigatio.

ꝺctiali ſuperatâ, Oceani conficiunt, Hanno
le emenſus ſit, neceſſe eſt. Et Corneli⁹ Ne-
os auctor eſt, Eudoxum quendam, cũ La-
ıyrum Regem fugeret, Arabico ſinu egreſ-
ım Gades uſque pervectum, idq; ſua ætate.
ed & Ariſtoteles, *de Mirab. audit.* retulit, In
elago ultra columnas Herculis, repertam à
Carthaginenſib. ventorum vi abreptis, novã
uandam regionem ſive inſulam, à Gadibus
ıultorum dierum navigatione diſtantem,
uminibus navigabilibus irriguam, omni-
ariis arborum fructibus frugiferã & amœ-
am. Cumq; ad ſuos illi reverſi, Carthagi-
enſibus cognoſcendæ ejus rei ſtudiũ, quip-
e fœcunditatis frugũ illecebrâ captis exci-
ıſſent; Majorum decreto inveſtigationem
ım fuiſſe cohibitam, & mortis ſupplicio ac-
eſſum ejus vetitũ: ne novarum rerũ occaſi-
ne Carthaginis gloria & celebritas obfu-
aretur: quandoquidem excuſſo tandẽ do-
ıinatu rebellionẽ illic populi vererentur, &
ıetuerent, ne Carthaginis opes collaberen-
ır; loci illius convaleſcerent. Qua de re plu-
bus diſputat eruditiſſimus Medicus Johan.
angius Epiſtol. Med. *lib. 1. epiſt. 63.* quę in po-
rema quidẽ editione (prima enim quæ an-
o 1554. typis vulgata eſt, inſcriptione caret)
ıſcripta eſt *Michaëli VVirth JCto.* quem eun-
em eſſe puto, qui *libro 3. Epiſt. 3.* J. U. D. &

Michaël VVirth. IC.

Cancellarius Coburgenſis indigitatur. Cæterùm genuinam & non adſcititiam eſſe inſcriptionem illam,

Epiſtola Langiana inſcriptio notata.

Nec pueri credunt, niſi qui nondum ære lavantur: ut illum Juvenalis *Satyr.2.* verſiculum hîc uſurpem. Nam & Geraldum quendam Langius Epiſtola illa 63. aliquoties compellat: & quidem eum, qui ſacris Apollineæ, h.e. Medicæ artis præclarè initiatus inſtituerat tum temporis, quod erat circa annum 1542. proficiſci in Calecuth, celeberrimum totius Aſiæ & Orientis emporiũ. Ergò ut nomine, ita & ſtudii genere diverſus à Michaële fuit Geraldus. Quid enim commune cum Geraldo habeat Michaël? quid cum Medico Jureconſultus? quid cum peregrinante, & tot exteras ac tam longè diſſitas regiones perluſtrante, is, quem extra patriam non admodum multarum Campanarum ſonum exaudiviſſe opinor? quanquam ridiculus ſum, qui his refellendis immorer longiùs: cum, commentitiam eſſe inſcriptionem illam, vel temporis dictitet ratio. Nam cùm ſcriberet hanc epiſtolam Langius, quinquaginta jam anni poſt Veſpucii navigationem in Novas illas Americi orbis inſulas interceſſerãt: quam ipſemet communi omnium conſenſu ait ſuſceptam

fuiſſe,

uisse, anno à Christo ex Deipara Virgine
nato 1497. Cui annorum numero si quinquaginta illos addas, provenient utiq; anni
1547. A quo tempore usque ad præsentem
nunc annum Millesimum Sexcentesimum
secundum, anni intervenerunt quinquaginta quinque: quibus & Jureconsulti & Cancellarii munere functum esse oportet Michaëlem nostrum. Quod nec ipsa quidem
Pitho mihi, aut alii cordato viro, cui juxta
Plautum aceto sit cor acre in pectore, unquam herclè persuaserit. nisi fortè putandum sit, Langium ex divinandi scientia, qua
ipsum ob tantoperè commendatum Magiæ
studium polluisse, vero non est absimile,
præsagire potuisse, fore nimirum, ut talibus
aliquando honorum titulis insigniretur Michaël: ideoq; dubitasse minùs, Eum vel è
Cunis quoq; Cancellarium salutare. quemadmodũ & Johannem Baptistam, utero materno etiamnum conclusum, præcursorem
Domini appellatum legimus.

Platonis locus de Atlantide explicatus. I.

Sed missis id genus Ambitiosorum ineptiis, institutum repeto. Quæ igitur de
Atlantide insula Plato scripsit, ea aut fabulosa sunt: cùm præsertim à Critia puero inter cantilenas eam narrationem auditam fateatur: quod enim pelagus (ut alia multa

præteream) tantam terræ molem Aſia atqu
Africa majorẽ,& quæ uſq; ad Novum hun
Orbẽ pertingeret,abſorbere potuerit? ita u
nulla exſtent veſtigia, ut ne bolidis quiden
jactu Nautæ infinitum hodie fundum inve
niant aliquẽ? Aut certè per picturam & pa
rabolam, ad Civitatis & felicitatẽ & exitium
oſtendendũ Philoſophicè introducta ſunt
ut Joſephus à Coſta putavit. *lib.1.de Natur.no*
vi orbis.cap.22. Aut ſi hiſtoricè ſcripſit Plato
probabile profectò eſt, cũ de Atlanticæ ſub
merſione loquitur,eum non de aliqua par
ticularium terrarum inundatione , ſed d
generali cataclyſmo agere : ut rectè & ſcit
monuit Auguſt.Eugubin. *lib.7.cap.5.perenni*
Philoſophiæ. Jam quòd Carthaginenſes quid
dicunt ante annos bis mille extra Herculea
columnas progreſſos , ad novas illas terra
delatos fuiſſe: id qua ratione evincant,non
video. Etſi enim apud veteres aliquam exſti
tiſſe Novi orbis notitiã, nõ inviti largimur
id tamen de Orientali,quã vocant , India,d
aurea Cherſoneſo,de Cori promontorio,d
celebrata illa Taprobane, quam hodie *Su-*
matram dicunt, accipiendum eſſe, idẽ Coſt
docuit *cap.11.* cùm de Occidentali India, qua
de agimus,ſive America,vix aliquid monu-
mentis antiquorum conſignatum inveniri
liceat.

2. 3.

Carthaginẽ-ſes ad Occi-dentem, ſive Americam nõ perveniſ-ſe,probatur.

liceat: & indubitatum ſit, Carthaginenſium navigationem non ad Occidentem, ſed ad Auſtrum fuiſſe directam: ſicuti ſcriptum reliquit Cornelius VVytfliet *in Deſcriptionis Ptolomaicæ augmento, fol. 13.* illud etiam *fol. 96.* adjiciens, Carthaginenſes ad has Occidentis ſive Americæ terras delatos fuiſſe, neq; credibile eſſe, neq; veritatis apparentiam habere: propter viæ longinquitatem, & ingentem procelloſi æquoris à Continente diſtantiam; cùm neq; triremibus, neq; minoribus navigiis eò transfretari potuiſſe certum ſit. Atqui Veteres ſine remis nuſquam navigare ſolitos, quòd oras ferè terrarum legerent, viri docti ſentiunt. Id quod & divina ſcriptura inſinuat in longa illa navigatione à Jona ſuſcepta: ubi ad terram Nautas tempeſtate compulſos remigaſſe narrat. Hinc eſt, quòd Salomoniam illam claſſem, quam Sacrorum librorum annales *Regum 3. cap. 9. & 10.* in Ophir & Tharſis miſſam, aurum & argentum cum lignis Thyinis, ebore, ſimiis, & pavis attuliſſe referunt, non in Occidentalem Indiam, ſed Orientalem vela intendiſſe, multis ſe magniſq; argumentis duci Cornelius VVytfliet exiſtimat, *loco paulè antè citato.* Præterquam enim quòd neque ligna Thyina, neque ebur ex America hactenus alla-

Veterum navigatio non abſq; remis.

Salomonis claſſis an ad novum hunc orbem delata fuerit.

Negatur.

ta memorentur; terra Ophir sic dicta perhibetur ab Ophir filio Jectan, cujus *Genes.10. v.29.* fit mentio. qui, ut Josephus *lib.1. Antiquitatum Judaicar. cap.14.* testatur, sedem in Oriente constituit: quam regionem à Syriæ finibus usque ad Cosmum Indiæ fluvium longè lateque extendi, & auri ditissimam fuisse perhibent. Unde aurum Ophir, sive Opham, sive Ophirizum, quasi dicas Obrisum, celebratur, quòd ad alterius regionis aurum collatum (septem enim apud Hebræos auri sunt genera vel vocabula, quæ recensuit Jo. Drusus *lib.4. Observat. cap.15.*) puritate vincat, & principem locum teneat. Inde Hebræis *Ophir*, per translationem, quamcunque auriferam regionem designare cœpit, ad similitudinem Jectanæ regionis, quæ puri obrisique auri fertilissima esse traditur. Quapropter verisimilius est, Salomoniam classem ad terram Ophir demissam, ad Taprobanem, Malacham, auream Chersonesum, aliasque Orientis auriferas terras navigasse. Nam Taprobanē olim aureā Chersonesum à quibusdam auctoribus; ab aliis verò Ophir dictam, ex qua Salomon opum suarum magnitudinem implesset, etiam Johan. Linschoten tradidit *in Navigatione Indiæ Oriental. cap.19.* Nec probabile valdè est, ut reli-

Aurum Ophir.

Ophir, quæcunque aurifera regio.

Taprobane.

cta Orientali India ditissima, ad extremam Occidentalem Salomon per tot spaciorum millia classem mitteret; ad eam præsertim terram, cujus nullam habere notitiam per Continentem potuerit. Nam nostrę navigationis artem & methodum veteribus planè fuisse ignotam, vel unica documēto esse potest pyxidicula nautica, nostro hoc seculo adinventa: de qua peculiari capite erit disserendi locus. Sed & ex præallegato *cap. 9. lib. 3. Regum*, apertè convincitur, Salomonias naves in Orientem fuisse destinatas: quando Idumæo in litore, sive Asiogabar maris rubri maritima Civitate, classem hanc adornatam, & stationem habuisse, in eamque Tyrios Sidoniosque nautas, siderum observatione gnaros maris à Rege Hyram cooptatos, & Salomoni transmissos fuisse, disertè illic referatur. Quòd si in Occidentem navigatio parabatur: nihil opus erat Tyrios Sidoniosq; naucleros per immensa terrarum spacia requirere; sed in Tyrio aut Sidonio litore deduci instruiq; poterat classis, & rectè per fretum Herculeum, flexisq; dehinc modicè ad sinistram velis, continuis Orientis flatibus in Hispaniolam, aliasque circumjacentes aurarias auriferasq; terras dirigi. Nec movere quem debet, quòd Josephus, in lito-

re Tharsico Israëliticam hanc classem adornatam fuisse referens, videatur indicare, in Occidentem navigationem factam esse: quia mare Tharsis ad Judææ occiduum latus & Mediterraneum mare vergat; uti clarè demonstratur ex fuga Jonæ Prophetæ: qui anchoram ex portu Joppensi in Occidentem prono solvens, fugit à facie Domini in Tharsis. Inde enim non efficitur, Occiduum illam mare tenuisse, aut sulcasse. Nã *Tharsis* hîc neque ad Ciliciæ maritimam civitatem refertur (quæ *Tarsus* alioqui propriè dicitur, & sine aspiratione scribitur & profertur) aut alterius cujusvis regionis terrarum partem denotat; sed Hebræorum effuso & indefinito loquendi more, pro ratione subjecti, aut Mare immensum, aut procul à nostro orbe remotas dissitasq; regiones significat; nullâ factâ distinctione ad Ortum an ad Occasum, à Septentrione ad Austrum, aut ab Austro in Septentrionem vergant: haud aliter atque nostris hisce temporibus disjectas longè à nostro Climate regiones, Indiarum nomine designamus. quo sensu verum est, Salomonis classem in litore Tharsico constitisse, & in Tharsis & terram Ophir, Orientem versus navigasse: Verum quoque est, Jonam Occidentem versùs ex

Ionæ fuga in Tharsis.

Tharsis quid Hebræis denotet.

Joppe

Joppe in Tharſis profugiſſe. Nam utroque loco, generico nomine, immenſa maria, & regiones remotæ ſignificantur. Quibus planè conſentanea ſcripſit Joſephus à Coſta *d. libro primo, ca. 13. 14. & 18.* quibus addenda ſunt, quæ de Tharſi, & Tarſo Ciliciæ civitate, & Jonæ fuga, ſcriptis tradidit J. Druſus *lib. 3. Obſervat. cap. 13. & lib. 6. cap. 3. & lib. 9. cap. 12.*

Novus Orbis quando retectus.

Ex his itaque, quæ diximus, rectè concluditur, totum iſtum terræ tractum Occidentalem, quem Novum Orbem vocamus, veteribus incognitum in ſecreto divinæ mẽtis latuiſſe, & ad annum uſq; à nato Chriſto Milleſimum quadringenteſimum, nonageſimum ſecundum reſervatum. quo tempore Chriſtophorus Coloneus (vulgò Columbus dicitur) Genuenſis, de voluntate Portugaliæ Regum è Gadibus ſolvens, & ſe ventis ac fortunæ cõmittens, ingentẽ inſulam Hayti, quam Hiſpaniolam vocavit, primùm detexit; mox ſecunda navigatione Dominicam, totumque Antillarum archipelagus; tertia deinde navigatione Pariam & Cubaguã invenit: poſtmodum Fonduram, & Occidentalis Indiæ Iſthmum attigit; celebratiſſimus tum Hiſpaniæ thalaſſiarcha, ſive *Admiralius.* Quæ vox & dignitas primùm Gallica fuit, latiſſimè deinde à variis populis uſurpata pro

Chriſtophori Columbi navigatio.

1. 2. 3. 4.

Admiralii vox.

eo illuſtri præfecto, cui maris imperium &
litorum à Rege concreditum eſt: qui claſſes
& navalia curat, uti ſarta tecta ſint, & ut ex-
armata reparētur, néve remigibus aut com-
meatu egeant, utque piratæ arceantur, aut
fugentur. Nomen ſub divo Auguſto ad-
inventum didicimus, & ab ipſomet appro-
batum: tametſi novata verba non minùs,
quàm ſcopulum marinum ſe refugere præ-
dicaret. Cùm enim ipſi aliquando Legatus
is, qui Galliam adminiſtrabat, cui transma-
rinarum rerum notitia multa ad copiam
largitur, ut D. Julius retulit *libr. 6, de bello Gal-
lico*, complures Nereidas in litore exanimes
apparuiſſe ſcripſiſſet, obſtupuit, maris por-
tenta demiratus, atque protinus claſſi Gal-
licæ præfectum *Admirandum* dixit. quan-
quam ſunt, qui hoc Tiberio ejus ſucceſſori
tribuere maluerunt, referente Stephano
Forcatulo *libro 2. de Gallor. Imper. & Philo-
ſoph.*

Hiſpanorum avaritia notata.

Chriſtophorum Columbum poſteà ſe-
quuti ſunt Naucleri penè infiniti, ſtimu-
lante eos, & quidem in primis Hiſpanos ſa-
cra & inſatiabili auri fame. quam ut exple-
ant, annuâ hodiè navigatione ultra anni &
Solis vias, ad quærendum aurum, vitæ pre-
cio commeatur, & in terræ viſcera ſævitur

dum

dam ad lucernarum lumina per invios mõtes aguntur cuniculi: ut scitè mehercule Demetrius Phalereus dixerit, Avaritiam vel Plutonem ipsum ex intimis terræ penetralibus se tracturam sperare. A qua tamen deterrere eos debuerat funestum M. Crassi exemplum. qui dum Orodis Parthorum regis thesauris inhiat, avaritiam suam XI. Legionibus, & proprio capite mulctatam sensit, postquam apud Carras circumfusi undique Equitatus, in modum grandinis densas sagittas pariter fuderunt. Ita deleto miserabili strage exercitu, ipse incidit in manus hostium vivus: cujus caput recisum Regi ludibrio fuit, auro liquido in rictum oris infuso; ut qui arserat auri cupiditate, mortuus saltem satiaretur.

M. Crassus avaritiæ pœnas luit.

Sed inter Navium præfectos illos, post Columbum, primis nominis celebrantur *Americus Vespucius* Florentinus, & *Ferdinandus Magellanus.* quorum ille anno 1497. ultra Æquinoctialem navigans, & ad Moluccas transitum quærens, ad ingentem Continentem felici sidere delatus, *Americam* à suo nomine nuncupavit, duraturo, nisi me animus fallit, vasti dum stabit machina mundi. Hic postea anno reparatæ salutis vigesimo secundo supra millesimum quingentesimũ,

Americus Vespucius.

inde Americæ nomen.

Ferdinandus Magellanus.

ulteriùs versus Austrum navigans, primus mortalium angustias illas invenit, aut superavit; novam & compendiariam viam ad Moluccas demonstrans, & de suo nomine fretum *Magellanicum* nominavit. Cujus viri memoria durabit, dum pater Oceanus Borealibus invectus undis Meridionales inviset Nymphas. adeò non totus interiit Magellanus, sed magna ipsius pars effugit Libitinam, cùm ad Moluccas profectus à Mantinensibus in insidias præcipitatus, fortiter pugnans occubuit. Cujus etiam navis, cui nomen *Victoria* erat, meliori successu læta, per ipsum Orientem, superato Bonæ-spei promontorio in Hispaniam rediit, prima omnium navium, sine controversia, quæ circumnavigato universo Orbe, de ipso Oceano celeberrimum triumphum reportavit. Reliquos, quòd non ita celebres sunt, sciens prudensque prætereo; illud tamen hîc loci nequaquam silentio obliterandum censens, Insignem scilicet Christophori Columbi modestiam non leviter arguere, quòd in tanta terrarum à se detectarum multitudine, nullam Urbem aut portum Columborum nomine (ut quidem ab aliis ambitiosè factitatum constat) insigniverit. Sed virtus sui ipsius pulcherrima merces id, in quo Colum-

à quo fretum Magellanicū.

Victoria, navis.

Columbi modestia.

Columbus sibi indulgere noluit, hoc eadem cumulatissimè illi reddidit, quando uno ore grata posteritas, non Isthmi, aut portus alicujus; sed totius Occidui cardinis notitiam Columbo multis sese nominibus debere, lubens testetur. Cujus etiam ingenio & operâ effectum est, ut non modò Europa gemmis auroque splendens, aromatibus cibos suos opiparè condiat, odoribus peregrinis fragret, unguenta & nova morborum medicamenta redoleat: Sed, quod longè pluris æstimandum est meritò, quòd Barbari & atroces in Novis insulis Dæmonum cultores, qui solivagi propè ferarum lustra potiùs, quàm domicilia habebant, cùm in certis sedibus collocati, tum ad pietatem & religionem sinceriorem, suavi Christi jugo suscepto, fuerint reducti; atq; ita jam sacrosancti verbi sonus in universo terrarum orbe increbuerit. quod illustrissimus & doctissimus *Mirandulæ Comes Picus*, festivis & optimis hisce carminibus, (nisi quòd postremis aliquid superstitionis adhuc inhærere videtur) decantavit, hymno 2. de Christo:

Immortalis gloria.

Quin & Ulysseo nuper de littore solvens
Nauta, per infidum pelagus, per Atlantica regna,

Discurrens, Viridiq; jugo post terga reli-
cto,
Arctoi relegens contraria sidera currus,
Pertulit Eoos tua, Rex, vexilla sub Indos:
Et mox, insani qui bruta animalia Divos
Credebant, tetris oculis nunc luce corus-
sca
Purgatis, spectant rubro pendentia ligno
Membra, Deum censent, Hominem, Regēq;
fatentur.

Sed quoniam ita est ingenium hominum, ut facilia putet, quæ jam facta sunt; nec de salebris cogitet, ubi via strata: nemini certè mirum videri debet, quòd ipsemet quoque Columbus, ob Novi totius orbis retectionem à Malevolorum suggillatione immunis esse nequiverit. Cujus rei lepida exstat historia, quam hoc loco commemorare minimè pigebit. Cùm enim ea res in magna gloria & simul invidia esset: ita evénit, ut in convivio quodam Hispani proceres hanc laudem ejus delibatum irent & imminutum. Quippe rem pronam eam fuisse, Navigationem sine discrimine: Unum aliquem ex sese potuisse easdem illas terras gentesq; reperire, sine Itali hominis ullo nisu. Columbus (aderat enim) cùm tacitus diu

Hispanorum erga Columbū invidia.

diu audiſſet, ſurrexit, & velut aliud agens, ovum attulit à gallina: in menſa repoſuit: &, heus ſodales, inquit, quis veſtrûm iſte ſolers, qui hoc ovum rectum mihi deſtituat, & in caput? Muſſare illi, circumſpicere: negare ad extremum omnes, id fieri. Ille clementer, Imò fiet, inquit: & ſimul ovum leviter à capite læſum & quaſſatum, depoſuit erectum. Enimverò hic riſus & irriſus. pro ſe quisq;, rem facilem nugatoriamq́; eſſe, dicere. Attamen, ait ille renidens, quis veſtrûm hoc facile ante me indicem potuit? Talis inventio mea Novi orbis eſt: quem inveniendum nemo; omnes inveniant inventum. Quod ex Benzone fortaſſis in Nova Novi Orbis hiſtoria, *lib. 1. cap. 5.* ita recenſet doctiſſimus Lipſius *in præfat.* ad Lectorem Operum ſuorum Criticor. aptè hoc dici putans de Emendationibus ſuis & conjecturis: quas ſpernant multi repertas, ſudent multùm in reperiendis. Nec diſſimili reſponſo confutaſſe Ulyſſem Palamedes legitur apud Philoſtratum, cùm ille in concione Græcorum, prætervolantibus fortè gruibus, dixiſſet: Vel Græcis teſtantibus Grues inventionem literæ, quam tibi attribuis, ſibi vindicant. Tum Palamedes: Ego verò, inquit, literas non inveni, ſed ab ipſis inventas fateor. At hæc pridem in pe-

Sed huius moderatio.

Vlyſſes à Palamede confutatus.

netralibus Musarum reposita, indigebant homine, qui talia aperiret, quæ Dii per sapientes homines patefaciunt.

Columbi prudentia.

Illud quoque non vulgaris prudentiæ, & ingenii solertis in Columbo argumentum est, quod cùm à validioribus militibus, qui tumultuosè per seditionem secessionem fecerant, destitutus, insuper ab Insulanis & hospitio, & commeatu excluderetur; ille in tanta rerum consternatione ex casu consilium sumsit. Prospexerat enim Lunæ (quam Indi summâ veneratione colebant) deliquium brevi futurum. Vocatis igitur ad se Insulanorum primoribus, Lunam elatis manibus testatus est, eam injuriam non æqua mente laturam: quòd se hominem Lunæ amicum & cultorem, à portu, ab hospitio, ab aquis, à commeatu prohiberent. Triduo pòst Luna deserta lumine barbaros, ut erant naturalium caussarum ignari, sic terruit, ut summa voluntate Columbi jussa facerent. Veriti enim ne magnum aliquod malum sibi impendêret, multis lachrymis erratorum veniam poscebant, abundè commeatum & necessaria subministrantes. Ergò quos blanditiis ad humanitatem & hospitalitatis jura Columbus pellicere non poterat: iis Numinis metum injecijt. Quæ res in primis

nis animadvertenda est iis, qui Civitates moderantur, ut eas gentes, quæ nec armorum vi, nec dicendi facultate duci volunt, Religionis ope ac Numinis metu cogant: ut Johan. Bodinus prudenter monuit, *libro quinto de Repub. cap. 1.* Nihil enim est, quod apud immanes & barbaros, & diverso Numini addictos plus momenti habeat, quàm sancta Religionis persuasio. Sic enim Gothi Sacerdotes, Philippi Macedonis validâ manu Mœsiam aggressi, iram mitigarunt, patefactis oppidi portis, cum citharis & candido ornatu, inermes ac modulantes, & paternos Deos obtestati, ut Macedonas armatos pacarent, & ab Urbis excidio, ut contigit, educerent, & absterrerent. *Jornand. libro Rerum Geticar.* Id quod & Jaddum pontificem Alexandro Magno, post Tyri Gazæque expugnationem elato, & Hierosolymis, quòd imperata facere renuissent, idem minanti obviam factum præstitisse legimus apud Josephum, *libro undecimo Antiquitatum Judaicarum cap. 8.* Postquam enim è longinquo vidit candidatum populum, & Sacerdotes ante agmen in amictu byssino, Pontificemque in stola hyacinthina auro distincta, tiaram in capite gestantem, præfixâ aureâ laminâ Dei nomine inscriptâ, vix

Religionis vis.

Gothorum Sacerdotes Philippum ab instituto flexerunt.

Iaddus pontifex. Alexandrum M.

mentis compos, ſolus accedens ad Pontific[illegible] Alexander, comiter ſalutans nomen Dei ad[illegible] oravit, quem ſe in Macedonia vidiſſe me[illegible] moravit, dum deliberaret, quo pacto Aſiam[illegible] poſſet ſubigere; ejusque hortatu expeditio[illegible] nem ſuſcepiſſe. Quare & Deo immolavit, ſalvis ritibus in templum aſcendens, gaviſus admodum oſtenſo ſibi libro Danielis, in quo Græcum quendam Perſas debellaturum ſignificabatur. *Jornand. libr. Rerum Geticar.* Similiter & Leo Papa pontificali indutus ornatu, ipſam religionis majeſtatem conſpicuè arguente, ferociſſimum Hunnorū Regem Attilam, qui ſe *Flagellum Dei* nimium veraci titulo appellabat, & adverſus Romam cum exercitu movere jam ferè conſtituerat, flexit, & ne Romam vaſtatum iret, benignè perſuaſit. Dum enim animo incerto fluctuaret, obvius ei factus eſt Leo, demiſſo vultu ad genua concidens, ut patriam, quam armis tutari non poterat, ſupplici deprecatione eriperet, demonſtraretq;, fortunæ imputari poſſe ut vinceret; quòd autem miſereretur, virtuti & benignitati, præſertim Romano imperio afflicto, & fermè deplorato. Romam jam anum rugoſas in cœlum manus comploſuram, & vota facturam pro cœptis melioribus principis, qui experiri de-

Leo Papa Attilam.

ierit, quantum sibi in projectos & tristes ci-
es liceat, & potentiæ aciem benignitatis so-
ius præmio hebetet, ac temperet. Adstan-
es mirati sunt, Attilam cicurem & mansue-
um repentè factum ex truci & indomito;
sacerdotis orationi annuisse, & dimisisse læ-
antem. Sed Attila dixisse fertur Hunnis at-
onitis, non sacram Leonis infulam precem-
è tantum habuisse ponderis, ut se armatum
& victorem flecteret; sed alium illius comi-
em, canum & gravem, gestu ac habitu san-
ctimoniam indicante venerandum, gladio
comminantem, si non postulata concederet:
ut est apud Platinam *in vita Leonis*, & Pau-
um Diacon *libro 15*. Sunt scilicet boni qui-
dam Genii, impetum animorum sedantes, *Genii boni.*
& si quid perperam occurrit, inhibentes;
qualis fuit Dæmon ille Socratis, qui nihil *Dæmon Socratis.*
unquam ipsum facere impulit: sed si quid
minùs rectè facturus videretur, voce vatici-
natrice præpedivit: ut monitus præcave-
ret, ac omitteret cœpta in præsentiarum,
quæ tutiùs vel posteà capesseret, vel alia via
adoriretur. Sic enim Socratis apologiam
apud Platonem interpretatur Lucius Apu-
leius *in libro de Deo Socratis*. Et quid dubite-
mus Genios bonos, qui Angeli sunt, non- *Angeli.*
nunquam nos impellere, sæpè revocare, pro-

ut nunc salutaria,&nunc perniciosa appetierimus? quandoquidem pietatis nostræ auctor (ne ab aliis hoc quæramus) Genios custodiæ nostræ dixerit esse appositos, & DEI patris faciem quotidie contueri. *Matth.18.* Nec mirum est,additum nobis augustiorem sanctioremque præsidem, quando non ferè sit aliud homine imbecillius: qui ab cœlesti tranquillitate semotior,diversisque fortunæ telis objectus, voluptatum perniciosissimis circumfusus delinimentis, quæ assiduè adversus animam stipendia facere sentiuntur, ut inscitiæ malum præteream,quo ab ineunte ætate, tanquam teterrimo cœno obvolutus,& demum ab hoste vigilantissimo aggeribus, fossâ,valloque circumdatus, & nulla non hora pulsatus ariete,& paulo minus solo æquatus,clarissimæ illius providentiæ,ab benefico munere nusquam cessantis, opem summa vi ad extrema redactus implorabat, quo adminiculatior pleniorq; spei destinatam gentibus metam posset contingere: ut litteris consignavit Cœlius Rhod. *lib.2. Antiq. lect. cap.10.* Videatur tamen, quid de his statuat potentissimus Angliæ Rex Jacobus, *lib.3. Dæmonologiæ .cap. 2.fol.151.152.*

Cæterùm de Novi Orbis situ & natura, itemq; de incolarum habitu & moribus, ut

& de

& de animalibus & fructibus, adire poterit studiosus Lector Petrũ Mar. *de Orbe Novo*, Hiero. Benzonis novã Novi orbis historiã; & expeditionem Gallorum in Floridã, Joh. Lerii Navigationem in Americam, Thomæ Harioti, & Joh. Petri Maffeii historias Indicas; Hieronymũ Osoriũ de Reb. Ema. Lusita. Regis; Josephum à Costa, de Natura Novi Orbis; Joh. Baptistæ Feruschii historicã Relationem de omnibus Japoniæ regnis; Navigationem Joh. Hugonis Linschotani in Indiã Orientalem; Augustini Zarati historiam regni Peruani; & Cornelii Vvytfliet augmentũ descriptionis Ptolomaicæ, sive Occidentis notitiam. quos libros (ne quid dissimulem) liberaliter mecũ, pro ingenio ad promovenda literarum studia nato, communicavit *Theophilus Richius* Cõsiliarius & Quæstor Palatinus, vir & historiarũ, & omnis literaturæ politioris amantissimus. quibus & addi poterit Historia trium navigationum Batavorũ in Septẽtrionem: quæ cùm Latinè, tum Germanicè prostat typis eleganter excusa. Iis auctoribus omnibus & singulis non vulgaris profectò debetur gratia, quòd eorum beneficio Terræ illæ, quas vel cum vitæ quoq; & rerũ suarum dispendio patefecerunt, oculis nostris ita sint expositæ, ut domi securis,

Scriptores rerum Indicarum.

Theophilus Richius.

atque animo ſolo peregrinantibus, & Oceanum ſine navigio, ſine periculo ullo trajicientibus nobis colluſtrare illarum opulẽtiam liceat. De qua tamen non injuriâ fortaſſis dubitare nonnihil poſſis, cùm eo ingenio comparati ſimus homines, ut remotiſſima & diſtantiſſima ſupra fidem ſemper ſoleamus efferre, dum vel nobis noſtra non ſatis placent, vel operæ precium feciſſe volumus videri, qui longam profectionem ſusceperimus: ne, ſi conſueta loquamur, de nihilo fruſtraque pervagati & peregrinati fuiſſe videamur. quod de tantoperè deprædicatis inſulis ſcriptum reliquit Adrian. Turneb. *lib. 14. Adverſarior. cap. 21.* Certè Jul. Cæſar Scaliger apud Indos nihil oriri ſcribit, quod ſine non ſolùm vitæ diſpendio, ſed etiam incommodo civili nequeat non ſui facere deſiderium. Pro Equis, Camelis & Bobus, itemque Aſinis, Mulis pulcherrimis, optimis, plurimis; in India Simias reperiri, Cercopithecos, quisquilias, ſomnia. Ibi pecora; apud nos homines inveniri, pacis, legũ, morum, virtutum auctores: bellorum miniſtros: artium dictatores: ſcientiarum inventores: ſapientiæ conditores. Belgæ denique matronæ faciem unam longè anteferendam Helenis Indicis univerſis. quod plu-

pluribus exsequitur *Exercitat. 99.* adversus Cardanum. Sed quia infinitum foret, omnia quæ in Novo isto orbe reperta sunt, pagellis hisce meis inserere: ideò ea tantùm referre proposui, quorum à Pancirollo mentionem hîc factam vides, Lector. Quorum è numero primùm se offerunt

Galli, & Mures Indici) Gallinarum, quas à loco Indas vel Indicas appellamus, magnam in America esse copiam, à Regionis illius traditur Scriptoribus. Etsi autem candidas plurimi faciunt Barbari, ut plumis avulsis, rubroque infectis colore exornent se atque vestiant: ab omnium tamen esu plerumque sibi temperant. In Moszambucqua insula quæ nigris plumis sunt Gallinæ, carne quoque nigra atque ossibus atris esse dicuntur, ita ut coctæ tetro ac fuligineo colore in mensis appareant: cæterùm gustu optimo & ante cæteros præstabili hospites solere recreare. *Johan. Hugo à Linschoten in Navigat. in Orient. cap. 4.* Americis quoque nullus ovorum in cibo usus. quippe cùm hæc pro venenatis habeant. Ideoque non obstupescunt tantùm, si quis ova coram illis sorbeat: verùm etiam acriter eum increpant: quòd minimè ferendum sit, ut quis gallinam in ovo comedens pullationem antever-

Gallinæ Indicæ.

albæ.

nigræ.

Americi ova respuunt.

tat. Non magis tamen de Gallinis suis sunt soliciti, quàm de Avibus, quæ vitam in sylvis agunt. Illas, ubicunque fert impetus, ponere & excludere patiuntur ova. At gallinæ vicissim pullos è dumis & vepribus domum deducunt: ita ut ea molestia careant Americanæ mulieres, qua Nostrates in pullis educandis satis fatigantur. Nec inconveniens huic loco fuerit, ea commemorare, quæ de ovorum excludendorum ratione in Ægypto, Scaliger memoriæ prodidit, *Exer. 6. cap. 2.* Nam ad Cairum (inquit) furnos construunt, alii alio multiplice fornice imposito; in quorum tholi supremi medio foramen est: per quod caloris vis, quæ immodica posset officere; subit atq; exhalat. In imo ignem accendunt temperatum. Ovorum multas centurias in fornicum superiore planicie disponunt. Statis diebus erumpit turba: quos illi non numero, sed mensurâ venales habent. Modiolum statuunt sine fundo, quem ut complerunt, tollunt. Neque hæc fabula est, ait: sed fabulæ illi ipsi, qui negant. De variis autem Avium Americarum generibus videatur Joh. Lerius *in historia Navigat. in Brasiliam. cap. 11.* quibus addendum omnino est, quod de rara & inusitata Avis pulcherrimæ forma, quam Moluccarum incolæ

Gallinas non curant.

Avis Paradisi.

colæ vernacula lingua *Monuco diata*, quasi dicas Avem Dei; Lusitani *Passaros de Sol*; Latini *Avem Paradisi* vocant, à pulchritudine plumarũ, alias avium plumas decóre exsuperantium. Johannes Hugo à Linschoten in Moluccæ insulis Aves has reperiri scribit: quas tamẽ nemo vivas viderit. Mortuæ enim duntaxat & exanimes ex alto decidũt, ac inventæ apud istos populos in magna habentur veneratione. Adversus Solem volant continuò in aëre, nullo terræ, dum vivunt, contactu. Apodes quippe sunt, sine alis, capite tantùm & corpore, verùm caudâ maximè constantes. quæ longiores pennę in caussa sunt, ut mediocris putetur esse magnitudinis, cùm corporis mole satis sint parvę. Quibus cum eleganter convenit Johannis Langii descriptio. Sunt (inquit *libro 3. Epist. Medicin.*) aves albicantibus plumis insignes, nuper ex novis insulis ad nos in Europam delatæ, Apodes: quæ, cùm pedibus careant, mutuo amplexu, rostro repando, sese in aëre librant pendulæ; sibiipsis incubant, defessæ teneriorem arboris surculum amplectentes, oblongioribus caudæ pennis pendulæ quiescunt. Harum duas, marem nempè & fœminam, Dn. Doctori Paludano ad ornatum Musei ipsius obtulisse se ait Lin-

Viva non conspicitur.

Terram non attingit.

Sine alis & pedibus.

Alia istius descriptio.

ſchotanus. & memini, me id generis unam non ita pridem videre apud Levinum Hulſium civem Norimbergenſem.

Etſi autem ſummus ille Ariſtoteles,

Qui genus humanum ingenio ſuperavit, & omnes
Præſtinxit ſtellas, exortus uti æthereus Sol,

(illos enim verſus à Lucretio *lib. 3.* de Epicuro ſuo ſcriptos, de Stagyrita Peripateticorum antiſtite uſurpare mihi liceat) in avium genere ullam reperiri negat, quæ pedibus deſtituta ſit; cùm & hirundines ἄποδες ſive κύψελλοι, ſecundum eundem pedes habeant, quamvis piloſos, & ita minutos, ut his carere videantur: Contrarium tamen docet ea, de qua agimus, avicula. Sed & traditum eſt à rerum Indicarum Scriptoribus, in Mexicana regione exſiſtere aviculas, *Cinzones* dictas, quę & ipſæ pedibus careant, & rore tantùm vivant: ex quarum pennis Chinenſes artificioſiſſimè picturas concinnant. Sed ut ad priorem illam avem revertar; conſtat, ex maris dorſo fila gemina, nigra, cornuum inſtar, utrinque in rectum extenſa prodire: quorum uſum peritiores rerum Naturalium eſſe exiſtimant, ut fœmina, dum ova parit, in eodem dorſo cavitatem efformante, iſtis vin-

Aves an reperiantur ἄποδες.

Rurſus alia Avis paradiſi deſcriptio.

culis

culis mari alligetur, atque ita in ipso pullos excludat. Ac hac Ave elegans desumsit symbolum doctissimus Joachimus Camerarius, Joachimi F. *Centuria 3. Emblem. 43.* quod in eos optimè congruit, qui rebus terrestribus ac caducis spretis atque contemtis, ad cœlestia & ęterna semper toto animo se convertunt: juxta illud Nazianzeni, ex Græco ita latinè redditum:

Ioach. Camerarius.

Sursum anime specta, terrenáque spernito cuncta.

Ex quo confectum est Camerarii Emblema, quod sic habet:

Felices nimium! quorum super æthera mentes
Sublatæ, cuncta hæc infra despiciunt.

Memoratur in Brasilia quoque magna *Avium marinarum* copia esse, quæ prædam è mari pro victu habeant, litora incolentes, ob innumerabilem piscium multitudinem. Hæ adeò sunt cicures, ut supra foros funesque navium, imò etiam humeris ac capitibus Navigantium insideant, & manu capi possint, alatis & volantibus piscibus maximè infensæ. Sunt autem volucres illi

Aves marinæ.

Pisces alati & volatiles.

pisces haleci valdè similes, paulò tamen & longiores & rotundiores: habentq; sub gutture paleolam, alis ad modum Vespertilionis toto corpore contextis porrectisq;; sapore autem suavissimo & probatissimo. Hi nusquam tutò possunt agere. Nam cùm in mari degunt, *albacoras* prædonesq; alios è piscibus habent inimicissimos. Sin subvolando periculum effugere tentant, præstò sunt Aves illæ marinæ, à quibus gregatim in morem alaudarum sturnorumq; advolantibus capti devorantur. Volant autem pisces illi ab aquis ad duas aut tres ulnas elati, sæpè etiam ut volatus ille hastam altitudine æquet; longitudine centum passus: sustentantq; se alis madefactis. Siccatæ enim jam ulteriùs volatum negant: quem tamen repetunt undâ mersi. *Joh. Lerius cap.3. & Linschotanus cap.95.*

Chinensium modus capiëdorum piscium.

Sed huic tamen piscium capturæ, quæ à Marinariis fit avibus, longè jucundior est illa piscium capiendorum ars, quam Chinensibus oblectationis ergò usitatam intelligo. Prægrandes ac domesticos habent corvos, ejusmodi prædæ assuetos. horum colla nodo ita laxo constringunt, ut nequaquam interclusa respiratione, cibos tamen transmittere ac deglutire non valeant. Ita è caveis dimissi, admirabili solertiâ sese in aquas immergunt: pisci-

pisciculos minutos ore conceptos, majores autem rostro comprehensos, domum, unde abiêre, identidem referunt, quoad solutis omninò faucibus, ad satietatem ipsi quoq; pascantur: ut est apud Joh. Petrum Maffeiũ, *historiar. Indicar. lib. 6.*

Porrò volatiles illi pisces faciunt, ut minus mirer, etiam cancros & pisces terrestres reperiri. De Cancris certè ita Lerius *cap. 11. in fin.* Habet quoq;, inquit, Americana regio Cancros terrestres, qui turmatim ad maris litus & palustria loca conveniunt; si quis ad ea loca accedat, hac illac fugientes videat. In truncos arborum radicesq; sese recipiunt, è quibus extrahi tutò non possunt: digitos quippe & manus comprimentium forcipibus comprimunt. Marinis longè sunt majores; & quia juniperas redolent radices, palato minimè grati. Pisces verò terrestres, qui & *saxatiles* dicuntur, quod attinet, Aristoteles *lib. de Respiratione*, memoriæ prodidit, inveniri pisces fossiles, qui immobiles intra terram degunt. Quem Philosophi locum Interpretes alioqui sicco pede pertranseunt, non animadvertentes, quæ de his piscibus in literas retulit Theophrastus, qui *in libro de Piscibus* tradit, in Paphlagonia effodi pisces gratissimos ci-

Cancri terrestres.

Pisces terrestres, sive saxatiles.

bis, terrenis altos ſcrobibus, in his locis, ubi nullæ reſtagnant aquæ. quemadmodum eum locum expreſſit Plinius *lib. 9. cap. 57.* & Polybius *lib. 34. Hiſtoriarum,* citante Athenæo *libri 8. principio,* narrat, in ea planicie, quę eſt inter Pyrenæos montes, & Narbonem fluvium, copiosè è terra erui piſces, eſui ſuaves. Similiter & Apulejus *in Apologetico* gloriatur, quòd in Getuliæ mediterraneis montibus piſces invenerit. de quibus plura videri poterunt apud Melchiorem Guilandinum, *in tractatu de Papyro, membr. 1. mihi folio 11. 12.*

Aves internuncia. Illud obſervatione dignum eſt, eſſe in America aves quaſdam columbi magnitudine, colore cinericio, lugubri voce, quarum cantum ſive gemitum Barbari, noctu præſertim intentiſſimè exaudiant, rati ſcilicet, ab amicis & cognatis tanquam nuncias ad ſe mitti: *Lerius cap. 11.* non ſecus atque Pharamon Francorum Rex aves præpetes pro Deorum habebat internunciis: ob augurandi, credo, ritum veterem & ſtudium; quod præter cæteros Galli in primis calluêre: ut ex illo Sidonii *libro carmin. cap. 5.* colligitur:

Sidera Chaldæus, ſi Theſſalus elicit umbras,
Fulgura ſi Thuſcus novit, ſi gramina Colchus,

Si

Si Lyciæ sortes sapiunt, si mœsta volatu
Fata loquuntur aves, &c.

Sanè præter ea, quæ de Columbis ex Am-
phitheatro domum à Romanis missis erudi-
è & doctè scribit Lipsius: proditum utiquè
est, illarum ministerio Turcarum Cæsarem
x vagis & spaciosis insulis brevi temporis
pacio certiorem reddi de omnibus, quæ per
universum geruntur imperium. Per to-
am enim Turciam aluntur columbæ, quæ
nnulos pedibus adjunctos habent: hæ Bas-
orâ ac Aleppo Constantinopolim ferun-
ur: & contrà. Ubi autem negotii ratio
postulat, epistola annulo adfigitur, emissâ
d volatum columbâ. Illa celere tum pen-
nâ suetos repetit lares, & rerum internun-
ia epistolam ad destinata loca fert, confe-
tis ita brevi spacio mille milliaribus. Ejus-
modi columbam in India se vidisse testatur
oan. Hugo à Linschoten, *in descriptione In-
ulæ Ormuz cap. 6.* Quò pertinet illud Salo-
monis *Ecclesiast. 10.* In cogitatione tua Regi
ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne ma-
edixeris diviti, quia & aves cœli portabunt
vocem tuam, & qui habent pennas, annun-
tiabunt silentium. Indeque est puto, quòd
Angelis alæ attribuantur, quamvis corporis

Angelis cur alæ attributæ?

ſint expertes. Etenim alas habere dicuntu, Hieronymo *in comment. Jeſa. 6.* propter velocitatem, & celerem in cuncta diſcurſum, quæ ratio haud dubiè vera eſt. Etenim vento alas quoque adfingunt, ob eandem cauſam: quod docuit, & Scripturæ teſtimonio confirmavit idem, quem modò nominavi, Hieronymus. Sic enim ſcribit: Neque illud quod de ventis dicitur *Pſal. 103. Qui ambulat ſuper pennas ventorum, &c.* verè ventos juxta fabulas poëtarum & pictorum licentiam, pennas habere teſtatur: ſed celerē in cuncta discurſum. Et eâdem credo ratione plerisque ſimulachris Deorum, ut Victoriæ, ut Fidei, ut Famæ, veteres Romani adfingebant alas, ut Deos ſtatim præſtò eſſe indicarent. Ennius: *Fides alma, apta pinnis.* Sed & alæ, quas poëtæ Mercurio tribuunt, aliud nihil quàm celeritatem ac diligentiam in obeundo munere ſignificant; quemadmodum rectè & eruditè annotavit Joh. Druſus *lib. 4. obſervat. cap. 19.* Quòd ſi quis alatorum Angelorum picturâ adeò oblectetur, non ineptè fecerit, ſi candidā his attribuerit veſtem. Nam & in ſacris literis Angeli ſemper apparuiſſe leguntur candidati: id quod illorum cùm innocentiæ, tùm beatitudinis eſt argumentum. Sic enim qui glorioſæ Chriſti reſurrectio-

Cur item veſtis candida?

:ctionis primi fuerant testes atque præco-
es Angeli, albis vestibus induti dicuntur
: ornati. Nam & Matthæus Angeli illius
ιδυμα nivis instar λευκὸν fuisse scribit, *cap.*
?.Marcus eum stola candida amictum per-
ibet, *cap. 16.* Joannes duos Angelos candi-
is vestibus indutos fuisse testatur *cap. 20.*
t Christus ipse in monte Thabor vestitu
ındido, instar lucis, sive nivis, sese discipu-
s suis conspiciendum præbuit. qui habitus
ùm puritatis, tùm victoriæ, atque beatitu-
inis æternæ fuit symbolum. Quo sensu
lud *Apocalyp.3.* exaudio: Ambulabunt me-
um in albis, qui digni sunt. Qui vicerit, sic
estietur vestimentis albis : & non delebo
omen ejus de libro vitæ. Et *cap.6.* Martyri-
us dantur albæ stolæ, ceu insignia illorum
ictoriæ, libertatis atque beatitudinis. quæ
ictoria etiam per equum album, cui eques
orona insignitus insidet, inducitur: non se-
ıs atque illo Virgilii *Æneid. 3.*

Equo albo victoria portenditur.

Quattuor hîc primum omen equos in gramine
vidi
Tondentes campum latè candore nivali.

Etsi enim Anchises hoc de bello inter-
retatur: *Bello armantur equi, bellum hæc armē-*
ı minantur: paulò tamen pòst iis pacem can-
idam significari ait, & victoriam latenter

portendi, ut Servius interpretatur, allusion[e] scilicet facta ad quatuor illos equos cand[i]dos, triumphalem Currum apud Romano[s] ducentes. Sic certè equi illi alibi *Zachar.*[…] Hieronymo interprete, Maccabæorum su[per] Antiocho Rege victoriam, aliis Judæorum felicem statũ sub Macedonibus: aliis bono[s] angelos significant, quod & doctè & plen[e] pertractatum habes apud Joh. Guilielmum Stuckium *lib.2.Antiquitat.convivial.cap.26.*

Avibus Indi summè oblectantur.

Adeò autem avibus (ut è diverticulo i[n] viam redeamus) oblectari solent Indi, u[t] harum cantum inter præcipua luxus gener[a] reponant. quæ quidem Indici præsertim Regis luxuria, quam tamen Barbari magnificentiam interpretantur, tanta est, ut gentium reliquarum vitia facilè transcendat. Siquidem ubi visendum se publicè præbet, apparent argenteis thuribulis ministri perplures conspicui. Iter universum, quo vectatur, odoribus vaporatur. Ipse aurea gestatur lectica, margaritis hinc inde propendentibus. Amictus auro interlucet, ac purpura lecticam obmuniunt corporis custodes, è ramis cantillantibus aviculis, quas ita de more imbuunt, ut inter seria instrepant cantu. Regiam auratæ suffulciunt columnæ, auro vite cælata obambiente. Inter hæc a-

Regis Indici luxuria.

vium,

um,quibus præcipuè oblectantur, argen-
æ nitent effigies. Regia nullâ non horâ
olentibus patescit. Ubi capitis curæ & orna-
ento incumbit, tunc admittuntur legatio-
s, & redduntur populis jura. Odoribus
rfluunt liti pedes. Si quando in venatio-
m prodire collibuit, feræ leporariis oc-
usæ inter pellicum vota & cantus transfixæ
nficiuntur. Hic illis non contemnendus
bor. Si longior incumbat expeditio, cur-
vectantur, quem instrati auro elephantes
icant, assectantibus agminatim pellicum
cticis. Subsequitur & Regina; sed seorsum,
c minore luxu. Ubi somni tempus appe-
, regem vino gravem dormitãtemque cu-
culo inferunt pellices, noctium Diis pa-
io ritu advocatis cum cantu. Cœl. Rhodig.
.8. *Antiquar. lect. cap. 2.*

Mures Indici) Mures duorum po- *Mures domestici.*
tissimùm sunt generum. Aut enim dome-
ci sunt; aut sylvestres. De domesticis il-
bestiolis, penori infestis, omniaque cor-
dentibus, nihil hîc attinet dicere, eò
uòd omnibus plusquàm notæ sunt. præ-
rquam, quòd etiam docilitatem illis in- *Horum docilitas.*
sse legi. Murem enim Albertus pro com-
erto ponit, in conviviis candelâ discum-
entibus prætentâ Lychnuchi ministerium

præstitisse, ut credere jam possimus, Simia olim latrunculis ludere didicisse. quod Castilionius in suo Aulico prodidit, & Elephantem literarum Græcarum ductus in pulvere scriptitasse: cùm & Cynocephalorum quoddam genus literas callere existimârint Ægyptii, seque illis ob harum cognitionem cognatos esse. Simulac enim Cynocephalus in templum inductus erat, eorum ritu educandus colendusq́; ; sacerdos illi albiolum calamum, & sepiam adponebat, exploraturus, an ex eo genere esset, quod in cultum recipi deberet: quippe si quid scribendo cognationem suam approbasset: ea de caussa Mercurio sacer erat, qui literarum omnium auctor habebatur. *Pierius lib. 6. Hieroglyph. in Cynoceph.*

vid. Lips. cent. 1. ep. 50.

Sylvestres autem Mures intelliguntur feræ illæ bestiolæ, pellibus tantoperè cõmendatæ, quo in genere sunt *Matres & Hermelini*: quibus nobiles hyberno tempore pellitas gerunt penulas. *Seneca lib. 14. ep. 91.* Num hodieq; magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac *muriũ*: quæ tactu mollia & impenetrabilia ventis sunt? & Justi. *lib. 2.* ita de Scythis scribit: Lanæq; usus ac vestium ignotus: & quanquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamẽ ferinis aut *murinis* vestiuntur.

Mures sylvestres.

Murum pelles.

Hodiè

[...]odie quoq; è Scythia, frigidissimisq; regio-
[...]ibus lautissimas pelles *Murium* afferri Me-
[...]stanum hiberno cultui, vel pueri sciunt:
Adria. Turnebus meminit *lib. 15. Adversar.*
13. Atq; pellium istarum usum etiam Chi-
[...]ensib⁹ familiarẽ esse, Joh. Petr. Maffeius *lib.*
histor. Indicar. testatur, dum Chinenses vesti-
[...]enta per hiemem preciosis Murium Scy-
[...]onicorum pellibus, quas vulgò *Martas vel*
[...]obellinas vocamus, calore admodum suavi,
ventis impenetrabili densitate suffulcire
[...]t. quibus tamen haud scio an non & Cuni-
[...]lorum pelles in Batavia sua meritò exæ-
[...]ãdas putârit Hadrian. Junius *cap. 15. fol. 209.*
[...]int qui opinantur, Murem illum peregri-
[...]m ab Hieronymo quandoque dici *Mu-*
[...]m, qui in delicatiorum usum habetur. Nã
[...]uscum, id est, μῦσκον, murem parvum in-
[...]care. Sed hoc odoris genus Priscis fuisse in-
[...]gnitum, Hermolaus putat: nec Muscum
[...]ci, sed *Moschum*. Haberi autem ex arbori-
[...]s arentes pannos muscoso villo, præstan-
[...]s odore: quod genus *Bryon* dicunt Græci,
[...]s Muscum. *Moschos* autem apud Aëtium
Paulum capreæ sanies creditur, quã *Dor-*
da dicũt, ex umbilico aut vomica. Nã circa
[...]nbilicũ solet tempore Novilunii huic ca-
[...]eolo, sive capreæ Indicæ (quã Scaliger vult

Museum.

Moschus à Musco diversus.

Gazelam esse Arabum, *Exercitat. 211. contra Cardanum*) abscessus quidam protuberare; qui maturus vel sponte rumpitur, vel ob quendam pruritum terræ aut saxo affrictus, saniosum humorem emittit (hinc à quibusdam *pus aromaticum* vocatur) evacuatâque hac vomicâ rursum sanguinem quasi menstruum colligit, & iterum suo tempore emittit. Existimant autem peritiores, hunc tam pretiosum succum capreolam illam producere, & tanquam liberalitate uberiore compensare quod accepit, propter pascua odoratissima herbarum, quæ in sanguinem convertantur, & hunc odorem illi concilient: ut est apud Joach. Camerarium *Symbolor. cent. 2. Emblem. 45.* Sanè in India maximum Moschi proventum esse, inter omnes convenit, cujus historia ita describitur à Scaligero, *Exercitat. 21.* In regno Perû (inquit) Gazelæ simile animal album est: cujus ex inferiore mandibula æquè dentes utrinque singuli exseruntur. Sub cujus ventre fit sanguinis collectio in tumorem; quod apostema græci vocant. Captâ ferâ, eam partem cum corio simul abscindunt. Quæ inter secandum guttæ sanguinis effluunt, cadúntque, eæ pro Moscho optimo atque excellentissimo aut excipiuntur, aut colliguntur. Hujus

Moschi colligendi ratio, I.

jus

us minimæ portiunculæ beneficio ad cæte-
ri cruoris condimentum utuntur. Ubi se-
cuerunt,hirudines admovent, tamque diu,
quoad earum suctu cruor universus cũ ipsa
vita detrahatur. Eum sanguinem exsicca-
um,atque in pulverem redactum,prioris il-
ius perpauxilla quantitate, viribus verè ef-
icacissimis perficiunt; quippe centesimam
atis esse produnt. Tum illud in folliculos
osce,qui ad nos importantur,inditum ser-
ant. Adulterationes aut sinceritatem ita
el deprehendunt vel probant.Sincerum na-
ibus admotũ ilico sanguinem elicere, &c.
Porrò alia rursus Moschi proventus ratio à
Regni Chinensis traditur Scriptoribus:quæ
c habet.Bestiolæ ibi sunt vulpeculæ,aut ca-
ellorum magnitudine atque imagine. Hæ
d necem verberatæ ac plagis mollitæ pu-
escunt cum carne pariter & sanguine.Tum
x pelle, carne & sanguine incolæ rotundas
ıcialesq; pilas sive crumenulas conficiunt,
uæ filis undique consutæ venduntur. Cæ-
rùm optimum ac prestantissimum Moschi
enus ex testiculis horum animantium col-
gitur.Alterũ etsi Moschi nomine & ipsum
ostet,eandem tamen virtutem non habet.
nde Chinenses,omni in re ut sunt elegan-
ssimi,ita & crumenas has rotundas testicu-

Eius probatio.

2. Moschi colligendi ratio.

Chinensium in Moscho vendendo fucus.

lorum formâ effingunt, quò facilius ementibus imponant. Animal ipsum naturali instinctu, cùm pretiũ testiculorum suorum intelligat, de fuga aliàs desperans, eosdẽ dentibus ac morsu avellit, & in lytron veluti libertatis abjicit. Ita occupato collectione testiculorum venatore necem aliquando evadit. Quod ipsum & de Fibro sive Castore proditum accepimus; quẽ urgentibus venatorib' & canibus sibi ipsi partes genitales amputare, gnarum se propter ipsas peti, cùm Græci, tùm Latini tradiderunt: licet Dioscorides & Sextius quidam apud Plin. & plures etiã recentiorum hoc fieri posse negent, propter testes ipsius spinæ admodũ inhærentes. Chinenses multâ sanè versutiâ id odoramẽti genus vendunt. Jecinora enim boum seu vaccarum siccata & contusa admiscent, quibus Moscho imbutis crumenas impleãt. Ea fraus cotidiano experimẽto agnoscitur. Moschus si tempore corruptus sit, & odoris expers, crumenulis eximitur, ac in mortario tunditur minutas in partes: deinde puerili urina adspersus, ac plumbeæ ollæ inclusus, obturato probè ore, pristinam odoris virtutem, si modò aliquis etiam vigor subsit, adipiscitur. *Joh. Hugo à Linschoten cap. 23. & 70.*

Item alius adulterandi Moschi modus.

Feles quoque nutrit India, *Zibethum,*

Algal-

Algalliam sive Ambarum ferentes, unde & nomen Cattorum Zibethinorum fluxit, qui ad nos etiam vivi deferuntur, & cùm ipsi, tùm pelles eorum in gynæceo summis habentur in deliciis. Nascitur autem Zibethum in posterioribus animalculi crumenulis, loculis scilicet genitalibus exactum, ut Cardanus putavit: quem Scaliger refutat *Exercitat. 211. cap. 2.* ineptire eos scribens, qui liquorem illum Catti ejus esse semen arbitrantur. Strigmentum enim est, quod vel argenteo, vel æreo, vel etiam, quod nonnulli magis probant, corneo cochleari raditur, extergiturq́; non tamen nisi irritatis: quoniam hoc modo & plus materiæ jeatur, & odoratius sit virus illud. Horum tres vidisse se ait Romæ apud Cardinalem *Galeottum*: cui odores, arma, scorta, equi, canes, pro bibliotheca fuerint, quartum Mantuæ. Solet autem Zibethum ob gens Indicæ artes veteratorias ac fraudulentas, mei ac arenæ admixtione ad augendũ pôdus plerumque adulterari. Nec desunt, qui *Mus peregrini* pelliculam ex illo animali esse suspicantur, unde Zibethũ haberi solet. Eam certè bene odoratam Hieronymus innuit, cũ in cincinnatulos pueros & calamistratos, peregrini Muris pellicula olẽtes invehitur, illud Martialis usurpans:

Zibethum.

Ejus adulteratio.

Mus peregrinus, an idem cum Zibetho.

Posthume, non benè olet, qui bene semper olet.

Cui accommodari poterit illud Tullii *ad Attic. lib. 2.* Quanquam illa tua horridula mihi atq; incomta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quòd ornamenta neglexerant; & ut mulieres, ideo bene olere, quòd nil oleant, videbantur.

Simi-vulpes, animal crumenatum.

Nec possum hîc non meminisse animalis illius rari, & veteribus incogniti: quod Gesnerus *Simi-vulpem*, vel græcè πιθηκαλώπεκα, Jul. Cæsar Scaliger ἀλωπεκοπίθηκον vocat, & in regione Indię Pariensi reperiri, Vincentius Pinzonius, & Petrus Martyr tradidêre. Refert autem anteriore parte vulpem, posteriore simiam, caudamque habet Cercopitheci, aures fermè vespertilionis, ac subter ventrem usitatum aliud gestat receptaculum instar crumenæ latioris, in quod catulos suos recipit, ibidemque occultat, donec tutò per se hinc inde vagari & sibi victum quærere potest. quod genus animalis cum Scaligero etiam *Crumatum* appellari posset, *Exercitat. 206. c. 10. adversus Cardanum.*

Canis marinus.

Hoc amplius de Cane marino scribit Oppianus *libro 1. de piscatione*, quòd periculo ingruente suos catulos intra ventrem recipiat, & iterum quasi pariat, ubi omnia vi-

videt esse tuta. Idemque de *vitulo marino* refert Basilius Magnus *VII. Hexamer.* & de Delphine Nazianzenus in carmine eruditissimo Nicobuli ad patrem. Ex quo parentum erga liberos studio atque solicitudine Joachimus Camerarius, Joachimi F. tale concinnavit emblema, quod in centuria 2. symbol. est 58.

Vitulus marinus.

Delphin.

O tutos satis hos cives, populúmque beatum!
Queis velut in patrio fas habitare sinu.

Sed ad reliqua, à Pancirollo commemorata deveniamus; ex quibus declaranda veniunt:

Guajacum, aut lignum sanctum, Chia, Sarsa parilla, Sassafras, & aliæ plantæ saluberrimæ, &c.)

Non indignum Celsitudine tua feceris, *Illustrissime Princeps*, si præeunte Pancirollo in fragrantissimos Americorum hortos, animi caussa parumper fueris digressus: cùm in confesso sit, Reges quoque præstantissimos, & magnanimos, illustresque Heroas, in ipso etiam armorum strepitu, tumultuque bellico, studiosè olim excoluisse rem herbariam, ac stirpium cognitione cumprimis fuis-

Rei herbariæ cognitio principibus non indigna.

ſe oblectatos. Cùm enim harum rerum investigatio amœniſſima varietate exornata ſit, nec minus habeat utilitatis, quàm oblectamenti; non viſum eſt Regum amplitudini, nec Imperatoriæ majeſtati indecorum, hujusmodi occupationibus distineri: præſertim, ubi ab urgentiſſimis negotiis ac functionibus publicis reſpirare, atq; aliquid ſibi laxamenti impetrare licuit. Qua quidem cùm animæ, tùm corporis cultura non minùs celebris facta eſt illorum memoria, non minùs illuſtratus nominis ſplendor & magnificentia, quàm rebus aliis præclarè geſtis, aut hoſtibus vel ſubjectis, vel ad internecionē deletis; ut rectè putavit Levinus Lemnius, *Explicat. herbar. Biblicar. cap. 1.* Nam quæ temporis injuria aut diuturnitas obliterare poteſt *Oſiridis* Ægyptiorum Regis memoriam, qui cùm agricolationem, tum hortorum culturam in Ægypto primùm, mox in Syria Palæſtina docuit mortales; deinde totum peragravit orbem, ab ortu Solis ad occaſum, & à meridie ad ultimum Septentrionem; ut indicavit columna in Nyſa Arabiæ ei ſtatuta: cujus meminit Diodorus Siculus, *lib. 6.* De hac ita cecinit Tibullus:

Oſiris.

Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris,
Et teneram ferro ſollicitavit humum.

Pri

Primus inexpertæ commisit semina terræ,
Pomaq́; non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adjungere vitem,
Et viridem dura cadere falce comam.

Sic Augias Rex, in Græcia, intelligens fimo subesse agrorum luxuriem, jejunia illorum stercoratione saturare, turpe sibi non putavit. Sic enim & Regius ille senex apud Homerum manibus suis humum lætificat: quemadmodum Attalus Rex hortos fodere, & semina terræ mandare nō erubuit. Ipsum etiam Achillem legimus cum rei herbariæ cognitione Musices studiū conjunxisse, strenuorum equitum præconiis concinendis aptum. Sic enim *Chiron Centaurus*, Achillis præceptor, eum instituerat, qui solebat

Nosse salutiferas dubiis animantibus herbas,
Aut monstrare lyra veteres Heroas alumno.

Augias. **Attalus.** **Achilles.**

Ut scribit Statius Papinius *libr. 1. Achilleidos*; procul dubio ad illud Homeri *Iliad. 9.* respiciens, ubi Achilles Agamemnoni iratus, & otii tædio jamdiu tristis, ad leniendam heroicam calamitatem (solet enim Musica, quæ non secus ac vinum cor lętificat, *Ecclesiast. 40. v. 20.* ad demulcendum animum, & deponē-

Achillis cithara.

das humanas folicitudines plurimum momenti habere) cithara se oblectasse legitur; quam sibi ostendi poposcit Alexander Magnus, cùm Ilium venisset. Dum enim Troum aliquis ei Paridis lyram exhibendo monstraret: Mallem, inquit, Achillis, nempe virorum fortium sæpius laudes accinentis, nec demulcendis amoribus accommodatam, ut videre est apud Ælianum *libro 9. variar. historiar. cap. 38.* Lysimachus quoque & Gentius Reges, hic *Gentianæ* radices, ille *Lysimachiã* herbam non minore studio quæsiverunt, quàm Euphorbus ille Jubæ Regis Mauritaniæ medicus, qui herbam sui nominis (cujus lacteo succo oculorum caligo illustratur, & virus serpentum obtunditur) non in suburbio indagavit; sed impiger per abruptos scopulos altissimi montis Atlantis celiferi cacumen conscendit, ut Euphorbum inter saxa natum erueret. *Plinius lib. 25. cap. 3. & libro 5. cap. 1.* Pulchrum quippe & immortale decus censebant, si eorum nomina tam illustris herbarum nomenclatura ad posteros propagaret, *Johan. Langius epist. Medicinal. lib. 1. ep. 63.* Id quod volupe sibi in primis duxisse credibile est, Mithridatem illum Ponti, atque undeviginti Regnorum Regem: qui propter eximiam herbarum notitiam,

Lysimachus: Gentius.

Euphorbus.

Mithridates.

iam, & singulare antidoton contra venena, norbosque omnes contagiosos præsenta-ieum, illius nomine Mithridaticũ insigni-um, immortale nomen est consecutus. E-us quippe immortalitatis spe, post tot bello evictas in orbe terrarum gentes, singulari udio arcana morborum remedia conqui-vit: deque iisdem commentarios, quos 1 thesauri sui scrinio reconditos servavit, octè conscripsit. Hos Pompejus victor, egiâ prædâ potitus, in triumpho populo omano ostentavit, ac Leneo Pompejo li-erto suo negotium dedit, ut hos Mithrida-s de re Medica libros latinitate donaret: uo populus Romanus ex tanti Regis tha-uro pharmaca haberet, quibus morbis suis iederetur. Adeò Reges, Orbisque terra-um proceres omnem intenderunt curam, e quid eorum subditis ad conservationem nitatis deesset! quam nec cum Crœsi di-itiis, nec auriferi Tagi & Pactoli arenis sapi-ns quisque commutandam putabit. cujus udes Ariphon Poëta Sicyonius apud Athe-æum ita decantat: O beata sanitas! te præ-nte amœnum Gratiis ver coruscat: absque e nemo beatus. *Athen. lib. ult. circa fin. Johan. angius libro 3. Epistol. Medicinal.* Taceo omanorum Imperatorum plurimos, qui

Sanitatis laus.

plantarum amœnitate allecti, procul à strepitu & ambitione civili, ruri consenuerunt: ut videre est apud Chassanæum in Catalogo Gloriæ mundi, *part. 11. considerat. 37.* Salomon quoque regum amplissimus, qui præter immensas opes, eam adeptus est à Deo Opt. Max. sapientiam ac rerum cognitionem, ut nullus Regum illi sit comparandus, in herbarum notitia mirificè excellus, exactéque versatus legitur, ac disseruisse non solùm de piscibus, alitibus, quadrupedibus: sed de arboribus etiam & stirpibus, à Cedro Libani usque ad Hyssopum, qui egreditur è pariete: hoc est, à minutissima herba ad procerissimas celsissimasq; arbores usq;, omnia habuisse cognita & explorata. *Sapient. 3.*

Salomon.

Quod igitur ad exotica illa à Pancirollo commemorata attinet, auctor est Nicolaus Monardus *in libro Smpli. medicament. ex Novo Orbe delator.* tria ex Occidentali India deferri hodie toto orbe celebratissima, quorum in Medicina facultates adeò insignes repertæ sint, ut nunquam auditum sit, tam incurabiles morbos, ullis aliis medicamentis sanatos fuisse: nempe lignum quod *Guajacum* vocant, *Radix China & Sarsaparilla*, de quibus singulis erit dispiciendum.

Guajacum.

Guajacum ergo nomen est Indicum, sed

ed per universum orbem jam cognitum, uo lignum significatur Guajacum, sive Guajacanum, quod modò *lignum Indicum*, odò *sanctum* appellatur. Id non tantùm Insula Sancti Dominici nascitur, unde rimum ad nos transferri cœpit; sed & in nsula S. Crucis & S. Johannis. Animadverm verò est, melius & utilius multò esse, uod Insula S. Johannis mittit, quàm id, uod nascitur in Insula S. Dominici. Nam oc aridius est, & utentium corpora magis esiccat. At illud S. Johannis humectat orpora in morbis calidis. Regiones enim uæ subjacent Æquinoctiali, aut non longè istant, nimio Solis ardore inflammantur. Quoniam cùm præcipua caloris caussa sit in rra, reflexus radiorum Solis calefaciens inmam aëris regionem: ubi radii Solis, ex mediano circulo vel rectè vel parùm obliquè rram feriunt: ibi necessum est vehemenm fore reflexum, aëremq; infimum maxiè fervere. At in Æquinoctiali circulo reà meridiano terram feriunt radii Solis. uare Insula S. Dominici vehementiori So ardore peruritur, quàm Insula S. Johannis, uæ octo ferè gradibus minus quàm illa diat ab Æquinoctiali.

ubi nascitur.

Hinc Insula S. Dominici excoquitur, &

evaporat in ligno ſancto ex nimio æſtu ſuccus ille ſalutaris, fitque lignum aridum nimis & torridum. Contrà Inſula D. Johannis cùm minori afficitur vi caloris, tùm verò refrigeratur ſcatentibus undiq; aquis. Nam fontes habet undique quamplurimos, fluminibusque rigatur uberrimis. quo fit, ut regio illa ſit temperatiſſima, ſtirpesq; ferat, & ex moderato aëris calore, & ex terræ humiditate omnis generis præſtantiſſima in propria natura. *Alphonſus Ferrus Neapolitanus lib. 1. de ligno ſancto, cap. 2.*

Guajaci hiſtoria.

Porrò Guajaci arbor ſive planta (ut ab iis relatum eſt, qui eam in ſylvis ſe vidiſſe teſtantur) ad fraxini proceritatem, ut quæ duodecim æquet cubitorum altitudinem, & ad hominis mediocris habitus craſſitudinem plerumq; aſſurgit. Folia fert quadamtenus plantaginis æmula, dura ſive nervea, minora tamen rotundioraque & validiora. Flores ejus produntur lutei: Fructus verò juglandis magnitudine: & vel caſtaneis proximus, vel, ut alii volunt, olivæ ſpecie; figura tamen trigona, ſed una ſui parte ſeſſili, dorſo acuto, nucleo intus albo, caſtaneæ aut Coccali ſapore tam grato, ut ad ſe mandendum invitet, & alliciat. Cortex annoſis niger; juvenibus verò ſubrutilus, tendens in fuſcum; cui

ni lignum ſubeſt foris pallidum, intus ni-
rum, duri adeò concrementi, ut aſciam re-
indat, ac reſpuat: gravi pondere: reſino-
m: odore pingui: guſtu ſuavi, aliquantum
narcſcente, in potione tamen ſubacido.
ujus tria ad nos genera adferri Iohan. Ma-
rdus Ferrarienſis annotavit, *libro 17. Epiſt.*
Primum genus craſſiori vegetioriq; mo-
conſtat: quo reſecto materies apparet in-
riore parte nigra, exteriore verò ſubpalli-
, & veluti perplexis lineis quibusdam, ad
ſcum tendentibus, per longum interſe-
a. Secundum caudice minore, nec ad-
vegetiore habetur: cujus extremæ partes
ajore ambitu ſe diffundunt: intimæ verò,
æ pariter nigricant, minore ſatis orbe
ncluduntur. Tertium, quod propriè
nctum appellant, caudice cæteris exiliore
itur, intrinſecusque & extrinſecus albi-
ns: cujus materies, lineis admodum exi-
us in ongum actis, perplexè diſtinguitur.
tque lhoc longè cæteris & acrius & odora-
is.

Ejus genera. 1. 2. 3.

Etſi autem à ligno Guajaco planè di-
rſum facit lignum ſanctum Gabriel Fal-
pius Mutinenſis *in tractat. de Morbo Gallico,*
p. 27. ſequutus Conſalvum Hiſpan. *cap. 2.*
10. Indiar. hiſtoriæ, quam ad Carolum V.

à Guaiaco an diverſum ſit Lignum Sanctum.

Hiſpano idiomate conſcripſit: Andreas ta-
men Matthiolus *lib.1.cap.111.Comment.in Dio-
ſcorid.* quanquam ligna illa colore, magnitu-
dine & pondere, inter ſe diſcrepare fatetur:
at idcirco diverſarum ea plantarum ſive ar-
borum, diverſorumque generum eſſe, id ve-
rò pernegat. Nam quòd hoc tam intus
quàm extra candicet; illud verò interiore ſu
parte nigricet: illud non aliunde provenir
ait, quàm quòd hoc magis, illud verò minu
adoleverit, vel conſenuerit. Quippe eò ſan
nigrius cernitur lignum Guajacum, quò a
maturiorem ætatem pervenerit arbor, à qu
deciſum fuerit: & per conſequens tanto ma-
gis album apparet, quanto minus adoleveri
illa: quemadmodum conſpicitur in noſtri
nonnullis arboribus, & præſertim in Moro
Nuce & Anagyri. Verumtamen illud cuiq
perſuaſum ſit, ætatem uni plus, quàm alter
virium addere ac demere.

Guajacum lignum quod præſtantius. 1.

Proinde cum illud, quod planè omni e
parte albicat, odoratius, acrius, & amari⁹ ha-
beatur, cumq; ejus decoctũ craſſius, & cæte-
rorũ decocto pinguius ſit, & acrimonia & a-
marore admodũ refertũ: nil mirum eſſe cre-
diderim (ait Matthiolus) ſi in eo, utpote ju-
niore, vis inſit vegetãdi præſtantior, ac pro-
pterea plus in ſe ſucci contineat, quin & cæ-
teris

:eris viribus præſtet. Sed quia tamen hoc,cũ
:xilius ſit cæteris, citius ac facilius exareſcit,
ıtq; ob humoris redundantiam,velocius ca-
iem ſentit atq; fraceſcit: ideo ſatius quãdo-
ue fuerit, vetuſtiore recẽter cæſo uti, quàm
ıniore,quod multo antè tempore ab arbo-
e ſit deciſum. Huic itaq; illud ſuccedat,
uod mediũ obtinet locum. Siquidẽ hoc &
doratius eſt & acrius eo, quod nigrius ac
:aſſius invenitur. neq; illud quidem abs re,
uandoquidẽ id minus eſt ætate confectum,
: majore humoris copia redundat. Poſtre-
ıo illud minus cæteris præſtat, viribusque
ıfirmius habetur, quod nigrius, craſſius, &
ınoſius reperitur. Nam quælibet conſene-
ens planta (quemadmodum etiam cunctis
ıimantibus evenit) continuo exareſcit,hu-
idoq; privatur. Cujus rei certiſſimum eſt
gumentum, quòd in annoſarum arborum
uncis major appareat nigredo,quàm in alii
vel junioribus,vel ætate tenellis. Nigredo
im ſiccitatis indiciũ eſt, quinetiam deper-
ti caloris innati,& humidi naturalis.

2.

3.

Sunt qui illud tantum Guajacũ præferunt,
ıod ex arborũ ramis ætatis mediæ deſum-
m fuerit. Quorũ opinio nõ planè refellẽ-
videtur. Nã quicũq; rẽ naturalibus expẽ-
rit rationib⁹, ramos antiquioris à caudice
ediocris ætatis parũ differre cognoſcet: i-

tē ramos huj' à caudice junioris. Quippe plus humoris ad se trahit ramorum auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de causa plantæ rejuvenescunt, cùm earum rami implantantur, seruntur, & propagantur, nisi quòd illud idem humidum innatum intra se continent, & eodem vigent temperamento, quo qui adolescunt. Etenim surculi atque rami sunt caudici, perinde atque filii, & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Id quod maximè confirmat Theophrastus, *libro 1. de causs. plantarum, cap. 12.*

Præstantissimum igitur (secundùm Matthiolum) lignum Guajacum illud erit, quod ex juniore caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius quàm interius albicans (Nicolaus Massa vult, lignum ab incisione quidem novum, at vetus ab ejus ortu: Fallopius id quod magnam habeat quantitatem nigri; Aloysius Lobera, quod sit quidem cinericii coloris, at medullam habeat insignem & pernigram) rimis carens, & crassissimum atque densissimum, ita ut inter radendum nulli pori, nulla foramina appareant: cortexque illius ita crassus sit, & ligno cohærēs, ut vix ferro separari possit: minimè cariosum, sed ponderosum valde: cum unctuositate quadam, ut inter abradendum

pingu

pingue videatur, & pro pinguedine ſcobina gliſcat: odoratum: guſtui ſubamarum: & quod immerſum petat ima aquarum.

Guajacum an veteribus fuerit cognitum.

Sed an Guajacum veteribus etiam fuerit cognitum, non immeritò dubites: aſſerente præſertim Nicolao Maſſa *in lib. de morbo Gallico, tract. 3. cap. 2.* Avicennam de hoc apertè ſenſiſſe *in 2. canon. in lit. K.* ubi mentionem faciens *de Karon*, lignum id eſſe ait, quod fertur ex India, & confert juncturis & nervis. Sed reſpondet Alphonſus Ferrus *lib. de ligno ſancto, cap. 2.* Karon conferre quidem morbis juncturarum factis à cauſſa primitiva, ut fracturis, diſtorſionibus ac luxationibus; ſed non niſi extrinſecus appoſitum. At lignum ſanctum medicinam eſſe antidotariam intus exhibitam, & quidem non contagioſis tantùm, ſed & aliis quamplurimis variisque morbis multiplici remedio ſubvenire: ideoque longè aliud eſſe quàm Karon: præſertim cùm hoc, ut & alia pleraque aquæ innatent; illud autem ad fundum vergat & ſubſidat.

an idem cum Ebeno.

Plus dubietatis eſt, an Guajacum ſive lignum ſanctum idem ſit cum Ebeno. Sunt enim, qui hoc ita ſtatuant, moti illo Ariſtotelis *4. Meteor.* ubi omne lignum in aqua natare, neq; ſubſidere ſcribit, præter Ebenū.

Atqui lignum ſanctum minimè natare, ſed ſubſidere dicunt, non aliter, atq; Ebenum. Nihil ergo cauſſæ eſſe, cur non idem quoque ſit, quod Ebenus; aut certè Ebeni ſpecies hactenus incognita. Sed ad iſtam Ariſtot. auctoritatem reſpondet Ferrus, accipiendam eam eſſe de omnibus quidem lignis, quę noſſe ſcilicet ille potuerit. At Guajacũ cùm ipſi, tum aliis ad noſtram hanc ætatem fuiſſe incognitum. quanquam neq; hanc reſponſionem ſatis tutam, ſed illis Philoſophi verbis aliquid deeſſe putat Antonius Gallus, *in opere de ligno S. non permiſcen. in præfat.* quia & Buxus, Ariſtoteli pulchrè exploratus, aquę injectus, ſtatim it peſſum: & Suber detracto cortice ſidit eveſtigio: cortex tamen aquis perpetuò fluitat, neq; demergitur. quã ob causã verriculorũ funibus annectitur. Aſpalathus item ſemel immerſus ſidit: nam põdere mox cedens nunquam exſiſtit. Hoccinè ignoraſſe Ariſtotelẽ ſummum virum credimus? Niſi fortè, quod Strabo memoriæ prodidit, eum fugiſſe dixeris, in India fluvium eſſe Siliam (Plinius Sideritim vocat) in quo nihil innatet: quod negare dicit Ariſtotelem.

Negatur.

Verùm etſi pondere cum Ebeno conveniat Guajacum: non paucas tamen inter utrumq; videre eſt differentias. Differt enim Ebenus

Guajacum differt ab Ebeno.

Ebenus à Guajaco, colore, sapore, odore, duritie 1. *Colore:* primum, quia Ebeni color niger est; Guajaci nō item, nisi ipsius medulla. Deinde Ebenus ad cotem trita flavescit. At lignum Guajacum cote levigatum, lacteo ferè in cœruleum colore pallescit. 2. *Sapore.* Non enim adhuc deprehensum est, nec à quoquā ceteris proditum, Lignum sanctū acri & mordaci sapore esse: sed in gustu cum aliqua adstrictione amarescere, certo cognoscitur experimento. At Ebeni sapor est acris & mordax, teste Dioscoride *lib. 1. c. 111.* 3. *Odore:* quia Ebenus carbonibus vel prunis imposita, jucundo & citra fumi tædiū suffitur, juxta Dioscoridē *c. 100.* At lignum Guajacum non sine fumi tædio. 4. *Duritie:* non quidem propterea, quòd si Ebenus (ut Ferrus ait) juxta ignem ponatur, flammam statim corripiat. Id quod ligno sancto accidere negat. Negat namq; Fabianus accendi Ebenum; uritur tamen, ut diximus, odore jucundo. Dioscorides Ebenum recentem sua pinguedine succendi scribit, igniq; admotā flammas agere: id nō continuò sequitur, ignē citissimè corripere. Non etiam propterea duritie differt, quòd, ut Ferrus dicebat, non ita maceratur Guajacū in aqua, cæteris paribus, queādmodum Ebenus: cū tradat Avicennas, ex Ebeno

1. *Colore.*

2. *Sapore.*

3. *Odore.*

4. *Duritie.*

collyrium fieri. Quæ ratio, quanti ſit momenti, quis non videt? Non ita, inquit, maceratur,&c. Quod nihil aliud eſt, quàm quod à Dioſcoride *libro primo cap. III.* dicitur: Attritâ in cote Ebeno ad oculorum collyria utuntur. Num ad cotem affricari lignum ſanctum non poterit? Paratur (inquit idem Dioſcorides) Ebenus ad oculorum medicinam, ramētis, ſcobéve ejus integrum cum ſua nocte diem in vino Chio madentibus, tum diligenter conciſis, & in collyria conformatis. Quidni poſſit ſimiliter in collyrii formam & Guajacum fingi, ſi ramenta ejus vino madefacta perlevigarentur? Addit Dioſcorides: Ebeni quidam ramenta & ſcobem antea trita cribrant, & reliqua pariter faciunt: Sunt etiam qui pro aqua & vino utantur. Quid prohibet idem in hoc ligno fieri? Sed ideò duritie ab Ebeno differt Guajacum, tum, quia faciliùs in aqua maceratur Ebenus, & quidem magna eius fruſti per decem fortè horas: cùm contrà Guajacum ob pinguedinem ſuam non niſi 24. horarum ſpacio macerari ſoleat: Gabriel Fallopius *de Morbo Gallico cap.4c.* tum, quia cæſa Ebenus dureſcit in lapidem, adeò ut parte lignum, parte ſaxum videatur. At Guajacum non ita durum eſt: quemadmodum

'um Antonius Gallus scriptum reliquit in llegata nuper Operis sui præfatione.

Porrò ligni Guajaci usus primùm hac atione nobis innotuit. Magnis dolori-us morbi Gallici (est enim in India, præ-ertim verò *in Insula S. Dominici*, morbus ic tam familiaris, quàm apud nos papulæ, u morbilli, neque ejus contagium magno-ere quis ibi reformidat) quem ab Inda mu-ere nactus erat, Hispanus quidam torque-atur: ejus famulus Indus, in provincia ea edicinam faciens, aquam Guajaci ei pro-inavit, quæ non solùm magnis illis crucia-bus eum liberavit, sed & pristinæ sanitati estituit. Quod exemplum alii quoque Iispani, eodem morbo infecti, cùm sequuti ssent, similiter fuerunt curati. Eaque cu-a Hispali mox evulgata est ab iis, qui ex In-ia redierunt: hinc per totam Hispaniam: inde per orbem universum, quem hæc abies occuparat. Sicque DEO visum est, t unde manavit morbus, inde etiam reme-ium ejus afferretur: siquidem in hoc cu-ando nullum medicamentum Guajaco re-eriatur præstantius aut certius. Nam si, t decet, rectè instituatur, atque procedat uratio, & suo tempore aqua ista propine-ar, certissimum est, ei morbo sanitatem per-

Guajaci usus quomodo nobis innotuerit.

fectam comparari, nec Recidivam eum pati, qui eo laborabat, dummodo in idem cœnum non se provolvat denuò. *Nicol. Monardis, in libro Simplic. Medicament. ex Novo Orbe delator. cap. de Guajac.* quinimò literis testatus est Alphonsus Ferrus *libro 2. de Morbo Gallico.* Præter luem istam, alios etiam morbos propè infinitos à capite usq; ad pedes, per lignum sanctum curari posse: atq; illos *29. capitibus* ab ipso videas comprehensos; ut non immeritò magnificam aliquam appellationem ligno huic possimus indere: quemadmodum ab aliis factitatum videmus. Nam & Philon Medicus Alexipharmaca sua, *Deorum manus* appellavit; & hodie etiamnum Medici magnâ compositiones suas jactatione vocant *Manus Christi, Apostolicon, Gratia Dei, Antidotum Paulinum*, & id genus superstitiosè inditis vocabulis; ut Ulrichus de Hutten, Eques Germanus, scriptum reliquit, *libro de morbo Gallico, cap. 6.* Certè uno illo ligno Guajaco Portugalliæ Reges plus commodi miseris mortalibus attulisse Johann. Langius putat, quàm omnes illos avaritiæ cuniculos, metallorum auri & argenti fossores. *Epist. Medicin. libro primo, Epist. 63.*

Ambitiosa medicamentorum nomina.

Vlrichus de Hutten.

Guajaci utilitas.

Morbus autem iste in hunc modum fertur propagatus. Rediens ex profectione illa

Morbi Hispanici in Euro-

lla *Christophorus Columbus*, quam conqui-
endi Novi Orbis caussa, ut diximus, susce-
erat, præter mulieres Indicas, etiam milites
Neapolim deduxit, ubi tum rex Catholicus
rat, adversus Galliæ Regem Carolum, co-
nomento Magno capite, belligerans. Mili-
es illi non tam auro, quàm morbo onusti;
uem ex stupri consuetudine cum Indis mu-
ieribus habita contraxerant (quippe qui
is non minùs familiaris est, quàm apud nos
cabies:

Illic namq; ferunt æterna labe per omnes
Id morbi regnare urbes, passimq; vagari
Perpetuo cœli vitio, atq; ignoscere paucis,

ut Syphilidis *libro 1.* cecinit Hierony-
nus Fracastorius) partem mercis iis com-
nunicarunt, qui in Italicis expeditionibus
tipendia faciebant. Tum Hispani milites
allidissimi, & non tam armis, quàm arte ho-
tem offendere gnari, noctu egrediebantur,
ropria relinquētes præsidia, & puteos vene-
o inficiebant. Neq; satis hoc illis erat, sed &
talos pistores adversi exercitus precio cor-
umpebant, ut gypsum pani admiscerent.
Deniq; cũ vim contagiosi mali nuper essent
xperti, & ob annonæ caritatem necess-
um esset, inutilem & imbellem gentem ab
Irbe excludere; clam etiam scorta, & qui-

pam derivatio.

dem formosissima, cæterùm eâdem lue inquinata expulerunt. Galli mulierum pulchritudine ducti, lubentissimè eas exceperunt: Sicque evenit, ut luxuriantibus cum eis infrenibus juvenibus, morbus iste non modò totum illum exercitum infecerit, sed & per orbem universum fuerit derivatus. Idque præter Nicolaum Monardis etiam Gabriel Fallopius tradidit, *libro de morbo Gallico cap. 1.* qui, ut & alii passim, labem hanc consistere putant in contagione unius ad alium. A qua tamen sententia Hieronymus Fracastorius discedit *lib. secundo de morbis contagios. cap. 12.* Tametsi enim maxima mortalium pars è contagione morbum hunc contraxit: observatum tamen est, (inquit) innumeros alios sine ulla contagione per se infectionem eam perpessos fuisse. Impossibile præterea fuisset, tam parvo tempore cõtagionem, quæ per se segnis est, nec concipitur facilè, tantum terrarum peragrasse, ab una classe ad Hispanos primùm delatam: quando constat, aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hispania, & in Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia visam fuisse. Adde, quòd prædixisse illam Astronomos certis antè annis, non parvum indicium est, aliud subesse illi principium, quàm sim-

mpliciter contagionem. Nec etiam mirum
deri debet, novos atque insolitos morbos
rtis temporibus apparere, non quidem de-
tos ab una regione ad aliam, sed suis causis
ortos. quod exemplis quibusdã demon-
rat Fracastorius: cujus tanta fuit eruditio-
s præstantia, ut nõ tantùm ad Catulli, Pli-
i, & aliorũ civium suorum exemplũ, mar-
oreâ statuâ Veronæ publicè erectâ coho-
status; sed & Aris à Josepho Scaligero, ma-
ni illius Julii Cæsaris F. positis, immortali-
ti fuerit consecratus. quandoquidem has
uilibet doctus, non secus atq; illos Horatii
ersus, meritò existimabit.

Hieron. Fracastorius.

——— monumentum ære perennius,
Regaliq; situ Pyramidum altius.
Quod non imber edax, non Aquilo impo-
tens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.

Morbus iste varia sortitus fuit nomina.
ispani à Gallis existimantes venisse conta-
um, morbũ Gallicum nuncuparunt: Galli
ontrà Neapolitanum vocarunt, quòd Nea-
oli, unde pretiosam hanc mercem, tanquã
artæ victoriæ præmiũ, in Regiones suas de-
ulerunt, primùm cum eo conflictari cœpe-
nt. Germani ex Hispanorum contubernio

hanc ſcabiem ad ſe manâſſe videntes, Hiſpanicã appellârunt. Alii Serpiginem Indicam, & quidem propriiſſimè: cùm inde prima ſit hujus mali origo. Sunt quibus hic morbus Paturſa dicatur, nomine fortaſſis Indis proprio & genuino: quod à quibusdam morbus magnus & violẽtus, ab aliis *turpis paſſio* interpretatur: quòd generaliter omnes deturpare ſoleat. Quidam Pudendagrã vocant: quòd pudenda plerumq; primùm inficiat. Fracaſtorius Syphilida nominat; quia ex amore & conjunctione Veneris inter hominẽ utplurimum ſuboriatur, atq; ita Syphilis, quaſi cõcordiæ atq; amicitiæ Venereæ partus ſit, ex Fallopii interpretatione. Joh. Almenar Hiſpanus *de Morbo Gallico cap.1.* morbum hunc Saturninum vocat: quia à Saturno, propter ejus ingreſſum in arietem, aliis cœli diſpoſitionibus coadjuvantibus, originem traxit. Cui ſententiæ & Gaſpar Torrella ſubſcribit, *in tract. de Pudendagra*, cùm ita ait: Dicunt Aſtrologi (quorum in numerum citra omnẽ controverſiam meritiſſimò ponendus erit & Fracaſtorius) hunc morbum evenire à conſtellatione corporum ſuperiorum: eò quòd effectus univerſalis in cauſas univerſales reſolvi debet. Et hoc propter Saturnum exſiſtentem in Ariete. Nam in Ariete & Piſcibus

us sunt quædam stellæ habentes virtutem
enerandi monstra, ut recitat Conciliator *in
. different.* Licet autē fluxus illi cessârint; nō
men propter hoc & morbum hunc cessare
ecessum fuit: quoniam plura corpora infe-
a remanserunt, à quibus & alia inficiantur.
uibus omninò addendum est, quod scriptū
liquit Joh. Lang. *lib. 1. ep. 42. & lib. 2. ep. 14.*
Quòd si Hieronymū Capivaccium audire
olumus, non debet utiq; Medicinæ studio-
s laborum ac diligentiæ pœnitere, quam in
orbo isto tā frequenti, & peræquè lucro-
ssimo cognoscēdo adhibuerint. Nā & citra
ctantiam dicere se ait, quòd è Gallicæ luis
uratione ultra octodecim millia coronato-
i fuerit lucrat⁹. *lib. de lue Vener. cap. 12. in fi.* ne
abeat, quod tantopere gloriari possit Medi-
us ille, cui Manili⁹ Cornutus legatus Cęsaris
Aquitania, Mentagrę morbo fœdo corre-
tus, H-SCC. se curandum elocavit. tantus
at rei Medicæ quæstus, vel viri dignitas! ut
t apud Plinium *lib. 26. cap. 1.* Sed quæstus
e tanto etiam major fuisset futurus, si Epi-
psiam, sive Herculeum morbum profliga-
e nosset. Tum enim & divinos sibi hono-
es vidisset decretos: quos Menecrates cele-
ris ejus morbi Medicus sibi ademtos no-
uit, dum nunquā sanè in publicum, nisi suis,

Morbi hujus curatio quā lucrosa.

uti & Mentagra.

Menecratis fastus.

quos curaverat, habitu Deorum indutis sti-
patus,& ipse verò purpurâ vestitus,aureâ co-
ronâ decoratus,crepidatus, sceptrum deniq;
in manibus,velut alter Jupiter,gestans, pro-
dire solitus est,ut est apud Athenæum *libr.7*
Dipnosoph. Hic si etiam Apoplexiam fortẽ cu-
rare scivisset,periculum fuisset,ne Jovem cœ-
lo deturbasset,& se in ipsius subsellium con-
stituisset. *Johan.Langius lib.1.epist.25.* Et quo
fastu eum proditurũ fuisse censes, si, quod
de Asclepiade scribit Plinius,hominem è fu-
nere retulisset,& servasset? *lib.7.cap.37.* aut ut
Apollonius puellam ipso nuptiarũ die mor-
tuam vitæ reddidisset? ut apud Philostratum
legitur, *libr.4.cap.16.* Manes certè,Agyrta &
circulator nefarius , eò vesaniæ progressus
est, ut semetipsum Spiritum Paracletum di-
cere non sit veritus. *Ruffinus lib.1.histor. Eccles.*
cap.22. quemadmodum & Simonem Magum
eò fastigii pervectum legimus,ut multitudi-
ne innumerâ fraudibus delinitâ, Romæ in-
ter duos pontes hoc titulo simulachrũ publi-
co consequeretur decreto : SIMONI DEO
SANCTO. quem etiã Christo æthera ascen-
denti se æquare non puduit:dum coram Ne-
rone,non minùs stolido,quàm sævo princi-
pe,ex Capitolino monte, magicis artibus &
Dæmonum ope suffultus, volare cœpit,ma-
gnâ

Asclepiades mortuum vitæ reddidit.

ut & Apollonius.

Manes.

Simon Magus.

ıâ cum vulgi admiratione, donec D. Petrus
æmonas Magum destituere jussit: qui pro-
nus è sublimi deorsum præcipitatus, elisus
exanimatus est. *Abdias Babylon. libr. 1. vitæ
postol. Nicephor. lib. 2. cap. 36.* atq; ita furoris &
npudentiæ condignas luit pœnas; ipso etiã
aro infelicior, quòd nec nominis sui um-
am humi, qua fractus fuerat, dimisit: quan-
) econtra

Icarus Icariis nomina fecit aquis.

Et cur Æsculapium, quem Medicinæ au-
orẽ vetustas stulta credidit, à vindice Deo
rcussum fulmine & exstinctum putamus;
si quòd ob artis medicæ prosperũ succes-
m, ultra humanũ fastigium tumidus, divi-
os affectârit honores, imò ut Deo sibi thus
oleri voluerit ab iis, quos valetudini re-
tuerat, tanquam ipsi nexu obnoxiis, inter-
osito etiam jurejurando? ut videre est apud
adr. Junium in Bataviæ historia. *cap. 13. fol.
?. 169.* & Joh. Goropium *lib. 9. Orig. fol. 1010.*

Æsculapius.

Sed nec Manes inultam tulit detestandã
am ambitionem & impietatem. Nam cùm
rsarũ Regis filium ægrum, quẽ Manes vel
osq; Medicis, quorum operâ diligenter cu-
batur, tamen se sanaturum fuerat pollici-
s, frustrà se instaurare posse asseverasset,
ite detractâ, & stipulis refertâ pœnas dedit.

Supplicia de Medicis sumta.

referente Epiphanio,& Suida: non dissimi
exemplo, quo Alexander Magnus, Hepha
stione amico febre in Media absumto, Me
dicũ in crucem egisse legitur, *apud Joh. Mo
nach. in vita Alexand.* quẽ videri potest imitar
voluisse Petrus Medices, dũ Leonem medici
doctum magis quàm fortunatũ, in puteum
præcipitavit, quòd Laurentium patrem cum
fiducia curandum susceperat, & mentitus ili
cò Deo expensum ferebat, quòd secus acci
disset. Eo tamen crudelior etiamnum cen-
seri potest Austrigildis Guntranni Franco
rum Tetrarchæ conjunx; quæ lue infestat
ac moribunda, maritum jurejurando ade-
git, ut duos medicos, qui fatum exorare ne-
quiverant, morti addiceret. *Stephan. Forcatul
lib. 4. de Imper. & Philos. Gallor.* Cui exsecran-
dæ voluntati, legibus improbatæ, Rex paru-
it, Manes uxoris innoxio sanguine placatu-
rus, pessimo exemplo. Sicuti enim, quod per
imperitiam commisit medicus, meritò præ-
stat: prætextu enim humanæ fragilitatis de-
lictum decipientis in periculo homines, in-
noxium esse nõ debet: ita satis inhumanum
fuerit, eventum mortalitatis ei imputari, ut
graviter respondit Ulpianus *in l. illicitas. 6. §.
sicuti. ff. de offic. præsid.* quandoquidem ut in
vulgatis habetur versiculis:

Non

Non est in Medico semper, relevetur ut æger:
Sæpè etiam doctâ plus valet arte malum.

Dignior multò exquisitissimis supplicio-
um pœnis fuerat Xenophon ille Medicus,
Agrippina Claudii Cæsaris uxore, precio
nductus, ut porrecto veneno Maritum
lleret. Hic igitur, teste Tacito *lib. 2. An-*
l. ac si conatum vomituri adjuvaret, pin-
um veneno illitam faucibus innocuis de-
isit: ea prorsus fide, qua Sedechias Judæus
edicus Carolum Calvum Franciæ regem
omâ redeuntem, vel suæ vel alienæ mali-
itati obsequens, toxico sustulit; meditans
uidem summa flagitia incipi cum pericu-
, perfici cum præmio. Quanto melior &
genuior his fuit Hippocrates Cous? qui
patriæ quidem hosti venenum, cùm pos-
, propinare voluit, sed ipsam potiùs me-
ndi opem denegandam censuit. Nullis e-
n epistolis, nullo precio ab Artaxerxe Per-
ũ rege ægro allici potuit, ut vaderet me-
catum; quia scilicet Artaxerxes Græcorum
stis esset. quemadmodum nec Themisto-
es ab eodem Artaxerxe, ad quem è Græcia
alevolorum odio pulsus fugerat, adduci se
ssus est, ut ingratis Græcis Cyprum Cili-
amq; jam invadentibus, (ut quidem pote-

Xenophon Medicus.

Sedechias Iudæus.

Hippocratis in patriam pietas.

& Themistoclis.

rat) occurreret: ſed prioris laudis verecundia ductus, quæ ex ſervata patria contigerat, peractis ſacrificiis, & epoto taurino ſangui- ne, fortè etiam veneno infuſo; in Magneſia quam illi regionem Perſa donaverat, deco- rum vitæ impoſuit finem; magis tum Regi Perſico admirandus, ubi mortis modum & cauſam reſcivit, ut eſt apud Plutarchum *in Themiſtocle.* Unde Nicias ille apud Ariſto- phanem *in ἵπποις:*

Melius eſt nobis ſanguinem taurinum bi- bere:
Themiſtoclis mors eſt ſanè eligibilior.

Sed Hippocratem, ob præſtitam illam, ut dixi, fidem, & egregia præterea in patriam merita, qui tam fallere, ut ait Macrobius, quàm falli neſciebat, & qui ex Medica facul- tate, quam & Deorum ſtatuebat munus & li- beram, nullam unquã corrogavit mercedẽ, ut ipſemet teſtatur *in Epiſtola ad Abderitan.* Eum, inquã, Hippocratem Athenienſes non tantùm Eleuſinis ſacris initiatum, munici- pali jure civitatis donarunt: ſed & illi atque poſteris in Prytaneo alimenta, & divinos de- creverunt honores. *Johan. Langius libr. 2. epiſt. 2. & 3.* quod jam antea & Chironi, Machao- ni, Podalyrio, aliiſq; obtigerat: quos divinis cultos fuiſſe honorib⁹ compertiſſimum eſt:

Hippocrati qui honores habiti.

ut & aliis Medicis.

ob

artis credo utilitatem & præstantiam; cu-
s quandoq; exercendę ne ipsum quidē Ar-
angelum Raphaëlem puduisse, Hebraica
aditū est veritate. *Tobiæ 6. v. 8. & cap. 12. v. 14.*
proinde mirū minus sit, Reges etiamnū
æclaros appellationem ejusmodi non re-
rmidasse: cujusmodi fuerunt Sabor & Gin-
s Medorum, Sabiel Arabum, Mithridates
rsarum, & Ægyptiorum Hermes, ac Da-
ascenι regis nepos Mesues. Nam & Cor-
bæ principem quidam putant Avicen-
m. Et scienter profectò dicitur, sanita-
autorem esse Deum, Dei instrumentum
e Naturam; sed utriusque ministrum di-
Medicum: quem ob id honorandum
tavit Salomon, quòd altissimus eum crea-
rit ad sublevandam necessitatem; vel ad
stentandam humanæ fragilitatis indigen-
m, ut Cassiodorus scripsit, *libro 6. Epistolar.*
uod tamen nequaquam de Agyrtis & cir-
mforaneis illis accipiendum erit Imposto-
us; qui citra judicium, & cùm linguarum
artium, tum verò etiam Philosophiæ,
am ne quidem *ut Canis è Nilo bibens*, degu-
runt, prorsus ignari, ignota Pharmaca æ-
otis propinant, & sæpenumerò etiam ca-
inum stercus pro pilulis deglutiendum
rsuadent; hominum vitam suâ ignoran-

Qui honorandi.

Agyrtæ non item.

tiâ non tantùm in diſcrimen adducentes, ſed etiam certo exitio dantes : nihil magis ſoliciti, quàm ut ipſi ſolummodò rem faciant. quod genus Medicorum, medicinam fame exercentium (qualis fuit & Theſſalus) Galenus *Diatritarios* vocat & damnat, referente Hieronymo Mercuriali *libro 4. variar. lection. cap. ult.* Similesque videri poſſunt Æſchini illi Socratico : qui dum paterna prodegiſſet bona, jam alieno ære & Daniſtarum fœnore ſubæratus, ut Trapezitis verſuram ſolveret, μυρε-ψικῇ, id eſt, unguentorum confectione ditescere voluit. Qui quid faciunt aliud, quàm quod imperiti σκυ]ο]όμοι Calceolarii ſolent? qui ut uno calopodio omnium pedes veſtiunt : ſic hi una hydrargyri unctione, aut Cinabaris, argenti vivi ſobolis fumo, omnes indiſcriminatim morbos curare ſe poſſe nugantur, & vel apud Principes quoque ſumma cum oſtentatione & lucro profitentur; pecunia interim credulos & imperitos emungentes, non ſecus atque apud Athenæum Hermeus myropola anum illam ſeptuagenariam : cujus rugas cùm variis & odoriferis ex marathro, malobathro & nardi ſpica unguentis quotidie illineret, anum deliram unà cum marito & liberis ad mendicorum inopiam redegit;

Diatritarii.

Æſchines Socraticus.

Hermeus.

degit;

legit: haud quidquam probior illo apud Æ-
ſopum Medico, lippitudinem anus curare
profeſſo quidem; at dum collyrio oculos
jus delibutos obligaret, indies aliquid de
upellectili ſecum aſportante. Et quis dubi-
et, Medicos ejusmodi impoſtores, ipſis et-
am prædonibus longè nocentiores eſſe? cũ
i pecuniam tantùm viatoribus, nec impu-
è tamen, adimant: at illis, cùm vitã & pecu-
iam ægris eripuerint, etiam mercede gra-
a referatur. Jam ſi magna illa ignorantia et-
am Arrogantiæ fuerit permixta, tum verò
itium id ineluibile exiſtimavit Galenus *lib.*
Therapeut. ſive Method. Utplurimum tamen
rrogãtes illos ſciolos de remediis ſuis per-
etuò gloriari audias: videas etiam quanto-
erè inceſſus gravitate, anulorum oſtentati-
ne, & veſtium faſtu ignorantiam ſuã tege-
ſatagant. quam ut fateantur, tãtum abeſt,
t vel vadimoniũ deſerere minoris æſtimẽt.
uibus rectè cum Favorino dixeris: pallium
barbam video; Medicum, Philoſophũ non
deo. Multi etiam ſolius urinæ indicio fre-
, domi ceu Alexãdriæ Medici deſides in ſo-
o, ut Sacerdos Apollinis ex tripode; aut ut
us fatidica ex cryſtallo, non viſo ægro, ſed
ntùm inſpecto lotii vitro, bone Deus! quã
nbiguè, quã perplexè de ægrotãtis morbo,

Agyrtæ prædonibus nocentiores.

Ignorantia Arrogantiæ mixta.

Lotii ſpectatores.

ſalute & morte pronunciare , & perfricta
fronte ob vile lucrũ,quo ſcortum nõ mere-
ret,nugari nõ erubeſcunt. Adeò Ignorantia
nihil doctius & audacius! Si quidem quo
quis imperitior, eo etiam plus in rebus ar-
duis ſibi confidere & arrogare audet. Me-
morabile autem in primis eſt,quod à Johan-
ne Langio, Medico doctiſſimo & feſtiviſſi-
mo relatum video : Judæum ſcilicet phar-
macopœum quendam, ante Myropolium
ſtatuiſſe ſculptile Morionis idolum,verſico-
lore veſte,rubro capitis galero ornatum:qui
dextrâ manu exſertâ matulam vitream, di-
ductis labris ſubridens, ut Moriones aſſo-
lent,Spectatoribus oſtentare videbatur.Ro-
gatum verò pharmacopolam, quid hoc in-
ſolens Morionis ſimulachrum portenderet:
reſpondiſſe : Se à parente avoque Medicis
accepiſſe, Medicos,qui ex ſolo fallacis urinæ
indicio diſcernere morbi naturam,& locum
affectum conarentur;hos eſſe Morioni huic
ſimilimos,qui temerarium illorum de Mor-
borum cauſſis ex lotio indicium irrideret.
Quis verò non indoctos hujus farinæ Me-
dicos & Agyrtas è Civitatibus cum Platone
& Hippocrate cenſebit expellendos?Neque
enim impoſtorum , ſed fati ope homines
conſeneſcunt: pluresque Medicorum impe-
ritiâ

Morionis ſimulachrum.

ritiâ occumbere ſæpius noſtro malo experimur, quàm valetudini ſperatæ reſtitui: ut graviter cenſuit Leopoldus Dickius in Oeconomia proceſſus Judicii Ordinarii. *Tit. de procuratoribus.* quibus adde, quæ de Inſcitia & arrogantia Agyrtarum id genus ſcripta reliquit Johan. Langius *Epiſtol. Medicin. libr. 1. Epiſt. 2. 11. 32. 37. 72. & lib. 2. ep. 41. & lib. 3. paſſim.* unde pleraq; hæc à nobis deſumta minimè diffiteor.

Verùm de ligni Guajaci qualitate & facultatibus conſulendi erunt, Nicolaus Monardis *lib. ſimpl. Medicament. ex Novo Orbe delator. cap. de Guajac.* quē librum Carolus Cluſius ex Hiſpanico ſermone in latinū transtulit. Andreas Matthiolus *lib. 1. cap. 111. in cōment. in Dioſcorid.* Nicolaus Maſſa Venetus *in libro de morbo Gallico, tract. 3. cap. 2.* Aloyſius Lobera Abulanus *cap. 4.* Alphonſus Ferrus Neapolitanus *lib. 1. de Ligno ſancto nō permiſcendo, in præfatione.* Gabriel Fallopius Mutinenſis, *tract. de morbo Gallico, cap. 39. 40. 41. 44.* Et Hieronymus Capivaccius *libro de lue venerea, cap. 8.* Nūc de China, ſeu radice Chinæ videamus.

Radix Chinæ.

Radix Chinæ, à vaſtiſſima Chinarum regione, in qua naſcitur, ob excellentiam *China* plerumque dicitur: aliis *Chinna*, quibusdam *Cina*, nonnullis *Echina & Achina*: Indi-

genis *Lampatan*; in Decan *Lampaos*; in Canarin *Bonsi*: ab Arabibus, Perſis & Turcis *Chophchina* nuncupatur. Hæc anno primùm 1535.gentibus Indiæ innotuit, antea ignota, quòd tum morbus Gallicus ligno Guajaco curaretur. quo ex Hiſpaniarum India allato, aurum contrà non carum erat: at radicis hujus ſucceſſione id eviluit; *Johan.Linſchoten in deſcript.Navigat.in Orient.cap.77.*atq; uſus ejus ex India exſulari cœpit, tanquam Hiſpanus quidam, qui Indigenas fame enecare vellet,ut ſcripſit Garzias ab Horto *lib.1. hiſtor.Aromat.& ſimpl.Medicam.apud Indos naſcent.cap.38.*Id qua ratione factum ſit,mihi quidem indagare non eſt integrum. Nam quòd China in morbi Gallici curatione vi & poteſtate Guajacum ſuperare quibusdam putatur, id uti ſine ratione dictum,ita & experientiæ minùs conſonum eſſe; proindeq; illos toto cœlo aberraſſe, ſcripſit Bernhardinus Tomitanus *lib.2.de morbo Gallico,cap.16.* Radicis illius plantā trium aut quatuor palmarum altitudine aſſurgere dicunt,cauliculis tenuibus,qui raris foliis cinguntur (mali Aſſyrii ſimilitudine)ſuoq; amplexu hederæ modo proximas arbores ſcandunt. Ideoque qui hanc ſerere ſive plantare velit,commodiſſimè id eum juxta arbores facturum monent.

Quando innotuerit.

Chinæ deſcriptio.

ent. Radicem ajunt habere palmi longitu-
ine, interdum crassam, interdum tenuem:
uæ recens eruta adeò tenella sit, ut cruda
ut elixa mandi possit. Chinenses enim
ac adhuc tenera cum carne elixa vesci, vel-
ti apud nos napis & rapis cum carnibus
ixis vescitur vulgus. Hanc partim in
aludibus & montibus, atque etiam mediis
i sylvis (ubi passim enascitur) effodi, Mer-
itorum, Nautarumque testimoniis com-
erimus. Quæ in palustribus litoribus, aut
uorundam magnorum fluminum in ma-
: illabentium ripis crescit, plerumque un-
arum impetu proximos margines alluen-
um è solo eruitur, & in vastum pelagus a-
uarum vertiginoso lapsu rapitur: tandem-
ue exonerante sese mari à partibus æstuo-
s in tranquillas, id est, ab aquarum verti-
ne in litora rejicitur. Radix ista non ad-
odum longa est, arundinis majoris radi-
similis, valdè tamen nodosa, tuberosa,
æqualis, & in varia frusta, quando ad
os pervenit, disrupta, nullius saporis, nec
loris. Quæ in maris litoribus legitur, ru-
escit magis, & cocta magis quàm cruda; quę
solo eruitur, & illota ad nos transporta-
ır, minùs. Quæ palustrium & uliginoso-

ejus natalis.

rum locorum eſt indigena, craſſior, fungoſa magis, & levior exſiſtit: quæ apricorum & montium, ut magis tuberoſa, geniculata, compactaq;, durior & ponderoſior; ita ſuam integritatem tuetur diutius.

ejus Delectus.

Deligenda eſt autem Radix ponderoſa recens, firma, quæ neque teredinem, neq; cariem ſenſerit; nec inter ſecandum pulverulenta: quæ foris ſubruffa ſit, internè colore albicanti. Hæc enim ut rubore decoctum plenius tingit, ita & efficientia præcellit. Quòd verò Radix iſta vix unquam viribus integris, ſed ferè ſemper emarcida & carioſa, è Chinarum regione ad nos invehitur: (nam è centum radicibus vix quatuor bonas reperiri, Fallopius ait: cùm ea ſit Mercatorum verſutia, ut ad occultandam cariem & teredinem, Chinam perinde vulgari Officinarum bolo Armeno involvant, ac Zinziber emblaſticâ illâ terrâ obduci novimus, quod rubeſcens in Officinis, ac potiſſimum Antuerpianis proſtat, ut Matthiolus tradidit:) Ejus inquam rei cauſſa eſt, non tam locorum diſtantia, qua disjungimur, quàm cœli plaga atque tractus torridus: quo Mercatoribus & Nautis non modò navigationibus remigandum, ſed ſæpè aut commeatus reparandi, aut aquationis gratia, aut ob tem-

pesta-

ſtatem adverſam ibi commorandum.Ideo
ie tolerandus eſt immenſus fervor ejus ſpa-
i,quod inter duos Tropicos jacet: Ubi ne-
ſſum eſt,quicquid in ea radice humoris re-
terit, ſummo ardore atq; æſtu retorreri &
ſuccum reddi. Julius Palmarius *lib.1.de lue
enerea, cap.14.* Jam cùm duobus his vitiis
erumq; laborare ſoleat id genus Radicum:
quod ſpongioſæ ſint & leves: 2. quod ſint
cſæ à carie: ſemper eligenda erit illa, quæ
eſa eſt, dummodo ſit pōderoſa. Nam ejus,
ıæ levis eſt, decoctū putreſcit: & nec ullam
m habet,nec quidquam emolumenti ægro
nfert: ut Fallopius monuit *in tract.de morbo
allico,cap. 62.* quem etiam Lector, ſi de vi &
teſtate Chinæ edoceri cupias,pariterq; Nī
laum Monardis,Chriſtophorum à Coſta,
ieronymum Capivaccium,Bernhardinum
omitanum, Julium Palmarium, Andream
atthiolum,(in epiſtola de radice Chinæ)&
arziam ab Horto,adire poteris. Illud tamē
Garzia hîc adjecero: Solere eos, qui Radi-
; hujus decocto utuntur, mulierum con-
ectu vehementer ad libidinē accendi:Ideo-
ıe conſultum videri, ut per curæ tempus
ıllæ ad ægros mulieres admittantur: quan-
quidem ab harum commercio,& Venerea
æſertim colluctatione, Miſellis illis planè

tum ſit abſtinendum, ut Joh. Hugo à Lin-ſchoten monuit, *cap.* 77.

Sarza parilla

Sequitur nunc, ut de Sarſa parilla videamus. Sarſam parillã Medici cũ dicunt, ſemper radicem ejus intelligunt, quãdoquidem radix tantùm ad nos perferatur. quò fit, ut plantam illam paucis videre contigerit. Deſcribitur tamen à Nicolao Monardis, quòd ſit planta multis radicibus nitens, duos cubitos aut eò amplius longis: colore cinereo dilutiore: quæ interdũ tam altè demittũtur, ut qui integras volet eruere, ei profunda foſſione opus ſit; ramis nodoſis & lignoſis, qui facilè deſiccantur. Floresne an fructũ proferat, ignoratur. Sunt qui hanc Spartã parillam vocent, ut Veſalius, quaſi parvũ morum dicas; ſed manifeſto errore: cùm nec ſpecie, nec viribus cum parvo moro ullã habeat affinitatẽ. Alii illam nominãt *Salſam parillam*, imperiti nimirum linguæ Hiſpanicæ: quæ Sarzã parillam eam appellandam eſſe hortatur. quod nomen, cùm primùm eam Hiſpani in India conſpicati ſunt, indiderunt, propter cognationem ſcilicet, & ſimilitudinem quam cum Smilace aſpera, planta ſpinoſa, & hederæ folia ferente habere videtur, & Hiſpanis Sarza parilla dicitur: quibus *Sarza* dumum ſive ſpinas; *parilla* viticulam ſignificat: ut ita Sar-

Ejus denominatio.

zam

n parillam idiomate illo ſpinoſam vitem, rubum viticulam rectè dixeris. Quæ no-enclaturæ ratio in cauſſa eſt, ut Matthio- Sarzam parillam dixerit, aut aſperã Smi-em eſſe, aut plantam illi viribus & facie ngenerem. Certè Lucas Chinus medicus riſſimus,& rei plãtariæ peritiſſimus, palàm rmat, ſe vidiſſe apud Florentiæ Ducem zæ Parillæ plantam integram ex Hiſpania tam; quæ omnibus ſuis partibus ac notis il ab aſpera ſmilace differebat. Imò nihil ad hanc plantam eſſe cenſebat, quàm ge-inam ſmilacem aſperam. Id quod paulò ſt experimento deprehendit. Siquidem e-is aſperæ ſmilacis radicibus, earum de-cto plures curavit morbo Gallico affe-s; referente Matthiolo *in libro primo Dio-idis cap. III.* Idque præter Nicolaum Mo-dis etiam Gabriel Fallopius teſtatur, em Melchior Guilandinus non niſi to-s Italiæ publico, ſummoque honore à ſe minari ait. Nullum enim unquam Chi-gum hoc ipſo Italiam produxiſſe omni-s animi ingeniiq; dotibus abſolutiorem: i ad laudem facit, Hydrocremaſto Tauri-tanto majorẽ, quanto minùs verecũdum, velle docere, quod non didiceris; ac Spar-n, quam ſis nactus, impotenter ornare. Is,

Lucas Chinus.

An Sarza eadem ſit, quæ ſmilax aſpera.

Gabr. Fallopius.

inquam, Fallopius idem testatur *in tractat.* [...] *morbo Gallico, cap. 63.* ubi experiētia se cogn[...] visse ait, Radicem Sarzæ esse radicem aspe[...] smilacis: quia eandem habeat materiam, e[...] dem notas, & eandem efficaciam. Semper [...] nim (ait) cum felici successu eâ, loco Sar[...] pariglie (ita namq; hanc vocant Itali) in [...] Gallica usus sum. Nec obstat radicum diff[...] rentia, quòd Indica non æquè spinosa, n[...] adeò secundum corticem lenis sit, atq; smil[...] cis asperæ radix: sed rugosa secundum lo[...] gum & aspera, ut Alexander Trajanus Petr[...] nius scripsit *lib. 5. de morbo Gallico, cap. 1.* qu[...] ipsum & Fallopius agnoscit, dum Indicā h[...] bere dicit radices majores, crassiores, carn[...] siores; Nostram verò breviora capillamen[...] quibus accedit, quòd Indica in solo areno[...] nascatur; nostra in saxoso, & cum non mu[...] tum alatur, fiat tenuior. Hæc, inquam, radi[...] differentia, ex Matthioli sententia non o[...] stat: quandoquidem, ut Theophrastus aut[...] est, loci à locis differunt: & sæpè climatur[...] cœli, solique varietate differunt cùm form[...] tùm sapore, & odore plantarum radices: qu[...] quam in utraq; illa radice eundem saporem [...] eundem corticem, eandem medullam, & f[...] cultatem, imò nostra etiam vivaciorem es[...] idem Fallopius affirmet.

Trans[...]

Translata eſt hęc radix primùm ex Hi-
nia nova. At multò meliorem & efficaci-
m protulit provincia *Horduras* ſive Perû,
æ à ſuperiore in hoc differt, quòd illa can-
ior eſt, ad pallorem tendens, & gracilior;
: verò cinerea, nigrior atq; craſſior. Nunc
provincia *Quito* cœpit inferri, copiosè na-
ns in vicinis urbi *Guajaquil* locis, ad flumē
sdem nominis maximum, quod ex mon-
us Peruanis originem ſumens, ab Oriente
Occidentem vergit, & in Oceanum (quem
Sur vocant) circa portum veterem labi-
. Guancavilcę vocantur ejus regionis in-
æ, & edentuli ſunt: quoniam pro more
bent, ut ſibi dentes eximant, quos ſuis ido-
offerant, aſſerentes nimirum optima quæ-
e eis offerri debere: hominem autem den-
us nihil habere præſtantius, nihil magis
ceſſarium.

Sarza natales.

Guancavilcæ edentuli.

Fluminis ejus Guajaquil aqua admo-
n ſalubris, & multos morbos curare
itur: eamq; ob cauſam plus quàm ſexcen-
miliaribus ad eam concurritur, ab Indis &
ſpanis: qui multoties eâ aquâ ſe abluendo,
nagnam ejus quantitatem ſæpius hauri-
do, manè plurimum urinæ excernunt,
valdè ſudant, & conſequenter morbis li-
rantur. eodem ferè modo ejus aquâ uten-

tes, ſicuti in balneis Lucenſibus, Puteolan[illegible]
& fonte illo celebri apud Leodios fieri ſol[illegible]
Sunt qui putant, ab hujus fluminis aqua Sa[illegible]
zam parillam Guajaquilanam facultates ſ[illegible]
as mutuare. Ea eſt colore ex cinereo nigr[illegible]
cante, majoribusq; & craſſioribus radicib[illegible]
conſtat, quàm ea quæ ex Honduras adfertu[illegible]
atq; interdũ tam longis, ut altitudine hum[illegible]
na fodiendum ſit, antequam erui poſſin[illegible]
quod videre eſt apud Nicolaum Monardi[illegible]

Sarza genera. Fallopius quoq; duo Radicis hujus g[illegible]
nera recenſet. Unum, quod habet cortice[illegible]
planum, pinguem & craſſum; Alterum, qu[illegible]
habet corticem tenuem & ſiccatũ. Utrum[illegible]
bonum eſt, dummodo non adſit in exteri[illegible]
ri ſuperficie præter modũ nigredo. Et qua[illegible]
to longiora habet capillamenta, tanto [illegible]
præſtantius: dummodò album ſit, non e[illegible]
ſiccatum, ut palea.

Deſcriptio. Communiter autem Radix iſta multas [illegible]
ſe fibras, perinde atq; Elleborus, promit, [illegible]
per terrã longè adeò lateq; diſperſas, ut ſ[illegible]
pè ſex cubitorum longitudinem ſuperent: [illegible]
complicatæ in faſciculum aſſurgunt, triu[illegible]
quatuórve librarũ pondere: ut eſt apud J[illegible]
Palmarium. Faſciculũ illum Fallopius tube[illegible]
culum videtur appellare, variis in locis pr[illegible]
latũ, ex quo erumpãt capillares radices in[illegible]
nit[illegible]

tæ,fibrosæ & longissimæ. Radices autem
l capillamenta aliqua tenuia,aliquando et-
m crassa ait exsistere; alba intus percurren-
fibrâ nervosâ & durâ,quæ anima vocatur.
ortex durus est, ita ut videatur veluti caro
ncreta circa medullam. Estq; hæc radix
m odoris expers,tùm insipida, ita parvum
bens amarorem,ut vix sentiatur.

Deligenda est recentior, alba, lenta & *Delectus.*
ssa,fractu contumax,quæq; assulatim frã-
tur. Nam rubra,emarcida,cariosa,squalida
lverulenta,cùm frãgitur, penè inutilis ex-
matur. Mala etiam est, quæ habet colorẽ
us subluteum , & in qua veluti vermium
stigia apparent, & quæ tanquam exesa est.
ssa reddit decoctum subrubrum,&Chinę
cocto paulò obscurius ac cõturbatius. Al-
verò multò limpidius.qua de re,ut & viri-
s Sarzæ parillæ, videri poterunt Nicolaus
onardis, *in histor. simpl. Medica. ex novo or-
delator.* Andreas Matthiolus *in comment. lib.
Dioscorid. cap. 111.* Jul. Palmarius Constanti-
s,Medicus Parisiensis *lib. 1. de lue Venerea, c.*
& Hieronymus Capivaccius,*cap. 8.* Anto-
us Fracantianus,*lib. de morbo Gallico.* Gabri-
Fallopius *cap. 63. & 68.* Alex. Traja. *lib. 5.
c. 1.* Carolus Clusius *in annotationibus ad Gar-
am ab Horto, cap. 38.*

Saſſafras. Reliquum eſt, ut de *Ligno Saſſafras* di-
camus. Ejus apud Nicolaum Monardis hæ-
cxſtat deſcriptio: quòd Arbor ea Indis *Pa-
vame*, Gallis (quos & Hiſpani imitati ſunt)
ejus deſcriptio. *Saſſafras* dicatur. Eſt autem magna pini me-
diocris magnitudine & forma (tametſi etiam
minores inveniantur) unico trunco nudo
ramis in cacumine expanſis, ut pinus repur-
gata: cortice, quem integit tenuis cinere-
quædam pellis, ex cinereo nigricante, guſt-
aliquantulum acri, ſed aromatico, nonnih-
ad feniculi ſaporem tendente, odorato, ita u-
pauca ejus quantitas cubiculum ſuo odor-
impleat: materie trunci & ramorum alba-
ad cinereum colorem tendente, non ade-
aromatici ſaporis, uti cortex: folio ficulne-
in tres angulos deſinente, novello verò foli-
pyri folium æmulante; ſed quod veſtigi-
angulorum habeat, ſemper virente, hoc eſt
foliis novellis ſemper eis, quæ decidunt, ſuc-
cedentibus, colore viridi obſcuriore, odora-
to, præſertim ſi ſiccum ſit. An florem
fructumvé ferat, incertum. Radicibu-
nunc craſſis, nunc tenuibus, pro arborum
magnitudine, levibus, ſed non adeò utili-
gnum, per ſummos terræ ceſpites expanſis
ut facilè evelli poſſint. quod ferè commun-
eſt omnibus arboribus Indicis. Imò referũ-

Hiſpa-

Hiſpanicas arbores eò delatas, ſteriles fieri, iſi in ſuperficie terrę plantentur. Cortex ra-ici firmiùs inhæret cinereus, ipſiusq; arbo-is cortice magis aromaticus: ideoq; radicis ecoctum odoratius & præſtantius eſt, & ab Iiſpanis iſtic uſurpatur.

Natalis. Naſcitur in Florida novi orbis provin-ia, quæ 25. graduum altitudine polum ha-et: & quidem in maritimis & locis tempe-atis, hoc eſt, neq; nimium ſiccis, neq; nimi-m humidis, ut in portubus *S. Helenæ, & S. Matthæi.* Nam alibi per univerſam Flori-am haud facilè invenies. Iſtic verò ſunt in-egræ ſylvæ, quæ ob ſuaviſſimum, quem ſpi-ant, odorem, ab Hiſpanis primùm eò veni-ntibus, arborum canellæ eſſe exiſtimaban-ur. Nec immeritò. Nam adeò odoratus & ris hujus arboris, atq; Canellæ cortex, & osdem effectus præbet ejus decoctum, quos anella.

Delectus. Omnium optima eſt Radix: deinde ra-i: tertiò truncus: ſed cortex omnibus pręrtur. Indi etiam recentia folia trita vulne-ous imponunt, & ſicca in alios medicos u-s reſervant.

Commendatur ejus decoctum in o-ni morborum genere, præſertim verò in obſtructionibus & partibus internis robo-

randis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex Saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitiis ex frigiditate provenientibus , & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum ejicit, & flatus discutit. quam etiam ob causam uterum ad conceptionem præparat, & menses provocat. Vomitus cohibet, concoctionem juvat, alvumq; subducit. Illius fragmentum assiduè gestare & odorari maximè prodest, adversus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem siccitatem, & moderatũ calorẽ, est remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absumit: Sed iis qui extenuati sunt, non convenit. Singulari ex-
„ perimento probatum est , hujus decoctum
„ propinatum utilissimum iis fuisse, qui pedes
„ & manus ex podagra sic contortas habebant, ut illis uti non possent. Ad luem item veneream non minus utile, quàm aqua Guajaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmansum eo dente qui dolet, & istic retentum, dolorẽ sedat. His addantur , quæ eodem de ligno scriptis prodidit Hieronymus Capivaccius *lib. de lue Venerea, cap. 8.*

Ficus Indica. Ait Pancirollus: *Ficus & Nuces Indicæ)* Etsi ficus Indicæ multiplices sunt, modè

lò crassiore, modò tenuiore formâ, diversis
›ræstantiæ notis: eadem tamen omnibus
mago, ac color idem, arborque ipsa eodem
nodo viri staturam æquat. Folia (in quorum
nedio crassior, quo dividuntur, nervus ex-
stit) habet ulnæ magnitudine; tres dodran-
es lata, quibus Turcæ pro charta bibula u-
intur ad cucullos. Lignum arbor non ha-
et, sed similitudine arundinis truncum.
Quod senescente arbore exteriorem corti-
is partem tegit, in modum cribri ex pilo fa-
i figuratur, aspectu tamen crassius aliquan-
ò. introrsum eadem folia cucullata ac clau-
. apparent, in medii hominis altitudinem:
im explicant sese, ac per vices excrescunt
a, ut vetera à recentioribus successione
uadam expellantur, donec arbor justo in-
rcmento steterit, fructumque maturum
rotulerit. Inter folia ex arbore surgentia
os nascitur, (contra naturam nostratium
uum: in quibus lac est, quod in aliis arbo-
bus flos. Inde enim ficus Macrobio non
›rere, sed lactere dicuntur, *libro 3. Saturnal. p. 20.*) magnitudine ovi Struthionis, colo-
: purpureo: ex eo longiore incremento
mus prodit, non ligni quidem materiâ, sed
ulis brassicæ, ficus coacervatas abundè pro-
rens. primò quidem fabarum formam ha-

Ficus lactét. non florent.

bent, cùm adhuc volvulis includuntur, magnitudine medii palmi, pollices tres aut quatuor latæ, cucumeris crassitiem nanciscũtur. Ramus hic ferè semper centum ficus habet, plus minúsve, quæ ut uvæ in nodum coguntur. Racemi inde quidam ita magni, ut duorũ virorum baculo bajulãtium onus impleant: quo fit, ut ficus istæ *centuplices* dici fortasse possint rectiùs, quàm duplex illa ficus apud Horatium, *libro secundo Satyr.* 2.

Ficus duplex quid Horatio

Et Nux ornabat mensam cum duplice ficu: quo tamen loco Adrianus Turnebus puta ficum significari majorem, ut quæ *Marisca* vocabatur. Quemadmodum enim Virgilius, cùm crassum dorsum dentalis exposcit, *Georgic.*

——duplicis dentalia dorsi,

scribit: & rursus latam spinam equi demonstraturus, *Georg.* 3. ait:

——duplex agitur per lumbos spina.

Ita & *duplicem ficum* ab Horatio appellari suspicatur, quæ major est & uberior, quæque formę amplioris est. Marisca autem ficus erat vilior, & saporis fatui. Unde Martial. *lib. 7. Epig.* 24.

Infanti melimela dato, fatuasq; Mariscas, ut ostendat Horatius, vilioribus tum bellariis, in cœna præsertim frugaliori, explicatam fuis

uisse mensam secundam. *Turneb. lib. 13. Adversar. cap. 1.* Inter bellaria autem etiam ficus uisse appositas, Guiliel. Stuckius docuit, *Antiquit. convivial. lib. 2. c. 2. de Mensis secund.* quibus omnino addēda sunt, quę de Ficuum natura, viribus & usu scriptis prodiderunt, Jos. Quercetanus in Diætetico & Polyhistorico *sect. 3. cap. 3.* & Johannes Bruerin' in Dipnoophia *lib. 11. cap. 37.*

Indicæ ficus fructus nondum planè maturi scinduntur, cùm inter viriditatem & flavedinem etiamnum hærent: tum alibi à trabe suspensi, intra quatuor aut quinque dies commodè maturescunt. Arbor sive planta unicum tantùm racemum fert, quæ mox tota detrūcatur, ac mensis spacio justis denuò incrementis adolescit, & fructum toto anno a perpetuum fert, tantâ abundātiâ, ut communiter Indis in cibi usus serviat, gustu sanè bono. Morsu enim farinam & butyrum dul. mixtione repræsentant, panis & lacticinii icem præstantes, simplici victu, quo corpus hominis absq; alio cibo facilè posset sustentari: quemadmodum & in India multi sunt, quibus toto vitæ tempore particularis cibus ex ficu est. Id quod nemini novum videri debet, cùm & vulgaris ficus alimentis adeò idonea fuerit habita, ut non desint, qui eam

Ficus Indis pro cibo.

Cereris donum dictitârint, & pro alimoniæ symbolo susceperint.

Quantum enim ficus humanæ prosi alimoniæ, vel ex eo manifestum esse potest quòd Athletas siccis ficubus pascere mori fuerit, auctore Plinio. Experimento quippe compertum est, eo cibo frequentius sumto, corpora & vires mirum in modum adaugeri, ut est apud Joh. Pierium, *lib. 53. Hieroglyph. tit. de Ficu.*

Ficuum autem Indicarum in edulii usurpandarum modos varios videre est apud Johan. Hugonem à Linschoten, *in navigat. in Indiam Oriental. cap. 55.* ubi etiam has in omnibus Indiæ atque Orientis locis reperiri scribit: uti etiam in Arabia, itemq; Hierosolymis, Damasci, Cayri, &c. ut persuasum inde quibusdam sit, primum generis nostri parentem Adamum, ex hoc genere fructuum cum peccato gustasse. A qua sententia ne ipse quidem Irenæus atque Tertullianus admodum abhorruisse videtur, si Pierio credimus, in eo, quem jam dixi, libro it scribenti: Hujus generis (loquitur autem de ficu) fuisse prædicant Adami pomum contra ipsius Dei præceptum nimis expetitum. Id enim delectationem & voluptatem

Adam de pomo, h. e ficu prohibitâ comedit.

ten

tem, quæ ſenſu percipitur, ſignificaſſe pleri-
que Theologorum docuerunt. Nihil enim
mentem noſtram è tranquilla Paradiſi ſta-
tione faciliùs exturbat, quàm nimia volu-
ptatum conſectatio. Adamus tamen ſuæ
prævaricationis amaritudine exacerbatus,
fici foliis ſemet velare, pudoremque obtege-
re properavit. Ficum enim fuiſſe, tradit
Irenæus. Tertullianus autem ea ſuper re ait:
*quod in novo corpore indebitum adhuc pudori e-
rat, protegere feſtinans, ficulneis foliis interim cir-
cumdat.* Ad hoc addit Irenæus, non alte-
rius arboris aut herbæ, quæ molliori tractu
eſſet: ad indicandum pœnitentiæ duritiem
atque cruciatum, propter ſcabritiem ſcilicet
& aſperitatem, qua folium hujusmodi eſt
præditum.

Sanè cùm in teſtamenti veteris hiſto-
ria legimus, exploratores Terræ ſanctæ ra-
cemum uvarum retuliſſe, cui geſtando vix
duo homines ſufficerent: poſſet aliquem
fructus hujus Indici recordatio in eam non
immeritò deducere cogitationem; Num
talis ille Racemus exſtiterit, qualem eodem
more ab Indis ad domum Archiepiſcopi cu-
jusdam translatum, haud falſa illius hiſto-
riæ imagine, ſibi apparuiſſe Linſchotanus
ſcribit.

Nuces Indicæ.

Sed à Ficu ad *Nuces Indicas* manum jam porrigamus: quæ etsi *Palmæ* etiamnum hodie dicuntur, ob cognatam fortassis naturam; quam cum Palma communem habet Nux Indica, dum citra sociam sui generis non frutificat: veræ tamen palmæ non sunt: tum quòd has nusquam in tota India reperiri, sed fructus earum ex Arabia in Indiam deferri Garzias ab Horto scripsit, qui ultra tricesimum annum Medicinam in India continenter fecisse commemoratur: tum quòd experientiâ comprobatum sit, palmã quæ passim in Asia & Africa gignitur, in India nullibi locorum pullulare; & sicubi in ea provenerit, illicò tamen sterilem & infœcundam exsurgere. Ut proinde quilibet possit cognoscere, per palmas, quas Theophrastus, Arrianus, Strabo, & alii scriptores veteres nasci in India narraverunt, intelligendas esse non propriè dictas; sed quas recentior ætas *Nuces Indicas* cognominat: quarum fructum Indigenæ *Cacao* sive *Coquos* appellant. Est igitur arbor ista proceritatis eximiæ, in altum excurrens, palmi minoris ferè crassitie. Folia non nisi in cacumine generat, quæ se ut in dactylo dilatant: sub foliis, veluti clypeo, fructus latent, juncti inter se decem subinde numero, rarissimè enim uni-

Nucis arboris descriptio.

nica nux ſeparatim prodit. Singulæ autem
vi Struthionis magnitudinem ferè ha-
ent. Radix ipſa tenui ſpacio porrecta, con-
a fidem ferè terræ inhæret, ob inuſitatam
unci proceritatem, ut aſcendens oculos a-
imumque aſpicientium nimia altitudine
erturbet: Verùm *Canarini*, qui Agricolæ
ve hortulani Indorum ſunt, arboris corti-
em veluti in ſcalarum uſum ſcindunt ac
ræparant, ſummaque facilitate aſcenſu ſu-
erant, etiam cum deſperatione Luſitano-
um, quibus id facinus terribile habetur.
'anta verò Palmarum ſive Nucum harum
bique eſt copia, ut Hiſpaniæ ac Luſitaniæ
livas, & Bataviæ ſalices numero ſuperent.
'olunturque duas ob res præcipuè: Fru-
tuum & Vini gratiâ. Fructus penè maturus,
quâ plenus eſt: potabili illa, dulci ac limpi-
a, & admodum refrigerante, atque ea qui-
em cum copia, ut vel unica ex nuce dimi-
ius impleatur cantharus. quæ etſi abun-
anter pota fuerit, nequaquam tamen eſt
oxia, quòd & amœna, & naturæ ſit com-
oda. Ea tamen, ſi Nux arbori diu hære-
t, in albumen ſive nucleum coaleſcit, isque
nterior fructus, ſapore nuci avellanæ ſimi-
is eſt (unde & Guilandino *Avellana Mexi-
ana* dicitur) dulcior tamen aliquantulum.

Avellana Mexicana.

Prior cortex interioris fructus tegumentu (quod poſtea in lignum dureſcit, Nuce a ſummam maturitatem perductâ) tum mollis ac tenuis ſuavi guſtu cum ſale carduos altiles ſapore propemodum repræſentat. Eo demq; cortice ſi tecti fuerint *Coqui*, per universum orbem, corruptionis ſecuri, vehi poterunt, fit tamen ſubinde diuturnitate temporis, ut aqua illa in pomum ſubflavum cõvertatur, ſapidum valdè ac ſuave. Ex nucleo etiam Indi obſonium conficiunt, orizamq; cum ſucco nuclei coquunt. Servit quoq; ad oleum, quod ciſternis expreſſum, bonitate eximia in cibum, flammam ac medicinã expetitur. Eadem etiam aqua illa ad Solẽ mediæ horæ ſpacio expoſita, in acetum vertitur, quo India univerſa utitur: hinc in vinũ igne eliquatum diſtillatur, quod vini Rhenenſis eliquati notas habet optimas: mox ex altera diſtillatione vinum conficitur, totius Indiæ unicum, calidum ſanè & efficax, quod tamẽ Indi aquæ inſtar potant. Sed & arboris iſtius lignum utilitatem præbet maximam. Nam ut alia taceantur plurima, etiam integræ ex eis fabricantur Naves, abſq; ullo ferreo clavo, filis duntaxat ex iisdem *coquis* contextæ. Nam & rudentes & funes inde fiunt non aliter, atq; apud nos ex ſparto & canabi conficiun-

Nucum Indicarum uſus.

untur: Sed illi tamen post quatuordecim
inimùm dies marinis fluctibus immergē-
,atq; ita aquâ salsâ conservandi sunt: dulci
ippe situm & putredinē cõtrahunt, quòd
cis illitu careant. Vela quoque ex foliis illis
xuntur: quibus & Canarini tegularum lo-
utuntur, & Lusitani ad storeas ac tegmina
allanquinorum sive Officialium, adversus
lem. Quin & Galeros inde conficiunt, te-
mento capitis, insigni æstimatione tenui-
tis expetitos, æstivo præsertim tempore, ob
vitatem. Quòd cùm itaq; ex arbore ista, ar-
amenta, merces, & victus abundè haberi
ossit: nemini sanè dubium esse debet, Pal-
arum istarum utilitatem longè esse maxi-
am. quod pluribus pertractatum habes a-
ud Joh. Hugon. à Linschoten *cap.56.* & Jo-
an. Bruerin. de Re cibaria *lib.2.cap.5.*

Hujus rei occasione, quandoquidem ni-
irum dictum fuit, Nucem illam Indicam,
ve avellanam Mexicanam, quam vulgus
tiam Palmam vocat, palmarum instar, citra
ociam sui generis non fructificare: non abs
e fuerit, si de palmarum natura nõnihil hîc
isseruero. Sciendum itaq; est, palmas invi-
ē maritali quadã copula conjungi, maresq;
ttrahere ad se fœminas: neque has congres-
um, quãtũcunq; adniti possint, aufugere, sed

Palmarum maritalis affectio.

ultro ramis ab utraque viciſſim contrà osculum quodammodo exporrectis, ma festa dare mutui deſiderii ſigna, quemadm dum elegāter refert Philoſtratus *in Imagin* & Galenus tangit *libro 6. de locis affectis, ca* Narrat quoque Ammianus Marcellinus *24.* non t tùm maritari palmas ipſas ; & ſexus facilè poſſe diſcerni. quin & gen rare fœminas ſeminibus illitas mariun easq́; amore mutuo delectari. atque hoc i de clarere, quòd contra ſe viciſſim nutant ne turgidis quidem flatibus avertantur. ſi ex more fœmina maris non illita fuerit ſ mine, abortus vitio fœtus amitti intemp ſtivos. Addit & illud : ſi qua fœmina, cuj arboris amore perculſa ſit, ignoretur, u guento ipſius infici truncum, & arborem al am naturaliter odoris dulcedinem concip re, hisq́ue indiciis velut coëundi quanda prodi fidem. Solent itaque cauti palma rii, ne fœminæ aut ſterilitatis noxam incur rant, aut fructum, quem aliquando imagina tione libidinis (ut ita dicam) concipere con ſueverunt, ante maturitatem amittant, it ordinare utriusque ſexus palmas, ut mare eo ſaltem intervallo à fœminis diſtent, qu pulvis ventorum flatibus à foliis maſculo rum ſublatus, in fœminarum folia incidat;

idq;

q; satis ad fœcunditatem, & fructus ma-
ritatem facere compertum est. Sed mi-
m dictu, quòd si qua procul à mare absti-
it, ut neque pulvis, neque aura, odorvé e-
; ad eam permeare possit: excogitaverunt
loni funém à mare religatum ad fœmi-
m usque producere, atq; ita quasi maritali
iculo copulatam, masculi virtute clanculũ
r funem irrepente, fœcundam fieri, quæ
iùs in ea sterilescebat solitudine. Diopha-
s quoq; autor Græcus Florentinum citat,
palmæ amore *in Georgicis* ita differentem:
lma, inquit, amat, & quidem ardenter al-
ram palmam: neq; priùs desiderium in ea
ssat, donec ipsam amasiam consolari con-
ıgat. Videre est ipsam arborem incurva-
m, & non ferentem proprium pedamen-
m, neque fructum producentem. Atque
oc ipsum agricolam non latet. novit enim,
ıòd amet; quam verò amet, ignorat. Qua-
opter multas palmas contingens, rursus-
ıe ad amantem regrediens, eamque manu
tingens, quasi osculum mutuò ministrare
detur. Quam verò ipsa desideret, affe-
ionum, & si ita dicere licet, manuum nutu
iquo modo significat: ad illam enim
spicit, & in illam ex toto se amanter in-
cit, eamque quasi amplectitur. Medela igi-

tur amoris est, ut agricola frequenter ma-
sculam contingat,& manus suas amanti ad-
moveat : & maximè ut flores ex spatha ma-
sculæ decerpens,in caput amantis impona
ac veluti expetiti concubitus gratiam facia
hoc namque modo amorem mitigat, & pa
ma ipsa exhilarata de cætero optimum a
pulcherrimum fructum fert. Cæterùm sin
maribus non gignere fœminas , sponte e
dito nemore,confirmat quoque Plinius *lib.*
13.cap.4. imò verò circa singulos plures nu
tare in eum pronas blandioribus comis. Il
lum erectis hispidum , afflatu, visuque ipsc
& plures etiam reliquas maritare. Hujus ar
bore excisâ viduas pòst sterilescere fœminas
adeoq; esse Veneris intellectum, uti coitu
etiam excogitatus sit ab homine ex maribu
flore & lanugine, interim verò tantùm pul
vere insperso fœminis. Quæ ne quis fabulo
sa suspicetur, istiusmodi amoris atque con
jugii exemplum id genus arboris in Itali
quoque dedêre. Cujus rei celebris testis es

Iovianus Pontanus.

Jovianus Pontanus, Alphonsi Junioris Nea-
politani Regis eo tempore præceptor, & E-
pistolarum magister, Philosophus, Orator
ac Poëta insignis,& quem fabulas pro histo-
ria,de re maximè suo tempore omnibus cō-
spicua, scribere puduisset. Hic igitur duas

ce-

lebrat palmas, marem unum Brundusii, eminam alteram Hydrunti, quæ diu steri- s permanserint, donec scilicet paulatim ccrescentes, nondum alteram altera con- eri poterat: Ubi verò tantum adolevêre, sese invicem conspicere potuerint, longo antumlibet multorum stadiorum tractu sidentes, fœtificare cœperint. Sed cur non um audiamus Pontanum?

Brundusii latis longè viret ardua terris
Arbor, Idumæis usq; petita locis:
Altera Hydruntinis in saltibus æmula Palma,
Illa virum referens, hæc muliebre decus.
Non uno crevêre solo, distantibus agris,
Nulla loci facies, nec socialis amor.
Permansit sine prole diu, sine fructibus arbor
Utraq; frondosis & sine fruge comis.
At postquam patulos fuderunt brachia ramos,
Cœpêre & cœlo liberiori frui:
Frondosiq; apices se conspexêre, viriq;
Illa sui vultus, conjugis ille suæ:
Hausere & blandũ venis sitientibus ignem,
Optatos fœtus sponte tulêre sua.
Ornarunt ramos gemmis, mirabile dictu,
Implevêre suos melle liquente favos.

Quos

Quos versus sanè quàm elegantissim
propterea hîc recèsere dubitavi minùs,quò
videam historicam his attributam fidem n
tantùm à Johan.Pierio *in Hieroglyphicis*,sed
Melchiore Guilandino *in tractatu de Papyr*
membro 3. plura de palmarum natura,cogn
tu jucundissima & admiranda differente,a
que etiam Platonis , plantas nimirum an
malia asserentis,sententiam defendente. C
reì fidem possit facere,ea quæ ex Brasilia pr
vincia primùm subvecta herba est,Lusitan
Sentida,Linschotano *Sentiens*,aliis Viva nun
cupata, quæ ad omnem tactum, jactumv
salis aut pulveris, folia claudit, eaque no
nisi post discessum jacientis tangentisvé re
serat, ac denuò contrectata recludit. quin
imò ipsum etiam accessum videtur sens
percipere. Appropinquante enim homi
ne,aut animali,ramos constringit; receden
tibus pandit:nisi diversa hæc à priore specie
est,quod tamen ex Guilandino non licet a
nimadvertere. Mirabilior hac planta est
quam qui Magellanicæ navigationi interfu
erunt,memorant. In insula quippe *Cimbu*
bon conspici arborem dicunt, cujus fronde
in terram lapsæ reptione quadam se ipsa
movent & promovent. Frondibus facie
quæ Mori.Utrinque habent quasi pedes pu
sillo

Sentida sive Sentiens herba.

Frondes reptiles.

los binos. Compreſſæ, nullum edunt ſan-
uinem. Tactæ abeunt, aut refugiunt. Ex
una, dies octo ſervata in ſcutella vixit:
ovitq; ſeſe quoties tangeretur, totam ſcu-
llæ oram circum eundo quod præter Gui-
ndinum etiam à Scaligero relatum video
xercitat.112. ad Cardanum. Super utranque
tem, quam dixi, fuerit etiam *Bacharas*: quæ
dix in Judæa naſcitur, colore, ut Joſephus
.7. de bello Judaico prodidit, flammę quidem
ſimilis, circa veſperam verò veluti jubare
lgurans: quæ accedentem & evellere cupi-
item tamdiu refugit, nec priùs fugā ſiſtit,
uàm urina muliebri, aut menſtruo ſangui-
e conſperſa fuerit.

Bacharas, herba fulgurans.

Sed exoticis tamen iſtis, vi & efficacia
ngulari nequaquam ceſſerit herba illa *Du-
oa*, multis in Indiæ locis ubertim prove-
iens: ex cujus floribus bulbi quædam ſpe-
es oritur, papaveris bulbo haud abſimilis,
quo nuclei, quales Melones habent, con-
nentur. Iſti ſi orizæ, vino, aquæ, aut alte-
us generis cibo, potionivé admixtæ bi-
antur, cerebrum invadunt, ac ſtultitiam
uandam riſu continuo absque alio ſenſu
it ulla rerum noticia excitant, conciliato
iamnum ſomno, qui in 24. horarum ſpa-
um duraret, niſi pedes aqua frigida ablue-

Dutroa, maritos efficiens cornutos.

rentur. Inde herbæ hujus uſus Luſitano-
rum ac Indorum mulieribus frequens eſt,
quam maritis ignaris propinant, ut ſecuri
adultero copiam nefandæ libidinis faciant.
Ita marito præſente & apertis ſpectante o-
culis, verùm fatuo riſu in mentis abaliena-
tionem conjecto, communi proverbio hor-
renda illa *Cornua* inſtruunt, quibus Con-
jugem proſtituto geniali thoro infamant.
Nec is è ſomno excitatus cujusquam remi-
niſcitur; verùm ſopore levi correptum ſ
fuiſſe exiſtimat. Etſi autem Dutroæ uſu
ob illam, quam dixi, vim ſeveriſſimè eſt pro-
hibitus: fit tamen, ut ipſimet etiam edicti
qui cavent, ab uxoribus decepti eandem
inſcii bibant plurimùm: ſexu quippe mu-
liebri in herba illa indaganda quàm maximè
occupato, ſaltem animo ut obſecundēt ſuo.
Adeò omnium ibi fœminarum mens in ſtru-
endis Venereis inſidiis, & continuandis a-
moribus verſatur, nullo metu, nulliſque re-
verentiæ legibus coërcita! ut mirandum mi-
nimè ſit, apud Luſitanos & Indos tantum re-
periri Cornutorum numerum: qua appel-
latione ii notantur, quos proſtitutæ Uxoris
libido infamat in thori corruptelam, ut à
nobis expoſitum eſt *lib.1.Tit.de Fibula.fol.373*
Illud mirere magis, eſſe in Urbe vel inſu-
li

Indicarum mulierum libido.

Luſitani & Indi maximè cornuti.

Goa locum, in quem projecta occisorum bi gratia boum & aliorum animalium cor- ia, (Lusitanis & Indis adeò despecta atque osa) post aliquod tempus ex interiore par- terræ adfixa radices agant, palmi unius, quod excurrit, longitudine: quemadmo- m ipsemet Linschotanus ait, oculis se u- passe sæpiùs, radicibus evulsis atque in- ctis; singulari sanè excremento: cum nus- am terrarum simile exemplum in Corni- s exstet, quod vel memoriâ sit proditum. usam rerum naturalium curiosi indagare nati nullam invenêre, cùm adhæc locus lapidosus sit, & aliâs infœcundus. Ideò æ homines supra omnes Mortales excel- tiâ Cornuum præstabiles, diuturnâ ac petuâ infamiâ laborant: cùm alibi ipsa nua abscindi queant aut detruncari: ibi em radices altè agant, & infesta semper, n desperatione conjugalis pudicitiæ, no- pullulent incrementis. quod festiviter è relatum est à Johanne Hugone à Lin- oten, *Descript. Navigationis in Indiam O- t. cap. 61.*

Goa in India cornua cre- scunt.

Illis, quæ de Palmis hactenus diximus, iti Mantissa accedat, quod apud Plu- hum in libello *de Silentibus Pythiæ ora-* perhibetur, in Orco (quod ædificium à

Cypsello tyranno consecratum fuit) int templi istius anathemata exstitisse Palma æneam: ad cujus radices insculptæ videban tur plurimæ Ranæ & Natrices, quos hydr nominant. Quo typo existimat Hadrian Junius *Emblem. 9.* indicari eos, qui invid linguis & exitiali maledicentiæ veneno a mati, probos ac integros vitę viros non obl quâ, ut sæpè fieri solet, sed rectâ viâ ac rati ne ad honores & dignitates tendentes eve tere, & omnibus bonis exsuere tentant. A tamen frustrá. Nam innocentia ac virtu sua freti & muniti, Invidorum morsus Calumniatorum obtrectationes facilè spe nunt atq; retundunt, & tantundem curar quantum latratum Canis, ut est in prove bio. Palma enim ardua primæque nobilit tis arbor, frondibus nunquam vidua, hon nes ad magna tendentes aptissimè exprim Ad cujus radices Ranæ plurimæ odiosa coaxatione omnibus molestæ, Calumniat rum mores optimè repræsentant; & Hy nullis serpentibus veneno inferiores, si P nio credimus, virulentos Invidorum sibil designant. de quo insuper ejusdem Junii v siculi exstant sanè quàm eruditi: quos Jo chimus Camerarius retulit *Centuria pri Emblematum:*

Circa Palmā Ranæ & Natrices.

Maledicorū symbolum.

Calumniatores Ranis & Hydris assimilati.

Pal

Palma caput tollit cœlo ardua, cujus ad
ima
Rana loquax, stabulantur & Hy-
dri.
Oppugnant proceres, quorum via consona
recto est,
Degeneres, atq; invida lingua.

iam sententiam & brevius & concinnius
oc disticho comprehendit *Conradus Rit-*
rshusius, Jurisconsultus & Philologus exi-
ius:

Quantum Palmæ Hydri possunt Ranæq;
nocere:
Tantundem invidiæ virus obesse
probis.

d reliqua à Pancirollo hîc loci exposita,
rtexamus: Inter quæ etiam commemora-
m video

Sericum vermiculorum artificiũ, &c.) **Sericum.**

De Serico dicendum à nobis erit infrà,
itulo peculiari. Quod verò picturas ex
vium pennis consertis attinet: per eas in- *Pictura plu-*
lligitur opus illud plumatile: cujus generis *matilis.*
ulta ab extremis Novi Orbis majorum
ostrorum memoriâ inventi partibus ad

nos allata cernimus, tam indumenta, quā
gestamina, scuta etiam, & diversi generis v
sa, psittacorum & phœnicopterū, & aliaru
pictarum avium plumulis intertexta, ope
tam venustè variato, ut nihil delectabili
possit oculis offerri.

Ex eadem regione advehuntur c cultelli lapidei.)

Referunt Novi Orbis Scriptores, Regi
num istarum incolas, antequam ab Hisp
nis & aliis ad vitam cultumque paulò hum
niorem fuerunt perducti, inter alia etiam l
pideis usos fuisse cultris: quibus tam facilè
aptè quidvis secare potuerint, quàm nos fe
reis. Quæ res facit, ut non possim hoc loc
non meminisse Cybeles Sacerdotum: qu
traditum est, acuto silice vel samiâ testâ vir
lia sibi amputasse. Catullus de Aty:

Cultri lapidei.

Devolvit illa acuto sibi pondera silice.

ubi, pondera illa, quæ sine pudore nomina
non possunt, cum Juvenali rectè interpre
teris carnem supervacuam. Sic enim scribi
Satyra 2.

Quid tamen expellant, Phrygio quos tem-
pus erit jam
More, supervacuam cultris abrumpere
carnem.

Nec

Nec desunt Theologorum gravissimi, ui in circumcisione lapideum cultrum usurpatum fuisse dicunt, Nam & illud *Exodi v.25. Tulitq́ Zepora acutissimam petram, & circumcidit præputium filii sui,&c.* doctissimus h. Calvinus de *Lapide* arrepto simpliciter terpretatur *lib.4.Institution. Christian.cap.15. 1.22.*quo sensu cùm locum istum, tùm ve- illud Josuæ *cap.5. Fac tibi cultros lapideos*; iam à Lavatero Theologo Tigurino accetum video: dum cultros lapideos intelligit trinos, auß scharpffem Schiferstein. Et uidem illic mysterium subesse ait. Christus im est petra, *1.Cor.10.* atque idem is est, qui rcumcidit & purgat corda nostra. Quorũ ntentiæ etiam Hadr.Junius subscribit, illo picturam Christi circumcisi tetrasticho:

An & in circumcisione adhibiti.

Saxeus edicto resecabat mucro puellos,
Nec legem egressus patitur sibi CHRISTUS *acutâ*
Truncari glandem testâ: præputia duri
Scindamus cordis, vita ut sit criminis exsors.

lii tamẽ cultros lapideos intelligũt acutos pide vel cote redditos. Nã cos ferrũ reddit utum, exsors ipsa secandi: quasi præceperit ominus, novaculas sive cultros de petra acutos fieri. ut efficiens pro effectu per Metonymiam sit positũ; præsertim cũ extra con-

troversiam verum sit, cultellum lapideum d
circumcisionis necessitate non esse, & mo
dernos etiã Judæos in circumcisione eo no
uti, sed Novaculâ potiùs acutâ : ut post Ly
ranum etiam Munsterus tradidit.

Novacula cur in cadavere hebetetur.

In Novaculis autem singulariter ho
observatum est, quòd harum acies in secan
dis cadaveribus hebetari soleat. Idque pro
pter immensum eorum frigus , ut Plutar
chus putavit *libro de Comparat. ignis & aqua*
Quod etsi id efficere quandoque Hierony
mus Mercurialis fateatur: aliam tamen arbi
tratur subesse rationem. Experientia enim
comprobatum est, pepones, aliosque pluri
mos fructus, qui vel calidi & humidi sunt
vel saltem non multùm frigidi, cùm cultri
inciduntur, eorum aciem obtundere. quem
effectum potiùs corpusculis viscidis quibus
dam adscribendum putat, quæ adhærendo
acutiem ferri remittant. Idque eo compro
bari, quoniam prout hujusmodi corpuscula
paulatim dissipantur & evanescunt : sic cul
tris pristina vis restituitur. *Mercurial. lib. 5*
Variar. lection. cap. 12.

Item Crepidæ ex junco Indico.)

Iuncus Indicus.

Juncum istum Indicum eundem esse cum Pa
pyro Ægyptia, dubitandum non est: cũ ean
dem hæc, quam ille, utilitatem præstet.

Nam

Nam ut Papyrus non tantùm calceis onficiundis eſt commoda, verùm & ad mul- ı utenſilia vaſorum aptiſſima: quin & ad avigia texenda, velaque & tegetes, nec non eſtem ſtragulam, ad funes è libro conficien- os; & nulla deniq; herba eſt, quæ tot & tam ariis modis humano conſulat uſui, & majo- es pluresq; afferat utilitates, quas Plinius re- enſet *lib. 13. cap. 11. cum ſeqq.* Ita & de Junco lo Indico omnia hæc itidem rectè dixeris. Cujus cùm tanta ſit apud Indos utilitas, non ninus rectè fortaſſis de antiqua ſua origine loriari hi poterunt, quàm Ægyptii: qui ad lemonſtrandam progeniei antiquitatem, aſciculum papyraceum ſolebant pingere, rimum ſcilicet nutrimentum innuentes: ujus, ſicut & geniture non facilè quis initi- ım invenerit: quod ab Oro Appolline *libro rimo Hieroglyphic.* eſt traditum: ubi tamen nterpres τροφὰς non rectè *educationem* con- ertit, cùm *alimenta* eſſet dicendum, quæ Æ- yptios ex Papyro aſſumſiſſe certum eſt, & rudam & aſſam & elixam manducantes, ucco tamen tantùm devorato, cùm alioqui nanducamẽtum exſpuerent. Eandem hanc originis vetuſtatem, ſive nobilitatem gene- is Athenienſes per Cicadam ſignificabant: quos Thucydides propterea τεττιγοφόρυς,

Papyri & Iunci utilitas

Faſciculus papyri.

Cicada Athenienſium.

h. e. cicadigerulos appellat, quòd apud Athenienses institutum erat, Cicadas ex auro capitis ornamento gestare, quę indigenas & ingenuos ab advenis & servis distinguerent. Caussam nonnulli comminiscuntur, quòd Cicadæ maximè omnium animalium indigenæ videantur. In ea siquidem regione, qua genitæ, vivunt moriunturq;: cùm reliqua ferè omnia animalia aliquò migrent, neque sedem ullam firmam habere perseverēt. *Joh. Pierius lib. 26. Hieroglyph.*

Calcei papyracei.

Cæterùm ex junco illo crepidas fieri dubium nō est: cùm itidem & ex papyro cōficiantur: asserente nimirum Herodoto, Ægyptiorum flaminibus alios quàm biblinos, seu papyraceos gestare, fas non fuisse. De Veterum autem calceis dictum à me est *l. 1. Tit. de Fibula. fol. 342. cum seqq.* quibus addenda sunt, quæ doctissimè commentatus est Joh. Guilielmus Stuckius *lib. 2. Antiquitat. Convival. lib. 2. cap. 27.* Illud certè dissimulandum non putavi, Ægyptiis mulieribus, ex patrio more, calceis uti non licuisse: ut ita domi se continere quodammodò cogerentur. quod Cœlius Rhodiginus annotavit *lib. 10. Antiquar. lectio. cap. 3.* Eademq; ratione apud Linschotanum lego, Chinensium puellis à teneris mox unguiculis plantas fasciis cohiberi,

Ægyptiæ mulieres discalceatæ.

Chinenses.

incessu

cessu in posterum molestissimo: sive quòd
inutos pedes elegantiæ causa affectent; sive
iòd existimatum sit, posse hac gressus diffi-
ıltate prodeundi studium quodammodò
ıminui. Etenim viri maximè sunt Zeloty-
: plurimumq; mulieres ad libidinem &
xum inclinatæ; *Goa* præsertim, ubi nullo
pplicii metu à furtiva illa Venere coërce-
possunt: quinimò ita mori habent in deli-
is, gloriosam necem existimantes, cui amor
ıctor sit, parentatione optima & optatissi-
a. *Joh. Hugo Linschot. cap. 23. & 31.* Nullum
men Mulieribus calceamentorum usum
isse, nemo dixerit: cùm sandalia his attri-
ıta videam, & quidem, ut docet Pollux, e-
gantissima: interdum etiam aurea: sæpè
iam armorum vicem præstantia. Sic enim
ud Persii *Satyr. 5.*

——*Soleâ puer objurgabere rubrâ,*

: sandalio intelligendum putat Turnebus
. *29. Adversarior. cap. 8.* quo & Omphale
ommitigasse Herculi caput legitur apud Te-
ntium *in Eunucho*, & apud Lucianum *in li-
llo de scrib. histor.* Verisimile est (inquit)
: vidisse Herculem pictum Omphalæ ser-
ientem, valdè alieno cultu & absurdo: Illā
uidem exsuvio Leonis ipsius amictā & cla-
am manu tenētem, & Herculem referentē;

Eum-

Goa.

Sandalium.

Omphalæ sandalium.

Eumque in crocotula è purpurea veste l[ana]nam facientem, & ab Omphale vapula[n]tem sandalio. Nec indigna relatu est, qu[æ] de Rhodopes calceis narratur fabula. A[-]quilam enim dicunt, alterum ex calceis eju[s] dum lavaretur, è manu ancillæ correptu[m] deportasse Memphim, Ægypti civitatem, & in sublime super Regis verticem jur[i]dantis elatam, calceum in illius gremium demisisse. qui calcei concinnitate & re[i] miraculo permotus, per totam regionem misit ad eam inquirendam, quæ hujusmod[i] calceum ferret. quæ inventa atque redu[-]cta Regis uxor facta est. Ita ex calceo co[-]gnitum Rhodopes vestigium, eam Ægypt[i] reginam fecit. *Phil. Beroaldus ad Apulej. lib. 9*

Rhodopes calceus.

Quibus coronidis loco & illud lubet adjice[-]re, quod de Paulo Æmilio Plutarchus pro[-]didit. Id cùm Papyriam, gravissimam licet fœminam, post longum connubii tempus, & susceptis quoque ex ea liberis, repudiasset tamen, atq; ei ab amicis ægrè hoc ferentibus objiceretur, Papiriam cùm formosam esse & locupletem, tum pudicitiâ insignem, & fœcundam: protenso pede, Et hic quidem, inquit, calceus novus est & elegans: sed ne[-]mo tamen vestrûm probè novit, ubi me

Æmilii calceus.

pre-

emat & urgeat. Quo dicto caput hoc concludo, & ad ulteriora progredior.

DE PORCELLANIS.

TIT. II.

SVperioribus seculis nunquam visæ fuerunt Porcellanæ. *Sunt autem* Porcellanæ. *massa quædam, ex gypso, ovo trito, putamine locustæ marinæ, & aliis speciebus composita: quæ si probè stipata & densata fuerit, sub terra in locum aliquem secretiorem reconditur, quem pater Liberis suis (alios enim hunc scire non vult) designat. Atque ibi octoginta annos manet recondita. quo tempore elapso filii vel nepotes eam eruunt, eâq; rursum subactâ, & ad elaborandum idoneâ redditâ, pretiosa illa vasa conficiunt, adspectu pulcherrima & tralucentia; nec non formâ & colore, quo Architecti illi volunt, conspicua. Vasorum istorum insignis hæc virtus est, quòd si venenosum quid ipsis immissum*

ſit, ilicò rumpantur. Qui maſſam iſta[m] ſub terra recondit, nunquam rurſus ex[i]mit: ſed Filiis & Nepotibus, aut aliis hæ[r]redibus tanquam theſaurum relinquit: [ſi] quidem multum inde lucri capiant. Ma[ſ]ſa enim illa ipſi etiam auro prævalet: qua[m]quam rarò invenitur vera, ſed ſatis ad[ul]ulterata venditur. Turcici Imperatores, itemq́; Baſciani, Sangiachi & alii Satra[pæ], ſemper è duplicatis comedunt vaſis argenteo quidē inferiore, ſuperiore verò ex Porcellanis compoſito. Sed Porcellanæ iſt[æ] falſæ ſunt.

NOTAE ſive COMMENTARII.

Porcellanarũ deſcriptio.

1\.

Videtur Pancirollus noſter *Odoardi Barboſæ* ſequi ſententiam: qui libro quodam Italica lingua conſcripto, Porcellanas ex Oſtreis, quæ centum annos ſub terra latuerint, & aliis hujuſcemodi commixtis materiis formari autumat. Sed aliam Porcellanarum deſcriptionem videre eſt apud *Johannem Conſalvum Mendoſam*: qui vel ideò majorem fidem merebitur, quòd Regis Hi-

2\.

ſpa-

paniarum juſſu florentiſſimum Chinæ regnum; in quo Porcellanas fieri extra controverſiam habetur, ipſemet perluſtrando in rem præſentem venerit, & vaſorum eorum materiem oculis ſuis fuerit contemplatus. Is igitur *libro primo, cap. ult. Historiæ Chinæ:* Porcellanas (ſcribit) ex terra dura cretoſa fieri: quam contuſam & molitam in ſtagnum aquæ conjiciant, muro ex calce vivi probè ſatis concluſum: Eamque materiam imbibere patiuntur humorem tantum, usque dum liquefacta veluti ſubtilis ac levis quædam tela in ſuperficie extendatur. Atque ex hac poſteà tenerrimas Porcellanas effingi, ait: ex eo autem, quod fundo inhæret, minoris notæ vaſa confici: quippe quæ tanto degenerent magis, quanto craſſior in imo & deterior fex ſubſiderit. Addit, vaſa iſta non diverſam à noſtratibus formam habere: eaque & inaurari, & quo velis colore infici, eodemque indelebili. Simulac verò ita formata fuerint, fornacibus immiſſa percoqui. Cum Conſalvo planè conſentit *Joh. Hugo à Linſchoten*, dum in deſcriptione Navigationis in Orientem, *capite 23.* ita ſcribit: Porcellanæ ex certa terræ ſpecie, quæ duriſſima eſt, conficiuntur;

forma.

ea in partes mollitur & molâ tunditur, c
sternisque injecta maceratur, donec dur
tie devictâ sæpeque versatâ (quemadmodu
apud nos agricolæ lac in butyrum exercen
in summitate materiam excernat , ex qu
subtilissimum opus fit. Sequitur secun
crassior soboles, & inde alia atque alia, d
terior semper successione. Figuræ ac ima
gines quælibet pòst appinguntur , demu
fornacibus impositæ testæ, in eam quam o
stendunt formam rediguntur. Etsi auter
Porcellanæ illæ ita facili precio compara
tur,ut quinquaginta veneant quatuor Re
libus, aut octo baciis nostratibus: ex iis ta
men pro vectigali in ærarium annuo redit
scribit *lib.3. cap. 4.* redigi nonaginta mill
Taës: quorum quilibet 20. bacios nostrat
conficit. & tamen præstantissima atque pu
cherrima è Chinarum regno citra capitis p
riculum non avehi, suprà asseruerat *lib. 1. ca*
ult. Regis scilicet & magistratuum usui dic
ta. Singularem porrò hanc Porcellanis virtu
tem Pancirollus adsignat, quòd nullum ad
mittant venenum, sed eo immisso ilicò diss
liant. Quam virtutem & Electro quidam tr
buunt. Poculum enim ex Electro natura
conflatum (id auro & argenti quintâ part
constare diximus *lib. 1. Tit. de Pyropo & El*
ctro

Delectus.

Virtus.

Electrum.

ro) arcu in superficie ejus internâ maculo-
,quo nitor ingenitus obsolescit, nec non
ridore virus infusum prodere fertur ac prę-
onstrare: si verum est, quod ex Langio re-
rt Antonius Mizaldus *Cent. 4. Memorab.*
phoris,55. Longè diversum usum præstiterit
rtassis poculum ex Mulæ ungulâ confe-
um: quo solo,& nec argenteo ęreóve vase,
uin dissiliret & dissiparetur,contineri pote-
it mortifera illa aqua in Nonacri Arcadiæ
gione: quæ à vi sua *στυγὸς ὕδωρ* fuit nuncu-
ata,& ab Antipatro per Jollam filium per-
ta memoratur ad Alexandrum interficien-
um,magna Aristotelis præceptoris in disci-
ulum & Regem tam munificum infamia,
ui id veneni pergelidi docuerat. *Plinius lib.*
. cap. 16. in fin. Plutarchus in Alexand. in fin.
tsi autem istam infamiæ notam diligenter
verè (ut opinor) abluit Stephanus Forca-
ulus *de Gallor. Imperio & Philosophia, libro 7.*
ulli credibile fore existimans,ut insidiarum
n Regem conscius fuerit nobilis Philoso-
hus,quamvis exitialem illam aquam dete-
erit, sciens nihil mali genuisse Naturam
ine aliquo bono; nihilque tam præsentis
sse veneni, quod vel per seipsum, vel, si sa-
ubribus misceatur, ad antidotum non spe-
ctet: Constat tamen, Antonini Caracallæ

Mulæ ungula.

Aristotelis in Alexandrũ ingratitudo.

mentem ita invasisse suspicionem illam, u ob hoc Philosophos, qui Aristotelici sun nominati, summo odio fuerit prosequutus & non tantùm Aristotelis libros comburer voluerit, sed & sectæ istius hominibus sodalitates,& cætera commoda quæ habebant in Alexandria,sustulerit; criminatus eos, quòd Aristoteles caussa mortis Alexandri visus esset. *Xiphilin. in Caracallo.* Erat enim Caracallus erga Alexandrum ita affectus, ut non tantùm iisdem armis,poculisq; similibus iis, quibus ille usus fuerat, uteretur: sed & Alexandrum *Orientalem Augustum* appellaverit,scripseritq; aliquando ad Senatum, Animum Alexandri in corpus Augusti introiisse,ut, quoniam illi fuerit vita brevis, in hoc viveret diutius: quemadmodum idem Xiphilinus prodidit: fortè ut vel inde Divinitatem ipsi conciliaret, quam Alexandrum tantoperè affectasse noverat,ut datis ad Greciæ civitates literis, ridiculè satis institerit, decreto publicitus ipsum statuerent Deum. Adeò,quæ minus ei impertita fuerat natura, ab hominum exspectare institutis non est veritus! Lacedæmonii igitur stupidum hunc Alexandri tumorem coarguentes, Laconicè & patrio more ita decreverunt: Posteaquam esse vult Deus Alexander,esto sanè. *Cœl. Rhodigin.*

Caracalla Aristoteli infensus.

ejus in Alexandrum affectus.

Alexander divinitatem affectans.

ligin. Lection. antiquar. lib. 21. cap. 35. Quinimò non ipsemet tantũ Alexander pro Jovis Ammonis filio haberi; sed & Hephæstionẽ post obitum tanquã Deum coli voluerat: in tantum ut Jusjurandũ supra cætera religiosissimum existimârit, quod per nomen Hephæstionis præstaretur. *Lucan. in libello, Calumniis non temerè credendũ:* non secus atq; C. Caligula nullũ sanctius juramentum, quàm per nomen Drusillæ credidit. *Sueton. in Caligula, c. 24.* quam ille apud Senecam juravit in Senatu se vidisse cœlũ ascendentẽ. quomodo & Julius Proculus juramento firmavit, Romulũ cœlo repentè delapsum, à se in colle Quirinali visum, augustiore forma, & ad Deos rursus sublimem abiisse, ut est apud Ovidium *2. Fastor.* & Livium *libro 1. Decad. 1.* & Livia Numerio Attico decies Sestertiûm dono dedit, quia juraverat vidisse se Augustũ in cœlum ascendentem. propterea decretum à Senatu sacrarium Augusto, à Livia Drusilla uxore factũ, ut à Dione Cassio est proditum *lib. 56.* Quod vel ideò minus mirum videri debet, quòd reperio ipso etiamnum vivente, divinos ei honores habitos, & per nomen ac numẽ Augusti jurasse Romanos. unde Horat.

Hephæstio.

Iuratum per nomen Hephæstionis.

item Drusillæ.

Romulus inter Deos.

item Augustus.

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandasq; tuum per nomen ponimus aras.

Quod ipſis exprobrans Minutius Fe-
lix in Octavio: Tutius eis eſt (inquit) Jo-
vis genium pejerare, quàm Regis. Et Ter-
tullianus: Majore formidine (ait) & calli-
diore timiditate Cæſarem obſervatis, quàm
ipſum de Olympo Jovem: citiùs denique a-
pud vos per omnes Deos, quàm per unum
genium Cæſaris pejeratur. *in apologetico ad-
verſ. Gentes.* Ideoque quoties per genium
Principis pejeratum fuerat, acriter puniri
ſolebat perjurium; Eo ſcilicet, qui hoc mo-
do pejerarat, fuſtibus caſtigato, & hac per
præconem voce ei occentata, προπετῶς μὴ ὄ-
μνυε, petulanter ne jurato. *l. ſi duo. 13. §. fin. ff.
de Jurejur.* cum econtrà, ſi quis per Deum
pejeraſſet, hujus perjurii nullum crimen,
nulla accuſatio, nulla pœna Legibus
eſſet prodita: *Cujac. lib. 13. Obſervat.
cap. 21.* ſed ſatis eſſe putaretur, quòd Jurisju-
randi contemta religio ipſum Deum habe-
ret ultorem. *l. 2. C. de reb. credit.* Ob id e-
nim Græcis Jovem ὅρκιον dictum eſſe mult.
putarunt: & Deorum injurias Diis curæ
eſſe, Tiberius apud Tacitum pronunciavit.
*Cujac. libro 2. Obſervat. cap. 19. Petr. Ærodi-
us libro 4. Rerum judicatar. tit. 2. cap. 1.* quan-
quam haud ſcio, an pœnâ illâ, quæ Deum
habet arbitrum, & injuriæ æſtimatorem,
ulla

Perjurii pœna.

lla possit esse gravior: testante præser-
im Regio Propheta & Psalte , Perditurum
Deum omnes, qui loquuntur mendacium.
Psalm. 5. Quod & Ethnici Naturæ tacita
ge in hominum mentibus divinitùs inscri-
ta docti intellexerunt. Hoc enim & Ci-
ero *2. de Legibus* expressit his verbis: Perju-
ii pœna divina, exitium; humana, dedecus
sto. de quo plura videri poterunt apud Hu-
onem Donellum *ad Tit. de Jurejurando, cap.*
. n. 8.

Sed nec in Alexandro duntaxat, verùm
tiam aliis quoque principibus viris eandem
nsaniam in cultu habituque Deos mentien-
li, apud bonos Auctores licet deprehendere.
Etenim Antigonus Rex in omnibus Liberũ *Antigonus.*
patrem imitatus, hederam capiti circumpo-
suit loco causiæ & diadematis Macedonici,
hyrsum pro sceptro gerens, si Herodiano
credimus. quanquam non desunt, qui
hanc in ipso divinitatis affectationem excu-
sent. Etenim cùm ex adulatione, quæ pe-
stilens alioquin & virulenta nulli non rei
inducit tabem, Antigonum Macedoniæ Re-
gem Hermodorus Poëta Solis dixisset filiũ:
Haud facilè (inquit ille) tibi consentiet La-
sanophorus meus. Dii enim & Solis filii La-
sano non indigent. *Plutarch. in Apophthe-*

gmat. veluti obſcurè inſinuans, quum alimentis egeam, quum inde retrimenta fiant plura ſubinde egerenda, mihi ſanè mortalis videor, non Dei filius aut Solis. Siquidem eſt Laſanophorus, qui matulam Domino ſubjicit. Eſt quippe Laſanum (cujus & Horatius meminit *libro primo Satyr. 6.* his verſibus:

Lasanum.

> *Quum Tyburte via prætorem quinque ſequuntur*
> *Te pueri, Laſanum portantes Oenophorumq́;.)*

vas ventris exonerationi ſubſerviens. *Turnebus lib. 13. Adverſar. cap. 3.* & quidem virorum propriè: ſicuti fœminarum trulla Scaphium dicitur. *(Cœl. Rhodigin. libro 21. Lection. antiquar. cap. 33.* quaſi parva Scapha, & quæ commodè inter verendorum (ut metaphora Martialis utar) ſymplegades inferri poſſit, ut Alciatus interpretatur *libro 6. parerg. cap. 26.* Unde Ulpian. Argento legato, non puto ventris causâ habita Scaphia contineri. *l. Quintus 27. §. argento. ff. de auro & argento legato.* quo loco Accurſius *Scaphium* pro cingulo interpretatur, non ſat doctè. Juvenalis *Satyr. 6.*

Scaphium.

> *Et ride, Scaphium poſitis cùm ſumitur armis.*

quod

uod qui Athletis attribuunt, non videntur
oëtæ sententiam adsequuti. Estq; notatu
im primis digna Sigismundi Imperatoris
noderatio. Nam cùm à quodam impensè
 supra modum laudaretur in faciem, & Diis
rædicaretur similis, illi colaphum impegit;
icentiq;, Cur me cędis? respōdit, Cur me
nordes? *Philip. in Chronicis lib. 5. mihi fol. 964.* &
stephan. Guazzus *de conversat. civili lib. 1.*

Sigismund. Imp.

Sed ad larvatos revertor Deos: ex quibus C. Caligula, non modò novus Dionysius sive Bacchus appellari voluit: sed & universum Dionysiacum habitum indutus incessit, in eo apparatu etiam judicia exercens, ut refert *libro quarto* Athenæus, & latiùs Dio Nicæus *libro 59.* in hæc ferè verba: Caligula interdum effœminatior spectabatur, thyrsum & cratera tenens: interdum virili specie clavam & Leonis pellem gestabat; subinde facie levigata & erasa, mox barbata visebatur; nūc tridentem tenēs, nunc fulmen vibrans; nonnunquam Palladi bellicæ virgini assimilatus.

C. Caligula.

Bacchi quoque habitum cultumque jam anteà usurpasse legimus M. Antonium: quem Vellejus Paterculus redimitum hederis, coronaque velatum aureâ, & thyrsum tenentem, cothurnisque

M. Antonius

succinctum scribit curru velut Liberum patrem vectum fuisse Alexandriæ: neque id spectaculi in Regia tantùm Ægypti Urbe; sed Athenis quoque in medio Græciæ quasi theatro exhibuisse. Quam rem clarissimè consignavit Seneca *Suasoriar.* I. monens in adulatione, qua aliorum animos permulcere volumus, modum aliquem servandum esse, ne nobis accideret tale aliquid, quod Atheniensibus: cùm publicæ eorum blanditiæ non tantùm deprehensæ, sed & castigatæ sunt. Nam cùm Antonius (inquit) vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi; habitu quoque & comitatu Liberum patrem imitaretur: occurrerunt venienti ei Athenienses cum Conjugibus & liberis, & Διόνυσον salutaverunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. Dixerunt, despondere ipsos in matrimonium illi Minervam Musam suam, & rogaverunt, ut duceret. Et Antonius ait, ducturum: sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Dio Nicæus, Antonium myriadas centum ab ipsis exegisse scribit. qui calculus posterior quadragies Sestertiûm, hoc est, summam centum millium coronatorum aureorum non transcendit: cùm prior ille summam efficiat sextuplo majorem, ad sex-

Adulatio punita.

centa

enta aureorum coronatorum millia ſeſe ex-
endentem. Id quod Romano more ducen-
es quadragies Seſtertiûm dixeris : ex ſup-
utatione Hadriani Junii *lib. 5. Animadverſ.*
p. 1. Sed ut Antonius Bacchi habitum adſu-
iebat : ita Commodus Imp. Herculem ſe & *Commodus.*
ovis filium nominari voluit, depoſito Im-
eratorio cultu omni, Leonis exſuvio indu-
is, & clavam manu geſtans, Herodiano o-
ulato hujus rei teſte : non ſecus atque Sex. *Sex Pompejus.*
Pompejus Neptuni filius olim haberi ambi-
erat, phœnicium paludamentum, quo Im-
eratores utebantur, in cœruleum conver-
ens, gloriabundus ſcilicet ob felicē in navi-
atione ſucceſſum, & geminum adverſę par-
is naufragium. quod præter Appianum, et-
am Porphyrio ad Horatium adnotavit.

Serióne autem, an verò Deûm contemtu
otiùs adſcititium illum divinitatis habi-
um uſurparint, non facilè dixerim. Helio- *Heliogabalus.*
abalus certè, ſi Lampridio credimus, Cer-
os quatuor junxit ad currum, quo veheba-
ur, totidemq; Canes, Dianam ſe appellans;
& quatuor Tigres, Bacchum ſe dictitans; &
quatuor Leones, ſe Cybelen vocans: non tam
venationis & ferarum ſtudio, quàm Religio-
nis & Deorum hominumque contemtu:
quum etiam fœminas quatuor currui adco-

pulaverit : non secus atq; Sesostris Ægypti Rex, Reges quatuor, ut Antonius Mizaldus meminit *Memorabil. centur. 6. Aphor.99.* De horum Apotheosi, qua ex Herodiani *lib. 4.* constat, Imperatores fato functos in Deos referri solere, Seneca joculare composuit scriptum, quod *Apolocynthosin*, veluti quandam inter Indigites referendi rationem indigitavit: eo quòd Claudius medicato boleto, quasi pharmaco purgatorio, quod olim frequens ex Colocynthide concinnabatur, periit. Infusum autem delectabili cibo Boletorum virus, *Locustæ* nobilis veneficæ ingenio paratum, Agrippinam Claudio porrexisse scribunt, Plinius *lib.22.c.22.* Corn. Tacitus *lib.12.* Sueton. in Claudio *c.44.* & Dio *lib.58.* Quò pertinet illud Neronis dicteriũ, quo Boletos (fungorum id genus est) βρῶμα θεῶν, hoc est, Deorum cibum nominavit; innuens nimirum, Claudium per Boleti esum, cujus avidissimus fuisse Suetonio dicitur, ad Deos excessisse. Hinc illà Martialis imprecatio:

Sesostris. *Apolocynthosis.* *Claudii Boletus.*

Boletum, qualem Claudius edit, edas.

Et vulgaris circumfertur versiculus:

Boleti lethi caussa fuère mei.

Nec

Nec enim, ut eſt apud Senecam, poſt
oletum opiparè medicamentis conditum,
laudius plus cibi ſumſit: exſpectans ſcili-
et,ut jam cœlo collocatus,cum Romulo

——*poſſit ferventia rapa vorare.*

uippe non Nectare tantùm & Ambroſiâ
eos paſci,veteres credebant: verùm etiam
ilibus quibusdam cibis,ut Romulum rapis.
redo,de paupertate illius ſeculi, quo Ro-
ulus vixerat.Proinde quaſi in cœlo iisdem
ibis victitet,quibus in terra alebatur; Mar-
ialis ita ludit:

Romulus jã Deus rapis veſcitur.

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa
Quæ damus, in cœlo Romulus eſſe ſolet.

Sed parum eſſet, Boletis & id genus
duliis vim maleficam miſceri, niſi & ſacri-
iciis hanc propinatam legamus. Nam &
*Victor III.*Pontifex Rom.exſtinctus fertur,
njecto in calicem veneno, dum rem divi-
am facit,non absque inimicorum dicterio,
ivinum planè id poculi aſſerentium, quo
auſto Victor ad ſidera celeriter evolaſſet;
non ſecus,ac Claudius Boletorum eſu, ſicu-
ti diximus. Et *Henricus Lucemburgenſis* Imp.
optimus, à Clemente V.Pontifice (cui pro
genuina ſedis illius ambitione non ſatis erat

Venena etiã in ſacris adhibita.

eximium cœli regimen, nisi terris quoque latissimè dominaretur) ad comprimendam Guelphorum protervitatem Italiam peteret impulsus, Aretii contracto exercitu agens, ac Christum pia mente spirans, glutito cum Eucharistia veneno, fraude Mompellicani monachi, à Florentinis instructi, exspirasse dicitur: vir equidem ambrosia Cœlitum, non diro toxico pasci dignus, sacerdotibus improbis ac vanis infestus, bonorum contrà & studiosorum amicissimus propugnator, quos *cygno nigro rariores* tunc dicere solebat. *Steph. Forcat. de Imper. & Philosoph. Gallor. lib. 4.*

Cæterùm novitiis illis Diis, de quibus diximus, *Divorum* quàm *vivorum* nomen faciliùs concesserit Antoninus Caracalla. qui cùm Getam fratrem in ipso matris gremio, ad quod tanquam tutissimum asylum confugerat, ac jam tum ex collo ejus pendētem, adhærentemque ipsius pectori atque uberibus, interfecisset; *Xiphil. in epitome Dionis, in Caracallæ vita*; consulente quodam, ut ad declinandam sive mitigandam parricidii infamiam atq; invidiam, interemtum fratrem *Divi* nomine dignaretur: Sit (inquit) Geta Divus, dum non sit vivus. *Philip. Camerar. Operar. succisivar. cap. 88.*

Caracallæ parricidium.

Sed

Sed institutum repeto : ne fortè dum ıanum poscor,ut dicitur,pedem porrigere :dear. Porcellana igitur vasa veneni nihil Imittere , non tantùm Pancirollus rectè ıonuit ; sed & literis id ipsum contestatus t *Simon Simonius*, Serenissimi Maximiliani esignati Electi Regis Poloniæ, Archiducis ustriꝗ Medicus,& Regni Bohemiæ Archia- :r : quas ille unà cum Porcellana quadam ragâ misit Lipsiam, ad generum suum *Fri-* *ericum Meyerum*, affinem mihi charissi- ıum. Et quidem ipsissima Epistolæ illius erba hîc loci adscribere,quid vetat? Scu- :llam (ait Simonius) mitto ex preciosa 'orcellana. Inventa est unà cum aliis rebus ı cistis Bassæ Budensis , qui nunc Viennæ aptivus detinetur. Bibunt ex ea Turcæ a- ıuam,cerbet, suaque juscula : quia venena nutatione subitaria pelluciditatis detegere, isdemque potenter credatur resistere. Do- ıo data est illustrissimo Heroi, amico meo: quo accepi. Non commutârim eam cum rgentea ejusdem ponderis. Nam hujus ma- eriam esse puram,minimeque adulteratam, :ertò mihi persuadeo. Et credibile est.: cùm :am illustri inter Turcas Duci in usu fuerit. *Pragæ,12.Februar. Anno* 1600. Quæ loco ıuic inserere propterea dubitavi minùs,

Porcellana venenum non ferunt.

Simon Simonius.

quòd dum Lipsiæ non ita pridem à collati dato illo Affine meo liberaliter exceptus Scutellam illam manibus tractavi meis, & suavissimo repletam vino semel atq; iterum non sine voluptate exhausi: verum adeò deprehendi, quod Consalvus Mendosa prodidit *lib.1. Historiæ Chinæ. cap. ult.* Porcellanas illas elegantiâ & perspicuitate sua, ne pellucidissimis quidem Crystallis cedere. Crystallum autem glaciem esse Plinius docet *lib.37. cap.2.* & cœlesti humore, parvaq; nive fieri: nec aliubi reperiri, quàm ubi maximè hibernæ nives rigent. Quò allusisse videtur Auctor obscœni carminis, illo versu:

Porcellanæ perlucidæ.

Crystallus.

Rigetq́; duro barba vincta Crystallo.

Porrò Crystallinis poculis summa olim fuit auctoritas. atque ea quidem in frigido potu maximè commendari idem Plinius refert: cùm materia illa caloris sit impatiens. Xenocrates auctor est, vas amphorale ex crystallo visum: & ex India vas crystallinum Sestariorum quatuor fuisse allatum. Ac, si eidem Plinio credimus, is olim luxuriæ furor fuit, ut etiam Materfamiliâs, nec dives tamen, mercata dicatur trullam crystallinam Sestertiis centum quinquaginta millibus. Nero quoq; eodem auctore, amissarum rerũ nuncio accepto, duos calices crystallinos in

Crystallina vasa.

a suprema ira fregit illisos: fortè, ne quis a-
us ex his biberet, aut verò ad divitiarum o-
entationem. Hoc enim argumentum opũ,
ec vera luxuriæ gloria existimata est, habe-
quod posset statim totũ perire. Hinc pre-
ũ crystallinis fecisse dicitur ipsa fragilitas.
lin. lib. 33. in procem. Quod totidẽ ferè verbis
xpressit Seneca *lib. 7. de Benefic. c. 9.* Video (in-
uit) istic crystallina, quorum accendit fra-
litas precium. Omnium enim rerum vo-
ptas apud Imperitos ipso, quod eos fuga-
debet, periculo crescit. Ejus rei memora-
le nobis exemplum (ut infinita alia præ-
ream) præbere poterit Vedius Pollio: qui
rvorum unum, quòd Crystallinum fortè
lisisset, ad ultimum rapi supplicium, & Mu-
ænis, quas in piscina depascebat capacissima,
bjici jussit. Et quidem jam inde ille eò fuis-
t abreptus, ni Augustus (ad cujus cum Pol-
one tùm cœnantis pedes fuerat dilapsus,
õ quidẽ mortem deprecaturus, sed mortis
enus, hoc est, ne Murænis esca foret) inusi-
tam crudelitatis speciẽ miratus, dimitti e-
estigio puerũ imperasset, & vasa ejus operis
onteri universa. *Dio Cassius lib. 54.* Ridicu-
um verò, quanquã non inficetum est Mar-
alis consilium, istam Crystallinorum fragi-
tatem ita caveri posse monentis, Si servus,

Vedius Pollio.

qui ea tractabit, nec nimium ea negligat, nec nimium etiam sit solicitus. Nam & non curanti temerè ea excidere; & à timente sustineri non posse, labentibus manibus. Sic igitur ludit *lib.4. Epigramm.*

Frangere dum metuis, frangis crystallina peccant
Securæ nimium solicitæq; manus.

Sed ab hoc metu liberum fore servum, idem innuit, qui Saguntinos calices, ex Saguntino luto factos ministraverit:

Saguntina pocula.

Quæ non solicitus teneat, servetq; Minister,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

Nam cùm alia pocula singulari tractentur & custodiantur solicitudine: in his nullâ curâ opus fore significat: quandoquidem vilia sint id genus vasa, & si frangantur, aut nullam, aut certè parvam jacturam allatura. Hinc idem alibi:

Ficta Saguntino cymbia malo luto.

Cotys Rex.

Insignem igitur prudentiæ laudem in hoc mereri videtur *Cotys* ille Thracum Rex: qui quòd esset naturâ prærapidus, ac ad iram effervescentior, ad ultionem proinde etiam præ-

ræceps præcipueque imperiosus,& immitis
n servorum delictis ; (quod genus homi-
um minutulis suffervefactum rebus, *Mi-
crolypum* Greci vocant) quum preciosiora es-
ent ab hospite dono ei oblata figlina, cæla-
o opere, tornatilique ratione conspicua, sed
amen prætenuia, fractionisque injuriæ op-
portuna : offerenti quidem gratum se præ-
uit, ampliter illum muneribus afficiendo :
Cæterùm mox vasa contrivit omnia, facti
rotinus ex fide ratione reddita : quòd ve-
eretur, ne per incuriam ministros peccan-
es ea in re sævius amariusque verberibus
onciderет. A tam nobili exemplo adagio-
is comminisci figuram possumus, ut *Co-
tys figlina* identidem præfervidis intenda-
mus, insusurremusque, quos velimus com-
monitos, illum indignationis ardorem ex
nimio irarum æstu prorumpentem, pruden-
iæ quodam sufflamine, vel cum dispendio
eprimendum. *Cœl. Rhodigin. libr.23. Lection.
Antiquar. cap.20.*

Cotys figlina.

Inprimis verò commendanda videtur
Veterum parsimonia : apud quos figlina
seu fictilia opera tanto in usu fuêre, ut Nu-
ma Rex septimum figulorum Collegium
Romæ instituerit. Non enim imbrices tan-
tùm tegulæ, laterculique inde fiebant : sed

Figlina Romanis usitata.

& tabulæ,lucernæ, candelabra, vaſa omni generis,doliaq; ad vina & ad aquas. Quin & defunctos ſeſe multi fictilibus doliis condi maluêre : ſicut M.Varro, Pythagorico modo,in myrti & oleæ, atque populi nigræ foliis. *Plinius libr.35.cap.12.* Tuberonem certe Seneca, inter alia, etiam ob hoc ſingulariter laudat,quòd in Epulo publico (Plautus *popularem cœnam* vocat) fictilia pocula populo Romano propoſuerit. Proderit (*aut libr.15. epiſt.69.in fi.*)narrare & exponere Tuberonis ligneos lectulos, cùm in publicum ſternerentur,hœdinasq; pro ſtragulis pelles,& ante ipſius Jovis cellam propoſita convivis vaſa fictilia : quid aliud,paupertatem in Capitolio conſecrare ? Ut nullum aliud factum ejus habeam,quo illum Conſulibus inſeram, hoc parum credimus? Cenſura fuit illa,non cœna. O quàm ignorant homines cupidi gloriæ;quid illa ſit, aut quemadmodum petenda ! Illo die populus Rom.multorum ſupellectilem ſpectavit;unius miratus eſt. Omnium illorum aurum argentumq; fractũ eſt,& in milites conflatum. At omnibus ſeculis Tuberonis fictilia durabunt. Et hujus quidem laudis duraturæ cauſſam videtur idem adſignare *lib.1.epiſt.5.*cùm ita ſcribit:Magnus ille eſt, qui fictilibus ſic utitur, quemad-

Tuberonis frugalitas.

ạmodum argento: nec ille minor eſt, qui ſic
rgento utitur, quemadmodum fictilibus.
Refert tamen Cicero, Populum Rom. hanc
Tuberonis frugalitatem, veluti quasdã ſor-
es, graviter tuliſſe: atq; ita hominem inte-
errimũ, Civem optimum, hœdinis illis pel-
culis Præturâ dejectũ fuiſſe, *in Orat. pro Mu-
ena*. Ubi etiam fictilia vaſa, populo expoſita,
ocet fuiſſe *Samia*. quo genere vaſorum uſus
iiſſe ſcribitur & *Agathocles* ille Siciliæ tyran-
us, licet figulo genitore ſatus. quemadmo-
um & *C. Marius* ex fabro ferrario, tempore
Gallieni à militibus Imperator Romanus
uit ſalutatus ille quidem, ſed non diuturnũ
uit ipſius Imperium. Unâ enim die factus
ſt Imperator: alterâ viſus eſt imperare: ter-
iâ interemtus eſt à milite, & quidem eo, qui
jus quondam operarius in fabrili officina
uerat, addito hoc dicterio: *Hic eſt gladius,
uem ipſe feciſti*. De quo triduano Imperato-
e non illepidè uſurpare poſſis id, quod de
Vatinio Cos. jocatus eſt Cicero: Eo nimi-
um Imperatore magnum obtigiſſe oſten-
um: nam nec brumam, nec ver, nec æſta-
em fuiſſe. *Philip. Camerar. Operar. ſucciſivar.
ap. 82.* Hic in digitis nervos habuiſſe dici-
ur, non venas: tanta vi, ut nullius manus ad
eribendum aut impellendum præſtantior

Samia vaſa.

Agathocles.

C. Marius.

*ejus fortitu-
do.*

tradatur. Quippe venientia carra ſaluta-
ri obnixus repulit: fortiſſimum quemqu
uno ſic demum digito afflixit, ut perinde a
clava ferroque icti torquerentur. Tantun
verò abeſt, ut tam vilis eum puduerit origi-
nis, ut in concione hæc in verba dicatur pro-
rupiſſe; Ars mihi objiciatur ferraria, dun
me ferrum tractaſſe ſuis ſentiãt cladibus ex-
teræ gentes, quæ Populum Romanũ ferra-
tam gentem putent. *Cœl. Rhodiginus libr. 4.*
Antiquar. lection. cap. 3. Sed nec minor cen-
ſenda eſt Agathoclis moderatio, quam e-
leganti hoc carmine graphicè deſcripſit Au-
ſonius:

Moderatio.

Agathoclis moderatio.

Fama eſt, fictilibus cœnaſſe Agathocle
regem,
Atque abacum Samio ſæpè oneraſ-
ſe luto,
Fercula gemmatis cùm poneret horrida
vaſis,
Et miſceret opes, pauperiemq; ſi-
mul.
Quærenti cauſſam, reſpondit: Rex ego qui
ſum,
Sicaniæ figulo ſum genitore ſatus.
Fortunã reverenter habe, quicunq; repentè
Dives ab exili progredere loco.

Quem-

Quemadmodum autem hæc Agatho-
is moderatio meritò commendatur : Ita
:ontra turpis & nefanda ipsius libido, & *vitia.*
nproba atque abominanda Venus repre-
:nsionem nequaquam potest effugere.
am & ab eminentissimis proditum histo-
:is est, Agathoclem forma & corporis ve-
ıstate præeminentem, diu vitam stupri
ıtientiâ exegisse: ipso etiam Timæo scri-
:nte, Eum primo ætatis flore κοινὸν πόρνον,
oc est, scortum promiscuum, impudentis-
mo cuique fuisse expositum, & nec minùs
:tulanter reliquum ætatis tempus in ne-
ıitia peregisse, libidine à viris ad fœminas
anslata. Hinc probrosi in illum versiculi
ıud Suidam, quibus *Graculus tritestis* fuit
ıncupatus. Graculus quidem: vel quòd
ɔ singularem in concionibus facundiam, *Cur Graculus nuncupatus.*
nulis & inimicis loquax magis, quàm elo-
ıens diceretur, uti de Atilio Palicano pro-
ınciatum novimus : Vel ob latrocinia &
racem naturam, Graculis admodum ge-
ıinam. Nam, ut Plinius scribit, Huic
li avi furacitas auri argentique præcipuè
ira : quippe quam *Monedulam* quoque
de dictam Grammatici interpretantur,
ıasi *Monetulam*, quòd surripiat mone-
s. Agathoclem verò latrociniis incubu-

isse ante tyrannidem, historia testis est. Ideoque concedentem Syracusas diu sine fide fuisse: quoniam nec in fortunis, quod amitteret; nec in verecundia, quod inquinaret, habere videbatur. *Cœl. Rhodigin. Lection. Antiquar. libr. 24. cap. 4.* Tritestis verò appellatus fuit, allusione facta ad illam ex Accipitrum genere avem, quam ob genituræ fœcunditatem, & frequentem Veneris usurpationem, Græci Τριόρχην, Latini *Buteonem* vocant: sive quòd re ipsa tres habeat testes: (ὄρχης enim testiculus est) sive quòd duo tantæ salacitati sufficere posse non putentur. Lipsius id genus hominum libidinosorum, & vitæ spurcæ atque impuræ, uno verbo *Salaciones* appellatos fuisse contendit, *libro secundo Elector. capit. 17.* Synesius eosdem effœminatos, parumque viros, proverbiali specie *Cotyos sodales* & asseclas nominatos indicat. Fuit enim Cotys apud Corinthios pro Dea culta, quæ & *Cotytto*, turpitudinis & præposteræ libidinis præses: in cujus tutela erant, qui ob turpem quæstum, vel ob fœdam libidinem, aliaque de caussa pudicitiam prostituebant, ut est apud Suidam.

[margin: ...tur Tritestis.] *[margin: Cotytto.]*

Fertur quoque Agathocles perquàm ridiculo & turpi capite fuisse. Unde cùm pau-

aulatim diffluentibus capillis denudaretur; udore ductus, myrtea corona crinem obtexisse dicitur, quæ quasi vallum erat & tegmen calvitiei. Veteres sanè pileis istis, quos ulgo dicimus, caruisse ostendi *libr. 1. Tit. de ibula. fol. 352. cum seqq.* Ideoque vel nudo rant capite, vel vestis lacinia aut cucullo caput operiebantur. Quòd si qui in magno stu fœnum secabant, adversus Solis ardorem caput torto fœno tegebant. Quò respexit Propertius, Vertumnum ita loquentem introducens, *lib. 4. Eleg. 2.*

Da falcem, & torto frontem mihi comprime fœno,
Jurabis nostrâ gramina secta manu.

Fœnisecæ.

ed excepto turpi illo, de quo dixi, libidinis itio, Agathoclem excellentibus ingenii atque animi dotibus præditum fuisse, Suidas x eo colligit, quòd anno ætatis circiter deimo octavo Syracusas, prope quas natus ıerat, confugiens à rota figulina, à fumo, limo, non multò pòst talibus fundamentis nnitens, omnem Siciliam suæ ditionis fecerit: Carthaginenses in summa discrimina adduxerit: denique in Imperio senex itam exegerit, appellatione Regia, quo tamen loco inprimis notatu dignum est, quod Machiavellus pro comperto asserit, aut nun-

Agathoclis virtus.

quam, aut certè rarissimè solere homines ex humili fortuna ad altum conscendere fastigium absque vi aut fraude, & quidem hac magis, quàm illa. *libro secundo Disputat. de Republ. cap. 13.*

Porsena.

Legimus præterea, ipsum etiã Porsenam Hetruriæ regem fictilibus fuisse usum. Docet id disertè Martialis hoc disticho:

Aretina nimis ne spernas vasa, monemus:
Lautus erat Thuscis Porsena fictilibus.

Vasa Aretina.

Nec tamen ex Samia tantùm terra, sed & Aretina, singulari cum laude fictilia conficiebantur. Hinc Plinius: Retinet hanc nobilitatem Aretium in Italia: & Samia etjamnum in esculentis laudantur. *lib. 35. cap. 12.* Nec dubium est, quin figlinæ artis gnari inprimis fuerint *Osci* Campaniæ populi. Hinc Campana supellex pro fictili, *lib. 1. Satyr. 6.*

Campana supellex.

Vilis cum patera guttus, Campana supellex.

Quò pertinet illud Propertii *lib. 4. Eleg. 2.*

At

At tibi, Mamuri, formæ cælator ahenæ,
Tellus artifices ne terat Osca manus.

Fecerat Mamurius Vertumni signum
eneum. Gratus igitur Vertumnus optat,
unquam Mamurius fictilia signa faciat;
d semper nobiles ex ære statuas & formas
icat: ne figlinæ luteæ vilitate tantus arti-
x dedecoretur. *Turneb. lib. 23. Adversar. cap.*
Verumtamen inter omnia vasa fictilia
imas tenuêre Samia. Ex quo genere et-
m haud dubiè fuit *Fidelia.* Nonius certè
m definit vas Samium ad plurimos usus: de
ua Persius:

Samia vasa.

Nec tamen invideas, quòd multa Fidelia
putet
In locuplete penu.

Ejus & Plautus meminit, Aulularia:
ed si repperero, ô Fides! mulsi congialem
lenam faciam tibi fideliam. quo in loco
lautus eodem modo *Congialem* dixit *fideli-*
m, quo Plinius *cadum congiarium,* ac si Con-
ium in Cadum diceret formatum; ut Bu-
æus explicat *libro quinto de Asse & ejus par-*
ibus. E Samo igitur vasa illa Samia, ex Sa-
niâ scilicet terrâ effecta. quorum tanta es-

se cœpit nobilitas, ut pluris etiam constiterint, quàm Murrhina. *Plin. lib. 35. cap. 12. circa fin.* de quibus dictum à nobis est *lib. 1. Tit. de Murrhino. fol. 34. & seqq.*

Samos insula. Samon autem Insulam Junoni sacram fuisse, nemo nescit. Eandemque olim & Partheniam nuncupatam, post Aristotelem Plinius scribit *lib. 5. cap. 31.* fortè, quòd ibi παρθένος, id est, virgo Juno adoleverit, ibi educata sit, ibi etiam Jovi nupserit, ut Lactantius prodidit. Unde & fanum Junonis nobilissimum, & antiquitus famigeratum fuit Sami; ubi donarium Deæ perquàm opulentum visebatur, & simulachrum ipsius in habitu nubentis figuratum; & sacra ejus anniversaria Nuptiarum ritu ibi celebrabantur. Sami præterea feracissimam fertilitatem laudantes prisci, non dubitant illud ei proverbium accommodare, quòd etiam ferat *Gallinæ lac*, ibique reperire possis Lactis gallinacei haustum. quod Plinius decenter usurpat *in præfatione* Naturalis historiæ, ad Vespasianũ. ut & Julius Cæsar Scaliger *Exercitatione 144.* adversus Cardanum. Sed & auctor est idem Plinius, *Samia testa.* Samiâ testâ Matris Deûm sacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputasse, nec aliter citra perniciem, si M. Cœlio credamus: qui linguam sic amputandam objecit gravi probro,

obro, tanquam & ipse jam tunc eidem Vi-
llio malediceret. *lib.35.c.12.in fin.* Hinc Sami-
n Nonio usurpatur & testeum & acutum. *pro acutum.*
nde & *Samiare* (ait) dicimus acuere, quòd
Samo hoc genus artis polleat. Et Samia-
ferramenta, idem Nonius interpretatur
uta & mucronata: fortè, quia Samiâ cretâ
olita & nitida, detersaq; acuerentur. Unde
Samiarii dicti, qui Samiâ illâ cretâ arma &
icula prætorianorum & satellitum Impe-
itoris ad nitorem fricabant tergebantque,
que exasperabant gladiorum & jaculorum
ciem & cuspides. *Turneb. lib. 27. Adversar. c. 21*
Hinc etiam Samii Lucumonis acumen a- *Lucumo Samius.*
ud Ausonium, dum *Epist. 4.* ad Theonem
a scribit:

Scillito decies si cor purgeris aceto,
Anticipesq; tuum Samii Lucumonis acumen.

ta enim, non obstāte varia & fluctuante Ha-
riani Turnebi interpretatione *lib. 2. Adver-*
sar. cap. 23. & lib. 6. cap. 17. versus illos nobis re-
tituit Scaliger. ut sit sensus: Non poteris, ô *lib. 2. Ausonia. lect. c. 12.*
Theo, ænigmatum meorum nodos solvere,
etiamsi cor purges scillito aceto, quod anti-
doti vice sæpè anticipare soles: neq; etiam si
e eo præmuniveris, quod est tibi acumen ad
versus faciendos; qui es Lucumo, & insanis.

Acetum, pro prudentia.

Nam & acetum pro acumine & prudentia poni, ex illo Plauti constat in Bacchidibus:

Nunc experiar, sitne aceto tibi cor acre in pectore.

Et in Pseudolo:

Ecquid habet is homo aceti in pectore? CH. atq; acidissimi.

quo sensu per aurem Stoici acri aceto lotam Persius intelligit eum, qui artis dialecticæ disciplina acri, & acuta instructus non fallatur captiosis ratiocinationibus: quemadmodum Varro *acrem disputatorem* acris aceti cupas habere eleganter dicit, quum alteram vitam deformasse Carneadem virtutis è cupis acris aceti, scribit.

Lucumo.

Lucumones verò, ut ex Festo novimus, homines quidam erant, ob insaniam dicti, quòd loca, ad quæ venissent, infesta facerent. Quo verbo & Sidonius utitur: Temperat Lucumonem nostrum Tanaquil sua. ut inde conjecturâ fiat probabile, iis temporibus in ore vulgi illud vocabulum fuisse, in homines insanos & intractabiles. Unde eundem Theonem Ausonius etiam Stolonem appellat:

Stolo.

Sed

Sed jam non potis, ô Stolo, doceri.

ıi Stolonem, pro ſtolido poni Turnebus
ctè annotavit, *libro ſecundo cap. 23.* quem
erentius elephanti corio circumtectum,
ɔn ſuo, dixerit in Heautont. *act. 3. ſce. 1.*
am cùm elephanti corium duriſſimum
& craſſiſſimum; proinde fit, ut elephanti
inus ſentiant. Id genus homines Feſtus
petrarum aſperitate & duritia *Petrones* &
upices appellat. quo poſteriori verbo etiam
'ertullianus frequenter utitur, ſingulariter
erò *in libro de Anima:* Quid autem facient
nquit) tot ac tantæ animę Rupicum & bar-
arorum, quibus alimenta ſapientiæ deſunt,
ımen indocta prudentia pollent, & ſine A-
ıdemiis, & porticibus Atticis, & carceribus
ocratis; denique jejunantes à Philoſophia
ihilominus vivunt? quo in loco *Rupices*
Beatus Rhenanus interpretatur homines in-
loctos, & amuſos; fortè quòd Rupium inco-
e Naturæ ſoleant eſſe aſperioris, & ingenii
nhumanioris. Inde eſt, ut quorum immâ-
ıem crudelitatem exſecramur, eos è rupibus
ıatos eſſe dicamus. *Virgil.*

Petrones. *Rupices.*

Nunc ſcio quid ſit Amor: duris in cotibus illum
Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,

Nec nostri generis puerum, nec sanguin
edunt.

Et apud eundem Dido Æneam ita alloqui-tur:

——— duris genuit te cautibus horrens
Caucasus.

Nec verò infrequens est, ut per *lapidem* intelligamus hominem sensus expertem. Unde illud apud Terentium: *Quid stas lapis?* Et apud Plautum in Milite: Nullum hoc est stolidius saxum. Hinc Aristippus rogatus, qui melior evasurus esset filius? Ut nihil aliud (inquit) certè vel in theatro non sedebit lapis super lapidem: innuens nimirum, Imperitum à lapide nihil ferè distare. Sic Plautus, lapidem verberare, usurpat pro castigare incastigabilem, aut docere indocilē. Et Amaryllis apud Theocritum à Pastore *Tota lapis* dicitur, quòd nullis amiculi, ut idem ait, precibus moveatur. Quò pertinet illud Evangelicum: Potest Deus *è lapidibus istis* suscitare filios Abrahamo. Id enim de stupidis peneque brutis hominibus, qui nihil adhuc divinum sapiunt, proptereaque tanquam lapides sine sensu sunt, interpretatur Joh. Pierius *lib. 49. Hieroglyph. Tit. de Lapide.* Nam qui lapides adorabant, lapidibus similes, ut in Psalmo est, evadebant. Unde

Lapis, homo insensatus.

&

illud: *Auferam cor lapideum de carne vestra,* rigenes & Eucharius de stupiditate & in- pientia interpretantur. Eodemq; sensu xei appellantur Episcopi rudes, & rerum mnium imperiti, in festivo illo carmine, uod saxeæ Pasquilli statuæ Romæ affixum deprehendisse testatur Alciatus *lib. 2. Dis- inct. cap. 22.* Id quoniam & argutum & ve- ustum est, hîc adscribo:

Saxei Episcopi.

Tandem, Maxime Pontifex, galerum
Pasquillo tribuas tuo roganti.
Si sensu sine sum, rude atq; marmor:
(Complures quoq; Episcopos creari
Ipso me magè saxeos videmus.

De horum crassa & asinina ignorantia at- ue stupiditate nihil hîc attinet dicere: quã- oquidem clarissimorum auctorum monu- ientis, præsertim verò doctissimis Beroaldi d *lib. 9. Apulej.* commentariis ea satis inno- ierit. De aviditate verò illorum, & bene- ciorum venatione sive aucupio, videri po- erit Annæus Robertus Aurelius *libro 1. Re- um Judicatarum, cap. 7.*

horum inscitia.

aucupium.

Etsi enim Pontificio jure sub gravi pœ- a interdictũ legimus, ne quis ad Sacerdo- ia, sacros ordines, aut dignitates Ecclesia- icas invitus promoveatur: *can. ubi ista, & can.*

honorat.dist.74. rectè nimirum sentiente Hieronymo, Clericatum non honorem esse, sed onus: *in Epistola ad Heliodor.* Perpaucos tamen ætas hæc nostrà producit, qui cum Hieronymo id expendant. quinimò ne corvos quidem aut cæteras aves, quæ laccratione corporum aluntur, tam rapido volatu ad cadavera per aërem ferri videmus, quàm, ægrotante Clerico, beneficii opimi possessore, Corvos beneficiarios cernimus ad extorquendam à languente Resignationem, & spolia adhuc spiranti detrahenda; aut desperata Resignatione ad aulam, curiámve Romanam incredibili celeritate advolare. Sed omissa querela ista, institutum nostrum prosequamur.

Acetum Scillitum. De aceti igitur *Scilliti*, cujus Ausonius modò meminit, confectione videatur Columella *libro 12. cap. 34.* decem bambatas, sive bammatas in mustum mitti jubens: quo nomine intelliguntur *Scillæ*, quæ aliquo intinctu conditæ sunt, ut idem Turnebus interpretatur *lib. 17. Adversar. cap. 14.* non admodum dissentiente Carolo Stephano in Prædio suo Rustico, *sub Tit. Vinetum. §. Vini vitia.* Haud dubiè verò Ausonius per Acetum Scillitum (Carolus Stephanus Scyllinum; vulgus Scylliticum vocat) intelligit acerrimum

um & acidiſſimum: quale eſt id, quod
ımmonicus *durum* vocat:

Furfuribusq; novis durum miſcebis acetum.

acidum Bacchum:

Aut acido Baccho miſcebis farra lupi-
ni.

ɔi per *farra* intelligit *farinam*. ut proinde
farraceum & farreum ſit *farinaceum*. Unde
em de Porrigine:

Deſinet intereà glomerari farrea nuces.

Porrigo.

:ùm enim caput pectitur, velut farinæ quæ-
am nubes è capite cadit. *Turneb. lib. 17. cap.*
?. Eſt quippe *Porrigo*, morbi quoddam ge-
us, à porrigendo, id eſt, extendendo ſic
ictum. Creſcendo enim porrigitur: &,
t Celſus ſcribit, in capillo, barba & ſuperci-
o naſcitur, ubi acutæ (quidam *à cute* legunt)
uædam quaſi ſquamulæ ſurgunt. Lucilius
ɔ morbo conflictatum vocat

Triſtem, & corruptum ſcabie, & porrigi-
nis plenum.

ıceto porrò acuto ſive acido *vapidum* aut
:upidum &, languens opponitur, quod Per-
us appellat moriens:

Pannoſam fecem morientis ſorbet aceti.

M

ubi per fecem pannoſam , intelligit flores, quòd in fece inſunt flocci quidam & panni. Tria autem in vino: *Flos*, *Flox*, & quod propriè *Vinum* dicitur. Cæcilius: *Ego neque florem, neque floces volo: mihi Vinum volo.* Et de *Floce* quidem hactenus. *Flos* autem, vini eſt odor & fragrantia. Plautus Curculione:

Flos. **Flox.** **Vinum.**

Flos veteris vini naribus objectus eſt meis. Et paulo pòſt:

Nam omnium unguentûm odor præ tuo nautea eſt.
Tu mihi ſtacte, tu cinnamomum, tu roſa,
Tu crocum & caſia es, tu bdeliũ. Nam ubi
Tu profuſus, ibi ego me pervelim ſepultam.
Sed quum adhuc naſo odos obſequutus eſt meo,
Da viciſſim meo gutturi gaudium.

Sed & vini ſuavitatem per *florem* intelligi, idem Plautus innuit in Ciſtellaria, ita Lenam introducens loquentem:

Quiaq; adeò me complevi flore Liberi,
Magis libera uti lingua conlibitum eſt mihi.

ubi, *flore Liberi*, idem valet, ac *vino ſuaviſſimo.* Nam & tale eſt jucundiſſimi odoris. Quanquam etiam Flos vini interdum dicitur, quum vinum in ſupremo tenuem quandam habet ſpinam. Plinius *lib. 14. cap. 21.* Flos vini can-

ndidus probatur: rubens, triste signum
t, si non is vini colos sit. Iterum: Quod ce- „
riter florere cœperit, odoremq; trahere, nõ „
re ait diutinum. De vino autem ipso satis à „
bis dictum est *lib. 1. tit. De Cellis.*

Ac quoniam de Samiis nonnulla hacte-
s disseruimus; non dissimulandum hoc
co erit, quòd Aristophanes *in Babyloniis,* Samii literati.
pulum Samiorum *literatum* nominavit,
tivissimè alludens ad stigmata frontibus
forum inusta: adeò ut vulgò jactatum sit,
miis neminem esse literatiorem: sive quòd
mii à tyrannis exhausti, ob paucitatem 1.
vium, jus Civitatis quinis Stateribus ser-
, qui fortè jam notis erant compuncti, cõ-
sserunt, ut auctor est Aristoteles *in Repub.*
miorum: sive quòd apud Samios repertæ 2.
erunt literæ XXIV. à Callistrato, ut An-
on. *in Tripode* tradit: sive quòd Athenien-
Samios captos urendo notabant *Same,* 3.
æ erat Samii navigii genus. Cœlius Rho-
ginus *libro septimo Antiquar. lect. cap. 31.* Sa- Samæna.
enam nominat, quod navigium fuisse ait
rotum, hoc est, bireme, rotundum, conca-
m, ac in ventris similitudinem formatum,
mare percurrere & celeriter converti pos-
: cujus auctor exstiterit omniũ primus Sa-
iorũ tyrannus Polycrates. Unde etiam dici

Samænam interpretatur Plutarchus. Ath nienſibus contrà captivis Samii *noctuam*, A thenarum inſigne, frontibus inurebant, p pari rependentes, ut eſt apud Suidam.

Piſtorii ſervi literati.

Eadem ratione Lucius Apulejus p ſtorios ſervos, Plauti Olympionem imitatu *literatos* appellat, quòd in fronte notas lit rarum haberent cauterio inuſtas. Cujus ſa ipſamet verba, quoniam elegantiſſimè e primunt inſtrumentum piſtorium, cui et piſtores, hoc eſt, ſervos qui piſtrinum exe cent, Ulpianus ineſſe putat in *l. cùm de lani nis.18. §.1.ff. de Inſtru. & Inſtr. legat.* huic loc ſi apponerem, non abs re fore duxi. Dii bo (inquit Apulejus *lib. 9. de Aſino aureo*) qual illi homunculi vibicibus livedinis totam c tem depicti, dorſumq; plagoſum ſciſſili ce tunculo magis inumbrati, quàm obtect nonnulli exiguo tegili tantummodò pube intecti; cuncti tamen ſic tunicati, ut eſſe per pannulos manifeſti, frontes literati, capillum ſemiraſi, & pedes annulati, cum lu rore deformes, & fumoſis tenebris vaporo ſæ caliginis palpebras adeſi, atque adeò ma luminati, & in modum pugilum, qui pulvi ſculo perſperſi dimicant, farinulento ciner ſordidè candidati. & quæ ſequunrur. Plau tinus quoque ſervus ille feſtiviſſima circum

locu

cutione pistrinum designat, cùm ita ait:
um me illuc ducis,ubi lapis lapidem terit? "
i flent nequam homines, qui polentam "
nsitant,apud fustidinas ferri crepidinas? u- "
viva hominum corpora mortui incursant "
ves? Sed & Thracibus inprimis familiare, *Thraces notis cõpuncti.*
iò Nobilitatis insigne erat, si stigmatibus
sent notati, vel, ut Cicero loquitur, notis
mpuncti. Is enim *libro 2. Officior.* de Ale-
ndro Phereo scribit, quòd cùm ex epulis
Theben uxorem veniret, Barbarum, &
m quidem compunctum notis Threiciis,
stricto gladio, jubebat anteire. Nam, ut
omani Imperatores Prætorianis militibus
centurionibus ad cædem uti solebant: sic
im Tyranni Thracibus earum rerum mi-
stris & satellitibus utebantur. Proinde ab
dem Cicerone *ad Pisonem* scribitur: Con-
lem vestrum tanquam aliquem Thracem "
cædem faciendam conduceret. quod A- "
ianus Turnebus rectè observavit *libro 13.*
Adversf. cap. 16. Frontem autem notis sive
eris inuri consuevisse, præter ea, quę modò
ximus, satis probatur ex Plinio *in Panegyri-*
, his verbis: Exsanguem & ferream fron- "
m nequicquam convulnerandam præbe- "
it punctis, & notas suas rideant. Hinc "
scripti vultus, apud Plinium Secundum

libro 18. quales erant servorum fugitivorum ut ex Ulpiano colligitur *in l. 1. §. tamdiu. ff. de fugitiv.* Ubi fugitivi servi tamdiu custodiri jubentur, quamdiu ad Præfectum Vigilum, vel ad Præsidem deducantur; eorumque nomina & notæ (hoc est, stigmata frontibus inusta) ad Magistratus deferantur. Hinc, *Notum fugitivorum Epigramma,* Petronius Arbiter. Et Quinctilianus *Si quis fugitivo stigma scripserit.* Quemamodum enim Veteres non omnes indistinctè servos custodire solebant: sed eos duntaxat, qui integræ opinionis non erant, ut furaces, & ut Catulus ait, herifugæ, fugitivi, &c. qui quales sint ex Ulpiano cognoscitur *in l. quid sit. 17. ff. de ædilit. edict.* Ita etiam non quoslibet passim servos; sed perditos tantùm & robustioris improbitatis, in ore notabant, qui propterea *Stigmatiæ* dicebantur, & ne manumissi quidem justa libertate fruebantur: quales in Jure erant Dedititii. *Johan. Bodin. de Republica lib. 1. cap. 5.* per quos Cajus intelligit eos, qui post admissa crimina suppliciis subditi, & publicè pro criminibus cæsi sunt: aut in quorum facie vel corpore, quæcunque indicia aut igni aut ferro impressa sunt, ut deleri non possint. *Cajus l. 1. cap. 1.* Sic & Ulpianus Dedititiorum nomen esse ait, qui pœ-

Servi fugitivi compuncti

Stigmatiæ.

Dedititii.

næ

æ causâ vincti sunt à domino, aut quibus
estigia scripta fuerunt. *Instit. cap. 1.* qui-
us adde, quæ de Dedititiis scripsit Alcia-
s *libro primo parerg. cap. 14. & 16.* & Sylvester
ldobrandinus *ad §. Libertinorum. Instit. de*
bertin.

A stigmatibus istis legas *stigmaticos ser-*
os, notis compunctos, apud Pollucem *libro 3.*
noma. quos Tertullianus *Subverbustos* ap- *Subverbusti.*
ellat, *libro de Pallio*; Plautum scilicet imita-
s, quum ait:

Vlcerosam, compeditam, subverbustam, sor-
dam. ubi Subverbustam, Festus inter-
retatur, veribus ustam, quasi *sub-veru-ustã*
icas. Rectiùs, opinor, quàm Turnebus;
ui *libro 14. Adversar. cap. 1.* Subverbustam
xponit, sub verberibus ustam; quemadmo-
um Horatius

———*uri virgis, ferroq; necari*

ixerat *lib. 2. Satyr. 7.* & *Ode 4. Epod.*

Ibericis peruste funibus latus:

uctâ scilicet Metaphorâ ab igni: quòd vir-
arum & funium ictus Corpus urant: non
cus atque stylis ulmeis circumscribi Plau-
s dixit in Pseudolo: *Quasi in libro cùm scri-*
untur literæ calamo; stylis me totum ulmeis cir-
umscribito. Quo sensu flagella latus conscri-
illare dicuntur Catullo:

Ne laneum Latusculum, natesq; mollicellas
Illusa turpiter tibi flagella conscribillent.

In cujus tamen ultimi verbi locum, pro metri ratione, vel *consigillent*, cum Mureto; vel cum Scaligero, *concribillent*, substituerem, à cribello. Legimus tamen, fugitivos quandoque & pedum amputatione coërceri solitos; atque adeò qua parte peccassent, eâdem mulctatos. *l. 3. C. de serv. fugit.* sicuti falsario incisos digitorum nervos, Alexandri decreto Lampridius; Claudii, præcisas manus, Suetonius scribit. Idem, Galbam Nummulario non ex fide versanti pecunias, manus amputasse ait, mensæque ejus adfixisse. Quam pœnam abscindendæ manus etiam Exactori, non ex legis præscripto apocham conficienti, Justinianus indicit, *Novella 17.* quemadmodum Constantinus Lenoni & persuasori jubet liquido plumbo meatus oris claudi. *l. 1. C. Theodos. de raptu virgin.* quamvis id pœnæ genus etiam anteà in usu fuisse, fidem faciat Horatius, quum ita canit:

Pars peccans punita.

——nec severus
Uncus abest, liquidumq; plumbum.

Simili-

militer & in eos, qui maſcula Venere ute-
ntur: quod vitium tam infame eſt Augu-
no, ut in vitioſis hominum moribus vix
beat inter tormenta confeſſionem; adeo-
ie contra naturam cenſetur, ut non in bru-
tantùm beſtiis abominabile ſit: (ſi enim
llinâ abſente gallus gallum ineat, vivum
ım comburi Grillus dicebat apud Plutar-
ıum) ſed & Naturæ inprimis, generique
ımano inimicum rectè putetur: ſiquidem
, quantum in ſe eſt, hominum genus ex-
inguat, & juxta Platonem *libro octavo de le-
ibus*, ibi ſeminet, ubi non poſſint radi-
es agi: In eos (inquam) Juſtinianus pœ-
am planè convenientem ſtatuit. Nam qua
arte erant tam ignominioſi, hac eos pri-
ari imperabat, ut Zonaras prodidit. Quid
nim? (ajebat) ſi ſacrilegium commiſiſſent,
ıonné eis manus amputaſſem? Ut meritò à
Martiali rideatur, qui uxoris ſuæ mœcho na-
es abſciderat, qua tamen corporis parte
ıihil fuerat peccatum:

Naris abſciſsio.

Quis tibi perſuaſit nares abſcindere mœcho?
Non hac peccatum eſt parte, marite, tibi.
Stulte, quid egiſti? nihil hic tua perdidit uxor,
Cùm ſit ſalva ſui mnetula Deiphobi.

quanquam & Leo Imperator posteà tam adultero, quàm adulteræ nasum præcidi sanxit. *Novella Leon. 32.* quæ pœna jam olim & Ægyptiorum lege in mulieres solas erat constituta, ut est apud Diodorum Siculum *lib.2. Bibliothec.* Noverant quippe sapientissimi Legumlatores, immoderatam & indomitam fœminei sexus ambitionem à libidine & voluptatibus, non tam severitate pœnarum, quàm formæ turpitudine & infamia deterreri. Aliquando tamen adulterium in viris castratione & virilium abscissione punitũ legimus. Unde illud Diogenis de Didymone mœcho: Ἄξιος (ἔφη) ἐκ τοῦ ὀνόματος κρέμασθαι. Nam Græca διδύμων appellatione testiculi intelliguntur, quibus cùm nimio plus lascivire soleant Clerici, Alachis Longobardus adversus Regem suum Cunipertum bello conflato, juravit, si postridiè victoriam adnuisset Deus, puteum unum se Clericorum testiculis oppleturum. Cui impietati dicam, an crudelitati, quanquam voto frustratus, satisfecisse tamen dicitur, apud Cœlium Rhodiginum *libro 4. Lection. Antiquar. cap. 7.* Illud planè supplicium ridiculum est, quo olim Athenienses afficiebant pauperes in adulterio deprehensos. Eis enim (sit reverẽtia honestis auribus) de-

Castratio.

Alachis.

Ridicula adulterii pœna.

epilabant nates cinere calido: deinde etiã
phanos prægrandes in podicem immitte-
ant. quam pœnam vocabant παρατιλμὸν
ἢ ῥαφανίδωσιν. Mugiles autem etiam inter-
um ad hanc rem adhiberi solitos, indicat
uvenalis:

——— *Quosdam mœchos & mugilis intrat.*

uod Muretus ad illud Catulli Epigr. in Au-
elium pathicum annotavit:

Quem attractum pedibus, patente porta,
Percurrent raphaniq; mugilesq;.

Etsi autem citra controversiam verum
st, Semiviros illos, de quibus diximus, evira-
ione ad coëundum minùs reddi idoneos:
ttestantibus quippe Nicephoro & Zonara,
uum Macedonius Episcopus Constanti-
opolitanus, sub Anastasio, falsò atq; factio-
ibus Arrianorum & Manichæorum ab a-
olescentulis, impuræ Veneris; & Metho-
ius Patriarcha, sub Michaële, stupri accu-
ati essent: Ambos, ut convincerent menda-
ium, tunicâ subductâ, ostendisse, virilibus
e carere, & exinde à criminibus illis liberos
tq; immunes fuisse pronũciatos. Discepta-
ũ tamen aliquãdo in judicio legimus, Utrũ
tupri vel adulterii crimẽ etiam in Eunuchũ
adat? Exemplo esse potest *Bagoas*, Eunu-
chus. Is in adulterio deprehensus est, & mẽ-
bra

Eunuchus an stupri insimulari possit?

bra in membris habere, ut XII. tabb. loquebantur. Accusatus, eò confugit, ut se Eunuchum diceret: Itaque in eo crimen esse incredibile. Sed & si quid turpiter fecerit nullam sanguinis commixtionem, nullumvé partum esse posse ex altero semine conceptum, ut sit & dici possit adulterium. Nec furem, nec fugitivum, nec aleatorem, nec adulterum dici ex sola animi cujusq; propositione, qui subtrahendi, fugiendi, ludendi, corrumpendi solum consilium habuerunt. Hæc enim crimina adsumto actu intelligi. Atqui in Eunucho etsi animum, certè quidem actum neque esse, neque intelligi. hanc ob rem fuisse Eunuchos in deliciis, & olim Reginis observandis præpositos à Principibus. Accusator contrà: & conatum & actum in Bagoa fuisse. Nam etsi ex tali coitu mulier concipere non potuit, neque ideò partum adulterinum edere: (quanquam est apud Suidam, *Hermiam* Eunuchum, *Pythiadem* genuisse: & ex ea, ab Aristotele filiam;) non eò minùs adulterium esse, quàm si adulter aut junior, aut senior, aut temulentior, aut debilior fuit, quàm ut gravidam efficeret. Non eventum considerari duntaxat, sed ipsam quoque turpitudinem: quæ eò tantò in Eunucho major est,

etiam conatum puniri.

;,quòd adulterium adulterino atque am-
guo ſexu , non ſolidâ innocentiâ, atque
râ pudicitiâ removet. Laudat Martia-
Domitiani tempora;quòd iis nec adulte-
,nec etiam marium exſectiones eſſent li-
ræ;quum anteà utrumque pro luſu habe-
tur, & tantùm non ipſi quoque Eunuchi
œcharentur. Sic enim gratulatur Domi-
ano *lib.6.*

Luſus erat ſacræ connubia fallere tedæ:
Luſus & immeritos exſecuiſſe viros.
Utraque tu probibes, Cæſar; populiſq; futuris
Succurris, naſci quos ſine fraude jubes.
Nec ſpado jam, nec mœchus erit, te præſide, quisquam.
At prius (ô mores!) & ſpado mœchus erat.

Et cur in VI. Synodo Conſtantinopolita-
na, quod de ſubintroductis mulieribus ve-
ere canone continebatur, ne videlicet cum
Clericis habitarent,id etiam *Eunuchis* præci-
pitur obſervari ; niſi quòd in eorum per-
ſona vituperatio aliqua naſci poteſt ? cùm

tralatitium ſit, ſpadonibus maximè delecta[ri]
fœminas, quibus volupe eſt, Veneris illece[-]
bris titillari potiùs, quàm concipere, au[t]
parere. quod idem Martialis indicat eo car[-]
mine:

Cur tantùm Eunuchos habeat tua Gellia[,]
quæris, &c.

Nec diſſimulat Horatius, cùm *Satyra 6.*
ita canit:

Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia
ſemper
Oſcula delectant, & deſperatio barbæ,
Et quòd abortivo non eſt opus.

Eunuchi cur tam grati. Eunuchos enim generationi impares prorſus eſſe, etiam Galenus prodidit *lib. 15. de Uſu part.* ut qui fœcundum ſemen non habeant, ſed quod in virgæ flexibus hærens, efferri nequaquam poſſit. Quò fit, ut, quoniam frequenter erectâ ſunt mentulâ, at ſpermatis tamen emittant nihil; Reginis olim, aliiſque matronis, qui ſine conceptu coiri ardebant, ſpadones hi multum fuerint in deliciis. *Johan. Brechæus ad l. ſpadonum. 133. ff. de verborum ſignific.* Ejusmodi Mulieres, conjugali conſuetudini virginitatem anteponunt quidem: cæterùm liberorum deſiderio punguntur nullo, nec in id dant operam, ut ex ſinu ipſarum fœtus efflorecat. *Leo Imp.*
Novell,

*ovell.27.*contra naturale honestarum ma-
narum votum, quibus maxima cupiditas
hoc constituta,& quas natura ad hoc pro-
uisse dicitur,ut partus edant:atq; ita au-
tur , & multis hominibus legitimè pro-
atis frequentetur Respublica. *l. 3. C. de*
ict.vid.toll. cùm , ex Pomponii sententia,
ximè necessarium sit , liberis civitatem
leri. *l.1.ff.solut.matrim.*qui potissimus ma-
nonii finis est:quod ut magnum sanè ex-
lensq; donum à Deo creatore ad morta-
promanavit. Non modò enim naturæ
rtis ingluviei obnoxiæ opem fert,huma-
q; generi perpetuitatem elargitur,id dum
illa depascitur,non deperire sinens : ve-
n etiam per liberorum procreationẽ per-
gna alioqui hominum vitæ præstat. Nam
id eâ,quæ ex liberis percipitur, voluptate
oblectandos hominum animos suavius?
verò,quid in humanæ vitæ negotiis,cùm
s,tùm quæ in senectute nobis se offerunt,
ius ? quandoquidem levari senectutis
lestias liberorum ministerio videmus: ut
vis est Imp. Leonis oratio , *Novell. 26.*
bus commoditatibus cunctis miserè de-
uuntur , quibus hic matrimonii finis
mo non est propositus. Verunta-
n (inquit in proposita facti specie Lu-

Matrimonii finis.

Liberorum procreatio.

cianus) Judicibus adulterii crimen in E-
nucho persuaderi non potuit. Nam u
vir non est, quomodó erit adulterium? It
que Reum absolverunt; adulterii quiden
ut opinatur P. Ærodius *Rer. judicatar. lib.*
tit.1. cap.21. Sed tamen extra ordinem d
buit puniri, propter voluntatem pernicio
sæ libidinis; licet omni effectu sceleris no
potuerit potiri. Nec verò non debet in pr
mis commendari laudabile *Combali* factum
quo & castitatem in dominam, fidem in he
rum abundè fuit contestatus. Id ideo com
memorare vel propterea minùs dubitav
quòd adulterii crimen in Eunucho incred
bile esse, evidenter inde evincatur. Seleucu
igitur Rex Assyriorum, Junonis placand
caussâ Stratonicem uxorem jussit in Syriam
proficisci, ibique in sacra civitate constru
re templum. Quapropter & pecuniæ cu
stodem, & exercitui ducem, & comitem u
xori constituit Combalum, formosissimum
adolescentem. Is contrà, diu multumqu
recusavit. Etenim verebatur, ne tanti favo
ris invidiâ, in suspicionem probri citò de
duceretur. Itaque ut sibi metum istum
sublevaret, audet facinus admirandum. Ex
secat sese, & virilia vasculo obsignat: deinde
cùm proficisceretur, Seleuco Regi diligen
te

Combali fides erga herum.

:r commendat, & obteſtatur, tutum inte-
rumque ut in reditum ſervet. Tunc ſe-
ırus iter inſtituit. Unde ei verò prima ca-
mitas? ex Stratonice, ardet ea amore ad-
leſcentis, poſtremò ſimulat ebrietatem,
t Combalo, ſi negaret, temulentia magis,
uàm impudentia videretur. Obſtantem
nim malis conatibus verecundiam ebrie-
is removet. Verumtamen cùm ea ſic ur-
eret, ut alioqui manus ſibi allatura videre-
ır: adoleſcens neceſſe habuit, rem conſi-
umque ſuum mulieri prodere. deſiiſſe eſſe
irum, ne ei vir eſſe poſſet. Igitur amore
ı amicitiam verſo, deinceps quidem ver-
ıtur cum eo confidentiùs atque familia-
ùs. Quamobrem inſimulatus apud Seleu-
um, ſtatim revocatur, habeturque in vin-
ulis. poſtremò citatur Reus. Rex coram
roceribus accuſat: Eum & adulterium com-
iiſiſſe, & fidem domino violaſſe, & impiè ſe
eſſiſſe erga Deam, cujus operi & cultui dum
acabat, tam ſpurca & flagitioſa perpetraſſet.
rant, ut ſolet, qui congratulandi cauſſa, at-
ue odio Combali affirmabant, vidiſſe eum
em habere cum Stratonice. Itaque, & quia
ræſens nihil reſpondebat, damnatus eſt.
Ibi verò ad ſupplicium trahitur, clamare
ncipit (inquit Lucianus) ſe non impudici-

tiæ, ſed avaritiæ cauſſa crudeliter interfici nempe quò Seleucus intercipiat vaſculum quod ejus fidei commiſiſſet abeundo. Re ut vitaret hanc ſuſpicionem, coram omnibus vaſculum jubet exhiberi. Tunc *Combalus*, reſignato vaſculo, & productis teſtibus Non me debueras, inquit, ô Seleuce, accuſare, apud quem erat domi tuæ tam præciſa defenſio. Itaq; Seleucus cũ admiratione Reum legibus eximit; Calumniatores morte; (qui nunquam Uxor apud maritum accuſanda eſt, aut afferri debet manifeſtiſſimum crimẽ) Combalum, præmiis afficit. quibus utique dignum quoque dixeris *Spurinam* illum Etruſcũ, excellentis pulchritudinis adoleſcẽtem: qui, cùm mira ſpecie complurium fœminarum illuſtrium ſolicitaret oculos, ideoque viris ac parentibus earum ſe ſuſpectum eſſe ſentiret; oris decorem vulneribus confudit, deformitatemque ſanctitatis ſuæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis eſſe maluit. *Valer. Max. dictor. factorumq; memorab. libro quarto cap. 5.* An non verò & faciei deturpatione, & virilium exſectione digniorem multò putabimus illum Saturni ſacerdotem in Alexandria, cui nomen fuit Tyrannus? Hunc Ruffinus *libro ſecundo Hiſtoriar. Eccleſiaſt.* narrat, impio

Spurinæ caſtimonia.

Tyranni ſtuprum ſacrilegum.

io Dei sui commento nobilissimas quas-
que mulieres ad stuprum & adulterium pel-
exisse. Nam in Templo, dum viri sup-
licabant, denunciabat, Deum poscere
tque flagitare uxores: Juberent itaque vi-
gilare in æde. Fatuos, atque religiosos pa-
uisse. Nam & honori ducere, duxisse tam
legantes, quæ Deo quoq; non displicerent,
eariquè se, quòd boni dimidium divide-
ent cum Deo. Itaq; non mundiores solùm,
ed & donariis onustas, gratissimo lenoci-
io in templum perduxisse. Tyrannum, stu-
rorum sacerdotem, quò tutiùs falleret,
onsuevisse has solas in conspectu omnium
ntroducere: tũ claves alteri tradere: postre-
mò, quasi longè aliò profecturus, discedere
à templo. Sed concubia nocte, per occultos
& subterraneos aditus, intra ipsum simula-
chrum Saturni concavum, atq; parieti dili-
genter annexum, irrepere Sacerdotem: & ac-
censis luminibus, cum muliere precibus in-
tenta, per simulachrum sermones amato-
rios serere: deinde artificio quodam ex-
stinctis lampadibus, illudere mulieri. Lu-
bet hîc exclamare cum P. Ærodio *lib. 8. Re-
rum judicatar. tit. 1. cap. 17.* Prô Jupiter, quin
hunc exsecuisti magis, quàm Saturnus avum!
Nec verò est, quòd fabulosa hæc putemus:

Dii mulierũ complexu potiti.

cùm vetus olim superstitio crediderit, Deo aliquando in terras descendere, ut mulierum complexu potirentur: ac sæpè eo commento illustres fœminæ adulterii dedecus velaverint, quum Deus culpæ auctor esset honestior: ut verè monuit Anti-Machiavellu *libro secundo De Regno. theorem. 5.* Sic enim sub Scamandri persona, qui fluvii illius sibi cognominis Deus putabatur, Cimonem in frutice latitantem Callirhoes ibi lavanti pudicitiæ insidiatum legimus apud Æschinem *in Epistolis.* Mos enim erat patrius apud Ilienses, in terra Trojana, ut quæ virgines eo anno nupturæ essent, hæ ad Scamandrum fluvium appellerent, ibique lotæ hæc verba pronunciarent: Accipe meam virginitatem, ô Scamander. Tum igitur *Cimonem* caput arundinibus redimitum, ut fuco facto Deus esse videretur, & ornatu eo prosilientem, respondisse dicitur: Tibi adsum ô virgo, & accipio lubens. Atque ita puellam illustri ortam familiâ rapuisse, & virginitatem ipsius delibasse. Sic & *Decium Mundum* sub Anubis Dei specie, Paulinam Saturnini uxorem, honestissimam alioquin matronam ad cœnam & complexum appellasse, cùm Josephus Antiquitat. *lib. 18. cap. 4.* tùm Zonaras prodidit *Annal. Tom. 1.* Possent hæc levia videri,

Scamander virginitatis prælibator.

Cimon.

Decius Mundus.

, nisi ipsum etiam Jovem , quovis stupri, *Iovis stupra.*
dulterii,incestus crimine notatum, turpis-
mæ istius libidinis suæ explendæ gratiâ,
unc Tauri, mox Cygni, modò Auri, quan-
oque & Satyri formam induisse, fabuletur
ntiquitas. Hinc illud in Jovem epigramma,
uod ex Græco ita reddidit Natalis Comes
b.2. Mytholog. cap.1.

Fit Taurus, Cygnus, Satyrusq; Aurumq; ob amorem
Europæ, Ledes, Antiopæ, Danaës.

De Leda tamen variatum video. Sunt, qui *Ledæ partus.*
ovem dicant cum Leda Tyndari Regis fi-
ia, quam deperibat, sub Oloris sive Cygni
pecie fuisse congressum, atque inde Hele-
iam procreatam. Sunt qui id Nemesi in
Anserem à Jovæ transformatæ tribuant. A
qua posteriore sententia etiam stare videtur
Ausonius *Epigr.55.* de Castore, Polluce & He-
ena: quos tergemino ovo Nemesin pepe-
isse, Ledam fovisse putat.

Istos, tergemino nasci quos cernis ab ovo,
Patribus ambiguis, & matribus ansere natos.
Hos genuit Nemesis: sed Leda puerpera fovit.

Tyndareus pater his, & Juppiter: hic putat, hic scit.

Nemesis. Nemesin igitur Ausonius Helenæ matrem; Ledam alumnam facit, Græcos scilicet imitatus, qui talem huic rei fabulam comminiscuntur. Nemesin (inquiunt) cùm deperiret Jupiter, ut à puella admitteretur, nequibat impetrare. Ad dolos ergò amatoriè conversus, jussit Venerem in Aquilam deformari; Ipse Olorem induit: moxque, ut qui Aquilam nimis metueret, raptim se proripere cœpit, ac velut compavidus latebras quærens, in puellæ devolat gremium. Quæ nescia quantus insideret miseræ Deus, illum placidè ac gestiens excepit; sed vi numinis è vestigio in soporem vertitur. Eam tum nimis opportunè comprimit Jupiter, in Anserem deformatam. Actis deniq; mensibus parit illa ovum, quod auferens Mercurius Spartam detulit, ac sedenti Ledæ in gremium projicit: ex quo nata fertur Helelena: quam Leda, ut filiam habuerit, aluerit que materno confovens adfectu. Sed hanc controversiam omnem dirimit Lactantius, Ledam illam Helenæ matrem, post obitum Nemesin fuisse transnominatam docens. Solent (inquit *divinar. Instit. libro primo, cap. 21.*) mortuis consecratis no-

Mortuorum nomina immutata.

omina immutari. Credo, ne quis putet eos
omines fuisse. Nam & Romulus post mor-
em *Quirinus* dictus est, & Leda *Nemesis*, &
Circe *Marica*; & Ino, postquam se præcipi-
avit, *Leucothea*, materq; *Matuta*: & Melicer-
es filius ejus *Palæmon*, atq; *Portunus*. E qui-
us verbis patet, Ledam mortalitate exsutã,
Nemesis appellationem accepisse: quomo-
lo & Ariadnen immortalitate donatam, *Li-
eram* fuisse dictam annotat Probus gram-
naticus: & Melicertem à morte *Glaucum*
ransnominatum scribit Nicanor Cyrenæ-
is. Caussam verò, cur ex ovo prognata dica-
ur Helena, reddere conatur Clearchus in
Amatoriis, scribens ὤϊα, hoc est, ova anti-
quitus dictum fuisse cænaculum, locumvè
editiorem tabulati in ædibus, seu contigna-
tionem. Posterior ætas ὑπερῷον, quasi supe-
rum ovum dixit. In qua ædium parte edu-
cata quum esset Helena, opinione sinistra
implevit vulgus hominum, ut ex ovo pro-
diisse eam crediderint. Nam quod, referente
Cœl. Rhodigino *lib. 27. Lect. Antiq. c. 17.* Neo-
cles Crotoniata, ipso etiam Herodoto He-
racleote approbante, scripto prodidit, Ovũ
illud Helenę parens, è Luna fuisse delapsum:
quippe ova parere Selenetidas sive lunares
fœminas, indeque nascentes homines quin-

Helena cur ex ovo prognata.

Mulieres ovi para.

quies decies esse nobis ampliores : Id mer pro fabula habet Hadrian. Junius *lib.1. Anim adverf.cap.15.*

Castratio prohibita.

Etsi autem Castratio, de quo pœnæ genere modò diximus, non tantùm Senatus cõsulto, quod Neratio Prisco & Annio Vero coss. factum est, *l. 3. §. Item is qui. 4. & l. is qui 6. ff. ad L. Cornel. de sicar.* sed & Principum edictis, ut Domitiani apud Dionem & Suetonium in Domitian. *cap. 7.* & Hadriani *in l. 4. §. idem Divus. & l. 5. dicto tit.* in primis verò Justiniani constitutione, *Novell. 142.* prorsus fuit interdicta : sive quòd id adversus publicam utilitatem est, quæ in suscipiendis liberis versatur : sive quia paucissimi sic affecti sanantur : Legimus tamen Eunuchos etiam præter fœminarum, quas diximus, delicias, ipsis quoque Regibus maximo fuisse in precio : quippe quos corporis sui custodes Cyrus adhibuerit, teste Xenophonte *lib. 7. Pædiæ Cyri*; & sacris Principum cubiculis rectè præponi posse, non addubitârit Leo Imperator *in l. jubemus. 4. C. de præpos. sacri cubic. lib. 12.* quo officio qui funguntur, eandem Honorio & Theodosio dignitatem habere dicuntur, quam qui eminentissimam Pretorianam vel Urbanam meruerint præfecturam, aut certè militarem ma-

Castratorũ precium.

gi-

teriam poteſtatem, hoc eſt, qui præfecti ætorio, vel Urbi, aut Magiſtri militum fuerint *l. 1. C. d. tit.* ut non abſq; ratione dixiſſe leatur Ulpianus, caſtratione precioſiores ri pueros. *l. ſi ſervus. 27. §. & ſi puerum. 28. ff. L. Aquil.* quos itidem libidinis & pro-ercii cauſsâ caſtrari Martianus dixerat *in l. . Item is. ff. ad l. Corn. de ſicar.* Quanquam gari non poteſt, priſcis Romanor. mori-is eos ſemper fuiſſe inviſos: quos gravi di-rio *Tertium genus hominum* nominavit A-xander Severus, apud Lampridium: cùm eq; viri, neq; mulieres eſſe credantur. *Fr. uarenus ad rubr. C. qui teſtam fac. poſſ. verſ. perius diximus quosdam prohiberi, &c.* ut me-tò commendari debeat Mamerci Æmilii epidi Conſulis decretum, Genucio Eunu-io bonorum poſſeſſionem ſecundùm tabu-s denegantis. Nam, ut auctor eſt Val. Maxi-ius *lib. 7. cap. 7.* Genucius quidam, Matris lagnæ Gallus, à Cn. Oreſte prætore Urbis npetraverat, ut reſtitui ſe in bona Næviani beret, quorum poſſeſſionem ſecundum bulas teſtamenti ab ipſo acceperat. Appel-tus Mamercus à Surdino, cujus libertus Genucium hæredem fecerat, prætoriam ju-isdictionem abrogavit: quòd diceret, Ge-ucium amputatis ſui ipſius ſponte genita-

Odium eorundem.

libus corporis partibus, neque virorum, n
que mulierum numero haberi debere. Co
veniens (ait Valerius) Mamerco, conve
ens principi Senatus decretum: quo pro
sum est, ne obscœna Genucii præsentia, i
quinataq; voce, tribunalia magistratu
sub specie petiti juris polluerentur. Rec
Inquinata voce: quandoquidem morbosi c
cuntur Paulo, quibus tam necessaria pa
corporis penitus abest, *l. sin autem. 7. ff.*
ædilit. edict. hoc est, qui virilitatem amiseru
ut apud Ulpianum Divus Hadrianus loqu
tur, *d. l. 4. §. 2. ff. ad l. Corn. de Sicar.* Atq
hanc partis istius necessitatem haud dubiè s
tis expendit fœmina illa, cujus apud Li
prandum Diaconum *libro 4.* non illepida e
stat historia: Theobaldus Umbrorum Du
(ait Diaconus) adversus Græcos, qui Ben
ventum tenebant, bellum gerebat. Is quo
cunque ex hostium exercitu captivos face
poterat, amputatis virilibus dimittebat: do
nec quædam mulier ante eum gemebund
hominum Deûmq; fidem implorans consti
tit: Quid, inquiens, Theobalde, fœminæ egi
mus, ut bellū nobis indiceres? Haudquaqu
nos Amazones sumus, sed Minervæ operi
bus deditæ: armorum usum tenemus nul
lum. Quid ergo virorum nostrorum testes

ampu-

Castrati morbosi.

Theobaldus.

iputas, nosq; nostris voluptatibus privas? nt illis oculi, sunt nares, sunt manus: quid ea, quæ nostro usui Natura concessit, belli ra producis? Quo sermone delectatus heobaldus, ei pœnæ modum imposuit. alebat scilicet pudicissima fœmina, quavis ia, quàm tam nobili corporis parte Marim destitui: qua una discordantes Conjugũ imos, si quod fortè inter eos intercederet ibusculum, ut Ulpianus loquitur *in l. cum c status. 32. §. quod si. 12. de Donat. int. vir. & cor.* (per quod leve aliquod jurgium intelgo cum Papiniano *in l. quod si. 31. de jure dot. l. si liberis. 27. de pact. dotal.*) noverat in gram & concordiam redigi posse; & rectiùs pinor, quàm si vel ipsum *Deæ Viriplacæ* saellum ipsis foret ingrediundum. Nam, ut x P. Victore Valerius Maximus *lib. 2. cap. 1.* emoriæ prodidit, quoties inter virum uxorem aliquid jurgii intercesserat, in saellum Deæ Viriplacæ, quod est in Palatio, eniebant: & ibi invicẽ loquuti, quæ voluerant, contentione animorũ deposita cõcordes revertebantur. Dea nomẽ hoc à placãdis iris fertur assequuta: venerãda quidẽ, & nescio an præcipuis, sed exquisitis sacrificiis coẽda: utpote quotidianæ ac domesticæ pacis custos, in pari jugo charitatis ipsa appellatiõe

Mulierum peculium.

Fribusculum

Dea viriplaca.

virorum majeſtati debitum ac fœminis r
dens honorem. De illa porrò diſcordan
um conjugum conciliatione aliquando h
luſi Epigrammate:

Hiſpano nuptura viro Romana puella,
Audiit ut mutili flaccida membra pr
ci,
Membra, quibus ſtabilem figit Laſciv
ſedem,
E quibus arcitenens ſpicula vibrat A
mor:
Non mihi (dicebat) fuerint Connubia
tanti,
Ut cupiam mutilo nubere ſtulta viro.
Namq; maritales forſan diſcordia tedas
Si turbet, quanam parte redibit amor?
Scilicet eſt Medium, quo conciliantur A
mantes,
Mentula: quâ demtâ, gratia nulla
ſubeſt.

Sed quò prolabor? Da veniam, Lector, ſi
quandoque digrediar, & excurram longiùs.
Hac enim rerum varietate tibi legendi tæ-
dium ſublevare geſtio, ut mihi ſcribendi la-
borem non leviter mitigari hoc modo ſen-
tio. Ut igitur ad literarum inuſtionem,
de

qua nobis sermo erat, redeamus tandem:
ntio neutiquam prætereundum censeo,
m Calumniatorum & Delatorum fron-
olim ejusmodi punctis & stigmatibus
se insignitas. quod Cicero disertè innu-
ro *Roscio Amerino*, cùm ita scribit: Crura
dem vobis nemo suffringet: sed si ego
bene novi, literam illam, cui vos usque
nimici estis, ut etiam omnes oderitis, ita
vementer ad caput affigent, ut postea ne-
nem alium, nisi fortunas vestras accusare
ritis. Quibus verbis illudens Cicero,
rarum ignaros appellat eos, qui accusatio-
s factitabant, & odio literæ illius, qua no-
itur frontes de Calumnia damnatorum,
iquas omnes eis literas invisas jocatur.
ota enim illa alicujus literæ insigne habe-
t, in delatore fortassis D. in Calumnia-
re C. ut Turnebus conjicit *libro octavo*
Adversar. cap. 22. vel, ut Cujacius docuit,
lumniatores litera K notabantur. *Cujac.*
l. is cui lege. ff. qui testam. fac. poss. & ad Tit. C.
Calumniator. quanquam illum Ciceronis
cum Asconius *in 3. Verrina*, de Con-
emnationis litera accipiendum putat. Eam
erò Græcorum Theta fuisse, constat ex il-
 Persii:

Et potis est vitio nigrum præfigere Theta.

Calumniatores: Delatores notati.

Theta, litera condemnatoria.

Hinc Ausonius mortem Euno pædago
imprecans, ita canit:

Tuum nomen Theta sectilis signet.

Et Martialis Theta id mortiferum appel
signum:

*Nosti mortiferum Quæstoris, Castrice
gnum:*
*Est operæ-precium discere Theta
vum.*

ubi per Theta novum, intelligit Poëta n
vum mortis signum, quo Domitiani Qu
storem quendam notat, qui loco Thetæ il
us alioquin usitatissimi signi, alia quada
novitate percussori indicabat, quoties a
quem vellet interfici; nasum videlicet emu
gendo. Unde addit:

*Exprimeret quoties rorantem frigore n
sum,*
Lethalem juguli jusserat esse notam.

Pollex conversus.

Cæterùm in gladiatoriis muneribus Co
demnationis signum erat conversus polle
Nam qui eum, qui adversario succubuera
occidi jugularique volebat, pollicem vert
bat. *Juvenal. Satyr. 3.*

*Munera nunc edunt, & verso pollice vul
Quemlibet occidunt populariter.*

& Prudentius *lib. 2. contra Symmachum,* d

Ve

ſtalibus, quæ gladiatores Romæ in emi-
nti podio ſpectabāt; quod decus & honos
) perpetua eis virginitate tribuebatur, ita
iit:

——consurgit ad ictus,
Et quoties victor ferrum jugulo inserit, illa
Delicias ait esse suas, pectusq; jacentis
Virgo modesta jubet converso pollice rumpi:
Ne lateat pars ulla animæ vitalibus imis,
Altius impresso dum palpitat ense Secutor.

anquam negari non poteſt, Athletarum
gladiatorum ſpectaculis quandoq; adhi-
:as, quandoq; etiam ab iis coërcitas fuiſſe
ſtales: ut rectè annotatum eſt à Joh. Ber-
rtio *ad lib. 1.* Thebaid. Statii. Quòd ſi qui
verſo pollice damnabantur, ii infeſtis Spe-
ıtoribus pugnare dicebantur Suetonio, *in*
a Julii Cæſaris. cap. 26. Gladiatores notos,
ubi infeſtis Spectatoribus dimicarent, vi
)iendos ſervandosq; mandabat. Quò per-
ıet illud Poëtæ veteris, damnatorium illũ
)llicem infeſtum appellantis:

Vestales an spectaculis adhibitæ.

Pollex infestus.

Sperat & in sæva victus gladiator arena,
Sit licet infesto pollice turba minax.

contrà pollices ſolebant premi, cùm ex
ladiatoribus alicui favebatur. Unde Pli-
us *libro 28. cap. 2.* Pollices, inquit, cùm fa-

Pollex pressus.

veamus, premere etiam proverbio jubemu
Quò haud dubiè ſpectat illud Horatii *lib.*
Epiſt. 18.

> *Fautor utroque tuum laudabit pollice lu*
> *dum.*

Siquidem Gladiatores ſalutem & favore
ſpectatorum è compreſſu pollicis proſpici
bant: ſicuti ex ejusdem converſione odiu
atq; interitum. Jam ſi pollicum alter ſatis er
ad favorem indicandum: uterq; in eum g
ſtum adhibitus quàm maximè ſe favere pr
fitebitur. *Johan. Pierius libro 36. Hieroglyp*
Turnebus lib. 11. Adverſar. cap. 6. & Juſtus L
pſius *libro 2. Saturnal. ſermon. cap. 22.* quai
quam in illo Horatii, verba iſta, *Utroque po*
lice, Porphyrioni ſynecdochicῶς poſita v
dentur, pro utraque manu; cujus utriusqu
comploſione ſive adplauſu, favorem ſignif
cari pervulgatum eſt.

Sed digni erant Calumniatores & D
latores illi (ad horum notas enim nunc re
vertor) ut, quò à bonis omnibus agnoſ
poſſent, impudenti & ſceleratæ ipſoru
fronti hodiè etiamnum Stigmata inurerer
tur. Sic enim & Linguarum iſtarum viru
lentiam atque improbitatem cohiberi poſ
ſe, & Nebulonum ejusmodi numerum ra
riorem

orem fore putarem. Vereor tamen, ne
ptare hoc proclivius sit, quàm sperare: in
nta præsertim ubivis loci Delatorum fre-
uentia: quos veteri Gallorum lingua *Mor-*
osetos dictos putat Anti-Machiavellus, *de*
Regno aut Princip. rectè administr. libro 1. theor.
à murmurando fortassis, quasi Susurro-
es: quòd fortuitos aliorum sermones, &
lerumque tacendos, in aurem Principis le-
i murmure insusurrent. Suidas certè ob
l *Regis aures* appellatos fuisse scribit Dela-
ores, quòd per hos omnia Rex audiret,
uæ ab unoquoque agerentur: Sicuti & Sa-
rapas *Regis oculos* nuncupatos idem asserit,
uòd per eos Rex singula spectaret. quem
norem, licet in Principum aulis frequentis-
mum, reprehendens Ammnianus Marcel-
inus, Constantinum Imperatorem graviter
axat: apud cujus aures nimium patulas viru-
entæ linguæ existimationem viri fortis invi-
liâ gravi pulsarent.

Mormoseti.

Delatores.

Etsi autem olim lege Papia Delatori-
bus certa constituta erant præmia, & qui-
dem dimidia illatæ multæ pars: Nero tamen
princeps, Principum cæteroquin omnium
ferè pessimus, at hoc non malus, nimio illo
precio illectam volens comprimere Delato-

horum prr-mia.

rum licentiam,quibus,ut cum Plauto dicar
in Pœnulo:

> *Isthinc est thesaurus stultis in lingua situs,*
> *Ut quæstui habeant malè loqui melioribus.*

quartam duntaxat partem eis ex proscri
ptorum sive damnatorum bonis præmii lo
co conferri permisit. Unde & *Quadrupla
tores* dicti Criminum publicorum Delato
res: qui pro Delationis præmio quartan
partem in bonis damnatorum conseque
bantur. *Johan. Coras. libro 2. Miscellan. cap.24*
Nam omnia Delatoribus præmia eripere
propterea non consultum putat Bodinus
lib.5. de Repub. cap. 3. quòd his sublatis,vix
sit, ut ulla peccatorum ultio sequatur;
Quemadmodum igitur venator canibus vi-
lissima quæque ferarum membra objicere
solet, ut talibus illecebris deinceps ad præ-
dam alacres efficiantur: Ita Legislatorem
domesticos leones ac lupos accuratè venari,
& canibus Civitatis (quid enim vetat Dela-
tores hoc nomine notare? cùm ipsum etiam
Oratorum genus Demosthenes ita appella-
verit: quemadmodum impios & avaros pro-
curatores Bartolus canes curiarum, excoria-
tores pauperum, & devoratores civium,*in l. omnes populi, q. 5. ff. de Justit. & jure*; Cicero
canes

Canes Civitatis.

nes lambentes tribunalia senatus dixit, te-
Antonio Ussillo *in §. Tripli. Inst. de actio. n.*
) præmia quædam proponere necesse est.
utarchus in Lucullo. Cùm enim præpoten-
Deo nihil gratius, aut Reipublicæ utilius
, quàm ab improbis pœnas exigere: modis
nnibus enitendum est, ut eò perveniri pos-
. Loquitur autem haud dubiè Bodinus
justa accusandi ratione: quæ ut Reipubli-
salutaris est; ita perniciosæ contrà sunt
lumniandi occasiones. quod cùm aliis,
m verò ex Livio Manlii Capitolini Fu-
ım Camillum calumniantis exemplo evi-
nter probat Nicolaus Machiavellus *libro*
mo de Repub. cap. 8. ita adversus Calu-
niatores procedendum docens, ut illos co-
mus ex calumniatoribus Accusatores fie-
& siquidem publicè probare queant,
verum esse, quod clanculum impinge-
nt; vel præmio aliquo, vel certè nullo
mno afficere: si probare nequeant; sicu-
Manlium punire. Quæ doctrina non
ntùm juri divino, *Deuteron. 19. versu 16.*
m seqq. sed & civilibus constitutionibus
nformis est: quibus sancitum legimus, nõ
iùs insimulanti, hoc est, Accusatori accõ-
odandum esse adsensum, quàm solenni
ge se vinxerit, & in pœnam reciproci (hoc

Inscriptio accusatoris.

eſt, talionis) ſtylo trepidante recaverit. *l.*
C. de exhib. & transmitt. reis. quod aliubi el
rius exprimitur: cùm quisquis ille eſt, q
crimen intendit, in judicium venire jubet
nomen rei indicare, vinculum ſubſcripti
nis arripere; ſciturus, non impunitam fo
licentiam mentiendi, cùm Calumniantes
vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicii. *l. u*
C. de accuſat. & inſcript. Quod verò ad D
latorum præmia attinet: tantum abeſt,
illorum partem eos ex proſcriptorum bo
ferre voluerit Titus Veſpaſianus, ut etia
eos flagellis ac fuſtibus cæſos, noviſſimè tr
ductos per arenam Amphitheatri parti
ſubjici, in ſervos venireque imperârit, pa
tim avehi in aſſperrimas inſulas. *Sueton.*
Veſpaſ. cap. 8. Quin & Domitianus fiſc
les calumnias magna Calumniantium pœ
repreſſit: ferebaturque (ait idem Suetoni
in Domitiano cap. 9.) vox ejus: Princeps q
delatores non caſtigat, irritat. Quòd ſi P
nio credimus, Trajanus de Delatoribus, h
minum genere peſtilentiſſimo & inſidioſ
ſimo judicia exercuit, exemplo latronu
& graſſatorum: quippe quos à bono prin
pe tollendos, non tantùm coërcendos put
bat Plinius Secundus *in Panegyr. ad Tr*
jan. quem laudat B. Briſſonius *libro tertio S*
lect.

Delatorum deteſtatio.

tar. Antiquitat. cap. 17. cui adde, quod scri-
tum reliquit Vincentius Castellanus *libro*
undo de Officio Regis, cap. 40. ut jam de An-
nore patriæ proditore, & Pardali foribus i-
ius suspensâ nihil dicam. Id enim latè
osequutus est Goropius. Et, quæso te,
uid scelestius Sycophanta? quid infestius
alerio Largo? cui propterea Proculius, casu
bviam factus, os naresq; manu compressit
a: significans, iis qui cum eo erant, Largo
æsente ne quidem tutò licere respirare.
etr. Ærod. lib. 9. Rerum Judicat. Tit. 8. cap. 14.
abeat alia omnia pro imperio Princeps: sit
ltem lingua soluta legibus. Eâ liberâ, dice-
it Augustus, homines oblivisci servitutis.
uid enim contra quod Corn. Tacitus *in*
ita Agricolæ? Sicut vetus ætas vidit, quid ul-
mum in libertate esset: ita nos, quid in ser-
itute; ademto, per Inquisitiones, loquendi
udiendique commercio. Memoriam quo-
ue ipsam cum voce perdidissemus, (inquit)
tam in nostra potestate esset oblivisci,
uàm tacere. Si verba in Majestatem vo-
arentur, quæ fora, quæ judicia sufficerent?
unt etiam, qui Deos verbis ferocioribus in-
repant: neque ob id tamen ictum fulmine
udimus, dicebant Rhodii apud Livium.
Quamobrem *Mecœnas* sapienter: qui con-

Lingua libertas.

Maledicentia non curata.

fulebat Augusto, ne convitia audiret, n
crederet, ne denique ulcisci vellet. Na
ut ait Lucianus, hæc inter Regem ac Tyran
num differētia est, quòd hic ne leve quiden
maledictum pati potest: ille, spernit etia
gravissimis irasci. Meritò igitur literaru
monumentis commendatur *Pyrrhi* Epir
tarum Regis factum. De quo cùm duo ju
venes Tarentini inter cœnandum malè lo
quuti essent, & neque res negari, neque d
fendi posset; ideoque ratio reposceretu
Tum unus ex iis, Imò (inquit) nisi lagen
defecisset, occidissemus te. *Pyrrhus*, hoc d
cto, eos dimitti jussit. Sic & *Antigonus*, cùr
juxta Prætorium milites pravè de eo loque
rentur, neque existimarent, se audiri: E
quid non longius abitis, (inquit) tutius s
curiusque obtrectaturi? Quis humanior *Ph*
lippo? Quidam Arcadion Achivus de eo pa
sim malè loquebatur: Fuge (inquit:) Ni
hil hîc proficies cum tua maledicentia. E
ibi utere, ubi quis siem, nesciunt. Debet sci
licet sufficere Principi, id esse domination
adsequutum, ne quis ei, ut maximè velit
nocere queat: quemadmodum Tiberio a
Augusto dicebatur. Et quæ dementia est, i
eum contumeliosum exsistere, & quicquan
dicere aut scribere, qui verbo, imò etiam
nutu

utu poteſt proſcribere & occidere? Quem-
dmodum enim, qui pugno percuſſerit lapi-
em; ſe, non lapidem, vulnerat: Ita, qui
rincipi maledicit, ſibi, non principi facit in-
iriam. Aut enim bonus eſt; &, ut dicebat
itus Imp. nequit affici injuriâ. Aut ſubdu-
ior: & magnitudine extra contumeliam eſt.
ua de re pluribus differit P. Ærodius, *Rer.
b omni antiquit. judicatar. libro ſeptimo, tit. 1.
ap. 1.* quibus addi poterunt, quæ à nobis ex-
oſita ſunt *lib. 1. Rerum Memorabil. Tit. de
Triumphis. fol. 637.* & quod ſcriptum reliquit
Claudius Ptolomæus Epiſtolarum Italicar.
ib. 6. Epiſt. 24. Incip. *Jo vorrei far con voi M.
Gabriello &c.* De illa porrò Delatorum im-
probitate, quam Græci *periergiam*, Quincti-
ianus ſupervacuam operoſitatem, *libro 8.
ap. 3.* Ulpianus, proverbiali locutione, De-
atoriam curioſitatem appellat *in l. nec ſupina.
6. ff. de Jur. & fact. ignor.* non malè videtur
uſurpari poſſe illud Plauti de famigeratori-
bus loquentis in Trinumo:

*Qui omnia ſe ſimulant ſcire, nec quicquam
ſciunt.
Quod quisque in animo habet, aut habitu-
rus eſt, ſciunt.*

Id quod in aurem Rex Reginæ dixerit,
Sciunt. quod Juno fabulata est cum Jove,
Quæ neque futura, neque facta sunt; tame
ii sciunt.

De quibus videatur Guilielm. Budæus *in plurimum. de jur. & fact. ignor.* & Johann. Co rasius *libro secundo Miscel, cap. 24.* Monet ta men Cujacus *ad tit. C. de Calumniator.* pœ nam illam in facie scribendi jam olim exole visse. *arg. l. si quis. 17. C. de pœn.* cùm & in ma nibus & in suris pœnam damnationis un inscriptione comprehendi posse, Constan tinus ibi rescripserit: quò facies, quæ ad simi litudinem pulchritudinis est cœlestis figu rata, minimè maculetur, *d. l. si quis.* & in con fesso sit, caput sive faciem principale & po tissimum hominis membrum esse, unde cu jusque imago cognoscatur. *l. cùm in diver sis. 44. ff. de religios. & sumpt. funer.* ut merit gravior injuria æstimari debeat, si quis in fa cie, quàm alia corporis parte fuerit notatus *l. aut facta. 16. §. qualitate. ff. de pœn. §. atrox Instit. de Injur.* atque ideò etiam proprietari servus ab Usufructuario cicatricibus defor mari non possit. *l. locum. 17. §. ex eo. ff. de Usu fruct.* quandoquidem Notæ verbo etiam Ci catrices contineantur. *Lege prima, in fin. d*

In facie scribere prohibitum.

fugi-

itiv. In Militibus planè solenne fuisse, eorum brachia stigmate notarentur, Ac- rsius notat *in l.pen.ff. Ex quibus caus.major.* q; disertè probat *tex. in l. 3. C. de fabricens.* *.11.* ubi Stigmata Fabricensium (de Fa- icensibus autem *libro primo Tit.de Arma- entariis, fol.619.*diximus) brachiis, ad imi- tionem Tyronum infligi jubentur. Ait, *limitationem Tyronum.* Non omnes igi- ır milites, sed solos duntaxat tyrones no- tos fuisse innuit: quales erant Juniores il- , qui publicis stipendiis militari disciplina istituebantur, & Militiæ designati ad pu- nam exercebantur : pòst deinde, ubi satis idebantur instructi, in numeros refereban- ur, nec anteà militiæ privilegia habebant.)ocet hoc Ulpianus *in l. ex eo. 42. ff. de Te- ам.milit.* Ex eo tempore (inquit) quis ure militari incipit posse testari , ex quo *n numeros* relatus est : antè non. Proinde, qui nondum in numeris sunt, licet etiam le- cti tyrones sint, & publicis expensis iter fa- ciant; nõdum milites sunt. Diligenter quip- pe pleriq; veterum Imperatorum provide- runt, ut peritum exercitatumq; militem ha- berent: cui soli, non verò etiam tyronibus, qui in numeros nondum relati essent, mi- litaria privilegia concederent. Constat au-

Militũ bra- chia notata.

& quidem tyronum.

tem ex adductis modò Ulpiani verbis, non dum *in numeros* dici relatos milites, cùm de lecti quidem sunt, necdum tamen in suo ordines pervenerunt. Nam & per contrari um, Milites in numeris manere dixit idem Ulpianus, qui in suis consistunt ordinibus. *jure militari, 4. ff. de testam. milit.* Joh. Corasius *lib. 5. Miscellan. cap. 22.* Illius verò consuetu dinis de signandis tyronibus, etiam Vege tius meminit *lib. 1. cap. 8.* his verbis: Sed non statim punctis signorum scribendus est tyro dilectus. Et *lib. 2. cap. 5.* Nam victuris (ait) in cute punctis Milites scripti, & matriculis in serti jurare solent. Hi verò publico stipen dio docti, discedere à militia nisi emeriti non poterant: atque ideò notabantur, quò faci lius apparerent, néve publicis usibus desti nati subtraherentur; ut Viglius Zuichæmius rectè annotavit *Instit. de Militar. testam. in pr. n. 20.* & Claudius Coteræus de Jure milita ri, *lib. 1. cap. 23.*

In numero esse.

Carpocrates.

Singulare etiam fuit Carpocratis, hære ticorum omnium sceleratissimi institutum: qui mala & bona omnia, non naturâ mala, neque bona; sed opinione hominum ita vocari disputabat, ut quodcunque adlibu isset, id identidem licere persuaderet: non a liter scilicet, quàm Antonino Caracallæ Im-

Iulia Caracallæ noverca.

pera-

ratori, Julia noverca dixiſſe memoratur. ùm enim ea, quæ pulcherrima erat, quaſi r negligentiam ſe maxima corporis parte idaſſet, dixiſſetq; Antoninus: Vellem, ſi liret: Reſpondiſſe fertur Julia, *ſi lubet, licet.* n neſcis te Imperatorẽ eſſe, & Leges dare, on accipere? voce mehercule infami & imura, ſcorto famoſo magis, quàm Auguſtâ igna: ut gravis eſt Johannis Coraſii ſenten- a *lib.2. Miſcellan. c. 25.* Is igitur Carpocrates im monſtroſum perſuaſurus dogma, diſciulos ſuos ſumma dexteræ auris particula ræſignabat; rectius multò facturus, ſi eodẽ nodo, ſed ſtigmate longè graviori, eorum omnium non aures tantùm, ſed oculos etam & naſum, & os, & linguam inuſſiſſet, qui leliciis hujusmodi audiendis tempus inſumerent, ut rectè putavit Johan. Pierius *ib.34. Hieroglyph.* Notum tamen eſt, illud in joculari libello à Seneca adagionis ſpecie uſurpatum: *Aut Regem, aut fatuum naſci oportere.* quod hanc habet ſententiam: Solis libertatem ſuam conſtare ſolere fatuis & Regibus. Nam & fatuis quidvis licere impunè loqui & facere; & Regibus inultum eſſe, quidquid lubet. Quod quidem proverbium verum Claudius Cæſar fecerat: quo

Aut Rex, aut fatuus.

imperante nemo fuerat liber, suique jur[is] præter eos, quos verbum illud vetus com[-] plectebatur. *Adr. Turneb.lib. 26. Adversa[r.] cap.4.*

Samia vasa in sacris.

Samiis quoque & fictilibus vasis (u[t] ad ea, unde in hoc diverticulum excessi, re[-] vertar) Veteres in sacris usos fuisse animad[-] verto. Nam & apud Athenæum *libro sext[o] Dipnosoph.* ad Macedonum usque domina[-] tus tempora id factitatum legimus. & Ter[-] tullianus in Apologetico adversus Gentes Nam etsi à Numa (ait) concepta est curio[-] sitas superstitiosa: nondum tamen aut si[-] mulacris aut templis res divina apud Ro[-] manos constabat: frugi religio, & paupere[s] ritus, & nulla Capitolia certantia cœlo: sed temeraria de cespite altaria, & vasa adhuc Samia, & nidor ex eis. Quo in loco Sa[-] mia appellat vasa, quæ Cicero Samias cape[-] dines, & fictiles urnas, cùm *Paradoxor.1.* ita scribit: Quid Numa Pompilius? minus[-] ne gratas Diis immortalibus capedines, ac fictiles urnulas fuisse, quàm delicatas (Ca[-] merarius *filicatas* legit; Baysius, *Deliacas*) pa[-] teras arbitramur?

Capedines.

Capedines verò à ca[-] pacitate fortassis ita dicebantur: nisi à ca[-] piendo mavis, quòd essent ansatæ, atque ita facilè prehendi possent: ut & Capidula u[-]

sita-

ato veteribus vocabulo, vinarium vas an-
um legitur apud Perotum. Atque eas
idem Capedines fuisse fictiles vel ex eo li-
et, quòd Athenæus vasa ejusmodi κεράμια,
aut κύλικας: quos idem figulina vasa ex-
onit, παρὰ τὸ κυλίεσθαι τῷ τροχῷ, quòd rotæ
rcumactu fingerentur: ut rectè observa-
t Hadrianus Junius, Medicus & Philolo-
us omnium liberalium artium elegantia
rnatissimus, *lib. 2. Animadvers. cap. 10.*

Hadr. Junius.

Meminimus alibi, Herculis poculum
antæ capacitatis fuisse, ut tam in eo naviga-
e, quàm etiam bibere ex eo potuerit. Atque
d voracitati & ingluviei ipsius convenisse
iximus, quem proditum sit, Lepreo in vo-
acitatis certamen vocato, integrum devo-
asse taurum. *lib. 1. Tit. de Argent. supel. fol. 493.*
Idque pluries eum factitasse lego: cùm &
Pindarus referat, Herculem Coroni ædes in-
gressum, integrum bovem, ut ne reliquum
quidem os ullum relinqueret, abligurivisse:
& Callimachus hymno εἰς Ἄρτεμιν fabuletur,
Eundem jam in Deos relatum, nihilomi-
nus inexplebilis edacitatis mansisse, & gurgi-
tem insignem:

Herculis ingluvies.

Manserat ingluvies, necdum placata quierat,

Qua quondam occurrit sulcanti vome terram
Theodamanti:

ubi Interpres in commentariis Grecis annotat, Theodamantem fuisse Dryopum Regem. quanquam Philostratus & Lactantius Lindium ex oppido Rhodi eum tradunt. Sed Callimacho etiam Lucillius Tarrhæus subscribere videtur, ex Archilocho & Pherecyde scribens, Herculem esurientem Hyla puero, relictoque à tergo pædagogo Licha, fortè obvium Theodamanti, poposcisse aliquantum cibi. Cujus cùm repulsam tulisset, ira succensum, diripuisse è bobus alterum, eoq; mactato epulatum fuisse. Qua accepta injuria, Theodamantem in Urbem regressum, compulisse oppidanos ad arma adversus Herculem. Ibi tum necessitate extrema circumventum Herculem, etiam uxorem Deianiram armasse, prelioque superiorem, Theodamantem neci dedisse, gentemque omnem in alias sedes transportasse. Haud itaque mirum, quòd tantæ amplitudinis Herculeum craterem Statius fuisse scribat, ut duo cum Juvenes vix portare potuerint. Unde & vasa magna atque capacia ab Hercule *Heraclea* fuerunt nuncupata. Herculem enim in potoribus numera-

Herculis poculum.

ratum fuisse maximis, Turnebus innuit
8. *Adversar.cap.10.* Stesichorus certè Poë-
Lyricus, Centaurorum & Lapitharum
nvivium describens, Pholum ait Alcidæ
e Herculis hospitem, ut à Lucano appel-
ur, implevisse Herculi craterem trium
enarum capacem; quem prior ipse obbi-
set. Verba Stesichori ex Græcis Latina
ta sic habent: Hercules acceptum in
nus scyphum plenum, trium lagenarum
pacem ori admovens obbibit, quem Pho-
ipsi infuderat. Erat autem *Lagena* vina-
m vas, sed fictile: in quo vinum adserva-
tur, in conviviis deplendum. Quòd si cra-
ille trium lagenarum capax fuit: opor-
t eum ita amplum fuisse, ut Urnam, hoc
, quatuor & viginti sextarios caperet, ex
mputatione Hadriani Junii *lib.4.Animad-
rs.cap.5.* Atque eò respexisse videtur Juve-
lis, dum inter cætera, quæ *Satyra 12.* refert,
tulum naufragii metuentem, in mare
æcipitasse ait

——Urnæ cratera capacem,
Et dignum sitiente Pholo.

d minuta hæc videri poterunt, si cum iis
nferas, quæ de simili gulone Lityerse, *Lityerses.*
idæ Regis notho Celænis in Phrygia re-
nãte, homine vultu effero & truculẽto, sed
bibone

bone glutonéque supra fidem maximo, S
sitheus Tragicus memoriæ prodidit. Hu
etenim totum vini dolium uno die ebibe
do vacuasse, triumque clitellariorum asin
rum onus, panes devorasse scribit his ver
bus: qui apud Athenæum *lib. 10.* ex doctiss
mi Junii interpretatione ita leguntur:

At filius Midæ Celænæi nothus,
Qua matre dubium est, ipsa noverit pa
rens,
Tres quantum asellos prægravet, pan
vorat
Brevi die, simulq; deterget bibens
Justum cadum, decem amphorarum d
lium,
Redditq; jumentis onus portatile.

Amphora. Amphoræ duæ, ut Georgius Agricola co
legit, sextarios duos & septuaginta cont
nent. Qui igitur dolium decem amphor
rum epotârit, is trecentos sexaginta sexta
rios in inexhaustam alvi voraginem deme
serit: quemadmodum rectè concludit H
drian. Junius *lib. 4. Animadvers. cap. 3.* rei t
men hujus fidem penes Auctorē deponen
Quòd si ita est: non erit profectò, ut mire
mur ampliùs *bicongium* M. Tullii filium, a
Medic

[M]ediolanẽſem tricongium Novellum Tor-
[qu]atum, *Plin.lib.14.cap.22.* etiamſi apud Tran-
[qu]illum, potorem legerimus *Amphorarium.*
[N]ec etiam adeò monſtrificum id erit, quod
[d]e Germanis prodidit Lud. Cœlius Rhodi-
[gi]nus *lib.18.Lection.Antiquar.cap.20.* quorum
[i]n bibendo capacitatem omnibus in Gallia
[m]iraculo fuiſſe ait, quòd ſingulis menſis ſin-
[g]uli quaternos quartarios vini exſiccarint,
[u]t ut potores novem, amphoras exinanirẽt
[no]nas. Miremur potiùs Aureliani tempora:
[q]uibus celebratum phagonem novimus, qui
[d]e uno aprum abſumeret integrum, panes
[ce]ntum; vervecem inſuper ac porcellum:
[bi]beret autem, infundibilo ori appoſito,
[pl]us orca. Miremur etiam Bonoſum minu-
[tu]lum Romanorum tyrannum, qui tantum
[b]ibit, quantum nemo alius. Inde ſcitum
[A]ureliani dicterium: Non ut viveret, illum
[e]ſſe natum, ſed ut biberet. Is, quod extra
[o]mnem admirationis captum eſt, quantum-
[li]bet bibiſſet, ſemper ſecurus erat ac ſobrius.
[A]ddo etiam; Vino nunquam non pruden-
[ti]or. Amplius; quantum hauſiſſet, reddebat
[v]eſicà ad æquilibrium. Nec pectus unquam,
[n]ut venter, vel pars alia ex humoris ingeſti
[n]imietate affecta eſt. Hunc ubi ad laqueum
[c]oëgiſſet Probus Imperator, jactatum mili-

Cicero bicõgius.

Bonoſus.

tari joco, *Amphoram pendere*, nō hominem. Erat enim heluo & ventrem habebat deformiter tumidum, ut Philippus Melanchthon tradidit *lib.3.Chron.* ſub Valerio Probo, & Cœl. Rhodigin. *lib.29.Lection.Antiquar.cap.*

Præmia gulonibus conſtituta.

Parva hæc poſſent videri, niſi etiam præmia gulonibus conſtituta legeremus. Nam & *Mithridates* iis, qui avidius vorarent ac biberent, præmia propoſuit: & in utroq; genere victoriam (ſi vincere eſt ab intemperantia vinci) fœdiſſimā eſt adeptus. *Alexander* quoq; Magnus talenti præmium propoſuiſſe ei dicitur, qui pocula vini ampliora ſiccaret. In quo certamine quadraginta cum eo, qui præmium tulerat, effuſis viſceribus propemodum ſpectante Rege crepuerunt ac perierunt: ut rectè exiſtimatum fuerit Alexandrum rariſſimas ſuas virtutes, & rerum à ſe geſtarum decus ac gloriam una illa Ebrietatis conſuetudine turpiſſimè fœdaſſe. Quò fit, ut ne *Tiberius* quidem Cæſar juſtā reprehenſionis notā poſſit effugere, qui honores ſtrenuis & nobilibus vini potorib. & edonibus (*nebulonibus* penè dixeram) mandabat: & ex his ignotiſſimūm Quæſturæ candidatum Nobiliſſimis antepoſuit, ob epotam in convivio, propinante ſe, vini amphoram, more etiam hac tempeſtate non

attendite Cyclopes, & ô ſaxea corda!

pror-

orſum inuſitato , quo homines indigni,
retis melioribus, ad honores evehuntur.
ios fortè evectos ſatius erat gradu move-
; ſicuti ab aliis principibus Magiſtratum
ultis, etiam levioribus de cauſſis abrogatũ
gimus. Nam & *Veſpaſianus* adolescentulum
igrantem unguento, cùm ſibi pro impe-
ita præfectura gratias ageret, nutu aſper-
tus, voce etiam graviſſima increpuit: Ma-
lleſſem alliũ oboluiſſes. Et *Domitianus* Quæ-
orium virum Senatu movit, quòd geſticu-
ndi, ſaltandique ſtudio teneretur. *Sueton. Veſpaſiano, cap.8. & in Domitiano, cap.8.* quod
Conſulari cuidam viro P. Cornelio obti-
, quòd decem pondo argenti facti in ſu-
llectili haberet, id eſt, vaſa precii fortè
adraginta coronatorum. Hoc amplius
emoriæ proditum eſt, *Auguſtum* Legato
nſulari ſucceſſorem dediſſe, ut rudi & in-
octo, cujus manu IXI pro IPSI ſcriptum
imadvertiſſet. *Sueton. in Auguſto. cap.88.* Cui
anè annumerandũ crediderim bonũ illũ
irũ, qui XERXES nõ ita pridẽ IXERIXES
gendo pronunciabat ; ſimpliciùs tamen,
iàm faſtuoſus ille virtutum ſuarũ Cantor,
ui Latinitatis quidem probè ſe gnarũ eſſe,
mnes dejerabat Deos; cæterùm cujuslibet
ocis Latinæ terminatione ſive ultima ſyl-

Magiſtratus ex levicula cauſſa abrogati.

laba mirum in modum ſe divexari doleba
Huic ego Auguſtum, aut Imperatores ali
Præturam commiſſuros fuiſſe putem? qua
ta potiùs ſeveritate credam eos animadve
tiſſe in Peculatus, aut repetundarum reo
in Numarios judices, aut alia quavis ratio
ne magiſtratu abutentes: cùm tam leves o
cauſſas, ob unguenti odorem, ludicrum ſa
tandi ſtudium, paucarum argenti libraru
ſupellectilem, aut etiam lapſum in Ortho
graphia, & pronunciationem vitioſam, ho
mines etiam ſummis dignitatibus functo
honore exſuerint? Iniquum ſcilicet exiſt
mabant, Indignis honores conferre. Nam

Honores indignis collati.

ut *in Rhetoricis* ſcripſit Cicero, Omnia virtu
tis & officii præmia ſancta & caſta eſſe o
portet, neque ea aut cum improbis com
municari, aut in mediocribus hominibu
promulgari. Ideoque cùm honor indign
confertur, dignitas maculari dicitur. *l.*
C. ſi ſerv. aut libert. ad decurionat. adſpira. lib.
10. Atqui hodie vitia iſta adeò levia & pa
va videntur, ut ea quoque hac tempeſta
multi pro virtutibus amplecti non dub
tent: quemadmodum meritò conqueritu
Antimachiavellus *de Regno aut princip. rect*
adminiſtrando libr. 3. tanto major & melio
Machiavello, quanto laudabiliorem præ

ſta

ıt operam, qui homines ad virtutem, quàm
ıi ad vitia inſtruit. Sed vereor, ne non
omentanea futura ſit hæc quorundam fe-
:itas: in quam exſtat elegans Alciati Em-
ema:

Aëriam propter creviſſe Cucurbita pinum
Dicitur, & grandi luxuriaſſe coma:
Cùm ramos complexa, ipſumq; egreſſa cacumen,
Se præſtare aliis credidit arboribus.
Cui Pinus: Nimium brevis eſt hæc gloria: nam te,
Protinus adveniens, quæ malè perdet, hyems.

Calculi ſupputatorii.

deò verum eſt, quòd Solon eos, qui apud
rincipes auctoritate valerent, ſimiles eſſe
ixerit calculis, quibus ad ſupputandas ra-
ones utimur. Ut enim hi quandoque
ıajorem numerum, interdum minorem
gnificant: ita Regum aſſeclæ, & qui claris
ı aula honoribus fulgent, repentè obſcuri
: ignobiles fiunt, inuſta nota, publicatis
pibus, adempta vita; non minùs propter
elicta propria, quàm propter Principum
:vitatem, aut invidorum inſimulationes: ut

eſt apud Stephanum Forcatulum *l.1.de Imp*
rio & Philoſoph.Gallor.

Quòd ſi igitur hoc ingluviei vitio ip
etiam Romani laborarunt : quî fit, quò
Græcos ceu ventri & gulæ deditos *pergræ*
candi verbo perſtrinxerint ? Sic enim Græ
cos, qui in Italia agebant, notare ſolebant
ut Sybaritas, Thurios, Tarentinos: à quibu
Italicam menſam, in Epiſtola Platonis *ad Dio*
nis amicos, pro laborioſa dictam accepimus.

Menſa Italica.

Ea in Epiſtola cùm alia multa vitæ inprimi
conducentia, tùm illud obſervavimus, Non
fore prius ut malis agitari deſinamus, quàm
ſi Reſpublicas capeſſere cœperint, Philoſo
phiæ innutriti & probè, & rectè : aut qu
jam adminiſtrationi manus admoverunt
verè philoſophari ingrediantur. Qua, in
quit, mente Italiam Siciliamq; mihi adeun
dam cenſui. Eò cùm appuliſſem, vitam quam
beatam vocant, Italicarum Syracuſanarum-
que menſarum non potui non ſummoper
improbare. Mos enim illis eſt jam receptus
bis die ſaginari epulis, ac diſtendi: noctu ve-
rò libidinis ſocium adſciſcere, & id genus a-
lia perficere, quæ vitæ ſunt ejuſmodi veluti
propagines. Nemo enim omnium ita ab in-
eunte ætate connutritus, etiamſi ingenio ſit
mirus, prudentiam ſibi queat vendicare. quo
in

loco *Italicæ mensæ* nõ aliæ accipiendæ sunt, ıàm *Græcæ*. quemadmodũ & Philosophiæ ıoddam genus *Italicum* dici constat, quod Græcis in Italia coli cœpisset. Nam à Græs non partem, sed universam fermè Italiam ıisse occupatam, urbibus multis post tantã ıstitatẽ Greci moris vestigia ostentantibus, 'rog⁹ scribit, & latiùs examinat Cœli⁹ Rhoiginus *lib.7. Antiquar. lect. c.9.* Hinc & *mores Massylienses*, pro mollibus & effœminatis, si ıthenæo credimus & Suidæ. Unde proverium: *Naviges Massyliam.* Item: *E Massyliâ veisti.* quanquam haud scio, an Athenæi & uidæ tanta debeat esse auctoritas, quin graissimorũ contrà scriptorum cõsentientibus estimoniis si non enervari planè, certè non ıarum labefactari posse videatur. Massylienis utique civitas, teste Val. Max. *l.2. cap.6.* seeritatis eatenus acris fuit custos, ut Mimis, quorum argumenta majore ex parte stuprorum continẽt actus, nullum prorsus aditum n scenam dederit: ne talia spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam sumeret. Omnibus prætereà, qui per aliquam Religionis simulationem alimenta inertiæ quærerent, clausas portas habuerit, & mendacem & fucosam superstitionem submovendam esse existimans. Scribit Corn. Tacitus,

Massylienses.

Agricolam socerum Massyliam sedē ac magistram studiorum habuisse, locum Græca comitate, & provinciali parcimonia mistū ac benè compositum. Studia præterea bonarum artium adeò in ea Civitate exculta, ut nobilissimi quiq; Romanorum ad capessendas disciplinas eò filios mitterent, neglectis jam Athenis, ut est apud Strabonem; eò magis, quòd morum gravitate præ Atticis spectarentur, Laconicis non inferiores. Ob plurium verò Linguarum cognitionem Massylienses à Varrone *trilingues* fuerunt dicti, ut Isidorus refert *lib. Etymolog. 15. cap. 1.* quia Græcè, Latinè & Gallicè loquerentur: ne diutius glorietur Ennius, qui tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè & Oscè & Latinè sciret. Veriùs opinor gloriaretur Mithridates, Ponti atque Bithyniæ Rex inclytus, qui quinq; & viginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumq; omnium gentium viris haud unquam per Interpretem colloquutus est: sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, proinde lingua & oratione ipsius, non minus scitè, quàm si gentilis ejus esset, loquutus est. *A. Gellius Noct. Atticar. lib. 17. cap. 17.* Victus porrò frugi atque modestiæ Massyliensium illud non minimum argumentum est, quòd Strabo ait Dotem *illis*

Ennius.

Mithridates.

am-

plissimam centum fuisse aureos ; ad ve-
n,quinq; ; ad mundum aureum, quinq; :
plius verò nullo pacto licuisse. Et quò se-
itas ista etiam fœminis communis foret,
peravit Lex,Massylienses fœminas aquam
ere. *Athenæus lib.10. cap.9.* sed & auctor est
Livius *Decad. 4. lib. 7.* Massylienses in eo
nore, in ea dignitate apud Romanos fuis-
ac si medium umbilicum Græciæ incoluis-
it. Non enim sonum modò linguæ,vesti-
mq; & habitum ; sed ante omnia mores, &
ges, & ingenium sincerum, integrumq; à
ntagione accolarum servasse. Unde & Va-
rius Maximus eos prisci moris observantia,
aritate populi Rom. præcipuè conspicu-
fuisse tradit *lib. 2. cap. 6. n. 7.* Quibus acce-
it gravissimum Ciceronis de Massyliensi-
us latum judicium. Massyliæ (inquit pro
lacco) disciplinam atq; gravitatem non so-
im Græciæ, sed haud scio an cunctis genti-
us anteponēdam jure dicam : quæ tam pro-
ul à Græcorum omnium regionibus, disci-
linis,linguaq; divisa, quum in ultimis ter-
is cincta Gallorum gentibus, barbariæ flu-
ctibus alluatur, sic Optimatum consilio gu-
bernatur,ut omnes ejus instituta laudare fa-
cilius possint,quàm æmulari. Quæ vel singu-
a satis esse poterāt ad Athenæi & Suidæ Græ-

culorum morsum retundendum; soli quod ajunt, ficulno cavilli compressa lub citate. qua de re plura videantur apud Lu Cœlium Rhodiginũ *lib. 16. Lection. antiqu cap. 8.* Et Stephan. Forcatulum, *de Imper & Philosoph. Gallor. libro 6.* Obtinuit tamen, Græco more potare dicerentur, qui grand bus meracisq; poculis se invitarent. Cice in Verrem, *actione 3.* Fit sermo inter eos invitatio, ut Græco more biberetur. Hosp hortatur: poscunt majoribus poculis: cel bratur omnium sermone lætitiaq; conviv um. Sed & scitum fuit in Græcorum conv viis: *aut bibat, aut abeat.* Et rectè, inquit ide Tullius *Tusculanar. 5.* Aut enim fruatur ali quis pariter cum aliis voluptate potandi, n sobrius in violẽtiam vinolentorum incida aut discedat. Quæ Lex itidem in vita videtu servanda. Nam injurias fortunæ, quas ferr nequeas, defugiendo relinquas. Mos etian erat in Conviviis, talorum jactu unum aliquem creare, qui præscriberet, quantum quisq; & quomodo temperatum biberet. I *Modiperator* dicebatur Varroni, quasi modum bibendi imperans: *quem Bibendi arbitrũ* vocat Horatius:

Græco more bibere.

Modiperator.

> *——— quem Venus arbitrum*
> *Dicet bibendi?*

Rectè

ctè ait, Venus dicet arbitrum. Nam cùm
rii talorum jactus essent, *Venus*, *Canis*, *Senio*
ius: is qui primus è convivis Venerem je-
rat, Modiperator erat. quem jactum etiam
silicum appellatum putat Lipsius, motus
is Plauti versibus in Curculione:

Talos arripio, invoco almam meam nutri-
cem Herculem:
Jacto Basilicum. propino magnum poclum.
ille ebibit.

arro item id genus hominum *Magistros*
ncupat *lib. 4. de Lingua Lat.* Hisce (pateris,
quit) etiam nunc in publico convivio, an-
quitatis retinendæ caussa, cùm Magistri fi-
nt, potio circumfertur. Unde Lex illa συμ-
ολικὴ à Catullo dicitur Magistra:

Minister vetuli puer Falerni,
Infer mi calices amariores,
Ut Lex Posthumiæ jubet magistræ.

bi Lex Posthumiæ magistræ, est Lex Post-
humia magistra: ut urbs Romæ; & Hora-
io, herba Lapathi. Eum verò morē etiā Cato
robat apud Ciceron. *de Senectute*: Me verò
(inquit) & Magisteria delectant, à Majoribus
instituta, & is sermo, qui more Majorum à
summo adhibetur Magistro in poculo. Quę
Magisteria Horatius *Regna vini* appellat:

Nec regna vini sortiere talis.

Talis, ait: quia, ut dixi, talorum jactu Mo
perator ille designabatur: quemadmod
& tantum quis bibere cogebatur, quantu
alea quæsierat. *Plinius lib. 14. cap. 22.* Præter
moris erat receptissimi, tot cyathos bibe
quot literis Amicæ nomen constaret. Q
utiq; & Plautus respexit *in Sticho*: Et quin
bibe, & tres, & semiquatuor. Vult enim de
cyathos evacuandos, pro literarum scilic
numero, quot Amicę nomẽ, *Stephanium* pi
ta, continebat. Ad quem morem etiam Ma
tialis allusit hoc versu:

Nomen Amicæ bibebatur.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatu

& optimus Germanorum poëtarum Lot
chius, suavissimo illo epigrammate ad Johan
nem Altum, poëtam: quod ob singulare
venustatem hîc adscribo:

Sæpe meæ nomen simul inter vina puellæ
More jubes prisci temporis, Alte, bibam
Tu Violantillam potas, mihi Claudia septe
Dat cyathos, & jam frigida fugit hyems
Quid faciam, sicci cùm terga Leonis adibit
Phœbus, & ingratus faucibus æstus erit
Ergo meæ propter nomen breve cogar Amicæ
Ferre sitim? Tanti nulla puella mihi est
Non tamen hanc Dominam mutabo, sitim-
que levabo.
Quid facies igitur, quæris? Amabo duas.

Re-

censentur à Plinio *lib.14. cap.22.* aliæ quo- *Bibendi leges*
e Leges, quibus bibendi ars constabat:
on labasse sermone, nec levatum vomitio-
, non altera corporis parte, dum bibere-
r: plurimum hausisse uno potu: plurimũ
æterea aliis minoribus addidisse: optima
le non respirasse in exhauriendo, neque
spuisse: nihilque ad elidendum in pavi-
entis sonum ex vino reliquisse. Quibus ex
rbis posterioribus non parum lucis capere
detur Horatiana illa Strophe ad Postumũ,
. 2. Od. 14.

Absumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus: & mero
Tinget pavimentum superbum,
Pontificum potiore cœnis.

Etsi enim, Athenæo teste, in deliciis habe-
atur, fragrantissimo vino cœnaculi solum
espergere, & oleo præstantissimo: quod &
Cic. de vino præsertim significat, cùm *Philip.*
. ita scribit: Natabant pavimenta vino:
madebant parietes. Idq; etiam Postumi par-
cissimi & tenacissimi hominis hæredem fa-
cturum Horatius auguratur, qui vina à de-
functo diligentissimè asservata, atq; iis etiam
precioſiora, quæ alioquin in magnificentissi-
mis Pontificum conviviis apponi solent, lar-
giter sit effusurus. Innuit tamen Plinius, bi-

bulum illum Torquatum tanta avidita
pocula exsiccasse, ut ad elidendum in pav
mentis sonum ex vino nihil fuerit reliqu
Quòd verò idem ait, pro lege observatu
fuisse, in hauriendo non respirasse: id pau
antè, uno impetu potare dixerat. quod Gr
ci uno verbo ἀμυστὶ exprimunt: quo sign
ficatur, inter bibendum ne fuisse quider
occlusum os, aut contracta labra; sed ma
gno faucium hiatu capaciter & absque respi
ratione haustum. Eam vocem Horatius *lib.*
Carm. Od.37. Latinam fecit, rationem istan
bibendi vocans *Amystidem*; & quidem Thre
iciam: quòd Thracum Scytharumque pro
prium videatur fuisse, capacius ingurgitar
merum, & uno haustu ingentia exsiccare po
cula:

Amystis.

Neu multi Damalis meri
Bassum Threicia vincat Amystide.

de qua elegans epigramma Græcum exstat
apud Turnebum *lib.18. Adversar. cap.27.* Sed
de Thracibus & Scythis immanissimo ho-
minum genere non est, quòd ἀμυστίζειν il-
lud miremur tantopere: quibus etiam pro le-
ge fuisse traditur, jugulare Uxorem supra ma-
ritum mortuum; amicitias inire, immisso ex
incisis digitis in calicem humano sanguine,
& mox intinctis summis gladiis libare; sagit-
tas

Scytharum barbaries.

denique excutere contra tonitrua & ful-
'a, minitantes Deo. *Stephan. Forcat. de Im-*
& Philosoph. Gallor. lib. 6. Ipsos verò etiam
manos, à quibus aliæ gentes morum di-
plinam petiisse videntur, hoc vitio in-
inatos fuisse, verius mireris. Neq; tamen
vulgi fece, quod tolerabilius erat: sed &
viris summis, imò Imperatore ipso.
ibt. enim Xiphilinus Dionis Epitoma-
: Commodum Imperatorem in soli-
udinibus & æstuationibus theatricorum
taminum, quando ex superiore locò Ur-
jaculis impetebat, ingens poculum vini
lcissimi refrigerati, de manibus mulieris
otum, haurire solitum ἀμυστί. Quo ex-
usto Spectantes illud in conviviis usurpa-
n acclamasse, ζήσειας, id est, vivas. quanquã
nphibolicè id quidam pronunciatum con-
ndant, perinde ac dicatur, Compleas vi-
ndi modum, id est, *Morere.* Torquati
men illius, cui tribus congiis uno impetu
otis Tricongii nomen fuisse diximus, ra-
in hoc fuit gloria. quanquam non tam
oria, quàm error dici meruerat, quo qui-
m plurimo potu gloriantur, ut graviter
nset Plinius *lib. 23. cap. 1.* Vidique, ait, jam
rgidos bibendo in tantum, ut annuli in-
gerentur cute, cùm reddi non posset

Commodus.

Torquatus tricongius.

hausta multitudo aquæ. Videmus præter inquit idem Plinius *lib. 14. cap. 22.* quosda protinus anhelos ingentia vasa corripe velut ad ostentationem virium, ac planè i fundere, ut statim evomant, rursusque ha riant; idque iterum tertiumq;, tanquam perdenda vina geniti: & tanquam effun illa non possent, nisi per humanum corp Adeò vino debemus homines, quòd soli ar malium non sitientes bibimus, ut mag pars non aliud vitæ præmium intelliga quæ justa ejusdem Plinii querela est: qui et scitum de quodam potore reperiri scrib eum Syracusis tamdiu potare solitum, don cooperta terra fœtum ederent ova. *lib. 1 cap. 54.* Huic bubula lingua sale condîta, d inde pensilis in annuos usus servata haud d biè arriserit: quandoquidem hac Vini-pot res nihil præclarius reperêre ad excitanda sitim: vinumq; jucundioris preciosiorisq gustus ab hujus esu gula promittit, si Bruv rino credimus *lib. 12. de re cibar. c. 8.* At ver si pensiculatim rem æstimare velis: quæ glo ria est, ait *Epist. 84.* Seneca, capere multum Quum enim penes te palma fuerit, & propi nationes tuas strati somno ac vomitantes re cusaverint, & superstes toti convivio fueris quum omnes viceris virtute magnifica, &

nemo

:mo vini tam capax fuerit; vinceris à dolio. genus hominum dum cogito, in mentem ihi venit Herculis Strozę, verè nobilis poë, in Heluonem conſcriptum epigramma: iod ſic habet:

Attendite cyclopes, & ô ſaxea corda.

Sæpè bibis, quò ſæpè vomas, & ſæpè voracem
Diſtendas miſeri corporis ingluviem.
Quin ſi fortè tenax ſtomacho cibus hæſerit, hunc vel
Dextra, vel in fauces indita penna ciet.
Tanquam ſis genitus perdenda ad vina, nec ulli
Te Natura alii finxerit officio.
O dignum laqueo facinus! quodcunque voratur,
Turpiter ingeritur, turpius egeritur.

anc in rem vide, quæ Joſ. Quercetanus liris prodidit in ſuo Diætetico & Polyhiſtoco *Sect. 2. cap. 8.* ubi de variis cùm Sobrieta-s, tùm Gulæ ebrietatiſve effectis eruditè ifferit, quibus addenda ſunt, quæ de Parſiioniæ utilitate ſcripſit Johan. Goropius in mazonibus. *fol. 867.* Et quis dubitet, Venres iſtos commodiſſimè æquiparari poſſe iexplebili illi *Danaidum dolio*, quod inani uamvis labore repleturæ, ut cum Ovidio icam,

Assiduas repetunt, quas perdant Belides undas.

Nam, ut verissimè scriptum reliquit Lucretius *lib.3.*

Hoc, ut opinor, id est, ævo florente puellas
Quòd memorant laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione potestur.

Quæ fabula etsi variam interpretationem capit à Mythologicis scriptoribus, ut videre est apud Natalem Comitem *lib.9. cap.17.* Tamen & de heluonibus rectè eam usurpari posse, gravissimus Theologus juxà & Poëta festivissimus Theodorus Beza indicat hoc Emblemate:

Belidas fingunt pertusa in dolia Vates
Mox effundendas fundere semper aquas.
Nomine mutato, narratur fabula de te,
Ebrie, quæ mejas qui sine fine bibis.
Quin etiam hoc in te quadrat, turba ebria, quòd sint,
Corpora quæ fuerant, dolia facta tibi.

Quemadmodum autem de pergræcantibus istis perquàm verum est, quod Varro dixit, iis vitæ modulum culinam esse, dum scilicet omnia epulis metiantur: Ita & prodigos atque ebriosos Lucretius dicebat natos esse

vino

ino in veſicam colando ſiccandoq;: quip-
e qui cellas divitum vinarias epotas effun-
ant in matulam : vel,ut ejusdem Varronis
tar verbis , Divitum apothecas Chias ad
ommunem revocent matellam. Lubet au-
em Varronis teſtimonio propterea frequē-
er uti,quòd neminem eſſe arbitror, quan-
umvis leviter in optimorum lectione Au-
torem verſatum , qui neſciat,quantis cla-
iſſimi quique Scriptores M. Varronem
udibus evehant: quem etiam viventem,
ùm multum valet invidia, doctiſſimum o-
nnium Togatorum appellaverant: & cujus
iventis poſita imago eſt in Bibliotheca:
uæ, ut Plinius *lib. 7. Natural. hiſtor. cap. 30.*
efert, prima in orbe ab Aſinio Pollione de
nanubiis publicata Romæ eſt: haud mino-
e,ut equidem reor,gloria, principe Orato-
e & Cive,ex illa ingeniorum,quæ tunc fuit,
nultitudine , uni hanc coronam dante,
quàm cùm eidem Magnus Pompejus pira-
ico ex bello Navalem dedit.Singularem hāc
gloriam eidem luculentiſſimo teſtimonio
confirmavit Cicero,quando *in libris Acade-
micis* dicit,Eam,quæ ibi verſatur,diſputatio-
nem ſe habuiſſe cum M.Varrone,homine o-
mnium facilè acutiſſimo, & ſine ulla dubita-
ione doctiſſimo.*Et in primo earum quæſtionum*

M. Varronis laus.

libro, cùm ejusdem Varronis literaria oper
prædicaret: Nos, inquit, in noſtra Urbe per
egrinantes, errantesq; tanquam hoſpites
tui libri quaſi domum reduxerunt, ut poſſe
mus aliquando, qui & ubi eſſemus, agnoſce
re. Tu ætatem patriæ, tu deſcriptiones tem
porum, tu Sacrorum jura, tu Sacerdotum
tu domeſticam, tu publicam diſciplinam, tu
ſedium, regionum, locorum, tu omnium di
vinarum humanarumq; rerum nomina, ge
nera, officia, cauſſas aperuiſti. Ut minùs mi-
rari debeamus, ipſum etiam Auguſtinum *lib.*
6. de Civitate Dei, eundem M. Varronem ſu-
pra omnes eruditione claros extollere: quem
etiam tam multa legiſſe ait, ut aliquid ei ſcri-
bere vacaſſe mirandum ſit; tam multa ſcri-
pſiſſe, quàm multa vix quenquam legere po-
tuiſſe, credere debeamus.

Sed ut his, quæ de poculis hactenus di-
ximus, quaſi mantiſſa quædam accedat: ſci-
endum eſt, pro capaciore poculo accepta
quoque fuiſſe *Ciboria*: ut apud Horatium
lib. 1. Carm. Od. 7.

Ciboria.

Oblivioſo lævia Maſſico
Ciboria exple.

Sunt autem Ciboria Nicandro propriè fa-
bæ Ægyptiæ folia: quæ propter inſignem
am-

mplitudinem Dioſcorides petaſo; Theo-
hraſtus pileo Theſſalico aſſimilat. Fabam
lam Plinius *Colocaſiam* nominat, cùm *libro*
. cap. 15. ita ſcribit: In Ægypto nobiliſſima
t Colocaſia, quam Cyamon alii vocant.
anc è Nilo metunt. Deinde ſubjicit: Æ-
yptii adeò Nili ſui dotibus gaudent, ut im-
lexis Colocaſiæ foliis in variam ſpeciem
ſorum, potare gratiſſimum habeant. ubi
er implexa folia Colocaſiæ, Ciboria peri-
raſticè circumſcribi Hadr. Junius rectè
bitratur, *libro 1. Animadverſion. cap. 10.* ita
idem Latine redditis Nicandri verſi-
us:

Demeſſaq; faba Pharia, quam ſeveris, hinc tu
Communes ſertis flores, protentaq; latè
Maturo fructu plenoq; Ciboria, in uſum
Poclorum, manibus verſet laſciva Juventus,
Dum curat Genium: at coctis radicibus utor
In cœnam appoſitis.

Pocula ex vite.

Quid, quòd & ex vite pateram factam Plini-
s ſe vidiſſe teſtatur? ut & in urbe Populonia
Hetruſca ex unica vite Jovis ſimulachrum,
ot ævis incorruptum? *lib. 14. cap. 1.* Vites
uippe (ut idem ait) jure apud priſcos ma-

gnitudine quoque inter arbores numera-bantur. Ex arboribus autem pocula fieri so-lita, prisco præsertim & frugi illo seculo, ve-Tibullus innuit, cùm ita canit:

———nec bella fuerunt,

Faginus adstabat cùm Scyphus ante dapes, in tantum, ut etiam sacris peragundis ligneo-rum poculorum usum fuisse, satis compro-basse videatur Bonifacius Martyr & Episco-pus: qui interrogatus, Nunquid licitū esse Sacerdoti sacris operaturo, etiam ligneo uti poculo? respondisse fertur: Olim quidē au-reos Sacerdotes ligneo sacrificasse poculo: at hodie Sacerdotes ligneos aureo poculo lita-re. quod Stephanus Guazzus latinè à me redditus *lib.2.de Civili Conversi.* memoriæ pro-didit, & habetur in *can. vasa.44.de Consec. dist.* *1.* Rectè autem rudes & ignavos illos Sacri-ficulos ligneos appellavit: quos maxima sui parte truncis & stipitibus non admodum ab-similes videre est perpetuò ociosos sedere, sibi ignavos, Reip. graves: ut de iis, qui securi aliena subsidia inopiæ suæ exspectabant, Ti-berius dicebat apud Tacitū *lib.2. Annal.* Le-gimus apud Mosen, Asinis cervicem in ob-lationis vicem fractam, nec pecuniâ eos fuis-se redemtos. quo ipso sapientissimus Legisla-tor haud dubiè significare voluit, nolle se asi-

Lignea pocula.

Lignei Sacerdotes.

Per *asinos adumbrati.*

nos

os in ministerio suo. quanquam negari nō
oteſt, quin multi omnib. temporibus, etiā
Sacerdotum ordine sint nimis magni &
assi asini: ut conqueritur Germaniæ no-
ræ decus Philippus Melanchthon, *in expli-
tione Evangelii de Purificatione Mariæ.* Nec est
uòd cum Suida mireris adeò, obtigisse Am-
oniano Grammatico, ut asinū habuerit au-
itorem sapientiæ: cùm vel ipsi etiam hodie
ultis in locis doceant asini. Cui non parum
onvenit illud Antisthenis: qui Atheniensi-
m judicium in creandis magistratibus no-
aturus, suadebat eis, ut Asinos ad agricultu-
am deligerent. quos cùm illi negarent ido-
eos ad arationem: Atqui, inquit ille, nón-
e satis vobis est Magistratum elegisse, sive a-
tus, sive ineptus vir ille sit ad gerendū? Nec
gnotus est jocus ille, quo salsè admodum, ne
criter dicam, Alexandrum Pontificē pupu-
it Fridericus Barbarossa. Cùm .n. audiisset,
nsubres civitatem ad Tarum amnem con-
itā Alexandri honori dicasse, & ut ipsi esset
ognominis, Alexandriam dixisse: Non mi-
or, inquit Fridericus, Asino viventi & feroci
oc tributum, cùm Magnus Alexander Bu-
ephalo emortuo ad Hydaspen fluviū simi-
iter ex Equi nomine mœnia colonosque
ollocârit. *Stephan. Forcatul. libro 3. de Impe-*

Fridericus Barbarossa.

rio & philoſophia Gallor. Et quidem in illis i-
gnorantiæ fratribus, deſidiæ & ventri manci-
patis, quid cum Quinctiliano deprehenda-
præter fictam frontem, & perpetuum oci-
um, & quandam ex arrogantia auctorita-
tem? Nam quòd ocium illud vana contem-
plationis excuſatione audent defendere: in
eo fruſtra herculè ſunt & ridiculi. Licea-
enim contemplationi vacare quidem; ſed
non perpetua deſidia torpeſcere, animumq;
ocio perenni & continuo applicare. quas
ego,

Felices animas & corda oblita laborum,

rectè mihi hoc modo compellare poſſe vi-
deor cum Seneca, *libro quarto de Benefic. cap.*
13. Vobis voluptas eſt, inerti ocio aſſueface-
re corpuſculum, & ſecuritatem ſoporis ſi-
milimam appetere, & ſub denſa umbra la-
titare, tenerrimiſque cogitationibus, quas
tranquillitatem vocatis, animi marcentis
oblectare torporem, & cibis potionibuſque
intra hortorum latebras, corpora ignaviâ
pallentia ſaginare. Valens certè Impera-
tor id genus homines *ignaviæ ſectatores* ap-
pellabat *in l. quidam. 26. C. de decurion. libro 10.*
quam conſtitutionem etſi Bartolus & ſe-
quaces ita interpretantur, ut Valentem eâ
prohi-

L. 26. C. de decurion. l. 10

hibuisse putent cõventicula impiorum, orum præsertim, qui ad subterfugienda nera Civitates deserebant. Verius tamen , ut Legem illam latam intelligamus adsus Religiosos seu Monachos, quos Vas, ut Eutropius & Orosius scribunt, tanto o fuit prosequut⁹, ut abstracta ex Eremis lta illorũ millia Barbaris trucidanda oberit, eo in prælio, quo adversus Gothos lixit. Cujus etiã mandato Modestus prætus octoginta viros & antistites religio-, quos palàm occidere verebatur, in exim mittendos fingens, imponi navigio fe-, & cùm in medium pelagus itum esset, inndi, erepto scaphâ Magistro navis tanti leris opifice: ut duobus elementis conriis cruciarentur insontes: quorum nen dira fames per Orientem expiavit, ut apud Socratem *lib. 4. cap. 16.* Nec clàm, quomodo Christianam religionem noam Veteres quique scriptores, qui nonım per orbem terrarum Christi fide repta floruerunt, modò superstitionem, ut inius *lib. 10. Epistol. 97.* modò superstitionem daicam, ut Ulpianus in *l. generaliter. ff. de curion.* modò exitiabilem superstitionem ominarunt, ut Corn. Tacitus *lib. 15. Annal.* qui etiam Neronem scribit, Urbe Ro-

Valentis in Religiosos odium.

item Neronis.

mâ incensâ, abolendo rumori Christian
subdidisse reos, & tanquam incendiari
quæsitissimis pœnis affecisse. quanquam h
ait, haud perinde in crimine incendii, quã o
dio humani generis convicti sunt. Et perei
tibus addita ludibria, ut ferarum tergis co
tecti, laniatu canum interirent; aut crucibu
affixi, aut flammandi, atque ubi defeciss
dies, in usum nocturni luminis urerentu
Quæ insignis in Christianos crudelitas et
verè nimis, opinor, describitur à Tacito: eun
tamen alibi mendaciorum loquacissimum
jure appellat Tertullianus *in Apologetico ad
versus Gentes*: eò quòd in quinto Historia
rum suarum, bellum Judaicum exorsus ab
origine Gentis, etiam de ipsa tam origine
quàm de nomine & Religione Gentis, qua
voluit, argumentatus, Judæos inferat Ægy
pto expeditos, sive, ut putavit, extorres in va
stis Arabiæ locis aquarum egentissimos, cùm
siti macerarentur, Onagris, qui fortè de pa-
stu potum petituri æstimabantur, indicibus,
fontibus usos; ob eam gratiam consimilis be-
stiæ superficiem (hoc est, asini simulachrũ)
consecrasse. Atque ita inde opinor (inquit
Tertullianus) pręsumtum, Nos quoq; ut Ju-
daicæ religionis propinquos, eidem simula-
chro initiari. At enim idẽ Tacitus refert, Cn.

Pom-

npejum, cū Hierusalem cepisset, præter-
ue templum adiisset speculandis Judaicæ
gionis arcanis, nullū illic reperisse simu-
rū. Sic enim scribit: Romanorū primus
.Pompejus domuit: templumq; jure vi-
riæ ingressus est. inde vulgatum, nullas
us Deûm effigies, vacuam sedem, & ina-
arcana. Et utiq;, inquit Tertullianus, si
olebatur, quod aliqua effigie repræsenta-
ur; nusquam magis, quàm in sacrario suo
iberetur. De immani porrò Ethnicorum
a Christianos crudelitate videatur Phi-
pus Camerarius *Operar. succisiv. cap. 39. cen-
. 1.*

Sed ut ad pocula redeam: ex aliis quoque
nis ea confecta video; ex thamarisco præ-
tim, & fraxino: quorum hoc venenis &
culo; illud spleni obstructo præclarè me-
ri putatur. *Hederacea* verò pocula magno
primis in usu & precio erāt apud Veteres.
od genus *Cissybiū* apud Homerum dicitur,
gemina ratione Convivia decere putandū
t. Nā & Cauponū fraudes, vinū aquâ miscē-
ū, eo poculo deprehēduntur: quandoquidē
atone teste *de Re rust. c. 10.* mira est hęc hede-
æ vis atq; natura, ut si vinum lymphatum in
as hederaceum effundatur, illud continuò
er poros resudet atq; effluat, atque internè

Pocula ex thamarisco & fraxino.

hederacea.

per lignum diffundatur; aqua verò ob g
ſiorem ſubſtantiam remaneat. Tanta er
eſt inter hæc antipathia, ut alterum al
admiſceri non ſuſtineat, ſed vaſculum he
raceum vinum reſpuat. Deinde hederace
illud poculum frigore ſuo Ebrietati obſi
& diſcutiendis capitis doloribus ex tem
lentia contractis eſt accommodatum, fo
etiam aut ramuſculis foris capiti admo
Ob id enim corollæ quoque conviviales
hedera potiſſimùm confici fuerunt ſoli
ad temulentiam arcendam. Quod vel in
quoq; fiet manifeſtius, ſi corollarum ori
nem ex Plutarcho & Athenæo conſiderav
rimus. Veteres enim potui magnoperè d
diti, ſæpenumerò ex ebrietate maximis cap
tis doloribus ſolicitabantur; nec ullum m
gis præſentaneum remedium experiebar
tur, quàm ut arctis vinculis tempora lig
rent. Ligamina verò illa primò ex rudi & vi
materia fuêre confecta, utpote lino lanáv
non tincta, coloria à Feſto appellata: quo
rum utilitas cotidiè major apparens, ſtimu
lavit homines, ut quod commoditatis, di
cam etiam neceſſitatis cauſſa excogitarant, e
etiam ornatum adderent, Coronas inveni-
endo: poſtea verò & jucunditatem aliquam
vellent annexam. Sic evénit, ut repudia-

Corollarum origo.

tis

aneis lineisque involucris, Coronas ex
era, myrto, rosis, meliloto, aliisque fra-
itibus herbis texere aggressi sint, quæ &
re coloreq; sensus oblectarent, ac simul
frigeratoria incendium vini & ciborum
rent. Nec his hominum vasta cupidi-
eliciis satiata est: imò referente Plinio,
uro atque argento folia coronarum te-
, easque unguentis preciosis perfunde-
x capiti collóve circumponere cœperũt.
si parum esset odoribus florũ, quos Na-
a his elargita est, perfrui, nisi & illam vin-
e, aut saltem dehonestare tentassent. Ha-
ant verò Coronæ illæ fasciolas quasdam
tenuissimis philyris tunicarum, quæ inter
ticem & lignum tiliæ inveniuntur, in-
tas dependentes, sive ut illis subligari pos-
t, ne capite laberentur; sive ut ornamen-
x gratiæ aliquid etiamnum eis accederet:
Hieronym. Mercurialis explicat *lib.3. Va-
r. Lection. cap.9.* Illud planè singulare est,
od ex Festo Muretus notat ad illud Ca-
li Epigramma:

Cœnabis benè, mi Fabulle, apud me, &c.

Aviculæ corollis alligatæ.

itos fuisse Veteres aviculas quasdam Co-
llis suis alligare: quarum & cantu assiduo,
crebris rostri unguiumq; puncturis effi-
retur, ne ipsi inter potandum obdormisce-

rent. Legimus apud Athenæum *lib.4.* Vet
inter bellaria post cœnam interdum et
folia Lauri adhibuisse: fortè ut vi folior
exsiccatoria fumi ad caput elati absumer
tur; aut etiam ut odor vini ac ciborum,
solet sæpenumero à saturis hominibus g
vis emitti, reprimeretur. Quò spectat fa
tum illud Martialis Epigramma in Myr
len, mulierem vinosissimam, at præma
lauru vinum dissimulantem:

Folia lauri præmansa.

Fœtere multo Myrtale solet vino,
Sed fallat ut nos, folia devorat lauri,
Merumq; cauta fronde, non aqua misc
Hanc tu rubentem prominentibus venis
Quoties venire, Paule, videris contrà,
Dicas licebit, Myrtale bibit laurum.

Quanquã non laurum tantùm, sed & pun
cem tritum, amygdalas amaras, itemq; br
sicam, ad evitandam aut occultandam ebri
tatem præmandebant. quasi non præstar
Ebrietatis turpitudinem sobrietate caver
quàm eam succis aliisvè medicamentis o
cultare. quod pluribus traditum est à Me
curiali *lib.4. Variar. lection. c.6.*

Philostratus auctor est, Regum pocu
olim ex cornu fuisse. Unde ἀπὸ τοῦ κέρατος, i
est, à Cornu, cratera deduci contendit Ar
ton, Mizald⁹ *Memorabil. cent.3. aphor.93.* N

Pocula ex cornu.

unt, qui Bacchum ideò Cornùtum pingi
ant, quòd Veteres ad conciliandam ma-
em læticiam,ut plenius ſe ingurgitarent,
gnis cornibus potare ſint ſoliti: ut ex A-
nęo Pomponius Lętus cenſuit. Tradit in-
er Theopompus, Boves apud Pæonas tã
gna geſtaſſet cornua,ut trib⁹ aut quatuor
i ſextariis vix adimplerentur: ex iisq́; Re-
ac proceres pocula confeciſſe,labris eorũ
o & argento obductis. Sic & ſylvæ Her-
iæ accolas Julius Cæſar ſcribit,pro pocu-
Irorũ (qui magnitudine paulò infra ele-
intes fuerint; ſpecie, & colore,& figura
ri)cornibus uſos. Amplitudo cornuum
quit) & figura, & ſpecies multum à no-
orum Boum cornibus differt. Hæc ſtu-
sè conquiſita à labris argento circumclu-
nt, atq; in ampliſſimis epulis pro poculis
ntur. *lib.6.de bello Gallico.*

Illud prorſus barbarũ & inhumanum eſt,
òd Scythæ etiam parentum & amicorum
politis capitibus,à morte, inauratis dicã-
bibere,apud Forcatulũ *l.1.de Imper.&Phi-
Gallor.* minùs ut mirandũ ſit,adverſus ho-
s immanitatẽ iſtiusmodi fuiſſe uſurpatã.
am & Bulgarorum dux Crumus, victoriã
mium elatus, Nicephori calvariam ar-
nto induxit,eâque pro calice utens, infu-

Pocula ex craniis hominum.

ſum vinum ſociis propinavit,ut eſt apud Z
naram *Tom.3.* Caput etiam L. Poſthun
poſtquam hic cum XXV. armatorum m
libus occubuiſſet,& cum toto exercitu fu
ſet deletus, Boii ovantes templo intulê
ex calva auro cælata ſacrum poculum
cientes templi Antiſtitibus, quo in ſo
mnibus libarent. Sed & Cures Piezenigoru
princeps, Suatislao Rhutenorum princi
ex inſidiis interfecto, ex cranio ejus poc
lum confecit auro circumdatum, cum h
inſcriptione: QUÆRENDO ALIEN
PROPRIA AMISIT. quod poſt Sigismu
dum Baronem *in comment. rerum Moſch*
viticar. etiam ex Dn. Peuceri lectionib
Chronicis annotavit Gregorius Richte
Axiomat. politic. 143. Cæteroquin rec
ptum ſatis fuit, poculis literas inſculpe
Indeq; pocula illa Grammatica fuiſſe nu
cupata; Athenæus ſcribit. Cujusmo
fuit illud, in cujus ambitu verba legeba
tur hæc, Διὸς σωτῆρος, id eſt, Jovis ſervator
Grammaticum quoque fuit illud Dianæ ſ
crum poculum, exque Homericis concin
natum carminibus: quod & Homericu
rectè dixeris. quemadmodum Tranquill
ſcribit, Neronem ultimis ſuis rebus ſcypho
gratiſſimi uſus, quos Homericos ab cœlatu

Pocula grammatica.

r

carminum Homeri vocabat, ſolo illiſiſſe, ferente id ipſum & Cœlio Rhodigino *lib.7. ction. Antiquar.cap.ult.* Et quis ſingula po-lorum genera enumeret? Poſſent vel hæc, æ diximus, nimia forſitan putari, atq; im-rtunum etiam non nemini videri, quòd ia καὶὰ πάρεργον admiſcere ſubinde ſoleã. d enim, Lector, quod utile vel cõmodum m tibi, tùm aliis futurum eſt, id ego nun-ıam judicaverim importunum. Et ne iid etiam hac in parte tibi deſit, remitto te ea, quæ de Antiquorum poculis memo-æ prodidit Johan. Bruverinus, de re cibaria *.3.cap.9.*

DE LAPIDE BEZOAR
TIT. III.

Bezoar

BEzoar quoq; lapis ſuperiori ætate fuit incognitus. Quidam putãt, eſſe hunc, Lachrumã Cervi, *qui evorato ſerpente, in aquam digerendi veneni cauſſa ſe conjiciens, impensè plora-e ſoleat. Inde lachrumam illam induratã & in terram prolapſam, Bezoar eſſe dicũt. Sed falsò. Poteſt enim lachruma eandẽ vir utem habere illa quidẽ: at ille ipſe tamen*

Bezoar non est, qui in Mauritania nasc-tur, & contra quodvis venenũ mirabil[es] habet effectus. Hujus si duodecim grana i[n] vino sumas, omne veneni genus subitò e[t] penitus fugatur. Ejusdemq; effectus est, [si] supra serpentis morsum ponatur: facit[que] omninò, ut nullum tibi venenum nocea[t]. Facit etiã cõtra pestem, & febres pestilen-tiales, quas vocant: & mirabilis ejus usu[s] est in multis morbis & infirmitatib. Ara-bes hujus cognitionem habuerũt, ut Rha-sis, qui de hoc scripsit, & vixit regnant[e] Al-Mansore, Magno illo Mauritaniæ Rege, cujus tanta fuit potentia, ut dominiũ ipsi-us per Africam, longitudine quidem ad diætas 40. latitudine verò ad 15. extende-retur; atq; insuper maximam quoq; Hispa-niæ partem obtineret. Latini & Græci pre-ciosum hunc lapidem nunquam nôrunt.

ejus vires.

Al-mansor.

NOTÆ, SIVE COMMENTARII.

Bezoar lapis varias sortitus fuit appella-tiones. Arabibus, Persis & Corasonæ incolis Pazar, à Pazan, qui hircus est: Indis Bezar si-ve Bazar dicitur, quasi tu lapidem forensem dicas. Bazar enim ipsorum lingua & forum denotat, ut scriptũ reliquit Garzias ab Hor-

Bezoaris appellationes.

to.

,Proregis Indiæ Medicus, *libr.1.de Aromat. simplic. medicamentor.apud Indos nascent. historia*; vel ut Nicolaus de Monardis, Hispalisis medicus satis celebris, retulit in eo libello, quem de Lapide Bezoar & Scorzonepeculiarem fecit, Arabibus Hager, Persis zaar, Indis Bezar, Hebræis Bel-zaar, hoc ,veneni dominus nuncupatur. Bel enim ominus, & Zaar venenum significat. Nam : quàm præsentaneum adversus venena æstet remediũ, posteà dicetur. Forma ejus varia. Nam alii rotundi sunt, alii oblongi, ctylorum officulis similes: alii palumbi o- ,alii capreolorum renibus : alii castaneas nulantur. Omnes tamen obtusi, nõ in cudẽ desinentes. Nec minùs colore variant: uidẽ nunc spadicei coloris, nunc mellini, gna verò ex parte ex viridi nigrescẽtis, ut la insana conspiciuntur ; plurimâ etiam erei obscurioris, ut qui in felibus est Zibeum egerentibus. Constãt autem singuli ex ninulis, miro artificio aliâ aliã, ut Ceparũ nicę, amplectentibus, splendẽtibusq; quasi litæ essent: imò priore laminâ demtâ, subquẽs multo splendidior invenitur. Suntq; : laminæ aliæ aliis densiores, pro lapidum agnitudine. Levis est & blandus, ut facilè bastri modo abradi possit : imò diutius

forma.

in aqua hærens liquefcit. Nullum cor a
matricem habet: fed in meditullio cavus e
& pulveris ejusdem cum lapide fubftant
plenus: qui maximè commendatur, atq; ip
etiam lapidi præfertur, ut eft apud eunde
Nicolaum de Monardis. Ut verò differur
figura & colore hi lapides; fic etiam nõnih
pondere & fubftantia variant. Etenim eju
dem magnitudinis videas alios aliis leviore
(funt enim qui duntaxat dimidiã drachm
funt etiã, qui duodecim & quindecim drac
mas pendant: nonnulliq; adhuc majores re
periri ferũt) alios aliis folidiores, pluribus
aut paucioribus tunicis præditos: nonnullc
etiam usq; ad centrum cõtinuos; (Nicolau
de Monardis tantùm cavos agnoverat): ali
quos, in quorum meditullio pulvis quidar
reperitur: alios, in quibus aliquid herbæ fic
cæ fimile: plurimos, in quorũ centro paleo
lam tenuẽ folummodò invenias, circa quar
lapidem efformari quidam putant: referent
Chriftophoro à Cofta Burgenfi in Hifpani
Medico, *in lib. Aromat. & Medicamẽt. in Orien
tali India nafcentiũ, c. de Lapide Bezoar.* quem e
Hifpano fermone in Latinum transtulit Ca
rolus Clufius. Jam de loco, ubi nafcitur Be
zoar, fententiis variatũ video. Sunt, qui me
moriæ prodiderint, in Cervorum oculorum

Varietas & differentia.

natalis: five ubi generetur.

angu-

gulis lapidem iſtum naſci. Ajunt enim in
rientali plaga Cervos lõgo ſenio cõfectos,
pentes devorare, quorũ eſu rejuveneſcãt.
veneni ſuperandi cauſſa, ſerpentibus de-
ratis, in fluviorum aquis Cervos illos mer-
tradunt, capite tantùm extra aquas exſer-
. Iis autem ſic permanentibus, humorem
iendã lentum ab eorũ oculis defluere, qui
ndem Solis ardoribus in lapillos inibi con-
eſcat, glandis formam referentes. Hic itaq;
ois, ipſis è fluminibus egredientibus, ab eo-
m oculis, ut ajunt, ſtatim decidit in humũ:
oi ab iis facilè reperitur, qui rem omni di-
gentia obſervârũt. Sed an hoc hiſtoria, aut
bula dici mereatur, Andreas Matthiolus
rum naturaliũ ſtudioſis & peritioribus ju-
candum relinquit, *lib.5. c.73. Commentar. in
ioſc.* Id tamẽ nõ leviter affirmat Theomne-
us, gravis Veterinariorũ medicinæ auctor:
um *lib.1. artis Veterin.* ſcribit: Cervos vermes
teſtinorum involucris implicitos, ſerpen-
um eſu enecare, quos è cavernis nariũ ſpi-
tu eliciunt. Nam ut & Plin. *lib.8. c.32.* retulit,
ervis cum ſerpentibus pugna eſt, veſtigant
avernas, nariumq; ſpiritu extrahũt reniten-
es. Unde Martial. *lib.12. Epigram.28.* Hermo-
enem furem ita ait mappas ſubtrahere,

Lachrumæ Cervi.

Cervinus gelidum ſorbet velut halitus anguem.

Et ne illorũ virus ipſis obſit,ad fontes aqua-
rũ accelerant, quib⁹ ad labra usq; ſe immer-
gunt:tũ oculis lachrumæ lentè deſtillãt, qu
viſcedine ſua coagulatæ, in angulis oculor
in lachrumas nucis juglandis pondere coa-
leſcunt. Deinde cũ ſeſe veneno exonerato
ſenſerunt, aquã egreſſi, in latebras divertũt
& ut lapis ille, viſus obſtaculũ, decidat, capu
arborib⁹ affricãt. quẽ inventũ, ut Bezoar cõ-
tra quodvis venenũ antidotũ efficaciſſimũ
venatores Siciliæ & Oriẽtis magni vendunt
De quo Aven-zoar Arabs *lib.1.tract. 13.cap.6.*
pondus triũ granorũ ordei, in lacte aut aqua
cucurbitæ vel roſarũ diſſolutũ, filio Hali re-
gis Conteſtabuli potandũ dedit, & eũ à viru-
lẽta Ictericæ aurigine liberavit. Quandoqui-
dẽ verò nemo Scaligero lachrumã cervi ex-
actius deſcripſit, *de Subtilitat. adverſus Cardan.*
Exercit.112. placuit ipſamet ejusdẽ verba hîc
apponere. Ante centeſimũ (inquit) annũ in
Cervo nulla eſt lachruma: poſt eam ætatem
accreſcit, ad Oculi canthũ, ipſis oſſib⁹, atq; in
os ꝓtuberãs cõcreſcit, eâ duritiâ, qua cornu
ſuperet. qua parte prominet, rotunda eſt, in-
ſigni nitore, coloris fulvi, non ſine veſtigiis
acriorũ venularũ: tanta levitate, ut penè ta-
ctũ effugiat. Ita enim ſeſe ſubtrahit, ut pro-
pemodũ ſe ipſam movere videatur. Adverſus
venena remediũ præſtantiſſimũ. Peſte cor-

otis datur cũ vini momento: unde tantus
tur ſudor, ut penè totũ ſolvi corpus cre-
s. Quũ hæc in Circulis aliquãdo recitarẽ,
us ex his, qui è Legatorũ comitatu rerum
iaticarũ cognitionẽ profitebatur, negabat
cervũ quicq̃ attinere; ſed eſſe verè lapidẽ.
go illi poſtridiè oſtendi, qua parte ex oſſe
iſſet avulſa. hãc Soliman⁹ olim dono dede-
t Samblancardo trierarchæ: at ego poſteà,
us filii Bernhardi munificentiam expertus
m. Hactenus Scaliger. quib⁹ adjiciendũ eſt,
Scribonius Larg⁹ de Lapide Bezoartico, *c.*
3. ſcribit: Cervis Siciliæ in angulo oculi, qui
ares verſus vergit, naſci ſordes, quas Vena-
ores cõtra omne Jobolorũ virus & pharma-
deleteria in Cincto (℘ capitis involucrũ
t) deferãt. Has ſordes Joh. Langius teſtatur,
met ex patulis infra Cervorũ oculos fora-
inibus eruiſſe, & in ſolo papyri involucro
enè olentes per ſeptenniũ illibatas ſervaſ-
. *Epiſt. Medicinal. lib. 2. ep. 24.* Quæ quãvis ita
e habeant: aliam tamen lapidis Bezoartici
enerationem Garzias ab Horto & Nicolaus
Monardis tradiderunt, dum Bezoares exi-
ni ſcribũt ex hirci quodã genere, Cervi ma-
gnitudine & agilitate, ſed cornib. in dorſum
eflexis, & corporis forma Capreis ferè ſimi-
i: quã ob cauſſam ab incolis *Capra montana*

vocetur, tametſi potiùs Cervicapra dici d
beat: pilo brevi & colore plurimùm cine
& ruffo. In ejus itaque animalis ventricu
naſcitur hic lapis, circa tenuiſſimã quanda
paleam ſemper augeſcens, & veluti multi
tunicis contextus. Invenitur verò hoc an
mal in India ſupra Gangen, montibus Ch
narum regioni finitimis. itemq; in Coraſ
ne & Perſia, & in Inſulis quæ à Vacca cogn
mẽ adeptæ ſunt, itemq; in promontorio C
morim, & nonnullis Maluccæ locis: quãdo
etiam in Peru. Etſi autem Orientales mer
tò præferri, atq; omnibus Perſicos antece
lere ſcribit Chriſtophorus à Coſta: teſtatu
tamẽ Monardis, etiam qui in Peru reperiun
tur, Orientalibus nequaquam inferiores eſ
viribus. quemadmodum conſtat ex epiſtol
Petri de Oſma & Xarayzeio, *29. Decemb. Ann*
1568. ad Nicolaum de Monardis ſcripta; quã
utpote rem omnem dilucidè explicantẽ, hî
adſcribere è re tua, Lector, fuerit. Jam ſunt
ait Petrus de Oſma, plures quàm viginti o
cto anni, quòd militiam ſequens, per has In-
dias peregrinor: in quibus non ſolùm, quæ
à te deſcripta ſunt, naſcuntur: ſed etiam ple-
raque alia; quorum fama nondum ad nos
pervenit, ob Medicorum huc à vobis com-
meantium magna ex parte negligentiã & in-
ſcitiam, quibus publica utilitas (quam ta-

n summam præstare possent) curæ non sed ut quæstui duntaxat serviant. Formā malis, ex quo lapis Bezoar extrahitur, in libro describis. Ea diligentiùs perpensa, imalium genus quoddam in istis montis frequens invenimus: valde simile iis hir-(nisi quòd cornibus orbum est) quos in ientali India reperiri tradis. Ruffi sunt loris, magna ex parte, & herbas salutiferas pascuntur (quarum magna est copia in ontibus, ubi ista animalia degunt) ita fuga-, ut solo tormentorum æneorum ictu ad-qui possimus. Decima quinta Junii hujus ni 1568. ego cum aliquot amicis ad vena-onem profecti sumus, in hujus regionis ontes: In eam quinq; dies insumsimus: & quot ex his, quæ dixi, animalibus confeci-us. Cumq; eorum causa venationem susce-ssemus, librum tuum contuleramus. Aper-itaq; maximo & ꝓvectioris ętatis animali, eque in ventriculo, neque in alia parte cor-oris lapides invenimus. quo factum est, ut ndicis animalibus similia non esse putare-nus. Percunctati Indi, quos, ut nobis inser-irent, deduxeramus, qua corporis parte la-ides hæc animalia haberent, se quidquam e lapidibus scire negabant: (ut sunt nobis nfestissimi, nec sua secreta nobis innote-

Animal lapidem Bezoar gignens.

Occasio inveniendi.

ſcere vellent) Indus tamen puer, decem a
duodecim annos natus, cùm videret, n
tantoperè id ſcire cupere, in animali rec
ptaculum quoddam, & veluti marſupiu
nobis oſtendit, in quod depaſtas herbas r
cipiunt, donec eas poſteà ruminatas in ve
triculum trajiciant. Ibi puerum ilicò inte
ficere voluerunt Indi, quòd nobis id indica
ſet: Eum tamen poſteà, nobis in venatio
occupatis, interceperunt; &, ut intelleximu
ſacrificarunt. Illud autem admiratione no
caret, hoc animal per totas has Indias (Occ
dentales intelligit) non reperiri, præterqu
in montibus iſtis regni Peruani. Nam eg
omnia Mexicana regna, omnes Peruana
provincias & regna, provincias & inſula
Maramnon, Floridam, & multas prætere
Occidentalium Indiarum regiones peragra
vi: attamen nusquam hæc animalia conſpe
xi, quàm in ſolis hujus regni Peru montibus
Sola etiam, quæ in montibus paſcuntur ani
malia, lapides iſtos præſtantes generare ob
ſervatum eſt. Nam quæ in planis pabulum
ſumunt, ut herbas minùs ſalubres depaſcun
tur, ſic etiam lapides eorum, tametſi utiles, ii
viribus non pollent, quibus præditi ſunt, qui
ab animalibus in montanis degentibus eru-
untur. Ex animalis igitur, quod ſecuimus,

bur-

ſulâ novē lapides exemimus, qui Naturæ
neficio iſtic creati videntur ex ſalutiferarũ
rũ herbarum ſucco, quę in burſulam illã
ngeruntur. Secuimus & alia hujus generis
malia, quæ confeceramus: in quibus o-
ibus lapides invenimus, plures aut pauci-
s, pro animalis ætate. Cœpimus iis uti eo
line, quē in tuo libro docuiſti, & adverſus
dem etiam morbos, in quibus ſanandis
rabiles eorũ effectus experti ſumus, quos
gum eſſet referre. Quæ omnia tibi acce-
referre debent non modò Hiſpani, ſed
am univerſus orbis, &c.

Addunt nonnulli, animal iſtud ſerpenti-
s quoq; veſci, partimq; in ſuccum & ſan-
inē, partim in lapidē Bezoarticũ eos con-
tere. Quo myſticè declaratur, ab iis vitiis
reb⁹ etiam adverſis, q̃bus alii ſuccumbere
omninò perire ſolēt, viro forti ac virtute
edito nihil periculi eſſe metuendũ; ſed eũ
up inde ꝓpter conſtantiã & recti judicii
pur magis cõfirmari, & ſpiritus alacriores
quirere. De quib⁹ exſtant Gregorii Nazi-
zeni verſiculi, è Græcis ita Latini facti:

Gravibus nihil movetur incus pulſibus,
Infracta caſus mens repellit anxios.

emque hoc Emblemate expreſſit Dn. *Ioach. Camerarius.*
achimus Camerarius, Inclutæ Reipub.

Norimbergensis Medicus quondam c
berrimus, *Centur. 2. Embl. 64.*

Nulla venena probis vitii sortisq́ malignæ
Obsunt: quin potius robora dant animis.

Diximus suprà, Lapides istos alios aliis g
viores & majores esse. quam in rem prod
est, iis regionibus, in quibus animalia la
dem Bezoar generantia inveniuntur, Ve
tores adeò peritos esse & exercitatos, ut qu
nam animalia majores lapides continea
solo conspectu dijudicare possint: atque
quidem, in quorum ventriculis majores
pides lateant, minùs mobilia agiliáve e
sed & lenta subtristiaq; apparere. quinir
extincta etiam interdum reperta, in quo
receptaculis lapides fuerint graviores, ut r
tulit Christophorus à Costa.

Animalium lapidem hũc gignentium venatores.

Facultates autem Bezoartici lapidis qu
attinet: scribit Garzias ab Horto, Indos
uti adversus deleteriæ facultatis medicame
ta. Ormuz verò & Corasonæ incolas ta
adversus violentorum animalium morsu
quàm contra omnes melancholicos mo
bos. quod probat Garzias. ideoque &
mala scabie, lepra, pruriginibus, impetigin
busque rectè hunc usurpari contendit. E
demque ratione etiam quartanis convenir
posse arbitratur. Ac quoniam exanthemat

Lapidis Bezoar facultates.

pustulæ, & herpetes in India admodum
cia sunt,& subinde ægros necant: solere
ægris per singulos dies pulverem lapidis
oar ex aqua rosacea propinari ad unum
alterum granum, magno cum successu.
od verò Petrus de Olma scribit, lapidem
m non haustum tantùm, sed & foris im-
itum mirificè venenis ac toxicis resistere;
antum,ut, ex Matthioli sententia, omnia
eret venena, si scilicet ita adalligatus fue-
, ut nudam sinistri lateris carnem contin-
: Negat tamen Garzias, se quenquam
lisse unquam, qui simili modo id fuerit
ertus. Illud autem constare, quòd ejus
lvis vulneri impositus, à mortiferis ani-
libus ictos liberet: iisdemque viribus pol-
t, apertis carbunculis in peste impositus:
andoquidem venenum exsugat. Cui
tentiæ & Petrus de Osma accedit, dum
lverem illum scribit vulneribus sagitta-
m toxico illitarum utilissimè inspergi: ad-
que lapidem Bezoar non tantùm cordis
fectibus auxiliari,& tineas ventris expelle-
, sed & præsentissimum esse alexipharma-
um perniciosissimi illius toxici, quo sagit-
s suas illinunt Indi, ad sese mutuò confici-
ndos, atque etiam nos Hispanos, (inquit)
uorum plerique post vehementes crucia-

tus & furores mortui ſunt ; nullum aux
um invenientes, ut rectè dixerit Garzi
Viros planè deploratos, atque à Medicis c
relictos hujus, lapidis uſu priſtinę ſanitati
iſſe reſtitutos. quod Claudius Richard
uno atque altero exemplo confirmavit. qu
rum utrumque Diomedes Cornarius ſ
hiſtoriis Admirandis raris inſeruit. Na
Reo cuidam Pragæ drachmam unam pulv
ris Napelli oblatam ſcribit. Cumque i
firrmus planè ſe deficere aſſereret, niſi ſtati
ſubveniretur: oblatis quinque granis lap
dis Bezoartici in vini modico, continuò cu
fuiſſe alleviatum. Similiter Viennæ cuida
ad mortem condemnato furi, ex Imperato
ris mandato exhibitum fuiſſe bolum ex A
ſenici pulveriſati drachma dimidia, cu
Conſerva Roſarum præparatum. Poſt cu
jus boni venenati deglutitionem, elapsâ fe
mè horâ unâ, ebiberit Bezoartici lapidis gra
na decem, in aqua Boraginis diſſoluta; &
exinde meliùs habere cœperit, & in priſti
num ſanitatis ſtatum fuerit redactus. E
quo concludit Cornarius, manifeſtum hin
fieri, Bezoar medicamentum eſſe regium
facile, placidum, omni periculo carens: &
ut Aretii verbis utar, pueris, mulieribus, &
ſenibus medicinam hanc vel ſub ipſo Canis

fervore,

vore, quo præcipuè tempore reliqua me-
imenta omnia ferè ſuſpecta ſunt, tutiſſi-
dari : quandoquidem corpus nullo alio
to alteret, aut debilitet, ſed maximè ro-
et. Quocirca in India, dicebat Gar-
,opulentiores bis ſe purgare ſingulis an-
Martio videlicet & Septembri : & à pur-
one quinque ſubſequentibus diebus
tinuis haurire in ſingulas doſes decem
us lapidis grana, macerata in ſtillaticio
rum liquore. atque eo remedio juven-
& membrorum robur ſibi conſervari
unt. Hoc amplius ſcripſit Chriſtopho-
à Coſta, Garziæ plagiarius, quoſdam hu-
lapidis pulvere ſingulis quindecim die-
uti, exiſtimantes eo medicamento partes
poris vitales, generationiſque membra
orari.

Tam præſtans itaq; cùm lapidum iſto-
Virtus ſit, nulli equidem mirum videri
et, quòd tanto in precio habeantur. Nam
Garzias teſtatur, habuiſſe ſe unum, qui et-
uinque duntaxat drachmas penderet, in
imet tamen India pluris, quàm ſexagin-
quatuor aureis Hungaricis fuerit em-
: ſuccreſcente autem tempore etiam
cium illorum adcreviſſe: ſiquidem nunc

Lapidis Bezoar preciũ.

omnes ad ejus regionis, in qua generant
Regem perferri oporteat: nec sine diffic
tate haberi inde queant. Quòd si Petro
Osma credimus, tantæ apud Indos dig
tionis sunt Lapides isti, ut in Idolorum su
rum delubris, quæ Guacas vocant, collo
tos eos habeant, & preciosissima quæq
veluti aurum, argentum, gemmas, moni
animalia, & pueros iis offerant: &, attesta
te Christophoro à Costa, in hæc verba p
rumpere soleant: Licet Deus omnia in h
minum utilitatem creârit: damnum tam
quodammodò esse, eum lapidem in aliu
usum convertere, quàm Principum & no
li stemmate progenitorum: quandoq
dem in plebis usum, loco lapidis Bezoar,
dicem *Moringæ* creârit. Nam arboris
lius Moringæ radicem, Unicornu & La
dis Bezoartici vires supplere, vereque ther
cam esse, qua vulgò Incolæ utantur, cù
adversus omnis generis venena, tùm con
morsus serpentium maximè noxiorum, ali
rumque insectorum & virulentorum a
malium, idem Costa præcedente capite d
cuerat.

Radix Moringa.

Sed quoniam, ex Matthioli sentent
Bezoar lapis propterea inventu difficil
quòd non desint paribus notis lapilli, q
tam

nen nullam adversus venena vim habe-
t: ideò operæ precium fuerit, de probandi
ione videre. Qua in re etsi Garzias ad-
dextros ait esse Lusitanos, ut facilè qua
regione singuli lapides nati sint, discerne-
& dijudicare possint: nolunt tamen Mer-
tores ea conditione eos vendere, ut an le-
imi sint, periculum emtori facere liceat:
uti Carolus Clusius prodidit. Ut autem
ulterinos à legitimis dignoscant, manibus
s comprimunt, deinde spiritu inflant.
am si aër aliquis permaneat, adulterini in-
cium est. quod Garzias tradidit. Cui ali-
n probandi rationem Clusius addit, cùm
t: Ducitur cum acu filum per toxicum
ierba ea *Balestera* vocatur) deinde per canis
t alterius animalculi pedem transmittitur
us, atque filum relinquitur in vulnere. Ca-
s illicò ex symptomate incipit sentire, quæ
omitari solent eos, qui toxicum biberunt.
ùm planè concidit Canis atque desperatus
detur, tum pulverem ab hoc lapide abra-
m & aqua dilutum Cani in os injiciunt. Si
uxilium senserit Canis, legitimi probatio
st: sin minus, adulterinum censent. Nico-
ius Monardis inde legitimi esse indicium
ribit, si priore laminâ demtâ, subsequens
nultò inveniatur splendidior: Item, si in me-

Lapidis Bezoar probatio.

1.

2.

3.

ditullio cavus ſit, & pulveris ejusdem cum la-
pide ſubſtantia plenus. Etenim qui adul-
rati ſunt, neque laminas ſplendentes haben
neque pulverem illum in meditullio con-
nent, ſed granulum aliquod, aut ſemen, ſ
pra quod Indi illum efformârunt. Sunt q

4.

hunc probandi modum putant certiſſimu
Calx viva in manu, ſalivæ pauco exſtingu
tur: mox lapide illo fricatur, atque calx fu
va redditur: quemadmodũ ille retulit, que
Sereniſſimus Saxoniæ Elector Auguſtus, a
ejusmodi lapides & alia precioſa apportan
ablegaverat in Portugalliam.

Lapis Malacenſis.

Nec verò ſilentio prætereundum eſt, La-
pidi iſti Bezoartico valde affinem eſſe lap
dem *Malacenſem:* quem unicè venenis reſ
ſtentem in Malaca inveniri tradunt; ſalter
in Pam Regni Malacenſis provincia: & qu
dem in felle Hiſtricis. Lapidis ejus colo
dilutioris videtur purpuræ, guſtu amaro
tangenti levis & lubricus, quemadmodum
Gallicus ſapor. Eſtque tanta in æſtimation
apud ipſos Indigenas, ob raritatem, ut è du
obus, qui Garziæ tempore ſimul reperti fue
runt, alter pro ingenti munere miſſus ſit e
qui pro Rege Luſitaniæ Indiam gubernaba
quod literis conteſtatus eſt ipſemet Garzia
ab Horto *libro 1. cap. 46.* Cui planè conſen-
tienti

ntia scripsit Johan. Hugo Linschotanus
ua *Navigat. in Indiam Oriental. cap. 87.* ni-
uòd in felle Porci lapidem istum inveni-
radit (unde & Lusitanis vernacula lingua
dra di Porco, id est, porci lapis dicitur) eun-
nque majori quàm Bezoar virtute adver-
venena laudari. Quòd autem lubricus
& Gallico smigmati similis, idem quoque
rit. Etenim usu ita exigente, inquit, la-
em in aquæ pelvim injiciunt: quo post
quod tempus exemto, aqua amaritudi-
nem contrahit, omnemq; veneni vim
tollit, ut experimentis est co-
gnitum.

DE RHABARBARO: ET CASSIA,

TIT. IV.

*R*Habarbari usus in medicamentis notus non erat, sicuti nec Cassiæ solutivæ *aut fistulatæ, quāquam* *ecies ipsas exstitisse non nego. De qua-* *m tamen virtutibus nihil dicam, Physi-* *s eas discutiendas relinquens.*

NOTAE sive COMMEN-TARII.

Rhabarbarum, quod singulare medi-
mentum, & veneratione dignum apud
mne humanum genus vocat Christopho
à Costa, Dioscorides quandoq; *Rheon*, int
dum *Rhian*, nonnunquam *Rhaponticum*
cit; Galenus *Rheum* & *Rha*; Plinius *Rha*
ma; Celsus, ut & Actuarius, *radicem pontica*
Pœni *Ravedsceni*; vulgus Medicorum *Rh*
barbarum, *Rheobarbarum*, *&* *Rhabarbarum*. I
si autem Johan. Mesues *lib. de simpl. cap. 5.* t
facit Rhei seu Rhabarbari genera. 1. Indi
quod Ravedsceni, & præstantissimum e
dicit. 2. Barbarum: quod generis nomi
sic appellat. nam omnes regiones, unde h
die affertur, maximè verò Troglodytica, B
bariæ nomen olim acceperunt. 3. Turcicu
quod omnium ait esse ignobilissimum atq
ignavissimum, fortè quòd ad Turcas vi
nos inde deferatur, Turcicum appellatu
à ponto enim, unde affertur, non longè i
distant. Paulus tamen, Actuarius, & Nic
laus Myrepsus, præter Barbaricum & Ind
cum, nullum agnoscunt. Et illud quidem e
Barbaria apportari dicunt: hoc, ex India a
locis Indiæ proximis, nempe Scenitis popu
li

Rhabarbari nomina.

Genera.

ut auctor est Stephanus de Urbibus Per-
s. unde & *Sceniticũ* à quibusdam nomina-
. Contrà literis contestati sunt Garzias ab
rto, & Christophorus à Costa, nullum o-
inò esse Rha-barbaricũ aut Indicum, sed
ımmodò *Chinense*: (unde id Persæ *Ravam*
ni; Mauritani pleriq; solummodò *Ravam*
ant) quod in interiore Chinarũ regione
ıtaxat natum, in urbem Cantan, nobilis-
ũ totius illius provinciæ portum & em-
ium, à Lusitanis inhabitatum, exportatur
; inde vel navibus in Indiã advehitur; vel
a via, & quidem ex eadem interiore Chi-
um provincia Camelis defertur per Tar-
iã & Uzbeque in Ormuz, & inde in Persi-
, Arabiam & Alexandriam: unde posteà
iversæ Europæ cõmunicatur. Et hoc qui-
n, quod Jumentis apportatur, minùs tere-
ıem & cariem sentire dicunt, quàm quod
vigiis advehitur: siquidem plus corrumpã
aromata, quæ per mare invehuntur, uni-
mensis spacio, quàm quæ terrestri itinere
portantur, totius anni tempore.

Omne Rhabarbarum nascitur in China.

Sciendum autem inprimis est, Rhabar-
rum Veterum tam Græcorum, ut Diosco-
lis, Galeni, Theophrasti, quem & Plinius
quitur; quàm Arabum, ut Serapionis &
vicennæ, à Recentiorum, cùm Græcorum,

Rhabarbarum Veterũ differt à Recentiorum Rhabarbaro.

ut Actuarii, Pauli, & Nicolai Myrepsi, tù
Arabũ, ut Mesuæ &c. rhabarbaro plurimù
differre: & quidem Loco, Colore, Odor
Pondere, & Facultatibus. *1. Loco:* Nam Vet
rum Rhabarbarũ ex Aquilonaribus regi
nibus, ubi Bosphorus & Rha fluvi⁹, qui hu
radici nomẽ dedit, exsistunt, afferebatur:
ex Dioscoridis descriptione *lib. 3. c. 3.* collig
tur, cùm ait: Rhabarbarũ nascitur in iis, qu
supra Bosphorũ sunt regionibus, unde etia
affertur: radix nigra (Plinius *lib. 27. c. 11.* cos
nigro similẽ dicit) Cẽtaurio magno simil
sed minor & magis rubens, sine odore, laxa
parum levis. Cùm quò planè congruit illu
Plinii *d. c. 11.* ubi Rhacoma, inquit, affertur e
his, quæ supra pontum sunt, regionibus, &
At Recentiorũ Rhabarbarũ ex meridiona
libus Regionibus ad nos defertur. *2. Color*
Veterum Rhabarbarum cum costo nigro si
militudinẽ habet, & nigrũ est, teste Plinio
At Recentiorũ neq; nigrum est, neq; ullan
cum costo habet similitudinem: imò flavum
potiùs exsistit. *3. Odore:* Veterum enim sin
odore est, ex Dioscoridis & Plinii descripti
one. Unde Galenus *Radicem inodoratam* ap
pellat *lib. de simplic. Medicam. ad Paternianum*
c. 228. At Recentiorum vehementer odora-
tum est. *4. Pondere:* Veterum enim leve est.
At

1. Loco.
2. Colore.
3. Odore.
4. Pondere.

Recentiorũ grave:& quò gravius, eò me-
s.5. *Facultatibus*: quia Recentiorum Rha-
rbarum purgat. At illi Veterum nulla pur-
ndi vis ineſt. Neq; enim Dioſcorides, ne-
ie Plinius, neq; Galenus, nec Veterũ præ-
reà quisquã Rhabarbaro unquam uſi ſunt
alvum ſubducendam: ſed potiùs illi ma-
mam adſtringendi vim adſcripſerunt: ſic-
ie ſanguinem exſpuentibus, Cœliacis, &
yſenteriacis conferre dixerunt. Sic Aëtius,
ui ſub Conſtantino Magno vixit, inter ea,
uæ adſtringendo ventrem cohibent, Rheũ
onticũ recenſet, *Sermone 9. c. 47.* Et Avicen-
a *ſecundi Can. c. 585.* Rhabarbaro nullã pur-
andi poteſtatem tribuit, ſed diverſam po-
ùs. alibi enim inter medicamenta alvũ co-
ibentia id enumerat. *Fen. 16. can. 3. tract. 1. c. 4.*
ed nec ſuccedaneum ejus ulla purgandi fa-
ultate eſt præditum. Nam Veteres pro ſuo
Rha ſeu Rhabarbaro, ſive Rha pontico, uſi
ùnt Centaurio magno. Galenus enim in
ibello περὶ ἀντιβαλλομένων inſcripto ait: pro
Rheo Centaurium uſurpandum. Nicolaus
autem Myrepſus, pro Rheo non tantùm
Centaurio majore, ſed & radice Symphiti
utendum eſſe docet. Si enim, inquit, deſti-
tuaris Rheo; Centaurio magno aut radice
Symphiti utendũ. Jam verò nullus Veterum

5. Facultate.

unquam fuit, qui Cētaurio aut Symphiti r
dici purgatoriam facultatē inesse scripsisse
Deniq; id ipsum etiam testatur experienti
Nam Rhaponticū illud, quod D. Gerard
Caroli V. Imperatoris apud Solymanu
Turcarum Imperatorē Orator, propriis ma
nibus in Ponti regionibus eradicatum, i
nostras regiones invexit, itidem purgandi f
cultate destitutum est. Hujus enim drachm
rum duarū pondus datum, alvum haud mo
vet, sed potius adstringit. quod pluribus p
sequitur Leonhardus Fuchsius *lib. 1. de compo
Med. c. 84. & lib. 1. Paradox. medic. cap. 4.*

Incolæ non transmittunt nobis Rhabarbarum excoctum: contra Mesuen.

Quod verò scribit, Mesues, Regionis eju
in quo Rhabarbarū nascitur, incolas sive in
digenas, illud dies quinque macerare aqua
deinde succum exprimere; è quo ad Solem
depurato trochiscos parare soleant, Regi
bus & principibus viris purgandis idoneos;
reliquum verò exsuccum & exanimatum,
& vi purgatrice tota, aut propè tota privatū
ad alios transmittere: Id & pro fabula ha-
bet, atq; inde ortum arbitratur Christopho-
rus à Costa, quòd nonnulli gentiles Merca-
tores Rhabarbaro fungosiori & vetustio-
ri (ut faciliùs à corruptione liberent, néve
teredo, quæ id erodere solet, innascatur) aquā
tepidam affundant; deinde lineis pannis
emun-

ndatum bacillis aut filo trajiciant, &
ccent,ut nonnulla foramina piperis te-
ſſimè triti polline & cera obturent,dein-
probè ſiccatum in pſylli ſemine adſer-
t. Hæc mihi,ait Coſta, retulit mercator
narinus,vir probus; ſanctéq; affirmabat,
luntaxat fieri ad præſervandum à corru-
one Rhabarbarum:addebatque,id Rha-
rbarum, in quo conſpiceretur foramen,
o trajectum pependiſſet, ea ratione præ-
ratum fuiſſe,neque ideò improbari, neq;
ſam aquam multum de ipſius viribus
traxiſſe. Cæterùm de Rhabarbari tempe-
mento, duplici ſubſtantia & viribus, vi-
atur Meſues *libro de ſimplicibus cap.5.* Mihi
is fuerit,hiſtoricam ejus cognitionem ex
ptimis quibusque auctoribus collectam
c tradidiſſe. quod & in Caſſia ſolutiva e-
arranda ſequar.

Caſſia ſolutiva.

Ait Garzias ab Horto *cap.29.* Caſſiam
uctum eſſe arboris,pyri magnitudine, fo-
is mali Perſicæ, anguſtioribus tamen ali-
uantùm & virentibus: floribus geniſtæ
erquàm ſimilibus, luteis, cariophyllum
dore æmulantibus: quibus decidentibus
xſiliant oblongæ ſiliquæ,virentes admodũ
nte maturitatem, ſed quæ per maturitatem

nigrescant, longitudine interdum quinq
palmorum, nunquam verò infra binos pa
mos.

ejus natales. Nascitur non in India tantùm, & qu
dem per universas Indiæ provincias; sed
in Ægypto quoque. Unde & siliqua Æg
ptia, & à forma atq; colore Cassia fistular
fistula nigra, uti & ab effectu Cassia soluti
nuncupatur. Et quoniam ea in locis sylve
stribus etiam absq; satione nascitur: non m
rum, tantum ejus proventum esse, ut to
Europæ, atque adeò universo Orbi sufficia
Neque enim ex Orientali tantùm India, atq
Mēphi & Alexandria Ægypti hodie ea mit
titur: sed & ex America, & quidem Insuli
D. Dominici & Johannis de portu divite, i
Orientem, unde priùs deferebatur, plure
naves eâ onustæ vehuntur, quàm Cantabr
ferrum mittunt: ut testatum reliquit Nico
laus Monardis *in historia simplicium Medi-
cam. ex Novo Orbe delator. cap. de Cassia soluti-
va.* quo in loco etsi Cassiam istam Oriental
delectus. longè præferre videtur: non desunt tamen
qui hoc ejus judicium improbent, ut Caro-
lus Clusius notavit: asserentibus contrà
Garziâ & Christophoro à Costa, optimam
esse, quæ ex India Orientali deferatur, &

qui-

dem locis ad Septentrionem magis ver-
tibus, ut in *Cambaya*: item quæ crassa, gra-
& in qua nihil sonet, cùm quatitur; cùm
em frangitur, splendet, & pulpamento
ro seu atramentario plena est: ex Johan-
Guintherii Andernaci sententia, *in Com-
ntarii secundi dialogo 5.*

Sed ne vocabulorum homonymiâ de-
iamur: sciendum est, aliam esse Cassiam
abum, de qua nobis hîc sermo est; aliam
ræcorum veterum. Arabum enim Cas-
, quam partim in India, partim in Ægy-
o nasci diximus, siliquas habet prælongas
teretes, utrinque fastigiatas, duos fe-
pedes proceras, carne intus nigra, gu-
ı prædulci, sed planè medicato, ligneis
stinguentibus membranis, & ossibus si-
quarum intercursantibus. Græcorum
rò, teste Galeno, *libro de Theriaca ad
ison.* rubescit & rosam exspirat, sicut et-
m dulcem gustum præ se fert, fistulis ple-
a, & vinum naribus obolens, & aroma-
ım modo vehementer odorata. Diffe-
unt etiam Usu & Viribus. Nam Arabum,
ε quæ hodiè in officinis venditur, ad leni-
ndam alvum pulchrè conducit. At Græ-
orum id non facit. Ea enim urinam atque

Cassia Arabum, & Græcorum antiquorum differt.

1. *descriptione.*

2. *Viribus*

menſes cit,aliasq; vires à priori diverſas h[abet]. Illa itaque Caſſia,de qua Arabes ſc[ri]bunt , veteribus Græcis planè incogn[ita] fuit. Neque enim Galenus, neque Dioſc[o]rides ejus mentionem faciunt. Unde ſi [in] Græcorum libris Caſſia fiſtula legatur; n[on] illa intelligenda eſt, de qua Arabes & rece[n]tiores agunt : ſed Caſſia lignea ſeu odorat[a]; ut ſatius fuerit, Arabum Caſſiam vocare *ſ[o]lutivam*, aut ſiliquam Ægyptiam ; Græco[rum] autem Caſſiam *ligneam* ſeu odoratam quemadmodum Fuchſius putavit *lib.1.para[d]dox.cap.5.* vel ideo,quòd hæc ſpecies quæda[m] Cinnamomi,imò ipſum Cinnamomum ſi[t], ut ait Garzias *lib.1.cap.15.*

Porrò de vi & facultatibus Caſſiæ con[ſu]lendi erunt Medici. Illud ſaltem hîc diſ[]quirere lubet : Cùm Meſues *libro de ſimplici[b.]* *cap.6.* dicat, Caſſiam absque nocumento & mordicatione ſolvere, ita ut & prægnanti[]bus conveniat; quî fiat,quòd idem ſcripſerit Caſſiam inteſtina debilia & lubrica habenti[]bus obeſſe? Sed reſpondet Johan. Coſtæus in ſuis ad eum locum annotationibus, id non eò contingere, quòd Caſſia flatus & tor[]mina ventris excitet : ſed quòd nimis levia reddat inteſtina iis,qui ſponte levia habue[]rint. Solere enim id nonnunquam accide[]re

An Caſſia ſit flatulenta.

liquib',ut aſſumto vel leviſſimo medica-
nto alvus per dies multos reddatur lubri-
ac ſi inteſtinorum levitate laborēt. Hinc
ſues Caſſiæ adſtringentia quædam admi-
re jubet. Ridiculum verò inprimis eſt,
òd crediderunt nonnulli, Regionis ejus,
i Caſſia naſcitur,incolas continua alvi ſo-
tione laborare: quòd boves,quarum car-
bus veſcerentur,Caſſiam ſolutivam depa-
erent. Nam arbores altiores ſunt,quàm
à Bobus depaſci poſſint: neque tanta eſt
borum iſtarum copia(quantum quantum
iam Caſſiæ proventum eſſe diximus)ut in-
nitum Vaccarum numerum (quas multas
uidem alunt, ſed nullius carnibus indige-
e veſcuntur)ſuſtentare poſſet. Deinde cùm
uro cortice ſit prædita ſiliqua, veriſimile
ſt,vaccas graminis pabulum, quod ſemper
erè iſtic viret,iſtarum ſiliquarum aviditate,
uàm maximè etiam has poſſent pertinge-
e, non relicturas. Quod ipſum cùm ab
incolis quæſiiſſet Garzias, non mediocrem
ſe illis riſum moviſſe ſcribit. Sanè quòd
flatus tormina excitat Caſſia; id non tam
Caſſiæ, quæ ſi ad nos recens atque integra
deferretur, nunquam tale quid cieret; ſed
Mercatorum vitio & dolo adſcribendum
eſt. Nam ut pinguior & minùs vetuſtior ap-

Incolæ Regionis, ubi Caſſia naſcitur, an laborent continua alvi fluxione.

pareat Caſſia, ſolent Mercatores & pharm
copœi eam in arena madida, & locis humi
adſervare. Unde mirandum non eſt, ſi exc
mentitio eo humore oppleta, flatus poſtm
dum & tormina excitet: ut Joh. Coſtæus
Meſuem annotavit.

DE SACCHARO.
Tit. V.

Saccharũm.

*Acchariũ quoq́ olim quidẽ fui
ſed nõ admodũ magna ejus er
noticia, & nec alium in finen
quàm in medicina facienda uſurpabatu
Retroactis jam aliquot centum annis, in
ventus eſt conficiendi illius modus: & no
ſtra hac ætate quidam Venetiis artem eju
expurgandi & perficiendi reperit; eaq́ e
inventione ultra centena millia aureor
adquiſivit. quas opes filio ſuo Equiti reli
quit, qui & planè eas conſumſit. Hodie a
eam ſubtilitatem deducta eſt ars iſta, u
Rhabarbarum, Nuces pineæ, piſtaceæ, Cin
namomũ, & aliæ ſpecies Saccharo condiã
tur, atq́ ita quaſi recentia adſerventur.
Efformantur quoq́ ex Saccharo figuræ, &
ima-*

ıguncula pulcherrimæ; nec non omnis ıeris fructus repræsentantur, ita ut na- ales & veri videantur. Id quod à Ve- ibus fieri non poterat, ob Sacchari, quod n erat, paucitatem opinor.

NOTÆ sive COMMEN- TARII.

Valdè anceps est quæstio, Utrùm Saccha- m, quo hodie utimur, etiam Veteribus fu- t cognitum. Qua in re ca utendum erit tinctione, quam adhibitam video ab Le- ıhardo Fuchsio *lib. 1. de Composit. Medicam.* ɔ. *10. & lib. 1. paradox. Medicin. cap. 35.* qui- ıs ex locis historicam utriusque cognitio- m haurire lubeat. Saccharum itaq; Fuch- ɔ duplex est: Veterum & Recentiorum. Ve- rum rursus duorũ est generum. Et quidem ıimi generis Saccharũ nihil aliud est, quàm Iellis species. Unde & de illa, inter mella lo- ıuntur Veteres. Nam & Dioscorides *lib. 2.* ɪp. *75.* & Galenus *lib. 7. de Simplic. Medicam.* ıcult. *& libro 8. de Medendi ratione cap. 4.* & linius *libr. 12. cap. 8.* unanimes scribunt, hoc ɔsum Saccharum esse mellis in calamis con- reti genus, in India atque felici Arabia in- entum, & illinc advectum. Quin-etiam

Saccharum Veterum duplex.

1. Mellis species.

Seneca inquit: Ajunt inveniri apud In
Mel in arundinum foliis. Is utique mell
ros, Salis modo supra calamos sive arun
nes coactus & concretus, Archigeni *Me*
rundineum, quòd noctis frigore primum a
glutinatum arundinibus, mellis speciem h
beat; Paulo Æginetæ, à jam dicta concreti
ne & natali solo, *Sal Indus* fuit nuncupat
quia scilicet interdiu calore Solis super
niente induretur, & ita concrescat, ut Sa
effigiẽ capiat. Quibus accedit, quod Alexa
der Aphrodiseus *lib.2.problem.74.* in hæc ve
ba scriptum reliquit: Quod Sacchar In
appellant, mellis coagulum est, Sole coge
te rores, convertenteque ad mellis dulced
nem. Saccharum autem antiquorum prin
generis, à Sale Indo nihil differre, ostend
inprimis antiquissimus scriptor Archigene
id Salem Indicum, & arundineum mel vo
cans. Sed & Paulus Ægineta *lib.2.cap.54.*
Archigenis auctoritate, Salem Indum ne
diversum esse à Saccharo innuit, dũ ad asp
ram linguam plurimùm conferre scribit.
quod omnium maximè descriptio ejus ind
cat, quã ponit: Sal Indicus colore quidem &
concretione cõmuni sali nihil dissidet, gust
autem melleus. Avicenna etiam *Fen.1.Can.*
4.tract.2.cap.23. Paulum sequens, de asperi
tat

à Sale Indo nil differt.

e linguæ febricitantium, inter cætera sic
bit: Aut teneat in ore salem, qui aspor-
ur de India, & est in colore salis, & dulce-
e mellis: & sumat de eo, secundum quod
it Archigenes, quantitatem fabæ unius.

Alterum genus Sacchari Veterum, seu
ustioribus scriptoribus cognitum, ex a-
ndinibus quibusdam, vel ex earundem ra-
cibus exprimebatur: eoq; tũ veluti liquido
elle, tum in cibo, tum in potu utebantur.
inc est quòd à nonnullis Mauritanis sit
el Cannæ nominatum. Idq; ex Ægypto &
dia maximè afferebatur. Fuisse autem id
enus Sacchari Veteribus cognitum, versi-
uli Narbonensis Varronis docent;

2. Mel cannæ, ex arundinibus expressum.

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeunt succo contendere mella.

Lucanus, quem C. Cæsare & L. Cæsiano
Coss. natum esse cõstat, tertio Pharsaliæ e-
jus Sacchari meminit eo versu:

Quiq; bibunt tenerâ dulces ab arundine succos.

Statius Papinius , qui Nervæ Imperato
temporibus claruit, *lib. 1. Suar. Sylvar.* de e
dem Saccharo ita ſcribit:

Et quas præcoquit Eboſia cannas.

Strabo, quem ſub Octaviano celebrem fu
ſe liquet, *libro 15.* non ſolùm arundines ill
exprimi, ſed & decoqui ſolitas fuiſſe, mem
riæ prodidit, ſic ſcribens : Eratoſthenes a
borum radices, præſertim magnarum arur
dinum, & naturâ, & decoctione dulces eſ
tradit. Solinus, qui Plinii contemporaneu
fuit, *cap. 65.* de India ſcribens, inter alia ita ai
Quæ paluſtria ſunt, arundinem creant it
craſſam, ut fiſſis internodiis, lembi vice ve
ctitet navigantes: E radicibus ejus exprimi
tur humor dulcis ad melleam ſuavitatē. Ga
lenus quoq; *l. 4. de Simplic. Medicam. facultat*
c. 14. arundinum illarum in Ægypto naſcen
tium dulcium, unde melleus ille humor ex
primebatur, meminit.

Saccharum Recentiorū. Recentiorum, ſeu Officinarum Saccha
rum, eſt ſuccus à planta bene contrita ex
preſſus, calore ignis plus minúsve excoctus
coactus & defecatus. Tradit autem Manar
dus *l. 2. Epiſt. Medicinal.* ſe à Luſitanis & Si
culis cognoviſſe, plantam è qua Saccharum
exprimitur, exteriore quidē ſpecie arundi
ni magnæ ſimilem, interiore verò ſubſtan

tia

ıldè eſſe diſſimilem. pulpoſam enim eſ-
avem, mollem,& ſucci plenam : cùm a-
o ſit levis,dura & vacua.
ſaccharum quò plus coquitur,eò magis
& elaboratius fit, candeſcit & dureſcit.
tio namq; depurat,defecat & cogit.ideò
ıultiplici coctura, diverſos quoq; boni-
gradus recipit.
Proinde primò plantam illam arundini
lem excoquunt:deinde flava pars ſecer-
r,& Saccharum exſiſtit.Hoc iterum co-
poteſt,atq; ita candidius fit & cõcretius.
ọd ſi tertiò coquatur , maxima in eo &
loris & denſitatis fit acceſſio. Quartùm
uintùm quoq; concoqui ſolet, donec
ie aluminis ſciſſilis ferè trãsluceat.hocq;
us *Candidũ*,ſeu,ut hodiè loquũtur,*Candũ*
; *Taberzeth* barbaris vocabulis nominãt.

Saccharum Candi.

Saccharum Candi eſt res factitia ex Sac-
ro quater vel quinquies excocto,majoris
eſtus faciendi gratiâ per Seplaſiarios Ve-
os confecta. Hi arundines etiam immit-
ıt, ut ſupra has videri poſſit conglobatũ.
oſſypio denique involvunt,ut navi ex O-
ntalibus regionibus advectum putetur.
Saccharum quando primò coquitur, ad-
c lentum ac feculentum eſt. Deinde verò
nper magis atq; magis defecatũ, durius,ac

solidius fit, donec ad bonitatis fastigium p
venerit, ac perfectionis finem consequut
fuerit. Hinc illud hodiè *Finum* Sacchar
appellatur purissimum & præstantissim
nomine à Fine mutuato: quia candore,
ritie, ac suavitate ad finẽ bonitatis perve
rit. *Infimum* autem est lentum, humidum,
gricans, insuave, feculentum, & primæ de
ctionis nominatur. Inter hæc duo extre
duo quoq; sunt media. Alterum quidem
fimo proximum, secũndæ decoctionis:
terum verò Summo proximum, tertiæ
coctionis dictum.

Finum Saccharum.

Infimum.

quale sit optimum.

Saccharum itaque nostrum optim
& præstantissimum est, quod durum, soli
& mutuo metarum allisu sonorum, ligni
ci & solidi instar, exsistit: tamen ob siccit
& imperceptam raritatem leve, dulcissim
candidissimum, & nivis in morem scint
lans, cohærens: quale *Valentinum* in me
pyramidum æmulas coactum, parvas po
deris libræ unius & dimidiæ; carissimum
cõfectionibus siccis aptissimum. Illi dotib
& precio est proximum, quòd *Madere*
Medere appellant: sed in metas ponde
librarum 6.7.8.9.10. formatur; confecti
nibus expetitum. Affertur & Saccharum
Canariis, in ripa fluminis Nigui nunc dict
ins

Valentinum.

Madere.

Canariæ.

lis,olim Fortunatis : etiam intus albi-
,bonitate prædictis inferiùs,metis con-
; maximis, pondere librarum 10.12. *I-
iliſſimum*,eſt foris albidum, intus ſubru-
n,tanquam alio fartum, & foris alio te-
n,metis æqualibus, omnium glutinoſiſ-
um. quod quidem condituris ſive con-
ionibus ſiccis ineptum eſt; liquidis autē
it, Syrupis ſcilicet, Conſervis, & ſimili-
quia miſturâ vilitatem ſuam tegit. Id ſi
e ſentit (nam eo Naves ob gravitatem
rrant) efficitur id,quod vulgò Rubrum
ant. quanquam ſunt,qui Rubrum Sac-
rum, ſpumam & ſpurcitiem omnis Sac-
ri ſe coquendo purgantis exiſtimant, ut
Sylvius *lib.1.de Simplic.medicam.natur.*tra-
t : quemadmodum quod purius & can-
ius eſt, Officinæ Finum appellant.

Ignobiliſſimum.

Noſtrum igitur Saccharum à Veterum
charo primi generis differt Materia,For-
,Efficiente,Loco,Uſu & Viribus. *1.Ma-
a* : quia Veterum Sacchari materia eſt
l & Ros: Noſtri autem,eſt plantæ ſuccus.
æ certè ita diſtant,ut planta & aqua.*2.For-
* : Nam Dioſcorides & alii Veteres Sac-
rum ſuum,quo ad conſiſtentiam & con-
tionem,ſalis modo fragile dicunt: Plinius
am gummi inſtar candidum eſſe ſcribit.

Noſtrū Saccharū à Veterum Saccharo primi generis differt.

1. *Materia.*
2. *Forma.*

Contrà Noſtrũ priusquàm excoquatur,
lore potius nigricans & ſubflavum, q
candidum exſiſtit: nec dẽtibus perfring
ſed per ſuccum deglutitur. *3.Efficiente*:
Veterũ Saccharum primò noctis frigus
glutinat, dehinc superveniẽs Solis calor
durat. At Noſtri Sacchari efficiens prim
eſt ipſa plãta; ſecundũ, artifex calor ignis
quens & defecans, & demum in hanc, q
videmus, metæ formã in ligneis vaſculis
ducens. *4.Loco*: Veterũ enim Saccharum
India & felici Arabia tãtùm in arundini
& illarum foliis naſcitur. At Noſtrum in
ciliæ & Canariæ Inſulis: ubi nimirum p
plantæ, effigie tantùm arundini ſimilis, i
Saccharũ continet. *5.Uſu*: Veterum Sacc
rum, teſte Plinio, tantùm ad medicinæ u
accommodabatur. Noſtrum autem ad da
ſuaviſſimas faciendas adaptatur: adeò ut n
lum magnificum jam ſit epulum, quod n
multo ſit Saccharo conditum. *6.Viribus*:
terum Saccharum, teſte Dioſcoride, alvo
idoneum, & ſtomacho utile. Noſtrum a
thoraci potius, quàm ventriculo accomm
dum experimur. Præterea Veterum, at
ſtantibus Galeno & Paulo, ſitim non affe
hoc eſt, ut Avicenna *lib. ſui Canonis 2. cap. 7*
explicat, minorem, quàm mel, ſitim effic

N

3.Efficiente.

4.Loco.

5.Uſu.

6. Viribus.

ſtrum verò non minorem ſitim, quàm
ipſum excitat. quod certè cotidiana con-
nat experientia.

Hactenus, quomodo Noſtrum Saccha-
n à Veterum Saccharo primi generis dif-
at. At ab eo, quod ſecundi generis eſſe di-
nus, Noſtrum nõ quidem genere differt:
m quemadmodum illud fuit arundinum
cus; ita & Noſtrum. Differunt tamen in-
ſe aliqua ratione, quòd Veteres Saccharũ
um magna ex parte ex arũdinibus expreſ-
unt: licet interdum etiam decoquendo,
ex Strabone, Statio, & aliis ſuprà oſtẽſum
it, extraxerint. Noſtrum verò decoctio-
e tantùm efficitur. Siquidem Sacchari a-
ndines minutim conciſæ ignis calore tan-
ſper decoquũtur, donec univerſus liquor,
u efferveſcens, igneq; conſumtus, in Sac-
harum, ſalis modo in vaſe concreverit, in-
ureturque ac dealbetur. Ex quibus ma-
ifeſtum fit, priſcos non ignoraſſe quidem
anc rationem decoquendi Saccharum: ſed
le induſtria eo uti noluiſſe, fortè quòd ſuc-
us ille expreſſus, ſuaviſſimum eis potum
præberet. Maluerunt igitur eo liquore, ob
melleam ſuam ſuavitatem pro potione u-
ti, quàm ignis calore, ut hodie fieri ſolet,
ad ſalis conſiſtentiam ac duritiem deco-

à Veterum Saccharo ſecundi generis non differt genere.

Saccharum Noſtrũ quomodo conficiatur.

Veteres non ignorarunt modum coquendi Saccharum.

quendo deducere. Poſtquam verò ſpes lu
quotannis arundines incidere,adeoq; art
& modum,quo liquor ille iis ipſis priùs m
nutim conciſis, ac deinde decoctis, ad ſa
conſiſtentiam redigere Indos docuit: veri
mile eſt, quòd ſpe illa lucri allecti, ſucco e
preſſo pro potu uti deſierint. Aut certè cù
ſuccum illum incorruptum in alias,& max
mè diſtantiores regiones transferre hau
potuerunt; in eam, quæ hodie affertur, fo
mam redigere voluerunt. Quapropter cù
Veterum Saccharum ſecundi generis,& no
ſtrum ſive Recentiorum, ex eadem arund
ne colligantur; ut inter ſe genere differan
fieri nequit. Differunt autem hac ſolùm ra
tione, quòd Noſtrum arte duntaxat & ign
præparetur, ideoque artificiale ſit: Veterun
verò interdum expreſſum, aliquando deco
ctione elicitum & extractum: ſicq; natural
& artificiale fuerit. Quibus ita conſideratis
nequaquam cum his pugnabũt,quæ Johan
Langius ſcripta reliquit *Epiſtol. Medicina*
lib.1.Ep.64, antiquorum Saccharum à noſtro
non diverſum eſſe contendens. Sacchar

Sacchari vis & uſus.

porrò vis & uſus cui ignotus eſſe poteſt? A
cria lenit: acida retundit: ſalſa ſuaviora
reddit: auſteritatem vincit: acerba miteſcere
docet:

ret: fatuis & insipidis sensum tribuit: &, paucis dicam, omnium saporum domitor eri potest. Tum verò Seplasiariorum offi- æ quot figuras, effigiesq; ei tribuunt? nū ctuum, olerum, animalium quadrupedū volucrum? quot semina eo incrustantur delicias hominis? Certum est, in eo mon- ificum esse Gulæ ingenium. Nihil hodie nè sine Saccharo ventri conditur. Saccha- m panificiis additur: Saccharum vinis mi- etur: aqua Saccharo suavior salubriorque: rnes Saccharo asperguntur; pisces, ova. ec pluribus locis utimur sale quàm Saccha-). *Joh. Bruyerin. de re Cibaria lib. 10. cap. 8.*

DE MANNA.

TIT. VI.

Manna.

MAnna etiam nota quidem fuit Virgilio, qui eam Roscida mella dicit; itemq; Plinio, Galeno & a- liis: sed, meo quidem judicio, virtutes ipsi- us ignorarunt: ideoq; medicamentis eam nō adhibuerunt. Idq; voluisse puto Averroëm & alios Arabes, dum ante se incognitam hanc fuisse scribunt. Ipsa per se non tan-

tùm delicata est, sed & aliorum medic[…] mentorum amaritudinem mitigat. In u[…] quoque hodie sunt alia Simplicia, à Veter[…] bus non usurpata: sed quæ non adeò m[…] gni momenti sunt. Itaque his omißis, a[…] Artes progrediar: & primùm quidem a[…] Alchymiam.

NOTAE sive COMMENTARII.

Quemadmodum in plerisque aliis, qu[…] hactenus fuerunt exposita, ita & hoc loc[…] cavendum erit, ne verbi homonymiâ deci[…] piamur. Inter Mannam igitur Græcorum & Arabum, distinguendum inprimis est[…] Nam Greci, præsertim vetustiores, per Mannam nihil aliud intelligunt, quàm pulvisculum seu pollinem thuris confracti, cui admistum nonnihil est corticis thuris: hoc est, exiguas ex magnis fasciculis glebísve thuris micas, concussu motuque, dum ad nos advehitur, elisas, à thure levigato diversas, & cum fragmentis quibusdam exigui corticis thuris permixtas. Græcorum itaq; Manna nihil aliud est, quàm mica thuris, concussu elisa. Hanc enim *Mannam* vocari Plinius testatur *lib. 12. cap. 14.* quæ in hoc differt à pulvere thuris, quòd Manna thuris semper aliquid

Manna Græcorum.

corti-

orticis thuris admistum habeat: pulvis, non
em. Olim namq; tota thuris substantia tri-
riam fuit divisa: in Thus ipsum, Corticem
huris, & thuris Mannam seu pollinem. At
Arabum Manna est substantia ex Rore ori-
inem habens, in quosdam seu globulos, seu
ranula collecta, coloris albi, consisten-
iæ solidioris, saporis suavis, in arborum
frondes, ramos, & quandoque in terram de-
idens.

Arabum.

De materia hujus Mannæ antiqui val-
lè dubitarunt. Plinius *lib. 2. cap. 12.* tres opi-
niones eorum, qui de hoc disputarunt, re-
censent. 1. Alios nimirũ putasse, esse sudorem
cœli. 2. Alios, salivã siderum. 3. Alios, succum
aëris se expurgantis. quæ tertia opinio licet
sit verisimilis, valdè tamen obscura est. Con-
stat autẽ hoc ferè inter omnes, qui de Man-
næ materia aliquid solidi affirmârunt; Eam
constare ex vaporibus sublatis in regionem
aëris, ex infimis corporibus, ex terra & aqua:
qui vapores à terra & crassiori materia ex-
purgati, deinde calore Solis percocti & quo-
dammodò pinguiores redditi, subsequentis
noctis frigore condensantur: condensati au-
tem in folia, frondes, terram decidũt. Quòd
verò hæc sit Mannæ materia, potissimùm ex
eo potest elici, tum quòd non nisi tempore

Vera Mannæ materia.

æſtivo, ubi caloris qualitas eſt ferventiſſim
& noctes ſequentes frigidiſſimæ, Manna re
periri ſoleat: tum quòd iis in locis aut regio
nibus reperiatur, ubi æſtus Solis ſunt vehe
mentiores: ſicuti in Ægypto & aliis in locis
atque etiam in parte Italiæ.

Manna Iſraëlitarum, an eadem cum noſtra.

Videtur noſtra Manna ejusdem eſſe gene
ris cum illa, qua Iſraëlitæ in deſerto aliquam
diu, tanquam cibo nutriti ſunt: *Exod.16. &*
Num.11. Idq; diſertè affirmat Franciſcu
Valleſius *libro ſingulari de ſacra Philoſophia, cap*
57. & Joh. Franciſcus Picus Mirandulæ Co-
mes, his eruditione plenis verſibus:

——— Nubes
Sed placidum rorem verno liquefacta tepore
Gignit, ſi pulſis nebulis Nox ipſa refulſit.
Hæc etiam ſemen Coriandri imitata rotun-
dum
Cogitur, & ramis frondoſæ ſtirpis adhæret:
Flavam corporibus bilẽ eductura. Sed olim
Dum Judæa cohors ſitientibus exſul arenis
Degeret, in paſtum cecidit divinitus. inde
Attoniti patres, Man hu, dixêre vetuſti.

Idq; vel ideò verum putandum eſt, quòd
Notæ hujus illi conveniant. Nam Mannæ
Iſraëlitarum tribuitur: 1. quòd confertim
nocturno tempore inſtar pruinæ decidebat.
2. quòd ſaporis erat ſimilis, ac ſi quis farinã
ali-

quam cum melle commisceret. hęc autem
nnia reperiuntur & in nostra Manna. 3.
iòd à populo Israëlitico non nisi anteluca-
) tempore colligebatur. Sic & in Manna
ostro tempore peculiariter hoc observatur,
: necessariũ sit, eam colligi, priusquàm Sol
riatur: quandoquidem eo exorto, Manna
issolvitur & evaporat, ut nulla deinde repe-
atur. Dices; si Mannâ pro alimento & cibo
si fuerunt Israëlitæ, quî fieri poterat, ut non
ıxatis ac dissolutis corporibus perirent. pro-
ectò ipsimet sentiebant hunc cibum esse le-
em. Nam *21. Num.* ita conquerebantur: A-
ıima nostra jam nauseat super cibo isto levis-
imo. at verò cibos leves, & qui solidam sub-
tantiam corporibus non tribuunt, medica-
nenta etiam esse atq; expurgare, Hippocra-
es testatur *Libello de Medicam. expurgan.* Et
ieri quidem potuit, ut principiò is cibus illis
contulerit, ut medicamentum, ad deponen-
dam cacochymiam, quam ex esu cucumerũ,
peponum, porrorum, cæparum, & aliorum,
quibus multo tempore in Ægypto erant ci-
bati, contraxerant: expurgatis verò jam con-
suetudo fecerit idoneum & suavem cibum.
Quid, quòd lenientibus medicamentis hoc
peculiariter inest, ut propter familiaritatem,
quam cum natura habent communem, faci-

limè in nutrimentum convertantur? idqu
tum potissimùm, si quando aliud alimentur
naturæ non statim exhibeatur. Cùm igitu
Israëlitæ sola hac Manna pro solo nutrimen
to usi fuerint: non mirum est, eos quoq; ali
moniam inde sumsisse. Quibus accedit, quò
consuetudo etiam ex venenis potest cibun
reddere idoneum, præsertim si lenta & mo
derata ea primùm fuerint: tum enim in cor
poribus humanis venena & pharmaca ill
digeri, & in alimoniam converti, Medici
placuit: quum nihil nutriat, quod non priù
naturæ viribus concoctum sit. Consuetudi-
nem certè in cibo plurimum valere; & quos-
dam venenis enutritos durasse, Joh. Bru-
yerin. *de re Cibaria lib. 1. cap. 22.* demonstrat.
Sic Thrasias pharmacopola & plerique in
Græcia pastores, integros ellebori manipu-
los citra noxam devorarunt & concoxerunt:
cujus frequentes potiones, ob pharmaci as-
suetudinem, Eudemum illum Chium, nec
vomitu, nec alvi dejectione purgare pote-
rant, ut est apud Theophrastum *lib. 9. de hi-
stor. plantar. cap. 18.* Et proditum est, puellam
præsentissimo napelli veneno nutritam, &
puellari Venere decoram, ab Rege Indo-
rum, Alexandro Magno muneri datam.
Cujus scintillantes & serpentum more ni-
ctantes

Venena in alimoniam conversa.

ntes oculos cùm Ariſtoteles ipſius præ-
tor vidiſſet: Cave tibi ab hac, inquit, ô
xander: hac nempe tibi exitium paratur.
c fefellit hoc Ariſtotelis judicium even-
. nam plerique proci virginis commercio
oxicati interierunt. ut ex Ariſtotele & a-
retulit Johan. Langius, *Epiſtol. Medicinal.*
1. Epiſt. 12. Jam ſi conſuetudo ex venenis ci-
m poteſt facere idoneum, ut diximus:
anto magis ex cibis medicamentoſis. Ac-
lente præcipuè Dei concurſu, quo non
us ſolùm, ſed ſuaviſſimus etiam, & dele-
mentum omne in ſe habens, efficiebatur.
eque verò hinc Dei elevatur majeſtas, cùm
turales rerum cauſſæ inveſtigantur: ſed
idatur potiùs infinita ipſius ſapientia, quâ
nnia ita disponit, ut etiam quæ ſunt por-
ntoſiſſima, videantur bona ex parte, ſe-
ndùm naturalem rerum ordinem eveniſ-
. Etſi enim Deus omnia juſſu nutuque ſo-
, nulla etiam adhibita materia poſſit age-
: videmus tamen ſæpenumerò eum & re-
m naturalium, quarum ipſe effector eſt &
oderator, adminiculo & velut inſtrumēto
oluiſſe uti; eaque ratione proſpicere viſum
t, atque afflictis mentibus ſolatia afferre.
Quòd igitur Hebræi in vaſta illa ac ſiticulo-
ſolitudine Mannâ paſti ſunt, divinæ po-

tentiæ adſcribendum eſt illud quidem ,
quæ tamen naturæ uſa ſit miniſterio; uti
jam coturnicibus gregatim in caſtra dela
aut cùm percuſsâ petrâ, refocillando popu
aqua profflueret, lignoq; aqua amara dul
ſceret; tum etiã cùm Euri violentiſſimo fl
rubrum mare exſiccatum, tranſitum Heb
is patefaceret, ad internecionem deletis in
quentibus. Similis eſt ratio de farina mu
plicata, & adaucto oleo, Heliæ & Heliſæi p
cibus. *3. Reg. 17.* Eodemq; pertinet, quòd H
kiæ apoſtema, admoto cataplaſmate ex ca
cis ſeu ficubus contuſis, quæ maturandi
cultate pollent, ad ſanitatem perductum
Jeſa. 38. Sic Chriſtus ipſe in diſpellenda cæ
tate mendici, medendi rationẽ non reſpu
confecto collyrio ex luto & ſaliva, eaq; ab
ta extersáve in piſcina Siloë. *Joh. 9.* Eſt quip
ea ſalivæ hominis jejuni vis, ut vel hoc ſe
lo lippitudini oculorũ medeatur. *Plinius*
28. cap. 4. Sic Civis in Alexandria cœcus, du
Veſpaſianus ſupplicis ad genua devoluti c
cos oculorum orbes ſalivali oris excremen
aſperſiſſet, viſum recuperavit. Corn. Tac
lib. 21. de Veſpaſiano. Joh. Lang. *lib. 3. Epiſt. M*
dicinal. Similiter Chriſtus in diſcutienda ſu
ditate, digitos in aures inſeruit, immiſſoq;
linguam ſputo , loquelam muto reſtitu

Saliva hominis.

Matt

atth.9. Marc.10. Cujus generis miracula a-
s solo tactu aut verbo peregit, ab iis tantũ
pulatus impetrandi fiduciam: quam cùm
er alios clamosus ille cœcus Bartimæus in-
turbæ fremitus testaretur, confestim nul-
adhibito visibili externoq; signo, visum
cepit. *Luc.18.* qua de re plura videri pote-
nt apud Levinum Lemnium *in Herbar. Bi-
c. explic. cap.3.* & Franc. Vallesium *in lib. sin-
lari de sacra Philos.*

Manna Arabum an Græcis cognita fuerit sub alio nomine.

Sed an hæc Arabum Manna, veteribus
ræcis fuerit cognita, non parum cõtrover-
m video. Sunt qui hoc negant propterea,
m quòd nomen hoc apud illos non repe-
atur; tum quòd hanc purgandi facultatem
ulli alicui rei simili tribuant, tum quòd A-
erroës 5. *Coll. cap.55.* diserte scribat, Inveniri
uædam medicamenta apud Medicos, de
uibus Galeni testimonium non exstet, atq;
ıter hæc *Tereniabin* ponat, quam Mannam
ıterpretantur. Sunt cõtrà, qui Mannam ve-
eribus Græcis cognitam quidem fuisse affir-
nant, non tamen sub Mannæ nomine (quã
ocem Arabes ab Hebræis mutuati sunt, qui-
ous *Man hu* idem est, ac si dicas, *Quid est hoc?*)
ed appellatione Mellis aërei, seu roscidi, sive
oridi. Atq; ea de re ipsum etiam Galenum
oqui *lib.3. de aliment. facult.* ubi fatetur, suo

tempore in Asia hoc mellis genus ita copio
repertum fuisse in frondibus arborum, ut
colæ dixerint Jovem pluisse mel: Unde inc
tum illi nomen, ut vocaretur ἀερόμελι καὶ δρ
σόμελι, quasi dicas, mel aëreum, mel roscid
rorem melleum. Quinimò longo ante G
lenum temporis intervallo Amyntam Gr
cum auctorem *in 1. de Asiæ ponderib. lib.* Ma
nam sub aërei mellis nomine exactè descr
psisse, Johan. Langius asserit *lib. 1. Epist. M*
dic. 64. Et quidem appellationum istaru

Mel aëreum cur dicatur.

ratio vel inde est evidens, quoniam mel illu
non secus atque ros antelucanis temporib
è cœlo seu aëre cadit: ubi halitus è terra &
quis prodeuntes, Solis calore sublati, ac dei
de exactè extenuati & cocti, à frigore noct
in unum coguntur & densantur, atq; in me
litos grumos coëunt, herbarum & arboru
foliis atq; frondibus, lapidibus quoq; & sol
interdum inhærentes. Incolæ itaq; cori
super terram extendunt, arbores ac stirpe
excutiunt, quodq; ab eis mellis instar deflui
excipiunt, & fictilia co implent. quod quid
relictum brevi temporis curriculo coale
scens, grumosum, gummi modo efficitur, u
Fuchsius tradidit. Collectionem autem ill
matutino tempore, & quidem anteculani
horis fieri, etiam ex Matthiolo discimus: qu

Com-

mmētar. in lib. 1. Dioscoridis, c. 73. ab incolis se
episse ait, quòd Manna manè legatur pri-
quam Sol exortus admodum excalefaciat:
steà enim Sole liquefactam & absorptam
ilè evanescere. Quapropter pleriq; (in-
it) ubi in magna deciderit copia, summo
nè ramos arborum præscindunt, & in o-
is collocant, ubi concretam majori com-
do legunt.

Mel verò aëreum seu roscidum, ab Ara-
m Manna nec forma, nec viribus differre,
latis utriusq; descriptionibus erit eviden-
imum. Nam, teste Mesue *lib. de Simplicib.*
.8. Arabum Manna est ros supra plantas
apides cadens, cujus materia est vapor,
i elevatur, cui accedit & digestio & matu-
io in aëre, quando est æqualis & secundus
is aspectibus. Diversificatur autem se-
ndùm diversitates rerum, super quas ca-
. Et cadens super plantas, suscipit de vir-
te plantarum, & est cum permixtione par-
ularium foliorum & florum. Jam si cum
c Mannæ descriptione conferatur Gale-
ca Mellis aërei descriptio, *lib. 3. de facult. ali-*
ent. prorsus certè cum ea conveniet, ut
uchsius rectè animadvertit.

Mel aëreum ab Arabum Manna non differt.

Licet autem Galenus eo loci, hoc droso-
eli, id est, melleum rorem seu Mannam,

Mel apum differt à meli

le roſcido ſeu aëreo.

adeò affinem Melli apum faciat, ut horu unam & eandem materiã eſſe aſſeveret, R rem ſcilicet: tamen Rorem melleum, ſeu m aëreum, ſeu mel roſcidũ à Melle apum, qu ex floribus colligitur, materiâ diſtare, mul demonſtrat rationibus Valerius Cordus, *annotat. in Dioſcorid. lib. 2. cap. 104.* Primùm nim Mel apum ſemper, quocunq; Veris æſtatis tempore in floribus reperitur. At r melleus non ſemper, ſed rariſſimè decidi Deinde Mel apum tam noctu, quàm inte diu, in floribus invenitur. At mellc ros tantùm matutino tempore. Adhæc, mel lis apum circa meridiem plurimum in flor bus deprehenditur. At melleus ros, incal ſcente Sole, ſtatim perit. Tum Mel apum, d in floribus continetur, ſemper eſt liquidum At Ros melleus eſt concretus. Poſteà, Mel a pum continetur in floribus. At Ros melle ſuper folia plantarum decidit. Præterea, Me apum vetuſtatem non tantùm per ſe longan ferre poteſt, ſed etiam omnia alia, quæ ho excipiuntur, in multos annos conſervar quod Theriaca, Mithridàticũ, & aliæ hujus modi confectiones clarè oſtendunt. At Ro melleus, ne ſolus quidem incorruptus unun atq; alterum annum durare poteſt; nedum a lias res à corruptione tueri. Inſuper, in Se-

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

pten-

ntrione maxima mellis eſt copia, ut in
thvania, Livonia, & vicinis regionibus: In
ibus tamen rariſſimi mellei rores conſpi-
intur. Quinimò, ſi Ros melleus eſt mellis
iteria: quî fit, quòd hic in flores tantùm
cidat? Cœlo enim delatus in ea potiùs ſe
mitteret, quæ lata & expanſa ſunt, veluti
ia plantarum; & minimè in tantillos flo-
. Quoniám verò mel apum non in foliis
intarum, ſed floribus reperiatur, atque iis
n totis, ſed abſconditis eorum anfractibus
poſteriori tantùm parte atq; receſſu: haud
riſimile eſt, Mellis apum materiam Rore
nſtare. quomodo enim his præteritis latiſ-
nis etiám foliis, in florum ultima penetra-
tanquam furtim irrepens, atq; ex indu-
ia in latebris ſe abſcōſum recipere poteſt?
cedit, quòd Rore mellito delapſo ad hunc
equentiùs quidem convolant apes, nō qui-
m ut eum in alvearia revehant; ſed tanquã
cibum & paſtum; quo adeò ſe replent, ut
orſus inertes & ignavæ reddantur; multæ
noriãtur. Hinc Ruſtici dicere ſolent: Mel-
os rores bonum quidem paſtum apibus
æbere, ſed ad mellificationem minimè cō-
icere. Interim enim, dum roris ſuavitate
lectæ, cibi avidæ detinentur, nihil ad alvea-
a convehunt. Quapropter Mellis apum

8.

Quæ sit vera Mellis apum materia.

materia non est Ros, sed cujusq; plantæ d[...]
cissimus succus, à Sole ad extremas ejus par[...]
(quales flores sunt) elicitus, perfectè exco[...]
tus & excoctus, dum per tantum spacium [...]
flores trahitur. Unde quando tempestiv[...]
imbres serena cœli constitutio sequitur; pl[...]
mum mellis gignitur, imbre nimirum su[...]
cùm & materiam plantis præbente, Sole v[...]
rò in dulcem liquorem excoquente.

Differentia seu genera Mannæ.

Liquida.

Arida.

Cæterùm Manna duûm in universu[...]
est generum. Alia enim est liquida, alia a[...]
da. *Liquida*, fictilibus asservatur, & Arabi[...]
nomine *Tereniabin*; Hippocrati *Mel cedi[...]
num*; Galeno *Mel aëreum, mel roscidum, Ros [...]
bani*. Hæc quia nunc nullo in precio habetu[...]
servari desiit. *Arida*, hodie in arculis ligne[...]
aut vitreis asservatur: estq; duplex. Vel eni[...]
ex Orientali plaga defertur, vel ex Calabri[...]
Quæ ex Orientali defertur plaga, triplex e[...]
1. *Granata & Masticina*, quæ præstantissim[...]
putatur, & exiguo grano Masticha est sim[...]
lis, unde & nomen sumpsit. 2. *Bombycina:* qu[...]
vilis est, & grano constat grandiori, floccor[...]
lanæ & bombycis effigie: estque nihil aliud[...]
quàm aut evanida & senio exhausta Masti[...]
china, aut saccharo aliisq; imposturis adulte[...]
rata. 3. *Brianſona:* quæ compacto est grano[...]
pingui, dulci, flavoque prædita. Quæ ex[...]

Cala-

labria defertur, itidem eſt triplex. 1. Quę
ıpium frōdibus inſidens colligitur, & pri-
as obtinet partes. Hinc appellatur *foliorum*
Manna. Conſtat autem minutis granulis,
ınslucida, gravis, candida, guſtu dulcis ac
avis. 2. Quæ ramis inſidet. Hæcq; ſecun-
s ſibi adſciſcit partes. 3. Quæ lapidibus &
lo inhæret, granis conſtans craſſioribus, &
lore minùs ſincero. Sicq; prioribus dua-
ıs vilior exſiſtit.

Delectus Mannæ.

In delectu Mannæ, Ætas, Locus, & Ar-
or, conſideranda. Nam aliquid ex ea te, ſu-
er quam cadit, ſibi acquirit, & propter con-
ıctum facultatem attrahit. Hinc quæ ſu-
er foliis arborum reperitur, optima cenſe-
ır, quia nihil ab ipſis recipitur: neq; ipſa eſt
ıgrati odoris. Quæ vero ex caudice arboris
olligitur, non tam bona eſt quàm quæ in fo-
is. attamen in trunco collecta melior eſt,
uàm quæ ſuper lapidem aut terrā recipitur.
Rurſus præſtantior eſt, quæ in ſaxo provenit,
uàm quæ in terra: ex qua faciliùs corrumpi-
ur. Interdum igitur lanæ bene mundæ arbo-
ribus ſubjiciuntur, ex quibus illa ſumitur: ut
videre eſt apud Andernacum *in dialogo quinto ſecundi Commentarii.*

Optima item cenſetur, quæ recens eſt,
ſplendens, candicans, & in puriſſimos gru-

mos concreta, guſtu melleam præ ſe fer dulcedinem: ex ſtirpibus odoratis & salub bus collecta: nullis ſurculis aut folliculis in plicata. Mala eſt cineritia. Peſſima eſt fuſ cœnoſa, antiqua. Hæcq; tempore molleſc & dolum prodit.

Durationis tempus.

Variat etiam Durationis tempus. Alia nim ſtatim poſt annum exoleſcit & ſitum r dolet, ut Maſtichina, quæ uno duntaxat a no in ſuis viribus perſiſtit. Alia tardiùs co rumpitur, ut ad quinquennium adſerva poſſit: veluti eſt, quæ in Italia provenit, pr ſertim in Calabrienſi agro. Omnes tame ſicciori loco gaudent. Sed an Manna ill qua nos vulgò utimur, ſit roſcida Manna A rabum; id diſputatum habes apud Joh. Co ſtæum *in annotat. ad Meſuæ lib. de ſimplic. cap.* & Donatum Altimarum *in libello de viribus e differentiis Mannæ.* quibus adde, quæ de Man na ſcripta reliquit Meſues *lib. de ſimplic. cap.* Petrus Andreas Matthiolus *in lib. 1. Dioſcori dis cap. 73.* Joh. Langius *Epiſt. Medic. lib. 1. E piſt. 64.* Andernacus *in dialogo 5. ſecundi Com mentarii:* Leonhardus Fuchſius *lib. 1. de Com poſit. Medic. cap. 6.* Ex iſtis enim Me dicorum hortulis hęc nos de libavimus.

DE

DE ALCHYMIA.
Tit. VII.

Alchymia, Infusionem significat. Chymiâ enim, Græcâ dictione, Latinis Infusio denotatur; & l, Arabum est articulus: quibus Al-co-ius, Hic Coranus est; & Al-megistus olomæus, idem quod Hic Megistus vel ximus Ptolomæus.

Alchymiæ notatio.

Magna est controversia, quando in-nta Alchymia fuerit. Neq; enim Plinius, ctor alioquin diligentissimus, neque et-Græcus aut Latinus scriptor ullus men-onem ejus facit. Equidem hanc antiquis-nã credo, licet posteà intermissam. Scri-t enim Suidas, artem istam usq; ad tem-ra Argonautarum durasse, cũ Jason sur-ptum ivit aureum vellus: quod nihil e-it aliud, quàm liber quidam, ex aliis me-allis aurum docens conficere. Eum enim ecto nomine aureum appellabant vellus, abulam illam confingentes. AEgyptii ar-em istam, imperante Diocletiano, strenuè

Origo.

professi sunt: qui odio illos habens, ob [illegible]
citatum tumultum, scripta eorum de [illegible]
sione argenti atque auri conquisita co[illegible]
bussit, ne ex arte hac ditati AEgyptii, [illegible]
pecuniæ freti copiis, in posterum reb[illegible]
larent, ut idem Suidas refert. Creatus a[illegible]
tem fuit Diocletianus Imperator an[illegible]
287. ut ita ars ista renovata potius, qua[illegible]
nova dici possit.

Lato.

Multa autem hoc seculo nostro egr[illegible]
giè & ingeniosè inventa sunt, quæ ant[illegible]
planè fuerunt incognita. Inter quæ refer[illegible]
potest Lato, *sive æs illud coronarium[illegible]*
quod est æs illustratum certo aliquo pulv[illegible]
re, qui admiscetur, & splendorem metal[illegible]
quod revera non est, ei indit. quoniam [illegible]
cochleare ex ære isto coronario inibi im[illegible]
mergatur, purum illud æs, ut prius era[illegible]
revertitur. consumto enim pulvere, ad[illegible]
scititium splendorem amittit.

Saphyri dealbatio.

Excolentes Alchymiam modum et[illegible]
jam excogitarunt Saphyrum dealbandi[illegible]
ut Adamas videatur. Soletq; annulo ita
inseri, ut nemo, quantumvis peritus, Sa-
phyrum eum esse, possit dignoscere. Equidē

ejus

rei periculum fieri vidi à Gemmariis
etis, curante Duce Reipublicæ illius,
Prætorem Patavii ageret. Orta e-
disputatione, & sponsione facta, u-
m lapis ille annulo insertus, Saphyrus
t, an Adamas; pro Adamante fuit
ponsum & dixerunt Artis hujus periti,
potuisse Saphyrum istum ab Adaman-
discerni.

Proferunt quoque Alchymistæ Stan- genus, quod ipsummet argentum putes. que malleo quidem percussum constans anet & stabile. at non in vase illo, quod copella sive Cupellam nominant. Ha nt præterea multas alias inventiones regias.

Stannum pro argento.

Invenerunt etiam Aquas fortes, uibus æs ab auro & argẽto separant. quod ntiquitus fieri non poterat, teste Ulpiano urisconsulto in l.5. § 3. ff. de rei vindicat. bi, si æs cum auro mixtum fuerit, nõ am- lius id deduci posse ait. Aquæ istæ for- es, cùm aurum ab argento separant, mi- abiliter visum afficiunt. Videtur enim rgentum quasi columna quædam per me-

Aqua fortis.

dium adſcendere; mutaturq́ in viria
puniceum & alios colores: deniq́ per a
ſpargitur, ut nihil de argento videa
amplius: ſed omnia aquâ plena ſunt, a
in fundo ſubſidente.

Cupella.

Noviter quoq́ reperta fuit La cope
ſive cupella, vaſculum mirabile, ex bub
oſſe factũ. In hoc aurum & argentum
liendum, & ab omni macula expurga
dum mittitur, ut nihil præter purum
tum aurum ibi remaneat. Aurum igi
vel argentum tenui bracteæ plumbi inv
lutum, & vaſculo illi immiſſum, igni in
ponitur. tum Cupella ſive vaſculũ iſtu
quicquid ineſt metalli, abſorbet: ipſu
verò aurum aut argentum, quod in fu
do absque omni mixtura reſidet, int
ctum relinquit. Idq́ aurum di Copel
dicunt.

Alchymia an ſit licita.

Sed dubitatur, Utrùm Alchymia ſi
licita, nec ne? Et ſanè tam Civilis, quàn
Canonici juris interpretes uno ore affir
mant; Etſi prima fronte negativè conclu
dendum videatur, eò quòd ſolius Dei ſit,
unam ſubſtantiã mutare in aliam: id quod
nemo,

ro, quàm magni etiam nominis sit, stare queat: Ideoq; & Diabolus Christum tentaturus, & veluti dubitabundũ dicturus, Utrùm filius Dei esset, nec ne; inquit, filius DEI es, dic ut lapides panes fiant, hoc est, ejusmodi quid fac, quod solius Dei est: Nihilominus tamen concludunt tandem, Alchymiam esse licitam. Idq; hoc fundamento: quia sciunt omnia metalla ex sulphure & argento vivo, quod Alchymistis Mercurius vocatur, procedant: quæ si recipiant terram, aquam & solem satis idoneum, in aurum convertantur: at si temperamento deficiantur, ut ad perfectionem illam deduci nequeant; tum argentum inde conficiatur, aut stannum, aut plumbũ, aut æs, pro influxu & dispositione elemontorum. Ars igitur humana non transmutat unã substantiam in aliam: sed calor & temperamentum, vim & potestatem habens sulphur & argentum vivum in aurum commutandi. quòd si ob defectum fieri hoc non poterit, tum Alchymistæ cum arte supplent calorem & temperamentum i-

ſtud: quod ſi naturaliter adfuiſſet, utiq; ipſum ſulphur ad auri ſubſtantiam dea xiſſet. Id quod Alchymiſtæ faciun Naturæ defectum artis adminiculo ſu plentes. Johannes Andreæ, celebris j ris Pontificii Interpres, ſcribit, Arna dum de Villa nova, *in Curia Roman præſentibus multis Cardinalibus æs in vi gulas auri commutaſſe: mox diſcedente permiſiſſe, ut probationi omni ſubjicere tur. Ars quidem vera eſſe poteſt: ſed pau ciſſimos, imò vix unum eſſe credo, qui ea calleat. Nam qui hanc profitentur, au fatui ſunt, aut admodum proclives ad pau pertatem. Eſt enim tritum vulgi ſermo ne proverbium:* Nunquam vidi Alchy miſtam divitem.

Arnaldus de Villa nova.

NOTÆ ſive COMMENTARII.

Video multorum literis conſignatum Hannibalem, magnum illum Carthaginenſium Ducem, patriâ expulſum, cùm Epheſum ad Antiochum regem veniſſet exſul, invitatum fuiſſe ab hoſpitibus, ut Phormione

Philo-

losophum & Rhetorē, si vellet, differen-
audiret. Atque ubi is, se non nolle, o-
diſſet, verba feciſſe Philoſophum ſatis
lta, de Imperatoris officio, & de omni re
litari. Applaudentibus itaq; & laudanti-
s eum Antiochi Satrapis, qui ipſum au-
rant; interrogatum & Hannibalem, quid
eo ſentiret? Reſpondiſſe *Pœnum* dicunt,
ultos ſe quidem deliros ſæpè vidiſſe; ſed
i magis, quàm Phormio deliraret, vidiſſe
minem. Vereor mehercule, ne futuri ſint,
i de meo hoc facto idem judicent, cùm
e de Alchymia, quam neq; diſciplinâ ſatis,
q; etiam & quidem multò minùs uſu mihi
gnitam eſſe, nequaquam eo inficias, verba
ciſſe viderint; ad Te præſertim, *Illuſtriſſ. &*
tiſſ. Princeps: qui non tantùm, ut Hanni-
l, militari prudentia & bellica virtute Dux
ſſim deprædicaris inclutus: ſed & omni-
n prætereà laudabilium ſcientiarum co-
nitione ita polles, ut ipſi ob id Neſtori me-
tò comparandus ſis armato, niſi ille plus
tatis habuiſſet; tu plus veræ ſapientiæ. De-
ueram ſcilicet animo mecum perpendere,
ctius me cùm conſcientiæ, tùm famæ con-
lturum fuiſſe tacendo, quàm inſcitiæ meæ
eſtes advocando: ſapienter monēte illo, qui-
unque etiam fuit, ſatius eſſe à culpa abſti-
nere,

nere, quàm eâ commissâ, errati veniam
scere. Hanc tamen vel propterea faciliùs
impetraturum confido, quòd cùm insti
ti mei ratio exposceret, etiam ad præsent
hunc Titulum Notas meas adscribere; n
quidem animus mihi fuerit, integram A
chymiæ artem, aut Artis præcepta trade
sed satis fore existimârim, si quæ partim
probatissimorum Auctorum lectione, p
tim etiam virorum doctorum conversat
ne & colloquio didiceram, ea materiæ h
convenientia, hîc loci, vel historicè salt
exponerem; interim non modò haud inv
cuivis permittens, suo ut abundet sensu
de his pro arbitrio statuat: sed & eo me n
parùm sustentans, quòd si erratum hîc fo
tan à me fuerit, honesta tamen dicatur er
ris excusatio ejus, qui multos & præsta
tes in re magna Duces fuerit sequutus.
igitur ab ipsius verbi notatione exordiar, c
stat ex Julio Firmico & aliis, antiquissimu
esse Alchymiæ, chemiæ, chymiæ, aut chim
nomen, ipsis etiam Arabibus & Ægyptiis
surpatum. Suidas in recitandâ illâ Diocleti
ni historiâ, cujus Pancirollus hîc memin
ut & Cedremus, dicit χημείαν, quam nos r
ctè vertere possumus *Chemiam.* Plutarch
in Osiride ait, Ægyptum sacrâ linguâ à sace
dotibu

Alchymiæ notatio.

tibus dictam esse χημείαν. Quid absurdi
, putare, artem ipsam jam inde ab Her-
ite Trismegisto sacerdotibus Ægyptiis fa-
liarē, Chemiæ, quasi Ægyptiæ, nomē tra-
sse, ad perpetuā ortus sui memoriam? Quid
abes apposuerint & quo sensu, satis no-
: Pancirollus noster : etsi Cœlius Rhodi-
nus non Al, sed Archimiam nominet, *l.7.*
1. quasi, ut quibusdam placet, ἀργύρου χη-
είαν. Quòd si Arabibus id verbi fusionem
gnificat, non ineptè Recentiores nominis
tionem reddunt ἀπὸ τȣ̃ ἁλὸς καὶ χέειν,
uod est *fundere Salem*, ut Libavius *lib.1. Epist.*
hymic. Epist.6. & Henricus Khunrad Lipsen-
s *in suæ confess. cap.7.* tradidêre : modò ne à
Græcis acceptum dicamus cū Libavio. Neq;
nim satis est, ut idem putabat, Græcam lin-
uam cognitam fuisse in Ægypto : aut ibi
uisse fertiles metallorum fodinas & scapten-
ulas. Cur enim à Græcis non petitam artē,
llorum potius, quàm domestico appellarēt
nomine? Eodem modo *Chymiam* dicere li-
ceat ἀπὸ τȣ̃ χυμȣ̃, id est, humore, sapore, &c.
ut quomodocunque notio exprimatur, at
non, ut origo. Infrà enim demonstrabitur,
non à Græcis primò, aut Latinis, sed ab Æ-
gyptiis artem hanc fuisse excultam. Recen-
tiores (in quibus fortasse primus Paracel-

Spagirica.

sus) Artem *Spagiricam* vocant, vel ἀπὸ σπᾶν καὶ ἀγείρειν, (quod est divellere & con-gregare: cùm, ut annotat Quercetanus *in A..tido. Spagir. sclopet.* per eam eliciatur, ac tu.. cogatur comprimaturque subtilis quæda.. & spiritualis natura, in qua vis & effect.. medicamenti præcipuè consistit:) Vel, u.. placet Libavio *adversus Gramannum, & dic.. Epistolarum loco,* quasi Magiricam, aut exc.. ctoriam. Non desunt, qui *Destillatoriam* vo-cant, à destillationibus artificiosis: quam ta-men Hieron. Rubeus *Sect. 4. lib. de Destillat.* ... & Pancirollus noster, diversam facit à Che-miâ: sed ita, ut una ex altera ortum duxiss.. videatur: &, qui ad destillationem, metallo-rum præsertim, incumbit, is statim, ab omni-bus ferè, Chemicæ arti operam navare cre-datur. Nimirum discernit, non tam sub-jecto, quàm scopo. Facit enim *Destillationem* rei Medicæ præparationem ad usum Medi-cum: *Chemiam*, metallorum transmutation.. & perfectionem. Libavius contrà, Chymi.. am eam dicit Alchymiæ partem, quâ perfi-ciuntur quævis opera Chymica, Essentiæ, Magisteria, &c. *lib. 2. Alchym. cap. 1.* Sunt, qu.. latiùs adhuc accipiant verbum Chemiæ, qu.. ut superiorum nominum ratio competat. Non enim solam Medicinam & Operatio-nem

Destillato-ria.

Destillatio à Chemia qui-modo differat.

m, sed omnem etiam Naturæ rationem, ex aliis principiis, *Sale, Sulphure, & Mer-io*, ipsi tribuunt. Ita ferè Theophrastus racelsus post Veteres (neque enim ipse se :horem, sed restauratorem passim vendi- ,qui multa didicerit à patre VVilhelmo, :thagio, Tritthemio, aliis. *1. Tom. Chir. Mag. lib. 2. tract. 3. cap. 1.*) & qui eum se- uuntur, Petrus Severinus Danus *in Idea Medicinæ*, Thom. Mufettus Anglus *in l. Apologet. adversus Erastum*, Gerardus ornæus *in artifi. Chymist. & de luce Naturæ ys.* & alii plurimi. Indéque est, quòd in alogo, qui inscribitur *Chrysorrhimon*, di- :ur scientiarum, ut ingeniosissima, sic ma- nè utilis & necessaria. Eandem ob cau- n Dornæus *in Clave lib. 1. cap. 1. & alibi*, con- tuit eam Theoricam & Practicam, ut Phi- sophiam; quam etiam dicunt, sed cum ad- ctione, *Philosophiam adeptam*: licet artis ujus professores etiam absolutè & absque jectione ista *Philosophos* se appellent. *Theo- a* Physica est scientia, ut Libavius ait, onoratior; desumenda Dornæo *libro pri- o de luce Natur.* ex Genescos *cap. 1. & 2.* fundamentum Chemistici artificii seu *actica*, quæ conjuncta est, ut Chrysorrhi- on ait, cum naturalibus rationibus, ex

Chymia & theorica, & practica.

ſympathia & antipathia manantibus: qui
pe quæ ex Naturæ ſecretis admirandos, pu
cherrimos, ſalutares, & divinos effectus ſ
leat proferre.

Non diſputo, quàm ineptè: hoc obſervi
neminem adeò inſaniiſſe, ac nuper Rula
dum, qui, (ut mihi hunc Titulum recogn
turo oſtendit Vir Clariſſimus, Johan. Ingo
ſtetterus, Medicus Palatinus) in Dedicati
ne Progymnaſmatum Alchemiæ, ferè
Harveti Demonſtrat. Verit. Chym. & Exa
Pariſ. Cenſ. Libavii tranſcriptorum, in ipſa
Aulam Auguſtiſſimi Imperatoris transmi
sâ, auſus eſt totidem verbis ſcribere: Si Pa
lo (Apoſtolo) conſentienter ratiocinari l
cebit, eminentior (ſic enim legendum ce
ſeo ob propoſitum, quod eſt demonſtrar
hanc artem, ut paulò antè ait, eſſe omniu
eminentiſſimam) Dei notitia, ex hujus art
Alchymiæ praxi hauriri poteſt, ipſis ſacr
rum literarum monumentis. Sed hæc vind
cent ii, quibus præcipuè hæc cura incumbi
Ego ad ſubjectam materiam officiaq
pergo.

Johan. Ingolſtetterus.

Etſi autem Dornæus & alii ſubj
ctam artis materiam ponunt Vegetabili
Mineralia, & Animalia, (horum enim o
mniu

Chymiæ ſubjectum.

nium usus est in medendo) in quibus ad
edicinam præparandis separatione im-
ri à puro (quod, illo rejecto, usurpant,
ippe Essatâ, quam vocant, Anatomiâ Es-
itificatum, & à Compedibus, quò plus vi-
im haberet, corpori humano seorsim
t conjunctim applicatum, tum ad mor-
s depellendos, tum ad valetudinem con-
mandam, liberatum) versatur: qui tamen
um Medicum primò non spectant, sed
liticum aut Oeconomicum, hoc est, divi-
s aut delicias, illi totam occupatam cen-
nt circa Metalla & Metallica. Primò dixi.
am quòd decantatum illum lapidem Phi-
lophicum cum GEBRO MAURITA-
o, & DORNÆO, ut posteà dicetur,
edicinam faciunt non minùs corporum
ostrorum, quàm Metallorum: id prætexi
agis, quàm credi à plerisque hanc artem
actantibus censent *Sapientes*, qui ubiq; ra-
. Sed ego hanc litem aliis dirimendam re-
nquo: & in instituto pergo. Ex eorum nu-
nero, qui Alchymiam ad Metalla & Metal-
ca adstringunt, est Pancirollus noster, ut
olligere est ex iis, quæ ad hanc artem & ve-
era, & recentia profert Inventa. Ex veteri-
us est, Aurificium: ex recentioribus, La-

Chymica inventa.

to, Saphyri dealbatio, Stanni præparati
Aqua fortis, & (reclamante Libavio, *Co*
Alchem. parte 1. lib. 6. cap. 14. ex Budelio
Matthesio, allegantibus *Psalm. 11. Hierem.*
Malach. 3. Platone item & Plinio: quà
rectè, alii viderint. Equidem probatione
aliquam agnosco: illam, quâ de fermo, nc
video.) probatio per Cupellam: de quib
passim Chymici & allegati jam, & allegan
deinceps. Verùm sunt longè plura, si non v
tera, saltem recentia. Quæ cùm in certa red
gat capita Chrysorrhimon; operæ preciu
duxi ea hîc adscribere: eoque amplius, qu
uberiorem nobis suppeditabunt dicen
materiam. Ipsa autem exempla & modo
infinitum foret hîc recitare: & peti possur
à Libavio *lib. 2. Alchym.* & Baptista Port
de Magia naturali. qui ex aliis ea diligente
collegerunt. Ait ergo Chrysorrhimon
Ab ingeniosis hominibus quædam ita sun
erura atque vulgata, ut jam artes amplius di
ci non mereantur. Quædam autem inven
ta nondum sunt. Quædam inventa quiden
sunt, sed ea paucissimis, atque ferè nemin
tot seculis constiterunt. Ex quibus unum es
præcipuum (totius artis Chymicæ unicu
scopus ac verus finis) miro tamen artificio,
altoq; silentio semper absconditum, ut arca-
num

m dici adhuc mereatur. Et paulò pòst:
ymica inventa (ut præcipua persequar)
it partim circa metalla, partim circa me-
lica. Circa Metalla hæc ferè possunt con-
:ui: Ea commiscere simul, ut aliquid aliud
e appareat: cujus exempla satis sunt vul-
ta. Ea immutare, ut circa ferrum & æs ma-
nè solet contingere: ponderi adjicere, aut,
od facilius, detrahere: solidiora quædam
ddere: colorem in quibusdam mutare, ut
rca ferrum utplurimum: molliora quæ-
m, alia duriora efficere: omnia verò hæc
sque fallendi studio. Alia, & quidem
btiliora, circa Metallica versantur: ut de-
rationes, argentationes, separationes. Ex
uibus indagatæ sunt Metallicorum admi-
ndæ vires, sympathiæ, antipathiæ: ut An-
monii, Hydrargyrii, Caphuræ, Sulphuris,
Chrysocollæ, Plumbi cinerei & candidioris
um auro, argento, orichalco, &c. Huc per-
net pyrii pulveris inventum: & vitri dedu-
endi scientia in longissimas lineas. Omitto
a, quæ ad remedia pertinent, Destillationes,
uffitus, fusiones Metallicas: quibus vix
uicquam ingeniosius, accuratiusque. Quæ
utem inventa nondum sunt, de iis verba
quî facere possum? Inveniri tamen adhuc
plura posse existimo: veluti vitrorum absq;

igne mollities, Electri compositio, lapidu
durissimorum fabrefactio; aquarum tenu
simarum excoctio, &c. Quæ verò inven
sunt, sed paucissimis cōstāt: ex his est, vitru
in adamantinam duritiem perducere: mo
bis desperatis ex Metallis & Metallicis pr
sentissima ac subita exhibere remedia. Ite
contra venenorum omnium vim antid
tum exquisitissimum certissimumque. po
stremò, quod omnium eorum, quæ enum
ravi, vim atque efficaciam excedit; est cer
ac compendiosa methodus, qua subtilissim
spiritus parantur; quorum efficaciâ absolu
tiora metalla multiplici proportione perf
ctiora atque auctiora (nullâ prorsus tentat
fallaci Metamorphosi) produci possunt. E
paulò suprà: Ad hunc scopum pertingen
dum cùm tot ingenia frustra laborarint: u
tamen aliquid egisse vulgò videantur; a
Sophisticam confugere existimarunt, & si
aureo, quod dicitur, *hamo* piscati sunt. Hæ
ille. Ad hanc Sophisticam sunt qui referan
lapides, seu tincturas auri particulares, qua
sic dicūt, propter universalem: quà de mul-
tus est Henr. Khunrad *in sua Confessione, præ-
sertim cap. 9.* ex authore Consilii Solis & Lu-
næ, Com. Bernhardo, Riplæo, Zacharia, aliis
Philosophis, post Gebrum; qui hoc dat con-

silii

i *cap. 7. Sum.perfect.* ut desertis particulari-
s Universalis quæratur lapis: Cujus mate-
m ajunt esse parvi, imò nullius precii: ubi-
e inveniri: ideoq; ipsum ubiq; parari pos-
& facilè: nec fas tamen esse, nomen mate-
: proprium, ut cæteram artem præparandi
ám in his duobus, 1. materiæ cognitio-
: 2. ejus debita præparatione, totum Chy-
icorum officium consistere ait J. Aurelius
. 2. (*hrysopœiæ*) divulgare, nisi ubi non pro-
est. Loca allegãtur in Henr. Khunradi Cõ-
ss. *cap. 1.* ex Philosophis: sed explicantur tũ
o aliis, tum vel inprimis à Theobaldo Ho-
helande *lib. de Alchemiæ difficultate.*

Lapis Philosophicus.

Porrò de Artis hujus, quando partes va-
iæ sunt & latè patent, authoribus & antiqui-
ate quæritur variè. In sacris habemus, Tu-
alcain filium Lamech erudiisse omnem fa-
orum ærarium & ferrarium. *Genes. 4. vers. 22.*
nde credunt quidam, annotante Libavio *lib.*
. *Alchymiæ cap. 1.* cum primum in aliqua ar-
is parte sudasse, quæ dicitur Metallurgia.
quasi verò hinc amplius aliquid concludi
possit, quàm quâ ad agriculturam faciunt illa
metalla, aut eorum usum, & in universum
cognitionem: de qua disputat Polydor. Ver-
gilius *lib. 2. cap. 19.* post Plinium. Artem verò
transmutandi metalla in aurum & argentũ,

Chymica ars vetustissima.

Hermes Trismegistus.

Hermetes tres. imò quatuor.

omnes vendicant cuidam Hermeti Ægy-ptio, seu Mercurio Trismegisto: quem sic di-cunt, non tam ad differentiam cæterorum (tres enim memorantur à Roberto Castren-si, ex Mesue: quibus Hier. Rubeus quartum accenset *Sect. 1. cap. 4. de Destillat.* cujus sun citra controversiam pilulæ de Hiera Herme-tis apud Mesuem, contrà quàm Libavius *Al-chym. lib. 1.* censet; nescio an etiam Pellicanus seu vas & sigillum Hermetis) quàm ad lau-dem. Qua de re sic scribit Robertus Castren-sis *in præfat. ad Morienum Rom.* à se ex Ara-bico Latinè, quamvis minus eleganter, con-versum: Legimus in historiis Veterum, tres fuisse Philosophos, quorum quisque Her-mes & Mercurius vocabatur. Primus fuit E-noch: alter Noë: tertius, qui post diluvium in Ægypto regnavit diu. Iste autem à no-stris Antecessoribus dictus est Triplex, pro-pter trinam virtutum collectionem, sibi à Deo tributam. Erat autem Rex, Philo-sophus, & Propheta. Is verò fuit, qui post diluvium omnium artium & disciplinarum, tam liberalium, quàm mechanicarum pri-mus fuit inventor & editor. Hactenus ille. Eandem rationem nominis Trismegisti red-dit Paulus Scaliger *lib. 4. Epistem. Cathol.* ve-rùm Tabula Hermetis, Smaragdina quæ di-

citur,

ur, seu Sermo veridicus, ut Dornæus vult *fat. Comment in ipsam*, huic instituto con- nientiorem reddit, his verbis: Vocatus n Trismegistus, habens tres partes Phi- sophiæ totius mundi. Thomas Mufettus nglus *Epistol. Chymic. 3.* coætaneum hunc osi facit: Paulus Scaliger, loco citato, pro- potem Atlantis, Promethei physici fra- is. Mosis autem nativitas cadit in An. undi 2373. qui est ante natum Salvatorem ostrum 1598. Argonautarum expeditio rciter An. M. 2740. ante natum Christum .31. ut supputat Abraham. Bucholz *in In- ce Chronico.* Diocletianus verò Imperator oruit circiter annum 284. post natũ Chri- um. Ultra ergò mille octingentos viguisse anc artem in Ægypto ante Diocletianam hymicorum librorum devastationem, e qua ex Suida auctor noster loquitur, re- tè potest colligi. Cùm autem Moses erudi- us fuerit in omni sapientia Ægyptiorum, deò ut potens esset in dictis & factis, *Actor. 7. vers. 22.* fortè quis hinc concluserit, neque eum ignorasse hanc artem: eoque amplius, si verum est, quòd affirmare non dubitat Dornæus, Trismegistum tabulam suam Sma ragdinam, in qua contineri artificium hoc, omnes contendunt Chymici, ex historia

creationis omnium, ut à Mose descripta
desumsisse. Sic enim ait *lib. de luce Natur. p*
fat. exposit. ad tab. Hermes ille Trismegist
cognomento Mercurius, in doctrinâ Gen
sis per Mosen traditâ non vulgariter instr
ctus, hanc posteritati physicam Spagirica
inde desumtam reliquit. Quæ si vera sun
quis non cum Pancirollo dicat, hanc arte
esse antiquissimam? Sed præstat ipsam He
metis inserere tabulam, ut legitur apud Do
næum loco citato: Verum, inquit, sine men
dacio, certum & verissimum. Quod est infe
rius, est, sicut quod est superius. Et, quod e
superius, est sicut inferi⁹, ad perpetranda mi
racula rei unius. Et, sicut omnes res fuerun
ab uno, meditatione unius; sic omnes res na
tæ ab hac una re adaptatione. Pater ej⁹ est Sol
Mater ejus Luna. Portavit illud Ventus in
ventre suo. Nutrix ejus Terra est. Pater o
mnis Theolesmi totius mundi est hic. Vis
ejus integra est, si versa fuerit in terram. Se-
parabis terram ab igne, subtile à spisso suavi-
ter cum magno ingenio. Ascendit à terra in
cœlum, itemq; descendit in terram, & reci-
pit vim superiorum & inferiorum. Sic habe-
bis gloriam totius Mundi: ideoq; fugiet abs
te omnis obscuritas. Hæc est totius fortitu-
dinis fortitudo fortis: quia vincet omnem

Tabula Smaragdina Hermetis.

rem

n subtilem, omnemq; solidam penetrabit.
Mũdus creatus est. Hinc erunt adaptatio-
; mirabiles, quarum modus est hic. Itaque
catus sum Hermes Trismegistus, habens
s partes Philosophiæ totius mundi. Com-
:tum est, quod dixi de operatione Solis.
actenus tabula: quam omnes Commen-
:ores, ut Hortulanus, R. Lullus, Arnal. de
illa Nova, Com. Bernhardus, Libavius &
ii, præter unum Dornæum, sensu allegori-
) potissimùm de Metallorum transmutati-
1e exposuerunt. Ille enim de Universali
edicina tum præparanda ex vegetabilibus,
ineralibus, & animalibus; tum applicanda
orpori & animo explicat, ut videtur, inge-
iosissimè. Verba sũt (*Com. ad tab. Herm.* hęc:
.st igitur scopus istius Hermeticæ doctrinæ, Medicina quædam Universalis, quæ nedum nsensatorum corporum (materiam omnem d Medicum corporis usum præparandam ntelligit, ut ex contextu colligere est) sed hominem etiam corruptiones, atq; morbos omnes indifferenter auferat. Et mox: Non parum sanè se fecisse putent homines, si tot ac tam varias corruptiones amoverint: quandoquidẽ ultra quòd sanitatem corporis hac ratione sibi conciliare valeant, mentis etiam tenebras omnes, atq; velamina tollunt, qui-

Tabula Hermetis scopus.

bus amotis facilè veritatem cùm creatura[r]
tùm conditoris omnium Dei, ad ejus glo[ri]
am proximorumque salutem, diligentiùs e[x]
quirunt, &c. hoc est, Physicè, Chymicè,
Theologicè seu Metaphysicè, & Moralit[er]
exponit, tum *lib. de luce Natur. physica*, tum e[x]
professo, & distinctè magis *Cōmen. in tab.* tu[m]
deniq; cæteris à se editis libris. Alii perspicu[è]
magis requirunt Chaos & ejus elaboratio
nem: quæ consistit in separatione & defini
tione seu fixione: quomodo cōdita sunt pr[i]
mùm, referente Mose, omnia. Videatur Pa
racelsi & Dornæi expositio Geneseos. Henr
Khunradus (*Confess. suâ* ad mysterium Incar
nationis confert hoc negotium. Sunt, qui a[d]
alia sacra. An autem hoc profanare sit, Theo
logorum esto judicium. Ego, quæ sparsim
invenio alicujus momenti, refero: & ad Her
metem redeo. à quo quasi per manus tradi-
ta est & propagata, non ad Græcos, non Lati-
nos, sed Arabes. Qua de re audiamus Th
Mufettum: Chemiam (inquit) tractavit
Mercurius ille ter maximus, circa Mosis æ-
tatem natus; sed ita obscurè, ut capere eam
nec coævi, nedum Latini potuerint. Suc-
cessit posteà Zoroastres, Salomo, & post ipsū
Arabum familia: quorum tamen ante Ge-
brum nemo, quod scimus, Chimiam defini-
vit.

ſuisque organis,actionibus,materia,effe-
ous locupletavit. Huic tamen Paracelſus,
que præclari Chymici,tam ſermonis per-
cuitatem, quàm rerum ordinem addi-
unt, vereque affirmare poſſunt illud de
pſis: *Ditavit ille nos,& nos illum.* Jam ut
Salomone,cujus plusquàm humanam ſa-
ntiam abundè ſacræ teſtantur literæ, ni-
hîc commemorem: de Zoroaſtre utique,
jus jam memini,Clemens Roman. Pon-
ex ſcripſit,eum, ob reconditos haud dubiè
entiæ theſauros, Magiæ magiſtrum, &
ei amicum,Perſis fuiſſe creditum: quam-
fulmine ictus interiiſſet. cùm & in Græ-
multi ſimili fato peremti, & ſepulchro
norati legantur. Id quod & principibus
omanis non inſolitum fuiſſe conſtat, ut
licet flammis cœleſtibus intercideret.
am & Romulus Sylvius Albæ Rex, à quo
nus Quirini defluxit, fulmine periit: &
ullius Hoſtilius, tertius Romanor. Rex,
um Anteceſſoris ſui Numæ ſacrificia pa-
m ritè imitatur, cum tota domo fulmine
onflagravit. *Livius lib. 1. Decad. 1.* Similiter &
naſtaſius Imperator de cœlo tactus vulgò
erhibetur. quanquam Zonaras *in Annalib.*
aulò aliter de hoc prodidit, vidiſſe eum in
omnis virum terribilem, qui librum manu

Zoroaſter fulmine ictus.

Sylvius.

T. Hoſtilius.

Anaſtaſius.

geſtans diceret: Ecce ob perverſitatem fid
tuæ annos XIV. vitæ tuæ deleo. & quia fat
le ſibi præſciverat, ut fulmine interiret, vir
lioquin non peſſimus; Juris civilis diſcipl
nâ imbutus apprimè, at veſanæ & nimiu
curioſæ religionis, quippe qui divinitate
Chriſti ſimul cum carne conflatam, & uni
naturâ confuſam aſſeveraret, perſuaſus a
impiis, cùm aliquando tonitrua & fulgu
præter modum eliderentur, ipſe perterrit
in regio cubiculo mortuus inventus eſt, a
quod trepidus confugerat: experturus tur
Chriſti veri Dei & hominis judicium, & v
nitatem ſectę utramq; naturam commiſcen
tis. Quam ut aliquando confutaret Arag
norum Rex Alamundarus, recenter ab O
thodoxis inſtitutus, mœſtitiam vultu cora
ſceleſtis ſimulavit: eo quòd, ut fingeba
rumor pertuliſſet, Michaëlem Archang
lum mortuum. Illis id fieri non poſſe affi
mantibus; Ecqua igitur ratione, inquit,
vecordes, Anaſtaſio Cæſari impoſuiſtis, du
ſuaſiſtis divinitatem Chriſti promiſcuè cu
carne conglutinatam pati potuiſſe? Hoc l
pido & ſcito reſponſo, ait Forcatulus *lib. 2.*
Imper. & Philoſoph. Gallor. pleriq; illecti, à ſ
lita perverſitate diſceſſerunt; eò lubentiu
quòd Anaſtaſius meticulosè ſemet territar

Attendite ô Vbiquitarii!

occu

:cubuisset, morte sola verum sequi edo-
us, atque eundem minitans exitum scele-
tis *Ubiquitariis*, idem, si non tetrius dogma
odie etiamnum impiè & nefariè asserenti-
us. Quòd autem Ægyptii (ad hos enim
m redeundum est) artem istam Chimicam
:cultam servarint, etiam Suidas testatur.
uo minus mirum est, ad Græcos & Latinos
rdiùs hanc pervenisse: licet nobiliores o-
n Philosophi, ut Democritus, Pythagoras,
ato, alii in Ægyptum dicantur profecti, ut
Iagiæ arcana, quibus Medicina annexa fuit,
ldiscerent. *Cicero 5. de Finibus. 4. Tuscula-
rum. & Philostrat. in vita Apollonii lib. 1.* cùm
ertum sit Ægyptios Medicinam admiran-
am effecisse & illustrasse Magiâ illâ natura-
, quæ & rerum naturalium sympathiæ & an-
pathiæ peritiâ, conspirantibus astrorum, &
on rarò etiam Spirituum vicibus consta-
at, ut ex Plinio & Suida docuit Joh. Langi-
s *Epist. Medicin. lib. 2. cap. 2.* Apud neminem
ertè ex antiquioribus sive Græcorum, sive
Latinorum, quod sciam, Chimiæ nomen ex-
tat, nedum res. Suidam tamen, Plutarchũ,
& Julium Firmicum, Virum Cõsularem, qui
Constantini Imperatoris tempore, ab annis
ām mille ducentis & amplius vixit, suprà ex-
cepi, illorumq; loca attuli. Hic autem no-

Chimia ab Ægyptiis occultata.

Magia.

I. Firmicus.

minatim Alchymiæ meminit ſcientiæ *lib.* ſ
ſuæ Matheſ. (quam vocat diſciplinam Æg
ptiam) *ad Mavortium Lollianum cap. 15* .dicē
Lunam in nono ab Horoſcopo loco in no
cturna genitura hominē ad ſcientiam Alch
miæ propēſum reddere. Nam quę ex Ariſto
tele vulgò afferuntur, ad transmutationei
parùm faciunt. Non multò plus facit, quòd
teſte Plinio *lib.33.cap.4.* Cajus princeps ex au
ripigmento aurum fecit. Plus enim ibi ſepa
rationis, quàm transmutationis eſt: ut ex cō
textu patet. Nō deſunt tamē, q ex Hipp. Pla
tone, Heſiodo & Hermete, aliquid ejusmod
poſſe intelligi contendant. Ex Hipp. eſt in
Epiſtola ad Cratevā, ubi ſæpius admirabatu
rem herbariam ; ut & Univerſorum natu
ram ac conſtitutionem, & ſacerrimum ter
ræ fundamentum : ex qua animalia, plan
tæ, alimenta, medicamenta, fortuna, & ipſa
divitiæ enaſcuntur. Neque enim aliàs ha
beret, ubi conſiſteret avaritia : neque ſane
Abderitæ nunc decem talentis ineſcaſſent
me, pro Medico mercenarium declarantes
Ex Platonis Timæo afferunt aureum ra-
mum, qui propter craſſitiem duriſſimum
quid ſit & nigricans , Adamanta dictum
Ex Heſiodi *1. Operum* ajunt æmigmaticum
id

esse, quòd ignorare dicũtur stulti, quanto
is sit dimidium toto: & quàm ampla
in malva & asphodelo utilitas. Ex Pœ-
indro Hermetis ænigmatica quoque pu- „
itur illa: Exiliit confestim ex elemẽtis Dei, „
orsum latis, Sermo Dei, in purum Naturę „
ificium, & unitus est Menti opifici. Ejus- „
m enim substantiæ fuerat: & relicta sunt „
ationalia deorsum moveri solita, naturæ „
ementa, ut essent sola materia. Vide Jaco- „
Zvvingeri *Exam. princip. Chimic. cap. 1.*
d quid multa? Sat antiqua est, si sat vera:
oc est, si id præstare potis est, quod promit-
: ars, sive Particulariter, sive Universaliter:
quidem non sine fœnore, quod Artifices,
hoc obiter dicam, pro ea liberalitate, quæ
t in verbis, vocant multiplicationem in
illesimum, imò infinitum. Jam si hoc præ-
are potis est Ars ista, rectè Pancirollus
im Juris utriusq; Interpretibus concludit,
am esse licitam. Sed inde tamen non effi-
tur, animum esse applicandum. Nam &
fficilis est ejus assecutio, & periculosa pos-
essio. Quæ ubi more meo exposuero, quan-
um licet per eos, quos consului authores, fi-
em faciam.

Chimicæ artis veritas.

Principiò de Artis veritate disputanti
on possunt firmiora esse argumenta, quàm

quibus uſus eſt Pancirollus noſter, ducti
ſenſu ſeu experientia, & ratione. Inde eni
alia omnia robur capiunt,quæ in utramqu
partem diſceptantur,non tam in hoc, quà
omni alio negotio. Qui veritati ſe oppoſ
erunt,ut Agricola,Cardanus,Scaliger, Ca
rerius,Fenottus, Eraſtus, Aubertus, Seidel
us,& nuperrimè,quod ſciam,MoreſinusSc
tus (prætereundas enim cenſeo Quotlib
tarias infinitorum Scholaſticorum, & huj
fecis quæſtiones) cùm aut negare debui
ſent experientiam & ſenſum: aut,ut ait Lib
vius *Syrraxi Metall. Theſ.40. & 43.* modun
quem poſuere Artifices,in genere per ratio
nes Logicas, hoc eſt, ex merâ phantaſiâ de
ſumtas,aggreſſi ſunt oſtendere, non poſ
fieri artificiale Metallum. Quantò rectiu
illi,quando,ut idem ait, Peripatetici ſunt o
mnes, audiſſent ſuum Magiſtrum & princi
pem Ariſtotelem,præclarè & propè divin
monentem,in iis,quæ ſenſilia ſunt,non rati
onem, ſed ſenſum (quippe judicem omn
exceptione majorem) eſſe conſulendum
Qui etiam,neglecto ſenſu, rationem quære
re (quando diſputat contra eos, qui omni
dicebant moveri, *8. phyſ. 8. t. 22.*) imbecilli
tatem mentis meritò cenſet: & abſurdum
præter rem imaginationi ſeu rationi cre-
dere

re. *3. phys. t. 37.* imò insaniâ amplius, con-
evidentiam opinari. *1. de ortu & inter. cap. 59.* Sensu enim constat & experientia, seu
timonio indubitato, & factum esse au-
m, (nam de hoc potissima lis est) & fa-
m esse ea arte, quam norunt Artistæ,
fitentur Sophistæ, fraude ea, quam mul-
licem (sex enim & triginta ejus species
censentur) ex Riceni Thrasibuli admo-
ione, *ad calcem suæ Confess.* bene docet
enric. Khunradus. Et quoniam hujus jam
cta est mentio, non abs re duxi, ex admi-
ndæ diligentiæ ejus Amphitheatro ipsa-
et illius verba hîc adscribere, ut quan-
& quàm ampla Experientiæ, de qua dixi,
sit atque potestas, omnes intelligant.
anc ille certè & meritò in hujus pugnæ a-
collocat prima, præferens eam Rationi,
pientibus, Naturæ Dei, Mentis igniculis,
aturæ parenti, Consensui typico, Poten-
e & voluntati Dei. Tot enim argumentis
itur, quibus Lapidem esse demonstrat.
c enim ait *Fig. 3. Amphitheatri*: Lapis
ilosophicus est. Hunc enim rerum ex-
erientia, omnium etiam sola sufficiens
agistra, infallibiliter attestatur: cui refra-
ri nónne esset plus quàm stultum? Hunc
b aliis tamen præparatum) virtuosè effi-

Experientia vis.

cacem vidit & Pontifex Roman. & Cæsar
Majestas. viderunt & Reges Orbis terr
rum non pauci: nec non Imperii Rom.
lectores nonnulli. viderunt & Principes
liquot, Comites, Barones, Nobiles, & pr
pter virtutem & doctrinam à Nobilib
proximi Doctores: imò ex omni gente, J
daica, Ethnica & Christiana, statuque ac o
dine passim, multi tam Ecclesiastici, qua
Politici; literati pariter atque illiterati, oc
lis (obstupescentes Naturæ per artem mir
culo) viderunt, manibusq; tetigerunt su
Sciens loquor. Hos omnes voco testes.
physico-Chemiæ-mastix eos interroga,
subsidium veritatis, veritatis amantes. Re
ita habere testabuntur lubentes. Sequit
Ratio: de qua priusquam agam, pauca ali
rum afferam exempla, præter illud Joh. A
dreæ (*in addit. ad Speculat. Rubr. de Crimine fa*
si) cujus mentionem facit Pancirollus. Q
enim plura volet, petat ab Artificibus, G
bro, Hermete, Comite Bernhardo, aliis; in
primis *Roberto Vallense*, qui ex professo scr
psit de Artis hujus Certitud. & Antiquit
te. Henr. Cornelius Agrippa *lib. 1. de O*
culta philosoph. cap. 14. affirmat, Spiritu auri, a
potiùs ejusdem formâ & parte puriore, im
perfecta metalla & argentum vivum in ar
gentum

Exempla.

ntum verti posse; seq; id vidisse & novisse. ian. Franciscus Picus *lib.3.cap.2.* de Auro arima recenset, quæ quantum potero, in uca contraham. Obiit (inquit) ante ucos annos Nicolaus Mirandulanus, Sa- rdos ex Minorum ordine, senex, nobis tus, integer vitæ, &c. Is & Bononiæ ar- ntum, & Carpi aurum fecit ex ære, multo- m testimonio. Fecit & Hierosolymis, i multos annos versatus est: ubi ipsum rum fecisse, vivit adhuc qui contestatur. æterea fuit inter Mortales ætate nostra pollinaris, ex ordine Prædicatorum Sa- rdos, boni nominis: qui non dubitavit nicis affirmare, se modos plus viginti nstanter tenere, quibus verum aurum nficeret. Romæ publico in templo scri- um erat: *Auri ex plumbo collectori.* Fuit nte paucos annos Venetiis, qui publico ultorum Nobilium virorum testimonio, re parvula, quæ nec piperis grani quan- tatem excederet, magnum satis auri pon- us ex vero argento fecerit. Fuit in ditione nea, qui tribus testimoniis ex re tritici gra- um æquante, argenti vivi unciam vertit n probatissimum argentum: atque unum x his, qui viderunt, cùm alloquerer, audivi icentem; se diligenter conversionem in-

Nic. Mirandulanus.

Apollinaris.

ſpexiſſe, colorisque cinerei fuiſſe Medi-
nam. Vivit adhuc vir mihi notus & am-
cus, qui plus ſexagies ſuis manibus, ex reb
metallicis aurum & argentum confecit, n
præſente; nec una tantùm via, ſed multis,
eſt conſequutus. Vidi in confectione aqu
Metallicæ, in qua nec argentum, nec a
rum, nec ſulphur, nec hydrargyros pon
retur, ex inſperato ſimul aurum & arge
tum generatum. Vidi aquarum vi ex æ
argentum extrahi. Eſt alius, cui quoties l
buerit, ſuis ex furnulis promitur aurum
quod publicis officinis pro puriſſimo ven
dit: cui ſatis amplæ ſunt opes, &c. Vivit ad
huc, cui non deſunt opes, cujus manibus vi
æs converſum in argentum & aurum; ſucc
quodam plantæ. Quidam inops, monſtra
ta ſibi in ſomnis aqua, aurum fecit: qui iter
ferrum bis in aurum vertit: ex auripigmen
to ter quaterve fecit. Vidi alium, qui duo
bus modis in verum argentum miſtum au
ro vertit argentum vivum. Vidi ex Cinaba
ri, adjectis quibusdam rebus, excluſo auro
& argento, ſimul aurum fieri, ſimul argen
tum. Vidi ex mera Cinabari, olei cujusdam
ſimplicis admiſtione, aurum & argentum
ſed parvi momenti fieri. Vidi ſæpenumerò
hydrargyron, qui erat ex plumbo & ære de-
tractus,

ctus,in argentum & aurum transforma-
superioribus diebus & oculis vidi,& ma-
us contrectavi aurum, quod me inspe-
nte factum fuit,ex argento, trium circi-
horarum spacio,nulla priùs facta argenti
tatione, nec in hydrargyrum , nec in a-
am. Vidi non semel minùs decima parte
ræ disjici metallum,sic ut sulphur alta pe-
rit; hydrargyros ima. Vidi,prioris metal-
formâ prorsus abolitâ , subitò novam,id
aueream,solertiâ artis imponi. Ego seor-
n aurum, seorsim argentum diversis gra-
lis effici uno eodemque pharmaco;item-
ie simul & aurum, & argentum eodem
mpore, eodemq; pharmaco sæpenumerò
m intuitus. Hæc Picus. quibus similia mul-
leguntur apud H.Rubeum *lib. de Destillat.*
*ct.4.c.1.& 2.*Libavium *lib.2.Alchym.tracta.1.*
*'9.*Robert. Vallensem *loco citato.* qui etiam
æc habet Alexandri Imperatoris,in episto-
quadam ita scribentis:Homo noster anti- "
uus est Draco noster. Ille comedit caput "
ium,cum cauda sua. Et caput & cauda est "
nimus & spiritus : & anima & spiritus sunt "
reati de luto:& hoc ex Oriente & Occiden- "
e per expellentem nocumenta. Non men- "
ior.quia quod dixi,vidi in civitate. Ferne-
ius *lib.2.de abditis rer.causs.cap.18.* ex professo

de veritate & ratione artis teſtatur in h
verba: Non olfeci modò (de Lapide philo
phorum loquitur) verùm etiam de hoc n
parùm fortaſſe deguſtavi, lucro fœnoreq
maximo, ut qui eo ſtudio verum compr
baverim, quod fabuloſo figmento haud a
ſimile putatur. Dicam veſtro hortatu, n
ſolùm theſaurum depromptùrus, ſed ed
cturus, quàm verè ſubſiſtat. Lapis philoſ
phicus, Elixir Arabibus, gignendi propaga
dique auri verum ſemen, non è ſulphure, a
gento vivo, alio; ſed ſolò ex auro, eoque p
riſſimo quærendus.

Lapidis philoſophici materia.

Hordea cui cordi, demum ſerit hordea, ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia, in auro
Semina ſunt auri, quamvis abſtruſa recedan
Longius, & multo nobis quærenda labore.

Augurellus.

Maxima vis ſeminis oleo quodam inhære
ſcit, atque id quidem in cæteris inflammar
cremarique poteſt: qua ex cauſſa id nulliu
ignis ardore torreri abſumique poteſt, & o-
mnem artis vim tolerat:

——uni quoniam nil deperit auro
Igne, velut ſolum conſumit nulla vetuſtas,
Ac neque rubigo, aut ærugo conſicit ulla.
Cuncta adeò firmis illic compagibus hærent.

Fecun-

undum autem id ſemen ſic eruito. Auri
iſſimi uncias duas, argenti vivi magno
s ſtudio præparati decuplò permiſce,
eque languido disſolve, dum argentum
um prorſus exſpiret, priſtinumque auri
ndus ſubſideat, in atrum pulverem reda-
ım; qui tamen liquatus poſſit in propri-
auri naturam redire. Ex hoc dein pul-
re igne acerrimo vaporarii aquam conti-
nter elicies, dum pulvis totus in cine-
n candidiſſimum, & in calcem devergat.
ılcem ſeptics aquâ reſperge, quæ & to-
s exſpiratione inde prolecta ſit: o-
nique arte elabora, ut hæc impulſione
incurſione crebra ſeſe extenuent, & ab
nni ſorde feceque puriſſima reddant,
res conſecuta ſummas. Hæc duo ſunt
tius artis operisque conficiendi primor-
ia, &c. Qui ænigmate hæc contexerunt,
anc aquam appellant *Argentum vivum, Cal-
m, verum Sulphur*, quorum permiſtione la-
is fit, ut ex aqua farinaque panis. Opus
utem poſtremum ut compleas, calcem pu-
am, obturato vaſe, reconde equino fimo
alente, diebus 40. dum in humorem album
iqueſcat. In hunc juſtis dierum intervallis
aquam ſenſim infunde, eâ quidem viâ & ra-
ione, quam artis periti abundè explicarunt,

ut Calx aquam suam omnem sensim con-
bens, quasi illic enutrita in lapidem ve-
concrescat. Hic *thesaurus* immensus :
verum *Elixir*; hoc frugiferum *auri semen*;
jus drachma si in ducentas quinquaginta
quati plumbi aut stanni drachmas infun-
tur, id universum in aurum purissim-
converteret : Imò etiam, ut cum Augure
loquar;

Ipsius ut tenui projectâ parte per undas
Æquoris, argentum si vivum tum fo-
æquor,
Omne vel immensum verti mare posset
aurum.

Hæc Fernelius. quæ ut vera non sint de Un-
versali lapide; satis tamen, si de particula-
Recentissima exempla si desideras, pete
Evvaldi de Hoghelande historiis nuper Co-
loniæ excusis, Anno 1604. Adeò autem
clara veritatis hujus lux est, ut ex ipsis adver-
sariis aliqui eam non diffiteantur. Narra-
Cardanus *lib. 6. de Subtilit.* coram Principe &
Senatu Urbis Venetæ argentum vivum in
aurum fuisse conversum à pharmacopol-
Tarvisino. Et cur tot præstantes viri diversa-
rum gentium, tot tamque præclara de hac
arte edidissent volumina? an in nugis suæ
famæ & gloriæ præsidium apud posteros

Chymicæ artis scriptores.

quære-

rebant? Sunt Ægyptii, ſunt Arabes, ſunt
ldæi, Germani, Hiſpani, Angli : quos
s enumeret? Agricola certè eorum & nu-
um & ſtudium admiratur, quamvis
ſmutationis adverſarius. Sic enim *in*
at. Rer. Metallicarum: Quò minùs multi
t, ait, qui de re metallica ſcripſerunt,
magis mihi mirum videtur, tot exſtitiſſe
ymiſtas, qui compoſuerunt artificium
metallis aliis in alia mutandis. Multos
rmolaus Barbarus, homo dignitate ge-
is & gradus, & omni doctrinarum ge-
e ornatus, nominatim protulit. Ego
res proferam, ſed inſigniores tantùm.
lectum enim ſervabo. Itaque χημευτικὰ
ipſit Oſthanes, Hermes, Chanes, Roſinus
exandrinus ad ſororem Theoſebiam, O-
npiodorus Alexandrinus, Agathodæmō,
emocritus, Orus, Chryſorichius, Pebichi-
; Comerius, Johannes, Apuleius, Petaſius,
lagius, Africanus, Theophilus, Syneſius,
ephanus ad Heraclium Cæſarem, Helio-
rus ad Theodoſium, Geberus, Callides
achaidibus, Veradianus, Rhodianus, Ca-
des, Merlinus, Lullius, Arnold. Villanova-
us, Auguſtinus Panthes Venetus: fœminæ
es, Cleopatra, Virgo Taphuntia, Maria Ju-
æa. Atque hi Chymiſtæ omnes orationem

ſolutam uſurpârunt, preter Johan. Aurel
Augurellum Ariminenſem. Quibus ſi
numerarem Recentiores, Deûm immo
lium, quantus exſtiturus eſſet teſtium nu
rus? Laurentius Ventura *libro de Arte C
mica* gloriatur, ſe 250. volumina in nobi
Bibliothecam Illuſtriſſimi Comitis Pala
intuliſſe, & præter illa, quinquaginta ad
alia habere. In judiciis, ubi de cenſu, cap
fama agitur, duobus aut tribus teſtibus, t
lege divina, quàm civili, credendum eſt.
ita difficiles ſumus erga viros tot docti
mos, & integerrimos, quorum ſcripta p
ſtant, propter paucorum ratiunculas, quil
toties reſponſum eſt: universè quidem à C
bro, Ventura, Petro Bono Ferrarienſi: N
minatim autẽ Quercetanus eruditiſſimè
ſpondit Auberto: Eraſto Mufettus, Seve
nus, Rubeus, Penotus; & Gaſtò Claveus ſu
præſes Nivernenſis, in doctiſſimo libel
qui inſcribitur Apologia Chryſopœiæ & A
gyropœiæ: Omnibus Libavius in Syrr
ſua Metallica àltera; Alexandro Carrerio P
tavino Theſi 46. Eraſto Theſi 93. Fenot
Theſ. 98. Scaligero Theſ. 106. Auberto cu
Fenottò Theſ. 107. Moguntinis Baccalaur
Theſ. 116. Cardano, 119. Solus reſtat Thom
Moreſinus Scotus, qui nuperrimè auſus
reſ

Chymicæ artis defenſores contra aliorũ ratiunculas.

mere caussam Auberti adversus Quer-
num *lib. de Metallorũ causs. & transmutat.*
qui & hunc compescat, forsan in mundo
. Omnes certè in eo conveniunt, nihil
tra rectam rationem committi, si ea,
m dixi, statuatur, transmutatio: pro quâ
firmandâ, infinita propè ab illis addu-
tur, sed quæ hujus loci non sunt.
Cæterùm etsi ex iis, quæ diximus, satis
babile sit, ne indubitatum dicam, Artem
m certam esse: (Aurum enim, quod sic
atur, omnes in quovis examine retinet
prietates, colorem, ceteraque accidentia
stantiam auri sequentia) non ideò tamen
consultum videtur, ut nos Mari huic ad-
impetuoso committamus. Hoc enim re-
ad Pancirollum annotandum: qui Ar-
n istam vix uni compertam arbitratur;
rimos eâ ad paupertatem redactos affir-
t. Nimirum adeò difficilis est acquisi-
tanti boni, & est Lapis Philosophorum,
n Cerdonum aut Rusticorum. Præclarè
gerius Baccho: In quibus Deus magnam
tutem posuit, in iisdem etiam magnam
ficultatem collocavit. Difficultates istas
chymiæ singulari libro exposuit Theo-
ldus Hoghelande, quem & anteà lauda-
Sunt autem hæ tum in discendo, tum

Difficilia, quæ pulchra.

Alchymiæ difficultates.

in exercendo. In discendo aliæ à discent
liæ à docentibus libris. Discens à Deo
num hoc petendo impetret oportet : &
possit, ipse sese præbeat timentem Dei: à p
catis abhorreat: humilis sit: prudens: doct
Latini sermonis peritus: Philosophus : N
turæ principia sciens: laboriosus & indust
us: constans: non iracundus: patiens: lib
vacuus à curis : secreti tenax : abstinen
Sophistis: non prodigus : non avarus: c
tus in declinandis Diaboli illusionibus: s
ficienter locuples: librorum copiam habe
studiosus: faciat experimentum: sanus, h
est, corporis, animi & fortunæ bonis
structus. quos raros esse suo damno, do
parte prima. At major est, quæ sequit
propter libros, ex quibus petenda ars, int
lectu difficiles. Vel enim ars in iis disp
sa est: vel involuta ænigmatibus, allegor
& similitudinibus: tum ab Elementatis, h
mine, animalibus, eorumque partibus veg
tabilibus, figuris, gummis, metallis & m
tallicis: tum ab Elementis, dissimilitudi
bus, æquivocationibus, contradictionibu
nominibus inusitatis, characteribus, liter
rum transpositionibus, pravis transcripti
nibus, styli varietate, Impossibilibus. Pa
te tertia explicatur difficultas, quæ orit

1. in discente.

2. in docentibus.

3. in exercitatione.

exercitatione,tum ex parte materiæ, quæ
fundamentum operis assumenda: tum ex
rte regiminis, quibus instrumentis tra-
nda. Ubique incredibilis obscuritas &
rplexitas; ut dictum etiam parte secunda.
æc hæc illa, non autem (ut putatur) artis
certitudo, caussa est, quòd adeò multi,
tantùm non omnes, qui huic arti indul-
nt nimium, non solùm oleum & operam;
d & divitias, imò valetudinem & famam
rdant: ut meritò dicere possimus cum
ieron. Rubeo, *libro de Destillat. sect. 4. cap. 2.*
os in se mirabilem, quam in Metallis non
ficiunt, experiri μεταμόρφωσιν; & cum De-
ocrito Phalereo, quod capiendum illis e-
t, minimè hos capere: amittere, quod pos-
debant. Hæ difficultates sunt acquisitio-
is & incommoda: At longè difficilior est
deptæ fortè possessio: nunquam certè tuta
rofessio: quæ ferè Sophistarum, nunquam
apientum est. Præstò enim ab aliis sunt in-
diæ, & mille pericula, quæ expertus est à
Toparcha Picolomineo Bragadinus; dete-
iori tamen hinc conditioni reservatus, ut
it parte quarta hic auctor. Possent Bragadi-
no accenseri exempla recentiora fortunæ
nō dissimilis ejusmodi Sophistis dignæ, præ-
sertim quæ dedit Illustriss. Dux VVirtenber-

Bragadinus.

gicus: sed quia ea in ore omnium sunt, a autorem illum redeo: & ex eo colophon loco adjicio carmen non inelegans, quan do eo hæc omnia summatim statim à prin cipio complecti voluit ad lectorem. Ita e nim de suo libro eum compellat:

Non tibi, Lector, opes Crœsi, non vellera Ponti
Aurea promitto, nec verbis fallere quem quam
Fucatis quæro, potius sed vera præfari.

Sic postea subjungit:

Chemiam vita, si mentis cura quietæ
Est tibi. Namq; parum lucri, sed damni reiq;
Proluviem, morbosq; adfert; nimiumque senectam
Accelerat tristem; nec famæ parcit honestæ,
Cultoresq; suos sub inani nomine gazæ
Quærendæ ludit miseros, sanabile nunquam
Infligens vulnus, quo læsus, pectoris imo
Suspirans, fluxas deplorat temporis horas.
Artis at hæc minimè, quâ non præstantior ulla
Culpa, sed artificum est, hæc qui mysteria tentant
Prædari, & clausas naturæ irrumpere portas.

Quæ-

Qualis sacrilegus, juris contemptor & æqui,
Perjurus, latro, mœchus, fraudator, avarus,
Stultus & imprudens, & quos Ecclesia telo
Sancta petit crimen propter, scelus atque nefandum;
Fur, rapiens res alterius, quem cæca fatigat
Ambitio, cogitque insomnes ducere noctes,
Et sua profundens nimium, vulgusque profanum,
Hostes Naturæ cuncti, quos odit & arcet
Hæc ars non facilis, quamvis per vota vocetur.
Quinetiam blandè seductos ridet, & auro
Privat, quo poterant felicem ducere vitam,
Contenti tantùm propriâ si sorte fuissent,
Fœdos substituens fumos, tetrosque vapores
Argenti vivi, Carbonum & Sulphuris ustis
Queîs inimica luant condignas corpora pœnas
Illorum, temerare manu qui sacra parentis
Audent Naturæ turpi, digitisque nefandis.
Nec tamen his contenta malis: sed & insuper addit
Pauperiem, cunctis vitatam, animique dolores
Perpetuos, stultæ nec non ludibria plebis.

Doctos atq; pios hæc cõtrà amplectitur ultr
Prudentesq; fovet gremio, portasq; patent
Ostendit, ducitq; manu, penetralibus imi
Sepositum monstrans thesaurum, & sum
re mandans
Quantumcunq; velint, ceu præmia gra
laborum,
Et fructus studiis meritos, si fata Deusq;
Annuerint: si non salvos permittit abi
Corpore, nec rebus læsos, animiq; potentes,
Gaudentes Christo grates persolvere digna
Qui bonus avertit, poterat quæ forte nocer

Quippe cùm toties & tam anxiè à tam mu tis ingens illud Bonum, quod Ars ista poll cetur, fuerit indagatum; at rarissimè à quà paucissimis inventum: ut non desint, q Chimistas subjiciendos esse existiment cerbæ illi Agenoris Sidoniorum Regis leg qualem Cadmo filio ipse præscripserat, n nisi inventâ sorore, unquam rediret: Itaqu aut inveniendam, aut pereundum esse. N verò animus mihi est, singula, quæ in Art hujus cultores indifferenter quidem, jure t men in circulatores illos, aliosque ejus far næ passim evomuntur, hîc recensere. M ror tamen, ipsum etiam Jul. Cæsarem Sc ligerum affirmare non dubitasse, *Exercit.* 2

Agenoris lex.

Cardanum, se Chymistas odio odisse
s quàm Vatiniano. Sunt enim (inquit)
ctuæ ad aucupia crumenarum, à quibus
um, quod posteà pollicentur aliis, sibi
tent priùs. Hinc Alchymiam Philip. Me-
chthon Sophisticam quandam impostu-
n nominabat *in Explicat. Evangelii in festo
phan.* Petrarcha, mentiendi & fallendi ar-
n, *libro primo de Remed. utriusque fortunæ, di-
11.* Peucerus eo amplius, etiam Dæmonis
æstigias dicebat *in divino Divinationum tra-
tu.* Nec enim, si eidem Petrarchæ credi-
us, ex Alchymia ulli alii successus speran-
sunt, præter fumum, cinerem, sudorem,
spiria, verba, dolos, ignominiam: quibus
opem nunquam ad divitias evectum,
ultos à divitiis ad inopiam redactos sæpè
dimus. Notatumque est, aliquos cæte-
quin prudentes, hac insania laborare:
uosdam opulentissimos hac vanitate con-
mptos, dumque opulentiores fieri stu-
ent, & fœdo quæstui inhiant, benè parta
odigere, censuque omni in supervacuis
fuso, tandem necessariis etiam fuisse desti-
itos: nonnullos denique amissis primùm
nimi luminibus, in hoc exercitio corpore-
s insuper oculos amisisse. Magna quidem
romittunt Alchymistæ: sed ea sibi præstare

In Chymicos.

debebant, quæ promittunt aliis, primamq; suam pellere inopiam. Est enim ferè mendicum genus hominum: cumq; se pauperes fateantur, ditare alios volunt: quasi alienis illis, quàm propria molestior sit paupertas. Adversus has fuliginosas Chymicorum fallacias exstant Natalis Comitis versus nō inerudici *lib.2. Mytholog. c.6.* quos ut apponerem, ipse mihi Cynthius aurem vellit, & admonuit:

Ars fallax, invisa bonis, dulcedine captos
Jucundè ut perimis! dementibus improba
Siren.
Naturam superare putas te posse per ignem
Stulta, quid insanis? te longis passibus illa
Deserit, ac tandem nil perficis. illa colorum
Te fallit, rerum te fallit mille figuris.
Sic fertur Protheus se in multas vertere formas,
Cùm fieret serpens dirus, cumq; unda, vel ignis.
Uris opes, properans quas fumus portat in auras.
Inde ardens miseris torquet præcordia virus,
Exitialis amorq; auri, sæviq; dolores,
Quos semel insanæ fallacia ceperit artis.

Occu-

Occupat hæc nulli miſero veſania mentem,
Ne pro peccatis hominum Sator atque Deorum
Supplicia, ingenteſq́ʒ paret mox ſumere pœnas.
Mendici fiunt, ſemper caligine barba
Squalet, & immodico turpantur pallia fumo.
Et nova quærentes ſemper mendacia, jactant
Deficiſſe ſibi vires. ubi nova reperta eſt
Mercurium ratio qua poſſint ſiſtere in aurum,
Ad notos homines inde hæc contagia ſerpunt.
Si quenquam arripiant, qui ſtultas præbeat aures,
Non prius effugiet, quàm ſit perpeſſus eandem
Fortunam, ſcopuloq́ʒ ratem confregerit uno.

ed quid de his ſtatuendum ſit, æquus æſtiabit Lector. Equidem ne litem hanc meam faciam, cenſoriam hîc virgulam adhibere nolo: ſed ad ſubſequens caput progredior.

DE DESTILLATIONIBUS.

Tit. VIII.

Destillationis origo.

Destillatio inventa est Imper[…] Romano jam constituto. Cre[…] bile est, eam in ipso Alchym[…] exercitio simul excogitatam. Sunt q[…] dicant, Medicum quendam, cùm in me[…] sa patinam caulibus plenam haberet, su[…] tò avocatum ad ægrotum invisendum, p[…] tinam istam aliâ cooperuisse, deinde abi[…] se: reversum verò, superiorem patina[…] humectatam reperisse: atque hinc an[…] madvertentem, facilem fore humoru[…] extractionem, eò ingenium intendisse, […] Destillationis initium inde fecerit. Hu[…] alios sequutos, artem istam excolen[…] perfectam reddidisse. Est verò ars ea i[…]

Vtilitas.

primis utilis: ex qua etiam Aqua vi[…] promanavit, oleum Cinnamomi, & a[…] liquores innumerabiles, & maximi ef[…] ctus. Sic evenit, ut omnes illæ aquæ e[…] Cichorea, Cappari, & herbis aliis, quæ […] grot[…]

tis propinari solent, hodie destillentur: n antehac coqui saltem, & decoctæ a- s dari consueverint.

NOTAE sive COMMENTARII.

Quid Destillationis nomine aliâs intelli- tur, suprà vidimus ex Rubeo, *libro de Destil-* *Sect. 4. in procem.* Nunc adhuc pressiùs ac- pitur pro ea Chemiæ parte, qua elevati ha- us & vapores resoluti in aquas aut olea, uorum usus est in Medicina hodiè frequen- ssimus. Hujus artis paulò latiùs sumtę am- itum, & rationem his verbis eleganter de- ribit Fernelius *lib. 2. de abdit. rer. caus. cap. 13.* usilis, inquit in persona Bruti, & metallicæ lius Philosophiæ τῆς χημείας beneficio ex noquoq; tum stirpium, tum viventium genere substantias elicui planè varias: pri- mùm quidem aquam, eamq; uberiorem, si tirps virebat; parciorem, si arescebat. Dein- de oleum, non id quidem pingue ac sordidũ, quale pressu ex amygdalis & ex plerisq; semi- nibus trahitur; sed artis præstantioris opus, quod tempore nec rancescat, nec facilè cor- rumpatur. Id autem duplex: Unum tenue & albicans: Alterum siccius atque rubens. Po-

Destillatio.

ejus descriptio ex operibus, quæ sunt

Aqua.

Olea.

ſtremò fecem terrenamq; ſubſtantiam,ſu
dentem inſtar cineris atri & exuſti. Hac d
ſolutione conabamur miris artibus ex un
quoque corpore quatuor illa rerum p
mordia,quæ ortu Natura permiſcuerat,
jungere: Aquam in concreto vapore; Aër
in albicante oleo; in rubente Ignem ; in fe
Terram. Cæterùm neutiquam præſtare
cuit , ut ex iis quicquam prorſus ſimpl
purumq; ſecerneretur; quòd, ut inquit A
gurellus,

Sales.

Quæ miſcet Natura potens,confundit eodem
Haud ars ulla poteſt prorſus disjungere.——

Quanquam autem ſecreta hæc ſimplicia n
ſunt: puriora tamen, quàm in permiſtior
elucent , iiſque ignis beneficio non paru
ſordidæ materiæ ab Elementis contractę d
ceſſit. Quocirca ſi quæ denſandi,aſtringen
di, corroborandi, detergendi, aut aliæ à ma
teria vires inerãt in compoſito, hæ in ſecre
tis illis minore ſunt efficacia. Jam verò toti
us ſubſtantiæ proprietatem nusquam ſeor
ſim puram conſiſtere deprehendimus: ſed in
ſingula illa etiamnum ſecreta penitus im-
mergi: Infirmiorem in aqua, quæ præſertim
è ſtirpe viridi prolicicbatur: in ea quippe hu-
mor exuberat alimentarius, nondum ſtirpis
vim omnem ac proprietatem adeptus. Effi-
cacio-

iorem in oleo, multoq; in rubente quàm
o: illud siquidem & odore & sapore totius
stantiam referens, propria sedes digno-
ur insiti spiritus & caloris, in quibus pro-
etas tota subsistit, foveturq;. A fece terre-
& ab aquoso humore, quasi ab impuro-
n Elementorum vinculis vindicatum o-
m, purius quidem evadit; perinde atque
narum sanguis ab alvi fece nonnihil et-
n occultarum virium manet, quod & arte
imi potest. Fex uritur, dum prorsus albe-
it, & in calcem redigatur, quæ certè pro-
io humore dissoluta eximiis viribus præ-
llit. At verò qui neglecto quatuor sub-
ntiarum diremptu quidpiam secernere
ident, in quo maxima sit proprietatis ef-
acitas, & illa, quæ multis dici solet *Quin-
Essentia*; primùm è re subjecta aquam len-
vaporario prolectant: hac deinde feces
spergunt, ut secundò humorem eliciant:
cq; septena respersione & exspiratione fe-
es torreri non sinunt, & ex his vim faculta-
emq; omnem exhauriunt, aquæ maximeq;
ffidenti oleo innixam, quæ ad multa utilis
ccommodataq; sit. Quin etiam exceptas a-
quas vase, Pelicani effigie, multa agitatione
nfractuq; longo circulantur, quò hæ vires
ortitæ efficacissimas, in Quintæ illius Essen-
iæ naturam vix ulli corruptelæ obnoxiã fa-

cessant. Hæc Fernelius. Quæ si nondum
præstantiam & rationem hujus artis os
dunt, eam cognoscas licet ex Johan. Bap
Porta, *Magiæ Natural. lib. 10.* in cujus pr
mio Destillationem & Neotericorum ap
lat inventum, & rem miram, ultra morta
sortem laudandam. Docet enim (ait)
ars admirabilis, ut gravia corpora fiant
ritus, & sublimēt, & Spiritus crassescant
corpora evadant. Rerum vires, quæ mole
rutæ, conculcatæ, suis veluti in loculis d
tescentes, puriores, tenuiores, & absq; u
impurioris materiæ accessione è plantis, n
tallicis, lapidibus, & gemmis elicere, easq; v
uti non sua sorte contentas, nobiliores
sublime educere, ac veluti in cœlum sustol
re poterimus, itemq; Chymisticis orga
plantarum virtutes investigare, & meliùs q
veteres gustu. Quid igitur majus poterit
cogitari? Naturæ est res producere, ac viri
dotare: artis est, productas nobilitare,
multiplicibus viribus ditare. Potest hæc D
stillandi ars aquas & oleum extrahere: ite
Esse, Tincturas, Elixires, Sales, & ejusmo
similia. Item Mistum quodammodo in el
menta dissolvere, ac singula puriora redd
re: varias & adversantes suas faculates separa
re, & elicere, ut ex voto uti possimus. Hęc ill

Destillationis præstantia.

Qua

e autem ad Artem istam Universam per-
nt, non tantùm apud eundem Portam,
ab aliis infinitis habentur exposita: à Re-
tioribus quidem, Gesnero, Rubeo, An-
naco, Quercetano, Severino, VVekero,
ngio, Dorneo, Aragosio, Libavio, Mu-
o, Medullâ destillatoriâ, Epistolis Crato-
& Zuingeri, Carolo VVittēstein, &c. post
teres, Lullum, Philippum Ulstadium, Pa-
elsum, Arnaldum de Villa nova. Hi enim
n tantùm Aquarum & Oleorum; sed Es-
ntiarum, Salium, Tincturarum, Magisteri-
um, Elixirium, aliorumq; infinitorum, nō
a Destillatione, pressissimè sic dicta Panci-
llo nostro de aquis & oleis; sed & pluribus
is modis (qui omnes tamen ad solutionem
coagulationem, ut in transmutatione re-
rri possunt) artificiosè factorum. Inprimis
rò diligenter eos videbis expositos apud
ornæum in Clave, *lib. 2. cap. 7.* apud Liba-
um *in Epistolis Chym. lib. 1. Alchymiæ. & Com.*
rt. 1. à lib. 3. Qui ad p̄parationes Medicamē-
orum accommodant omnia, variant. Alii e-
im, in quib⁹ primas facilè tenet Cæsalpinus
ib. 2. de Med. fac. à cap. 15. prima genera faci-
nt: Separationem solam, & Alterationem
uoq;, sub qua Destillatio propriè dicta, ad
ifferentiā nō solū aliarum preparationū, sed

etiam sublimationis, in qua exhalatio in [...]
co refrigerii non convertitur in liquore[...]
sed adhęret sicca, ut fuligo in caminis. Jac[...]
Zvvingerus autem *Exam. princ. Chym. cap*[...]
ponit Alterationem & Corruptionē, sub q[...]
Destillatio. Ad rem.

Destillationis oblectatio.

Nec verò summa delectatione caret De[...]
stillatio. Nam ut Hier. Rubeus ait *in Epist. D[...] dicat. lib. de Destillat.* Artis istius cum Natu[...]
ludentis, ac potiùs, ut Zeno dicere consuev[...]
rat, Naturæ artificiosè ambulantis miracu[...]
conspici jucundissimè à nobis possunt, du[...]
varii ex aridissimis quandoq; rebus destilla[...]
tis humoris, halituumq; colores prodeun[...]
perinde ac riparum vestitus viridissimi, a[...]
prata floribus distincta, cœlumque ipsu[...]
versicolore, sub Auroram, facie: præte[...]
quam quòd hinc quandoque latè diffusa[...]
planiciem, quandoque montes in ipsis va[...]
sibus videre videamur: sæpè liquores per[...]
lucidos amnium, sæpè lacus, sæpè fontes. Spe[...]
cies etiam se nobis objiciunt frugum, specie[...]
arborum, quæ & fructus ferant: aquarum[...]
præterea inductionibus Terris quandam[...]
quasi fœcunditatem damus, sic ut artis op[...]
in rerum Natura ferè alteram Naturam effi-
cere videamur.

Cùm

Cùm itaque tanta sit Artis hujus præ-
tia & suavitas: non immeritò de Anti- *Antiquitas.*
ate & origine ipsius dubitatum video.
ùm si ad nobilissimum philosophorum
dem præparandum opus est iisdem ope-
onibus: id quod omnes uno ore cla-
it: Antiquitatis jam confecta res est in
rioribus; nec repeto. Sin aquas &
hoc modo præparata considero; plus
troversiæ invenio. Rubeus ait *lib. de
illat. Sect. 1. cap. 4.* hanc artem ad sexcen-
mplius annos durasse, cùm Rasis & Al-
hasis de ea perinde ac de recepto jam &
noto modo verba faciant, viri in arte
lica celeberrimi, circiter Annũ Christi
o. Sunt tamen (inquit idem) in quibus
molaus Barbarus est, qui velint eam
tò antiquiorem esse, adducti arca qua-
Atestino in agro reperta: in qua ele-
nta à Maximo Olybio secreta, Plutoni
atum munus visa sunt. Sed quoniam ve-
ne sit an fictum ab aliquo, qui vasibus in
illa locatis, fidem huic arti facere vo-
rit, nescio: neque si destillatione aliáve
aut methodo fuerit elaboratum: idcir-
nec rejicio, neq; affirmo: quanquam car-
na illic reperta, antiquitatem sapere vi-
tur. Hæc ille.

Præſtat autem ex Petri Appiani Antiqui
tibus huc referre. Patavii ante aliquot an
mirabile artis Alchimicæ argumentũ inve
tum eſt. Urna fictilis erat his verſib. nota

Plutoni ſacrum munus ne attingite fures:
Ignotum eſt vobis hac quod in Urna la
Namq; Elementa gravi clauſit digeſta labo
Vaſe ſub hoc modico Maximus Olibius.
Adſit fecundo cuſtos ſibi copia cornu,
Ne precium tanti depereat laticis.

Intra hanc Urnam reperta eſt minor alia: q
apertâ duæ ampullæ inventæ ſunt affabrè
laboratæ, altera ex argento, altera ex au
puriſſimo quodam liquore plenę, quo luc
na adhuc ardens per multa ſecula conſerv
putatur. Urnulę inſcripti erant hi verſus

Abite hinc peſſimi fures;
Vos quid vultis veſtris cum oculis emiſſitiis?
Abite hinc veſtro cum Mercurio petaſato
duceatoq;:
Maximus Maximo donum Plotoni hoc
crum facit.

Hæc P. Appianus.

Langius *lib. 1. Epiſt. Medic. 53.* affirmat, uſ
ſtillaticii liquoris (de hoc enim præcipuè
ſermo) à Græcorum & Arabum Medicis
ſe acceptum; quippe ex Græcis Actuari
ferè poſtremum, primum tamen aquæ ro
ru

n meminiſſe hisce verbis: Stillaticii roſa-
n liquoris, quem Rhodoſtagma nomi-
at, libra una cum Saccharo ferveat, do-
: evaneſcat. Ac inter Arabes Meſue (qui
it anno Chriſti 1160. teſte Bucholzero *ex*
ſaro) ſublimationis aquarum abſinthii &
larum meminit primus: Aqua, inquiens,
ɔlimationis abſinthii, fit ſicut aqua roſata,
ſimilia, quæ fiunt in vaſis ſublimationum.
nt tamen, qui Hippocrati, Ariſtoteli &
aleno cognitam fuiſſe hanc artem cenſe-
t. Rubeus loco allegato ſententiam illam
ibuit Jac. Antonio Cortuſo, patricio Pata-
no: quam ibi refutat: ut & R. Lulli, qui
l Hippocratem argumentatur ex illo divi-
ɔ, quod fit in morbis, *1. Prognoſtic.* quod &
: principiis & tota Medicina Chymica co-
atus eſt oſtendere Petrus Severinus Danus,
ı nobili ſua Idea philoſophica, potiſſimùm
x libr. Hippocr. *de veteri Medicina.* Huic
ſe oppoſuit Eraſtus *parte 3. ſuar. diſputat. ad-*
erſus Paracelſum. quàm feliciter, alii judicẽt.
De Ariſtotele Melchior Guilandinus de-
ıonſtrare conatur *in tractat. de papyro, mem-*
ro 6. ex quodam problemate. Propè affirma-
e auſim (inquit) ſtudium artis Chymicæ a-
ɔud Barbaras gentes antiquiſſimum fuiſſe,
d Romanos verò & Græcos derivatum tar-

diùs, præfertim cùm Ariftoteles quoque ej
meminiffe videatur. Nam *23. Problm.13.* qu
rens, cur mare potis fit flammam emitter
aqua potabilis non item? cauffam redd
quia oleum arte ex fale extrahi poffit. Qu
quidem oleum nemo nifi Chymica arte e
ciet, etiamfi falem mille torcularibus quà
arctiffimè comprimat. At Rubeus *in d
dic. libr. de Deftillatione*, extenuat hoc argu
mentum præ illo, quod de aqua ardente, fe
Spiritu vini conjicit *ex 2. Meteorologic.* quà d
mari. Sed & de cæteris, qui volet, confula
Rubeum *dicto loco*, & Libavium *lib. 1. & 2. E
pift. Chymic.* Hic enim fparfim multa de ha
differit quæftione.

Deftillationis origo.

Reftat origo, feu Artis occafio. quan
pfectò ex ipfa natura magni & parvi Mun
di hauftam effe, evidentia ipfa docet: ut præ
clarè obfervavit idem Rubeus *lib. de Deftilla
Sect. 1. cap. 1.* Nubes, pluviæ, venti, fic fiunt i
Magno mundo: Catarrhi in homine, Parv
mundo; ut Deftillationes artificiofæ. In r
familiari, culinâ præfertim, nihil eft notius
At Pancirollus mavult petere ex fortuito ill
Medici exemplo de patellâ. Cujus, ut & o
perculi cùm mentio hoc loco fieret, veni
mihi in mentem frequentiffimi illius Ada
gii, quo fimile fimili obtigiffe innuere vo
lentes

tes, *Dignum patellæ operculum* accessisse di- *Dignum patellâ operculum.*
e solemus? Atque eo quidem ipsum et-
ı M. Varronem usum video in Satyra, cui
ılum fecit: εὗρεν ἡ λοπὰς τὸ πῶμα, περὶ γε-
μηκότων: id est, *Reperit olla operculum, de*
tiis. Ita enim præstantissimus Philologus
Medicus Hadrianus Junius *lib.6. Ani-*
dverſ. cap.3. Titulum illum restituit: qui,
& alii in vulgus eo usque deformati alio-
ın circumferuntur, ut plus vulnerum vel
us Varronis liber, quàm Scœvæ apud
:sarem clypeus tela prætulerit; plure sor-
s contraxerit, quàm si ætatem in Camari-
palude jacuisset. Cajum igitur Cajæ ob-
ıisse gratulantes, aut mordaci sale Cascam
sco nupsisse insimulantes, Dignum pa-
læ operculum obtigisse dicimus. Sic cùm
fandæ Veneris & puerilis amoris sectato-
;, non secus atque Cinœdi ipsi & pathici,
:rumq; calamistrati essent, & alendæ Co-
æ studiosissimi: factum inde est, ut *Comati* *Comati, pro mollibus.*
r opprobrium dicerentur: tanquam huic
orum mollitiei Coma, dignum scilicet
tellâ operculum accessisset. Hinc videli-
t Synesius Sophista scripsit, Cinœdos esse
ıeros omnes, qui alerent comam. Et apud
ıidam est: οὐδεὶς κομήτης, ὅστις οὐ περαίνεται,
ıt ψηνίζυλαι: *Nullus Capillatus, qui non subi-*

gatur. Unde Martialis inter cætera, quæ pueri pulchritudinem faciũt, exigit, ut m les ei colla flagellent comæ. Quò ſpectat apud Horatium commendatio

——*teretis pueri, longam renodantis coma*

Pueris autem iſtis Comæ tondebantur, u res ducentibus Dominis, aut alioqui cùn pſi jam exoleſcerent. quod interdum mu novæ Nuptæ obibant. Martialis:

Flammea texuntur Sponſæ; jam tæda rata eſt:

Tondebit pueros jam nova Nupta t

Cinerarii.

Interdum Tonſores ad hoc peculiariter c ducti: qui *Cinerarii* dicebantur, quòd un de Miniſteriis eorum eſſet, calefactis in nere Calamiſtris torrere ac vibrare crine ſicuti ad illum Catulli locum,

———*nunc tuum Cinerarius Tondet os,*

Muretus rectè annotavit. Sed & pueri meritorii, ſive Cinœdi, ut internoſci poſſe

Manica.

etiam tunicas cum manicis geſtabant, m mulierum: quæ ſi honeſtæ erant, inſupe meretricibus vitta, ſtola & inſtita diſcern bantur. Docet hoc Tertullianus *lib. de Cu Mulier.* Quid minus habent infeliciſſin illæ publicarum libidinum victimæ, qua quæ leges à matronis & matronalibus dec ramẽtis coërcebant, jam certè ſeculi impr

bit

as honeſtiſſimis quibusq; fœminis usque errorem dinoſcendi coæquavit. Quid en aliud ſunt matronalia decoramenta, àm ſtola, inſtita & vittæ? quas Ovidius puris inſigne appellat, cùm caſtam à ſcripto um caſto arcet:

Matronalia ornamenta.

Eſte procul vittæ tenues, inſigne pudoris,
Quæq; tegis medios inſtita longa pedes.

: meritorio verò puero, illud Plauti in eudolo:

Maniculati, pro mollibus.

Manuleatam tunicam habere hominem decet,

ſtus Lipſius rectè interpretatur *lib.4. Anuar. lection. cap. 8.* motus altero illo Plauti co in Pœnulo:

Quis hic eſt cum tunicis longis quaſi puer
Cauponius?

illo Scipionis Africani in Sulpicium: Qui conviviis cum amatore cum *Chirodota tuca* accubuerit, eúmne quisquam dubitet, in fecerit, quod cinœdi ſolent?

Parœmiam porrò iſtam in illum, quem xi, ſenſum etiam uſurpavit D. Ambroſius: Iabeat quoq; Jupiter (ait) comam; dignum idelicet patellâ operculum, egregius ille ſtuti artifex, & prodigioſus luparum omnium ſeſſor. Idem privilegium cedat Appollini, matori non minùs ſtrenuo, & in pathicos iriato. Neque abeat hinc aſymbolus Ne-

Rurſum de comatis: Iove.

Apolline.

Neptuno.

ptunus, cujus libidinum fervorem mari undæ nullæ exſtinguere potuerunt, quin omne Nympharum genus efferveſceret. Bacchus deliciis diffluēti, ſemperq; puero, & aſſiduè prȩter pocula aliud non tractanti, ocium non ſuppetiiſſe tollendæ comæ veriſimile ſit, propterea intonſo ſemper. Egregiam verò laudem & encomium hinc reportet Tyanæus, impoſtorum columen, &, ſi Diis placet, medicus Æſculapius, circulator & hæripeta ſummus: (talis enim à Cyrillo & Pindaro deſcribitur) quem auri ſitis & intolerandus faſtus, quo ſupra hominem ſe geſſit, excuſent comatum. Eodem jure abſolvemus Simonem, Magum illum inſignem, & Christi plagiarium, quem etiam κατάκομον, hoc eſt, comatum fuiſſe conſtat: & illum Divorum contemtorem Mezētium Virgilianum, cui comti tribuuntur capilli. Quibus addatur unoculus ille Polyphemus, laudans hirtas virili in corpore ſetas: ut tam huic, quàm alteri illi fides fiat proverbio, quo dicuntur *Labra ſimiles habere lactucas*. Sanè in Capillatos & Comarum nutricones graviſſima exſtat D. Pauli reprehenſio *1. Corin. 11. verſ. 14.* Nónne, inquit, natura quidem ipſa docet vos, quòd Viro, ſi comatus ſit, probro ſit: contrà Mulieri, ſi comata fuerit, decori ſit? ei quòd

Baccho. *Æſculapio.* *Simone Mago.* *Mezentio.* *Polyphemo.*

òd Coma pro velamine illi data sit. quam
em plura videri poterunt apud Hadria-
m Junium, in elegantissimo tractatu *de Co-*
: præsertim verò *capite quarto.* Ubi præ-
re docet, cæduam fruticantium crinium
vam tondendo resecare, quàm inutili Co-
æ alendæ studio divexari.

Ad adagium porrò istud allusisse videtur
neas Platonicus, summę Philosophus in-
gritatis: dum Euxitheum introducit
heophrasti commenta deludentem, qui
ctitabat, animas, relicto humano corpo-
, id genus bruta sectari, eique inhærere,
iorum opera visæ fuerint imitati. Nam
: Hyperbolum quendam impudentiæ
otaret, inquit: Musca item trahet Hyper-
olum, quippe par fuit utriusque impuden-
a: ac si diceret, Dignum esse patellâ oper-
ulum. Per Muscam enim hominem im-
ortunum & impudentem hieroglyphi-
è denotari, Johann. Pierius docet *lib. 26.*
Quantumvis etenim hanc sæpius & assiduè
expellas, & à te submovere contendas: tan-
tâ tamen est impudentiâ, ut identidem re-
dire, & infestare te minimè vereatur, nul-
lamque tuorum commodorum rationem
habeat. Sive loquare, sive dormias, sive bi-
bas, sive cibum capias, sive legas, scribas; pa-

Hyperbolus in Muscam.

Musca impudentia.

rata semper adstat, ut in faciem insiliat t
am, infesta, importuna, incommoda, nu
rei nisi fastidio de se concitando idon
Hinc apud Ciceronem *2. de Oratore*, ridicu
dictum de molestissimo Juvene: *Ab*
Muscas puer. Mihi quidem herclè medita
ti hæc & scribenti plus quàm molestæ sun
Ideoque *Myjagron* illum Muscarum Deun
cui ab Eleis ad avertendam pestem litatu
legimus apud Plinium *lib. 10. cap. 28.* semp
eis iratum imprecor.

Myjager Muscarum Deus.

Vara vibiã sequitur.

Nec verò absimile Parœmiæ isti es
quod adagii specie itidem usurpatur: *Var*
sequitur vibiam. quo Ausonius *in præfation*
Technopægnii usus fuit, cùm ita scripsit: Uti
vetere verbo est, sequitur Vara vibiam; si
milium nugarum subtexo nequitiam, &c
Quo loco vetus glossa Varam & Vibian
duas exponit perticas, inter se colligatas
quæ asserem sustineant. *Vara* igitur signifi
cabit perticam ab summo furcillatam: *Vi*
bia autem perticam transversam, quæ fur-
cillæ illi imposita est & colligata. Quare si
Vara cadat, & Vibiam cum illa cadere ne-
cessum est: ut ex Vitruvio *libro 10. cap. 19.* Jo-
sephus Scaliger rectè interpretatur *lib. 1. Au-*
sonian. lection. cap. 18. Proverbium id quadrat
in eos, qui cùm uni vitio indulserint, de-
plora-

rata omni verecundia, & profligato pu-
e ad alia præcipites feruntur,quasi omni
a bonorum alea. Cum quo planè conve-
quod Hispanis, in hoc sermonis genere
utis, familiare esse idem monet Scaliger.
dem quippe sensu dicunt, *Funis sequutus*
situlam. Cùm enim situla decidit in pu-
m; & funis quoque, quo illa apta pende-
, sequitur. Nec dissimile his multum est,
òd *similes habere labra lactucas* dicimus, asel-
carduos comedente: & qòud *ipsa olera olla*
ere dicitur. quod posterius proverbiali sen-
ia Catullus usurpavit de Mamurra, quem
nimiam libidinem, ad infamiam usque
entulam appellat, hoc disticho:

Funis secutus est situlam.

Olla legit olera.

Mentula mœchatur, mœchatur Mentula: certè
Hoc est, quod dicunt, Ipsa olera Olla legit.

icitur provèrbium in eos, qui, quod se fa-
re oportet, faciunt: ut cùm libidinosus &
lax scortatur & mœchatur; ebriosus potat.
lera enim in olla coquũtur: quæ, cùm eis
pletur, ipsa legere videtur, id est, colligere.
Iamurra igitur Formianus, adulter & ne-
uam, cùm mœchabatur, id faciebat, quod
Nebulonem facere oportebat. *Hadr.*
Turnebus. lib. 3. Advers. cap. 13.

DE CAMPANIS.

TIT. IX.

Campanarũ inventio.

Campanæ repertæ fuerunt cir annum CCCC. *à Paulino E scopo Nolano. Est autem No Campaniæ oppidum, in quo Augustus v tam cum morte commutavit. Dictæ fu runt* Campanæ, *quia in Campania inve tæ. Dictæ &* Nolæ, *à loco, in quo primù fuerunt factæ. Harum maximus usus es earum quippe beneficio horæ etiam proc audiuntur, sive noctu in lecto cumbamu sive interdiu ab horologio procul simu dissiti, sive etiam nubibus obductus si aër. Anteà verò necessaria erat Clepsydra ut suprà diximus. Prætereà invitant no ad divina officia: exorto incendio auxi lium poscunt: & cùm ad arma deventum est, concilium Civitatis convocant: ut & Scholares ad lectiones frequentandas Judices ad jus Litigantibus dicendum: ac ut uno verbo dicam, omnes actiones publi cas intimant: & sine his videri possumus quasi deperditi.*

Notatio.

Usus.

NO-

NOTÆ ſive COMMENTARII.

Vulgaris error eſt, quo Paulinus Epiſco-
; Nolanus, Divi Hieronymi æqualis, &
ctimonia vitæ ſpectabilis, primus in ſu-
Eccleſiam Campanæ uſum invexiſſe
:ditur : quaſi priori ſeculo ignotus ille
:rit. Verius namque eſt, Virum illum
ıctiſſimum Gentilium ſacrorum abuſum
rrexiſſe, & ad pia munia transtuliſſe,ut
mirum ejus ſtrepitu exciri poſſent ſemo-
ıs habitantes ad conciones precationes-
ıe. Cæteroquin enim iisdem, quibus
odie, uſibus deputatas fuiſſe priſcis quo-
ue ſeculis Campanas, Hadrianus Junius
iſertè docet *lib.3. Animadverſ. cap.11.* Nam,
t hodie etiamnum moris eſt, ita & olim ſi
uis è vita exceſſiſſet,æra Campanæque pul-
ıbantur, ut pervetus Theocriti Scholiaſtes
nnotat : quòd eo ſono averti credebantur
pectra & Dæmonum ludibria. Magicas
:ertè incantationes Campanæ pulſu inhi-
eri,non obſcurè indicat Tibullus, cùm ita
canit:

Paulinus.

Campanarum uſus.

Campanis ſpectra fugari credita.

Magica incantationes inhibita.

Cantus & è curru Lunam deducere tentat,
Et faceret,ſi non æra repulſa ſonent.

Æris enim tinnitu credebant fieri, ut

ne magicorum carminum ſonus ad Lu
perveniret; eamque hoc modo laboran
adjuvari. Quo ſenſu accipio illud Statii
pinii, *Thebaid.6.*

——attonitis quoties avellitur aſtris
Solis opaca Soror, procul auxiliantia gente
Æra crepant, fruſtraq; timent.

Quanquam Junius locum illum de vi ho
um ingruente intelligat, cujus indicium a
Campani tinnitu datum olim fuerit. H
Livius: Campanorum, inquit, multitu
cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ
lenti nocte fieri ſolet, edidit clamorem. S
nè deficienti Lunæ crepitum disſonum a
xiliari, etiam Plinius innuit *lib.2.Natur.h*
ſtor.cap.12. Idque Temeſeo æri nominati
tribuitur ab Ovidio: qui propterea æra dix
auxiliaria Lunæ. ut & Juvenalis:

Æra laboranti poterunt ſuccurrere Lunæ.

Et Manilius *lib.1.*

Seraq; in extremis quatiuntur gentibus æra.

Cujus ſuperſtitionis eandem, quam nos, ra
tionem adducit, & ex Ambroſio confirma
Hadr. Turnebus *lib.22.Adverſar.cap.24.* La-
borantem igitur Lunam cùm dicunt, ru-
bore eam præ verecundia ſuffundi intelli-
gunt, quòd magico victa carmine cogatur
cedere. Seneca in Hippolyto:

Luna laborans.

Et

Et nuper rubuit, nullaq; lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos soliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Thessalicis carminibus, idem est, quod gicis: quemadmodũ & per *Thessalam* muem, Statius magam, incantatricem & san intelligit: ——— *Thessala victrix Ridet anhelantes audito carmine bigas.* Thessalia enim Magiæ studium quàm ximè floruisse, vel iis notum est, quibus pulejus non ignotus. In cujus Apologiam, a se ipse defendit publico de MAGIA jucio, nuper in lucem prodiit Cõmentarius o&tus, Juppiter, & laboriosus!) Viri Claris. ipionis Gentilis JC. quem si evolveris, Leor, magnam studiis tuis accessionem feces. Atque hæc superstitio (quamquam ne naxagoræ quidem persuaderi potuit, ut riptum reliquit Laërtius) ipsis etiam Chriianis quandoq; adhæsit: adeò ut Divo Maimino caussam dederit, seriò populum inrepandi Homilia, quæ inter Divi Ambrosii xstat LXXXII.

Thessali magiâ infames.

Scipio Gentilis.

Hinc tamen raceptum arbitror, cur toiante cœlo campanarum boatu perstrepaur: quandoquidem illarum complosu aë-

Campanæ tonitrua infringunt.

rem longè lateque diverberante, vim te-
trui infringi fit creditum.

Lacones, Rege defuncto, lebetes
Campanarum complodere solebant. Ju
tibicinibus utebantur, ut ex Matth. 9. co
gitur. Ubi sospitator humani generis Cl
stus, Scholarchæ filiam ex morte in vit
quasi postliminio revocaturus, Tibici
funeris deductionem præstolantes jubet
cessere. Eundemque morem etiam aliis
tatum fuisse, Statius Papinius *lib. 6. Theba*
indicat:

Tibia in funeribus.

Cùm signum luctus cornu grave mugit adu
Tibia, cui teneros suetum producere manes
Lege Phrygum mœsta.

quo loco etsi Statius Tibiam ad pueroru
funera restringere videtur *: proclivius t
men est, ut eam etiam in adultiorum fun
ribus adhibitam dicamus. Docet id Ovidi
1. Tristium:

Tibia funeribus convenit ista meis.

Quanquam etiam dici poterat, Papinium e
loci ad originem respicere, & velle apu
Phryges næniam ad Tibias primùm canta
ri solitam, in funere infantium. Phrygium
enim id inventum fuisse, vel Catullus pla
num facit, qui ob id Tibiam dixit barba

Barbari.

ram. Atqui *Barbarorum* nomine inter alia, &
quidem

lem in-primis Trojanos poëtis ſignifi-
Johan.Bernartius ad illum Statii locum
è obſervavit : licet hac appellatione i-
; etiam Romanos quandoque notatos
ſe, negari non poſſit. *Alciat,lib.6.Parerg.*
16.

Planè Apollodorus in libro, quem de
s inſcripſit,Hierophantam,hoc eſt,Pro-
ſinæ ſacerdotem tintinnabulum ſive no-
pulſare Athenis cõſueviſſe ſcribit.quod
anteà & Moſaicus Sacerdos, Pontificio
ritu geſtare jubebatur *Exod.28.* Ad imas
m tunicæ fimbrias aurea tintinnabula,
laque punica alterna appendebantur, ut
um ſonitus,quotiescunque Pontifex in-
deretur egrederetúrve ſanctuarium, ex-
liri poſſet. Significabat id,oportere Sa-
dotem vocalem eſſe; non quidem calu-
niando,& ſaniorem,ac necdũ ſatis cogni-
ne perceptam doctrinam ad imperitum
lgus plenis buccis criminando,ut *Clama-*
ibus illis,quos Philippus Melãchthon Eu-
pæ decus & ornamentum , ita appellare
ebat,frequens & familiare eſt : ſed ex ore
ei nunc docendo, nunc arguendo, nunc
hortando, ſæpiſſimè verò conſolando,at-
ie ea conquirendo opportuna remedia,
æ noſtra ſibi fragilitas videbitur expoſce-

Tintinnabula in ſacris.

Clamatores.

re. Itaque Tintinnabulum prædication
institutionis esse hieroglyphicum , Joh
Pierius monet *lib.37.* Meminerint ta
verbi divini præcones,nisi & ipsimet ad
cis suæ clangorem , vivendi rationem in
tuerint, atq; ita ad normam illam vitam
commodarint suam, Campanis se vel in
quoque assimilandos fore; quæ, etsi cla
mum edendo sonum alios cieant , ipsæ
men sibi surdæ sint & stupidæ. In quos
ctum mihi videtur elegans illud Theo
Bezæ Emblema;

> *Æra gravi cunctos veluti Campana son*
> *Ipsa licet penitus sint sibi surda, cient:*
> *Sic es, recta docens alios, perversa sequu*
> *Quiq; aliis sapiens, non sapis ipse tibi.*

Eodemq; planè sensu Apostolus: Si vel
minum (inquit) vel angelorum linguis
quar, charitatem autem non habeam; fa
sum æs resonans , ac cymbalum tinnie
1.Cor.13.

Monet etiam Suidas , Excubitores o
in nocturnis vigiliis Tintinnabula secum
lisse; ad quorum pulsum ilico fuerit resp
dendum. Idem auctor est , Tintinna
lis pulsandis exploratos fuisse equos ge
rosos, an consternaces essent, & pugnæ
multu percellerentur. Sed & qui ob faci

Tintinnabula in Excubiis.

in suppliciis.

ulti

mo ſupplicio afficiebantur, tintinnabu-
ve nolas geſtare ſolebant: ſive ad convo-
dam plebem; ſive etiam ad eam arcen-
n: ne quis inter eundum illorum conta-
contaminaretur, & piaculo ſe obſtringe-
; ut eſt apud Zonaram *lib.2. Annal.* quan-
am Tintinnabula iſta nō tam Reos ipſos,
àm Carnifices geſtaſſe, ex Plauto fiat pro-
bile, *in Pſeudolo*, Scena, *Pſeudolo non.*

Lanios accerſam duos cum Tintinnabulis.

in Truculento. Sc. *Ego ne tibi.*

Ne ego bilingues vos necem, niſi
Ad Tintinnaculos voltis vos educi viros.

bi per *Tintinnaculos* viros nulli alii poſſunt
telligi, quàm Carnifices: ut à Turnebo re-
è eſt obſervatum *lib.11.cap.21.*

Conſtat etiam, Campanæ ſonitu apud
omanos populum in thermis, ſtatis horis, *in thermis.*
el advocari, vel dimitti ſolere. Unde Mar-
alis:

Redde pilam, ſonat æs thermarum: ludere pergis?
Virgine vis ſolâ lotus abire domum?

Monet enim, eum qui in gymnaſio eſt, ut ſi
avari velit, ſonante Tintinnabulo properet:
paulò pòſt enim nullum lavandi locum fu-
urum; ſed ſola aqua frigida, cui *Virgini* no-
nen erat, fore lavandum. Tintinnabulo

igitur Romani è gymnaſio revocabantur l
turi ad thermas mox claudendas.

Græci quoque in piſcatorio foro ſi
cœnam pulſabant Nolam, teſte Plutarcl
libr.4.Sympoſ. ubi heluones obſonatoresq
dici notat, qui in foro piſcatorio eſitaren
celeriterque Tintinnabuli pulſum exaud
rent. Verba Plutarchi ita Latinè reddid
Hieronymus Mercurialis *lib.1.Variar.Lect*
cap.25. Adhæc opſophagos ſive obſonic
rum amatores minimè eos, qui bubulis ca
nibus delectantur, eſſe dicimus, quales fu
Hercules: neque ficuum amatorem, ut Pl
to, quem virides ficus unà cum carnibus e
diſſe, notatum eſt; neque Uvarum cupidum
ſicuti fuit Arceſilaus: ſed eos, qui cotidiè ta
bernas, ubi veneunt piſces, circumambu
lant, exquiſitéve tintinnabulum audiunt. E
jus rei non injucunda exſtat hiſtoria apu
Strabonem *lib.14.* Nã cum citharœdus qui
dam apud Jaſſios artem oſtentaret, interimq
Nola, quæ in cupediario erat foro, venden
dorum piſcium ſignum increpuiſſet, omne
ad piſcium negotiationem dilapſi ſolum illi
deſtituerunt; excepto tamen uno, qui Sur
daſter erat. Accedẽs itaq; ad eum Citharœ
dus: Gratias tibi ago, inquit, qui & Muſice
ſtudiis hunc honorem habueris, &, ſicut cæ-

teri,

in foro piſca-torio.

i, audito tintinnabulo me non deserueris.
im ille: Numquid tintinnabulum sonuit?
le ergo præceptor, & benè tibi sit. Sicq; &
e, non secus atq; alii factitârant, confestim
; curriculò abiit.

Nec verò ignotum est, Dodonæum æs, il-
l in loquaces & obstreperos directũ pro-
bium: quòd in Dodona duæ essent co-
nnæ, in altera pelvis ærea, in altera puer
m flagro pelvim vento impulsam percu-
ns. Unde tinnitus in multas horas perdu-
at. quanquam Plinius *lib.36.cap.13.* etiam
sq; flagri istius percussione, tintinnabula
a vel solo vento agitata longè sonitus re-
disse scribit: ut meritò cum Juvenali

Dodonæum æs.

Tot pariter pelves, tot tintinnabula credas.

uem versum hodiè non ineptè de sacrifi-
lis & importunis campanarum pulsatori-
s usurpare possis. Etsi enim olim solis pa-
chis permissum fuit, eatenus cãpanis uti,
populum congregare possent; deinde
endicantium fratrum familiæ unicâ tan-
mmodò pro loco quolibet contentæ esse
bentur. *c. un. De offic. Custod. in Extravag.
mm.* hodiè tamẽ tot habent, quot volunt,
mmamque religionem in eo constituunt,
vicinos, tanquam Nili cataractis (quæ sunt
æcipites & horridæ montiũ angustiæ, per

Nili cataracta.

quas Nilus ingenti aquarum mole devo
tus,non fluere inter occursantes scopulos
ait Plinius,sed ruere videtur} proximos p
pulos cogant obsurdescere: quod quond
Jovianus Pontanus conqueritur;ut & Alc
tus,qui cùm Biturigibus ægrotaret, paru
abfuisse ait, quin impedito somno maxi
tum necessario ad Orcum demitteretur.
8 parerg.cap.11. Ex quo quæsitum est,an fic
ti fabri ferrarii & lignarii, itemque mall
tores alii,qui juxta scholas aut Doctoris d
mum arti suæ operam dantes, diurno n
cturnoq; strepitu meditationes Doctoru
impediunt,è vicinia expelli possunt; ita e
immodicus Campanarum pulsus inhib
queat? Et quidem de fabris & malleatorib
ferè incunctanter id asserunt,Bartolus *in*
*ff.sol.matrim.n.30.*Jason.*num.46.* Franc.Rip
n.127.128.129.130.& Alciatus *n.51.52.* ob publ
cam præsertim utilitatem & spem, quam
iis,qui liberalibus studiis dant operam, si
pollicentur Imperatores *in l.1.C.qui ætate*
profess. & excus. lib.10. ut ideò sedulò caver
dum censuerit Theodosius, ne quovis str
pitu, aut etiam linguarum confusione pe
mixta aures quorundam, aut verò ment
à studio literarum avertantur, *l. un.in fi.C.d*
studiis liberal.Urb.Romæ lib.undecimo:cùm cer

Faber è vicinia quando pelli possit.

tun

m sit, silentium discendis artibus non mi-
is; atque otium esse accommodandum *l.*
C.de excusat.artific.lib.10. Idq; vel eò magis, si
octor prævenerit fabrum, & præ mallea-
re isto sedem ibi occupaverit: quandoqui-
m præventionis caussa in jure potissimum
nsideretur: prout rationem hanc assignat
cob. Menochius *lib.2.de Arbitrar. Judic. Cen-*
r.3.casu 237.n.6.per l.2.§.si quis nemine. ff. Ne
id in loco publ.cum l.potior. l. qui balneum. ff.
ui potior.in pign.habeant. Atq; ita in facto ob-
nuisse se scribit Matthias Colerus, contra
etorem quendam, qui se illi ad latus ingel-
rat in vicinia, & sub mediam noctem sur-
endo ac compingendo stipandoque vasa
inaria, tantos strepitus & clangores exci-
rat, ut multas noctes coactus fuerit inso-
nnes transigere. Ideoque vietorem illum
ompulsum, ut habitatione ea dimissa, de a-
a cogitaret, vel operas suas in ista vicinia
mitteret. *Matth. Coler. de processib. exsecu-*
vis part.1.cap.4.num. 8. Campanarum verò
ulsum quod attinet, distinctum video ab
nterpretibus. Nam si ægrotanti Doctori,
temque Scholari & vicino cuilibet gravis sit
mmodicus ille & non necessarius Campa-
narum strepitus: placuit, eum non secus ac
gravem & pestilentem odorem coërcendum

Campanarũ pulsus an inhiberi queat?

esse. *l. 2. §. Idem ait. 29. ff. Ne quid in loc. pu*
Bartholom. Cæpolla *de Servitut. Rustic*
prædior. cap. 43. de Aëre. Alciatus *d. l. 1. n.*
siquidem salus hominis, cujus gratiâ Natu
omnia comparavit, *l. si pecudum. 28. ff. de* Us
nullo modo æstimari queat. *l. si pater. 34. in*
ff. de Donat. & exinde rebus omnibus & cu
vis commodo sit præferenda. *Lucas de Pen*
in l. un. C. de studiis liberal. Urbis *Romæ. lib. 11. c*
ca fin. At si bene valentes & sani sint vicin
obtinuit Oldradi sententia *Cons. 228.* exis
mantis, minimè ferendos esse, qui adversa
tur, ceu nimis delicatos. Nam & Demosth
nes, Plutarcho teste, sponte procurabat,
strepitui adsuesceret: damnatiq; à Veterib
Sybaritæ, ceu nimis molles, quòd artifices
mnes obstreperos civitate excluserint, ta
quam eorum quietem turbantes. *Alciat. lib.*
parerg. c. 11. De Sybaritarum porrò molliti
dixi quædam *lib. 1. Tit. de Equis.* Quibus ad
dantur, quæ in eandem rem scriptis cōmen
davit clarissimus Jurisconsultus & historia
rum scientissimus Philippus Camerarius, *c*
20. Operar. succisivar. Centur. 1.

Sybaritarum mollicies.

Est autem Nola Campaniæ Oppidum,
Oppidi hujus apud Virgilium quoque olim
fuit mentio: si verum est, quod Gellius pro-
didit

Nola.

lit *lib.7.Noct.Atticar.c.20.* Scriptum enim quodam commentario reperisse se ait, rsus istos à Virgilio ita primùm esse reci- os atque editos:

——dives erat Capua, & vicina Vesevo
Nola jugo.

ꝓsteà Virgilium petiisse à Nolanis aquam, duceret in propinquum rus: Nolanos be- ficium petitum non fecisse: Poëtam of- nsum, nomen Urbis eorum quasi ex ho- inum memoria, sic ex carmine suo dera- se, *Oraq;* pro *Nola* mutasse, atque ita re- quisse.

——& vicina Vesevo Ora jugo.

dq; & melius & suavius ad aures esse Gelli- s adserit.

Nec verò dissimulandum hoc loco est, Campanos, & ex his Nolanos, inprimis oris npuri & immundi fuisse habitos. Unde & *Osci* à quibusdã dicti, quasi obscœni, ut Por- hyrio ad Horatium notavit: ex Festo for- assis, qui Oscis ait frequentissimum fuisse u- um libidinum spurcarum. Hinc lucẽ acci- ꝓit illud de Clodia usurpatũ ænigma: *In tri- clinio Coa, in cubiculo Nola.* Eo ipso enim Clo- diæ objicitur oris obscœnitas, & omnis in- fanda libido, qua notati sunt Nolani; vel, ut

Nolanorum turpitudo.

In triclinio Coa, in cubiculo Nola.

Ausonii verbis, Crispæ fœdissimam Ven-
rem objicientis, utar:

——— *quam Nolanis Capitalis luxus inus-*
ut cùm libidinosa & lasciva in convivio e-
set Clodia, & quædam Venus Coa; in cub-
culo à nulla obscœnitate; quæ Nolanis fam-
liaris erat, abhorreret. *Turneb. lib. 3. Adver-*
sar. c. 19. Capitalem igitur luxum cùm dic-
Ausonius, videtur oris, quæ præcipua cap-
tis pars est, spurcitiem & obscœnitatem no-
tare. Eodem certè sensu Catullus, *Capite d-*
misso, dixit in Gellium incestus infamiâ no-
tatum:

Capitalis luxus.

Capite demisso.

Nam nihil est quicquam sceleris, quod prode-
ultrà,
Non si demisso se ipse voret capite.

ubi, *demisso capite*, malè audit, & de oris fœdi-
tate illa erit accipiendum: ut apud Cicero-
nem, de Sexto Clodio: Sed si requiri jusseris
invenient hominem apud Sororem tuam
occultantem se Capite demisso. Quibus ver-
bis quid innuatur, ii intelligunt, quibus no-
tum est, quid *Phœnicissare* dicatur Veteribus;
& qua nota Phœnicissantes secernantur à
Lesbiantibus. Neutrum me explicare sinit
pudor meus. Quòd si quis tamen utrunq;
cognoscere tantoperè gestit, adeat sanè Hie-
rony-

Phœnicissare

Lesbiare.

nymi Mercurialis *librum 4. Variar. lection.* .13. Nec me latet, Lud. Cœlium Rhodigi-m ænigma istud aliter explicare *lib. 19.* ntiquar. *lection. cap. 11. & lib. 29. cap. 1.* Sed il-Turnebi interpretatio & argutior, & vero hi propior videtur.

Luxuriam verò illlam ex Regionis istius tilitate promanasse, quis dubitet? quan-quidem totum illum Campaniæ tractũ, corum omnium, quæ uspiam vidi, fertilis-nũm esse, mecum fatebuntur, qui & ipsi eapolitanum Regnum peregrinando col-strarunt. Adeò verum omninò deprehen-, quod Polybius jam antè *lib. 4.* scripserat: mpe, Campanum agrum esse & copia re-m, & fertilitate regionis, deniq; & amœ-tate ac pulchritudine situs excellẽtissimũ. ripserat id ipsum & Florus *lib. 1. c. 16.* his ver s: Omnium non modò in Italia, sed toto rbe terrarum, pulcherrima Campanię pla-i est: nil mollius cœlo, nil uberius solo: de-iq; bis florib⁹ vernat: ideò Liberi Cererisq; ertamen dicitur, &c. Plinius etiam ipse *lib. 3.* 5. Campaniæ felicem illam ac beatam amœ-itatem deprædicaturus; palàm esse ait, eam no in loco gaudentis opus esse Naturæ. Jam erò (addit) tota ea vitalis ac perennis salu-ritatis cœli temperies est, tam fertiles cam-

Campaniæ fertilitas & amœnitas.

pi, tam aprici colles, tam innoxii ſaltus, ta
opaca nemora, tam munifica ſylvarum gen
ra, tot montium afflatus, tanta frugum & v
tium olearumque fertilitas, tam nobilia p
cori vellera, tot opima tauris colla, tot l
cus, tot amnium fontiumque ubertas, t
tam eam perfundens: tot maria, portus, gr
miumq; terrarum commercio patens und
que: & tanquam ad juvandos mortales ip
avidè in maria procurrẽs. Idem Plinius, cù
de totius Campaniæ præſtantia, utpote qu
univerſæ terræ anteſtaret, ſatis multa diſſ
ruiſſet *lib. 18. cap. 11.* ſigillatim etiam de *Lab*
riis, Campaniæ ſcilicet parte, ſubjungi

Laboriæ.

Quantum autem univerſas terras campu
Campanus antecedit: tantum ipſum pars e
jus, quæ *Laboriæ* vocantur. Cujus verbi ratio
nem ipſi quoq; Itali obſervaſſe videntur, qui

Terra di lavoro.

bus tractus ille *Terra di lavoro* etiamnum ap
pellatur; ſive quòd in agro colendo pluri
mus exſudetur labor, quòd pingue ſolum v
ſua molientium manibus reluctetur: ſive
quòd hoc inprimis ſolum dignum ſit, ir
quod hominum induſtria & labor inſuma
tur, neq; unquam à cultu ceſſet: ut Ubertus
Folieta de laudibus Urbis Neapolitanæ in-
terpretatur. Et his quidem deliciis magna
etiam fit acceſſio fœcunditate & fragrantia

Citri

tri arboris lætissimę, fructum cum florib⁹ .vissimè miscentis. Quid multis? putes te ;ctare Alcinoi Regis pomaria, in quibus : quotannis non renovatur, sed quæ jugi rflantur Favonio:

Et pyra adulta pyris succedunt, malàque malis,

Homerus tradidit *Odyss. 7.* Possit præ fer-issimò hoc Campaniæ tractu vel ipsa etiam rdere Hymettos Attica, & Isthmos Ephy-a,& Tænaros Spartiaca: quamvis glebæ lices has tantoperè Apulejus deprædicet. ›rdeat etiam *Eresus* feracissima Lesbi civitas, heoprasti patria: licet cives ipsius Eresios, nulachrum Cereris ἑρμόχου, quasi tu *Mer-rivebam* dicas, Delphico Apollini conse-asse Athenæus fabuletur, *lib. 10. Dipnosoph.* › quòd ager Eresius præstantissimum can-idissimumq; frumentum produceret, cujus ollinē Mercurius ad Deos, si quando pane esci voluerint, subvehere fingebatur. Quod ›lum & Archestratus poëta expressit iis ver-bus, quos ex Græcis ita Latinos fecit Ha-rianus Junius *lib. 5. Animadvers. cap. 4.*

Ubere agri dives Eresus circumflua ponto
Fert nive cādidius frumentū, atq; inde farinā,
Si quando est usus Superis, Cyllenius emtat.

Possit etiam fœcundissimus ille Campaniæ ractus, omnigenas cùm segetis, tum arbores

pomiferas suaviter educans, refractum
Hercule Acheloi cornu appellari, copię
mnimodæ pulchritudinem ostentans. Na
Hercules,

Dum tenet, infregit, truncaq́ à fronte revelli
Najades hoc pomis & odoro flore repletum
Sacrarunt; divesq́ meo bona Copia cornu est

ut ait Ovidianus Achelous *lib.9. Metamorp*
De hac autem tum Campaniæ ubertate, tu
verò de aliis quoq; locis tã in Europa, quà
Asia atq; Africa vel ad miraculum fœcundi
eruditè disserit Joh. Bruyerin, de re Cibar
lib. 4. cap. 13. & 14. Verùm quemadmodu
agris fertilibus plerumq; zizania solet inn
sci: ita etiam in fœcundissima illa ubertate
abundantia, videre in Campania est maxim
perditissimorum quorumq;, & contra Na
turam luxuriantium improbitatem: ut trit
vulgi sermone ibi circumferatur proverbiū
Il regno Napolitano è un delicato paradiso, m
hauitato dagli Diavoli. quod Philippus Ca
merarius itidem annotavit *Operar. succisivar*
cap.85. Adeò, ex Poëtæ sententia,

Campania improborum hominum ferax.

Luxuriant animi rebus plerumq́ secundis

Ex ubertate luxuria.

Pabuli certè ubertatem, quæ geniruræ redū-
dantiam plantis etiam, nedum animantibus
affatim subministrat, in homine quoq; sala-
citatis caussam exsistere, Empedocles tradit.
Quò

ò pertinet illud Euripidis: *Vult crapula-Cypris, haud famelicum.* quod ab Achæo tum, qui multò antè dixerat: *Amara Cy-est esurientibus.* Latini dixerunt: *Sine Cere-Baccho friget Venus.* Hinc est, quòd Æ-tii sacerdotes, victus luxum & lasciviam Porci simulachro, ob animantis isti' mul-icem & assiduam voracitatem atq; inglu-n significabant. Sic enim Thebis Ægy-s olim erecta erat columna, in qua pluri-in Menin Regem exsecrationes descri-erant; quòd primus omnium Ægyptios arsimonia ad luxuriam, à modestia ad in-nperantiam, à virtute ad effœminationem xisset, quapropter simulachrum ejus Por-n esse voluerunt. Sic & Plotinus, cùm ani-l hoc maximè voluptarium agnosceret, i dissertat de Palingenesia, in id eos rever-licit, qui vitam omnem in libidinibus & luptatibus egerint. *Joh. Pierius libro 9. Hie-lyph.* Et Epicurus, qui felicitatem in volu-uaria vita posuit, scitè notatur ab Horatio, ctatores ejus Porcos nominante *lib. 1. Ep. 5.*

Porci Hieroglyphicum.

Me pinguem & nitidum benè curata cute vises,
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

Epicurus.

uippe cùm sectæ illius asseclæ ita se in volu-tates abjiciant, & prosternant, ut immundi es in volutabra. Non ego intelligo (inquit

Cicero ex Epicuri dogmate *lib. 2. de Fi*
bus) quid ſit, aut ubi ſit ſummũ bonum, p
ter illud, quod cibo & potione, aut auriũ d
lectatione & obſcœna voluptate capiatur.

Planè Luxuriæ cauſſam ipſemet qu
Bernhardus rerum abundantiæ adſcrib
dum triumphantem illam graphicè in hu
modum depingit: Luxuriæ currus, ait, qu
drigis volvitur vitiorum, Ingluvie ventr
Libidine coitus, Mollicie veſtium, Ocii ſa
risq; reſolutione: trahitur Equis æquè du
bus, Proſperitate vitæ, & Rerum abunda
tia: & qui his præſident, duo; Ignaviæ to
por, & infida Securitas. Quanquam non ta
ipſa rerum opulentia, quàm abuſus repr
henſionem debebat incurrere. Rectè
nim Hieronymus: Non uſus rerum, ſed l
bido utentis in culpa eſt. Quæ ſi ſemel h
minis animum invaſerit, tam altas inibi r
dices ſolet agere, ut vix ac ne vix quidem e
ſtirpari inde poſſit: cùm certum ſit, eam Gã
grenæ inſtar latiùs ſubinde ſerpere. Nam, u
veriſsimè dixit Cicero *in Cat. Major.* impe
dit conſilia voluptas, & rationi inimica eſt, a
mentis, ut ita dicam, perſtringit oculos. E
Paradox. 1. ait: Quò major voluptas eſt, eo
magis mentem à ſua ſede ſtatuque dimovet.
Gradatim & diſertè hoc docet Gregorius
in Mo-

Luxuria triumphans.

Moral. cùm ita ſcribit: Ex quo Luxuria ſe-
mentem alicujus occupavit; vix eum bo-
ogitare permittit. Sunt enim deſideria
oſa, quia ex ſuggeſtione oritur cogitatio,
ogitatione affectio, ex affectione dele-
io, ex delectatione conſenſus, ex conſen-
peratio, ex operatione cõſuetudo, ex cõ-
udine deſperatio, ex deſperatione pecca-
efenſio, ex defẽſione gloriatio, ex gloria-
ne damnatio. Quocirca Seneca *28. Epiſt.*
net, indurandũ eſſe animum, & à blandi-
tis voluptatũ procul abſtrahendũ. Et qui
n libidinis initiũ continebis, ſi exitũ co-
veris, ut idem Sapiens ſcribit *lib. 2. de Mo-*
quanquã adeò blandum malum Luxuri-
dixit Val. Maximus *lib. 9.* ut accuſare id
uanto ſit facilius, quàm vitare. Eſt ſci-
t malorum eſca voluptas, qua homines
iuntur, ut hamo piſces. *Cic. in Cat. Ma-*
Eſt itidem imitatrix boni, malorum ma-
omnium: cujus blandimentis corrum-
ntur, quæ naturâ bona ſunt. *Cic. lib. 2. de*
ib. Teſtatur id diſertè de Campana Lu-
ia (qua de nobis potiſſ. ſermo eſt) Vale-
s Maximus: quam perquàm utilem Ro-
næ civitati fuiſſe ſcribit. Etſi enim Cice-
ni *1. Officior.* non eſt conſentaneum, qui
tu non frangitur, eum frangi cupidita-

te; & qui invictum se à labore præstite
vinci à voluptate: Invictum tamen ar
Annibalem (ait Valerius) Campana illa
xuria illecebris suis complexa, vincend
Romano militi tribuit. Illa vigilantissim
ducem, illa exercitum acerrimum dapi
largis, abundanti vino, unguentorum f
grantia, Veneris usu lasciviore, ad somn
& delicias evocavit. Verùm quod tum A
nibali, id ipsum anteà & Romanis ipsis ac
derat, cùm primùm Capuam occupasse
Jam tùm, ait Livius, minimè salubris milit
disciplinæ *Capua*, instrumentum omni
voluptatum, delinitos militum animos av
tit à memoria patriæ. Solent enim huj
modi loca tot deliciis abundantia, sine cæ
ac sanguine, peculiari quadam ratione ul
sci, & pœnas de iis sumere, à quibus occupa
tur. Nam cùm eos pravis moribus imbua
effœminatosque reddant; facilè tales effic
unt, ut postmodum à quovis, nullo ferè lab
re opprimantur. Quod & Juvenalis expres
illo versu:

Luxuria incubuit, victumq; ulciscitur orbem
Innuit enim ex Capuanorum, utpote molli
simorum conversatione, Romanorum an
mos fuisse immutatos: ut qui prius parcè a
duriter vivere solerent, posteà gulæ luxuriç
qu

ıe ſeſe tradiderint : quemadmodum rectè plicat Nicol. Machiavellus *lib. 2. de Republ. p. 19.* Id quod pari eventu ipſi etiam *Lydi* improbarunt: quos victos juſſit Cyrus cau- ɔnas,& ludicras artes,& lenocinia exercere. : ſic gens induſtria (inquit Juſtinus *lib. 1.*) ıondam potens, & manu ſtrenua, effœmi- ta mollitie luxuriaq; virtutem priſtinam rdidit : & quos ante Cyrum invictos bella æſtiterant, in luxuriam lapſos, ocium ac ſidia ſuperavit.

Lydi.

Quippe nec ira Deûm tantum,nec tela, nec hoſtes,
Quantum ſola noces animis illapſa voluptas.
Ebrietas tibi fida comes,tibi Luxus, & atris
Circum te ſemper volitans infamia pennis.

t quinto decimo Punicorum apud Silium gimus. Quid ergo (ait Val. Maximus) his itiis fœdius,quid etiam damnoſius, quibus irtus atteritur,victoriæ langueſcunt, ſopita loria in infamiam convertitur,animiq; pa- iter & corporis vires expugnantur ? adeò ut ıeſcias, ab hoſtibúsne an ab illis capi perni- ioſius habendum ſit: & vel hinc liquidò cō- tet,in voluptatis regno non poſſe virtutem onſiſtere. quod Cicero *in Catone Majore e- gregiè* diſputatum reliquit.

DE HOROLOGIIS.

Tit. X.

Horologia.

INventis campanis, introductu quoque fuit Horologiorum usus, quorum conficiendorum rati desumta est à Vitruvio, qui docet, quomodo Rhedæ fieri queant, demonstrante quot milliaria singulis horis feceris: eademq; ibi rotas disponit, quales hodie in horologio usurpantur. Loco autem Calculi, qui singulis horis in pelvim decidebat, adinventus est Malleus, quo percussa campana horarum numerum designat.

Variæ horum formæ.

Quidam Angelorum imagines effingũt loco se moventium, & pulsantium Campanas, ac dum Mariæ virginis simulachrum prætergrediuntur, honorem ei exhibentium. Alii alia excogitarunt. Hodie ita subtiliter elaborantur, ut, qua velis hora, te excitent: inventusq; est conficiendorum istorum modus, ut etiam absque libramine appenso, vel in mensa poni, vel à collo suspendi poßint, amygdali instar,

, vel aliter efformata. Quædam et-
ı Lunæ statum in cælo repræsentant.
que his tamen terminis constitit huma-
n ingenium. Quoddam enim apud Re-
endum D. Delphinum *vidi, quod*
ra coronarium illud æs suos habebat cir-
ıs, Solis etiam Eclipsin demonstrantes.
eos quoque Sol procedens in eodem de-
hendebatur signo, quo in cælo. Vespe-
ccidebat: manè exoriebatur supra id
zontis punctum, quo in cælo solebat.
na similiter à Sole modò disjungebatur,
dò cum ipso rursum, non secus atque in
'o conjungebatur. Audio Carolo V.
ologium à Cremonensi aliquo donatum
sse, quod universam cæli machinam,
n omnibus stellis firmamenti comple-
retur; itemq; cum signis, quæ non aliter
que in cælo circumagerentur: ita ut i-
m Cælum quasi in terram delatum vi-
deretur. Nec verò negari potest, In-
ventionem istam egregiam,
& notatu dignam
esse.

NOTAE sive COMMEN-TARII.

Hora.

Horam, Providentiæ Deam, olim nu-cupatam fuisse Quirini uxorem, docet ill[...] Ennii:

Teq; Quirine pater, veneror, Horamq; Q[ui]-rini.

Docet id etiam Ovidius, quamvis prim[am] nominis istius syllabam corripiens, cùm [...] canit:

——— & priscum pariter cum corpore n[o]-men

Mutat, Horamq; vocat, quæ nunc D[ea] juncta Quirino est.

Eandem olim & Hortam & Stimulam, [...] hortando atque stimulando dictam fuis[se] Labeo existimavit: & ædem ejus nunqua[m] claudi solitam Plutarchus propterea trad[i]-dit, quòd negligentes socordesque Dea il[los] nunquam pateretur, sed semper aliqu[id] præclari fieri hortaretur, nunquamque ce[s]-sandum. Posteà tres à Veteribus excogit[a]-tæ fuerunt,

Horæ tres.

Et Jovis & Themidos Horæ de semine natæ,
Eunomia atq; Dice, atq; Irene dives, & omni[a]
Florentes, vernæ.

Earum officium.

quarum etiam officium Hesiodus describit

cùm

m eis curæ esse ait, mortalia facta matura-
.& Ovidius has cœli portas servare dicit,
m Janum ita introducit loquentem:

Præsideo cœli foribus cum mitibus Horis.

nde & cœli Janitrices dicuntur Homero,

———*quîs cura polus, regioq; superna est,*
Nubila quæ pellunt, quæ inducunt nubila cœlo.

e quibus plura videri poterunt apud Joh.
uilielmum Stuckium *in descriptione Sacrorũ*
crificiorumq; Gentilium, mihi fol. 17. & 18. Per
oras autem intelligi par est tempus op-
ortunum ad quippiam agendum: quod
ræci εὐκαιρίαν; Latini *Occasionem* vocant,
abentem in se ordinem actionum. Nec ali-
d est καιρὸς, quàm tempestivitas & punctus
emporis. Jam verò omnibus rebus certa sta-
q; tempora & accommoda esse constat, ex
perioris Demiurgi provida atq; inenarra-
ili sapientia distincta, ut rectè dixerit Eccle-
astes *cap.3.* Omnia tempus habent, & suis
paciis transeunt universa sub cœlo. Tem-
us nascendi, & tempus moriendi: tempus
lantandi, & tempus evellendi quod plan-
atum est: *& quæ sequuntur.* Ac ut singulis a-
ctionibus sua meliùs accõmodarentur tem-
pora, necessaria horum in suas partes facta
uit distributio. Hinc Annus in Menses: hi
n Dies: Dies rursum in Horas fuerũt divisi:

Temporis distributio.

& quidem quisq; horum in ſuas duodeci
vel ex cœli dimenſione, quæ ſecundùm m
ſicam rationem in duodecim partes diſti
cta fertur: vel ex Cynocephali obſervatio
ſiquidem id animal utriusque Æquinoc
tempore duodecies, per horas quippe d
ſingulas, ac duabus item noctibus ejusmo
potus excrementa profundere, ab Ægypt
Sacerdotibus fuerit animadverſum. Acced
bat, quòd in his ipſis temporum cardinib
Cynocephalus duodecies, horis quippe ſi
gulis, quanto poteſt ululatu, ſoleat vocifer
ri. Hinc mos inolevit apud Ægyptios, ut i
horologiis aqueis Cynocephalum adſculp
rent, ex pene cujus fiſtulatò aqua deſtillare
Quò haud dubiè Victorinus reſpexit, dun
ex Ciceronis auctoritate Trismegiſtum ait
quum in Ægypto eſſet, ſacrum quoddam a
nimal Serapidi dicatum duodecies toto di
urinam facere obſervaſſe: idque pari ſemper
interpoſito intervallo. Unde ipſe diem per
duodecim horas diſtributum fuiſſe conjece-
rit, exindeque hunc horarum numerum
conſtitutum. Etenim Cynocephalum ani-
mali illo intelligi, Joh. Pierius rectè monet
lib. 6. Hieroglyphic. illud ibi ſubjiciens, hora-
rum obſervandarum rationem Clepſydris
priùs excogitatam; earundemque præcipu-
um

à Cynocephalo cauſſata.

Horarum origo ex Clepſydris.

ausum in Urbe Achanta trãs Nilum fuis-
: ubi inter alia vas admodum ingens fue-
t, in quod singulis diebus Sacerdotes sin-
uli, numerò trecenti & sexaginta, ad anni
cilicet rationem, qui apud eos habebatur,
bductis intercalaribus quinque, aquam ex
ilo detulerint: quæ suo emissa cavo per e-
us generis horologium horas indicaret. E-
rat autem Clepsydra vasculum vitreum, per
uod guttatim defluebat aqua inclusa,
illicidioque exhauriebatur; ducto nomine
ἀπὸ τοῦ κλέπτειν, quod abscondere sive suffu-
ari τὸ ὕδωρ aquam significat. In vasculo au-
em illo conficiendo ea adhibebatur dili-
gentia, ut quantum satis esset aquæ im-
nitteretur, & ut cavum illud non nimis
rctum, neque nimis patens esset: hoc
nimis celerem effusionem; illo strangula-
ionem sæpius efficiente. Ejus formam &
usum pariter describit L. Apulejus *lib.3. de Asino aureo*, his verbis: Sic rursum præconis
amplo boatu citatus accusator quidam seni-
or exsurgit, & ad dicendi spacium vasculo
quodam in vicem coli graciliter fistulato, ac
per hoc guttatim defluo, infusâ aquâ, popu-
lum sic adorat, &c. Nec enim libera olim
ad agendum Oratoribus spacia, sed ad aquæ
stillicidium dabantur Clepsydræ: quibus ex-

Clepsydra descriptio.

Clepsydra oratoribus data.

haustis amplius dicere vetabantur. Hi[c]
idem Apulejus *in Apologia pro se prima* ad[-]
versus Sicinium Æmilianum, dum in ips[o]
Orationis cursu ex libro quædam suo, ip[si]
caussæ inservientia, recitari cupit, aqua[m]
sustinendam monet. *At tu* (inquit) *intere[a]*
dum legit, aquam sustine. Qui locus, haud scio
an ab ullo ad hoc fuerit observatus. Metu[-]
ebat enim Apulejus, ne, si aqua interim ef[-]
fluxisset, amplius sibi dicendi præcisa fore
potestas. Quod institutum damnat Plinius
lib. 6. Epist. 2. paucioribus clepsydris caussas
præcipitari scribens, quæ antiquitus pluri-
bus diebus explicabantur: Ideoque morem
illum posteà exolevisse, libero dicendi spa-
cio concesso. Quid enim (ait) jucundius,
quàm sub alterius invidia, quàm diu velis, &
in alieno auditorio quasi comprehensum
commodè dicere? Significat enim eum, qui
libera dicendi spacia petebat, itidem adver-
sario concedere; ita ut is, qui respondebat,
posset vel longiorem, vel breviorem oratio-
nem habere citra invidiæ aut pudoris peri-
culum: cùm ex tempore respondere videa-
tur. Et ideò increbuisse passim & invaluisse
consuetudinem ait, binas vel singulas clepsy-
dras, interdum & dimidias, & dandi & pe-
tendi. Quibus addantur, quæ *libro 2. Epist. 11.*
idem

n scribit Plinius, dum clepsydris, quas
iosissimas acceperat, quatuor dicit fuisse
itas. Hinc notæ illæ phrases: *Ad clepsy-*
n; supra Clepsydram dicere, & prætera-
m. & *aquam perdere*, apud Quintilianum,
eronem, alios: de quibus videri poterit
ilielmus Budæus *ad l. ult. §. defensores. ff. de*
lunerib.

Nec verò Clepsydris tantùm, ut jam dixi,
'as metiebantur Veteres, sicut nos ho-
um spacia vasculis arenariis distingui-
s, in medio strigosis ac pertusis: in quibus
na ad pollinariam exilitatem succreta,
culi conversionibus ultrò citroque com-
ando horas metitur: Sed & Solariis ii- *Solaria.*
n, ac nos, utebantur, quibus horæ deno-
antur ad Solem, veruto umbram facien-
vel pinnula, aut æneo gnomone, cujus
ventionem & rationem Gnomonici pro-
entur, & Anaximeni Milesio acceptam
unt. Atque is quidem Gnomon Græcis
ιαθήρας dicebatur, quasi tu *Umbræ inda-*
torem dicas. Unde & Sciathericon horo- *Sciatherica.*
gium Plinio *lib. 2. cap. 72.* est umbræ inda-
torium. de quo apud Budæum habetur
l. ex emto. §. ult. ff. de action. emti. Estque me-
orabile illud in campo Martio olim insi-
ie horologium, quod, annotante Pompo-

nio Læto *in suis Antiquitat. Roman.* hab
septem gradus circum, & lineas distin
metallo inaurato: solum etiam campi eo
co, ubi horologium istud fuit, lapide am
quadrato stratum, & lineas habuit easde
& in angulis quatuor ventos, cum insc
ptione, ut Boreas spirat, ex opere musi
Ejus & Plinius meminit *libro trigesimosex*
cap. decimo, ab Augusto Imperatore id con
tum innuens.

Antiquissimum autem esse Solarioru
usum, vel sacra docemur pagina. Etsi eni
ex Lucretii sententia,

Nec mare, nec tellus, nec cœli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divûm corpora san
cta,
Exiguum possent horai sistere tempus:

unde etiam Falcem Tempori attributam le-
gimus, qua omnia fingitur incidere, pro-
sternere & labefactare, ut ex illo *libr. 3. Epi-*
gramm. licet cognoscere:

Temporis vis.

Marmora discindit vis temporis, ac neq; ferro
Parcit: inhumana cunctaq; falce secat.

Constat tamen, præpotentem illum rerum
omnium arbitrum & moderatorem Deum,
cujus neque certis regulis voluntas adstrin-
gitur, nec ullis terminorum finibus circum-
scribi-

bitur poteſtas, non tantùm ad Joſuæ pre- Solis curſus, cæteroquin perpetuos, in- uiſſe, ut immobilis ille ſtaret, nec move- ur contra Gabam. *Joſuæ 10. & Eccleſiaſt. 46.* l & Ezechiæ tempore Solarem umbram eis decem, per quas ea aſcenderat, in ho- ogio ſive ſolario Achaz revocaſſe. *Eſa. 38.* uam in rem exſtat elegans Philippi Me- ichthonis epigramma: quod vel ideò ad- ibere placuit, quòd ſummum illum vi- m in epigrammate jucundum atq; feſti- m, & ingenium ipſius magnum atque ad nnia comparatum, vel ex poëmatiis qui- ıſdam intelligi, Jul. Cæſar Scaliger, graviſ- nus cenſor rectè judicavit *libr. 6. poëtices:* uem Hypercriticum inſcripſit. Id verò ita ıbet:

Sol ſtare juſſus.

Ph. Melanchthon.

Non Deus eſt numen Parcarum carcere clauſum,
Quale putabatur Stoicus eſſe Deus.
Ille poteſt Solis currus inhibere volantes.
Ille, velut montes, flumina ſtare jubet.

Cæterùm quemadmodum Temporis ob- ervatio & diviſio in omnibus aliis discipli- ıis neceſſaria eſt, ut Petrus Gregorius per- picuè oſtendit *in prælud. optimi Jurecconſ. lib. 4.* ta nulla ferè Juris noſtri pars eſt, in qua emporis alicujus menſura & cõſideratione

Temporis obſervatio.

non indigeamus. Ac ut aliqua saltem ex
cōmemorem: (singula enim recensere,i
nitum foret) constat utiq; Pubertatis te
pus in masculo definiri decimoquarto æ
tis anno;in fœmella duodecimo.§.1.*Inst.qu
mod.tut.finiat.* Cū enim minùs durabilia
naturam celerius compleātur, & fœminin
sexus masculino virtute inferior exsistat:c
sectarium inde est, fœmellas animi & co
poris perfectionem sibi congruentem citi
acquirere: cum exploratum sit,quòd in m
sculo per septennium; in fœmina autem p
senarium naturaliter fiat mutatio: ut po
Cynum, Baldum & Castrens. *in l.qua ætate.*
ff.Qui testa.fac.poss. Johan.Dauth docuit *in t*
de Testament.nu.146. & pluribus id prosequu
tus sum *lib.1.horum Commentarior.Tit.de Ha*
bitu & vestim.veter.fol.304.305. Quibus acce-
dit, quod Plinius *lib.7.cap.4.* & ante illum A-
ristoteles *lib.7.de Histor.animal.cap.3.* scripsit,
fœminas celeriùs gignere,quàm mares,sicu-
ti & celeriùs senescere. Ex quo Zeuxis Aga-
tharcho itidem pictori, de pingendi celeri-
tate se jactanti,cum ipse diutius immorare-
tur operi, ita respondit:Diu pingo,quia pin-
go æternitati. Citò nata,citò pereunt:diu e-
laborata,ferunt ætatem.Non mirum igitur,
id ipsum quoque pubertatis tempus, etiam
nuptiis

In pubertatis annis.

tiis contrahendis commodum atque ...eum jure civili fuisse judicatum. *l. mino-4. ff. de ritu. nupt.* Quamvis enim Pontifi... placitis vis coëundi attendatur potiùs, ...m annorum habeatur ratio: *c. puberes. & ...l. Ex. de Desponsat. impub.* quandoquidem ... morbum vitiatæ naturæ humanæ nô...t, ne cui laqueus injiciatur, graviter ju...arunt, non debere certis annorum can...is Nuptiarum libertatem concludi: ne ...itimo hoc remedio destituta Juventus, ...pius polluatur, & ruat in libidines nefa...s. *Fr. Balduin. in pr. Inst. de Nupt.* Vix tamen ..., ut ante 14. annum à masculo mulierem ...ri posse dicamus: cum circa annos bis se...em pubertas demum contingere plerun...e soleat. Indeque est, quòd Justinianus ...n credat, quemquam esse tam acceleratæ ...effusæ libidinis, qui ante 15. annum co...tur Uxorem ducere. *Novella 100. cap. 2.* ...uanquam D. Gregorius *lib. 4. Dial. cap. 19.* ...ueri cujusdam meminit, qui vix novem ...nnorum, Nutricem impregnârit suam. *gloss. ...i Summa. 20. quæst. 1.* quod ipsum & Hierony...nus attestatur *in epist. ad Vital. presbyter.* de ...uero decennali; addens, ipsum etiam Salo...nonem nondum decem annos natum, suo ...omplexu Nutricem filio Roboam gravi-

In Nuptiis.

Præmatura quorundam Venus.

dam fecisse. Et de Achaz commemo-tur, quòd undecimo anno Ezechiam fili-genuerit. Johan. Corasius *lib. 6. Miscell. cap. 23. num. 4. & 5.* Didac. Covarruvias *Epitome libr. 4. Decretal. parte 2. cap. 5. num.* Sanè Reipublicæ interest, præmatura V-nere juventutem non enervari. quod in f-mellis æquè receptum est: cùm pericul-sum perinde atque nefarium sit, Veneri su-jici puellam nondum Viripotentem, & qu-juxta Horatium,

Nondum subacta ferre jugum potest
Cervice. ———

Acerba quippe res est immatura virgo. E- ideò, dicebat Tertullianus *lib. de Virgin. ve-land.* penes Israël illicitum erat ad virum trã-dere, nisi post contestatam sanguine matu-ritatem. Quò pertinet illud Horatii *2. Car. 5.*

———*tolle Cupidinem* *Immitis uvæ.*———

Hinc, cùm Imperator Honorius Therman-tiam Stilichonis filiã sibi matrimonio jun-gi cuperet; Zosimus, immaturam virginem maritali connubio tradere, nihil aliud esse dixit, quàm injuriam Naturæ facere. *lib. 5. hi-stor.* ut rectè Labeo scripserit, Nuptam non esse, quæ virum pati non potest. *l. pen. ff. quand. dies*

legat.ced. Quo sensu & ab Ulpiano respõ- accepimus, Huic cõditioni, *Cùm nupse-* eam non paruisse, quæ nondum nubilis is in domum mariti deducta est. *l. hæc cõ- .10. de condit. & demonstr.* Nubilis autem is eam intelligi, quæ, ut dixi, duodecim orum est, Pomponius manifestò probat, a Minorem annis duodecim nuptam, c legitimam Uxorem fore ait, cùm apud im explesset duodecim annos. *l. Mino- .4. ff. de Rit. nuptiar.* Secundùm quæ si ior duodecim annis in domum deducta, alterium commiserit : mox apud eum tem excesserit, cœperitque esse Uxor; n poterit jure Viri accusari ex eo adul- io, quod ante ætatem nupta commisit; sed quasi sponsa poterit accusari, ex rescri- Divi Severi, ut Ulpianus retulit *in l. si u- .13. §. si minor. ff. ad L. Jul. de adulter.* Quid go ? si puella pubertati proxima, quam entes puberem affirmabant, cuidam nu- erit, cujus posteà nuptias, cùm jam duode- num annum attigerit, aversetur: poterítne separationem agere, & ut alteri nubere li- at, petere ? eò quòd priori, ætatis ratione que consensisse, & insuper intactam se es- dicat : Marito contrà asserente, Ignoran- m se duxisse impuberem ; Nubilem verò

credi-

credidiſſe, quia ita à parentibus diceba[illegible] veruntamen adeò viripotentem, adeò [illegible] bertati proximam duxiſſe,utMulierem f[illegible] rit?Et quidem poſt longam cauſſæ exami[illegible] tionem pronunciatum eſt;cùm impote[illegible] non fuerit objecta, nihil opus eſſe turpi [illegible] ſpectatione. Adhæc viri juramento cr[illegible] qui ſe Uxorem cognoviſſe diceret. Itaq[illegible] ſeparationem rectè prohiberi: quemadm[illegible] dum ab Alexandro III. reſcriptum eſt *i[illegible] continebatur. 6. de Deſponſat. impub.* & P. Æ[illegible] dius retulit *lib.4. Rer. Judicatar. tit. 15. cap.* Præterquam enim quòd turpis eſt illa p[illegible] tium verendarum,& Venereę colluctatio[illegible] atque congreſſus inſpectio,quam Gallis [illegible] is uſitatam graphicè depinxit Annæus R[illegible] bertus Aurelius *libro 4. Rer. Judicatar.cap.1[illegible]* ſolet ea ſæpenumerò etiam fallax eſſe; ſi C[illegible] priano ita ad Pomponium de virginib[illegible] ſcribenti credimus : Nec aliqua putet(ait[illegible] ſe poſſe hac excuſatione defendi,quod inſpi[illegible] ci & probari poſſit,an virgo ſit: cùm & ma[illegible] nus obſtetricum,& oculi ſæpè fallantur,*can[illegible] nec aliqua. 27.q.1.* Nec eſt,quòd minoris æ- tatis intuitu ſeparationem ſperet mulier, ſi ita pubertati fuerit proxima, ut copula car- nali potuerit conjungi; ætatem ſcilicet ſup- plente malitia,*c. de illis.9. Ex. de deſponſat. im- puber.*

er. quam & prudentiam appellat Innocē-
s III. *in c. ultim. de tit.* Quòd si inficiata
rit fœmina, se à viro cognitam; Maritus
ntrà id asseruerit: placuit, Mariti asser-
ni standum esse: quia scilicet Vir caput est
ulieris: ut in Concilio apud Compen-
um habito decretum legimus. *can. si quis.*
q. 1. Nam qui congrediendi vim certo
norum numero definiri posse putat; næ
e frustra est, & vehementer errat: cùm &
nius regiones quasdam memoret, in qui-
s fœminæ etiam septimo, imò quinto æ-
is anno possint párere. *libro septimo, capite*
undo: & his consentaneum planè sit,
uod Arrianus de ea regione, in qua Pan-
a Herculis filia regnavit, memoriæ pro-
dit, *libr. Rerum Indicar. cap. 174.* Ab istis
o mulierculis rectè, nisi fallor, usurpari
osse crediderim, illud libidinosæ Quartil-
dictum, quod Petronius Arbiter, effe-
tam mulieris libidinem, & passivam pro-
ituti pudoris nundinationem exsequens,
a concinnavit: Junonem meam (inquit
Quartilla) iratam habeam, si me unquam
nemini virginem fuisse. Nam infans cum
aribus inquinata sum, & subinde prode-
ntibus annis, majoribus me pueris ap-
licui, donec ad hanc ætatem perveni.

Fœmina quinto anno parientes.

Quartilla Petronii.

qua ſcilicet,ut eſt in proverbio,Taurum fe-
re poteſt,quæ vitulum tulerat. *Johan.Ne-*
zan.in Sylva Nuptiali lib.2.nu.37. Et quide
muliebris laſciviæ exemplum ſingulare r
tulit Gaudentius Merula: qui Auguſtæ Ta
rinorum vidiſſe ſe teſtatur adoleſcentula
ſatis elegantem,& adeò libidinis avidam,
quinq; & triginta viros ordinis militaris a
coitum ſeriatim admiſerit.Anton.Mizald
Memorabil. cent. 8. aphoriſmo 10. Meſſal
nam ſcilicet Claudii Cæſaris uxorem victr
ra: quam Plinius ſcribit ancillam in Vene
reum id certamen è proſtitutis electam, di
ac nocte ſuperaſſe quinto ac viceſimo con
cubitu.*lib.10.cap.36.*quam etiam in artis iſtiu
profeſſione, nomen *Lyciſcæ* aſſumſiſſe Juve
nalis innuit,cui propterea dicitur

——*nomen mentita Lyciſcæ.*

Laſcivia puellæ Auguſtanæ.

Meſſalina.

Solebant enim mulieres, meretricium quæ-
ſtum captaturæ, apud Ædiles licentiã ſtupr
vulgare, ut de Veſtilia,prætoriâ familiâ ge-
nita,Tacitus ſcribit *lib.2.*atque inſuper mu-
tatum nomen cellæ in lupanari, ubi proſta-
bant, inſcribere. *Alexand.Sardus de Mori-*
bus & ritibus gentium lib.1.cap.15. Unde Cella
inſcripta apud Martialem:

Intraſti quoties inſcriptæ limina cellæ.

Cellæ meretricum inſcriptæ.

Et

de Nominis mutatione Plautus in Pœnulo:

Namq; hodie earum mutarentur nomina,
Facerentq; indignum genere quæstum corpore.

ud quem etiam Thusco modo dotem quære, est, Dotis acquirendæ caussa corpore æstum facere. Sic enim illa Plauti verba Cistellaria, accipio:

Thusco modo dotē quærere.

Tu jam locere in luculentam familiam,
Unde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis; non ut hic, etiam Thusco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore.

iod à Volsiniensibus Thuscorum principibus tractum videtur: in quos à servis suis peratos, sancita à victoribus lex fuit, ut ipra sua in viduis pariter ac nuptis impuita essent: ac ne qua virgo ingenuo nubet, cujus castitatem non antè ex numero iorum aliquis delibasset: ut est apud Valer. Iaximum *lib.9. cap.1.* Id ipsum Herodotus Nasomonibus tribuit: apud quos præreà, ut & Baleares, in usu esse scribit Aleand. Sardus, ut prima nocte Nova nupta ngulos admittat cōvivas, à quibus ineatur, dona recipiat, Marito postremùm succe-

Nasomones & Baleares.

dente. *lib.1.de Morib.ac ritibus gentium.ca*
quas primitias Insulæ Fortunatæ Regib
Calicutæ, Sacerdotibus offerunt: ut cc
stanter asseverant, qui ad Indos naviga
Sanè locus,in quo Tyrrhenorum, itemq
Lydorum virgines servis prostituebant
γλυκὺς ἀγκὼν, id est, *dulcis cubitus* dicebat
quemadmodum ex Athenæo Alciatus ret
lit *lib.10.parerg.cap.5.*

Cæterùm quod Latini Corpus prost
tuere, quæstuiq; exponere dicunt; id Gr
ci unico verbo eleganter exprimunt χοιροπ
λεῖν, quod est *Porcum vendere*, id est, captur
corpore quærere. Nam & apud Aristoph
nem χοιρὸν, id est, *porcum* pro muliebri nat
ra positum invenias: & Romani identide
porcum, virgineum inguen blando & joc
so nomine appellavêre. Inde *Subare*, illud ne
quitiæ verbum, ab Horatio de anu extrem
libidinis usurpatum,

——— jamq; subando
Tenta cubilia, tectaq; rumpit:

quod est perditè impudenterq;, & brutor
more commisceri, sicuti Joh. Pierius inter
pretatur *lib.9.Hieroglyph.* Eam ipsam partem
Julia Augusti F. Agrippæ Uxor, festivissimè
Navim quoque appellabat. Roganti namq;
conscio libidinum, qua arte, cùm tam vulgò
s

Porcum vendere.

Navis.

vulgaret, liberos tamen ſimilimos pro-
ceret Agrippæ? Non enim, reſpondit, niſi
ena navi tollo vectorem. Antiquitas enim
rtum muliebrem, inter alia nomina, etiã
avim dixit: ut Juſt. Lipſius *lib. 4. Epiſt. quæſt.*
piſt. 3. rectè obſervavit ex Ariſtophane &
auto: apud quem etiam *Concham* ab eadem
ente uſurpatam videas: cùm *in Rudente* ſer-
as ita ad Venerem:

Concha.

Ignoſcere his te convenit: metus has, ut id
faciant, ſubegit:
Te ex concha natam eſſe autumant, cave tu
harum conchas ſpernas.

ed & partem illam etiam *Portam* quando-
ue dictam legimus. Sic enim illud Veteri-
us uſurpatum ſapientibus intelligo: *Portam*
gredi nefas eſto, qua exieris. Quò pertinet
llud Propertii *libr. ult.* de meretriculis ipſi
ubblandientibus:

Porta.

Cantabant ſurdo, nudabant pectora cæco,
Lanuvii ad portas, heu mihi, ſolus eram.

Significat enim, ſe Venerem obire nuſquam
evaluiſſe, ſed perinde ac ſolum jacuiſſe, quã-
vis ſcortilla cantillarent, quamvis ad pro-

lectandam concubitus appetentiam, & lib
dinis pruritum, papillas retegerent; quan
vis & ipse jam mutonem admoveret genit
libus, quæ non minùs festivè Portas, quà
Terentianus ille adolescens *Ostium* nomin
vit, qui pessulum ostio obdidit, non for
occludens, sed quod acutè solertioribus ex
cogitatum est, genitalibus immissum mu
tonem præmonstrans, ut Cœl. Rhodiginu
interpretatur, *Lection. Antiq. l. 4. c. 7.* Cui in
terpretationi facilè adstipulabitur, qui e
Celso Medicorum latinissimo didicerit, qui
nam Medicis dicantur *pessi*, fœminarum na
turis adhiberi soliti. Sacræ literæ partem
illam simplicissimè *Nuditatem* dicunt. *Levit.*
18. vers. 19. Ad mulierem in separatione im-
munditiæ ejus ne accedito, ut ejus nudita-
tem reveles. ubi Separationem immunditiæ
Lex vocat profluvium mensium; & Nudita-
tem, pudenda mulieris. quam revelare dici-
tur, qui cum ea rem habet. Illo igitur ver-
borum circuitu vetat, ne cum muliere men-
struis laborante quisquam rem habeat. Qui
autem contrà fecerint, eos exscindi præci-
pit. *Levit. 20. versu 18. Vir qui concubuerit cum*
muliere menstruali, & revelaverit nuditatem e-
jus, nudaverit venam ejus, & ipsa revelaverit nu-
ditatem sanguinis sui, ambo tollantur è medio po-
puli

Ostio pessulũ obdere.

i sui. Constat enim, qui profluentè men-
m illuvie Veneri operantur, eorum geni-
em humorem fœdo congressu inquinari:
circoq; non tantùm ineptum ad generan-
m effici; sed &, si quid gignatur ab iis, de-
rme id plurimùm ac mutilum esse. Ea de
Lex erat, quæ mutili hominis patrem la-
dibus obrui præcipiebat, eò quòd tantis-
er se continere, atq; à muliere, dum munda
set, abstinere nequivisset, ut est apud J.
Drusum *lib.3. Observat. c.20.* Sic partem quoq;
irilem, quæ inter res serias nominari non
ebet, & quam Dea Bona à Sacello suo exsu-
are voluit, nonnunquam *Trabem*, quando-
que *Columnam*, modò *Pyramin*, interdum &
Palum appellari apud poëtas videas. Plautus
etiam vasa nominat in Pœnulo: *Facio quod
manifesti mœchi haud fermè solent, Refero vasa
salva.* Inde *Vasculum* apud Petronium,
scriptorem tersum & venustum; & nisi quòd
in re illa voluptatum nimis Latinè interdum
loquatur, cætera laudatum: *Mox manum
demisit in sinum, & protracto vasculo; Tam ru-
de hoc, inquit, bellè cras in promulside libidinis no-
stræ militabit.* Ita enim locum istum Lipsius
emendavit *libro primo Antiquar. lection. cap. 8.*
Hinc est, quòd in Spartiano Heliogabalus
Imp. benè vasatos conquiri jussit: quales sibi

Mutili hominis pater.

Vasa.

Vasculum.

Vasati.

milites etiam Claudius Coteræus poſcit, de re militari *lib.1.* quanquam non deſunt, qui apud Spartianum pro vaſatis legant, *Naſatos*, ut à Naſo flectatur Naſatus, nō ſecus atq; ab oculo oculatus. quo verbo Lampridius advertit dictos fuiſſe viriliores ac bellè mutoniatos: quales in complexū ſibi potiſſimùm deligebat Johanna Neapolitanorum Regina, effrenatæ libidinis fœmina. Ita enim Tiraquello appellatur in LL. connubialib. *Lege 9.n.99.* Sed hoc tamen *Naſatorum peculio* (ut eſt in proverbio) miſerè decepta fuit Muliercula illa, quæ Naſi magnitudine Mutonis quantitatem mente præcipiens, at ſpe iſta fruſtrata, O naſe (inquit) quantum me fefelliſti! *Joh. Neviz. in ſylva nuptiali.*

Naſatorum peculium.

De Meſſalinæ porrò, in lupanari, in palatio ſeſe, & alias primarias fœminas proſtituĕtis, portentoſa libidine, exſtat apud Dionem Caſſium Nicæum *l.60.* & ejus Epitomatorem Xyphilinum *in Claudio.* Cui non multum fortaſsè abſimilis cenſeri poſſit laſciviſſima illa apud Ælianum muliercula, quam de notiſſima muris ſalacitate *Myoniam* dixit Epicrates. Sic Semiramin (quæ, auctore Juba, tam immoderatæ libidinis fuit, ut Equū abominabili probro turpitudineq; adamaverit, & exinde deformis tauri amor in Paſiphaë

Myonia.

Semiramis.

aë non fabulosus, sed historicus esse cre-
ur) ob libidinis fervorem Euphorion
βρὴν, hoc est, *ardentem* nominavit; perin-
t Callimachus Venerem θιμβρῆς κύπρι-
ἁρμονίην, ardētem Cypridos harmoniam
quidem scorto cuidam Cyrenæ cogno- Cyrene.
n factū δωδεκαμηχάνε, legimus; quasi tu
as, *machinamētorum duodecim:* quoniam in
nereo usu duodecim excogitasset modos,
bus inscensori jucundius redderetur libi-
us proluvium. quanquam vix est, ut Mu-
ius velint Mares cede-
ibus in hoc quicquam velint Mares cede- Hercules.
Nam ut de Hercule taceam, quem Jupi-
per adulterium ex Alcumena sustulit, &
i, ne non patris sui similis esset, nihil anti-
ius habuit voluptate, & quidem impura.
quovis jure vetita; exindeq; tringinta unâ
cte Mulieres aliquando fertur iniisse; atq;
apud Athenæum est, idem septem diebus
inquaginta filiabus Thestii virginitatem
minuit: Traditū utiq; meminimus, Pro- Proculus.
lum, qui Probi tempore tyrannidem eva-
, nocte una captivas decem ex Sarmatia cō-
upraffe: atq; ea de re peculiari eum epistola
oriatum fuisse, seq; inter fortes numerari
fectasse, dum molliciem suam maximè cō-
emorando manifestavit, ut graviter cen-
it Joh. Pierius *lib. 10. Hieroglyph.* Hoc ampli-

us Anton. Mizal. prodidit, ex eodem Pro
lo centũ virgines intra quindecim dies fo
concepisse. *Centur. 1. Memorab. aphoris. 88.*
qua continentia fuisse dicas eum, qui cùm
ginti jam sepelisset uxores, eam sibi mat
monio copulavit, quę vigesimũ secundũ m
ritum habuerat? De his D. Hieron. *lib. 3.*
tract. 7. Epist. 26. Ante annos plurimos, i
quit, vidi duo inter se paria vilissimorũ è p
be hominũ comparata: unũ, qui 20. sepelis
uxores; alteram, quæ vigesimum secundu
maritũ habuisset; & extremo sibi, ut ipsi p
tabãt, matrimonio copulatos, summa omn
um exspectatione virorum pariter ac fœm
narum, post tot rudes uter alterum efferre
Vicit maritus, & totius Urbis populo confl
ente coronatus, & palmam tenens adorans
que per singulos sibi acclamantes, Uxori
multinubæ pheretrum præcedebat. Etsi e
nim Christiani Orthodoxi secundas, tertias
quartas, aut quotaslibet etiam nuptias non
improbant illi quidem, *can. aperiant. 31. q. 1*
cùm ne ab ipso quidem Christo Septemvi-
ram illam condemnatam legamus, *Matth. 22*
can. ult. 31. q. 1. atq; ideò illud Montani, Ter-
tulliani & Novatianorum dogma de Mono-
gamia, meritò improbatum fuerit, ut videre
est apud Augustinum *lib. de hæresibus, cap. 26.*
&

Maritus uxoris multinubæ.

Polygamia an vetita.

'heodoretum *libro tertio de Fabul. hæreti-*
semper tamen parcè, & non nisi cum
icultate quadam illam toties nubendi li-
tiam Canones concessisse videntur. *can.*
is. can. hac ratione. 31. q. 1. quandoquidem
Nuptiarum reiteratione cogitanti tam
iviræ, quàm omni viduæ illud inculca-
Apostoli: Beatior erit, si sic permanserit.
'orinth. 7. & can. ult. 31. q. 1. Et D. Hiero-
mus *in Epistola ad Geruntium* de Mono-
mia: Quid igitur? (inquit) damnamus se-
nda matrimonia? Minimè: sed prima
ıdamus. Abjicimus de Ecclesia digamos?
ɔsit: sed monogamos ad continentiam
ovocamus. Nec verò quisquam sanæ
entis felicem negaverit eorum conjugum
ymenæum, quos thalamus primo & inex-
ɛrto amore copulavit. Felices illos conju-
s, quos mutuus amor & perpetua firmi af-
ctus gratia conciliavit. O oculi, quos ego
imus amavi! dicebat ille apud Calphurni-
n *declamat. 42.* Nam ut integræ & raræ fidei
aritus meritò censetur, qui jactare cum
ropertio & gloriari possit:

Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis,
Contactum nullis antè Cupidinibus:

ta non minore commendatione digna est
Ixor illa, quæ æternam mortui mariti me-

Viduitatis laus.

moriam recolens, amorem mutuum per
tua viduitatis castitate rependit:

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit: ille habeat secum, servetq́ sepulchr

Cui planè respõdet laudatissima Viduæ ill
vox, defuncti mariti manes ita compella
apud Quinctilianum, *declamat. 332.* Si qu
inferi sentiunt, cognosce animum meu
sicuti voluisti, tibi vixi, tibi moritura f
Nulli alii in hoc pectore locus fuit. Qui
quòd ipsemet etiam Justinianus Univi
hanc dat gloriam, ut viduitatis continenti
pudicæ virginitatis integritati quodamm
do æquiparet? Mulierem, inquit, quæ invi
latum defuncti mariti thorum servat, & m
ramur pariter, & laudamus, & non procul
virginitate ponimus. *Novel. 2. de non eligen*
secund. nubent. §. Cùm igitur. vers. optimum.

Quibus addendum est, quod in Vidui
tatis laudem scripsit Joh. Corasius *lib. 3. Mi*
scellan. cap. 1. & Annæus Robertus Aureliu
lib. 2. rer. judicatar. cap. 7.

Nec est, quòd Viduitatis servandæ dif-
ficultates objicias. Nam ut, ex Comici sentẽ-
tia, Nulla res tam facilis est, quin difficilis
fiet, si in vitus facias: Ita è diverso Seneca ni-
hil grave esse monet, quod leviter excipias:
siquidem, ut Amasis Ægypti Rex dicebat, fa-
cili-

mum est, quodcunq; placet. Finge igitur,
ntinentiam impudicæ mulieri arduam
e, difficilem & molestam: at pudicæ faci-
:a erit & jucunda. Nihil enim amantibus
rum est: nullus difficilis cupienti labor est.
eron. Epist. ad Eustoch. de custod. virgin. Ac ut
tera, quæ sedando Cupidini sunt, remedia
:eam: commodissimum fore putarim (et-
im *ridentem dicere verũ Quid vetat?*) si à Py-
agoræ κυάμων esu abstentum fuerit: non
iòd à fabis, illo leguminum genere Pytha-
)ras abstinuerit: quæ opinio vetus & falsa
ultorum animos occupavit, ne Cicerone
uidem excepto, qui *in lib. de divinat. 1.* Py-
ıagoreis interdictum scribit, ne fabâ vesce-
:ntur, quòd haberet inflammationem ma-
ıam is cibus, tranquillitatem mentis quæ-
:ntibus contrariam: cùm Aristoxenus con-
:à *in libro, quem de Pythagora reliquit*, nullo sæ-
ius legumento Pythagoram dicat usum,
uàm fabis: quoniam is cibus & subduceret
:nsim alvum & levigaret: (quam fabes vim,
ıt & alias prætereà virtutes etiam Joh. Bru-
'erin. tribuit *lib. 7. de Re cibaria. cap. 2.*) sed
)otiùs Veneris usum sectatoribus suis inter-
lixerit Philosophus. Sic enim illud Empe-
doclis,

Pythagoras à fabis abstinuit

Δειλοὶ, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχε[illegible]
Ah miseri, miseri, Cyamis subducite dextra[illegible]
Gellius interpretatur *lib.4. Noct. Atticar. 11.* ut per κυάμους ibi non fabulum aut le[illegible] mentum illud, sed *testiculos* significari pu[illegible] quia sint ferendo utero validi, & genit[illegible] humanæ vim præbeant. Ideoque non à [illegible] bulo edendo, sed à rei Venereæ proluvio [illegible] luisse Pythagoram homines deducere; [illegible] quidem sectatores suos inprimis; quib[illegible] non mirum est adeò cordi fuisse præcept[illegible] ris placita: quippe quem tantopere fueru[illegible] reveriti, ut Plutarchus scribat, quendam [illegible] discipulis guttur sibi præfocasse, quòd ac[illegible] ter coram pluribus ab ipso fuisset repreh[illegible] sus. Voluit scilicet Pythagoras eam sibi apu[illegible] discipulos auctoritatem esse, in qua ipse M[illegible] gistros suos habuerat: inter quos non vu[illegible] gari honore coluit Pherecydem ex Syri[illegible] insula oriundum: cui multa admiration[illegible] digna cõtigisse, memoriæ est proditũ. Nan[illegible] & absque ullo magistro omnem philoso[illegible] phandi rationem sibi comparavit: & cùm [illegible] cæteri carminibus Rerum naturas scriberẽt, primus versuum nexu repudiato (ait Apulejus *Floridor. libro secundo*) conscribere ausus est passis verbis, soluto loquutu, libera oratione: quem etiam primum ex Philosophis ani-

Pythagoræ auctoritas apud discipulos.

Pherecydes.

mos hominum sempiternos asseruisse, su-
ad Tit. 1. à nobis relatum est. Sed & de
rtis ejus genere controversum video.
m phtiriasi sive pediculari morbo Phere-
em periisse scribũt, Aristoteles *lib. 5. Histo-*
. animal. c. 31. Plutarchus *in Sylla.* Q. Sere-
s medicus, & omnium manifestissimè Æ-
nus *lib. 4. Var. histor. c. 28. & lib. 5. c. 2.* quibus
locis Pherecydem miserrimè omnium
minum vitam exegisse ait, toto ipsius cor-
re à pediculis exeso atq; consumto. Nam
ipsis morbi propyleis ab ejus corpore deli-
atum similem visco & mucori calidum su-
rem, mox ferinum quẽdam, pòstremò suc.
evisse pediculorum diram sobolẽ, qua col-
uatis carnibus contabuerit. Sed anteà, cõ-
ectu horrorem incutiente, familiarium re-
nare consuetudinem cœpisse. Ubi verò
cessisset vel Pythagoras, vel alius quispi-
n, ex eo ut haberet sciscitaturus: per fora-
en januæ extenso digito, jam carne pror-
s denudato, respondisse fertur id, quod pa-
æmiodes apud philosophos mox est factũ,
οἵ δῆλα, *ex colore id palàm esse*: innuens sci-
cet, Corporis reliquum compari affectum
iodo. At Plinius *lib. 7. cap. 51.* non pediculis,
ed copia serpentum ex illius corpore erum-
ente, Pherecydem exspirasse tradit. quem &

Phtiriasi correptus.

Apulejus ſequutus eſt , dum eum infa
morbi putredine in ſerpentiũ ſcabiem ſc
tum fuiſſe ſcribit *lib. 2. Floridor.* Sed proba
le eſt, Plinium & Apulejum per ſerpente
in loco nihil aliud intellexiſſe, quàm pedi
los: & in hoc fortaſſis Diodorum Sicul
fuiſſe æmulatos, qui *lib. 3. cap. 3.* de Acridop
gorum morbo diſſerens, modò φθεíρας, mo
ἑρπετὰ appellat. quæ Hieronymi Mercuria
ſententia eſt *lib. 5. Variar. lection. cap. 6.* Sed u
de tam tetram plagam Pherecydi incuſſ
putemus? Et auctor eſt Ælianus, memora
Delios , id mali philoſopho Apollinis in
gnatione fuiſſe illatum, quòd tumidius inſ
lentiusq; ille cum diſcipulis in Delo ſede
multa quidem de ſapientia ſua oſtentaſſ
atq; inſuper etiam gloriatus fuiſſet , Nu
unquam ſe Deorum immolaſſe, nihilq; n
nùs jucundè ſibi ad id temporis actos vi
annos, nec citra omne in cõmodum minù
quàm qui Hecatombas ſubinde oblatu
eant. Atq; hoc dicti tumore vel levitate p
tiùs, graviſſimam eum rependiſſe pœnan
probabile prorſum fieri. quod ex Æliano
pro more tamen nomine ejus diſſimulato
retulit Cœlius Rhodiginus *lib. 19. Antiquar*
lection. cap. 30.

Pherecydis faſtus.

Pherecydæ huic ob ſimilem Deorum cõ
temtum

mtum rectè, opinor, adjungi posset Diago-
s Melius: qui etsi prius satis quidem religio-
s erat, posteà tamen quàm pecunias amici
lei concreditas amisisset, atq; ita abnegatũ
bi depositum, & nihilominus negantem il-
m rem benè feliciterq; agere videret; Diis
imicus factus est adeò, ut θεομάχος dicere-
r, & mortales ad adversandũ Diis immor-
libus solicitaret. Is cùm in diversorio esset;
ıllaq; adessent coquendis lenticulis ligna;
erculis simulachrum, quod tum fortè ade-
t, igni subjecit: Tertiumdecimum inqui-
ıs, laborem nunc perfice, & Diagoræ Athei
ntem coque. Unde argumentum sumsisse
irgilium Catalectis verisimile est:

Sed frigus metuo, & vereor ne ligneus ignem
Hic Deus ignaris præbeat agricolis.

t quid vetat in eundem Herculem Palladæ
pigramma adjicere, quod ex Græco ita La-
num fecit Alciatus *lib. 9. parergon. cap. 15.*

Herculis in trivio statua ærea capta jacebat,
Quæ quondam ante aras, nunc jacet ante fi-
mum.
Heu trinoctigena, propulsatorq; malorum,
Nunquam aliâs victus, nunc malè stratus
agis!
Dixi: adstans noctu & ridens mihi rettulit ille:
Hic servire Deus temporibus didici.

Demonax. Verùm cùm Diagora, tùm Perecyde lon tolerabilior & moderatior fuit Demon Philoſophus, qui Lucani vixit temporibu Is enim Athenis accuſatus, quòd nunqua Minervæ ſacrificaſſet, ſolusq; omnium ph loſophorum atq; illuſtrium virorum, Ele ſiniis ſacris non initiaretur: Reſpondiſſe fe tur, ſe huc usq; ſacra Minervæ non feciſ quòd ſuis oblationibus eam egere non p tabat. Deinde ideò participẽ Orgiorum eſ noluiſſe, quòd ſi ea prava aut frivola comp riſſet, quæ quaſi ſolo ſilentio ſancta, & ſo taciturnitate cœleſtia videbantur; non p tuiſſet tacere apud nõ initiatos: ſed & omn homines ab eorum cultu & celebratio dimoviſſet. Sin pia & veneranda: humanit te & benevolentiâ motus, eò tantò omnibu enunciaſſet. quia ſcelus & invidia eſſet, cel re ac ſupprimere, quod didiceris optimun *Petr. Ærodius Rerum judicatar. lib. 1. Tit. 2. cap* Eleuſinia enim ſacra ciſtis operta deferebar tur, & ut arcana vulgari nefas erat: & vel no ctu, vel per diem quidem, ſed ſub noctis ſpe cie, facibus quippe accenſis, celebrabantu *Lilius Gregor. Giraldus Hiſtor. Deor. ſyntagm. 14* Horum itaq; abolitionem Athenis tentan

Sacra non occultanda. Demonax, dixiſſe fertur, omnia ſibi ſacrifi cia nocturna ſemper ſuſpecta fuiſſe, ut ne min

ni mirum videri debeat, quod Bodinus ipsit, præstare scilicet sacra, quæcunque idem sint, in conspicua Civium luce fie- quàm nocturnos cœtus religionis specie re. quod evidenter docet *lib. 3. de Repub.* . 7.

Invenio præterea apud Plinium, pedi- laris morbi fœditate etiam Syllam Di- atorem, & Alcmanem ex clarissimis Græ- poëtis obiisse. *lib. 11. Natural. histor. cap. 33.* quem Alcmanem? Illum, inquam, quẽ oquin & πολυβορώτατον, id est, *voracissi- um, & pamphagum* ipsummet se vocitasse gimus: joco, an seriò, non facilè dixerim. ertè in eorum numero aggregatum hunc deo à Cœlio *lib. 7. Antiquar. lection. cap. 11.* ui non satis esse putant, bonorum decu- am contrivisse, nisi & sua omnia, & se de- que in barathrum ita devolverint, ut in ollinctura ne supersit quidem, quod fune- infundatur: quorum bona instar sphæræ ventrem devolvi Græcanicus poëta dixe- t. Syllam verò Dictatorem quid miremur mili infortunio mulctatum? quem à pri- o pubescentis ætatis vestigio in scurra- um gremiis, per damna venundati pudoris doleviſſe, ex gravissimis auctoribus idem rodidit Cœlius Rodigin. *lib. 15. cap. 10.* &

Alcmã phtiriasi corre- ptus.

& Sylla Di- ctator.

quem trium peſtiferorum vitiorum, Lu
riæ ſcilicet, Avaritiæ, & Crudelitatis ma
ſtrum vocavit Cicero *lib.3.de Finib.* Et ta
unus hic hominum, ait Plinius *lib.7. cap.*
Felicis ſibi cognomen adſeruit. ſed quib
felicitatis inductus argumentis? quòd pr
ſcribere tot millia Civium, ac trucidare p
tuiſſet. At exitus vitæ ejus omnium proſc
ptorum ab illo calamitate crudelior fuit,
rodente ſe ipſo corpore, & ſupplicia ſibi
gnente. Periit enim Sylla, ut Plutarchus *in*
ta ipſius meminit, pediculari apoſtemate:
cujus putrilagine pediculi coacervati ſcat
riebant, corpus perreptantes & exedent
quos cùm miniſtri de corpore Syllæ inte
diu noctuq; avellerent, ſuccreſcentium t
men copia interemtorum turbam longè ſ
perabat: quorum ſordibus dapes & veſtes
lius conſpurcabantur: & nec veſtium mut
tio, thermæ, aut alia lavacra quidquam pr
derant, pædoris magnitudine omnia corp
ris purgamenta ſuperante. Illud tamē in Sy
la meritò mireris, quòd cōmentarios reru
abs ſe geſtarum, quos libris viginti duobu
conſcripſit, duobus ante mortem diebus a
ſolverit. Cujus rei Plutarchus, qui eos legit
& ſæpè laudat, teſtis eſt. Igitur neq; horribi
lis morbi vexatio, neq; mortis inſtantis ter
ro

r ei jam sexagenario opus inchoatum po-
it eripere. Adeò ille & Imperio sive Dicta-
ra (qua ut in privato ocio cõmentariis illis
ctandis atq; componendis operam daret,
:ro se abdicarat) & vita ipsa historiã hanc
buit chariorem! *Fr. Baldui. de Institut. histor.*
iversi. lib. 2. Consimilis morbi fœditate cor-
ptus, & vermibus erosus Herodes Rex le-
tur, quòd non tribuisset gloriam Deo, sed
tam sibi vendicasset, à Tyriis adulantibus,
oquentiæ nomine supra hominem lauda-
s. *Actor. 12. v. 23.* Ejus enim corpus ob par-
:idii flagitia & sacrilegia contabuisse, Euse-
.us *lib. 1. Histor. Ecclesiast.* ex Josepho *libro 17.*
Antiquitat. Judaicar. testatum relinquens:
itestina, inquit, Herodis intrinsecus ulce-
bus obsita, verenda ipsa putredine corru-
:a, vermibus scatebant. Et Egesippus *de*
xcidio Hierosolymitano lib. 1. cap. 45. Pudenda,
quit, corporis scatebant vermibus sparsim;
nhelitus graviter olens, suspiria perniciosa,
idicio erant illum injusti parricidii & sacri-
gii pœnas luere. Nam nec illi trans Jorda-
em thermæ, nec Asphaltis in Judæa lacus,
lerisq; aliis salubris, quidquam profuerant.
Adeò acer criminum, & Numinis præser-
m sui vindex est Deus! qui, ut de Her...
icebat Valerius Maximus *lib. 1* ...

item Herodes

detractæ religionis ſuæ & gravem & mani
ſtam pœnam ſolet exigere. quæ quò tardi
eſt, eò & gravior. Ultor enim ſcelerum D
us, vindictæ tarditatem ſupplicii gravit
compenſat,& quidem ſuperbiæ inprimis:c
ſi ſeræ, non tamen lenes veniunt pœnæ,
eſt apud Livium:

———movet & cœleſtia quondam

Corda dolor,lentoq; irrepunt agminne pœnæ,

rectè cecinit Papinius *lib.5. Thebaid* Quo ſe
» ſu & Seneca ad Lucilium ſcribit; Propè De
» eſt,tecum eſt, intus eſt. Ita dico Lucili,ſac
» intra nos ſpiritus ſedet,malorum bonorum
» quenoſtrorum obſervator & cuſtos : hi
» prout à nobis tractatus eſt, ita nos ipſe tr
ctat. qua gemma locum iſtum obſigno,& a
Veneris amuleta redeo: Inter quæ non po
ſtremo loco ponenda erit Bulborum abſti
nentia. Bulbos enim languentem Venerem
impendiò excitare eſt creditum : quando
quidem,ut ille dicebat,

Bulbi Venerē proritant.

———viros acuunt, armantq; puellas,

Quæ Megaris veniunt genitalia ſemina bulbi,

Megaricos enim bulbos præcipuè commen-
dat Cato, & inprimis laudat Nicander; atte-
ſtante Johan. Bruyerino *lib.9. de Re cibaria,*
cap. 9. Hinc viri prima nuptiarum die, ut eſt
apud Varronem, bulbos comedebant. Ad

quem

uem morem haud dubiè allusit Aristopha-
es, apud quem Juvenis à duabus vetulis
istractus, cùm quæsisset ab eis, quánam pos-
t ratione duo eodem remo navigia agita-
? Respondit una: postquam bulborum
llam devoraveris. Quod irridens Martialis,
i anu præsertim & viro effœtis, ita ludit,
b. 13.

Cùm sit anus Conjunx, & sint tibi mortua
membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Cæterùm bulbos aqua decoquere ad Vene-
is usum, M. Varro docet: quibus Apitius
ucleos pineos, & semen erucæ cum pipere;
Martialis etiam Satureiam addidit *lib. 3. E-
pigr.* in Lupercum, ad Veneris munia obeun-
da emortuum:

Sed nihil Erucæ faciunt, Bulbiq; salaces,
Improba nec prosunt jam Satureia tibi.

Poterat etiam illam Veneris in lecto collu-
ctationem sive palæstram, quam veluti exer-
citationis genus Domitianus Imperator *Cli-
nopalen* nominabat, pedum nuditas coërce-
re. Hanc enim concubituris officere, Aristo-
teles quoque asserit *sect. 4. cap. 5.* quippe dum
corpus frigore torpet, torpet & ipsa Venus:
quod accidit, dum pedes nudi algent. Hinc
pedum nuditatē, ut Veterum religione, ca-

Pedum nuditas.

ſtitatis ſymbolum fuiſſe cõſtat. Sic enim Py
thagoras ſacris Ægyptiorũ edoctus, in ſym
bolis ſuis, adorare & Diis ſacrificare, nudi
pedibus jubet, id eſt, animo caſto, à libidini
criminibus expiato. Quare & Moſes à Deo
Opt. Max. juſſus eſt in loco ſancto ſtare diſ
calceatus. Et Judæis, itemq; Mauris & Sara-
cenis, templa aut loca Deo dicata, calceatis
ingredi pedibus, nefas erat. Quod & Lace-
dæmonii obſervârunt: qui, ut Euſebius in
Chronicis refert, regnante Romę Tullo Ho-
ſtilio, *ſacra Nudipedalia* inſtituerunt. Unde
& Berenice Regis Agrippę ſoror, ut Deo pro
ſalute ſua vota ſolveret, Hieroſolymã venit,
& cæſis de more patrio hoſtiis, deraſiſq; ca-
pillis, nudipes ante tribunal Flori præſidis
quoque ſtetit, ut Joſephus prodidit *Belli Ju-
daici lib. 2.* Atq; ea propter, ut fama eſt, & piè
creditur, Divi Franciſci Monachi, ad ſervan-
dam caſtitatis ſanctimoniam, pedibus nudi,
ſolis Callopodiis utuntur. quorum profeſſi-
onis Auctor, libidinis tentiginem, de nive
imagunculæ amplexu, Aſſiſiis in horto refre-
nabat. Adeò frigus nativo Veneris calori no-
xium eſſe putatur. quod Johan. Langius dili-
genter exſequutus eſt *Epiſt. Medic. lib. 2. Epiſt.
9.* Sapienter etiam à ſalis uſu crebriore ſibi
temperabit, quisquis Veneream illam titilla-

tionem

nem vitare geſtit. Sal etenim genuinum
neris vigorem proritare, & prolificum
ldere creditur. Nam nec ullibi in toto
c Univerſo magis luxuriat generandi fa-
tas, nec tam multiplex reperitur genera-
, quàm in mari. Quo fit, ut marina
imalia & numeroſiora ſint, & majora, &
getiora, quàm terreſtria: utpote cùm So-
vis conſumendo alimenti copiam hæc
mminuat, nec ita adoleſcere ſinat, ut quæ
duntur, ſi Ariſtoteles vera ſenſit *in problem.*
tio.11.§.54. Ob id Ægyptii canes ad coitum
ertes, ſalſamẽtis carnibusq; ſale maceratis
Venerem alacriores reddebant. & in na-
bus maritimis immenſam murium copi-
n enaſci videmus: adeò ut nec deſint Au-
ores, qui fœminas absque maſculi coitu,
lo guſtatu vel linctu ſalis concipere affir-
ent. Atq; inde eſt, opinor, quòd Mulieres
lſamentarias & ſalinarias continenter pru-
re, atque numeroſæ prolis matres, cum Le-
nio dicat Anton. Mizaldus *Memorabil.*
nt.3.aphor.55.& 71. Non certè abs re Poë-
e Venerem, omnis prolificæ genituræ prin-
pem, è ſalo natam, & ἁλιγενῆ dici finxe-
unt, ut Langius monuit *lib.2.Epiſt.32.* & ne-
no non novit, qui poëtarum ſcripta vel per-
unctoria ſaltem lectione libavit. Quæ tamẽ

Sal Veneris illicium.

ex Francisci Valesii distinctione ita temp-
randa sunt, ut multi salis usum cùm homin-
bus, tum reliquis animantibus morbidu-
esse dicamus, cò quòd sanguinem salsum f-
ciat, & sterilitatem inferat, siccando veh-
menter & acrius efficiendo semen: modera-
ti verò, salacitatem stimulare & pruritu-
augere, ac proinde ad generationem confe-
re. *Fr. Valesius de sacr. philos. c. 34.*

Vena sectio post aurem.

Nec minùs rectè Incontinentiæ illo viti-
laborantes, mederi ei poterunt, si post aure-
venas secuerint. Id enim Scythas factitasse le-
gimus: qui cũ ob frequẽtẽ equitationẽ coxi-
ac cruribus valdè offenderẽtur, incisione ve-
narũ post aures sibi ipsis auxiliabantur, tan-
quam eo remedio capiti adhibito, pituitæ
fluxũ ad inferiora cohiberent. quo sani qui-
dem, sed infœcundi semper manebant, ut
Hippocrates tradidit *lib. de aëre, aquis & loc.*
imò planè evirati & effœminati evadebant,
fœmineo morbo, quem vocabant, affecti, ut est
apud Herodotum in Clio. Sanè arteriarum
scissione, quæ post aures sunt, homines ad
generandum impotentes reddi, Fr. Valesius
lib. 2. Controvers. Medicar. & philosoph. cap. 7. vel
inde putavit, quòd cerebrum imbecille red-
datur, privatum influxu Spirituum vitalium.
Unde nec mirum, si ignavi illi reddantur, &
impo-

ıpotẽtes ad coitus laborem ſuſtinendum,
q; ſatis vehementes edendum motus. Sole-
enim eo tempore cerebrum vehementer
borare. Aut verò (inquit) fortaſſe cum ve-
is præſcindebatur nervulus quidam, quem
ndreas Veſalius, vir in diſſectione exerci-
tiſſimus, dicit ſe vidiſſe in multis, à ſexta
ervorum cerebri conjugatione deſcendere
ı teſtes, & vaſa ſeminaria. In qua ſententia
ım anteà quoq; fuiſſe videtur Joh. Langius,
Germanorũ Medicorum doctiſſimus, dum
rolifici ſeminis potiorem partem à cerebro
ſpinali medulla per venas & arterias tem-
orum ac lumborum, ad ſeminaria defluere
aſa ſcripſit. Indicio eſſe, quòd coëuntes in
permatis effuſione oculis nictent, & quòd
oitu cerebrũ exſiccetur. Hinc eſſe, quòd ob
nopiam humoris calidi & pinguis, qui con-
reſſu illo conſumitur, ſalaces citiùs calve-
cãt: quòd Julius Cæſar gravi ſcõmate calvus
nœchus proclamatus: quòd petulantiſſimi
iſtrionis capite poſt funus diſſecto, exigua
cerebri portiuncula fuerit reperta: quòd ba-
julo cuidam ὀρεσλύπῳ luxatis dorſi nervis &
vertebris, ob colligantiam illam, quam geni-
turæ vaſa conſortii quadam lege cum ſpinali
medulla, altera quaſi cerebri parte, habent,
involuntarium lotii & ſpermatis acciderit

Seminis pars potior à cerebro.

proluvium. Pueri contrà & ſpadones, utpo
quorum nõ exſiccetur coitu cerebrum, no
calveſcant: & boves inſuper caſtrati majo
ferant cornua: plantæ quoq; pingues, ut a
bores reſiniferæ, perpetua fronde vireant:
quæ prætereà ipſius argumenta ſunt *lib.1.E
piſt.10.& lib.2.Ep.7.* Sed Scytharũ, ſive fœmi
nei iſtius morbi luculentiſſima exſtat deſcri
ptio apud Hippocratem: qui, ut Macrobiu
lib.1.Saturnal. dicebat, nec fallere, nec falli no
vit. Ejus igitur verba, cùm clariſſimã Hero
doto lucẽ afferant, placuit ita ut ab Hierony
mo Mercuriali latinè ſunt reddita *l.3.Variar.
lectio.c.7.* hîc adſcribere: Amplius autem (ait
Hippocrates *lib.de aëre, aquis & loc.*) plurimi
Scythæ Eunuchi fiunt, & muliebria officia
obeunt, inſtarq; fœminarum omnia faciunt
& loquuntur; vocanturque hi Effœminati.
Et regionis quidem incolæ cauſſam ad Deũ
referunt, coluntque hos ipſos homines &
adorant, ſibi ipſis timentes, ne quid tale ac-
cidat. Mihi verò hi affectus divini quidem
eſſe videntur, ſicuti & reliqui omnes; neque
ullum aliquem alio eſſe diviniorem aut hu-
maniorem, ſed divinos omnes: verùm unus-
quisque eorum ſuam propriam habet natu-
ram, neque aliquis citra naturam accidit.
Quare quomodo hic affectus contingat nar-
rabo.

Morbi fœminei deſcriptio.

Effœminati.

bo. Ab equitatione ipsa diuturni eos cor-
piunt articulorum dolores, nimirum pro-
endentibus semper ex equis eorũ cruribus;
inde claudi fiunt, contrahunturq; coxen-
ces, cùm invaluerit morbus. Medicantur
item sibi ipsis hoc modo. A principio mor-
utramq; venam retrò aures incídunt: quo
cto, sanguine multo promanante, somnus
os corripit præ imbecillitate, sicq; obdor-
niscunt : quorum quidem aliqui depulso
omno sani exsurgunt, aliqui verò minimè.
tque mihi sanè videntur ea medicatione se
psos perdere. Sunt enim venæ post aures,
uas si quis secet, steriles fiant ii, quibus se-
antur. Quare id etiam ipsis ex earum inci-
one accidere certum est. Quando igitur
osteà uxores adeunt, impotentesuqe se fa-
tos vident; cum illis coire, primùm quidem
ihil molestius cogitantes, quiescunt : cùm
utem bis, aut ter, aut amplius frustrà opus
entarunt, neque quicquam proficiunt, mox
utant se Deum offendisse: in quem culpam
ejiciunt, induuntque se veste muliebri, pa-
àm se eviratos esse confitentes, ad mulierũ-
que contubernia transeunt , earum opera
ractantes. Hoc itaque malo ditissimi Scy-
tharum afficiuntur , minimè verò infimi;
imò qui maximè & genere, & potentiâ præ-

valent, ex nulla alia quàm continuæ equita-
tionis caussa hoc perpetiuntur: pauperes ve-
rò minùs, cùm non multum equitent. Atqui
oportebat, siquidē is morbus aliis divinior
est, ut non nobilissimis neq; ditissimis Scy-
tharum ferè solis accideret, sed esset omnib.
æqualiter peculiaris: Imò magis invadere
pauperes, circa cultum Deorum negligenti-
ores; si gaudent Dii etiam in hominum ad-
miratione constituti, & pro hoc beneficia
hominibus retribuunt. Divites enim sæpius
Diis sacra faciunt, victimas offerunt, statuas
erigunt coluntque, cùm pecuniis abundent.
Pauperes autem minùs id faciunt, cùm non
habeant: quin etiā aliquando Deos detestā-
tur, qui eis opes non suppeditent: ut verisi-
milius esset, pauperes ac parum abundantes
hoc malo propter crimina sua puniri magis,
quàm divites & qui opib. abundant. Verùm,
sicut & aliàs dixi, divinus quidē hic affectus
est, similiter atq; alii omnes; singulis autē se-
cundùm naturā fiunt. Atq; ejusmodi mor-
bus ex ea, quam dixi, occasione Scythis con-
tingit. Ex quib. Hippocratis verbis satis con-
stare opinor, eundē ab ipso describi morbū,
quem Herodotus *Fœmineū* vocabat. Etsi au-
tem ne ipse quidem Bodinus *in Methodo hi-
stor. c. 5, & lib. 5. de Rep. c. 1.* planè diffitetur, Scy-
thas

is plerosq; indignè ferentes, quòd ad Ve-
rem inepti sint, seipsos castrare, parotidos
næ, quæ sub aures latet, sectione: Tamen
eptitudinis sive imbecillitatis istius ad Ve-
rem caussam esse Equitationem crebram,
caloris inopiam, id verò pernegat: cùm &
istotelis testimonio, & quidem certissima
ione, quam affert in Quæstionibus, sala-
ores sint, qui equitare consueverunt, atq;
Equitatio Venerē excitare soleat: & Scy-
as præterea caloris copiâ abundare, tum
rporum proceritas, tum robur earum na-
onum, tum ipsa Septentrionis universi na-
ra cogat confiteri. quod tamen pluribus
c non disputo: quemadmodum & plura
ërcendæ libidinis remedia hoc loco expo-
ere, neque animus mihi est, neque instituti
ostri ratio patitur: cùm vel istis recensendis
meta nonnihil, quanquam non præter vo-
ntatem, aberrasse videri possim.

Equitatio an Veneri reddat ineptiores.

Satis ergò exspatiatus, tandem in viam
deo. Etsi igitur nuptiis contrahendis
gitimum tempus constitutum diximus,
laribus quidem annum decimumquartū;
œminis duodecimum: ita ut qui ad id æta-
s pervenerunt, nisi aliud quid impedimen-
obvenerit, matrimonium quocunque ve-
nt tempore, licitè possint contrahere: Id

tamen non in infinitum, sed in maribus
ad sexagesimum; in fœminis ad quinqua
simum duntaxat annum, *Lege Julia & P*
fuit protensum. Ea quippe Lege mari
sexagenariis, & mulieribus quinquagena
nuptias interdictas esse Ulpianus docet
fragment. Tit. 16. in fi. & Justinianus *in l. sa*
mus. 27. C. de Nupt. Credo, quia cessa
conjunctione, quæ ultra id tempus prot
ditur, prolis procreatio: quæ potissim
matrimonii finis est. *can. omne itaque. 27. q*
& nuptiarum sive conjugii præmium di
tur: quo, absque pudore carere non possu
fœminæ: quibus uti hæc sola caussa est n
bendi, ut pariant, *can. pudor. 32. q. 1.* ita
appellantur patres, qui liberorum procr
andorum animo & voto uxores ducunt. *l.*
berorum. 220. §. præter hæc. ff. de verb. sign. Hi
Lege Julia Miscella viduitatis conditio r
mittebatur iis, qui intra annum jurassent,
liberorum procreandorum caussa nupti
contrahere. Sic enim & Sp. Carbilius cu
Uxore, quia liberi ex ea, corporis vitio no
gignerentur, quam alioquin egregiè dilexe
rat, carissimamq; morum ejus gratia habue
rat, divortium facturus, jurare à Censoribu
coactus legitur, Uxorem se liberorum quæ-
rendorum gratiâ habiturum. *Gell. libro quar-*

Sexagenariis nuptiæ interdictæ.

Liberorum procreatio matrimonii finis.

Noct. Atticar. cap. 3. Et L. Julia *Norbana* te-
tò deponebatur, Liberorum quærendo-
m caussa Uxorem duci: eaque formula ta-
lis Nuptialibus solebat inseri. quod præ-
alios ipse etiam Augustin. docet, *Sermone*
4. Denique, ait, ipsæ tabulæ Matrimonia-
hoc continent; LIBERORUM PRO-
CREANDORUM CAUSSA. *& libr. 3. cont.*
lianum scribit: Pudicitia conjugalis facit,
uod præscribunt tabulæ matrimoniales: ne
tra, quàm generandis filiis satis est, Con-
gis corpus attrectetur. Estque memora-
le satis *Zenobiæ* Palmyrenorū reginę exem-
um, quæ cùm omnium propè fœmina-
im (ut Julio Capitolino placuit) speciosis-
ma, tum ejus castitatis fuisse dicitur, ut ne
aritum quidem suum admitteret, nisi ten-
tis conceptionibus. Nam cùm semel con-
ubuisset, exspectatis menstruis continebat
e, si prægnans esset: sin minùs, potestatem
uærendis liberis dabat, ut testis est Trebel-
ius Pollio. Eadem intentione *Thalestris* una
lla ex Amazonibus, circa Thermodoōta a-
nnem Themiscyræ campos incolens, & in-
ter Caucasum montē & Phasim fluvium im-
peritans, trecētis fœminis comitata, Alexan-
drum M. ut est apud Curtium, victoria gli-
scente elatum adiisse videri possit, duas lan-

Zenobia.

Thalestris.

ceas dextrâ præferens, lævâ corporis parte a
pectus nuda; haud dubiè ausa fateri, ad com
municandos cum Rege liberos se venisse, u
Regni generaret hæredes: fœminei sexus s
retenturā, Mares redditurã patri. Cumq
exorasset, tredecim dies in obsequium desi-
derii absumsit, antequam regnum suum re-
peteret, uterum plenum referens; ut *Saba*
plenum animum, dum ab Austro, ultimis-
que terræ finibus venit, sequuta Salomonis
famam, & periculum factura sapientiæ ad-
mirandæ. *3. Reg. 10.* Q. Curtius *lib. 6. de reb. ge-
stis Alexand.* Steph. Forcatul. *l. 7. de Imper. &
Philos. Gal.* Qui ergo ait Ambros *super Lucam,*
non caussa procreandæ sobolis, sed explendæ
libidinis sibi invicem copulantur, non tam
conjuges, quàm fornicarii videntur. *can. pu-
dor. 32. q. 2.* Cùm quo Augustinus sentit, dum
Matrimonium sine spe prolis contractum,
non Matrimonium, sed *Concubium* dici scri-
bit, *lib. De bono conjug. cap. 5.* & habetur *in can.
solet. 32. q. 2. & apud Menoch. cons. 786. num. 14.
libro octavo.* Quanquam quæ in effœtis se-
nibus libidinis explendæ haberi debet ra-
tio? quæ item spes sobolis in quinquage-
naria præsertim fœmina? cui juxta illud
Virgilii, —— *tarda gelu, seclisq; effœta sene-
ctus.* quam vel sterilem, vel certè sterili æqui-

Regina Saba.

parau-

ırandam cenſet Paulus *in l. ſi ſterilis. 21. ff. de* *ᵭion. emti.* Ideò haud dubiè : quia major Iulierum pars quadrageſimo anno proflu- ıum genitale ſiſtere dicatur Plinio *libro 7.* *ıp. 14.* ex Ariſtotele fortaſſis, qui plurimis Iulieribus menſtrua circa quadrageſimum ınum deſinere ſcripſerat : quod tempus uæ exceſſerint, iis ad quinquageſimum ſer- ari. Et jam nonnullæ (inquit) eo tem- ore pepererunt: ſed ultra hoc tempus nulla oteſt protrahere. *libro 7. de Natur. Animal.* *ıp. 5.* Eapropter fœminis pariendi ter- ıinum ultimum conſtituit annum quin- uageſimum. *libro quinto Hiſtoriar. Animal.* *ap. 14.* quem Plinius loco anteà allegato equutus, Mulier, inquit, poſt quinquageſi- ıum annum non gignit. Idque & Me- ıochius retulit *Conſ. 537. n. 1.* optima ſanè ra- ione. Quemadmodum enim ante men- truum ſanguinis fluxum concipere non oſſunt fœminæ : poſſe autem incipiunt, ùm jam ſanguine illo redundare incipiunt: ita nec cum ob ſenium laborare ſanguinis penuria cœpêre, conceptui amplius aptæ eſ- ſe poterunt, ut rectè docuit Fr. Valeſius *libro* *de ſacra Philoſophia, cap. 10.* Quo fit, ut ſi ea ætate, quod rarò evenit, pariat Mulier; par- tum illum mirabilem Juſtinianus dicat, *l. ſi*

Quinquagenaria Mulier pro ſterili habetur.

major.12.C.de legit.hæred. quo tamen in loco dum rarò id contingere ait, haud obscurè innuit, communem quidem fœminis generandi statum esse annum quinquagesimum; quòd si tamen tantus sit corporis vigor, ut tempus illud pariendo excedat Mulier, tum partum hujusmodi pro legitimo se agniturum; & nihil eorum, quæ probabiliter à Natura noscuntur esse producta, velle respuere. Multò igitur magis, Quadragenariæ nuptias non impediturum se, peculiari sanctione jam antè fuerat contestatus. *l. sancimus. 27.C.de Nupt.* Evenire autem quandoque, ut Quinquagenaria pariat, exemplo nobis est Henrici Imperatoris Uxor: quæ ea ætate, jussu mariti publicè & in propatulo, ad avertendam suspicionem suppostitii partus; *Fridericum* Imperatorem fuit enixa, ut multorum auctoritatibus probat Joh. Nevizanus in Sylva Nuptiali *libro secundo, nu. 17.* & Jac. Menochius *de Arbitrar. Judic. libro secundo, casu 89.n.60. Cent. 1.* Ultra id tempus vix est, ut pariendi extendatur facultas. Quod posterius etiam Paulus *1. ad Timotheū 5.* considerasse videtur, cùm quales viduæ in Ecclesiæ curam recipiendæ sint, ostendit. Non enim nisi sexagenariam vult recipi: ne, si juniores fuerint, & per ætatem adhuc vegetæ, aliis

Henrici Imp. uxor quinquagenaria peperit.

iis essent oneri, aut etiam mutato animi
ropofito ad novas nuptias adspirarent. Jam
rò quoad nubendi cupiditatem, satis huic
ericulo occursum putat, ubi annum sexa-
esimum attigerit Mulier: si præsertim u-
um duntaxat maritum (ut vult) tota vita
xperta fuerit. Esse enim quoddam veluti
ignus continentiæ & pudoris, cum Mulier
d eam usq; ætatem pervenit, unico mari-
o contenta: ex vera & docta Johannis Cal-
ini sententia.

Nec verò secius multo in Viris consti-
utum esse videmus. Etsi enim Viris sexage-
iariis Nuptiæ olim Lege Papia interdictæ e-
ant; *d. l. sancimus. 27. C. de Nupt.* eò quòd ad
generandum id ætatis homines minùs cen-
erentur idonei, ut *ex l. si pater. 15. §. in arroga-
ionibus ff. de Adopt.* & Comica illa lege ma-
nifestè colligitur,

*Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibi-
mus,*
*Seu maritum, sive herclè adeò Cœlibem scor-
tarier,*
*Cum eo hîc nos Lege agemus, inscitum arbitra-
bimur:*

Ideoque effœtuli isti Proletariorum hume-
ro nequaquam adscribi possint: quos à mu-
nere officioq; prolis edendæ ita appellatos

Proletarii.

accepimus: quòd cùm re familiari parva minus possent Remp. juvare, sobolis tamen gignendæ copia Civitatem frequentarent, ut ex Gellio *libro 16. cap. 10.* Jac. Rævardus adnotavit *libro singulari ad Leges XII. Tab. cap. 9.* & Guilhelm. Budæus *ad l. ult. ff. de pignerat. act.* Fibulam tamen illam, quam Lex ista, ut cum Seneca & Lactantio loquar, sexagenariis imposuerat, Senatusconsultum Claudianum solvit, ut ex Ulpiano *in fragment.* & Suetonio *in Claudio*, Jacobus Cujacius rectè observavit *lib. 6. Observat. c. 20.* & sub Antonii Mercatoris nomine *l. 1. Notator. c. 1.* asserente præsertim Aristotele, Maribus magna ex parte sexagesimum quintum annum procreandi finem esse; sed id ipsum tempus tamen ad septuagesimum usque annum extendi. *libro quinto de Historia Animalium, cap. 14.* Quinimò ipsum etiam Catonem Censorium octogesimo anno exacto, è filia Salonii clientis sui generasse Plinius scribit *libro septimo cap. 14.* addens, ad octogesimum quintum apud Ignobiles vulgarem reperiri generationem. Sed & Valerius Maximus auctor est, Masinissam Numidiæ regem, Veneris usu ita semper viguisse, ut post sextum & octogesimum annum filium generârit, cui Methymnato (Plinius

Senes quandoque gignunt.

loco

co citato Methymatnum legit) nomen
it. *lib.8.cap.13.* Qua tamen in re urgentes
obationes Menochius requiri ſcribit, *d.*
ſu 89. nu. 64. ut qui tali parente ſe editum
elit aſſerere, id apertiſſimis rationibus os-
ndere neceſſum habeat: quandoquidem
ſſertioni tali cùm juris prę́ſumptio, tùm na-
uralis ratio obſtet, *arg.l. ult.ff.quod met.cau.*
nequaquam veriſimile ſit, in tam effœta
enecta fœtum gigni poſſe. Quo fit, ut omni-
us ſe deridendas meritò propinent Mulier-
ulæ illæ annoſiſſimæ: quibus etſi ob æta-
em, ut cum Martiali dicam,

In vetulas laſcivas.

Et tres capilli, quattuórve ſunt dentes,
Pectus cicadæ, cruſtulumq́ formicæ,
Rugoſiorem quæ gerant ſtola frontem,
Et aranearum caſſibus pares mammas:

atque ideò ab Apulejo *libro quarto* buſto di-
gnæ, vitæ dedecus & Orci faſtidium dicun-
tur: in tantum, ut cum Plauti Demæneto *in*
Aſinaria, Nauteam bibere malis, quàm illas
oſcularier, & Quarum ego vel nebulæ ſcya-
tho ſeptem noctes non emam, ut idem Plau-
tus dicebat *in Pœnulo*: Nihilo tamen minùs
maritalia gaudia ſectantur, & , ut idem ait
Martialis,

Gaudent ducentas ire nuptum post mortes:

non quòd prolis ſpe ducantur ulla; ſed ut urigine percitæ (ita Apulejus *lib.1.* Uredinem & pruritum nominat, ab urendo fortaſſis) libidinem omnem expleant. quandoquidem ut eſt apud Horatium,

Vredo.

Indomitam properant rabiem ſedare, nec illis
Jam manet humida creta, colorq;
Stercore fucatus crocodili: jamq; ſubando
Tenta cubilia, tectaq; rumpunt.

Id genus prodigioſæ libidinis fœminas Apulejus *lib. 10.* ex unguibus perpruriſcentes vocat: quod eſt, toto corpore prurire, tentigine & Veneris appetentia concitari, & vel extremis corporis partibus, & rigentibus unguibus exſtimulari in Venerem. quam concitationem ſignificaturi Græci, Satyrion appellant, teſte Plinio *lib.26.cap.10.* Atqui in hanc procliviores eſſe vetulas, vel proverbiali monemur ſententia, quæ habet: quòd *Capra quidem juvenis ſal comedat; vetula autem & ſal & ſaccum devoret.* Et: quòd vetus corium majori adipe indigeat. *Johann. Nevizanus in ſylva Nuptiali libro ſecundo, n.57.* Et quidem è Medicorum placitis traditum accepimus, ut quò frigidiores ſunt fœminæ,

Ex unguibus perpruriſcere.

Satyrion.

eò

minùs expleri voluptate possint. Quo fit, in Venerea illa voluptate viris perdurent agis. Quemadmodum enim Vir, utpote uliere calidior, velociores motus habet, uorum caussa ardentiùs & citiùs desideria a terminat: Ita Mulier, ut est frigidior ad ncta atque tardior: sic in voluptate finien- a frigidiusculè se habet, & perdurat magis. xemplo nobis est Messalina illa, inexpletæ bidinis fœmina,

Mulieres in Venere durant magis.

Quæ lassata viris; sed non satiata recessit.

Ad quod allusisse videri potest Tiresias lle: qui arbiter ad decernendum electus, Jo- ísne an Junonis major esset in concubitu oluptas? sententiam tulit: Viros ardentiùs, Mulieres pertinaciùs amare atq; concumbe- re. Atq; ita & Arabum opinionem, Mulieri majorem, quàm viro voluptatem tribuenti- um, intelligendam esse Hieron. Mercurialis putat *lib. 4. Variar. lection. cap. 16.*

Ut ut sit: meâ certè sententiâ à Vetula- rum conjunctione sapiens sibi quisq; sedulò cavebit; nisi maluerit cũ illo Cæcilii de nupta sibi anu ita conqueri: *Dum ejus mortem inhio, egomet vivo mortuus inter vivos*: ut est apud Gellium *lib. 2. Noct. Atticar. cap. 23.* Per manus enim traditum est, Vetularum commercium istud admodum esse noxium. Hinc ille apud

Vetularum commertium noxium.

Apulejum *lib. 1.* de Meroë anu, quamvis ad-
modum ſcitula: Et ſtatim miſer (inquit) ut
cum illa acquievi, ab unico congreſſu anno-
ſam ac peſtilentem contraho. ſignificans, ſe
ex concubitu ipſius contagione quadam pe-
ſtilenti fuiſſe infectum, ut vel hinc ejusmodi

Noctem, mali auctorem plurimi,

apud Gellium modò laudatum Menander
appellet: & non improbabiliter creditum ſit,
pro leviori peccato haberi, ſi quis cum Juve-
ne & formoſa potiùs, quàm cum vetula &
deformi tale quid commiſerit. *gl. in can. fur. 14. q. 6.* ſiquidem illius vegeta & florenti æ-
tate ac pulchritudine (quam Plato, *Naturæ privilegium*, Socrates, *tyrannidem* vocat: Pu-
blius Syrus, *mutam commentationem*; Laërti-
us, *quavis epiſtola ad commendandum efficacio-
rem*; Theophraſtus, *tacitam ſive ſilentem frau-
dem*, quòd ſine verbis perſuadeat; Carnea-
des, *regnum absque Satellitio*, quòd formoſi
ſine vi impetrent, quicquid volunt; Theo-
critus *elephantinum ſive eburneum* detrimen-
tum, quòd grata ſit aſpectui, ſed multorum
incommodorum cauſſa) illâ inquam for-
moſâ ſpecie facilè quis ad amandum poſſit
illici: hujus autem deformitate ab omni cu-
pidine deterreri debeat: cùm vel formoſiori
tantum occurriſſe cuipiam, omen olim ha-
bitum

Pulchritudinis appellationes.

tum fuerit præstantissimum: at deformi, auspicatissimum. Ad quod Juvenalis illud tyricum,

Et cui per mediam nolis occurrere noctem,

iud dubiè spectare putat Cœlius Rhodin. *lib. 24. cap. 9.* Etsi autem Senecæ non ormosa est mulier, cujus crus laudatur & rachium: sed illa, cujus universa facies adiirationem singulis partibus dedit, *libro 4. pistol. 33.* & ut de Lesbia sua jactat Catullus,

——— quæ cùm pulcherrima tota est,
Tum omnibus una omnes surripuit Veneres:

Mulier formosa.

Favorinus tamen Philosophus, inter pulherrimam fœminam & deformissimam, mediam quandam intercedere rectè putavit eam, quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio vacaret. quam formam Ennius perquàm eleganti vocabulo *Statam*; Favorinus *Uxoriam* appellabat: & ob id eas ferè fœminas incolumi pudicitiâ esse idem dicebat Ennius, quæ statâ formâ forent, ut Gellius retulit *lib. primo Noct. Atticar. cap. 11.* Rectè ait, *incolumi pudicitia:* quam Demades apud Stobæum *Serm. 72.* dicere solebat, in muliere pulchritudinis arcem esse. Et profectò, nec vestimentorum nitor, nec auri magnitudo tantum habet momenti ad Mulieris præco-

Forma statu uxoria.

nium, quantum modestia valet & approbat mores, ut Aristoteles auctor est *in Oeconomicis*. Ex quo Propertius Veteres laudans:

Non illis studium vulgò conquirere amantes:
Illis ampla satis forma, pudicitia.

Sed quid Ethnicorum opus est suffragiis? quin potiùs Apostoli sequendum erat consilium; qui in mulieribus commendat *occultum illum cordis hominem, situm in incorruptione lenis ac quieti Spiritus, qui est coram Deo speciosus.* Cum quo planè conjungendum est, quod Tertullianus *lib. de Cultu fœm.* vel aureis cõsignandum literis memoriæ prodidit: Prodi-
" te, inquit, vos jam medicamentis & orna-
" mentis exstructæ Apostolorum, sumentes de
" simplicitate cãdorem, de pudicitia ruborem,
" depictæ oculos verecundiâ & Spiritus taci-
" turnitate, inserentes in aures sermonem Dei,
" annectentes cervicibus jugum Christi: ca-
" put maritis subjicite, & satis ornatæ eritis.
" Manus lanis occupate: pedes domi figite; &
" plus quàm in auro placebunt. Vestite vos
" serico pietatis, byssino sanctitatis, purpurâ
" pudicitiæ. Taliter pigmentatæ Deum ha-
" bebitis amatorem, &c. Talis cùm *Sibyllulæ meæ* obtigerit forma: non est, quòd ulli mortalium uxoriam beatitatem invideam: cùm Conjugem mihi ex animi mei sententia in

1. Petr. 3.

manum

ınum conveniſſe verè gaudeam, & Spiri-
m illius in meo verti ſciam: cui ut conſu-
n, mihi conſulere incipio. Ac quoniam
o ab illa non impetro, ut me fortiùs a-
ct; impetrat illa, ut me diligentiùs amem.
m, quid jucundius, quàm Uxori tam charũ
ſe, ut propter hoc tibi charior fias? quem-
dmodum de *Paulina ſua* gloriabatur Seneca
b. 17. Epiſt. 105. haud ſcio, an majori adfectu,
uàm Leopoldus Dickius de *ſua Agatha*,
ı Oeconomia conſtituendi & explicandi
udicii ordinarii, *Titulo de Teſtibus, mihi folio*
09.

Senes mulierum affectatores.

Nec minùs omnium ſe riſui exponunt
Seneciones illi Acheruntici, decrepiti, & ca-
pulares, qui tametſi capulo ſive feretro, quo
efferri debebant mortui, jam vicini ſint; Mu-
lierum tamen, & quidem Juvencularum cõ-
ſortium etiamnum affectant. A qua tamen
amoris dicam, an furoris inſania? ſedulò eos
vel Plautus dehortatur in Mercatore. Sc.
Profectò. *Tun' capite cano ames, ſenex nequiſſi-*
me? & Sc. Addicam:

Jam plenus ætatis, animaq; fœtida,
Senex hircoſus, tu oſculere mulierem?
Utine adveniens vomitum excutias mulieri?

Cujus poſteà rationem reddit, quòd ſcilicet
ætate tam grandi temperare ſibi ab amandi

arte jam diu debuerat. Unde in Sc. *Jam rede* ait:

Temperare istac ætate istis decebat artibus;

vel ideò, quòd amori operam dare Juvenibu magis conveniat. Addit ergò:

Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam dare.

Quanquam enim Luxuria, ut Cicero *1. Officior.* tradidit, omnia ætati est turpissima: constat tamen, Senectuti hanc esse fœdissimam. Proinde Ovidius:

Militat in teneris annis Amor hospes amœnus:
Est in canicie ridiculosa Venus.

Nam quoniam ex ejusdem poëtæ sententia, Militiæ species amor est: atq;, ut alibi ludit,

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido:

non immeritò Senibus, ut emeritis caussariam à Cypridos castris missionem concedit, vel tanquam segnes & inertes jubet inde discedere: quandoquidem

Turpe senex miles; turpe senilis amor.

Optima sanè ratione. cùm Seniores infirmæ ætatis dicantur, *in leg. civitatibus. 122. ff. de legat. 1.* & canicie graves læsis corpore æquiparentur, *in Auth. de Quæstore. coll. 6.* Imò minùs vivere præsumantur quàm ægri. *Johan. Nevi-*

vizan.in Sylva *Nupt.libro secundo, n. 4.* ut
n immeritò Plautina illa Bacchis Senecio-
cuidam delicias factura, odiosum esse di-
rit, *Mortem amplexarier.* Quo sensu con-
ctum credo illud Alciati, de sene puellam
amante Epigramma, quod venustatis ejus
atia scribendũ in his cõmentariis esse duxi:

Senex æquiparatur morti.

Dum Sophocles (quamvis affecta ætate) puellã
A quæstu Archippen ad sua vota trahit,
Allicit & precio: tulit ægrè insana Juventus
Ob Zelum, & tali carmine utrumq; notat.
Noctua ut in tumulo, super utq; cadavera Bubo:
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

lautus, illud linguæ Latinæ decus, (sic enim
Gellio *lib. 19. cap. 8.* ut & homo linguę atque
legantiæ in verbis Latinæ princeps appella-
ur *libro 7. cap. 17.*) non minùs festiviter istius-
nodi Amatorem senem *pictæ imagini* compa-
at in Mercatore:

pictæ imagini.

Si unquã vidisti pictum Amatorẽ, hem illic est.
Nã meo quidẽ animo vetulus decrepitus senex
Tantidẽ est, quasi sit signum pictum in pariete.

ut proinde quæ ejusmodi seni vel impotenti
copulata fuerit adolescẽtula, & nupta simul &
vidua optimo jure dici queat. Id enim idem
Plaut⁹ *innuptas nuptias* vocat *in Mil. glor.* Non
itaq; iniqua aut injusta cẽseri debet fœminę

illius apud Apulejum *lib. 5.* de Marito sene calvo, & languido conquerentis lamentati[o]. At ego misera (inquit) primùm patre me seniorem maritum sortita sum, dein cucu[r]bitâ calviorem, & quovis puero pumiliorem cunctam domum seris & cathenis obditam custodientem. Quibus posterioribus verbi[s] Zelotypiæ solicitudinem graphicè depingi[t].

Zelotypi.

Habent enim in more positum Zelotypi & senes, ut seris obdant fores & pessulis, cathenisq; cuncta diligenter occludant: cùm tamen impudica servari non possit; pudica nō debeat. Infida enim (juxta Hieronymū) custos castitatis est necessitas: & illa verè pudica dicenda est, cui licuit peccare, sed noluit.

Nam nihil invitæ tristis custodia prodest:
Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est;

ait Propertius. Meminisse scilicet debuerant miseri illi Maritelli, Jovem per impluvium aureum descendisse ad Danaën, quam pater incluserat intra turrim æneam, vallaveratq; sepimento inexpugnabili. Adeò verùm est, quòd pecuniæ cunctæ sint difficultates perviæ, auroq; soleant adamantinæ etjam perfringi fores, ut Apulejus dicebat *lib. 9.* Et C. Verres: Nihil tam sanctum, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit. Sic Philippus Rex,

Omnia

nnia castella expugnari posse dicebat, in
æ modò asellus auro onustus posset ascen-
re. Idq; eum, quod ita dixerat, factitasse
oq; Demosthenes in Oratione *pro Ctesi-
onte* retulit. In quam sententiam Horatius
cinit:

——— Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos
Reges muneribus
&alibi:
Aurum per medias ire Satellites,
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo,

uibus adde, quæ in eandem rem scripta re-
quit Stephanus Guazzius *lib. 2. de Conversat.*
vili, & Philippus Camerarius *Meditat. histo-*
icar. cap. 53. cent. 1. & cap. 34. Cent. 2. ubi de Ze-
otypiæ tyrannide & sævitiâ multa lectu &
otatu dignissima, Lector, invenies.

Temporis observatio in Testamentis.

Verùm ad institutam temporis conside-
ationem tandem revertar. Eadem igitur
Temporis definitio, quæ in Nuptiis contra-
hendis, itidem & in Testamenti confectio-
ne observabitur: ut scilicet in masculis quar-
tumdecimum annum spectemus; in fœmi-
nis verò duodecimum completum. Atque
hoc verius esse Ulpianus ait, quasi rem con-
troversam explicaret & assereret, *in l. qua ata-*

te.5.ff.qui testam.fac.poss. Id quod etiam ad Sp
dones & Eunuchos non ineptè extenderi
Etsi enim Julius Paulus Spadones eo tempo
re testamentum facere posse scribit, quo ple
riq; pubescunt, id est, decimo octavo anno
lib. 3. Sentent. c. 4. §. 2. quo tempore plenar
alioquin pubertatem definitam legimus: §
Minorem. Instit. de Adopt. l. arrogato. 40. §. 1. ff
eod. quia tamen ab Imp. Constantino rescri
ptum est, licere Eunuchis exemplo omnium
testamentum facere, & postremas conder
voluntates: *l. Eunuchis. 4. C. qui test. fac. poss*
consectarium hinc erit, eandem ætatem, qua
in aliis omnibus consideratur, etiam in Eu-
nuchis satis futuram ad hoc, ut decimoquar-
to ætatis anno incipiant testamentum posse
facere, juxta *d. l. qua ætate. 5.* & consequenter
substitutio pupillaris eisdem facta eodē tem-
pore evanescat: quemadmodum per *§. Ma-
sculo. Instit. de pupill. substit.* rectè concludit E-
manuel à Costa *in c. si pater. part. 1. verb. Im-
puberes. de Testament. in 6.* Quærit autem Ul-
pianus, utrum excessisse quis debeat quartū
decimum annum, ut testamētum facere pos-
sit? an sufficiat complesse? Propone, aliquē
Kalendis Januariis natum, testamentum ipso
natali suo fecisse, quarto decimo anno: an
valeat testamentum? Dicit, valere. Plus ar-
bitror:

ror: inquit. Etiamsi pridiè Kalendarum
erit post sextam horam noctis, valere te-
nentum. Jàm enim complesse videtur an-
m quartum decimum, ut Marciano vide-
d. l. qua ætate. ff. qui testament. fac. poss. Ex
o textu datur intelligi, Diem cœptum
peri pro completo. idq; & in Manumissio-
bus & aliis Juris nostri locis obtinere legi-
ıs. Nam & responsum est, placere eum,
i Kalendis Januariis natus fuerit, pridie
lendas post sextam Noctis horam posse
nnumittere: quasi annum vicesimū com-
everit. Non enim Majori viginti annis
rmitti (lege Ælia Sentia) manumittere:
d Minorem manumittere vetari. Jam au-
m Minor non est, qui diem supremum a-
t anni vicesimi. *l. 1. ff. de Manumiss.* Simili-
r & Anniculum dicimus, die trecentesimo
xagesimo quinto, incipiente planè, non
iam exacto. *l. anniculus. 134. de verbor. signif.* &
ıoad munera municipalia capessenda, dies
œtus habetur pro impleto. *l. ad Rempubli-
m 8. ff. de Munerib. & honor.* quemadmo-
um & in fideicommisso filio relicto. *l. qui fi-
um. 74. ff. ad SC. Trebel.* Sic qui hora sexta di-
Kalendarum Januariarum possidere cœ-
it; hora sexta noctis pridie Kalendas Janua-

Dies cœptus an habeatur pro completo.

rias implet Usucapionem. *l. ideoq́. 7. ff. de U[…] cap.* In Usucapionibus enim non à mome[…] to ad momentum, sed *totum* (Viglius Z[…] chemius legendum censet Tantum, *in […] prætereà. Instit. Quib. non est perm. test. fac.*) p[…] stremum diem computamus. *l. in usucapio[…] bus. 6. ff. d. tit.* quasi diceret Ulpianus, non […] hora in horam, sed à die ad diem fieri co[…] putationem: ut qui illum attigerit, eum u[…] cepisse dicamus. Id planiùs explicans Ven[…] lejus, in usucapione ita servari, ait, ut etiam […] minimo momento novissimi diei possessa […] res, nihilominus repleatur Usucapio, n[…] totus dies exigatur ad explendum constit[…] tum tempus. *l. in usucapione. 15. ff. de divers. […] tempor. præscript.* longè aliter, quàm in temp[…] ralium actionum præscriptionibus: cùm r[…] sponsum à Paulo sit, In omnibus temporal[…] bus actionibus, nisi novissimus totus di[…] compleatur, non finiri obligationem. *l. in […] mnibus. 6. ff. de obligat. & act.* Cum tam vari[…]

à momento in momẽtum quando fiat computatio.

Conciliatio 1.

Varias rationes tradiderunt Interpretes. […] quibus verissima videtur Viglii Zuichem[…] sententia, ideò hoc ita constitutũ existimar[…] tis, quoniam Usucapio introducta sit bon[…] publico, ne res ipsæ deteriores fiant & negl[…] gantur, quod erat futurum: si quocunqu[…] tempore dominus vendicare eas posset. Util[…]

ita[…]

ique fuit, ait Zuichemius, præmio Uſuca-
onis invitare ad diligentiorem culturam
ſos poſſeſſores. At in præſcriptionibus
illus eſt ipſius rei favor, ne ipſa negligatur:
d ideò tantùm introducta præſcriptio, ne
es ſint perpetuæ, ſed ut aliquis harum finis
ſet. *l. ult. ff. pro ſuo.* Ita fit, ut citiùs complea-
ur Uſucapio, quàm perſonales actiones ex-
inguantur. *Vig. Zuichem. in §. præterea. Inſti-
it. quibus non eſt perm. teſtamen. fac. num. 5.* &
iciliùs uſucapere debeat, qui bona fide poſ-
det; difficiliùs verò adverſus bona fide poſ-
dentem: Ideoque hîc non habeat locum
Regula: *Quod parum diſtat, nihil diſtare vide-
ur*, ut Gothofredus annotavit *ad d. l. in omni-
us.* Nec verò inconcinna videri debet, in
ac temporis ſupputatione, Accurſii & Bar-
oli traditio *in l. 3. §. Minorem. ff. de Minor.*
quæ habet, favorem hac in re cumprimis eſſe
ttendendum: ut cœptus nimirum dies pro
completo habeatur, ſi favor id ſuadeat: &
rurſus à momento ad momentum ſpectari
tempus debeat, ſi itidem favor hoc exigat.
Verbi cauſſa; Favorabile eſt, ut quis liberam
bonorum ſuorum adminiſtrationem, tam
in teſtamentis faciendis, quàm etiam ſervis
manumittendis habeat: ut lege Papia Pop-
pea Latini liberti filio filiaque, nato natáve,

Cōciliatio 2.

anniculo anniculáve, facto factáve, jus Qui-
ritiũ consequãtur: ut ad honores capessendo
q̃s admittatur: ut fideicõmissum filius capia
ut rerum dominia diutius nõ sint in incerto
néve deteriores fiant, aut negligantur. In hi
igitur omnibus definiti tẽporis dies ultimus
etsi vel cœptus tãtùm fuerit, pro completo ha
bebitur. Atq; ita exaudiendi erunt textus *i*
d. l. qua ætate. 5. ff. qui testamen. fac. poss. l. 1. d
Manumiss. l. Anniculus. 134. de verbor. signific. l
qui filium. 74. §. Sabinus. aliàs, Fabius Antonius
ad Senatus Cons. Trebell. (qui textus de fidei-
commisso filio relicto disertè loquitur, ne
pugnare hunc putes cum *l. non putabam. 48. de*
condit & demonstrat.) *l. in usucapionibus. 6. l. id-*
eoq; 7. de Usucap. l. in usucapione. 15. de divers. &
temporal. præscript. E diverso, non satis erit
ultimum venisse diem, nisi & completus ille
fuerit: si favor itidem hoc suaserit. Suadet au-
tem Reipub. favor, ne à tutela, ne ab aliis mu-
neribus publicis facilè quis excusetur: ne Mi-
nores à Restitutionis beneficio properè ex-
cludantur: ne personales actiones per præ-
scriptionem citiùs exstinguantur. Ergò his
casibus ultimus ille dies à momento ad mo-
mentum erit computandus. Quo sensu acci-
pio tex. *in d. l. qui filium. 74. in fin.* illis verbis:
quamvis scire se diceret, à Divo Marco non

excu-

cusatum eum, qui septuagesimum annum
atis ingressus fuisset. *ff. ad Senatus Cons. Tre-*
ll. l. Majores. 3. de Jure immunitat. l. 3. §. Mino-
m de Minorib. l. in omnibus. 6. de obligatio. & a-
io. Etsi autem me non latet, quomodo in
ticuli hujus explicatione Joh. Gœddeus in-
r Civilē & Naturalem diei supputationem
erè & doctè distinguendū censeat: ut per il-
m quidem dies exactus intelligatur, & si
nceptus tantùm fuerit: per hanc autem, nō
xactus videatur, nisi omninò actus, & suis
oris ac momentis absolutus fuerit, atque
ta effluxerit & pertransierit, ut jam sequens
ncipiat. *Joh. Gœddeus in l. 2. §. 1. l. cùm bissex-*
um. 98. l. anniculus. 132. 134. & l. inter illam con-
ditionem. 217. de Verbor. signif. quod ipsum jam
anteà & Ioh. Brecheus tradiderat in *d. l. an-*
niculus. 134. Non tamen video, cur à priori il-
la opinione, quæ & simplicior, & plurimo-
rum Doctorum consensu comprobata est,
recedi debeat. Sed his tamen addendum
est, quod Angelus Aretinus *in §. præterea. Inst.*
quib. non est permiss. testam. fac. & Andreas Ti-
raquellus in hanc rem satis eleganter com-
mentatus est *in tract. De utroque retractu. §. 1.*
glos. 11. verb. Et le jour. num. 20. cum seqq. Cæte-
rùm Diei cùm Naturalis, tum Civilis, de-
scriptionem exactam habes apud Hieron.

Cōciliatio 3.

Fracaſtorium *in Homocentricis, Sectione 3. c.* *& ſeqq.* quem in omni Philoſophiæ, ſtudio rumq; humaniorum judicio, ſeculi hujus facilè principem appellat Jul. Cæſar Scaliger *Exercitat. 131.* ad Cardanum.

Temporis obſervatio in liberis agnoſcendis.

Sed & in legitimis agnoſcēdis liberis, quo ad hæreditatis commodum ſcilicet, plurimum momenti habet Temporis obſervatio ut quoto quis menſe editus ſit, conſideretur. Quæ res tam variè & diffusè tractata eſt ab Interpretibus, ut quid incunctanter ſequare, non facilè invenias. Communiter tamen in hoc itum video, ut ſi de tempore partus humani breviſſimo quæratur, ſeptimus huic definitioni menſis ſit conſtitutus, à nuptiarum ſive congreſſus tempore computatione facta. Nam, ut Paulus reſpondit, ſe-

Septimeſtris partus.

„ ptimo menſe naſci perfectum partum jam „ receptum eſt, propter auctoritatem doctiſ„ ſimi viri Hippocratis. & ideò credendum „ eſt, Eum qui ex juſtis nuptiis ſeptimo men„ ſe natus eſt, juſtum filium eſſe. *l. 12. de ſtatu homin.* Id quod de Menſibus lunaribus rectè acceperis cum Alciato, *in l. Gallus. num. 29. ff. de lib. & poſthum.* monente præſertim Ulpiano, eundem ſcripſiſſe Hippocratem, Eum qui centeſimo octogeſimo ſecundo die natus eſt, juſto tempore videri natum.

l. inte-

nteſtato.3.§.fin.de ſuis & legitim. hæred. Cujus
pputationis rationem exquiſitam Franc.
allefius tradit. Quò pertinet illud,quod
: Ariſtone Lacedæmoniorum Rege ſcri-
it Herodotus *lib.6.* cùm nunciatum ei eſ-
t,ante decem menſes exactos, quàm uxo-
m duxerat, eam filium peperiſſe;juraſſe e-
m apud Ephoros,Non videri ex ſe eum na-
m eſſe,qui legitimo decem menſium nu-
ım non natus erat. Id cùm filio Demara-
o Regi poſteà nocuiſſet; Demaratum, poſt
amnationem, ſacramento diriſq; matrem
rovocaſſe, *An Ariſtone patre natus eſſet?* Ma-
remq; reſpondiſſe ait, Ariſtonem ſtultè fe-
iſſe. Neq; enim ſemper Mulieres decimo
nenſe parere,ſed & nono & ſeptimo. Eum
ertè *ſeptimo menſe* natum, ſed Deo patre &
Heroë Aſtrobaco, à quo dolo & fuco facto
ſtuprata ſit. Fœminis majorum gentium fa-
miliariſſima latebra! ut ait Petr. Ærodius *lib.
2. Rerum judicat. Tit.4.c.1.*

Ante ſeptimum menſem negat Plinius, partum unquam vitalem eſſe. *libr. 7. cap. 5.* quanquam Renatus Choppinus, Curiæ Pariſienſis advocatus, SenatusConſulto Pariſienſi patrem pronunciatum dicat hæredem filii,quinto menſe,matris exſecto ventre, editi ac ſpiraſſe viſi. *lib.3. de privileg. Ruſticor,*

Quinqueme-ſtris partus.

cap. 8. Ad hæreditatem hanc quippe capessendam satis fuit patri, eum qui exsectus est, cum spiritu fuisse editum. *l. quod dicitur. 12. ff. de liber. & posth.* atq; ita vivum ad orbem totum processisse, & vel momento matri superstitem fuisse filium, licet ilicò, postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis ille decesserit. *arg. l. quod certatum. 3. in fin. C. de posth. hæred. instit.* quo loco Justinianus, verbis illis *(postquam in terram cecidit)* haud dubiè allusit ad priscum illum morem, quo puer simul ac sublatus erat ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse, ut est apud Varronem *lib. 11. de Vita pop. Rom.* quæ pueri in terram constitutio *Statinæ* Deæ, utpote pueritiæ præsidi, sacra erat: quemadmodum ex illo Tertulliani *de Anima*, colligitur: Dum prima etiam constitutio infantis super terram, *statim Ædeæ* sacrum est. Nam pro posterioribus illis verbis, legendum esse, *Statinæ Deæ*, Cujacius rectè monet *lib. 11. Observat. cap. 30.* Ita autem constitutum, vel humi depositum infantem pater solebat tollere, & in sinum recipere. Papinius Epicedio in filium:

In terram cadere.

Statina Dea.

> ——— *meus, ille meus: tellure cadentem*
> *Excepi, & vinctum geniali carmine fovi.*

Teren-

erentius: Quî sine ac jurabat se unum nunuam victurum diem: Qui in suo gremio ositurũ puerum dicebat. Idq; plurium autoritatibus confirmat Joh. Bernartius *ad lib. Thebaid. Statii*: Cæterùm ut Romani reens--editos infantes in terra statuebant: ita Lacedæmonios legimus puerorum corpora, aquâ frigidâ, quod *Lacedæmonium ceroma* appellabant, ad tolerandos æstus atq; algores obdurasse. Unde Virgilius:

Infantes frigidâ lots.

Durũ à stirpe genus, natos ad flumina primùm
Deferimus, sævoq; gelu duramus, & undis.

Id quod & Seneca confirmat, dum *in Suasoriis* ait, Eurotam amnem, qui Spartam circũfluit, pueritiam indurare ad futuræ militiæ patientiam. Germani recens-natos pueros Rheno immergebãt & ipsi quidem; sed hoc fine, ut matris pudicitiam ita explorarent. Nam id prædicabatur Rheni ingenium, ut legitimos partus in tremulas genitricis manus subveheret illæsos, tanquam intemeratæ pudicitiæ testis; adulterinos verò vel spurios veluti justus adulterii vindex absorberet. Hinc Claudianus *lib. 2.* in Rufinum:

Inde truces flavo comitantur vertice Galli,
Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit,

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenu

Quò pertinet illud Gregorii Nazianzeni:

ὡς νόθον εὐγενέος Ῥήνου κριθέντα ῥεέθροις:

ut spurium generosi Rheni judicatum fluentis. Atque ista divinitatis opinio invexit fortassis & nominis religionem, ut non à pura limpidæve aquæ nitore Rhenus dictus fuerit; sed ab intemerata thori puritate, cujus arbitriũ penes ipsum erat. qua ratione duobus in locis à Nonno in Dionysiacis ῥηνὸς ἴβηρ, vocabulo purè puteq; Germanico appellatur: quasi Zelotypum dicas, aut Zelo ardentem. id enim nobis Germanis est Eiver. *Hadrian. Junius in sua Batavia, cap.8.* Etsi autem Galenus *lib. 1. Salubr.* Germanos & Celtas ob institutum illud graviter increpat: tolerabilius tamen id multò videtur, quàm barbarus & inhumanus ille Hunnorum mos: quorum matres, auctore Jornande *in libr. Rerum Geticar.* maribus ferro genas secabant adhuc lactentibus,& in vagientes sæviebant, ut vulnera perpeti jam in cunis discerent,& ephebi sine venustate apparerent,& senescerent imberbes,ad equitandum & jaculandum promtissimi, alacres & sævi; nigra & torva facie,aspectu truci, horribili voce,ac ore studiosè fœdato: ut aëream

Hunnorum mos barbarus.

am Dæmonum fœturam posses agnosce-
.

Sed quoad partionis tempus attinet: scri-
it Fr. Vallesius libro singulari *de sacra philo-
ph.cap.18.* non ita pridem natam fuisse pu-
llam haud dubiè *quinquemestrem*: quæ tum
uoque vixerit, plus quàm duodecim jam
nnos nata. Cujus gracilitas ac tenuitas ma-
or quàm mulieribus esse consuevit, indicâ-
it certam esse de ejus ortu fidem, præter-
quam quòd multis domesticis, neque inevi-
dentibus id argumentis constiterit. Usque
adeò in physicis alterationibus vix quid-
quam est omninò aut impossibile, aut neces-
sarium! Sed fortè periculum est, ne, si id pas-
sim admittatur, contra Naturæ leges com-
munes, tertio etiam mense post matrimo-
nium vitalis obtrudatur partus. In Augu-
stum certè vulgò jactatus fuit Græcus ille
versiculus:

Trimestris partus.

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παίδια.

Sunt divitibus etiam trimestres liberi.

Etsi enim Pontifices ab Augusto consulti,
an Livia Drusilla (quam, ut Suetonius scri-
bit, matrimonio Tiberii Neronis, & quidem
prægnantem abduxit Augustus, dilexitq; &
probavit unicè ac perseveranter) concepto
necdum edito partu ritè sibi posset nubere?

responderant, Utique posse, cùm constare ex primo viro jam esse prægnantem; alioquin si id ipsum dubium esset, non posse: Verisimile tamen erat, Eum, qui adeò secundas Liviæ nuptias festinabat, vel vivente primo viro aliquid delibasse. *arg. ejus quod habetur Extr. De eo qui dux. in matrim. quam per adult. poll.* Nec ignotum est id, quod de Cunarum emtore proverbiali sententiâ passim circumfertur: qui cum uxorem accepisset secundo vel tertio à nuptiis mense bellum parientē infantulum, quinas vel senas coëmit cunas, in provisionem pro totidē infantibus annuam, si fortè singulis vel bimestribus vel trimestrib' ita parere Uxor pergeret. *Boetius Epo ad l. Gallus. in pr. ff. de liber. & posth. n. 83.*

Cunarum emtor.

Octimestris partus.

Quid ergò de Octavo mense censebimus? Et quamvis pro vero receptum esse Gellius dicat, nunquam gigni hominem octavo mense; idem tamen posteà subdit, Accuratè atq; solicitè quæsitum fuisse Romæ, non parvæ tunc rei negotio postulante, An octavo mense infans ex utero editus & statim mortuus, jus trium liberorum supplevisset? Nam abortio quibusdam, non etiam partus videbatur mensis octavi intempestivitas. Et, si partus interdum octavo mense nasci possit; non esse tamen vitalem, propter men-

sium

m signorumq; inconjunctionem & dis-
pulationem, ut ajunt Mathematici: ideo-
e partum imperfectum esse. Nam & nu-
erum imparem, masculo; parem, fœminæ
mparari, ut Pythagoricis videbatur: pro-
ereaque non nisi his numeris, utpote ex
ro & uxore compactum ac conglutina-
m semen, postremo suo die, suis mensibus
erfectum animal effici. Porrò, antiquos
omanos non recepisse has quasi monstro-
s raritates: neque existimasse aliam γένεσιν
eri secundum naturam, quàm quæ fieret
ono aut decimo mense. Hinc Parcis quas à
artu appellarunt, *Nonæ aut Decimæ*; non *O-
avæ* imposuisse nomen. Si quandoque ali-
r accidat: jura tamen accommodari ad ea,
uæ plerunque, non quæ rarò accidunt.
)enique Mulieribus quodammodo adul-
ria permitti, & hæreditatum captationes,
eis ita facilè omnes menses legitimi fiant.
diverso dicebant alii, grave esse, ut nihil
atri prosit, pudicè atque legitimè peperis-
e. In dubio pro matrimonio præsumen-
um, alioquin fore, ut bene concordantia
natrimonia dissolvantur, si sola computatio
nensium partum legitimũ aut illegitimum
aciet, Cùm eò ventum sit, ut editus septimo

Parcæ.

menſe pro juſto habeatur : qui item alt
menſe provectior erit, cur non pro nato
beatur? Narrari de Naxiis mulieribus, q
omnes pariebant octavo menſe ; & trala
cium eſſe, in Ægypto idem fieri : Jamque
Italia tales partus eſſe vitales, cōtra priſco
opiniones. Sic & *Cæſoniam* Caji principis c
jugem, octavo menſe matre Veſtilia edita
Jam ut filius matri proſit, ſufficere, ſi ſem
eum vivum pepererit, ut filius potuerit a
pellari : licet ſtatim editus deceſſerit. Nil
igitur intereſſe, menſe feliciore an infel
ciore natus ſit, quo plus minúsve potue
vivere. Et quamvis Gellius quæſtione
hanc non definiat ; valdè tamen probabi
eſt, & hîc viciſſe, ſi ancipitem Hippocratis,
abſolutam Ariſtotelis ſententiam : qua
Cæcilius poëta, & M. Varro, & Polybiu
& Diocles Empirici ſequuti ſunt, ut Pl
tarchus ait : videlicet etiam octavo men
perfectum partum, licet imbecilliorem, na
ſci poſſe: ideoque jus trium liberorum ſup
pleviſſe, ut memoriæ prodidit P. Ærodiu
lib. 2. Rerum Judicatar. tit. 4. cap. 2. ex Gelli
fortaſſis *lib. 3. Noct. Atticar. cap. 16.* & Plini
lib. 7. Natural. hiſtoriæ. cap. 5. Quod autem
de Naxiis modò diximus mulieribus, id
Aſclepiadem auctorem habet ; qui eas ὀκτώ-
μηνα

Naxiæ mulieres.

ινα, id eſt, octimeſtria edere puerperia di-
rtè ſcribit, vel Junonis munere, id illi gra-
ſicantis ob Dionyſii benevolentiam: vel
uia Bacchus ipſe eo genitus ſit intervallo.
linc enim Naxum nominari Dionyſiam.
uamvis de vinearum fertilitate ita magis
ppellari Plinio placeat *lib.4. cap.12.* cum &
ı ea fons vino fluere tradatur, quod ſit
rædulce: ea haud dubiè fide, qua Diodorus
iculus ſcribit, denſiſſimâ in Pyreneo mon-
e, ipſarum etiam nubium limites ſpernen-
e, & penè Divorum conſilia exaudiente,
ylvâ à paſtoribus per imprudentiam in-
ensâ (inde enim monti nomen) argenti pu-
i ac liquefacti rivulos paſſim inde fluxiſſe.
Quod & de montibus, qui olim Riphæi, po-
teà Obii, nunc verò Alpes in Gallia dicun-
ur, Athenæus prodidit *lib.6. Dipnoſoph. cap.4.*
x quibus cùm ſylva ipſorum ſponte ali-
quando incenſa eſſet, argenti rivi per terram
itidem refluxerint. Unde Phœnices, dum
Tarteſſum in Hiſpaniam navigaſſent, nihi-
l. mercibus permutatis, tantum argenti ſibi
quæſierint, ut coacti ſint, ne naves obrue-
rentur, anchoras ex argento conflare: Si ve-
rum eſt, quod de Galliæ ſuæ opulentia jacti-
tavit Stephanus Forcatulus *lib.1. de Gallor. Im-
perio & Philoſophia.*

Fons vino fluens.

Argenti rivus.

Exterricinei.

Nec diſſimulandum hîc puto, intem-
peſtivos illos partus Feſto *exterricineos* no-
minari, tanquam eos mater exterrita alv-
ejecerit. Græci ἠλιτομήνυς vocant, veluti fal-
lentes in menſe. Sicuti *Epitoca* eleganter
quibus jam pariendi inſtat tempus. *Cœl. Rho-
digin. lib. 22. Antiquar. lection. cap. 13.* Sic, quo-
rum in naſcendo non caput, ſed pedes prim-
exſtiterant, (qui partus difficilimus ægerri-
musque habetur) *Agrippæ* appellati; vo-
cabulo ab ægritudine & pedibus confictο,
vel ab ægra partione, quaſi ægrè partos di-
cas, ut Plinius putavit *libr. 7. cap. 8.* Eſſe au-
tem pueros in utero, Varro dicit, capite in-
fimo nixos, ſurſum pedibus elatis: nō ut ho-
minis natura eſt, ſed ut arboris. Nam pedes
cruraque arboris appellat ramos: caput, ſtir-
pem atque caudicem. Quando igitur, in-
quit, contra naturam fortè converſi in pe-
des; brachiis plerumque diductis retineri
ſolent, ægriusque tunc mulieres enituntur.
Hujus periculi deprecandi gratiâ Aræ ſtatu-
tæ ſunt Romæ duabus Carmentibus: qua-
rum una *Poſtverta* nominata eſt, *Proſa* al-
tera; à recti perverſique partus & poteſtate
& nomine. *Gellius libro 16. Noct. Atticar.
cap. 16.* Tale igitur tantumque cum ſit par-
tus periculum, ut parturientibus mortem
præ

Agrippæ.

Poſtverta.
Proſa.

æ foribus consistere dicat Leo *Novell.17.*
iam etiam matribus, quæ ob hoc multum
porare dicuntur, *Novell.156.cap.1.* sæpè hoc
su illatam Justinianus condolet *in §. Sed*
s. Instit. de SC.Tertull. meritò felices depræ-
candæ erunt Illyricanæ mulieres, quas fa-
limi partus esse Varro testatur, *libro secun-*
de re Rustica, cap. 10. Nam in Illyrico hoc
nplius, inquit, prægnantem sæpè, cum
enit pariendi tempus, non longè ab ope-
e discedere; ibique enixam puerum refer-
e, quem non peperisse, sed invenisse putes.
ic Canarinorum mulieres in India, nullius
obstetricis adjumento infantes vel solæ ex-
ponunt. Ita mihi (ait Joh. à Linschoten in
ua Navigat. cap. 39.) quandoque ambulan-
i per villas Canarinorum, potumque nimiâ
itis flagrantiâ petenti, apparuit mulier sola
domi, quæ linteamen corpori circumdabat;
cùm ante pedes pelvis è ligno aquâ impleta
staret, ibique illa infantem recens à partu
lavaret, quem deinde foliis ficus Indicæ im-
positum, in terram collocavit, me rogans ut
exspectarem, allaturam se aquam potui ido-
neam. Cæterùm intelligenti sordes tam
subiti partus, potus aviditas abiit, donec alia
casa appareret. Pòst visa nobis fuit eadem
mulier, circa ædiculam ultrò citroque dis-

Illyricanæ faciles ad partum.

Indicæ mulieres.

currens, ſecura omnium dolorum, nullaqu
recentis partus moleſtia. Quibus non ma
lè *Apollonii* Tyanei parentem adjunxeris
quæ in prato florido ſomno capta, Cygno
rum circumſtantium concentu, deinde ſpi
rante Favonio, ſomno ſoluta, ſine obſtetri
cis officio puerum edidit: qui dum in virum
evaſit, Philoſophia vel Magia adeò excellu
it, ut à quibusdam non aliter atque Deu
cultus, & ſimulachrum ejus ſub Herculis A
lexicaci nomine conſtitutum, ab Epheſii
fuerit honoratum: ſi verum eſt, quod de eo
ſcripſit *Philoſtratus*, omnium cæteroquin
qui unquam hiſtoriam conſcripſerunt, mē
daciſſimus, ex Cœlii Rhodigini judicio *libr.*
17. Antiquar. lection. cap. 13. Floruit autem
Apollonius ſub Nerva, ceu Græca teſtan-
tur monumenta. In cujus laudem etiam
ſcriptum video, quod juvenilibus annis in-
centiva Venereorum & titillationes ſubin-
de lancinantes, vellicanteſque ita repreſſe-
rit, contuderitque, ut præſignis in eo caſti-
tas noſcitaretur, à qua nunquam ab eo recli-
natum ſit, atque diſceſſum. Sed & Damis
auctor eſt, Apollonium illum anuli ab Jar-
cha ſapientum Indorū principe donati be-
neficio, Juventæ nitorem prætuliſſe, quam-
vis annum jam centeſimum exegiſſet. Nec
puduit

Apollonii mater.

Philoſtratus.

Apollonius.

iduit Platonicum Olympiodorum ſcribe-
, Tyancum Apollonium vi ac poteſtate
nſuum, cùm in Urbe ageret, tanquam de
uſtri ſpecula, quæ in Ægypto fierent, pro-
ectaſſe. Sunt, qui & animalium ſermonis
narum eum fuiſſe dicant, ſcribente præſer-
m Porphyrio *lib. de Sacrificiis 3.* eum in
nicorum cœtu, cum audiret hirundinem
iis nunciare, Aſinum prope Urbem onu-
um cecidiſſe, triticumque humi diffuſum;
eclaraſſe audita; idq; ita fuiſſe compertum.
uanquam Philoſtratus non hirundinē, ſed
aſſerculum fuiſſe tradidit. Planè Plinius *lib.
1. cap. 49.* Democritum ſcripſiſſe aſſeverat,
Aves quaſdam eſſe certis vocabulis; & earum
vium confuſo ſanguine gigni ſerpentem;
ūm ſi quis ederit, linguas avium & collo-
uia interpretaturum. Id quod tamen Gel-
io nón fit veriſimile, exiſtimanti, Multa vi-
eri ab hominibus malè ſolertibus hujusce-
nodi commenta in Democriti nomen da-
a, nobilitatis autoritatisq; ejus perfugio u-
entibus. *lib. 10. Noct. Atticar. cap. 12.*

Aviū ſermonis gnarus.

Sed reliqua perſequamur. Etſi igitur ex
recepta omnium opinione, Nono menſe
hominem frequenter & ſæpè gigni idem
Gellius prodidit. *lib. 3. cap. 16.* multis tamen
ſententiis variatum video, ſi mulier mortuo

Nonimeſtris partus.

priore marito ilicò ad secundas nupti
transierit, & nono mense pariat, cujus il
filius præsumatur & hæres? Sunt, qui pric
ris Mariti filium præsumendum existimen

1. Opinio. Cùm enim jure nostro Nuptiæ intra annur
luctus vetitæ sint, propter sanguinis turba
tionem: *l. liberorum. 11. §. 1. ff. de his qui not. in
fam. Jacob. Ræard. lib. 1. Varior. cap. 20.* Capien
da est, inquiunt, præsumtio filio favorabi
lior, ut ex nuptiis concessis, id est, primo ma
trimonio censeatur natus. Bald. *in l. si matre
C. de suis & legit.* Quæ tamen ratio jure Ca-
nonico forsan non procederet; quo per-
missum est Uxori, etiam intra annum luctu
alteri nubere. *c. pen. & ult. Extr. de secund
nupt.* Sed fortè Lex Canonica ad hunc ca
sum trahenda non est, cùm suboriri ambi
guitas fœtus potest, ut quidem Alciatus *li
bro nono parerg. cap. 12.* non improbabilite
arguit. Etsi enim Juris pontificii asserto-
ribus placuit, etiam eo casu, quo ob san-
guinis turbationem, & patris incertitudi-
nem, secundæ intra annum luctus nuptiæ
vetantur, Leges civiles per canonica jura
correctas esse, propter ea, quæ tradidit Gof-
fredus *in Summa, de Secund. Nupt.* illam tamen
Canonistarum opinionem solidis & eviden-
tibus argumentis confutavit Lucas de Pen-

na

ı,*in l.Mulieres.9. C. de Incol.& ubi quis domi-*
l.hab.vid.lib.10. non tam matrimonia,quàm
imiam ipſorum feſtinationem jure civili
ıhiberi oſtendens.quæ ſententia haud du-
iè vera eſt.

Alii partum hujusmodi ſecundi viri *2. Opinio.*
›otiùs præſumi cenſuerunt, in cujus domo
ɨicinis ſcientibus natus ſit: ideoque in ejus
uris ſive filiationis quaſi poſſeſſione conſti-
utus, ut voluit Imola, Lancellotus, & alii
*n d.l.Gallus.in pr.*quandoquidem filium eum
definiamus, qui ex viro & uxore ejus naſci-
tur. *l.filium.6.ff.de his qui ſunt ſui vel al.jur.*
quam concluſionem variè extendit, & rur-
ſum conſtringit Johann.Baptiſta Aſinius *in*
*Judicior.praxi,parte 2.§.1.cap.66.& ſeqq.*Eamq;
vel ideò veriorem fortè putaveris,quòd im-
putandum ſit ſecundo marito, qui nimis
properè uxorem duxerit: quemadmodum
& Ulpianus (ut ita argumentari inde liceat)
omnem ei culpam adſcribit,qui cùm poſſet
non incidere in tempeſtatem,vel in vim flu-
minis, ſi opportuno tẽpore navigaſſet; ipſe-
met ſe arctaverit,vel nulla neceſſitate urgen-
te, voluptatis cauſſa fuerit profectus. *l. 2. §.ſi*
quis tamen.ff.ſi quis caution. in judic.ſiſt. cùm
præſertim ſuſpicione non careat properata
illa nuptiarum feſtinatio;nec infrequens ſit,

ut Marito fundi uxorii colono ignavo vicaria strenui & assidui magis cultoris opera succedat. Quò spectat perfacetum illud Epigramma; quod ex venerandæ vetustatis exemplari descriptum Martiali restituit Hadrianus Junius *lib.5. Animadvers.cap.17.* Martialis id esse, vel Jovem lapidem jurare paratus. Id vero sic habet:

Milo.

Milo domi nō est peregrè at Milone profecto,
Arva vacant, Uxor non minus inde parit.
Cur sit ager sterilis, cur uxor lactitet, edam:
Quo fodiatur ager non habet; Uxor habet.

Ut taceam, ejus esse præsumendum filium, qui in agro colendo diutius perseveraverit: maximè si favor testamenti sustinendi hoc suadeat: ut quia in testamento prioris mariti sit filius præteritus. *arg. l. ex facto. §. pen. ad SC. Trebell.* vel si constaret, ea ægritudine affectum fuisse priorem maritum, ut uxori commisceri verisimiliter non potuerit. *d.l. filium.6.ff.de his qui sunt sui vel al.jur.* Alciatus *in d.l.Gallus.in pr.num.31.de lib. & posth.* Asinius *in praxi Judicior.parte 2.§.1.c.80.*

3. Opin.

Angelus propter incertitudinem partum illum ad utriusque mariti hæreditatem admittendum existimat, tanquam utriusq; censea-

ſcatur filius: ſicuti & ſervus quandoque
orum dominorum in ſolidum fuiſſe, juris
mmento intelligitur. *leg. duo ſocii. 8. ff. de hæ-*
ibus inſtitu. quamvis unius tantùm eſſe
ſſit: cùm duorum in ſolidum dominium
l poſſeſſio eſſe nequeat. *leg. ſi ut certo. 5. §. ſi*
obus vehiculum. ff. Commod. Contra naturā
ippe eſt, ut cùm ego aliquid teneam, tu
ioq; id tenere videaris. *l. 3. §. ex contrario. ff.*
acquir. poſſ. qua de re videndus eſt Arius
nelus *in l. 1. C. de bon. mater. parte 3. n. 10.*
oinde ſententiam illam, ut ad utriusq; ſuc-
ſſionem filius iſte admittatur, ceu ſomni-
n quoddam irridet Alexander *in d. l. Gallus.*
uanquam certum eſt, eam Azoni placuiſſe,
t quæ magna æquitate fulciatur. *arg. l. qui*
uos. 9. ff de Rebus dub. Et hæc quidem uno ſa-
è caſu etiam Alciato probabilis videtur, cū
ilicet utriusq; hæreditatem filius ille poſſi-
eret. Poterit enim filius adverſus agnatum
rimi mariti excipere, ſe ejus eſſe filium: eo-
emq; modo etiam adverſus agnatum ſecun-
i: cùm licitum ſit Reo adverſus diverſos A-
tores etiam contrariis exceptionibus uti, *l.*
nemo. de Except. & ut Accurſius ait, mantellū
ertere. *in l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. ff.*
de inoff. teſtam. Quo fit, ut adſeveratio erga
primum nihil ei obfutura ſit reſpectu ſecun-

di. *l. si duo patroni. in pr. de jurejurando.* quo
Aretinus *in d. l. Gallus.* adversus Abbate
censuit *in c. afferte. de præsumt.* & verum e
Poterit enim Reus adversus unum obtin
re, quia ille nihil probaverit: & adversus alt
rum, quia ipsemet ~~filius~~ se filium ostender
Alciat. libro nono parerg. & ad d. l. Gallus. in p
n. 37.

4. Opinio.

Cæterùm Ruinus & Salomonius no
utriusq; hæreditatem, sed alterius tantùm
concedendam putarunt, electione scilice
ipsi data, ut ejus sit, cujus esse velit; atq; ita in
terpretatio in re dubia in partem fiat favora
biliorem. Nec videtur ratione destituta hæ
decisio: quandoquidem filius matrimoniu
inter Titium & matrem suam fuisse proban
intentionem habeat fundatam. Sed quoni
am hæc non leviter per adversarium obscu
rari potest, matrimonii cum alia quoq; pro
batione, *Bart. in l. non solum. §. sed ut probari. d*
Novi oper. nunciat. fit ut sententia ista non
sat probabilis censeri queat.

5. Opin.

Sicut nec ill
quorundam Veterum: qui propter tantam
dubietatem dividi hasce hæreditates, & utri-
usque dimidium huic dari censuerunt. *arg. l*
si paterfamiliâs. de hæred. instit.

6. Opin.

Verior potiùs & receptior, atque adeò
Juris regulis quàm maximè consentanea est

Jacobi

-cobi de Belviso sententia, *in l. 1. C. quor. bo-*
or. quam & Baldus & Angelus sequuti sunt,
i l. liberorum. §. 1. de his qui not. infam. & Al-
ericus *in l. si vicinus. C. de Nupt.* ut ob illam
-nguinis turbationem, neutrius existiman-
-us sit filius, & propter incertitudinem ab u-
-riusq; hæreditate excludi debeat. *l. si ita fue-*
it. de Reb. dub. l. 3. §. si duobus. de adim. legat.
Par enim est respectu utriusq; mariti præ-
-umtio, & nulla victoria inter pares esse po-
-est. *l. cùm enim. de stipulat. servor. l. si reus. de*
duobus reis stipul. Quod tamen cum hoc mo-
-deramine accipiendum est, nisi aliquæ con-
-jecturæ in alteram partem urgeant: qualis est
illa, cùm filius iste vel primi, vel secundi ma-
-riti, vel etiam utriusque, ut modò diximus,
hæreditatem possidet. Facit enim possessio,
ut pro possessore, tanquam pro filio præsu-
-matur. *arg. §. Recuperandæ. §. commodum. In-*
stit. de Interdict. ubi commodum possidendi
in eo esse dicitur, quòd etiamsi ejus res non
sit, qui possidet, si modò Actor non pote-
-rit suam esse probare, remaneat in suo lo-
-co possessor. propter quam caussam cùm
obscura sunt utriusque jura, contra petito-
-rem judicari solet. quippe qui intentio-
-nem suam non impleverit. *l. fin. C. de rei vin-*
dic. Altera conjectura est, quæ ex lineamen-

1. Conjectura ex possessione.

2. Conjectura

ex lineamentis oris paterni.

tis oris paterni assumitur: ut ejus judicetu[r] filius, cujus imaginem & lineamenta refert. *quòd si nolit. 31. §. qui mancipia. & ibi gl. ver. no[n] infamatæ. ff. de ædilit. edict.* Quam opinionem Bartolus & alii, præcipuè verò Jason reprobat *in l. Gallus. in pr. n. 68. ff. de lib. & posth.* & Jacob. Menochius *de Arbitrar. Judic. cent. 1. casu 89. num. 98.* Cùm enim ex cogitatione figurati partus edantur, contingere sæpè, ut filii nascantur patri dissimiles. *gl. in l. quæret aliquis. 135. ff. de verbor. signific.* & *l. non sunt liberi. 14. de statu hom.* Minimè certam hanc esse Naturæ legem, ut similes patribus procreentur; sed species mortalium, prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribui, atq; ideò plerumque ex speciosis deformes, & ex robustis invalidos partus edi. *Val. Max. lib. 9. cap. 14.* ex doctis, stolidos & stupidos; ex stultis, sæpè prudentissimos: ut ex Alexandro Aphrodisæo luculenter docet Andreas Tiraquellus *in LL. connub. lege 15. n. 154.* Sic etiam evenire, ut cùm adultera adventum mariti metuens, de ipso semper cogitet, ex adultero liberos pariat patri tam similes, ut non lac magis lacti simile videri possit. Eò pertinere illud Horatii:

Nec metuo, ne, dum coëo, vir rure recurrat.

Ipsum etiam Empedoclem existimasse, eo

quod

od ſub conceptum offertur, infantem in-
rmari. Id quod Plinius eleganter *hauſtas*
agines ſub ipſo conceptu nominat, *lib. 7. cap. 12.*
cujus itidem opinione, Cogitatio utrius-
et animum ſubitò transvolans, effingere
nilitudinem aut miſcere exiſtimatur. Ideo-
e plures in homine, quàm in cęteris omni-
s animalibus differentiæ : quoniam velo-
as cogitationum, animiq; celeritas, & in-
nii varietas multiformes notas imprimit :
m cæteris animantibus immobiles ſint a-
mi, & ſimiles omnibus, ſingulisq; in ſuo
iq; genere. Hinc mulieres ſimulachra ſæ-
usculè ſtatuasq; in deliciis habuiſſe con-
it, ſimilesq; iis partus enixas: ut videre eſt
ud Johan: Baptiſtam Portam *libr. 2. Magiæ*
Naturalis, cap. 19. & 20. & Franc. Valleſium
ro ſingulari *de ſacra Philoſoph. cap. 11.* Nec
ſunt in eam rem exempla ex bonis aucto-
bus. Nam & D. Auguſtinus *lib. 5.* contra
lianum ſcribit, Regem quendam Cyprium
im ſatis deformis eſſet, cubiculum ſuum
uribus imaginibus pulchris depingi cu-
iſſe, ut earum adſpectu uxor pulchram quo-
ue prolem conciperet. & D. Hieronymus
n *Geneſin*, Hippocratem ſcriptum reliquiſ-
tradit, ſuſpicione adulterii mulierem libe-
atam, quæ pulcherrimum infantem pepe-

rerat, utriq; ſtirpi & paternæ & maternæ di
ſimilem, quòd è regione cubilis non abſim
lis effigies depicta eſſet. Quo argumento
Quinctilianus matronam defendit, quæ Æ
thiopem enixa erat, cùm ejus coloris imagi
culam in thalamo haberet. Et vulgata eſt J
cobi aſtutia, etiam ab Auguſtino probata *l*
10. de Civitate Dei: qui ut verſicolorem greg
haberet, in canalibus variegatas virgas pon
bat, ut tales fœtus progignerentur, quales
rant virgę, quas potum ducta pecora con
templabantur. *Geneſ. 30.* Nec ignotum eſ
quod apud Luciliũ de Manilio pictore, fili
deformes & forma ſibi planè diſpares haber
te legitur. Interrogatus enim à Geminio, q
fieret, quòd non ſimiles ſibi liberos aut
formâ fingeret, qua aliàs ſoleret pingere? R
ſpondiſſe fertur, *in tenebris ſe fingere, at luce pi*
gere, quod perquàm eleganti Epigramma
expreſſit Georgius Sabinus:

Pignora conjugii deformia pictor habebat,
Uxor in hunc talem protulit ipſa jocum:
Cùm tua præſtantes manus exprimat æmula formas,
Cur ſecus ac pingis, corpora fingis? ait.
Nocte, refert, ſoleo tenebroſa fingere; pingo,
Clara nitet Phœbo cum radiante dies.

Sed nec propterea putant probabilem con
jecturan

ꝯuram ex similitudine illa capi posse: quòd
mpertum sit, etiam diversarum gentium
tales tam concordi figura repertos, & ali-
os in dissitis & remotis admodum locis
sibi formâ pares fuisse, ut neuter ab altero
scerni potuerit, sed uterque pro uno eo-
mq; fuerit habitus. Nam & Toranius M.
ntonio Triumviro eximia forma pueros,
terum in Asia genitum, alterum trans Al-
s, ut geminos vendidit. tanta unitas erat!
Antiocho regi Syriæ, è plebe nomine Ar-
mon in tantum similis fuit, ut Laodice
onjunx regia, necato jam Antiocho, mimũ
er eum commendationis regnique succes-
onis peregerit, ut Plinius scribit *lib.7.cap.12.*
uanquam Artemona illum non ex plebe,
d & ipsum regiæ stirpis fuisse dicat Valeri-
s Maximus *lib.9.c.14.* ex quo subobscura il-
Plinii verba lucem accipiunt. Igitur adscri-
o. Laodice uxor Antiochi (ait Valerius) in-
erfecto viro, dissimulandi sceleris gratiâ Ar-
emona in lectulo, perinde quasi ipsum Re-
em ægrum collocavit: admissumq; univer-
um populum & sermone ejus & vultu con-
imili fefellit: crediderunt que homines,
b Antiocho moriente Laodicen & natos
jus sibi commendari. Et, ut idem tradit Pli-
ius, Magno Pompejo Vibius quidam è ple-

Similitudo quorundam etiam exterorum.

be,& Publicius etiam ſervitute liberatus, i
diſcretâ propè ſpecie fuêre ſimiles , illud
probum reddentes,ipſumque honorem ex
miæ frontis. Quod quidem fortuitum lud
brium,ait Valerius Maximus, quaſi hæred
tarium ad eum penetravit. Nam pater qu
que ejus eousq; Menogenis coci ſui ſimil
eſſe viſus eſt; ut vir & ferox animo,& præp
tens armis,ſordidum ejus nomen repellere
ſe non valuerit. Sic provincialem quenda
legimus Auguſto Cæſari ita forma æquale
fuiſſe,ut cùm Romæ eſſet, omnium in ſe
culos converteret.Eum itaq; Cæſar ad ſe a
ductum percunctatus fuiſſe dicitur : Nu
quid mater ipſius Romæ aliquando fuiſſe
Negavit ille;& jocum ſentiens,*Meus*,inqui
pater Romam frequenter acceſſit. Joco nam
laceſſitam matris ſuæ pudicitiam ultus eſt,i
vicem ſuſpicione in matrem Cæſaris regeſt
Ut taceam,quod patrum noſtrorum mem
riâ Martinum quendam in Gallia factitaſ
legimus, qui alterius uxori ſub ſpecie veri
pſius mariti per quinquēnium, ni fallor,co
habitavit,omnibus eum ob faciei & morur
ſimilitudinem pro vero marito habentibu
qua de re exſtat *Arreſtum Toloſanum*,à Johan
ne Coraſio commentariis illuſtratum.

Liberi legiti

Verùm etſi hæc ita ſeſe quandqo; habe
an

it: negari tamen non poteſt, frequentiùs ccidere, ut legitimos patres filii referant. Nec enim dubiũ eſt, homines genitali quaam lege trahi, non ſecus atq; in animalibus, n plantis ſimilia ſibi gignentibus fieri videmus: ut non immeritò Favorinus inſignis hiloſophus apud Gellium *lib. 12. Noct. Attiar. cap. 1.* exiſtimârit, ad fingendas animi & orporis ſimilitudines, naturam & vim ſeminis plurimum valere. Hinc cùm ſimilituo, ut Naturæ magis conſentanea, multum aleat; videmus patresfamiliâs omni ſtudio urare, canum atq; equorum generationem x optimis atq; pulcherrimis fieri: admirane intereà, & ridente Platone *de Repub.* quòd non idem operæ in copulandis hominibus navetur. Nec ullum maternæ pudicitiæ teſtimonium certius putat Joh. Coraſius *lib. 2. Miſcellan. cap. 21.* quàm liberorum parentes eferentium progeniem. Unde Martialis *lib. 6. Epig.* ad Nepotem:

mos parentes referunt.

Eſt tibi, quæ patrii ſignatur imagine vultus,
Teſtis maternæ Nata pudicitiæ.

Et Catullus Epithalamio Juliæ & Manlii:

Sit ſuo ſimilis patri
Manlio, & facilè inſciis
Noſcitetur ab omnibus:
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

Atque eò etiam pertinere videtur Didon
querela ad Æneam, *apud Virgil.*

Saltem si qua mihi de te concepta fuisset
Ante fugam soboles; si quis mihi parvul
aula
Luderet Æneas, qui te tantùm ore referre

Quo fit, ut nec verum putem, eos qui ex ad
ulterio concipiuntur, Maritis maximè simi
les esse: cum nec verisimile sit, in ipsa titilla
tione Veneris, & voluptuaria illa semini
per meatus emissione de Marito cogitare ad
ulteram: & ipsemet disertè scripserit Phocy
lides,

Haud similes gignunt stuprata cubilia natos.
cui illud Theocriti concinit, Idyllio 17.

Non amantis mulieris in alieno mens semper;
Et faciles quidem fœtus; cæterùm filii nunquan
similes patri:

atque insuper etiam experientiâ sit cogni-
tum, adulteris similes esse adulterinos par-
tus. Hac etenim re deprehensum fuisse *Pa-*
siphaës adulterium legimus, quòd gemino par-
tu, alterum Minoi marito, alterū Tauro no-
tario ej⁹, simillimos genuisset. Hinc fabula, ut
Minotaurum, mistum genus, edidisse dice-
retur. *P. Ærodius lib. 8. Rer. judicatar. Tit. 1. c. 7.*
Sic Proconnesiam ancillam è duplici adulte-
rio

Pasiphaës adulterium.

Proconnesia.

-io geminos fuisse enixam, utrumque patri similem, Solinus tradidit, *lib. 4.* ex Plinio forsassis, qui Proconnesiam ejusdem diei coitu, alterum domino similem, alterum procuratori ejus peperisse scripserat *lib. 7. Natur. histor. cap. 11.* Nec immeritò ridiculo fuit habitus Plumbini Dux, qui prægnantem de se côcubinam credens, ad baptismi sacra quàmplurimos primarios viros invitârat. Verùm illa Æthiopem peperit, coquo suo simillimum: cum quo stupri commercium ipsam habuisse, quæstione deprehenderat: ut est apud Alciatum *in l. quæret aliquis. 135. de verb. sign. nu. 5.* Quemadmodum igitur legitimis parentibus liberi legitimi; ita & adulteris adulterini sunt similes: quod Martialis perquàm faceto epigrammate in Cinnam ostendit *lib. 6.* & Informativæ virtuti adscribit Langius: cujus adminiculo, ex utriusque parentis semine, & materno per acetabula in uterum attracto sanguine, fœtus ad parentum similitudinem effingi, eosque parentum, ac non rarò proavorum nævis, cicatricibus, & stigmatibus insigniri ait *lib. 1. Epist. Medicin. 10.* Rari quippe sunt, dicebat Hippocrates, qui genitale aliquid ex utero non referant. Ac quamvis ab initio in ipso partu manifesta signa, ut nervi, cicatrices &c. non appareant: attamen per æ-

Plumbini Dux.

Vis formatiua.

tatem recognoſcimus,aut in ipſo oris & corporis habitu,aut voce, pronunciatione, inceſſu,geſtu,moribus. Nam quotidiè gentilitias virtutes, ac vitia, morbos, ægritudines reſcimus, ut articulares, iliacas, phthiſicas, podagras. quot præterea videmus apoplexia genitali cecidiſſe? quot lipposos, luſcioſos, ſurdos,balbutientes,parentibus ſuis ſimiles, ac etiam avis & proavis? Solet enim idem ſanguis paterno pleraq; ſimilia corpori producere; dicebat Euripides *in Electra*. Hinc tres in Lepidorum gente intermiſſo ordine, obducto membranâ oculo, genitos accepimus.*Plin.lib.7.cap.13.* & Seleucum Aſiæ regẽ anchoram in femore habuiſſe, Trogus ſcribit *lib. 15.* atq; id ſignum ceu naturalem notam in poſteris quoq; ejus perſeveraſſe. Unde Auſonius de Antiochia loquens,

——illa Seleucum
Nuncupat,in genitis cui præbuit Anchora ſignum.

ut quaſi in proverbium iverit *Seleucidarum anchora, Pelopidarum eboreus humerus, & Ænobarborum rutila barba*, à gentilitiis ſcilicet familiarum iſtarum notis. Nec verò infrequens eſt, ut tanquam diu latente imagine, Natura non in filiis, ſed in Nepotibus refricet ſpeciem, memoriamque Majorum. Quod

Quod Lucretius signatè expressit *lib. 4.* his versibus:

Fit quoque, ut interdum similes exsistere avorum
Possint, & referant proavorum sæpè figuras,
Propterea; quia multimodis primordia multi
Mista, suo celant in corpore sæpè parentes,
Quæ patribus patres tradunt à stirpe profecta.
Inde Venus varia producit sorte figuras,
Majorumq; refert vultus, vocesq;, comasq;.

Indubitatum enim, ait Plinius, exemplum Nicæi Bizantii: qui adulterio Æthiopis natâ matre, nil à cæteris colore differente, ipse avum regeneravit Æthiopem. Id quod Aristoteles *lib. 1. de generat. animal. cap. 18.* jam antè de Helide scripserat, quæ ex Æthiopis compressu albi quidem coloris filiam pepererit; sed ex qua Nepotem posteà Æthiopem susceperit. Quod Antonius Mizaldus *centur. 2. Memorabilium. aphoris. 95.* suspicacibus maritis probè notandum monet: qui uxores stupri insimulare non erubescunt, si quando prolem alterutri dissimilem pariant: cùm fiat sæpenumerò, ut liberi avis aut etiam proavis magis, quàm parentibus assimilentur: sicuti pluribus à nobis hactenus est demonstratum.

in Maritos suspicaces.

Conjectura à similitudine ducta quam diu standum.

Non improbabilis igitur erit con-

jectura, quæ ab oris similitudine ducitur, ad quasi possessioné filiationis probandam: cui tamdiu erit standum, præsupposita scilicet Maris & fœminæ conjunctione, quamdiu ab Adversario, in qué onus illud rejicitur, contrarium fuerit probatū: quemadmodū Antonium adversus versutū ingenii mangoné Toranium factitasse legimus, sermone puerorū detectâ fraude. *Plin. d. cap. 12. in fin.* Quod & in iis, qui quamvis præsentes, aut etiam diversis in locis siti, formâ aliis ęquales sunt, factu non erit difficile; si vel originis, vel regionis diversitas ab Adversario fuerit ostensa. Nec verò, quæ ex Hieronymo, Quinctiliano & aliis adduximus, tanti faciéda sunt, ut quotidianæ experientiæ præponenda ea existimem. Nam & in proposita ibi specie, de submovenda adulterii suspicione agebatur: adversus quam plerunq; & facilè præsumitur. *arg. l. meritò. 51. ibi, & sanè plerunq;. ff. pro socio.* & certum est, plus affectionis tabulā oculis subjectā inducere, quàm absentis mariti cogitationé: de cujus forma in Venerea illa titillatione, ut dixi, admodū solicitam esse adulteram, mihi quidé herclè non sit verisimile. Et quoniā Mulierculæ istæ, argumento & loco à speciali fuerūt excusatæ; consequens nimirū est, generalé è diverso Regulam ab ipsis fuisse

com-

omprobatam: quòd scilicet Natura similem
œtum exigat, & similitudo suū exigat, sicuti
issimilitudo non suum. *Joh. Baptista Asinius*
i praxi Judicior. §. 1. cap. 14. circ. fin. Cæterùm
b quam caussam fœtus aut patri aut matri
at similior, id doctè explicatū habetur apud
Fr. Vallesium, *Controversiar. Medicar. & Phi-*
losoph. lib. 2. cap. 7. circ. fin. & quomodo Mares
vel fœminæ gigni possint, *Joh. Baptista Porta*
radidit lib. 2. Magiæ Naturalis, cap. 21. quibus
adde, quod Joh. Langius *Epist. Medic. lib. 2. ep.*
. scriptum reliquit, rationem docens, cur Se-
nes plerunq; masculos; adolescentes autem
fœmellas procreent.

Tertia conjectura ex tractatione & no- minatione desumitur, quando scilicet partus ille non tantùm filius nominatur, sed & ut filius tractatur: dum ei alimenta, & alia vitæ subsidia non secus ac liberis nostris suppeditantur. qua de re tamen videatur idem Joh. Baptista Asinius *d. §. 1. cap. 16. cum multis seqq.* & Jacob. Menochius *de Arbitrar. Judic. lib. 2. cent. 1. casu 89. num. 77.*

3. Conjectura ex nominatione Filii.

Quarta Conjectura ex Fama deducitur. quæ hoc operatur, ut partus ille, qui communi populi fama pro filio fuit habitus, in quasi possessione filiationis constituatur. Etsi enim non desunt, qui famam hoc casu

4. Cōjectura ex Fama ducitur.

parum prodeſſe exiſtiment; eò quòd Fam dicatur vana populi vox, *l. Decurionum. ſ. a pœn.* & falſus rumor. *l. ult. ff. de hæred. inſtitu* quemadmodum & Quintilianus Famam ap pellat rumorem ſine certo auctore. *lib. 5. Ora tor. Inſtitut. cap. 3.* Tamen cùm res conjecturi eſt definienda, tum Fama non jam pro vana populi voce habebitur; ſed populi illa vox Dei vox ſolet appellari. Nam, ut eſt apud Heſiodum,

Quam populi ſermo celebrat creber, irrita nunquam
Fama cadit penitus; quædam Dea cùm ſit & ipſa.

in tantum, ut Famâ rectè probatâ, de rei veritate conſtare dicatur. quippe cum in his, quæ difficilis ſunt probationis, & à Conjecturis potiſſimùm dependent (cujusmodi etiam eſt Filiatio) & quorum aliunde non poteſt haberi probatio, Fama etiam plenè probare dicatur, ex communi Dd. ſententia, quam laudant & ſequuntur Iacob. Menochius & Ioh. Baptiſta Aſinius, locis modò allegatis. Atque hæc quidem de Nonimeſtri partu, & circa hũc mota paſſim à Dd. vulgata illa quæſtione, dicta ſint.

Decimeſtris partus.

De decimo autem menſe indubitatum eſt, Veteres hunc frequentiorem eſſe ad partum

m credidisse. Inde illud apud Virgilium, ecloga 4.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

t Ovidius rationem reddens anni à Romu- in decem menses distributi,

Quod satis est, utero matris dũ prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.

psa quoq; Sapientia de partus humani tem- pore ita pronunciat *Sap.7.* Decem mensium empore coagulatus sum. Hinc in Aquiliana formula apud Scævolam: Si filius meus vivo ne morietur, tunc si quis mihi ex eo nepos, sive quæ neptis, post mortem meam in de- cem mensibus proximis, quibus filius meus nascitur, natus nata erit, hęredes sunto. *l. Gal- lus. in pr. de liber. & posth.* Et in Justiniani con- stitutione: Si filius vel filia intra decem men- sium spacium post mortem meam editi fue- rint, hæredes sunto. *l. ult. C. de posthum. hæredib.* Estq; elegans hac de re locus apud M. Varro- nem in Satyra, quæ *Testamentum* inscribitur: Si quis mihi filius unus plurésve in decem mensibus gignẽtur, si erunt ὄνοι λύρας, exhæ- redes sunto. quod si quis undecimo mense κατ' Ἀριστοτέλην natus est, Accio idẽ quod Ti- tio jus esto apud me. qui locus & illud inter

cætera docet, vel ipsos etiã filios posthumo absq; ulla prorsus ipsorũ culpa potuisse exhęredari. quid enim culpæ habet ingenii stupiditas? Quid ergò, si vel solo biduo post mẽsem decimum à filii morte completum pariat nurus? ecquid pro prole legitima ab avo hic agnoscetur? Jus nostrum non agnoscet. Nam ubi certum tempus, certúsve dies per ipsum testatorem præfinitus est; id quod ultra illum diem contingit, à testatoris intentione remotum est, *l. si ita quis. 21. de vulg. & pupill. substit.* Unde Ulpianus: post decem menses mortis natus, non admittitur ad legitimam hæreditatem, *l. intestato. 3. §. post mortem, de suis & legitim. hæred.* Et auctor est Gellius, Decemviros in decimo mense gigni hominem, non in undecimo scripsisse. Esse enim hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. *libr. 3. Noctium Atticar. cap. 16.* Idq; & Plautum dicere videmus in Cistellaria:

——tum illa, quam compresserat,

Decimo pòst mense exacto hic peperit filium.

Vndecimestris partus. Quapropter cum mulier quædam post viri mortẽ undecimo mense peperisset, & defuncti viri hæreditatem filio tanquam legitimo dari peteret; Justinianus adversus partũ pronunciavit, quoniam indubitatum existimaret

:& impoſſibile, undecim menſes uterum
ulierem gerere. quamobrem lata lege ſan-
:,ut quæ hoc tempore pareret, eas ſubiret
enas, quibus jure veteri afficiebatur, ſi qua
tra annum luctus nupſiſſet. *Auth. de Reſt. &*
quæ parit. §. *ult.* quod & injuſtè & ſummo ri-
ɔre ſtatutum Alciatus exiſtimat *libr. 3. para-*
x. cap. 7. cùm ex Græcis Ariſtoteles & Dio-
es, ex Latinis M. Varro, hoc temporis ge-
ari filios poſſe putaverint. Sed ſi verum a-
ıamus, nulla ibi circa partum movetur cō-
:overſia, ſed tantùm circa antenuptialem
onationem reſtituendam. Quia enim pro-
ıonebatur, Mulierem perfecto undecimo
nenſe, nondum tamen anno completo pe-
ɔeriſſe: nulla quidem erat quæſtio, Utrum
ɔoſt decem menſes legitimus nec ne eſſet
ɔartus ille undecimo vel duodecimo menſe
:ditus: ſed liberi duntaxat antenuptialem re-
petebant donationem, qua privandam dice-
bant eam, quæ intra annum luctus, à morte
defuncti mariti, patris ipſorum, ad ſecundas
nuptias convolaverat. Mulier ad elidendam
hanc agentium intentionem, fatebatur qui-
dem jus eſſe ex conſtitutionibus, ut Mulier
intra lugubre tempus nubens donatione illa
cadat: cæterùm ſecundas ſe contraxiſſe nu-
ptias; id verò pernegabat: Puerum quem pe-
periſ-

periſſet, non ex ſecundo marito, quem nu
lum haberet, ſed ex opere naturalis conc
piſcentiæ ſe peperiſſe, hoc eſt, ex illegitim
concubitu ſeu ſtupro. Ideoq; prædictas ill
conſtitutiones ad ſe, quæ ſecundo non nu
pſiſſet, non pertinere. Non igitur allegaba
Mulier, partum prioris eſſe matrimonii, au
verò juſtum partum undecimo vel duode-
cimo menſe aliquando procreari poſſe: ſed à
defuncti morte conſtupratam ſe eſſe confi-
tebatur, ut pœnas intra luctus annum nu-
bentium evitaret. Cæterùm Juſtinianus ini-
quum eſſe ratus, aliquid amplius habere ca-
ſtitate luxuriam, ſancivit, Eam pœnis illis
omnibus ſubdendam, non ſecus ac ſi conti-
giſſet, eam ante luctus tempus legitimè ce-
lebraſſe nuptias: nulla prorſus ratione habi-
ta illius, quanto ſcilicet tempore uterum ge-
rere poſſet mulier. Qua tamen deciſione Ju-
ſtinianus nihil ſe præjudicare velle teſtatur
liberis prioris matrimonii: quib. ut & poſte-
riori huic partui, ſi contendere velit, partum
ſe eſſe mariti defuncti, nullum ex hac ſenten-
tia, uti nec etiam ex matris confeſſione præ-
judicium irrogari debeat. Et hanc quidem
conſtitutionis illius verã interpretationem
eſſe puto, quam adverſus Alciatum pluribus
proſequitur Joh. Baſius *lib. 4. paradoxar. diſpu-*

tat.

cap.6. Sanè cùm Mulier quædam, quæ in
decimo mense post mariti mortem pepe-
at, accusaretur, ac si illegitimũ peperisset:
eroquin autem bonis ac probatis mori-
s, nec dubiæ pudicitiæ esse diceretur: Di-
s Hadrianus, caussa cognita, requisitisque
erum Poëtarum, Philosophorum, Medi-
rumque opinionibus (inter quos summi
erunt Homerus, Aristoteles, M. Varro) de-
evit, In undecimo mense partum edi pos-
. atque in ipso suo decreto apposuit, qua
erquisitione, qua diligentia, quibus rela-
onibus ita judicasset: ne quid temerè ad-
ersus Leges XII. Tab. (quibus *in Decem*
Mensibus gigni hominem, non, *in Undeci-*
mo, diceretur) atque adversus publicam uti-
itatem introduxisse videretur; se rem ad
Medicos rejecisse, atque ex eorum sententia
us dixisse, liquidò testatus, & quidem non
absque summorum virorum exemplo. Nam
& Plato, cùm de area dimetienda quærere-
tur, ad Euclidem; & Q. Scævola Augur, cum
de jure prædiatorio consuleretur homo ju-
ris peritissimus, Consultores suos nonnun-
quam ad Furium & Casellium prædiatores
rejiciebat: & Cicero de Aqua sua Tuscula-
na M. Tugionem potius, quàm C. Aquili-
um consulebat: quòd assiduus usus uni rei

Peritis in arte credendum.

deditus, & ingenium & artem ſæpè ſole[...] vincere. Quo facto (inquit Val. Maximus[...] Veteres moderationem ſuam magis com[...]mendabant, quàm auctoritatem minue[...]bant. Quinimò etiam uſq; ad duodecimum mensem fœturam mulierum protolli poſ[...] Gellius docet ex illis Homeri verſibus, quibus Neptunus puellam à ſe recens compreſſam ita compellat:

Duodecimestris partus.

Nunc gaude dilecta, at quum ſe evolveri[...]
annus,
Illuſtres (neq; enim ſunt vana cubilia Divûm)
Natos nixa dabis.

Quo tamen in loco, verba illa περιπλομένου ἐνιαυτοῦ, *volvente anno*, Favorinus non de confecto, ſed affecto anno accipienda monet. Dici autem affecta, quę non ad finem ipſum, ſed proximè finem progreſſa ſint & deducta. Hoc amplius apud Plinium legimus, *lib. 7. cap. 5.* Lucium Papyrium prætorem, ſecundo hærede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, cum mater partum ſe XIII. menſibus diceret tuliſſe. quoniam nullum tempus pariendi ſtatutum ei videretur. Idq; & Gellius refert *loco præcitato*. Sui quippe juris Natura eſt, neque ad leges humanas com-

Tredecimestris partus.

mponitur,aut ſemper ex formula reſpon-
t : modò properat, modò vota præcur-
, modò lenta eſt & remoratur, ut ex Pa-
rio Fabiano ait Seneca. Nam ut arbo-
m fructus ex diuturniore frigore; ſic fœ-
m, ex acerbiſſimo dolore mariti defuncti,
ti ac ſuſtineri poſſe. Hinc eſt,quod apud
ariſienſes arbitrio doctiſſimorum Advo-
atorum ad Bonorum poſſeſſionem admiſ-
dicatur Vidua, quæ XIV. menſe peperiſ-
t; eò quòd apud hæredes defuncti vixiſſet
erpetuò, diligenter aſſervata,& nunquam
latere diſcedens eorum Uxorum; ipſisque
rætereà hæredibus nihil ejus honori ac pu-
icitiæ objicientibus, quinimò de ſolenni
c perpetuo ejus luctu, ob mariti mortem,
eſtantibus. Quod cùm ita foret,nequaquam
anti faciendam putarunt communis partus
pinionem, ut matrona honeſtiſſima, cui
ihil objiceretur, præter vulgarem conſue-
udinem.pariens audienda non eſſet. *Dion.
Gothofr. ad Novell.39. in fi.* Verùm hæc non
facilè ad exemplum trahi debent.& certa aut
ſuſpecta mulieris pudicitia, junctâ commu-
ni famâ, & adhibito jurejurando,multum
adfert in his naturalibus rebus adjumenti,ut
graviter cenſuit Petr. Ærodius *lib.2.Rer.judi-
cat.Tit.4.cap.5.*

Quatuordecimeſtris partus.

Partionis tempori succidanea est fœtu multiplicitas. quam Empedocles ad quantitatē; Asclepiades ad excellentiam seminis Erasistratus ad superfœtationem referebat ut videre est apud Plutarchum de placitis Philosophor. Seneca *in Naturalibus quæstionibus* videtur inter ea id ponere, quorum ratio reddi non potest: ut cur aqua Nilotica fœcundiores faciat fœminas, adeò ut quarundam viscera longiore præclusa sterilitate ad conceptum relaxaverit. Nilum certè mulierum partionem insigniter adjuvare, Galenus putavit. Et quidem incomparabilem bonitatis vim fluvio illi attributam, quatuor ex causis Avicenna scribit. quarum primam statuit à cursus longitudine: secundam, Regionis adscribit nitori ac præstantiæ, per quam fit aquarum delapsus: tertiam, quòd eæ à meridie in Septentrionem deferantur: postremò & immensam suffragari fluminis molem. Aristoteles, posteaquam fœcundissimum dixit Nilum, & alendi facultate insignem, moderatæ Solis decoctioni id acceptum tulit. Nilum itaq;, quoniam mira feracitate universam Ægyptum beat alluvione fœcunda, Poëtæ modo *fertilem*, modò *pinguem*, modò *potu fœtiferum* dixerunt. quinimò Jovis vice Ægyptiis eum cultum fuisse

Fœtus multiplicitas.

Nili fœcunditas.

Athe-

thenæus ſcribit; quòd imbrium modo ri-
s circumfuſus ſtato anni tempore, quo

Fertilis æſtiva Nilus abundat aqua,

iram, ut dixi, fertilitatem campis inferat.
De quo ita Tibullus:

Te propter, nullos tellus tua poſtulat imbres,
Arida nec pluvio ſupplicat herba Jovi.

ujus aquam & Babylonii Reges inter gazas
ondere conſueverant, velut hoc argumen-
um ſuæ magnitudinis oſtenderent, cùm per
ot ſpacia terrarum, totque invias regiones
dvecta fuiſſet. Ipſi verò Ægyptii inter Re-
ia munera adeò hanc in deliciis habuêre, ut
Philadelphus Rex eam ex Ægypto Bereni-
i filiæ, quæ Antiocho nupſerat, in Syriam
lono miſerit. *Joh. Langius Epiſtol. Medicinal.
lib. 1. ep. 31.* & tanti præterea fecere, ut cum
hydria ad templum deferebatur, omnes pro-
cumberent, & ſublatis manibus Diis gratias
agerent. *Alex. ab Alexandro lib. 4. Genial.
dier. cap. 17.* & ſuum illum Apim tanta cura
cultuque nutritum, ex Nilo bibere quàm
religioſiſſimè vetuerint: ſiquidem & ma-
cilentiam & gracilitatem omni pondere va-
cuam, divinitati propiorem arbitrabantur:

Nili aqua quanti æſtimata.

cùm contrà compertum esset, animalia quæ ex Nilo biberent, & pinguiora & obesiora fieri: ut ex Plutarcho Joh. Pierius annotavit *lib.46. Hieroglyph. Tit. de Tribus urnis.* Quid quod præter fœcunditatem illam, tanta etjam suavitate Nilus abundare dicitur, ut incolæ vix Vinum quærant? Itaq; Pescennius à Syriaco exercitu Cæsar acclamatus, Militibus, qui Ægypti limites custodirent, vinum efflagitantibus dixisse fertur: *Nilum habetis, & vinũ quæritis?* De multiplici autem fœtus numero multa tam varia, & incredibilia tradi Paulus ait, ut fabulis annumerentur. Nam & quatuor pariter puellas à matrefamiliâs natas esse. *l. antiqui. 3. ff. si pars hæredit. petat.* & Divo Augusto imperante, ancillam Cæsaris in agro Laurente uno partu quinq; enixam pueros Gellius scribit *lib. 10. cap. 2.* & Romæ fuisse Alexandrinam mulierem, quæ itidem quinq; simul peperisset, & tum habuisset incolumes, Ulpianus testatur *in l. si pater. 36. §. nam & Aristoteles. ff. de Solut.* & Cajus *in l. utrum. 7. de Reb. dub.* Ac etsi Aristoteles cum esse finem dixit multijugæ hominũ partionis, neque plures unquam simul genitos compertum; atque hunc esse numerum ait rarissimum, ut à Gellio relatum est *d. libr. 10, cap. 2.* scribit tamen Paulus, non leves tradidisse

Nili suavitas.

Quot pariter nasci possint.

idisse auctores, quandam quinquies qua-
ernos enixam Peloponnesi: multas Ægypti
no utero septenos. *d. l. antiqui. 3. ff. si pars hære-
it. pet.* quod Trogus ob fœcundum Nili po-
um contingere putavit. Sed & Lælius scri-
it, se vidisse in Palatio mulierem liberam,
uæ ab Alexandria perducta esset, ut Hadria-
o ostenderetur, cum quinque liberis: ex
uibus quatuor eodem tempore enixa dice-
atur; quintum, post diem quadragesimum.
l. antiqui. quo in loco Paulus præter mul-
ijugam illam partionem, etiam *Superfœta-
ionem* (sic enim vocatur secundarius conce-
ptus prægnantis, quam *Superimprægnationem*
vulgus appellat) haud obscurè admittit: quā
& Plinius *lib. 7. cap. 11.* disertè statuit, dum mu-
lierem quandam septem mensium edito pu-
erperio, insecutis mensibus geminos enixam
scribit. Cujus superfœtationis caussam alii
aliam tradidêre. Johan. Bodinus in Metho-
do historica *cap. 5. & libro quinto de Republ.
cap. 1.* atræ bilis, ac potissimùm abradentis
copiæ eam adscribit: quæ, quòd spumosa sit,
libidinem proritare soleat. hinc enim Ve-
nerem fingi spumâ maris natam. Atque id i-
psum & Aristotelem sensisse putat *in pro-
blematis*, ubi caussas inquirit, cur qui atra bile

Superfœtatio.

Lepus superfœtat.

laborant, cæteris sint salaciores? quod vid[...] re est in Lepore, qui ex omnium animant[...] um genere Melancholico succu maximè a[...] bundat. Est enim libidinosissimum anima[...] & rei Venereæ deditissimum. Nam fœm[i]na, dum interim quæ peperit lactat, ident[i]dem superfœtat, neque ullum unquam pa[r]turiendi facit intervallum. Mas verò præt[er] id, quod more marium progenerat, fœtu[m] ipse quoque concipit & excludit, pariq[ue] cum fœmina modo educat. De quo scri[-]bit Archelaus, benignam fuisse Naturam quæ innocua & esculentis tantùm nata ani[-]malia fœcunda fecerit: quibus etiam utram[-]que vim tradiderit, ac Masculo-fœminas es[se] omnes, ac sine Mare æquè gignere. Aristote[-]les tamen hoc omninò pernegat, Maremq[ue] in iis & fœminam separatim agnoscit: qui[a] verò fœmina sæpenumerò Marem super[-]veniat, factum ait, ut rerum ignari mutuo e[-]os impleri coitu crediderint. Cæterùm Ar[-]chelao Philostratus, Plutarchus, & pleriqu[e] alii subscripsere: qui cum longo post Aristo[-]telem tempore fuerint, neq; quid ille tradi[-]disset, ignoraverint, haudquaquam credibi[-]le est, Eos rem, de qua tam perspecta esset a[-]pud omnes observatio, temerè ausos asseve[-]rare. quæ valdè probabilis argumentatio

es[t]

t Johan. Pierii *libro 13 Hieroglyph. Tit. de Le-
re.* Quinimò cum Lepore aliis quoque
nimantibus quibusdam commune hoc es-
reperio. Nam, & Hyænæ utramq; natu-
im inesse, & alternis eam annis esse marem,
ternis fœminam fieri, Ægyptii præcipuè,
hos sequuti plerique alii prodidêre. Et-
autem Aristoteles hoc quoque commen-
itium esse profitetur, vulgoque persuasum,
Hyænas annua vice sexum permutare, quia
aptæ aliquot (perquàm raro autem eas capi,
ræsertim fœminas) tenellæ adhuc sine ge-
nitalibus fuerint: Mares enim impendio
imere libidinis æmulos, & ideò gravidas
ustodire, morsuque prolem masculam, ubi
letur occasio, castrare: Ab hac tamen Ari-
totelis sententia cùm veteres, tum recen-
iores auctores discessisse video; & ex his
quidem Ælianum historiæ hujusmodi scri-
ptorem diligentissimum: qui Hyænam, in-
quit, si quando quis marem inspexerit, ean-
dem mox fœminam videbit: sin modò fœ-
minam, posteà marem adspiciet. Promi-
scuè verò coitu alterutræ conjunguntur, in-
euntque & ineuntur, per annum unum se-
xus vicissitudinem alternantes. Qui qui-
dem auctor cum Aristotele longè posterior
fuerit, id scriptis credere minimè ausus esset,

nisi aut compertum ipse, aut fide digno-
rum testimonium habuisset. Cui accedit
& Septimii Florentis Tertulliani, viri anti-
quitatis omnis scientissimi, sed labante simul
tum Imperio & Romani sermonis elegan-
tia, in stylo durioris (ita enim Hadrianus
Junius eum appellat *libro quinto Animadver-
sor. cap. 10.*) sanè non contemnenda auctori-
tas. Apud eum enim in hæc verba scriptum
invenias: Hyænam si observes, sexus anna-
lis est: marem & fœminam alternat. Aristo-
tele tamen gravius etiam errare videntur,
qui animal istud, utpote orbi nostro inco-
gnitum, imaginarium esse suspicantur: cùm
tamen gravissimi tot auctores permulta de
eo quàm diligentissimè disseruerint: quæ ni-
si ex visu iis cognita fuissent, haudquaquam
puto eos in re vana atque mendaci usque
adeò laboraturos. Ac ne longius eamus,
scribit Johan. Langius, etiam in utero Cer-
vi cornigeri (animalis certè omnibus notis-
simi) quem Illustrissimus Princeps Otto-
Henricus, comes Palatin', prope Oelvvangh
ceperat, repertum fuisse, dum evisceraretur,
hinnulum membranulis circumseptum. Et
quidem Cervos quosdam sexus naturam
variare inde colligit, quòd observatum sit,
Cervas quandoque cornua, quæ virilia Cer-
vorum

Cervus naturam alternat.

orum arma ſunt, geſtare. quali Marchio
uidam Badenſis capta, ejus Cornua Regi
Gallorum dono miſerat, quæ Ambaſi in re-
io horto prope januam interiorem parieti
ffixa, ſubſcriptis in tabella teſtibus. qui ve-
ationi interfuerant, etiamnum cernantur.
ohan. Lang. Epiſtol. Medicinal. lib. 1. ep. 70. Sed ex
lla tamen Cornuum geſtatione nemo ſexus
nutationem ſatis, opinor, probaverit. Etſi
enim non incongruum eſt, Cervas aliquas
cornua habere, quales aliquando inventas
fuiſſe, etiam Pindari interpres notavit, & cu-
jusmodi ea quoq; fuit, quæ Telephum Her-
culis filium, avi juſſu in ſilvis expoſitum la-
ctavit: ſicuti Peliam ab equa, Paridem ab ur-
ſa, Ægyſthum à capra, Romulum & Remum
à lupa enutritos fabulati ſunt: ut qui ex tam
gravib' periculis poſteà erepti forent, maje-
ſtate & cura Numinũ, non caſu aut fortuna
ſervati viderentur. *Alex. ab Alexan. lib. 2. Ge-
nial. dier. c. 31.* Attamen ut cornigeræ illæ cer-
væ unà cum Cornuum illa uſurpatione etiã
ſexum ſimul alternent, & modò in mares,
modò in fœminas rurſum degenerent, non
magis crediderim, quàm Elephantes fœmi-
nas in Æthiopia & Lybia propterea marium
naturã aſſumere, & in ſexu variare, quòd non
minùs ac mares, dentes habeant: cùm in In-

Mira quorundam educatio.

dia hujus generis fœminę ſine dentibus conſpiciantur, ut Amytianus obſervavit, referente Joh. Pierio *lib.7. Hieroglyph. Tit. de Cervo.*

Rurſum de fœtus pluralitate.

Sed ut ad fœtus pluralitatem redeam: teſtis eſt Plinius *libro 7 cap. 11.* exſtare in monumentis etiam Medicorum, & quibus talia conſectari curæ fuit, uno abortu XII. puerperia egeſta. Et memoriæ traditum eſt ab Alberto, Mulierem quandam in Germania, conſignatis conſervatisq; jam in utero duorum & viginti infantium corpuſculis, abortum feciſſe: aliam verò, etiam ſeptuaginta. Imò, ut amplius increscat admiratio, aliam etiamnum in pelvim ejeciſſe embryunculorum auricularis digiti magnitudine corpuſcula centum & quinquaginta. Cujus rei facta fides eſt, tuniculis, quibus obvolvebantur, conſciſſis. Addit quoque, pluribus eorum adfuiſſe dilatationis & conſtrictionis motum, & ſigna alia vitæ complura; oculis tamen imperfectioribus: Manuum verò & pedum digitos fuiſſe velut capillares. Sicuti ex Alberto Magno retulit Cœlius Rhodiginus *libro 4. Antiq. lect. cap. 23.* & Philippus Camerarius *Cent. 2. Meditat. historic. cap. 66.* Sed levia hæc videri poſſint, ſi eis opponamus prodigioſum partū Margaritæ Comitis Hennebergiæ Uxoris, quæ ſub Henrico Im-

pera-

:atore, uno nixu trecentos ſexaginta quin- e liberos vivos edidit. Qua de re in Hol- ıdia non procul Lugduno Batavorum, in go *Lausdun*, marmorea exſtat tabula, hi- riam illam perſpicuè deſcriptam conti- ns: quam facti hujus tam ſtupendi memo- diuturnioris ergò (ſi qua huic lucubra- ni meæ ætas ſperari poteſt) hîc loci adſcri- ndam putavi.

365. uno partu editi.

EN TIBI MONSTROSUM NIMIS ET MEMORABILE FACTUM, UALE NEC À MUNDI CONDITIO- NE DATUM.

ſargareta Hermanni Comitis Henneber- æ Uxor, Quarti Florentii Comitis Hol- ndiæ & Selandiæ filia, Guilielmi Regis Ro- anorum, ac poſteà Cęſaris ſeu Gubernato- s Imperii, atq; Alitheiæ Comitis Hannovię ror, cujus patruus Epiſcopus Trajectenſis, vunculi autem filius Dux Brabantiæ, & Co- nes Thuringiæ &c. Hæc autem Illuſtriſſima omitiſſa annos XL. circiter nata, ipſo die araſceves, nonam circiter horam, Anno Aillesimo Ducenteſimo LXXVI. trecentos LXV. enixa eſt liberos, qui priùs à Guido- e ſuffraganeo Trajectenſi, omnes in duabus x ære pelvibus baptizati ſunt, quorum ma- culi quotquot erant, JOANNES; puellæ au-

tem omnes, ELISABETHÆ vocatæ ſunt. qui ſi-
mul omnes cum matre, uno eodemq; die fa-
tis conceſſerunt, atq; in hoc LAUSDUNENS
templo ſepulti jacent. Quod quidem accidi
ob pauperculã quandã fœminam, quæ ex u-
no partu gemellos in ulnis geſtabat pueros
quam rem ipſa admirata Comitiſſa diceba
id per unũ virum fieri non poſſe, ipſamq; cõ-
tumeliosè rejecit. Unde hæc paupercula ani-
mo perturbata ac perculſa; mox tantũ proli
numerum ac multitudinẽ ex uno partu im
precabatur, quot vel toti⁹ animi dies nume-
rẽtur. Quod quidem præter naturæ curſum
obſtupenda quadam ratione ita eſt factum
ſicut in hac tabula, in perpetuam hujus re
memoriã, ex vetuſtis, tam manu ſcriptis, quã
typis excuſis Chronicis, breviter poſitum &
enarratum eſt. DEUS ille ter Maximus hac
de re ſuſpiciendus, honorandus, ac laudibus
extollendus in ſempiterna ſecula, Amen.

Temporis cari as.

Sed liberiore luxurians volatu, revocãdus
eſt calamus; vel ipſo monente Tempore, q
ita anxiè obſervatũ fuit, ut Pittacus ille ex ſe-
ptẽ Græciæ ſapientibus, crebro ſermone hoc
omnibus unicè ingeſſiſſe dicatur: *Noſce tẽpus*.

Iuris ſtudioſis ſtata tempora.

cujus opportunitatẽ & Juſtinianus conſide-
rans, ſacroſanctæ Jurisprudẽtiæ ſtudio quin-
quennium præſtituit; ut primi quidem anni

audi-

ditores sive discipuli, Justinianei novi di-
rentur; secundi, Pandectarii seu Prætorii,
ı Edictales; tertii, Papinianistæ; quarti,
ytæ; quinti, Prolytæ. §. *Nos verò. in proœm. ff.*
io loco p *Lytas* intelligũtur Solutores: sive
Legũ nodos quodãmodò jam possint sol-
re; sive quòd à scholis jã solubiles ferè sint,
liberè silentium ausint rumpere, quod di-
ipulos, dum discerent, servare oportebat,
otestate quippe ex inferiore loco disputan-
i ipsis concessâ: Per *Prolytas* verò; qui
ytis præstent, & Legum ænigmata solvant
erfectiùs, & digni magis sint, qui à schola-
icorũ munere mittantur. *Petr. Gregor. de Ju-
is arte, cap. 34. n. 15.* Illos, hodie *Baccalaureos* vo-
amus; Hos, *Licentiatos.* quemadmodum &
Antecessores Justiniano fuerunt, qui nobis
Doctores sunt. Constat autem, eos qui per-
ectiorem doctrinam apud antiquos profi-
ebantur, silentium quandoq; fovisse: quod,
teste Luciano in Gallo, ἐχεμυθίαν dicebant,
quam Gellius explicat *libro 1. Noct. Atticar.
cap. 9.* ubi apud Pythagoreos, quos quinque
annorum silentium exercuisse Suidas me-
minit, tres studii gradus fuisse tradit; Audi-
torum silentium, Mathematicorum, & Phy-
sicorum. Quò pertinet tota illa Philosophia
Harpocratis, qui silere tantùm docebat. Un-

Lytæ.

Prolytæ.

Silentium imperatum.

Harpocrates.

de & Silentii Deus habitus, & simulachru
ejús in sacris Isidis & Serapidis fuit positu
digito comprimens labia, ut silentii omn
admoneret, quemadmodum D. Augustin
explicat *lib. 18. de Civitate Dei, c. 5.* quale & D
væ Angeronæ fuisse Plinius perhibet, ore sc
licet obligato obsignatoq; *lib. 3. cap. 5.* & cu
jusmodi ex utero materno prodiisse Herai
scum Ægyptium Suidas scribit, Indice silen
tii digito ori admoto. Certè Harpocratis si
gillum in annulis gestari solitum, à Veteri
bus ea de caussa tradit idem Plinius, ut silen
tium de agendis rebus indicarent. Unde Au
sonius eum *Sigalionem* vocat:

Angerona.

Heraiscus.

Aut tua Sigalion Ægyptius oscula signet.

ut post Adrianum Turnebum *libr. 20. Advers*
cap. 36. rectè annotavit Scaliger ad Varron.
lib. 4. de lingua Lat. & Ausonianar. lect. *lib. 1. cap.*
29. Ad quod lepida confert historia, à Cœlio
Rhodigino relata *lib. 21. Antiquar. lect. cap. 46.*
Ex Hellesponto in Atticam venerat amator
quidam, *Gnathenæ* scortilli fama illici pelle-
ctus: cumq; admissus commodum accubu-
isset, erat inter pocula loquacior impendiò,
ac planè, ut Græci dicunt, φορτικός. Id mira-
bunda mulier, cupiensq; finem, sic illum ad-
orta fertur: An ab Hellesponto te profectũ
dicis? cùm annuisset is; Et quo, inquit, pacto

Loquacitas notata.

Civi-

vitatum illic primam ignorare videris? ſcitante autem eo, quænam foret hæc? Sium, reſpondit Gnathena. quo aptè admoum, reſpondit Gnathena, quo aptè admom & concinnè ex nominis ratione ſilenti- *Sigeum.* m, quod Græcis σιγὴ eſt, illi ſuadere viſa. enim Trojæ promontorium, Sigeum dium accepim', ob Herculis taciturnitatem: i hoſpitio ibi prohibitus diſceſſum ſimuſſe dicitur, mox per ſilentium adverſus rojam veniſſe, atq; eam expugnaſſe. Planè uemadmodum laudi quàm maximè eſt veilla facundia: ita inanis verborum ſonis, nullâ ſubjectâ ſententiâ, vitio non caret uàm maximo. Cui accedit, quòd quibus ulta effutire moris eſt, ii aut falſa loquanur, aut ſuperflua; vel, quod verius, utraque. uæ ab viri dignitate aliena & ſunt, & cenſen ur. Hinc tam præclara illa Silentii commēatio! in cujus gratiam quippe à Sapientibus *Silentium commendatum.* roditum memini: *Dicendi quidem, homines ſſe nobis magiſtros; Tacendi autem, Deum nos habere præceptorem.* Inde eſt, quòd petulantiæ verborum coërcendæ vallum eſſe oppoſitū dentium, luculentè dixerit Homerus: ut loquendi temeritas non cordis tantùm cuſtodiâ atque vigiliâ cohibeatur; ſed & quibusdam quaſi excubiis in ore poſitis ſepiatur, ut Gellius interpretatur *lib.1.cap.15.* illud ibidem

Hesiodi Poëtarum prudentissimi præcep
adjiciens; Linguam scilicet non vulganda
sed recondendam esse, ut thesaurum: ejusq
esse in promẽdo gratiam plurimã, si mode
& parca, & modulata sit. Quò pertinet etia
Zenonis dictum in convivio illo, quo Re
os legatos Athenis quidam exceperat, adh
bitis etiam Philosophorum plerisque. Cù
autem, ut assolet, multa hinc inde dicerẽtu
Zeno interim tacitus singula observabat;
Legati festiviter subblandientes, atq; prop
nantes etiamnum: De te verò, inquiunt, R
gi quid renunciari jubes? At is: Rectè, inqu
senem à vobis perspectum Athenis, qui int
pocula servare silentium possit. Non injur
igitur & Ino illa apud Euripidem gloriab
tur, *Tenere se tacendi tempora, atque item loque
di.* Et qui generosè insigniterq; ac omnin
regiè olim imbuebantur, tacere discebar
priùs; mox verò loqui. Nec enim omnes
præditi sunt virtute, qua *Cato*: quem Cic
ro dicit nullum unquam emisisse verbun
quod emissum doleret. Cùm contrà, ex S
monidis sententia, Loquutum esse pœnitea
sæpè; tacuisse, nunquam. Quod & *Xenocra
ti* nonnulli attribuunt. Nam cùm hic ma
ledico sermoni quorundam summo silenti
interesset; uno ex his quærente, cur solus it
linguan

guam ſuam cohiberet? Quia dixiſſe me,
quit, aliquando pœnituit ; tacuiſſe nun-
am: ut eſt apud Valerium Maximum *lib.*
Quia enim, ut Poëta nobilis dicebat, ver- **Verba alata.**
alata ſunt & volantia; nullâ utique arte
vocari ea poterũt:& quidem difficiliùs ipsâ
avi, quam quidem ventis abreptam ancho-
infrenamus, ad rapiditatis hebetandam
m:at ſermo ex ore veluti portu excurrens,
ationẽ nanciſcitur nullam, nulloq; retine-
r anchoræ jactu. *Anacharſis* igitur in con-
vio apud Solonem cõſopitus ita decubue-
t, ut ſiniſtrâ comprimi pudẽda viderentur;
autem dextrâ: quòd freno valentiore in-
gere linguam opinaretur. Rectè utique:
uando nõ facilè tot recenſueris homines, q
eneris intemperantiâ calamitates ſibi con-
axerint, quot Civitates principatusq; ar-
anorum deſolarit enunciatio. Unde eſt
lud: *Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſu-
m: qui inconſideratè loquitur, ſentiet mala.* Di-
naq; profectò ſunt, ut animis noſtris perpe-
uò inſcribantur illa Philoſophorum præce-
ta: quibus monemur, ut veloces quidem ad "
udiendum ſimus & accurati, ſic ad viden- "
lum quoq;: ad credendum verò tardi; ad ju- "
licandum tardiores etiam; ad loquendũ o- "
mninò tardiſſimi. Hinc *Pythagoras* diſcipulis "

advenientibus prius legitur tacendi patien-
tiam, quàm loquendi mõstrasse doctrinam,
teste Sidonio *lib. 7. Epistol.* Unde & Ecclesi-
stes: Tempus, inquit, est tacendi, tempus i-
loquendi. *Eccles. 3. vers. 7.* Sed prius dixit *Ta-
" cendi*, quia veritas prius tacendo discitur,
" postea loquendo prædicatur. *can. qui Eccl.
36. dist.* Plus enim quàm ridiculum est, id do-
cere velle, quod nondũ didiceris. A quo v-
tio diligenter dehortans Salomon: Si est tib-
intellectus, inquit, responde proximo; si
minùs autem, sit manus super os tuum, n-
capiaris in verbo indisciplinato, & confun-
daris. *Eccles. 5. v. 14.* Laudabile igitur cumpri-
mis est illud Justiniani institutum, quo Juris-
prudentię studiosis sua dicendi & silẽdi tem-
pora, Pythagoræo more constituit. Cuju-
etiam industriæ & solicitudini debemu-
quòd præclara illa veterum Jurisprudentu-
& Legislatorum monumenta summo totiu-
orbis bono habeamus concinnata. Alioqui
nempe futurum erat, ut desudati illi Veter-
labores egregii, jam essent irriti, scriptis ti-
neas & blattas pascentibus. quorum nimiam
prolixitatem & inutilem dissonantiam, u-
cum Paulo Diacono dicam, Justinianus mi-
rabili brevitate correxit: cùm anteà tam va-
sta illorum moles esset, ut in arte tam long-

Justiniani solicitudo in juris compilatione & correctione.

per

ſcenda,& vita tam brevi,quam Demetrius
ıalereus στιγμὴν χρόνου, id eſt, *punctum tempo-*
appellabat,vel tria Neſtoris ſecula,vel na-
ram Phœnicis redivivam divinitus conce-
oporteret: aut certè metuendum foret, ne
dundans illa ſcriptorum copia in deſpera-
ɔnem ſtudioſos pertraheret,aut verò etiam
odium apud eos vocari poſſet: non ſecus
q; Ægypti rex Alexander, Ptolemæi Ever-
ɛtis filius, odio fuit habitus à populo, quòd
leò obeſus evaſiſſet, ut ne ambulare quidẽ
oſſet, niſi duobus famulis fulcitus incede-
ɛt,& ſibi ipſi eſſet oneri. *Athenæus lib. 12. cap.*
. in quem non adeò inficetè detorqueri
otuiſſet Philippi Francorum Regis cavillũ,
uo Guilielmum Northmanum Anglorum
.egem, jam gravi ętate & ventre prominen-
: inſignem, exceptum legimus; quærente
ilicet Philippo, num quídnam tandem pa-
eret Guilielmus, qui tam diu geſſiſſet ute-
um? ſed pariturum ſe inſtar Semeles, reſpon-
ɪit, cum flammis & fulmine. Jam ſi prolixos
ɔoſteriorum quoq; interpretum commen-
:arios fueris contemplatus, plus detrimenti,
quàm auxilii juri noſtro eos attuliſſe, rectè
:orſitan dixeris; ut ita de Dd. uſurpari hodie
poſſit, quod veteri proverbialiq; carmine de
Medicis traditur: *Me multitudo perdidit me-*

Alexandri Ægyptii obeſitas.

item Guilielmi Anglorũ regis.

dentiũ. Ad quod carmen allusisse videtur Plini⁹ *lib.29.c.1.* Hinc illa infelicis monumẽti inscriptio, Turbâ se Medicorum periisse. Dio Cassius auctor est, morientẽ Hadrianum dixisse illud in populo vulgatũ: Turba Medicorum principẽ neci dedit. quod ad parœmiographos addendum censet Alciatus *lib.10.parerg.c.21.* Cęterùm ut in macie plus sanguinis esse, Physicis placet: ita in recisis antiquorum Legibus, aptè tamen coagmentatis, plus frugis, minus laboris invenitur. ut meritò ridendi sint, qui antiquata veterum Jureconsultorũ responsa tam anxiè requirunt, & non minus lugent, quàm Ægyptii quondam perditum Osirim nunquam satis quæsitum lamentabantur. Hinc Bibliothecas omnes rimantur & investigãt, sicubi nancisci fragmẽta JConsultorũ amissa possint: non dissimiles quidem pueris, qui non admodũ curant poma in cœnis comedere, sed aliis comedentibus, analecta & cortices colligũt avidissimè, ac muscis præripiunt: aut, ut quidam Veterũ invento frumento glandibus vesci malunt, in memoriam videlicet exoletæ vetustatis: & hanc saginam dulcibus, sed parcis epulis pręferunt, nescii, non plurimo cibo, sed saluberrimo homines juvari. Et verendum omninò est, ne Antiquitatis insani affectatores illi, *lu-*

In Antiquarios.

natos

tos calceos, & *Atticas cicadas* è capillis promi-
entes brevi revocaturi sint. quibus cum E-
simo imprecor, ut nunquam mutent vete-
s calceos, aut putre subligar; sed semper ve-
atur putribus ovis, nec aliud bibant, quàm
ppá. Jam si quid obscuri in toto jure civili
pererint, aut duriusculũ, vel quod huma-
um quippiã sapiat; ilicò vociferãtur, & uni-
ersum illud op9, divinũ cęteroquin, rejiciũt
damnant audaculi pariter & ridiculi, non
inus forsan, quàm Anaxagoras, cœlum o-
ne ex lapidibus compositum asserẽs, quòd
imylo principe unicus lapis de cœlo ceci-
isset: sicuti ex Laërtio eleganter prodidit
tephan. Forcatulus *lib.3. de Imperio & Philo-
ph. Gallor.* Idq; majori forsan, confidentia
icam, an audacia? defensurus fuisset, si Her-
ulem cõtra Albionem & Bergiona Neptu-
i filios dimicantem, cùm tela defecissent, ab
nvocato Jove lapidum imbre adjutum me-
ninisset: quod antiqui fabulantur. Certè
Prometheum id Herculi prædixisse, Æschy-
us prodidit. At quanto fuerat æquius, uni
atq; alteri ejuscemodi errori, utilitatis con-
trà immensitatem opponere! quæ tanta pro-
fectò est, ut explosis Veterum sanctionibus
& præceptionibus, & rursum optimis qui-
busque vulgatis, talem se permutationem

Cœlum lapi-deum.

fecisse Justinianus meritò glorietur, quale
apud Homerum, omnis virtutis parenter
Glaucus & Diomedes inter se fecisse dicu
tur, dissimilia permutantes. *§. ult. in proœm.*
ubi illud *Iliad. 6.* adducitur,

Permutatio Glauci & Diomedis.

χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοια ἐννεαβοίων.
id est, Aurea æreis, centenaria novenariis. v
ut Alciatus reddidit *lib. 2.* Prætermissor.

Proq; novem centum, pro ferro tradidit aur
Diomedes enim & Glaucus, cùm in med
pugnæ fervore inter se obviam facti essen
uterq; magna sui fiducia fretus; in eoque ja
essent, ut manu conserturi viderentur, inv
cem (ut fit) sciscitantes alter alterius genus
patriam, amicitiam tandem hospitiumque
vitum agnoverunt. quo facto, cùm pugna
nollent, atque ideò diversi abire cœpissen
Quin tu, inquit Diomedes, mecum poti
beneficiis quàm armis certas, & ex hoste
hospes? Arma potiùs cõmutemus, ut omn
bus hinc innotescat, paternum avitumq; h
spitium nobiscum intercedere. Quo dict
confestim ex equis desilientibus illis, & mu
tuis complexibus accepta dataq; fide, in ta
tam amentiam Glaucus, Jove mentem er
piente, prolapsus est, ut arma aurea ac cen
bobus æstimata, æreis armis, novemq
bobus æstimatis continuò commutaret. E
qu

uo loco, ut & illo *Iliad.* 7. citato à Paulo JC. *l. 1. ff. de contr. emt.* ubi Achivi Lemnium vi-um ab Euneo Jasonis & Hypsipilei filio co-misse dicuntur, alii quidem pellibus bubu-s; alii bobus ipsis: manifestò liquet, illam si-e emtionem, sive permutationem bobus i-sis, atq; ita pellitis animalibus; non verò pe-uniâ bovis notam præferente fuisse factam, uemadmodum Budæus Plutarcho credulè ssentiens suspicatur ad *d. l. 1.* Hic enim The-eum mavult numum percussisse Bove inci-o, vel ob Marathonium taurum, vel ob Mi-ois Ducem, vel quòd ad agriculturam Ci-es provocare vellet. Jam si Theseus author nonetæ Græcis suis exstitisset, idq; Athenis, ibi regnavit: Trojano utiq; bello, quod mul o pòst sequutũ est, numi usus jam tum quo-que fuisset cognitus, atq; ita publica & per-petua ipsius æstimatio difficultatibus per-mutationum æqualitate quantitatis (ut Pau-us loquitur) subvenisset: nec æs, aurum, aut argentum tam serò signari cœpisset puppis notâ, & Jani gemini, vel ob ejus in Italiam navigationem, vel quòd Saturnus Jovis arma fugiens, per Tyberim in Latium ad Janum venisset navigio: Ideoq; grata posteritas

Numus Bo-vis notâ per-cussus.

——puppim formavit in ære,
Hospitis adventum testificata Dei,

ut canit Ovidius *1. Fastor.* Vel quòd boni au-
spicii plena esset navigii nota: quandoquidē
divitiæ affatim navigatione comparantur, &
gentes regionesque, ad quas Natura acces-
sum negavit, arte permeantur: Sed & *Pecuni*
nomē à pecore tractum Varro monet, quòd
ex pecore cōstaret. Opes siquidem antiquo-
rum in pecorib. præcipuè consistebant, quod
& Columella testatur, & Ovidius *5. Fastor.*

Cætera luxuriæ nondum instrumenta vigebant
Aut pecus, aut latā dives habebat humum
Hinc etiam locuples, hinc ipsa Pecunia dicta est
Sed jam de vetito quisq; parabat opes.

Bos in lingua. Nec mutat, quòd Bos in lingua, proverbial
sententia de Oratoribus, qui pecuniâ corru-
pti liberè loqui nō ausint, vulgò dicatur. Ni-
hil enim vetat, quo minùs & ad pondus ani-
malis, linguā celerrimam compescentis ped
gravi, referri queat. quo sensu etiamnū Gall
passu bubulo tractari debere seria, vulgò dicūt
Et Theognis de animali apertè sentit, cum
ait: *Bos mihi in linguâ forti pede insiliens, vetat nu-
gari.* quanquam nihil caussæ esse video, cu
Rabulæ forenses. non & de forensibus rabulis, quibus & silen-
tium & vox æquè venalis est, parœmia ista re-
ctè usurpari possit, dum hoc unicè agunt, u
linguæ lenocinio litem ex lite nectentes, &
jurgia protelantes locupletentur, atq; ita ex
malis

lis alienis rem faciant. Unde Apulejus eos
ganter *vultures togatos* appellat. quo sensu
Cicero *in Orat. pro Sextio*, Gabinium & Pi-
nem, qui precio omnia nundinarentur, ac
se raperent, *Vulturios paludatos* nominavit.
iam in rem exstat elegãs Emblema Joachi-
i Camerarii, *Cent.3. Emblem.36.*

Vultur prædæ inhians est captatoris imago:
Heu quàm plena etiam sunt fora vulturibus!

os ego dignos puto eo judicio, quo Athe-
is damnatum à Demade pollinctorem le-
imus, qui necessaria funeribus venditabat:
um probaretur, magnum optasse lucrum
: fecisse, quod contingere illi sine morte
nultorum non poterat: ut Seneca retulit *lib.*
de Beneficiis, cap.38. cum potius in id danda
sset opera, ne lites fierent penè immortales,
æ vitę modum excederent. quod Justinia-
ius peculiari lege per orbem terrarum, nul-
is locorum vel temporum angustiis coar-
standa prohibuit. *l. properandum.13. C. de judi-*
ciis, à quo etiam certum Legalis scientiæ stu-
dio tempus præfinitum suprà monuimus,
peculiari immunitate Juris civilis studiosis
concessâ: quam tamē ultra vigesimum quin-
tum ætatis annum Diocletianus & Maximi-
anus Augusti protendere noluisse videntur,
in *l.1. C. qui ætat. vel profess. se excus. lib.10.* eò quòd

tempore illo elapso nemo ad discendum m
gis videatur idoneus ; ut Lucas de Penna
Bartolus ibi putarunt, & Alciatus *in præfat. li*
6. paradox. cùm vel ex Aristotelis sententia
problematis, Juvenilis ætas capessendæ doctr
næ sit aptior, & memoriâ magis fidâ. Qu
haud dubiè respiciens Accursius, Quant
juniores, inquit, tãto perspicaciores. *in l. Ga*
lus. in pr. ff. de lib. & posth. quod Imola, Alexan
der, & alii ideò fieri interpretantur, quia, cùn
aliorum opera videant, facilimè inventis ad
dant: & quòd faciliùs studiorum laboren
totque voluminum curam Juvenes sustine
ant, accendente eos ad hoc gloriâ, quam æta
illa maximè affectat. *arg. l. præcipiunt. 37. de ædi*
ed. ubi Mancipia, quæ novitia & rudia sunt
dociliora dicuntur, & ad omne ministeriun
habilia. Hinc tot tamq; egregia Adolescen-
tum decora! quorum in numero meritò ha-
bebitur *Celsus JConsultus*, qui ubiq; ferè ado-
lescens appellatur, quòd ea ætate jus civile
fuisset interpretatus. quemadmodũ & *Ner-*
va filius, Ulpiano auctore traditur decimo
& septimo anno publicè de jure respondisse,
l. 1. ff. de postul. Quid verò de Papiniano com-
memorem? quem Æmilius Spartianus Juris
asylum, & doctrinæ legalis thesaurum; Justi-
nianus modò summi ingenii, *l. cùm Papinia-*
nus.

Quò juniores, tantò perspicaciores.

Celsus IC.

Nerva.

Papinianus.

.14.C.de sentent.& interloc. omn. judic. mo-
acutissimi ingenii virum, & meritò ante
os excellentem, *l. cum acutissimi. 30.C.de fi-
comm.*Carus,Carinus & Numerianus pru-
ntissimum virum. *l. cum virum. 16. C.d. tit.*
artianus rursum Imperatori Alexandro
niciſſimum appellat: quo imperante &
æfectus prætorio fuit. *l. lecta. 40. ff.Si cert.
t.* & libellorum magister. *l. rescriptum.12.
de distract.pig.* Id enim ibi est libellos age-
.Cujus auditores inter alios fuêre Jul.Pau-
s,Alphenus, Callistratus,legũ peritissimi:
uos familiares & Cõsiliarios habuit Alexan-
er Severus,& cùm his præcipuè quoq; Ul-
ianum,Papiniani cum Paulo assessorem;ut
leò de Imperatoris istius æquabilitate &
nctimonia dubitandum minùs sit: quan-
oquidem Sapientum congressu & consor-
o vel Tyranni quoque Sapientes evadant,
t monemur illo Euripidis sive Sophoclis
ersiculo,quem Gellius laudat *lib.13.*Noctiũ
Atticar. *cap.7.*

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ.

Sed cùm hic Antonini Caracallæ parricidi-
um in fratre commissum,in Senatu per se,&
apud populum nollet diluere; Non tam
facilè,inquiens, parricidium excusari posse,
quàm fieri;à militibus Prætorianis,non per-

mittente tantùm, sed etiam suadente Antonino, occisus est, ætatis in ipso vigore adhuc florido, cum tricesimum sextum annum vix exegisset: ut ex Epitaphio ejus *in lib. Antiquor. Epigrammatum* videre est:

D. M.
ÆMILIO. PAULO. PAPINIANO.
PRÆF. PRÆTORIO. JC.
QUI. VIXIT. ANN. XXXVI. D.X.M. IIII.

PAPINIANUS. HOSTILIUS.
EUGENIA. GRACILIS.
TURBATO. ORDINE. IN. SENIO.
HEU. PARENTES. FF.
FILIO. OPT.

Tam miserè igitur interiit, vir omni æternitate, necdũ terno illo Nestoris seculo dignissimus. cujus sublimissimi memoriam in æternum manere jubet Justinianus *in proœm. ff or.* & manet etiam, æternumque manebit,

Justitiæ & cultus dum Pietatis erit.

Sed nec in Togata tantùm, verùm etiam armata militia id ætatis homines admodũ celebres exstitisse quid dubites? Nominentur ex multis *Cn. Pompejus, & C. Octavius:* quorũ ille decimo octavo; hic decimo nono anno civilia bella sustinuerunt. Et *Gordiani* adolescen-

ntis auſpicio non ſolùm feliciter foris
ciplinam Populi Romani, ſed & domi Le-
ſervatas fuiſſe conſtat. Eos ſummis ho-
ribus dignos, quis negaverit? Siquidem
n pro ratione temporis, ſed pro qualita-
virtutis numerandas eſſe ætates Ambro-
s putârit *ſuper Lucam cap.1.* & perquàm
iquum ſit, nondum tempeſtivum videri,
ii jam virtuti maturus fuiſſet, ut de Æmi-
i Lepido pronunciat Valer. Maxim. *libr.3.*
p.1. Quocirca commendatione digna eſt
uſonii æquanimitas, & integritas judicii,
um Paulinum etſi juniorem multò, ſibi ta-
ıen præpoſuit. Etſi enim Cornix vivaciſ-
ma quidem eſt: nemo tamen eam Cygno
ntepoſuerit.

Nec quia mille annos vivit Gangeticus ales,
Vincit centum oculos, regie Pavo, tuos.
Cedimus ingenio, quantum præcedimus ævo:

ut eſt in Auſonii ad Paulinum epiſtola. Quæ
quamvis ita ſe habeant: nemo tamen ibit in-
ficias, veriſſimum eſſe, quod vulgi circum-
fertur ſententiâ, *Ad diſcendum nullam ætatem*
ſeram videri poſſe. Imò, *Non omnis ætas ad per-*
diſcendum ſat eſt, dicebat ille apud Plautum
in Truculento. Etſi igitur ſenes magis decet

Nulla ætas ſera ad diſcendum.

docere, quam discere, magis tamen dec
discere, quàm ignorare; ut Augustinus
Hieronymum scripsit. Quid enim (ait Sene
epist.77.) stultius est, quàm quia diu non d
diceris, non discere? Bene mecum agitur,
hoc unum senectutē meam dedecet. *Omn*
ætatis homines Schola admittit. Tamdiu d
scendum est; quàm diu nescias, &, si prover
bio credimus, quàm diu vivas. Quocirca &
Canon pręcipit, ut nullus Episcopus propte
opprobrium senectutis, vel nobilitatem ge
neris à parvulis vel minimis eruditis, si quic
fortè est utilitatis aut salutis, inquirere negli
gat. *can.ult.38.dist.* cùm pro stulto meritò ha-
beatur, qui bona quæ viderit, discere conte-
mnit. *can.de Constantinopolitana.22. dist.* Nec
desunt ejus rei exempla. Nam & Augustinus
ad Auxilium episcopum scribens, se & senē,
ait, à juvene, & episcopum tot annorum à
collega necdum anniculo paratum esse do-
ceri. *can.si habes.24.q.3.* & ille apud Pompo-
nium testatus est, se discendi cupiditate,
quam vivendi rationem optimam duceret,
memorem esse ejus sententiæ, qui dixisse
fertur: Etsi alterum pedem in tumulo ha-
berem, tamen non pigeret aliquid addisce-
re. *l. apud Julianum. 20. ff. de fideicomm. libertat.*
Et quidem, ne quis ratione ætatis grandæ-
vioris

is patrocinium ſuæ quærat inertiæ:con-
utique, *Eurydicen* Illyricam fœminam,
mvis barbaram & adultorum jam libe- Eurydice.
um parentem, ad literas tamen animum
licuiſſe. Cujus ardens diſcendi deſide-
m, Epigrammate Muſis poſito Plutarchus
nmemorat in hunc ſenſum : Eurydice
ndæva, pubentium jam prolium mater,
egit discere literas , eruditionis monu-
nta. Sed & *M. Cato Cenſorius*, rudi ſecu- Cato.
ætate jam declinata, ut Fabius inquit, li-
as Græcas, Ennio præceptore uſus didi-
;ut eſſet hominibus documento, ea quo-
ıe percipi poſſe, quæ Senes concupiſſent.
otumq; eſt illud Juvenalis, quo in mulie-
s Romanas Græcæ linguæ affectatrices, &
etulas quidem invehitur; quas etſi ſextus &
ctogeſimus annus pullaret, adhuc tamen
ræcè loqui non puderet addiſcere, ut eo
rmone exprimendo venuſtiores videren-
ır; quandoquidem, ut *Satyra 6.* inquit,

———ſe non putat ulla
Formoſam, niſi quæ de Thuſca Græcula facta
eſt;
De Sulmonenſi, mera Cecropis.

Admirabilior tamen his etiam multò eſt *Su-* Superianus.
perianus ſophiſta, genere Maurus : qui cum

naturâ ingenio tardiore esset, tantum pro
cit industriâ & labore, ut tricenario jam t
major primùm lectitare libros inceperit
liberalibus disciplinis animum appellere
dentidem à se reposcendo, quæ didicerat
neq; verberibus, neq; increpationibus p
cendo in ea ætate, quod in pueris solet.
enim in balneis visebatur sæpè à se difflag
latus, vibicibus injuriam in se ipsum exer
tam etiamnum testantibus. Neq; spe sua f
sus fuit. nam ad summum eruditionis culm
pertendit, uti refert Eunapius, qui Sophist
rum vitas scripsit. Ac ne longiùs abea

Franc. Aretinus.

Franciscus utiq; *Aretinus* jam quadragen
rius tyrocinium Jurisprudentiæ cepisse fe
tur. Qui etsi aspersus à quodam fuit t
scommate, quòd videretur sibi ille futur
Advocatus in altero seculo : nihilo tam
minùs in ea scientia valdè claruit, ut subt
lissimus Doctor, & subtilitatum princeps
pud Nostros etiamnum audiat. *Accursi*

Accursius.

quoque, ut ferunt, interrogatus simili in r
jam gravis ætate, respondit, se tardè quide
incipere, sed eò maturius se absoluturun
quod Hadrian. Junius retulit *lib. 4. Animad
versor. cap. 24.* Etsi enim ea Senum quorum
dam est imbecillitas, ut in ipsis umbra no
menque hominis saltem relictum sit; vir

corpo

rporis effœtæ,ſenſus oculorum atque au-
ım habetes,memoria labans, vigor animi
tuſus:atq; adeò parũ etiam animo videat,
i ſenio confectus eſt,ut dicebat Salluſtius:
:perire tamen contrà non paucos eſt,qui-
s etſi corporis vires decreverint, ipſa ta-
en ſapientia accreſcat.Quinimò multos in
trema jam ætate,integris cùm animi tum
rporis viribus præſtitiſſe,vero non eſt ab-
nile.Nam ut eos taceam,quorum ſenectu-
m memorabilem Val. Maximus deprædi-
t *lib.8.cap.13.* Zoſimus utique viceſimum & *Zoſimus.*
nteſimum ætatis annum agens,polluiſſe &
ıimi virtutibus, & corporis operationibus
ſtiniano dicitur *Novell.5.c.2.* Et Sophocles *Sophocles.*
ım egiſſet jam annos quinq; & nonaginta,
)edipum Coloneum recitavit,quo ipſo Ju-
icibus admirationi fuit,filio Jophonte,qui
ım tanquam delirum ſenem deſipiſcentiæ
ıſimulârat , dementiæ contrà damnato.
'antum ſcilicet ſapientiæ in ætate jam fra-
ta ſpecimen dedit, ut ſeveritatem tribuna-
um in theatri favorem converterit. Nihil
nim aliud (inquit Apulejus) pro defen-
ione ſua addidit,niſi,ut audacter dementiæ
lamnarēt,ſi Senis carmina diſplicerent. Sed
& *Nicodorus*,pugil ille excellentiſſimus & ce- *Nicodorus.*

leberrimus apud Mantinenses, extremo
tatis suæ tempore, & exacta pugillatione, L
gislator eis exstitit, longè utiliorem se patr
in ea re præstans, quàm cum publicè vict
in stadiis proclamaretur, *Ælian. lib. 2. Vari*
histor. cap. 23. Taceo *Isocratem* Panathenaica
orationem, omnium, quas scripsisset, luc
lentissimam, post octogesimum vitæ annu
elucubrasse. quemadmodum ipsum etia
Platonem ajunt, annum circiter octoge
mum agentem scribendo vita functum. *Jo*
Pierius in Oloris Hieroglyphico. Et quale ce
ses fuisse robur Mosis? cujus oculi ne tu
quidem caligabant, nec fugerat viriditas
jus (ut loquitur Scriptura Deut. 33.) cùm a
num 120. ætatis complevisset. Tale & C
lebi, viri cordatissimi, & Deo obedientiss
mi: qui anno ætatis 85. prædicabat, se virib
æquè integris esse, imò etiam ad belligera
dum sufficientibus, atque fuerat in flore a
tatis, quando anno 40. ætatis ad terram ex
plorandam ablegatus fuerat. *Josuæ 14.* Tace
Paulum Concordiensem, ad quem Hiero
nymi exstat epistola. Taceo & alios, quoru
D. Tossanus meminit *lib. 1. de Senectute, cap.*
quibus non injuria annumeravero JOHAN
NEM PFEFFINGERUM Theologum
avum meum maternum: qui posteaquan
primu

Isocrates.

Plato.

Moses.

Caleb.

D. Ioh. Pfeffingerus.

imus Ecclesiæ in splendididissima Urbe Li-
ia, unde mihi origo est, à fermento Ponti-
io repurgatæ, & reductæ ad puritatem ver-
cœlestis, *Pastor & Superintendens* (ut vo-
nt) exstitisset, demandatam hanc sibi fun-
ionem, firmis adhuc lateribus & animo
is vegeto, etiam octogesimo ætatis an-
, quem vitæ communis finem Moses ferè
tuisse videtur *Psalm. 90.* feliciter & summa
m prudentia ac fide administravit. cui
LISABETHA filia, mater mihi dilectissi-
a, uti pietate & vitæ sanctimonia planè par,
& ætate non longè fuit absimilis. Septua-
naria enim jam corporis liberata ergastu-
, ad beatiorem vitam non ita pridem com-
igravit, fœmina inter Matronarum de-
ra in tantum laudanda, in quantum in-
lligi virtus potest; & felici gratulatione
cipienda à Marito incomparabili; quem
l extremum usque vitæ halitum matro-
ali amore, non minùs constanter; quàm
Artemisia Mausolum suum, fuerat prose-
uuta; paria omninò faciente HENRICO
ALMUTH Theologo, patre meo optimo,
nihi ut cognomini, ita & rerum omnium,
uæ post Deum immortalem mortalibus
haræ esse possunt, longè charissimo, *Pfeffin-
eri* soceri Collegâ primùm, post deinde in

Elisabetha Salmuthia.

D. Henricus Salmuth.

commemoratorum munerum & functioni
dignitate & titulis ſucceſſore; ſed heu! 20
Maji, Anno 1576. in ipſis fidiſſimæ conju
gis manibus placidè exſpirante: non quiden
absq; acerbiſſimo cùm noſtrûm, tum alio
rum quoque Bonorum omnium dolore &
luctu, ſed irrito tamen & inani: quandoqui
dem ex Julii Firmici Materni ſententia, Fatū
nobis vitæ januas pandit, finemque viven
di ſtatuit. quæ divinæ providentiæ fatali
diſpoſitio nec conſilio prudenti, nec reme
dio ſagaci ſubverti vel reformari poteſt, ſi A
puleio credimus *lib. 1. Mileſiacar.* quinim
quæ ſemel facta ſunt, ea neq; Clotho revol
vet denuò, neq; Atropos in diverſum muta
bit, ut Lucianus dicebat *in libello De ſcrib. Hi
ſtor.* Quorum omnium virtutes & ſingular
animorum moderationem ſciens ac pruden
jam quidem reticebo, ne de Parentibus o
ptimis quippiam indulgenter confinxiſſ
cenſear, atq; ita æmulorum dentibus præpa
raſſe obſonium: quod in inimicorum capit
vertat malorum averruncator Hercules. Di
cam tamen, vel ipſa etiam Malevolorun
crepante Invidia, quòd ſive pietatem, ſive fi
dem, quæ dictorum factorumq; conſtanti
eſt, ſive morum gravitatem cum humanita
te & eruditione conjunctam ſpectes, paren
tibu

ibus meis optimis, in eo præſertim vitæ ge-
ere,

Lipſia non habuit, non habitura pares.

uorum utinam ad tumulum mel fingat a-
is, perenni vere reſonans inter denſa lilia!

Jam ut conceſſero, Senes debilitate ple- *Iuvenum ſtultitia.*
umq; affici: non diffiteberis tamen; Juvenes
ulticiâ contrà divexari, ut Poſidippus con-
uerebatur: dũ ſcilicet ob juveniles calores,
uos coarctandos Juſtinianus putat *in l. ult. filius autem familias. C. de bon. quæ liber.* in ma-
um procliviores ſunt. *c. omnis ætas, 12. q. 1.* ut
ion immeritò Homerus Juvenum conſilia
ixerit eſſe levia; at ſeniorum gravia. Unde
'oëta Græcus de Juvene quodam inſano:

Vera refert in te divini carmen Homeri,
Dum Juvenes dixit conſilii eſſe levis.

Cui non abſimile eſt, quod *1. Iliad.* legimus, ab
ore Neſtoris, qui jam duas ætates transgreſ-
ſus erat, melle dulciorem orationem fluxiſſe.
Nã ut verè ſcripſit *de ſenectute* Cicero: Non *Senum prudentia.*
viribus, nec velocitatibus res magnæ gerun-
tur; ſed ſenum conſilio & ſcientiâ: quibus
non orbari, ſed augeri ſolet Senectus. Cor-
pore ſiquidem ſeneſcente, aut vergẽte deor-
ſum conditione corporea, fervor ſpiritus in

ſublimiora conſcendat. ut eſt *in c. 1. Extr. d*
renunciat. Hinc illa Salomonis exclamatio
Quàm ſpecioſa veteranis ſapientia, & glo
rioſus intellectus,& conſilium! *Eccleſiaſtic*
cap.25.verſ.7. Et *cap.8.verſ.11.* Non te præ
tereat, inquit, narratio Seniorum,ipſi enin
didicerunt à patribus ſuis. Ab ipſis diſce
intellectum, & tempore neceſſitatis dare re-
ſponſum. Inde pro ſenibus celebre & no
tum eſt elegans illud Adagium,quod D.Hie-
ronymus adverſus D.Auguſtinum adduxit
dehortaturus eum, ne ſe jam ſenem ſcri
bendo provocaret. *Bos enim* (inquit) *laſ*
ſus fortius figit pedem. Ut enim boves vetu-
li ad triturandum, dum fortius calcant, a
ptiores ſunt: Ita & in literaria palæſtra, ho
mines ſenes,qui rerum experientia, & ante
actæ vitæ ſtudio ſunt doctiores. *Alciat.in*
Gallus. in pr.ff.de lib.& poſt.n.58. Quo fit,u
moribus Hebræorum,à quibus ad alios po
pulos Juſticia, Pietas, & Reipublicæ ben
conſtituendæ ratio promanavit, Senes ple
rumque prælati fuerint, & ex his Senatu
conſtitutus. Quod & Lycurgus Lacedæ
moniorum Legislator imitatus inſtituit, u
viginti octo ſeniores ſemper Principibu
Laconum adſiſterent, *teſte Plutarcho.* ex cu
jus etiam inſtituto Lacedæmonii ſenioribu

Senectutis veneratio.

ad

dſurgebant. quod jam antea & Moſes præ-
eperat *Levit.19.* Coram cano capite aſſur-
ge, & honora perſonam Senis. Quò ac-
ommodari poteſt id, quod habetur apud
Ovidium:

Magna fuit quondam capitis reverentia
cani,
Inque pari precio ruga ſenilis erat.

Et apud Satyricum:

Credebant hoc grande nefas, & morte pi-
andum,
Si juvenis vetulo non adſurrexerat.

Quem morem cum & Solon Athenis vellet
ntroducere, perſuadere autem non poſſet;
Senex quidam dixiſſe fertur: *Solos Lacones ſa-*
pere, & apud eos optimum eſſe ſeneſcere.
Nec verò præeminentiæ iſtius, quo ſenes
gaudere diximus, deeſt ratio: cùm certum
ſit, Eos multa ſuo etiam malo didiciſſe, & nō
primis tantum labris res humanas guſtaſſe;
ſed eas ſurſum ac deorſum volutatas peni-
tus, & quaſi in ſpeculo fuiſſe contemplatos:
atque ita publicis & privatis ærumnis edo-
ctos, de eventu cōſiliorum dexterius judica-
re; creſcentibus quippe cum ætate calamita-

tibus, etiam potentibus & felicibus homini-
bus: ut non temerè dixerit Antiquitas: *Tim*
senectam, quoniam non venit sola. Et alibi legi-
tur: Caniciem hominum prudentiam esse
& sapientiam. *can. porrò. 84. dist.* & coronam
senum esse multam peritiam. *Ecclesiast. 24*
vers. 8. Quibus accedit, quòd experientia
qua senes præ juvenibus pollent, rerum ma-
gistra dicatur. *c. quàm sit. de Election. in 6.* &
quòd impossibile, vel certè difficile putet A-
ristoteles *8. Politicor.* ut, qui opera ipsa non
tractat, peritè judicare possit. Siquidem o-
mne artificium incrementum recipiat, u
Marcianus respondit *in l. legatis. 65. §. ornatrici-*
bus. ff. de legat. 3. Rectè igitur Marius apud Sal-
lustium: *Quæ illi audire & legere solent, eorum*
partem vidi egomet, alia gessi: quæ illi literis, eg
militando didici. nunc vos existimate, facta an di-
cta pluris sint. Adde, quòd Senes non ita ra-
piuntur suis affectibus, sed maturo consilio
res administrant. & quoniam morti vicin
sunt, solet eos, aut debet certè ex humana
sorte admonere mortis cogitatio. *l. Senatus*
35. §. Mortis caussa. ff. de mort. cau. donat. nihi
contra officium, nihil contra justiciam ten-
tandum, multò minùs peragendum esse.
Cogitatio quippe mortis, qua humana fra-
gilitas præcipuè perturbatur, *l. hac consultissi-*
ma

nu.8.§.*at cum humana.C.qui testam.fac.poss.* sive instantis, sive vicinioris, flectit eos ad affectus tranquilliores; ut opes, honores, voluptates, obtrectationes, vindictæ cupiditatem, & reliquas seculi hujus fatuitates faciliùs possint contemnere. Quod autem Senex magis præsumatur memor salutis æternæ, quàm Juvenis, multis ostendit Tib.Decianus *consi. octavo, Stantibus iis, num. 14. vol. 2.* ut vel hinc quoque verum appareat, quod dici solet, Mortis cogitationem multa bona operari, ut mundi contemptum, peccati evitationem, & cætera. de quibus videatur Bursatus *consi.226.nu.32.vol.1.* & D.Tossanus *lib.3.de Senectute, cap.2.* Sed an Doctores seniores præferendi sint Junioribus; licet perspicacioribus; id diligenter pertractatum est ab interpretibus, præsertim verò *Dn. Abelo Strasburgo*, Juriscōsulto eximio, & nunc quidem inclutæ Reipub. Norimbergensiū consiliario solertissimo, præceptore quondam meo multis nominibus mihi observando, *in l.cum quid.3.ff.si cert.petat.*

D. Abel Strasburgus.

Illud pro Tempore, & quidem Coronidis loco hîc adjecero; Platonem Naturæ egisse gratias, quòd natus esset homo, non belua; masculus, non fœmina; Græcus, non Barbarus; inprimis verò etiam *Socratis tem-*

Plato cur naturæ egerit gratias.

poribus, qui primus Ethicen de cœlo deduxit, ut mores hominum depravatos componeret. Adeò ille magni referre putabat, in quæ tempora & loca Ingenium uniuscujusq; incidisset! Quod ipsum & Thrasea apud Tacitum *lib.16. Annal.* confirmavit, accepto SC. & sectis utriusq; brachii venis, missum ad se Quæstorem, qui mortem denunciaret, ore plusquam humano ita compellans : *Specta Juvenis, & omen quidem Dii prohibeant; cæterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis.*

Thraseæ magnanimitas.

Quo dicto locum hunc de tempore concludo, ne aut intempestivior, aut prolixior, quàm par sit, videar, aut tanquam pictor ille Callimachus, diligentiæ industriæque suæ nunquam finem habens, reprehendar; & nimia curiositate omnem operis mei gratiam ipsemet quodammodò auferam.

Hodie ita subtiliter elaborantur Horologia.)

Recenset hoc loco Pancirollus aliquot Horologiorum formas: quibus infinitum esset singulas subinde excogitatas velle addere. Interim, dum in quibusdam Sphærarum cœlestium motus expressos ait : meminerimus inventionem illam *Archimedi* non immerito

Horologiorũ formæ.

Archimedes.

forſan accepto ferendam eſſe. Hujus
ppeingenium ſupra quàm ullo poſſit e-
uio explicari, docile, perſpicax, & divinũ,
nundi opificio Deum ferè ipſum laceſſe-
iſum eſt, quando concinnè cœlum con-
ſe æneum memoratur; ut inibi ſeptem
erentur planetæ, & ratione incomparabili
am motus veriſſimè deprehenderentur,
ando nec cœleſtis deerat vertiginis ſimu-
hrum. De hac Archimedis Sphæra exſtat
igramma Claudiani. Et de aliis ipſius inſtru-
entis videri poterunt Plutarchus *in vita*
Marcelli, & Cicero *5. Thuſculan. quæſtion.* Ta-
procul dubio fuit cœlum illud argenteum,
od Paulus Jovius & Sabellicus *lib. 24. in*
pplem. hiſtor. ſcribunt, & Imperatore Fer-
nando Conſtantinopolim Turco-Soly-
ano dono miſſum. & eam quidem machi-
am argenteam ab hominibus duodecim eò
latam, ſingulasq; ejus partes tam in præ-
ntia Solymani ab artifice fuiſſe compoſi-
s, & rurſum deſtructas; exhibito pariter li-
ello, quo modus admirabilis iſtius Sphæræ
i perpetuo motu aſſervandæ docebatur.
Meminit etiam Guilielmus Salluſtius Barta-
us *in Septimana divina, die ſexto*, cœli ejusmo-
i vitrei, quo *Saporem* Perſarum Regem, qui
empore Conſtantini principis ſeveriſſimi

Cœlum argenteum.

Cœlum vitreum.

regnavit, superbiisse legimus, insidente
thoro alto, & pedibus subjectam vitream i
am cœli machinam, instar novitii cujusda
Dei, contemplantem, quo etiam nomine *So*
& Lunæ fratrem se sanè quàm insolenter n
minabat. Sic enim epistolam illam, quam a
Constantium Imp. dedit, fuit exorsus: *R*
Regum Sapor, particeps siderum frate, Soris & Lu
næ, Constantio fratri meo salutem pluriman
dico. Mox submonet, provinciis quibusdan
cedat: quoniam medelarum quoq; artifice
urere, nonnũquam & secare sibi permittunt
quò residuis liceat integris post hæc uti. Id i
psum & bestias factitare quoque, quæ cur ex
petantur gnaræ, id abscissum sponte amittãt
ut in reliquum supersint impavidæ. qua de r
videri poterunt Cœl. Rhodigin. *lib. 8. cap. 3*
& Hieron. Card. *De varietate Rerum*. Et qui
non videt, hominem in rebus quàm pluri
mis Dei videri velle æmulũ? Nam cùm Græ
ci, tum Latini scriptores, & ex his Plinius *lib*
35. cap. 10. tradidit, Zeuxin illum picturâ nobi-
lem, tam artifici ingenio uvas pingendo re-
præsentasse, ut deceptæ aves ad eas, tanquam
planè veras advolarent. Fecit & Penelopen,
in qua expressisse mores videtur. *d. lib. 35. cap. 9*
Apelles quoq; excellentis fuit peritiæ, ut e-
quam sic ad vivum expresserit, & canem, ut
præ-

Saporis fastus.

Zeuxis præstantia.

Apellis

tereuntes equi adhinnirent, adlatrarent es. Notaq; est Myronis Bucula, quæ ex ita erat ad vivum expressa, ut non gregem tùm, sed & pastorem ipsum posset fallere. qua Ausonius Epigram. 57. **Myronis.**

Bucula sum, cœlo genitoris facta Myronis
Ærea: nec factam me puto, sed genitam.
Sic me Taurus init, sic proxima Bucula mugit,
Sic vitulus sitiens ubera nostra petit.
Miraris, quòd fallo gregem? gregis ipse Magister
Inter pascentes me numerare solet.

d & memoriæ proditum est, marmoream enerem arte tam mira ab Praxitele elabotam, ut spectantes subinde libidinis titilrentur incentivis. Ferunt (ait Plinius *lib.* *cap. 5.*) amore captum quendam, cùm deuisset noctu, simulachro cohæsisse: ejusq; ipiditatis esse indicem maculam. Unde nidiam illam Venerem vesano amore cuisdam juvenis insignem alibi appellat, *lib. 7.* *ap. 38.* Ejusmodi quid & Atheniensi cuidam dolescenti summo loco nato obtigisse, legi nus apud Ælianum *libro 9. var. histor.* Is enim tatuam *Bonæ Fortunæ* (ait Ælianus) ad Prytaæum stantem deperibat: & sæpè in complexus ejus se insinuans, oscula dabat: atq; inde **Praxitelis.** **Venus.** **Bonæ Fortunæ statua.**

raptus in furorem, œstroq; percitus, prop
cupiditatem, in Senatum veniebat, & eni
rogabat, ut sibi eam liceret emere. At cùm
hil proficeret, multis regiis sertis & coror
imagine coronata, oblato sacrificio, ipsaq
precioso vestitu ornata, profusis innumer
bilibus lachrymis, ipsi sibi mortem consc
vit. Huic rectè respondere poterat Hercul
Stroza, Poëta verè nobilis, marmoream ima
ginem ita loquentem introducens:

Hîc licet assideas, & marmora surda fatiges:
Nil tibi, quod prosit, saxea forma dabit.
Qui faciem finxit, voluit simul addere mores,
Et duram duro marmore composuit.

Ceterùm non constitit intra hos terminc
humanum ingenium, sed ulteriùs id long
progressum videmus. quandoquidem Ægy
ptios scribit Mercurius virtute quadam ine
narrabili Deorum confinxisse simulachra, u
articulatam promerent vocem, nec non (u
nil admirationi desit) progrederentur. *Luc*
Cœl. Rhodigin. libro 2. Antiquar. lection. cap. 17
Certè ab Alberto legimus fictile caput fabri
catum, quod suo tempore loqueretur. Id qua
ratione, per tubum plumbeum præsertim et
jamnum fieri possit, Joh. Baptista Porta do-
cet *lib. 16. Magiæ Naturalis, cap. 12. & lib. 19. cap. 1*
Quo fit, ut minùs mirer Architam illum Ta-
renti-

Simulachra loquentia & euntia.

Architæ columba volatilis.

inum, à quo plerique nobilium Græco-
, & Favorinus philoſophus memoriarũ
rum exſequentiſſimus, affirmatiſſimè
ſerunt, ſimulachrum columbæ è ligno,
one quadam diſciplinaq; mechanica fa-
n volaſſe. ita erat ſcilicet libramentis ſu-
ſum, & aurâ ſpiritus incluſâ atque occul-
oncitum. *Gellius lib. 10. cap. 12.* quanquam
antis columbæ machinulam, facilimè
fiteri audet Jul. Cæſar Scaliger *Exercitat.
ad Cardan.* ubi Naviculam ſponte mobi-
,ac ſui remigii authorem ſe facturum ait,
llo negotio. Eadem enim ratio, ait, cum
ante avicula. Materia ex junci medulla
abilis; veſiculis amicta, aut pelliculis, qui-
s auri bracteatores, atque foliatores utun-
,nervulis obvoluta. ubi ſemicirculus rotã
am impulerit, motum præſtabit aliarum,
ibus alæ agitabuntur. Fuit autem Arhi-
Mathematicus ſummus, ut ex illo Hora-
lib. 1. Carminum, Oda 28. ſatis conſtat, dum
m

—*maris & terræ, numeroq; carentis arena*

enſorem vocat: reſpiciens fortaſſis ad il-
d Apollinis apud Herodotum *lib. 1.* ubi
pollo magnificè gloriatur, ſibi arenæ nu-
erum notum eſſe, dum ait: Scio ego arenæ
umerum, & menſuram maris. quo adducti

Arenæ numerum, & maris menſurã ſcire.

posteà sunt Geometræ, ut aliquid audaci
susciperent, pronunciarentque, quantus
renæ numerus futurus esset, si eâ refertus
setMundus. quod Archimedes in libello, q
ψαμμίτης *inscribitur*, ratiocinatur. conti
quàm proverbium habet: *Metiris arenam,*
est, conaris, quod non potest fieri & explic
ri. Horatius igitur è globo maris & ter
Geometram significat; ex arenæ numer
Arithmeticũ. quas duas artes nomine Ge
metriæ plerumq; veteres complectebantu
ut Adrian. Turnebus docuit *lib.26. Advers*
cap.1. Estq; iste Horatii locus argumento s
tis evidenti, plus in Poëtis latêre eruditioni
quàm plerique superciliosi viri, eorum co
temtores censeant: qui præter puerilem ol
lectationem, vel ut Eratosthenes, sonanti
re risũ ob hoc excipiẽdus, dicebat, anile quo
dam fabulamentum, nihil iis inesse credun
quæ sententia solidissimè confutata est à Lu
dovico Cœlio Rhodigino *lib.7. Antiquar.le*
ction.cap.1.& 2. Et quidem Osores illi poëta
rum meminisse debuerant illius, quod apu
Platonem *in Minoe* admonet Socrates, caven
dũ inprimis esse iis, quibus fama curæ est, n
poëticũ aliquem hominẽ infensum habean
quippe q in utrãq; partem tum ad laudandũ
tum ad vituperandũ, maximã vim obtineat

In Poëtarum osores.

Quo

od Anytus & Melitus, ut à Socrate fortaſs
idicerant, ita in præceptorem retorſerũt,
:â Comœdiâ plusquam tragicâ ab Ari-
phane, doctiſſimo nebulone: qua opti-
m virum & hominem divinum ſtolido
go deridendum, & tandem iniquiſſimis
ragiis condemnandum propinarent. ut
dit Goropius *in Amazonibus, fol. 812.*

Porrò Columbæ iſti volatili nihil opi- *Aquila lignea.*
r artificio conceſſerit Aquila illa lignea,
æ ante Imperatorem Norimbergam in-
ſſurum in aëra ſubvolavit, atq; eum præ-
ſit usque ad portam. Cujus, ut & Mu- *Muſca ferrea*
ferreæ itidem volatilis, Guilielmus Sal-
ſtius Bartaſius meminit loco antè allegato.
riusque ſanè inventionem Petrus Ramus
hanni Regiomontano tribuit, in præfa-
ne *libri ſecundi ſuarum obſervat. Mathema-*
ar.

Ac quoniam Pancirollus Horologia, vel
nygdali inſtar efformata in collo ſuſpendi
t: non abs re forſan fuerit, de Operum mi- *Opera minuta.*
utorum, & præ nimia exilitate ipſum ferè
iſum effugientium artificibus, quædam hîc
ıbjicere. *Callicrates* igitur, ſi Plinio credi-
ıus *lib. 7. cap. 21. & lib. 36. cap. 5.* ex ebore for- *Formica ex ebore.*
ıicas, & alia tam parva fecit animalia, ut

partes earum à cæteris cerni sive discerni possent. Et *Myrmecides* Milesius inter cæ ra laudatæ industriæ monumenta in eod genere inclaruit: quippe qui ex eadem m teria quadrigam fabricasse legitur, quam agitatore suo Musca integeret alis & coop riret: item & Navem, quam Apicula pen absconderet. Hujus & M. Varro memi *lib. de ling. Latina, sexto*: docens, qua ratio subtilia illa opera oculis collustrare poss Etenim, inquit, faciliùs obscuram opera Myrmecidis ex ebore oculi videant, si extri secus admoveant nigras setas. Testis quoq est Hadrianus Junius *lib. 1. Animadvers. cap.* spectasse se non sine magnâ animi volupta Mechliniæ, nobili Brabantiæ oppido, cer calculum, in modum quasilli exsculptu quo continebantur quindecim alearum p ria, suis punctis affabrè distincta, ita ut ac oculorum dignosci potuerint clarè, cui tan non dubia aut tenebrosa erat illa oculoru lux. fuerat autem emtus is calculus ab H gano quopiam apud Confluentes Rheni Mosellæ. Tradidit & Cicero, referente e dem Plinio *lib. 7. cap. 21.* vidisse se in nuce i clusam Iliada Homeri, carmen in membr na scriptum. Sed Homerum longè precio ore custodiâ dignum putavit Alexand Magnu

Quadriga.

Navicula.

Alea ex cerasi nucleo.

Ilias nuci inclusa.

agnus, illud crebrò in ore habens, se Iliada Odyssean Homeri usquequaque sequutũ star optimi viatici, nempe pro laborum latio & imitamento, ut est apud Plutarchũ, aq; inter spolia Darii Regis Persarum, unientorum scrinio capto, quod erat auro emmisque ac margaritis preciosum, varios us usus amicis demonstrantibus, (quando edebat unguenti bellatorem & militia sordum) Imò herclè, inquit, librorum Homeri custodiæ detur; ut preciosissimnm humani animi opus, quàm maximè diviti opere rvaretur. Cujus ego laudes singulas si derædicare velim, verear, ne laborem suscepturus sim inanem, ac prorsus inutilem: cũ ihil hoc aliud videri possit, quàm eum laudare, quem nemo vituperat, sed omnes venerantur & suspiciunt. aut verò etiam cum Aristophane quærendum mihi sit, Undénam μυριάμφορον, quod, Suida interprete, *decies mille amphorarum* verbũ est, accipiã, quo satis dignè cõpellare eum possim. Eò quippe provectus est auctoritatis, ut nõ tãtùm *prisca poëtica divinus auctor* apud Grçcos, ab Apulejo *lib. 9.* sed & cõtentione summa *literarũ parens, & doctrinarum fons* à celeberrimis pronuncietur auctoribus. Estq; memorabile inprimis, quod Palaton ζωγράφος sive pictor, cùm Ho-

Alexander M. quanti Homerum fecerit.

Homeri laus.

Homerus vel uti vomens. merũ deſcriberet, illũ quidẽ velut vomente exprimebat; poëtas verò reliquos per ambitum adſtitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id eſt, quæ rejeciſſet is, abſorbentes. Cui non ineptè accommodari poterit illud Ovidii:

Aſpice Mæoniden, à quo ceu fonte perenni
Vatum Pieriis ora rigantur aquis.

Luſcinià adumbratus. Adde, quòd ut Orphei *Cygnus*; ita Homeri ſimulachrũ apud Veteres habita fuit *Luſcinia*: ſive ob multiplicẽ vocis varietatem, ſive delectabilẽ ſuavitatem, ſive pertinacẽ in ea continuationem, quandoquidẽ in una Luſcinia, perfecta Muſicę ſcientia modulatus editur ſon⁹: & nunc cõtinuo ſpiritu trahitur in longum, nũc variatur inflexo, nũc diſtinguitur cõciſo copulatur intorto: ꝓmittitur revocato, infuſcatur ex inopinato: interdum & ſecum murmurat: plenus, gravis, acutus, creber, extẽtus, ubi viſum eſt, vibrãs, ſummus, medius, imus. Omniaq; tam parvulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormẽtis ars hominũ excogitavit: ut non ſit dubiũ, hanc ſuavitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cùm in ore Steſichori cecinit infantis. quibus Muſicæ leporib⁹ enarrandis cum Luſcinia Plinius ipſeſc õtendere videtur *lib. 10. Natur. hiſtor. cap. 29.* quibus omninò addendum eſt, quod de Homeri laudibus, patria, luminum orbitate,

& quo

quo tempore vixerit (qua de re multum
uctores ambigunt) ex probatissimis scri-
oribus retulit Melchior Guilandinus, *in*
act. de Papyro: membro 4. fol. 68. & sequent.
Sed, ut ad minuta redeā opera: scribit Ælia-
us *lib. 1. de Var. hist.* Myrmeciden & Callicra-
in sesamo distichō elegeiū literis aureis in-
ripsisse. Quod tamen homo prudens & vir-
tū studiosus, ait, laudibus nequaquā deprę-
cabit. Quid enim hæc aliud sunt, quàm tē-
oris vana perditio? Prudenter igitur Ale-
ander Magnus: qui ostentatorem quendam
iceris grana per longius missa intervallum,
tra frustrationē in acum inserentem, nullo
io munere, quàm leguminis ejusdem mo-
o censuit donandum. Quo ipso & hominis
nitatem, & ματαιοτεχνίαν quorundā non in-
cetè derisit: quam tu inanem artis imitatio-
em rectè dixeris, sicubi laboris insumitur
lurimum, operæ precio nullo. *Cœlius Rhodi-*
n. lib. 17. Antiquar. lection. cap. 31. Ex quo gene-
: meritò esse dixeris Pulicem in collo aureo-
catella, eaq; prælongâ vinctū, atq; in deli-
iis habitum: cùm ille saliret aliquando: non-
unquam heræ sugeret delicatulum sangui-
ē: deinde in lectulo satur sese collocaret: ut
d Cardanum ludens scripsit Scaliger *Exer-*
itat. 326.

In sesamo Distichon.

ματαιοτε-χνία.

Pulex catenâ alligatus.

DE PYXIDECULA NAUTICA.

Tit. XI.

Magnetis seu pyxidis nauticæ inventio & utilitas.

NEc minus utilis est Nautis Ma- gnetis usus, semper ad Septentrio- nem tendentis. Qua ratione fi ut & die & nocte obscura, atq; etiam tem- pestate coorta scire poßis, quo loco sis consti- tutus, pyxidecula præsertim nautica adhi- bita. quæ mirabilis ars est, & facilis ei, q cognitionem ejus habet. Reperta hæc fui in Melphi, Campaniæ civitate: quæ hodi Terra di lavoro *nuncupatur, ut volu Blondus in Italia illustrata, ubi de Campa nia tractat, in fine. Ejus tamen Auctor gnoratur. Veteres navigabant, stellam po larem considerantes, quam Cynosuram d cebant: itemq; stellas alias, ut Virgilius o stendit* lib. 5.

——clavumque affixus & hærens
Nusquam amittebat, oculosque sub a-
stra tenebat.

Si obscurum esset cœlum, ignorabant ub versarentur, erantq; quasi deperditi. qu

adm

dmodum idem Virgilius lib. 3. *demonstrat:*

Erramus pelago, totidẽ ſine ſidere noctes.

Hodie verò experientiâ ducti Nautæ, quã ex Aquilonis & pyxideculæ iſtius obſervatione ſunt conſequuti, ſemper ſciunt, quo in loco agant.

NOTAE ſive COMMENTARII.

Cretenſium placitis contineri conſtat, Neptunum illum maris Deum enavigandi ſcientiam Mortalibus communicaſſe, atque etiam claſſem conflaſſe primùm, cui ſit à Saturno præfectus. Eundem etiam equos omnium primò domuiſſe, *lib. 1. Tit. De Morib. in bello uſurpat.* oſtendimus. Inde certè cognominis nata occaſio, ut & Neptunus & Hippius diceretur: quòd ex Phurnuti ſententia, mari celerrimè iter peragatur, velut equorũ functionẽ ſubeuntibus navibus, ut eſt apud Rhodigin. *lib. 19. Lection. Antiquar. c. ult. in fin.* Thucydides & Libavius *declam. quadam*, Corinthiis primam attribuũt cõcinnationem Navium, quæ quidem formam præ ſe ferrent, quæ nunc etiam eſt frequentior: Alii aliis. de quibus conſuli poterit Plinius *lib. 7. cap. 56.*

Navigationis author Neptunus.

Corinthii.

Ego Phœnicum laudem inter alia præcipu fuisse positam didici in Navigandi præstantia: quorum, ut cum Lucano dicam *lib. 3.*

——— rates, non flexo limite ponti
Certior haud ullis duxit Cynosura carinis.

quippe q perspectâ Cœli & maris societate primi duos discreverunt polos, id est, extremos vertices, circa quos sphæra cœlestis vertitur. Quinq; enim hæc eximia generi humano præstitisse Syrophœnices videntur, quãtum quidem ex Plinii *lib. 5. cap. 12. & 19.* possumus consequi: nempe literas, siderum cognitionem, navigandi industriam, nec non militiæ disciplinam, & frequentem Urbium exstructionem. quod pluribus exsequutus est Steph. Forcatulus *lib. 1. de Imper. & Philosoph. Gallor.* Sed hoc amplius ipsum nos præpotẽtem Deum, ut Universitatis, ita & navigii architectum piè agnoscimus: qui fabricationẽ illius Noam docuit, ante omnium illorum, quos dixi, memoriam. Id quod non tantùm *Genes. 6. v. 14.* sed & Sapientiæ *14. vers. 6.* signatè exponitur his verbis: *Sed & ab initio cùm perirent superbi Gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit seculo semen nativitatis, quæ manu tua erat gubernata.* quo in loco etjam occasio & finis navium subsequutarum indicatur: Acquirendi scilicet cupiditas; &

Imò Deus ipse.

Navigationis occasio & finis.

ne

e essent vacua sapientiæ Dei opera: qui fra-
le illud lignum providentia sua gubernet,
um & in mari viam, & inter fluctus semi-
m dedit firmissimam. Quæ cùm ita se ha-
eant: non potest sanè non antiquissima es-
Navigandi scientia: ut hinc dubitare non
arum possis, Num etiam Veteribus cogni-
um fuerit hoc pyxideculæ Nauticæ instru-
nentum, quo in navigationibus nostris ni-
il hodie frequentius. Auget dubitationem,
uòd sub *Versoria* appellatione Plautus ejus
neminisse videatur in Mercatore, Sc. Di-
ûm atque.

Navigandi ars antiquissima.

Pyxis nautica an veteribus cognita.

Versoria.

Hic ventus nunc secundus est, cape modò Versoriam.

Et in Trinummo, Sc. Stasime fac te.

Cape Versoriam, recipe te ad herum.

Utroque enim loco Naviculatoriam pyxi-
lem intelligi, sunt qui putent, quorum ta-
men sententiam rectè improbat Hadr. Tur-
nebus *lib.20. Adversar.cap.4.* docens, Versori-
am ibi funem denotare, quo velum vertitur.
quod illo ejusdem Plauti probat in Epidico,
Sc. Heus adolescens:

Ut cunque in alto ventus est Epidice, ex imo velum vortitur.

Rectè, *ex imo*. Sic enim ima pars veli, hoc est,
imus angulus intelligitur, vel funis, quo ve-

lum tenditur. quem funem etiam *Navis pedem* dici video, & quidē tam dextrum, quàm ſiniſtrum. Duos certè Navis pedes Catullus innuit:

——ſive utrumq; Juppiter
Simul ſecundus incidiſſet in pedem.

quanquam non ignoro, apud Plautum in Menæchmis, Sc. Bene obſonari: per *Navales pedes* interdum etiam vel Remiges, vel Remos ſignificari, quibus Naves veluti ambulant. Quò pertinet illud Auſonii:

Remipedes certant medio cum flumine lembi.

Cùm hæc ſcriberem, venit mihi in mentem ejus, quod Ulpianus ex Pomponii ſententia ſcripſit; Non debere exercitorem navis per Remigem aut Meſonautam obligari. *l.1.§.qui ſunt igitur. ff. Naut. caup. ſtabul.* quo loco per Meſonautam Hermolaus Barbarus ſignificari putat Mancipium, in medio Navis unicuique deſerviens: quales ſunt Mediaſtini in domibus. Eſt enim *Mediaſtinus* (cujus & apud Ulpianum mentio *in l. ult. ff. de oper. ſerv.* & Columellā *lib.1.cap.9. & lib.2.cap.13.*) mancipium abjectius; quod viliſſima & ſordidiſſima miniſteria obire domi cogitur, domum verrere, purgamenta efferre, ligna congerere, & hujusmodi alia facere: Ipſum ob hoc ita dictum, quòd in media domo ad imperia omnium

Meſonauta. *Mediaſtinus.*

ium nutusque excubare soleat. Sic ergò
tos putat *Mesonautas*, qui in media navi
ili servitutis conditione omnibus præ-
sunt. Gothofredus Mesonautam intel-
t eum, qui medium inter summos & i-
s locum teneat: Summos, ut proretas &
bernatores: Imos, ut Remiges: & qui a-
remigandi signum præbeat. Cui offi-
qui præsunt, hoc est, qui operam dant,
Remiges pariter remis aquā pellant, Hy-
io dicuntur *ad pitylum sedere*. Est enim
ylus, fictitio nomine, sonus ille, quem re-
is illisus aquæ efficit. & Nautici pitylum
cant, cum ad *Celeuma* remigatur: sicuti
urnebus explicat *libr.28. Adversar.cap.43.*
Celeumate autem illo, Navigationis mo-
rator, quem Plautus *hortatorem* vocat,
iod ea hortamenta faciat, quæ Græcis di-
ntur Celeusmata, *Celeustes* fuit nuncupa-
s. de quo videri poterit Guilhelm. Budæ-
ad d.l.1.§.qui sunt igitur.ff.Naut.Caup.Sta-
ul. ubi non minùs, atque apud Turnebum
co citato, varia officia nautica doctè & ele-
anter exposita invenire est. Mihi propior
ero videtur Alciati sententia, qua Meso-
autas eos interpretatur, quos idem Ulpia-
us Græcis ναυλεπιβάτας dici ait *in l.ult.ff.d.*
t. siquidem Noricam sequamur lectionem,

Ad pitylum sedere.

Celeustes, Navis moderator.

Mesonautæ.

quæ ſic habet : *Et quid, ſi quis ſit ex his, qu* *vulgò μεσοναύτας, Græci ναυλεπιβάτας dicun* ut ſint Meſonautæ, qui navem inſcendun & ne aliquid nauli nomine domino nav ſolvant pro vecturæ precio, ducendis rem operantur: ab ἐπιβαίνειν, quod eſt inſcend re. Unde Epibates, navis aſcenſorem ſignif cat : & ἐπιβάδες vel ἐπιβάται, naves eider Ulpiano conſcenſoriæ ſive ſcanſiles dicun tur, quæ trajiciendis vectoribus aptæ, v transportandorum hominum cauſſa fact ſunt. *l.1.§.igitur.12.* & ibi Budæus. *ff. de Exerc tor. act.* Alciatus *lib.1. parerg. cap.43. & lib.3. D ſpunction. cap.21.* Antonius Auguſtinus *libr.4* *Emendat. cap.17.*

Pyxis Veteribus incognita.

Sed redeo ad Pyxidem: quæ modò *Acu vel acicula marina*, modò *pyxis vel pyxidecul nautica*: ſæpè etiam *Magnes* dicitur. Han Veteribus fuiſſe incognitam, omnes uno fa tentur ore: quippe qua deſtituti vaſto illi O ceano nunquam ſe auſi fuerint committere uti nec absque remis & actuariis navibus navigârint: ideoq; ſemper oras ferè terrarum legerint: ut ad Tit. 1. *fol.31.* indicavimus. Quo fit, ut cum illi ſeſe alveo mediterraneo continuerint, (nam ſine acus marinæ uſu, ut jam dicebamus, navigationem in alto Oceano inſtitui non potuiſſe, diſertè ſcribunt Petrus

Cie-

zius *lib.2.Histor.Indicar.cap.9.* & Gomara *Histor.General.Ind.)* Nostri beneficio py-os quotannis orbem terrarum crebris vigationibus obeant, & in alium orbem, ita dicam, colonias deducant: jam ut inti-is recessus apertos habeamus, & exinde n modò mercatura abundans & quæstuo-evaserit; verùm etiam omnes homines se-m ipsi, & cum Republica mundana, velut una eademque Civitate mirabiliter con-rent. *Johannes Bodinus in Methodo historia-m, cap.7.*

Jam cùm vasti illius Oceani immensa & inscrutabilis profunditas, ut nullâ uantumvis maximâ funium copiâ fundus dagari queat, quemadmodum ab iis rela-m est, qui mare id permearunt: ideoque es noctesque, quamdiu ventus est secun-is, cursus tenendus; obtinente autem ma-cia, consistere necessum sit: quandoqui-em navigia mari illi accommoda, perinde c naves actuariæ, remis non agantur: Con-equens nimirum est, *Bolidis*, de qua tam nulta ab anilium fabularum nugamentis ō aliena cōmemorantur, usum ibi esse pos-e nullum: ut scilicet humus eâ eruatur, qua Navitę, in quibus terris versentur, dignoscãt. Est enim *Bolis*, instrumentum, trunculum

Bolidis descriptio.

pyramidalem formâ referens, & acuta p
te perforatum: quod funibus attexitur.
bum verò ex altera parte applicantes in p
fundum demergunt Nautæ, quoties loc
ſtationi idoneum nactos ſe eſſe putant. C
ſi arena adhæſerit, opportunam eſſe ſtat
nem colligunt: ſin minùs, limum aut
pem ſubeſſe cognoſcunt, cui anchora de
gi minimè poſſit, ideoque aliò eſſe prop
randum. Id quod in Occidentali illo C
ceano, ob gurgites ſcilicet imperſcrutab
les fieri non poſſe, atque ideò irridet Joha
Lerius *in hiſtor. Navigation. in Braſiliam cap.*

Pyxidis inventio.

Quanto certior & præſtantior eſt pyxic
nauticæ, qua de agimus, ratio? quæ inve
tore gaudet Flavio quodam, Melphi in Ne
politano regno, florentiſſimo illo tract
Campaniæ, (quæ, ut Pancirollus hoc loc
rectè monet, & à nobis *in titul. de Campan*
fol. 394. indicatum fuit, hodie etiamnu
Terra di lavoro dicitur) oriundo. qui Acu
marinæ uſum ante annos plus minùs trecen
tos excogitaſſe commemoratur à Ciezo &
Gomara, locis ſuprà allegatis. Hanc inte

Verè mirabilis.

cætera rerum inventa admiratione primùn
dignam cenſet Hieronym. Cardanus *libr. 17*
de Artibus, artificioſisq; rebus. quippe qua to
ſulcantur maria, creditur profundo pelagi &

vaſti-

itati aquarum & ventorum turbini salus
hominum, tam ingentes pecuniæ, ipso-
i denique vita principum; vasculo tam
vo, virgulæque, imò acui modicæ! nec
im sufficeret hæc credidisse, nisi etiam
ios dirigat ac doceat, lapisque sensus ex-
s tot viris sapientissimis, oculatis atque
itis præstet. Ejus verò formam, prout
Hieronymo Osorio, propter eos, qui à
ritimis regionibus semoti sunt, explica-
est, hîc loci adscribere duco convenien-
simum. Vasculum est (inquit Osorius
de Reb. Emmanuelis Lusitaniæ Regis) è ligno
ctum, planum atque rotundum, altitudi
duorum aut trium digitorum. In medio
bet stylum præfixum, in summo præacu-
m, aliquantò breviorem, quàm sit va-
uli ipsius altitudo. Regula deinde è fer-
solertissimè facta, tenuis & angusta ad va-
uli modum dimensa; ita tamen ut diame-
i ipsius vasculi longitudinem non exæ-
uet, inducitur. Styli verò cuspis per me-
ium hujus regulæ, quod est inferius exca-
atum & fastigiatum, superius immissa, ita e-
m suspensam, paribusque momentis libra-
m continet, ut utrinque angulos pares ef-
ficiat. Operculo deinde vitreo, ænea virgula
circumdata firmato, ne possit regula excuti,

Ejus forma & usus.

& aliqua ex parte labare, contegitur. C
verò magnetis ea natura sit, ut non mo
ferrum ad se trahat; verùm etiam una ill
pars ad Septentriones adspiret, altera in A
strum propendeat, naturamque suam cu
ferro communicet: efficitur, ut, cùm regu
hujus caput ad eam magnetis partem, q
spectat ad Septentriones, applicatum, att
tuq; illius extorsum fuerit, eandem in se vi
concipiat: & cùm ita suspensa exstiterit,
mobiliter in varias partes impelli possit, sen
per in Septentriones insita propensione r
feratur. Sic autem fiebat, ut Nautæ hoc in
strumento moniti, quamvis in profundo p
lago versarentur, & cœlum esset nubilum,
caliginosum, possent tamen ad Septentri
nis rationem cursum dirigere. Hanc aute
regulam, quia ad Acus similitudinem prox
mè accedebat, *Acum naviculariam* appell
bant. Deinde cùm facilimum sit, human
ingeniis addere semper aliquid ad ea, qu
sunt solerter inventa, aliam normæ ratic
nem excogitârunt, qua possent exactiùs
quem cursum in navigando tenerent, ratio
ne perspicere. E virgulis enim ferreis figu
ram efficiunt lateribus paribus, angulis im
paribus, in rhombi speciem deformatam
Huic unam ex parte superiore, alteram ex
infe-

eriore chartam orbiculatam adglutinant.
gnetis autem adjuncta vi, sic figuram
ıc temperant, ut unus ex acutis angulis
ptentrionem, alter Austrum respiciat: ex
ausis verò unus ad Ortum Solis, alter ad
cidentem spectet: Diametri autem orbis
jus longitudo figuræ longitudinem non
edat. Habet autem orbis hic in medio
eum umbilicum affixum, ad eam formam
tum, qua diximus regulæ medium fabri-
um fuisse. Per umbilicum illud igitur sty-
uspis immissa, orbem hunc suspensum
ntinet, qui non modò regulæ illius, de qua
imus, vice fungitur, sed omnes vento-
n regiones, quorum flatibus navis impel-
ır, in conspectu proponit. In charta nam-
e superiore Septentrio, & Auster, & Ori-
s, & Occidens, & interjectæ inter hos ter-
nos regiones exactissimè describuntur.
ormâ ad hunc modum constitutâ, hoc re-
bat incommodi, quòd opus erat, quo-
s navis fluctibus agitata, ut fieri necesse
, in puppim aut proram, aut in alteru-
um latus inclinaret, ut illa in profun-
ɔ subsidens adhæresceret, neque motu
pero in Septentriones dirigi posset. Ne
ıtem hoc eveniret, fuit solertissimè excogi-
tum. Nam vas ipsum paulò infra labrum

circulo æneo arctè constringitur. Utrinq
autem ab eo circulo virgula chalybea duc
in foramen alterius circuli majoris & ex
rioris, modico intervallo ab interiore
stantis, immittitur. Virgulæ verò binæ
sunt æquales & oppositæ, ut si ex utraque
na & perpetua fieret, circularis illius spa
diametrum contineret. Exterior autem c
culus circa duas illas virgulas quasi circu
axem versatur. Rursus ab exteriore circu
aliæ binæ virgulæ pari intervallo ad amb
tum alveoli cujusdam orbiculati, intra quo
hæc machinatio continetur, simili ratio
perducuntur. Ita sunt autem hæ virgulæ e
teriores interioribus ex adverso constitut
ut si duæ tantum ex illis quatuor directæ f
rent, sese ad angulos rectos intersecare
Cùm verò machinatio ex inferiore parte
nea & ponderosa sit, neq; fundum atting
ullum, ita undiq; pellitur, ut medium locu
teneat. Et cùm pensilis & mobilis exsist
pondere suo nixa eâ ratione cõsistit, ut qu
vis maximi fluctus navem jactent, ipsa ser
per ad libellam directa permaneat. Sic a
tem fit, ut nihil interveniat, quod norma
ab eo motu, quo in Septentriones fertu
impedire queat. Hactenus Osorius. Cui co
sentanea scripsit P. Bellonus *libr. 2. Singula*

ca

p.16.& Petrus de Medina Hiſpan.*de arte navigandi lib.6.in pr.& lib.3.cap.7.*ubi eorum argumentis,qui chartæ marinæ uſum in forma plana proptereà rejiciunt,quòd Mundus ſit rotundus, reſpondet.

Nec verò ſolùm ad polos demonſtrandos,nautico uſui ſuam præſtat opem ferreus ſtylus in pyxide:ſed ferè ad infinita. Maximè cognitus eſt uſus Magnetis in ferreis ostylis, in ſciathericis horologiis. nam eis quieſcentibus,ſtratam lineam oſtendit ilicò à Septentrione ad Auſtrum : unde à Gnomone cadentes umbræ diurnas horas demonſtrabunt.Utuntur & magnetino indice Metallici in venarum extenſionibus. Nam ſubterraneis in ſpecubus, in quo ſitu index, qui magnetem tetigerit, ſteterit,ab ea cœli parte extendi metallorũ venas cognoſcunt. Prætereà iis, qui ædificiorũ ichnographias, imò Urbium, imò Regionum deſcribunt, mirificum miniſtrant uſum, dum ſitus anguli capiuntur, & in papyrum transferuntur. Utimur prætereà in aquis ducendis,in aquæductibus, qui ſub terra excavantur; in montris perforandis:in excavandis cuniculis, inque his immiſſis tormentarii pulveris cumulis, & obſtructis ſpiramentis,ad excidendas ab imo arces, rupes & mœnia, iter

Alii pyxidis uſus.

oſtendente pyxide. Sed & duarum pyxidu[m]
nauticarum operâ, quæ quidem Alphabet[o]
circumſcriptæ ſint, amico longè abſenti, et[iam]
jam carceribus occluſo, poteris incumben[tia]
tia nunciare. &, ut amplius dicam, penden[t]
ex Magnete principia motus, & alia mirabi[-]
liora: de quibus videatur Joh. Baptiſta Por[-]
ta *lib.7. Magiæ Naturalis.* Tanta igitur cùm ſi[t]
Magnetis præſtantia: nequaquam erraſſ[e]
putandus erit Bodinus, qui in tota rerum
natura nihil eo eſſe admirabilius, & uſum e[-]
jus planè divinum dixit. *in Methodo hiſtor.*
cap.7. cujus rei exactam rationem Magnu[s]
ille Scaliger aliam non reddit, quàm ſe neſci[-]
re. Nos enim in luce rerum tenui caligare,
in mediocri cœcutire, in majore cœcos eſſe,
in maxima inſanire. *Exercitat.131. ad Carda[-]*
num. Nicander, & ex eo Plinius, appellatum
autumant Magnetem ab inventore Magne[-]
te, armentario in Ida. Inveniſſe autem fer[-]
tur clavis crepidarum & baculi cuſpide hæ[-]
rentibus, cùm armenta paſceret. *Plinius lib.*
36. cap. 16. Hinc navigia Indis ac Æthiopi[-]
bus nec pice lita dicuntur, nec compacta
ferro, ſed laqueis arctata. Cauſſam fact[i]
augurantur nonnulli; quia inſint in eo ma[-]
ri ferrum ad ſe pertrahentes petræ. Id hau[d]
videtur verum: quoniam Romanorum claſ[-]
ſibus

Magnetis uſus divinus.

ejus inventio.

bus illic res gerentibus, nil obvenit ejus-
odi. Potior ratio eſt, quæ de metalli pro-
itur inopia. Sed nec aliunde invehi licet,
uando ne fiat, morte caveri traditur à Cœ-
o Rhodigino *lib.18. Antiquar. lect. cap.31.in*
*ſ.*reſpiciente fortaſſis ad Marciani Impera-
oris Conſtitutionem, qua capitalem pœ-
am, bonis etiam Fiſco addictis, ſubire de-
ernitur, qui nedum cujusque generis ar-
na, ſed & ferri vel facti jam, vel adhuc in-
ecti quippiam hoſtibus auſus fuerit venun-
are. Pernicioſum namque Romano Im-
erio, & proditioni proximum eſt (inquit)
arbaros, quos indigere convenit, telis, ut
alidiores fiant, inſtruere. *l.2. C. quæ res ex-*
ort. non deb. Ideoque nec animalia ad hoſtes
cet traducere, quamvis *Alabarchiæ* vecti-
al, quod pro transductione pecorum alio
uin inferri ſolet, fuerit remiſſum. *l. uſur-*
ationem. 9. C. de vectigal. Jacob. Cujacius libro
ctavo Obſervationum, cap. 37. & nec vinum,
leum, aut liquamen, ne guſtus quidem
auſsâ eò transferre. *per tex. in l. 1. C. quæ res*
export. non deb. ne ejusmodi liquoris guſtu
dmoniti Barbari arma in eos vertant; ideo-
que eas regiones armis invadere ſtudeant,
unde ſibi id liquaminis comparare poſſint.
Sic enim Longobardos legimus à Narſete in

Arma, merces & annona ad hoſtes non exportanda.

Alabarchia.

Italiam pellectos, & Gallos ab Hetruſcis,
ex Livio *lib.5.* Andr. Alciatus probè obſe
vavit *lib.4. Dispunction. cap.11.*

Navigantiũ pericula.

Memini me de Navigationis pericul
aliquid dixiſſe *lib.1. Tit. de Navib. Trirem.*
Quadrirem. fol. 247.248. quibus addendum
mninò eſt, quod *Sapientiæ 14. verſ.5.* dicitu
Navigãtes exiguo ligno animas ſuas creder
Quod ipſum in memoriam mihi revocat
lud Anacharſis: qui, dum interrogaſſet qu
dam, quanta eſſet ſpiſſitudo tabularum na
ticarum ; atque is, quatuor digitorum, r
ſpondiſſet: Tantillum, inquit, abſunt à mo
te, qui navigant. Id pulcherrimis verſibus e
preſſit Juvenalis *Satyr.12.*

Anacharſis.

I nunc, & ventis animam committe, dola
Confiſus ligno digitis à morte remotus
Quattuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſſima tæd

Idem itaq; Anacharſis roganti, Utrùm pl
res arbitraretur eſſe Mortuos, an vivos? N
vigantes, & ipſe quærendo reſpondit, ut
in numero ponis? dubitans nimirum,
inter vivos eſſent habendi, qui vitam und
rum ac ventorum arbitrio commiſiſſent:
eſt apud Plutarchum *in Apophthegm.* Hi
Cato Cenſorius dicere conſuevit, Triu

Cato.

qu

uæ in vita egiſſet, ſe inprimis pœnitere: uòd arcana fœminæ credidiſſet; ſi quis ſibi ies absq; fructu effluxiſſet: ſi quopiam na-igio vectus eſſet, quò pedeſtri itinere per-enire licuiſſet; ſentiens periculoſam admo-um eſſe Navigationem. Cui qui ſe commi-t, & mare turgidum tentavit, nullum mor-s quantumvis immanem impetum vide-ur reformidare,

Et propè tam lethum, quàm propè cernit a-
quam,

t canebat Ovidius. Id Navigantium pe-iculum ſignificantiùs etiam expreſſurus Regius propheta David: Aſcendunt, inquit, " usque ad cœlos, & deſcendunt usque ad a-" byſſos: anima eorum in malis tabeſcit, Tur-" bati ſunt, & moti ſunt, ſicut Ebrius: & omnis apientia eorum devorata eſt. *Pſalm. 107. verſ. 26. 27.* ut meritò, qui per mare iturus eſt, in mortis periculo dicatur conſtitutus. quod tamen, quoad juris effectum, ex iis inter-pretationem capit, quæ tradidit Jac. Meno-chius *de Arbitrar. Judic. libro ſecundo, caſu 61.* Plurimum namque refert, quo tempore ſus-cepta ſit navigatio, Utrùm cùm aperta, an verò clauſa adhuc eſſent maria. Quod ipſum

Davides.

Navigationis tempora.

ex Vegetio, de Mensibus loquente, quibus tutius navigatur, liquidò cognoscitur, *libro 4.* Ex die (inquit) tertia Iduum Novembr. usque ad diem sextum Iduum Martii, maria clauduntur. Nam lux minima, noxque prolixa, nubium densitas, aëris obscuritas; ventorum, imbrium, vel nivium geminata sævitia, non solùm classes à pelago, sed etiam commeantes à terrestri itinere deturbat. Post natalem verò, ut ita dicam, navigationis, qui solenni certamine publicoque spectaculo multorum gentium celebratur, plurimorum siderum, ipsiusque temporis ratione usque in Idus Majas periculosè maria tentantur. Ex quibus verbis collectu facile est, quamdiu maria dicantur clausa. Rursus aperta ea voluit Gratianus cum Valent. & Theodosio à KL. Aprilis, usque ad diem KL. Octobris: tutam enim habitam iri, quæ intra id tempus suscepta fuerit Navigatio, satis innuit tex. *in l. quoties. 3. de Naufrag. libro undecimo.* Qua in re observandum est, *Navigationis natalem* Vegetio intelligi tempus Vernum, quo Mare, quod ob hyemis sævitiam clausum fuerit, navigantibus primùm aperiebatur, quo tempore quæ instituebatur, prima dicebatur Navigatio. Docet id Cicero *libro secundo*

Mare clausum.

apertum.

Natalis navigationis.

Navigatio prima quæ dicatur.

Ep,

.6. ad Q. Fratrem, his verbis : Iidem ajeᵹnt, nunciare te *prima Navigatione* transᵹissurum. Nam paulò antè dixerat : atque ᵹlhuc *clausum* mare scio fuisse. Item *Ep.4.* ᵹu mi frater, simul ac ille venerit, *primam* ᵹavigationem, dummodò idonea tempestas ᵹt, ne omiseris. Licet id verbi aliter etiam ᵹossit accipi, ut Turnebus tradidit *lib.24. Adᵹversar. cap.34.*

Nautæ quãdo de mercibus submersis cõveniatur.

Utilis verò cumprimis erit illa Temᵹporis distinctio, in condemnando vel absolᵹvendo Nautâ pro mercibus submersis & ᵹnaufragis. Nam si pelago merces is comᵹmiserit, congruo navigationis tempore; culᵹpam commisisse non intelligitur, licet merᵹces cum navi perierint. *l. utique. 16. ff. de rei vindic.* secus si tempore adverso (hoc est, non debito) navigatum iverit, & res naufragio peremta sit: tenebitur mercatoribus ex amisᵹsione, non secus ac si imperitum magistrum Navis exercitio præposuisset. *d. l. 3. & d. l. utiq. 16. in fi. l. qui petitorio. 36. in fi. ff. de rei vindicat. l. item quæritur. 13.* ibi, vel quo non debuit tempore. *& §. seq. ff. Locati.*

Pœna supprimentis naufragum.

Quòd si quis tamen vel Naufragum, vel Naufragium dolo malo suppresserit, pœnam Legis Corneliæ incurret. *l. ejusdem. 3. §. item is. ff. ad leg. Corn. de sicar.* Est autem *Naufragum*

ſupprimere (ita enim, & non *Naufragium* legit Budæus) hominem è naufragio errabundum arripere, & in vinculis habere, aut in ergaſtulo concludere ad opus faciendum. Id genus hodiè ſceleris & plagii ab Archipiratis perpetratur: qui homines incautos, in maritimis locis comprehenſos, in triremes rapiunt, & ad ſcalmum alligant, ut ſub flagellis remigent. Per *Naufragii* autem (quod verbi in omnibus ferè ita legitur exemplaribus) ſuppreſſores intelliguntur, qui naufragio ejectas res occultant. Quibus etſi mortis pœna olim inferebatur: cùm non mediocre flagitium audeat, imò peſſimus ſit & ſacrilegus, qui ſe ejusmodi lucro mancipat, atque illos rebus ſuis defraudat, quibus aliquis miſericordiâ motus, vel de ſuo ſumtus ſuppeditet, quemque in corde circumferunt dolorem, leniat; quum præſertim graves cruciatus in bonorum amiſſione ſuſtineri, conſentaneum ſit. Quia tamen æquum non eſt, pro re materiali & fluxa, materiæ expertem & immortalem, animam nẽpe capere; Leo Imp. capitali pœna ſublata, occultatorem pro re detenta quadruplum dependere ſancivit. *Novell. conſt. 64.*

Naufragii ſuppreſſio.

Facit etiam Naufragii, quam ob oculos verſantem Mortis imaginem rectè dixeris,

Naufragi cur ſubitò caneſcant.

,periculum, ut compertum sit aliquoties,
s qui ex illo præter spem salvi enatârunt,
pentè canos evasisse. Hinc Artemidorus
somniorum interpretatione, Rasuræ so-
nium ait Navigantibus naufragium; Æ-
otis, extremum vitæ discrimen, citra tamē
ortem portendere: eò quòd Naufragi, &
liuturno morbo se colligentes, radi con-
everint: ut rasurâ periculi magnitudinem
iis testatam faciant. *Joh. Pierius lib. 32. Hiero-
yph.* Indubitatum verò est, nulla re citius
omoveri canitiem, quàm curis, mœrore, &
etu. Commemorantur enim nonnulli, qui
præruptas rupes aucupii gratiâ, funis ope
ervaserant, soluto eo aut delapso, despera-
undos præproperam canitiem accersivisse.
Nec indigna memoratu est historia, quam si-
i olim à Francisco Dilpho, Cæsareæ Maje-
atis ad Serenissimum Angliæ Regem tum
emporis Oratore narratam scribit Hadria-
us Junius *in tract. de Coma, cap. 10.* Ea sic ha-
et: Hispanus nomine Didacus sive Diegus
Osorius, nobilissima familia ortus, aulicę pu-
llæ amore captus, communicato priùs cum
a consilio, in patula arbore & frondosa abs-
onderat se (ea crescebat in Hispaniis intra
egii horti septa.) Interim fortuito catelli
nelitæi latratu prodita colloquii fides, Satel-

litum manui illum objecit. Comprehensus carceriq; inclusus, quòd capitale fuerat illi deprehendi, dictatâ ultimâ sententiâ ita in horruit totus, ut Nox unica Juvenẽ eundem & Senem incanum viderit. Quo spectacul motus Carcerarius, delato ad Ferrandum regem Catholicum prodigiosæ rei indicio, effecit, ut, capitalis legis rigore in benignitate converso, Rex illum absolverit, dictitans poenarum satis dedisse, qui præmaturã senectutem cum Juventæ flore commutasset. Similem historiam, quantum quidem ad insperatam Canitiem, audivi à quodam fide dignissimo: qui mihi pro certo adfirmabat, quendam fabrum in Hassia, cùm nocturno itinere à Cacodæmone sævissimè habitus esset ad auroram usq;, una nocte caniciem spectabilem contraxisse metu.

Navigantes cur nauseent. Verùm ad Navigantes redeo: quibus cùm ille ipse quem dixi Timor, tum etiam Odoratus inprimis nauseam quoque concitare solet. Odorem enim insuetum graviter sentimus: deque futuro ampliùs soliciti sumus, præsenti haud satis fidentes tranquillitati. Proinde æstuans animus ac fluctuans, corpus simul concitat ac replet perturbatione. Propterea *primo Canonis* Avicenna: Mari (inquit) commeantibus plerumq;

acci-

idit vertigo & corporis devolutio insi-
il,sed & vomitus, fastidiente stomacho:
ox tamen residentomnia. Cæterùm e-
modi vomitum haudquaquam retun-
ndum substringendúmve, Medicæ scien-
decretum est,quoniam adversus ægritu-
ies multas præmunitio sit. quod ex Medi-
rum disciplina tradidit Cœl. Rhodiginus
.26. *cap.13*. Ex cujus insuper *lib. 27. cap. 17.*
dicimus, Naufragos, vel in aqua pereuntes,
imò quidem ima petere; mox ubi compu-
escere cœperint, emergere ac fluitare. Ta-
escens quidem cadaver spiritosum fit; aër
rò præfarctis poris ac meatibus, nec non
ulmonis cavitatib⁹, quæ βρόγχια dicũtur, le-
ssimum illud efficit, adeò ut supernatare va-
at. Proinde mandatum literis est, quendam
mari grassantem, cùm id sciret, consuevis-
eorum, quos enecasset, pulmonem conci-
ere, atque ita demum in aquam projicere,
uòd ita affectos comperisset non emerge-
e. Quibus & hoc addo, si quando naufraga
efunctorum cadavera fluctibus evehun-
ur; fœminarum prona fluitare; virorum
upina: velut ipsâ Naturâ pudoris discipli-
nam inter defunctorum corpora discernen-
e. quod ex Plinio *lib. 7. cap. 17.* & Solino *cap.*
r. Annæus Robertus Aurelius scriptum reli-

In aqua pereuntes primò ima petunt, posteà emergunt.

Fœmina cadaver pronũ fluitat, viri supinum.

quit, Magnam quidem esse docens apud o-
mnes castitatis commendationem: pudo-
tamen & continentiã in mulieribus & pue-
lis multò potiùs, quàm in viris requiri. *lib.*
Rerum judicatar. cap. 6. Nec abs re fuerit,
Natatoria. veluti coronidis loco & de *Natatoria* sive n-
tandi arte pauca adjecero: quæ vel Aristote-
lis arbitrio Veteribus adeò utilis fuit habita
ut eâ Juvenes suos robustiores fore credide-
rint, ad graviores quosq; labores perferen-
dos. Quinimò probri loco ejus ponebatu
inscitia. Sic enim in liberos deploratos habe-
bat proverbiũ: *Neq; natare, neq; literas didicit*
Iul. Cæsar. Et quidem si Julius Cæsar natandi fuisse
imperitus; neque vitam, neque Commenta-
rios suos salvos unquam conservasset: dum
in mare præcipitem se dare coactus, & nan-
do ultra ducentos passus conficere; ut in na-
vim propinquam se reciperet, & à nimis sub-
itaneo ac improviso hostium incursu se in A-
Q. Sertorius. lexandria defenderet. Taceo Q. Sertorium
M. Scævola. & M. Scævolam: quorum uterq; sola benè
natandi arte, & quidem armis induti, ho-
stium impressionem evaserunt. Apud Agri-
Agrigentini. gentinos certè, qui suo tempore omnes alios
deliciarum cultu & sumtuum profusione ita
superabant, ut non dubitaverit Plato de illis
scribere: *Perinde Agrigentinos ædificare, ac si vi-*
cturi

i perpetuò forent; itemq́, convivari, ac si semper ituri: iidem, inquam, Agrigentini in ho- rem *Gelonis* ædificari curabant magnis im- ısis & sumtibus *Natatoriam*: cujus ambi- septem stadia continebat: profunditas ò erat viginti cubitorum. In quam deri- æ multę aquę fluviatiles, & rivuli fontani, aquam vividiorem reddendam, decurre- nt. Cygnorum prætereà copia, & varia scium genera adspectu pulchriorem & a- œniorem reddebant locum: ita ut *Natato- a* illa inter miracula mundi eo tempore re- ta fuerit. Sed, ut nihil in hoc Universo est rpetuum, tandem & illa quoq; diu negle- a computruit & collapsa est. ut ex Atheneo *b.12. cap.2.* & Diodoro *lib.11. cap.1.* Joh. Quer- etanus retulit in suo Diætetico Polyhisto- co, *Section. 2. cap.11.*

DE TYPOGRAPHIA.

TIT. XII.

Typographię inventio.

NOtatu quoque digna est Typogra- phiæ inventio: quæ in Germania reperta fuit anno 1440. Et inva- luit opinio, quendam per Mare Germani- cum & Balthicum navigantem, in Regio-

nem Chincnsium, qui olim Seres diceba-
tur, fuisse delatum: eundemq́, cui Lusit
ni cum celocibus suis se adjunxerant, an
madvertisse, imprimendi artem ibi exe
ceri. Visis itaq́ & probè consideratis typ
ac formis illis, in Germaniam reversun
similem Chalcographiam concinnasse. qu
maximo nobis hodiè & adjumento est &
lucro: quandoquidem olim omnia necess
esset calamo describerentur. quem in usum
multæ constitutæ erant tabernæ, in quibu
nihil agebatur aliud, quàm ut scriberetur
Id quod multi laboris erat & sumtuum,
præsertim, qui libros sibi comparabat. Eg
paginas aliquot vidi Chinæ impressas: et
memoriæ proditum non est, unquam ib
Typographiam exstitisse.

ejus utilitas.

NOTAE sive COMMEN-TARII.

Typographiæ cõmendatio.

Quod de Papyro & Charta scripsit Plinius ejus usu maximè humanitatem vitæ constare & memoriam, *lib. 13. cap. 11.* id non minùs verè de Typographia quoque usurpave-

ris,

quam miram typis excudendorum libro-
m artem, nulli nec utilitate, nec dignitate,
: subtilitate secundam Cardanus dixit, *lib.*
de artibus artificiosisq; reb. & quam unam cũ
nibus omnium Veterum inventis certa-
facilè posse, Joh. Bodinus censuit *in Metho*
histor. cap. 7. quinimò si Stephano Forca-
o credimus, non dubium est, superatam
rum naturæ ferè munificentiam, excogi-
a librorum excudendorum ratione: cujus
ventum, si verum fatemur, nullo vitæ mi-
ulo postponendũ, ne novem quidem Mu-
æquabunt, licet cuilibet suæ artis discipli-
vé institutionẽ Veteres assignaverint. *For-*
. lib. 4. de Imp. & Philos. Gallor. Ipsemet quo-
e Philippus Melanchthon hoc artificiũ ait
e donũ divinitus generi humano cõmu-
atum, hoc senescẽtis mundi, vel potiùs æ-
e jam effœti ac fatiscentis sæculo, ut rena-
tis in Ecclesia sincerioris doctrinę, & alia-
necessariarum artiũ studia, prolatis in lucẽ
enebris omnis generis codicibus vetustis,
struerentur copiosa supellectile optimo-
m Scriptorum, quorum fuit auctoritas
ξιόπιστος, & sublevaretur imbecillitas & i-
navia hominũ fatali languore torpescentiũ.
b. 5. Chronicor. sub Friderico III. circa fin. Effe-
um etiam hac industria est, ut, qui semel in

lucem prodierunt libri, nō possint deince
oblivione posteritatis prorsus exstingui. U
non desint, qui artem hanc omnium artiu
conservatricem dicāt, Sibyllino carmine ja
olim prædictam, in quo vates illa Antichri
stum lino periturum cecinit: dignam mehe
culè, cui non minùs, imò verò magis etia
parcatur, quàm Protogenis tabulæ: quam n
cremaret Demetrius Rex; *Expugnator* cogno
minatus, ab ea muri parte locatam, qua exce
lens pictura nimis patebat obsidionis vio
lentiæ, Rhodum incendere noluit. *Plini*
lib. 7. cap. 38. Omninò si præclarum est & lau
dabile, egregia aliorum inventa ingeniis, la
bore, sudore, & vigiliis parta ad posteros trā
mittere, ne tempus edax, omnibusq; exosa se
nectus, & oblivio semper invida Memori
noverca scientiæq; fraudatrix, ea nobis ex a
nimo eripiat: non vulgarem profectò lauc
merebitur ars Typographica, per quam re
laudabiliter gestæ, artesq; plurimæ, præclar
item animi nostri cogitationes literis cons
gnatæ, & cum his memoria conservatur ec
rum, qui retroactis floruerunt seculis: qu
tamen absq; artis hujus adminiculo jam di
fuisset deperdita. & multi haud ita gra
ves cùm in literis, tùm in armis exantlatu
essent labores, nisi sperarent, eos Chalcogra
phi

iæ beneficio immortalitati consecratos, i-
â etiã vitâ longè fore diuturniores. Quòd
clarissim. inventorum solertia divinitatem
im quibusdam Mortalibus, communi gen-
im consensione conciliavit: quia persuasę,
icem vitæ animum cœlitus defluxisse, & ab
aliquid eximium ad communem homi-
im societatem inductum contemplatæ,
estantis alicujus in inveniendo industriam
curam stupentes venerabantur, ipsumque
itorem vel Deum, vel Dei (cujus id præci-
ium est, juvare mortales) internuncium
tebantur ac prædicabant: cujus multa ex-
int exempla apud Joh. Langium *lib. 2. Epist.*
quo honoris titulo dignos cẽsebis, Lector,
ermanos nostros? quorum sagacitate &
lertia inventum est anno 40. supra mille
quadringentos, artificium hoc Typogra-
iicum imprimendi libros characteribus ex
etallo nigri cinereiq; plumbi, æris & stibii
onflatis; Moguntiâ primos excudente, ope-
Joh. Gutembergii, ut quidẽ Polydorus Ver-
ilius *lib. 2. de Rer. inventor. cap. 7.* Palmerius
Chronicis, Melchior Guilandinus *in tract. de
Papyro, mẽbro 26.* & Chassenæus in Catalogo
lorię Mundi, *parte 11. consider. 39.* eũ nominãt;
cet à Petro Ramo *lib. 2. Scholar. Mathemat.*
oh. Fust appelletur. Cui adstipulatur exem-

Typographiæ inventio.

plar Officiorũ Ciceronis in membrana Mo
guntiæ primò, ut putatur, impressorum. Id i
Bibliotheca Augustana adservatum hanc i
fine continet inscriptionem: *Præsens M. Tul
lii clarissimum opus Joh. Fust, Moguntinus civi
non atramento, plumali canna, neq; ærea; sed ar
quadam perpulchra, manu Petri de Gernshei
pueri mei feliciter effeci. Finitum anno 1466. die 4
Mensis Feb.* Quòd si primũ hoc impressori
artis opus fuit: necessum est, ante id tempori
artem hanc potiùs tentatam, quàm in effect
deductam fuisse: sive idem cum Fustio Gu
tembergius, sive diversus ab eo fuerit. Cert
in Purbachii tabulis Ars ea saltẽ tentata ap
pellatur. Utut sit: Germanis inventione
hanc unanimi omniũ consensu semper attr
butã esse constat. paucos quosdam excipi
qui sola stimulati invidia, ut Genti nostr
laudem hanc irent ereptum, nihil fecerun
reliqui; non dissimiles Gryphis Indicis, qu
ut Ctesias scribit, aurum jugiter effodiunt, i
lo nunquam usuri, & tamen Bactros, alios
homines Indis finitimos studiosè ab auro a
cent, ut est apud Ælianum *lib. 4. de histor. an
mal. cap. 27.* Sic cùm isti laudem hanc vindica
re sibi non audeant, nobis invidendo detra
hunt; instar meretriculæ illius, quæ nec sib
nec collitiganti mulieri salvũ volebat esse f
liun

Gryphi Indici.

um.3.*Regum.3.* Sed quid dicant videamus. it ergo Joh. Petrus Maffeius *histor. Indicar. l.6.fol.256.* Chinenses literas imaginesq; subjectis prælo typis excudere, (quibus cōmenis Europa recentibus adeò gloriatur) vetustissimo in usu apud Chinas esse compertum t. *Garzias ab Horto* artem typographicam t tam vetustam, & semper apud Chinenses usurpatam esse, ut omnem hominum memoriam superet. *lib. 2. Aromat. apud Indos nascent.cap.38.* Johannes Consalvus Mendoza, rtem istam unà cum ipso regno Chinæ habuisse principium, & inventam à quodam, uem incolæ instar Numinis venerentur. dem tamen *Mendoza* mendacii hujus ui parum memor, paucis interjectis lineis, uingentis plus-minùs annis Impressoriam rtem Chinensibus scribit in usu fuisse, antequam à Germanis usurpari cœperit. Quod ita est, Regnum utique Chinensium, quos *Seres* nominavit antiquitas, ultra sexcentos nnos non ita multum duraverit, contra omnium historicorum fidem, quibus Seres nter populos satis vetustos recensentur: refragante etiam Pancirollo nostro, qui regnāte Justiniano, Serici vermiculi ova Constantinopolim allata fuisse scribit, *Tit. 24.* At constat, Justinianum anno post Chri-

Chinenses Typographiā excoluerunt.

ſtum natum quingenteſimo ſexageſim
quinto in humanis eſſe deſiiſſe. Longè erg
antiquius ſexcentis annis Chinenſium re
gnum ſit oportet. Sed ſuccenturiatus his ad
ſtipulatur Jovius, dum *lib. 14. Hiſtoriar.* Quo
maximè (ait) mirandum videtur, in Indi
ſunt Typographiæ artifices, qui libros (i
quibus hiſtoriæ & ſacrorum ceremoniæ cō
tinentur) more noſtro imprimant, quorun
longiſſima folia introrſus quadrata ſerie re
plicantur. Cujus generis volumen à Reg
Luſitaniæ cum Elephāto dono miſſum, Le
Pontifex humaniter nobis oſtendit. Id ge
nus pagellas clariùs etiam deſcribit *Maffeju*
his verbis: Ad ſcribendum arctas & oblon
gas adhibent è levi admodum ac tenui papy
ro pagellas: neq; verſus ab læva ad dextran
ut Græci; neque ab dextra ad lævam, ut He
bræi; ſed ad imum ab ſummo perducunt. cu
jus generis impreſſum volumen, atque inc
transmiſſum Romæ in Vaticano, itemque i
Laurentiana Philippi Regis bibliotheca v
dere me memini. Hæc ille. Quibus tame
quid aliud efficiunt, quàm etiam alibi, ext
Europam, Typographiā fuiſſe in uſu? Nu
ergò Germanos hanc in Europa inveniſ
negabunt? quod certè inde non cōſequitu
neq; etiam hoc illis largior, qui ſciam nih
incon

commodi esse, rem unam eandemque, & Novam & Veterem censeri, relatione ad diversos populos. Sic namq; lues Venerea in Europa, Asia, Africa, vix centenaria esse cognoscitur, quæ Americam jam à mille amplius annis exercet. Idem potuisse Typographiæ accidere, quid vetat? *Vetus* ergò hæc est, respectu ad Chinenses habito: at *Nova* dicatur, quatenus à Gutembergio Moguntię est excogitata. Sed dices, Eam à Chinensibus in Germaniam derivatam. Dicit herclè verè *Mendoza*, dicit & *Jovius*, per Scythas & Moschos, ad incomparabile literarum præsidiũ, ad nos pervenisse. At quibus argumentis? Mendoza ait, Chinenses hoc affirmare: Jovius, se facilè id credere. Quid si Chinenses hoc affirmare non credam? nam ut ipsemet hos percontcr, loci vetat distantia: neq; consilium est, ut faciam. quid si nec quod tu credis, Jovi, credam? nec etiam tibi ipsi? cùm sciam quàm dubia & suspecta tua fides sit. Audiamus Johannem Bodinum, gravissimum auctorem. Cùm rogaretur Jovius (inquit Bodinus *in Methodo histor. cap. 4.*) cur simularet falsa, vera dissimularet? amicorum gratiâ id à se factum respondit. Ac tametsi superstites intelligeret suis scriptis fidem derogaturos: ea tamẽ intelligebat infinitæ posteritati cre-

Typographia & Vetus & Nova.

An à Chinensibus ad Germanos propagata.

Iovii fides nõ historica.

dibilia fore , quæ sibi suisque popularibus laudem essent allatura. Illud certè ad sempiternam memoriam testatum reliquit *Gorræus* Parisiensis, qui, quas finxit *Amadisi* fabulas, non minùs veras ac probabiles, quàm Jovii scripta fore confidit. Ferendum quidem esset, si pro salute Reipub. mentiretur id quod Magistratibus Xenophon & Plato permiserunt: sed assentationis caussa mentiri, cùm omnibus turpe, tùm verò historici turpissimum, &c. De his igitur quid statuendum sit, ęquus æstimabit Lector. Illud mirere magis, ipsum etiam Hadrianum Junium Germanis Typographiæ inventionem non tantùm voluisse ereptum ire; sed & Moguntiacum insuper Faustum illum, qui primus ejus auctor passim audit, plagii manifestò insimulasse, & recidivam hanc divinæ istius artis laudem Batavis suis, & ex his civi cuidam Harlemensi, summâ confidentiâ adserere non dubitâsse, *in Batavia historia, cap. 17.* Cujus verba quid vetat hîc adscribere? Habitavit (inquit) ante annos centum duodetriginta (scripsit autem hanc historiam Junius anno 1575.) Harlemi, ædibus satis splendidis foro imminentibus è regione Palatii Regalis, LAURENTIUS Johannes, cognomento *Æditu[us]*

Hadr. Iunius

Laurentius Æditu[us].

Cu-

ſtósve, (quod tunc opimum & honorifi-
m munus familia eo nomine clara hære-
tario jure poſſidebat.) Is fortè in ſuburba-
o nemore ſpatiatus, cœpit faginos cortices
incipiò in literarum typos conformare:
uibus inverſa ratione ſigillatim chartæ im-
eſſis, verſiculum unum atque alterum ani-
i gratiâ ducebat, nepotibus Generi ſui li-
eris exemplum futurum. Quod ubi feliciter
ucceſſerat, cœpit animo altiora agitare: pri-
numq; omnium atramenti ſcriptorii genus
lutinoſius tenaciusq;, quòd vulgare lituras
ahere experiretur, cum Genero ſuo *Thoma*
etro, qui quaternos liberos reliquit, omnes
ermè Conſulari dignitate functos (quod eò
e dicere ait, ut artē in familia honeſta & in-
enua, haud ſervili, natam intelligāt omnes)
xcogitavit, inde etiam pinaces totas figura-
as additis characteribus expreſſit. quo in ge-
ere vidiſſe ſe, ait, ab ipſo excuſa Adverſaria,
operarum rudimentum, paginis ſolùm ad-
verſis, haud opiſthographis. Is liber erat ver-
aculo ſermone ab auctore conſcriptus ano-
nymo, titulum præferens *Speculum noſtræ ſalu-*
tis. In quibus id obſervatum erat inter prima
artis incunabula, uti paginæ averſæ glutine
commiſſæ cohæreſcerent, ne illę ipſæ vacuæ
deformitatem adferrent. Poſteà faginas for-

mas plumbeis mutavit: has deinceps ſtănc
fecit, quò ſolidior minusq; flexilis eſſet ma
teria, durabiliorq;. Faventibus, ut fit, inven
to novo ſtudiis hominum, quũ nova merx
nunquam anteà viſa, emtores undique exci
ret cum uberrimo quæſtu; crevit ſimul arti
amor, crevit miniſterium: additi familiæ o
perarum miniſtri, prima mali labes: quos in
ter *Johannes* quidam, ſive is (ut fert ſuſpicio,
Faustus fuerit ominoſo cognomine, her
ſuo infidus & infauſtus, ſive alius eo nomine
Is ad operas excuſorias ſacramento dictus
poſtquam artem jungendorum characterũ
fuſilium typorum peritiam, quæque alia ean
ad rem ſpectant, percalluiſſe ſibi viſus eſt, ca
ptato opportuno tempore, quo non potui
magis idoneum inveniri, ipſa nocte, qua
CHRISTI natalitiis ſolennis eſt, qua cunct
promiſcuè luſtralibus ſacris operari ſolent
choragium omne typorum involat, inſtru
mentorum herilium ei artificio comparato-
rum ſupellectilem convaſat, deinde cum
fure domo ſe proripit, Amſterlodamum
principiò adit; inde Coloniam Agrippinam,
donec Magontiacum perventum eſt, ceu ad
aſyli aram. Ubi quaſi extra telorum jactum
poſitus tutò degeret, ſuorumque furtorum
apertâ officinâ fructum uberem meteret.

Joh. Faustus.

Nimi-

nirum ex ea, intra vertentis anni ſpa-
m, ad annum à nato Chriſto 1442. iis i-
typis, quibus Harlemi Laurentius fue-
uſus, prodîſſe in lucem certum eſt Ale-
ıdri Galli doctrinale, quæ Grammatica
eberrimo tunc in uſu erat; cum Petri Hi-
ni tractatibus, prima fœtura. Iſta ſunt fer-
, quæ à ſenibus annoſis, fide dignis, & qui
dita de manu in manum quaſi ardentem
dam in decurſu acceperant, olim ſe intel-
iſſe affirmat. Quicquid ſit; Germania
rtè nunquam ſibi hanc laudem patietur
torqueri; à grata poſteritate meritiſſimò
s Beroaldi celebranda verſibus:

O Germania, muneris repertrix,
Quo nil utilius dedit vetuſtas,
Libros ſcribere quæ doces premendo!

æterùm Typographiam adeò diligenter
eſcripſit Chriſtophorus Milæus, ut artem
olam quaſi oculis videatur ſubjicere, *libr. 2.*
Hiſtor. Univerſitat. Rerum. quibus adde, quod
le Atramento typico fictitio ſcripſit Forca-
ulus *lib. 4. de Imper. & Philoſoph. Gallor.* Id e-
nim antiquos pictores indicaſſe ait, è reſina
exuſta, propter quod etiam officinas ædifi-
carunt fumum non emittentes, ut fuligo ex-

Atramentũ typographicum.

petita retineatur, referente Plinio *libr.35.ca*
6. Resinam autem de pinu & picea arbo
stillatam peti suevisse, & ex ea quoq; confi
scribentium atramentum, Dioscorides do
cuit *lib.1.cap.77.* Quare fit, ait Forcatulus,
vulnera facta pinui, & ejus hilares lachryma
salubriores & preciosiores mortalium gen
ri existimem, quàm Myrrhæ Arabicæ succ
ad oculorum præcipuè caliginem discutien
dam mulgeri solitum. Nam & ignoranti
tenebras plusquàm Cimmerias, & longè te
triores nigra Resinæ fuligo propulsavit, &
candorem lucemque admirabilem reposui
Utinam verò, inquit Melanchthon, tant
Dei munere grati uteremur, non ad obscu
randam, sed illustrandam Dei gloriam; non
ad disjungendas, sed copulandas Ecclesias
Quo voto veluti colophonem capiti hui
impono.

DE CHARTA.

Tit. XIII.

CHartæ etiam inventum satis est
utile. Anteà enim majori cum
sumtu scribebatur. Atque ut de
hoc

paulò agam pluribus, dico, in palma- n foliis primò scriptitatum fuisse, ut nius refert lib.13. cap. *11. & Virgilius . 3. innuit; ita de Sibylla canens:*

Scriptum in foliis.

Insanā vatem adspicies, quæ rupe sub ima
Fata canit, foliisque notas, & carmina mandat.
Quæcunque in foliis descripsit nomina virgo,
Digerit in numerum, atque antro seclusa relinquit.
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.

ndeq; est, quòd etiamnum folium Char- *x scriptum dicamus, etiamsi in palmæ fo- o non scribatur. Posteà scribi cæptum in enuioribus arborum philyris, quæ inter psam corticem & arboris lignum sunt, & i Latinis* Libri *dicuntur. Hinc usus ob- inuit, ut in quacunque materia scriptum sit, Libri tamen nomen retineatur. Sed cùm materia hæc fragilis esset, publica monumenta in plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cæpta: tandem & in ceris scribendi modus inventus.*

In arborum philyris.

in plumbo. in linteis. in ceris.

Sumebantur tabellæ subtiles, in quas ce
protendebatur: posteà cum stylo ferreo
teræ in ceram insigebantur. Sic evenit,
modus scribendi, Stylus *nominaretur.T*
bulæ istæ apud Latinos varia sortitæ fu
runt nomina. Nam & Pugillares *dic*
bantur, à pungendo; & tabulæ, *&* cod
cilli cerati: *sicuti eas JConsultus appell*
in l. librorum. 52. in princip. ff. de lega
3. *Codicem autem nominabant lignum*
Idq́; etiam ante bellum Trojanum fuit ob
servatum. Nam ut Homerus lib. 6. *Iliac*
scriptum reliquit, Prætus Bellerophon
codicillos dedit, aliò deferendos. Non ig
tur video, qua fronte Josephus edito con
tra Appionem grammaticum libro, ausu
fuerit scribere, Homeri ætate nondum et
jam repertas fuisse literas. Fundata poste
ab Alexandro Magno nobili illa civitat
Alexandriâ, papyrus, *quæ veluti juncu*
quidam est, in palustribus Ægypti, & qui-
escentibus Nili undis, fuit inventa. Jun-
cum enim illum, filis quibusdam acu ex-
tractis, in subtiles philyras dividebant;
quas Chartam *ab urbe Tyri, cui Charta*
nomen,

Pugillares. Papyrus. Charta.

en, & quam prope juncus ille repertus
nuncupârunt. Ideoq́; cùm apud Lati-
scriptores Chartæ nomen legitur, de
ro intelligitur. Id quod Ulpianus cla-
emonstrat in d. l. librorum. 52. §. char-
dum ait: Chartis legatis papyrum ad
rtas paratam nō contineri. Sed & cùm
lemæus Philadelphus insignem biblio-
cam, in qua ingens librorum numerus
millia fermè voluminum septingenta
beretur, instituerer, ut ait Paulus Orosi-
lib. 6. cap. 15. Eumenes verò æmulatione
ctus, aliam, qua eum superare conaba-
r, instauraret: evenit, ut Ptolemæus id
sciscens prohiberet, ne papyrum ex ter-
torio suo exportaretur, atque ut hoc mo-
facultas Eumeni præcisa esset, Charta
de confecta, libros conscribendi. Verùm
umenes id intelligens, Pergami alium
onficiendæ chartæ modum invenit. Ex-
oriatis enim animalibus, è mēbranis pelli
roximis, chartam scriptioni aptam fecit,
quæ Membrana, à tectu membrorum ani-
malium, vel quòd corium aut pellem Lati-
ni Membranam dicunt, fuit nuncupata:

Eumenis & Ptolemæi æmulatio.

Membrana.

Pergamena.

uti & Pergamena, *ab urbe Pergamo*
qua primũ fuit reperta, teste Plinio lib
c.11. *Josephus tamen* lib. 12. Antiquit
daicar. *author est, Eleazarũ principem*
cerdotũ Biblia in subtilißimis membra
conscripta, cum LXXII. Interpretibus
Philadelphum Ptolemæum modò nomi
tum misisse. Quod si ita est: dicamus op
tet, Membranam etiam ante Eumenem
pertam fuisse illam quidem; sed Eumen
magnam illius copiam præparari cura
& per Asiam ac Græciam divulgasse;
eoq; Auctorem ejus fuisse laudatum. C
in Italiam venissent Longobardi, è tab
lis rasis subtilißimas fecerũt Schedas: qu
egomet sæpius vidi & legi, quanquam Lo
gobardicis literis consignatas. Deniq; e
cogitatum fuit, ex linteolis contritis &
quâ maceratis Chartam conficere, in q
magna cujusvis cum commoditate scrib
retur. Et huic quidem pristinum papy
nomen remansit: licet papyrus propr
Charta dicatur. Atq; ita breviter & h
storicè materia scripturæ concinnandæ
pta & idonea, est descripta.

Papyrus ex linteolis.

NO

NOTÆ ſive COMMENTARII.

Teſtis eſt rerum magiſtra experientia,ve-
imum eſſe,quod Pancirollus prodidit,in-
alia vel hoc quoque nomine Chartæ in-
ıtum eſſe cumprimis utile, quòd majori
m cum ſumtu ſcribebatur, quàm hodie.
ım ſcriptoris unius libri pluris olim veni-
ſolebant, quàm hodie tota propè Biblio-
eca: quandoquidem à quatuor hominibus
ntum librorũ æreis typis excudatur, quã-
m vix decem alii,quãtumvis expediti ſcri-
ores,integro anno exarare calamo potue-
nt. Sic evenit,ut imminuto laborioſæ &
uturnæ ſcripturæ precio, etiam privatus
ui!ibet non minùs abundanter ſeſe jam vili
ecunia libris poſſit inſtruere, quàm tum
axiımis ſumtibus Reſpublicæ & Principes
iri potuiſſent comparare. Quod autem ait
ancirollus, *In palmarum foliis primò ſcripti-
ıtum fuiſſe* : illectus ad id fuit vulgatâ Plinii
ectione *libr.13.cap.11.* ubi tamen pro *palma-
um* foliis legendum eſſe *Malvarum foliis*, ex
Guilandino docuimus *lib.1.tit.de Habitu Im-
perator.fol.397.398.* Cæteroquin in foliis ſtir-
pium ſcripſiſſe antiquos,teſtatur etiam Vir-
gilius:

Librorũ hodie comparãdorum commoditas.

Nõ in palmarum,ſed malvarum foliis ſcriptum.

1.in foliis ſcriptum.

—foliis ne tantùm carmina manda,
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.

Et Juvenalis *Satyra 8.*

Credite, me vobis folium recitare Sibyllæ.

Indorum ſcribendi ratio.

Et hunc quidem ſcribendi morem ab ip etiamnum Indis ſervari affirmat Hierony Oſorius *libr. 2. de rebus Emmanuelis Luſitan regis.* In ſcribendo, inquit, neque cha ta utuntur, neque papyro; ſed ſtylo, in f liis arborum ſylveſtrium, quas propter no nullam ſimilitudinem Palmas appellant (pſas verò palmas in India non pullular oſtendi *ad Tit. 1. hujus libri, fol. 120.*) literas e arant. Multorum verò ſeculorum mem riam, libris ad hunc modum factis diutiſ mè conſervant. Multa ejusmodi folia i præcidunt, ut omnia longitudine paria ſin in quibus annales & res hiſtoriâ dignas lit ris mandant. Foliorum verò extremitat perforant: iis autem compingendis duo l gna complanata, & ad eum modum perfo rata conjungunt. Tum foliis ordine com poſitis, & lignis intrinſecus adjectis, utrin que per foramina funiculos immittunt, omnia complicant, & arctè devinciunt: quod, poſt ita compactum volumen, funi culo

lorum utrinque superfluit, circa illud in-
olvunt, & illud nodis adstringunt. Quo-
es autem legere volunt, nodos laxant, &
lia rursus explicant,&c. Ex ista verò in fo-
s scribendi ratione usus obtinuit,ut Char-
: sive pagellæ librorum, *folia* nominentur,
l hunc usque diem. Posteà scribi cœptum,
t ex Plinio *lib.13. cap. 11.* auctor noster, in
nuioribus arborum philyris sive libris,
ui pars corticis sunt, ligno adhærens; ut
atani, fraxini, aceris, populi albæ, item fa-
& ulmi,&c.ut Alexand. ab Alexandro in-
rpretatur *lib.2.Genial. dier.cap.30.* & obten-
um est consuetudine, ut quacunque mate-
a scriptum esset, Libri tamen nomen reti-
eretur. Sic enim Dictys Cretensis libros
: philyra fuisse, Q. Septimius prodidit, *in*
istola historiæ illi præposita. Sic & Ulpianus,
ibrorum appellatione contineri ait volu-
ina, sive in charta, sive in membrana sint,
ve in quavis alia materia. Sed & si in phi-
ra, aut in tilia, aut in quo alio corio, idem
rit dicendum. *l.librorum.52.in princip.ff.de le-*
at.3. Quo loco animadvertendum primò
st, duo esse, Philyram & Tiliam: tametsi ar-
or, quam Latini Tiliam dicunt, à Græcis
hilyra appelletur. Philyra igitur & Tilia
on solùm arborem ita dictam denotat,

2. in philyris.

Philyræ & Tiliæ differentia.

verùm etiam ejusdem arboris bractеas, hc
eſt, tenuiores membranas inter lignum &
extimum corticem latitantes. *Philyra* qui
dem tenuiſſimi corticis nomen eſt: *Tilia* ve
rò aliquantò craſſioris, minusq; quàm phi
lyra tenuis. Docet hoc Plinius de Tilia ar
bore ita ſcribens *libr. 16. cap. 14.* Inter corti
cem & lignum tenues tunicæ multiplic
membranâ; è quibus vincula, Tiliæ vocan
tur, tenuiſſimæ earum philyræ, coronarum
lemniſcis celebres, antiquorumque hono
re. qua de re dictum à nobis eſt ſuprà *ad Ti*
2. fol. 253. Advertendum & illud eſt, per *libr*
in corio Ulpianum non intelligere de tergor
animalium factos, qui iidem ſunt cum mem
braneis, ut mox dicetur: ſed qui è cortic
arborum à tilia differentium fiebant. E
enim *Corium* non unam animalium tantùm
pellem ſignificat; ſed quodcunque integu
mentum, ſive id plantarum fuerit, ſive etiam
rerum inanimatarum, ut ex Plinio *lib. 15. ca*
18. & lib. 13. cap. 12. & Catone de re Ruſtica *ca*
18. docet Guilandinus: nulla Ulpianum re
prehenſione dignum aſſerens, quòd libro
membraneos à libris in corio ſeparaverit, a
que inter tiliam & philyram differentiam
conſtituerit. quemadmodum è diverſo jur
eum accuſatum putavit à Laurentio Vall
ace

Libri in corio qui Ulpiano.

Laur. Valla.

cerrimo Jureconſultorum exagitatore *lib.6. Elegant.cap.43.* in vocabulorum Libri & Voluminis acceptione. *dict.l.librorum.52.§.ſicut.* quantoperè etiam hunc Alciatus conetur defendere *lib.4.de verbor.ſignif.num.24.*

Porrò partitur Plinius libros in privatos & publicos. hos quidem plumbeis laminis in ſe convolutis confici ſolitos innuens; illos verò linteis, aut ceris. *lib.13.cap.11.* De libris plumbeis exſtat apud Hiobum *cap.19.* Quis mihi tribuat, ut ſcribantur ſermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro, & ſtylo ferreo in plumbi lamina, vel certè ſculpantur in petra? De linteis Livius diſertè *Decad.1.lib.4.* In tam diſcrepanti aitʼ editione, & Tubero & Macer libros linteos auctores profitentur. Ex mox: Licinio libros haud ubiè ſequi linteos placet. Et paulò ſuperius: Nihil enim conſtat, niſi in libros linteos utroq; anno relatum inter Magiſtratus præfecti nomen. Vopiſcus in Aureliano: Et ſi his contentus non fueris, lectites Græcos, libros etiam linteos requiras, quos Ulpia tibi bibliotheca, cùm volueris, miniſtrabit. Erant verò libri antiquorum lintei, ut Guilandinus explicat: non quales noſtri, qui & ipſi ſine hæſitatione lintei dicēdi ſunt: ſed in telam lineam deſcripti, non aliter quàm ho-

3. in plumbo.

4. in linteis.

diè à pictoribus variæ rerum imagines in linteis seu telis depingi solent. quas & ipsas Linteas vocare, nihil vetat. Quibus non inepte fortassis adjunxeris Parthorum vestes, quibus literas illi intexere malebant, quàm chartas ex scapo papyri conserere atq; conficere. quod in tanta apud illos papyri copia meritò miratur Plinius *d. c. 11.* Ceros verò quod attinet libros, iis intelliguntur Schedæ, quæ erant asseres, sive tabellæ sectiles, nō absimiles scandulis, quibus tecta, tegularum vice, in quibusdam locis teguntur. Eas Isidorus *Scindulas* dicit, quòd scindantur, id est, dividantur. *lib. 19. Etymolog. cap. 19.* quæ ut ad scribendum usui essent futuræ, non tantùm dolabra & ascia parabantur; sed & accuratius expoliebantur, & inductâ cerâ soliciti us illinebantur obducebanturque, suam præsertim ob duritiem minùs idoneæ, cùm ad literas recipiendas, tùm easdem abolendas. Mos enim erat ferro, non calamo in ceri scribere. quod Græcos & Thuscos primùm factitasse testatur Isidorus *d. lib. 19. cap. 9.* Postea Romani jusserunt, ne graphium ferreum quis haberet. Unde & apud Scribas dicebatur, Ceram ferro ne cædito: institutumque ceram ossibus scribere, sicuti indicat Atta in satyra, his verbis:

Literæ vestibus intextæ.

5. in Cera.

Stylus ferreus.

imò osseus.

Ver

Vertamus vomerem in ceram, mucroneq; aremus
Osseo.——

Quanquam *Stylum vertere* Ciceroni & Horatio est, inducere, & quod styli parte aculeata scriptum erat, citò mox adversa illius parte, quæ latior fieri solebat, delere atq; expungere. Schedæ porrò illæ, quoniam ex codice arborum constarent, *Codicilli* dicebantur; & à plana illa forma *Tabulæ* sive tabellæ: *Ceræ* verò, quia cerâ obducerētur; & quòd pungēdo scriberentur, *Pugillares*. De Codicillis, apud Iureconsultos passim, singulariter verò ceratis, apud Ulpian. *in d. l. librorum. 52. in pr.* de Ceris & Pugillaribus Plinius *lib. 1. Epist.* Erat in proximo, inquit, non venabulum, aut lancea, sed stylus & *pugillares*: meditabar aliqua enotabamque, ut si manus vacuas, plenas tamen *ceras* reportarem. Plautus Curculione:

Codicilli: Tabulæ: Ceræ: Pugillares.

Dum scribo, explevi totas ceras quatuor.

Tabellarum autem idem quoque Plautus meminit in Pseudolo, ubi amatorem inducit tabellas cereas ab amica scriptas perlegentem, quibus illa argentū deposcebat. quæ

quidem tabellæ, pro more puellis etiamnum usitato, ita lepidis conscriptæ erant literis, ut dubitabundus quæreret Pseudolus:

> *An obsecro habent gallinæ manus? nam has quidem Gallina scripsit.*

Tabellæ plerumque è buxo.

Etsi autem tabulæ sive pugillares illi ex varia ligni fiebant materia: buxeas tamen frequentissimo in usu fuisse video. de his enim signatè loquitur Propertius:

> *Ergò tam doctæ nobis periêre tabellæ,*
> *Scripta quibus pariter tot periêre bona!*
> *Non illas fixum charas effecerat aurum,*
> *Vulgari buxo sordida cera fuit.*

Sic & ex buxo literæ quandoque fiebant, ad prima elementa pueris tradenda. Unde Hieronymus *ad Lætam*, de institutione Filii: Fiant, inquit, literæ vel buxeæ, vel eburneæ, & suis nominibus appellentur. Ludat in iis puer, ut & lusus ipse eruditio sit. Hujusmodi pugillaribus, & stylis (ferreis tamen) discipulorum suorum confectus, atq; minutissimis ictibus excarnificatus in foro Corneliano interiit Cassianus Martyr, si Prudentio credimus, ita de ipso περὶ ϛεφάνων canenti:

Cassianus stylis & pugillaribus interfectus.

Innu-

Innumeri circùm pueri, miserabile visu,
Confossa parvis membra figebant stylis.
Unde pugillares soliti percurrere ceras,
Scholare murmur annotantes scripserant.
Conjiciunt alii fragiles inq; ora tabellas
Frangunt, relisa fronte lignum dissilit.
Buxa crepant cerata, genis impacta cruentis,
Rubetq; ab ictu curva tundens pagina.
Inde alii stimulos, & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera sulcis scribitur.
Et qua secti apices abolentur, & æquoris hirti
Rursus nitescens innovatur area.

Porrò librorum materiam fuisse comperi, non tantùm folia plantarum, corticem arborum, plumbum, lintea, ligna cerata, de quibus hactenus diximus: sed & ebur, lapides, æs, intestina animalium, Chartas, Membranas. Codicum sive librorum eboreorum Ulpianus meminit *d. l. librorum. 52. in pr.* quos Flavius Vopiscus appellat *elephantinos*, iis verbis: Ac ne quis me Græcorum alicui, vel Latinorum existimet temerè credidisse, habet bibliotheca Ulpia in armario sexto librum elephantinum, in quo hoc Senatusconsultũ perscriptum est, cui Tacitus ipse manu sua subscripsit, &c. Ut ridiculum sit illorum

6. in ebore.

Libri eborei: elephantini.

commentum, qui libros elephantinos dictos autumant ab operis amplitudine, quasi Elephantorum proceritas & vastitas nominis ansam illis dederit. Lapideos verò libros quod spectat, Enoch ille septimus ab Adam magno, natus ante inundationem terrarum anno tricesimo quarto supra millesimum, cùm vaticinatus esset de judicio futuro, tam aquarum diluvii, quàm conflagrationis, ut est apud Judam Apostolum *in Epistola Catholica*, & siderum præterea cognitionem ac scientiam meliorum rerum posteris communicasset; vaticinium hoc suum, & disciplinæ præcepta, ne qua scilicet ætas labésve hominum noticiæ & memoriæ ea subtraheret, duabus inscripsit columnis, alteri lapideæ, alteri latericiæ: ut si latericiam unam diluvio deleri contingeret, altera lapidea superesset, quarum hanc Josephus *lib. 1. Antiq. Judaic. cap. 2.* suo adhuc tempore in Syria exstitisse testatur. Herodotus quoq; *in Uranie* tradidit, Themistoclem etiam tempore Xerxis literas bene longas in lapidibus incidisse, quas postero die Iones ad Artemisium venientes, legerint. Et Jamblichus dogmata occultę doctrinę se sumsisse fatetur à colũnis Mercurii, easque columnas ait Assyriorum & Ægyptiorum disciplinis fuisse plenas, *in lib.*

7. in lapidibus.

Enochi columnæ.

de Mysteriis. Ab his enim & Chaldæis Jo-
phus monet, antiquarum rerum historiam
quirendam esse: quorum fuit institutum,
eorum sacerdotes & Philosophi circa scri-
ndam historiam versarentur. Mirari se igi-
r, inquit, eos, qui tantùm in historia Græ-
s tribuunt: cùm ipse docere paratus sit,
ræcos non modò adulto jam mundo, sed
iam propemodum senescente natos, eorũ-
ıe inventa omnia esse recentia. Quapro-
er flamen ille Ægyptius, Soloni dicebat,
ræcos semper esse pueros, nec quenquam
Græcia senem reperiri. Adhæc ait Jose-
hus, quòd si non vanis opinionibus accom-
ıodare assensum volumus, sed ab ipsis rebus
eritatem sumere, universa quidem apud
Græcos recentia invenimus; heri, ut dicitur,
cta, aut nudiustertius: Urbes, inquam, con-
itas, artium commentationes, & leges po-
ulis scriptas. Proinde qui vetustæ historiæ
eritatem nosse cupiat, hunc oportere dicit
b Ægyptiis, Tyriis & Chaldæis exquirere.
Ex quibus auctoribus Josephus mira diligẽ-
ia sacræ historię auctoritatem confirmavit,
n duobus illis libris, qui inscripti sunt, *de An-
iquitate Judæorum*, refutatorii contra Appio-
ıem illum Grammaticum, quem Tiberius
Cæsar cymbalum mundi vocabat: cùm, ut ait

Ab Ægyptiis antiquitas petenda.

Græci semper pueri.

Appion Grammaticus.

Plinius *in præfat. ad Vespasian.* publicæ fam
tympanum potiùs videri posset. Taceo infi
nita illa monumenta marmorea, argumen
tum lapideorum librorum satis evidens inte
rim præbentibus fastis illis, Romæ in Capi
tolio etiamnum conspicuis.

8. in ære. In æs verò scripsisse quandoque Veteres, dubium non est: asserente præsertim Plinio, usum æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatum esse, tabulis æreis, in quibus publicæ Constitutiones inciduntur. Sic Tullius *in Catilinaria* ait, Æra Legum in Capitolio fuisse tacta de cœlo. Constat enim Leges XII. Tabb. fuisse in æs incisas, atque in foro propositas; & ærearum tabularum tria millia, quibus publica monumenta incidebantur; quæ simul in Capitolio cõflagraverant, Vespasianum Augustum, ut restituerentur curasse, cùm exemplaria, ex quibus illa transcripta fuerant, undique investigasset. Sic apud Livium *Decad. 1. lib. 2.* legimus, fœdus ictum cum Latinis fuisse insculptum in ænea columna. Sed & *1. Machab. cap. 8. & 14.* tum Romani, tum Spartiatæ dicuntur rescripsisse Judæis tabulis æreis, quas Hierosolymam miserunt de stabilienda cum eis amicitia & societate. Nec dissimulandum est, quod

Plato

ito *in Minoë* scribit, Talum apud Cre-
nses, tempore Minoïs & Rhadamanti cir-
mtulisse per totam insulam tabulas æreas,
quibus leges erant insculptæ. Unde etiam
eus sit nominatus. De hoc Talo ridicula *Talus æreus.*
rrantur, quæ animi caussa hisce commen-
riis inserere placuit. Ajunt enim hunc
Vulcano ex ære fuisse fabrefactum, Minoi-
ie dono missum ad Cretensis insulæ tute-
m. Ter enim in singulos annos insulam
bibat, excubias agens. Unde Apollonius
Argonautic. in fin. ter Cretam pedibus æ-
cis lustrantem nominat. Scholiastes ibi an-
otat, toto corpore æreum fuisse, præter tu-
erculum quoddam in imo calcaneo, tenui
nembrana tectum: qua dirupta, mors ei fa-
aliter constituta fuerit. Zenodotus *in pro-
verbiis* Simonidem allegat, novæ fabulæ au-
torem, qui dicat, Talum æreum virum, pri-
isquam in Cretam perveniret, in Sardiniam
iccessisse, ubi non paucos mortales neci de-
derit. Eustathius *in 20. Odyss.* narrat, Eum,
quando necare aliquem voluerit, in ignem
desilire solitum fuisse: quandoquidem id si-
ne vitæ periculo præstare poterat, quòd ære-
us esset. mox autem, ubi ita incaluisset, ut cã-
deret, comprehẽsum morti adjudicatum pe-
ctori suo admovisse exussisseq;. Propi' vero

est, Æreum sive *aripidem* fuisse dictum Ta
quòd legum in æneis tabulis incisarum,
circumlatarum per universam Cretam fu
rit observantissimus. quemadmodum & *R*
gnachildam, Theodorici Gothorum Regis
xorem, Najadum unam & anserinis fuisse
dibus fabulata est vetustas: non quòd anser
natatiles pedes habuerit, sed quòd aquis
fluminibus mirum in modum oblectaretu
& pedibus prædita esset molliusculis, & ans
ris plumâ candidioribus. Adeò Veteres an
xiè in singulis Heroidum particulis pulchri
tudinem ac colorem notarunt. Hinc illu
Homeri *Iliad. 9.* Dea Thetis pedibus argen
teis: θέα θέτις ἀργυρόπεζα. Sic enim Achille
matrem suam vocat; Pindarus Venerem. At
que Nicen pulchros talos habentem Hesio
dus posuit *in Theogon.* Sic quo tempore Ale
mani cum Gallis, Conrado Imperatore du
ctante, res repetitum in Syriam & Hieroso
lymam iverunt, Manuele Comneno Con
stantinopolim tenente, Nicetas ait fuisse mu
lieres Germanicas, virorum instar equitan
tes, martio vultu atque habitu, Amazonica
prorsus audacia: quarum illustrissima, altera
prorsus Penthesilea, ob fimbrias & limbum
vestium auro intertextũ *Auripes* vocabatur.
Nicet. in gestis Manuelis, anno 1147, Unde etiam

Ragnachilda an anserinis fuerit pedibus.

Argentipes.

Auripes.

liquet,

iet, extrema vestimenti aurea vel argen-
pedibus olim quandoq; attributa: ita ut
stimem (ait Forcatulus) Herculem non
n fœmina ancipitis naturæ, serpentem ad
iora usq; referente, concubuisse, & Scy-
im, qui genti nomen dedit, progenuisse,
putat Herodotus *lib.4.* sed cum puella cla-
sima, quæ stolam squamis aureis ardentem
inferiora corporis velantem gestarit. quæ
ra est Stephani Forcatuli interpretatio *lib.*
de Imper. & Philos. Gallorum. Ut verò & de
oris ex intestinis animalium factis aliquid
cam: video horum mentionem fieri ab
alcho Byzantio Sophista, *in historia, quam*
Imperio Constantini usq; ad Anastasium dedu-
t, Georgio Cedreno *in compendio historiar.* à
undo condito, usq; ad Isaaceum Comne-
um Imperat. & Johanne Zonara *Annali-*
m tom.3. qui regnante Basilisco scribunt
Constantinopoli exorto incendio, ipsam
Basilicam cum Bibliotheca conflagrasse, in
qua centum viginti millia librorum fuerint
repolita: inter quos fuisse perhibetur Dra-
conis intestinum longitudine pedum centũ
viginti, habens inscripta literis aureis Ho-
meri poëmata, Iliadem & Odysseam, cum hi-
storia rerum ab Heroibus gestarũ. Restat, ut
de libris ex Charta & membrana confectis

Fœmina ancipitis Naturæ.

9. in intestinis animalium.

dicamus. Differt autem Charta à Papyro,
ro. in Charta scriptitatum. effectum & materia. Ex papyro enim Char
efficitur. ut rectè ab Ulpiano responsum
Chartis legatis, neq; papyrum ad chartas p
ratam, neq; chartas nondum perfectas co
tineri. *d. l. librorum. 52. §. chartis. 6. ff. de legat*
Papyri autem duæ recensentur species: alte
Ægyptia; altera ei affinis & simillima. De ha
posteriore nihil hîc attinet dicere. At illiu
Ægyptiæ descriptio apud Plinium exstat *li*
Papyrus Ægyptia. *13. cap. 11.* his verbis: Papyrum ergo nascitu
in palustribus Ægypti, aut quiescentibus N
li aquis, ubi evagatæ stagnant, duo cubita n
excedente altitudine gurgitum, brachia
radicis obliquæ crassitudine, decem non am
pliùs cubitorum longitudine, triangulis la
teribus in gracilitatem fastigiatum, thyr
Chartæ præparatio. modo cacumen includens. Hinc Chart
præparabatur in hunc modum. Scapus nam
que, hoc est, caulis papyri, amputatis utrin-
que extremitatibus, utpote minùs ad chartas
conficiendas idoneis, dividebatur secundùm
longitudinem in duas partes æquales: à qui-
bus posteà abripiebantur singulares philyræ,
sive bracteæ, quę quò lōgiùs ab extimo scapi
cortice distabant, eò erant præstantiores; &
quò cortici appropinquabant magis, eò de-
teriores. Unde varia chartarum genera ap-
para-

rabantur, de quibus poſteà. Interim no-
ndum, apud Plinium pro illis verbis, *diviſo*
&c. legendum ex Guilandini ſententia,
viſo Scapo in prætenues, ſed quàm latiſſi-
as philyras, quando & dicat Auctor Sche-
s, h. e. bracteas tanta conſtare longitudi-
, quanta poteſt eſſe ſcapi ipſius papyri, ſe-
ninibus, id eſt, extremitatibus utrinque
nputatis. Etenim extremitates caulium
pyri amputabãtur, quòd eſſent ad charta-
m uſum ineptæ: altera quidem, quam
mum vocari ait, propter nimiam meatu-
n laxitatẽ, qui nec in arefactis philyris coi-
ſolent; altera, quæ comam inutilem debi-
mq; ſuſtinet, ſive, ut Plinii verbis utar, quæ
yrſi modo cacumen includit, propter gra-
litatem, bracteas nec ſemidigitũ latas con-
nens, & ob ariditatem alioquin dividenti-
us minùs obediens. Taceo, quòd opus fuit
rro acutiſſimo ſubtiliſſimoq;, tres digitos
to, quo ramenta ſive philyræ à ſcapo divel-
bantur, acu eam ad rem nihil emolumenti
ræſtante, ſed inutili prorſus abjiciendaque.
Ex philyris autem illis ſive ſchedis aut tabulis
(*philyra enim, ramẽtum, papyrum, tabula, ſcheda,*
utis, plagula, corium, ſtatumen, ſubtegmen, pa-
ina, tænia, pro uno eodemque in hac diſpu-
atione uſurpantur à Plinio) à caule papyri

Philyra homonymia.

distractis, ex alteris quidem recto situ su
stratis, & alteris transversa positione supe
injectis, chartæ conficiebantur, vel, ut Plin
us ait, texebantur, præbente glutinis vice
Nili aquâ; non illa clara & limpida, sed tu
bido liquore, ac pingui terrarum succo coi
quinata. Cæterùm schedæ, quæ primò supin
tabulâ, id est, *recto philyræ situ* substernebantu
ea longitudine, quam thyrsus papyri, præs
ctis hinc inde extremitatibus, ut dixi, præ
ferebat, citò mox alteris pagellis in transve
sum superinductis, perfectionem suam co
sequebantur, à qua demum accipiebant, u
Chartæ vocarentur, essentque. Porrò glut
natæ ita chartæ etiam malleo tundebantu
& rugatæ extendebantur ictibus atq; com
planabantur. Docet hoc idem Plinius, cùm
de glutino, quo Charta deterior iterum tex
batur, in hæc verba scribit: Posteà malleo te
nuatur, & iterum glutino percurritur, iterū
que constricta erugatur atq; extenditur mal
leo. Quocirca Ulpianus inter *malleatos, & no*
malleatos libros distinguens: Unde, inquit, n
malè quæritur: si libri legati sint, an no
contineantur necdum perscripti? & non pu
to contineri: non magis quàm vestis appel
latione nondum detextam. Sed perscript
libri nondum malleati, vel ornati contine
buntur

tundebatur malleo.

Libri malleati.

untur. Proinde & nondum conglutinati
el emundati continebuntur. *d. l. librorum. 52.*
Unde. 5. ff. de leg. 3. Octo autem chartarum **Chartarum**
pecies exponuntur à Plinio. *1. Claudia,* quam **species.**
Claudum Cæsarem primò confecisse ait ex
ugusta, sive Hieratica, adjectâ ad binas e-
us philyras, quibus conserta erat, tertiâ bra-
teâ, & ad undecim digitorum latitudinem,
liorum duorum mensurâ. *2. Hieratica*, sic
dicta, quòd prisci mortales eâ ad religiosa
olumina utebantur: posteà verò adulato-
iis nominibus *Augusta, Livianaque* appellata:
sicuti & ob auctoritatem in epistolis ei reli-
ctam, *epistolaris*; & quoniam epistolæ adscri-
ptam in limine salutem haberent, *Salutatrix*
Martiali dicitur:

> *Marcus amat nostras Antonius, Attice,*
> *Musas,*
> *Charta salutatrix si modò vera refert.*

. *Fanniana*: à Q. Rhemnio Fannio Palæmo-
ne, celebri Grammatico: quem Suetonius
in lib. de Illustribus Grammaticis, scribit offici-
nas promercalium chartarum exercuisse.
Hic enim poliendo Romæ chartam Amphi-
theatricam, cùm ex proletaria, deterioreque
augustiorem atque elegantiorem confor-
masset, visus est novam speciem constituisse,
Fannianam de suo nomine appellans, reli-

ctâ in ſuo Amphitheatricâ non interpoli, quæq; mangonium ſui artificii experta non erat. 4. *Amphitheatrica*, ſeu, ut mavult Guilandinus, *Athribitica*, à confecturæ ſive præfecturæ loco. Inter alias enim Ægypti præfecturas, quarum Seſoſtrim triginta ſex conſtituiſſe Diodorus refert *lib. 2. Rer. Antiquar. cap. 1.* erat etiam Athribitica: cujus Strabo, Ptolomæus, Stephanus, alii meminêre. Atq; hæc Amphitheatrica charta à Fanniana tantum diſcrepat, quantum adamas, ſmaragdus, carbunculus, gemmæ aliæ, à ſcalptis & perpolitis differunt; & quantum mulier, animaliũ faſtuoſiſſimũ, ſurgens è ſtrato diſſidet à ſeipſa postquam crines fluentes compoſuit, vultũ lavit, & molli ac ſplendido amictu induta eſt. 5. *Saitica*, ab oppido Sai. 6. *Tæniotica*. Guilandinus legendũ docet Tanitica, à civitate Tani, quæ hodiè Damiata vocatur: eò quòd Tęnię locus (cui ob anguſtã longitudinem hoc nomen eſt, & unde Tænioticam chartam dictã putamus) extra Deltam ſitus ſit: Papyrum autem in Ægypto extra Deltam non gigni, Plini' dixerit. 7. *Emporitica*, ἀπὸ τῶν ἐμπόρων, id eſt, a mercatoribus cognominata: quæ, quòd ſcripturæ inepta erat, mercibus involucra præbebat. 8. *Macrocollum*: à majoribus coriis ſeu bracteis cognominatum, Nam κόλλα, au-

ctore

tore Hesychio, significat dorsi bovis coriū, x quo glutinum excoquitur. μακρὰ autem dem interpretatur μεγάλα. Quanquam utem Macrocolla magnitudine reliquas hartarum species longè excellerent, quippe uæ mensuram sedecim digitorum, nec rarò uatuor supra viginti attingebant: tamen uòd volentes unam ex eis membranam rescindere, non sine aliarum injuria tæniarum, & plurium dilaceratione plagularum moiri id possent, inter illaudatas habebatur. De *Membranis* verò, quæ & ipsæ scribendi materiam Veteribus suppeditabant, quid licam? Equidem usum harum antiquissinum video. Nam & *Diphtheram* sunt qui nterpretentur pellem Capræ, quæ Jovem actârit: in qua creditum est antiquitus illū omnia scribere, quæ fierent. Unde quæ nec n historicorum literis exstarent, nec in hominum memoria servarentur, ea velut ex *Jovis Diphthera* petita dicebantur. Discimus etiam ex Herodoto historiæ parente, Ionas olim byblos dixisse diphtheras, veteri ex consuetudine, quòd byblorum, hoc est, papyri sive chartæ inopiâ, pellibus uterentur tum caprinis, tum ovillis Prisca consuetudine (inquit in Terpsichore) chartas Iones appellant pelles, quòd aliquando penuriâ chartarum,

II. in Membranis scriptum.

Diphthera.

pellibus caprinis ovillisq; utebantur. Adhuc quoq; ad meam usq; memoriam multi barbarorum in talibus pellibus scribunt, &c. Nec desunt, qui sub pelle velleris aurei, quod Argonautæ ex Colchide advexerunt, intelligant Diphtheram, hoc est, librum ex membranis Veterum more confectum, & arcana artis ejus, quam Chimiam vocant, pandentem, quo scilicet auri conficiendi scientia contineretur: Meritoq; membranam eam appellatam fuisse auream, propter emolumentum, quod ex ea acquirebatur. Nec enim obscurum est, Veteres ea dixisse aurea, quæ magnum suppeditarent emolumentum & reditum; sive agri bonitate, sive pecore aut lanificio. Hinc Martialis de Beti fluvio:

Vellus aureum.

Aurea, quæ lucrosa.

Betis olivifera crinem redimite corona,
Aurea quæ nitidis vellera tingis aquis.

Quocirca factum est, ut pecudes ipsæ aureas pelles habuisse ferantur: qualis fuit Argis Atrei, quam sibi Thyesten subduxisse queritur: ut in Colchide Æeta Rex, ad cujus arietis pellem Jason profectus est, & socii Argonautæ, regii sanguinis & animi, qui regionẽ gregibus & opibus nobilem invaserunt, si Varroni credimus *lib. 2. de Re rustica. cap. 1.* quem laudat & sequitur Stephan. Forcatulus *lib. 1. de Imp. & Philosoph. Gallor.* A quibus etiam

tiam stare videtur Cœlius Rhodiginus, qui x eodem Varrone vellus aureum in ovibus, haritatis nomine intelligendum asserit *lib. 5. Antiquar. lection. cap. 1.* Rectè charitatis no- nine. Est enim Aurum hominibus charissi- num, nec ullum ab his pluris fit metallum. Horatius *lib. 1. Ode 5.* de Pyrrha:

Aurum, quā charum.

Qui te nunc fruitur credulus aureâ,

d est, charissimâ sibi, multumq; amabili & o- otatâ. quo sensu etiam Mediocritatem vide- ee est dictam auream *lib. 2. Ode 10.* quòd charis- ima nobis, optima & preciosissima esse de- beat. Oves sanè tanto in honore habuerunt Veteres, ut ex iis solummodò opes fieri exi- stimârint: & pecuniam atq; peculium omne pecudibus & gregum numero olim censu- erint: eaq; de caussa Maronianus Corydon divitias ostentaturus suas, dixerit;

Divitiæ olim in pecore.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

deoq; fictum, Oves olim lanam auream ha- buisse. Hinc *Mallophoros* Cereris cognomé- tum est in Megaride; ab iis fortè impositum, qui Mortalium primi Oves connutrire cœ- perint. Siquidem lanam Græci dicunt μαλ- λόν. ex quo & Idam μαλλοέσσαν vocarunt, velut πολυπρόβατον, id est, ovibus abundantem. Si- militer cùm Hercules ex Aphricana victo- ria nihil præter Oves abegisset, *aurea mala* fe-

Aurea mala.

cum asportasse fabulosè dictus est. μῆλον enim veteri consuetudine *Ovis* capraq; dicitur: & eadem locutione etiam *pomum* usurpatur. quod post Rhodiginum itidem & Joh. Pierius annotavit *lib. 10. Hieroglyph.* Sed ut ad membranas redeam, constat utiq; ex Josepho, Diphtheras illas, quæ antiquitus ad scribendum adhibebantur, nihil à Pergamenis, ex urbe Pergamo (unde illis nomen) ab Attalo rege missis differre. Sic enim *lib. 12. Antiquitat. Judaic. cap. 2.* scribit, ex Gelenii interpretatione: Ut verò senes illi venerunt, cùm muneribus à Pontifice missis, & cùm membranis, quæ Legē aureis literis inscriptam cōtinebant, primùm de libris eos rogavit. ut verò ex involucris depromtos obtulerunt, multum diuq; miratus membranæ subtilitatem, & commissuras, quæ ita latebant, ut visu discerni non possent; gratias se illis habere dixit, qui venerint; & majores etiā ei, qui miserit: sed longè maximas Deo, cujus Leges attulerint. Loquitur autē Josephus de LXXII. Interpretibus, quos tam Græcæ, quàm Hebraicæ linguæ peritos Ptolomæus, non quidem *Lagus*, quod Irenæus credidit, sed *Philadelphus*, tertius ab Alexandro Ægypti Rex, Tertulliano, Eusebio, Epiphanio, Philone, Josepho testibus, inflammatus desiderio sacros

Diphthera eade, quæ pergamena.

LXXII. Interpretes.

cros

os Judæorũ libros cognoſcẽdi, curavit in-
entib'ab Judęa expenſis Alexandriã adduci:
uorũ ſtudio ac diligentia vetus, ꝙ vocant,
Teſtamentum monetâ percuteretur Græcâ.
ed veritus, ne, ſi invicẽ cõſultarent, veritatẽ
bſconderent, eos omnes in inſula Pharo in
ingula cõtubernia ſeparavit, juſſitq; ut quis-
que pro ſe librũ eundem transferret, atq; eo
n ſingulis libris ordine ſervato, opereq; per-
fecto, omnibus mox convocatis, & per libros
ſingulos interpretationẽ ſuam unoquoque
pferente, ita omniũ ſententiam eandem eſſe
conſtitit, ac ſi ab uno tantùm traductiones o-
mnes emanaſſent. Idq; Philo Judęus, de quo
illud circumfertur, Aut Plato Philonizat, aut
Philo Platonizat, *lib. 2. de vita Moyſis;* Juſti-
nus Martyr, *in orat. ad gẽtes,* & Irenęus *lib. 3. ad-
verſ. Hæreſes, c. 25.* incunctanter affirmant. licet
Auguſt. *in Epiſtola quadam ad D. Hieron.* rem
aliter geſtam narret. Cæterùm is quoque
Joſephi locus à nobis adductus argumento
eſt, non tantùm Diphtheras Veterum nihil
differre à membranis ſive pergamenis, poſt-
ea ſic dictis: verùm etiam multò anti-
quiorem eſſe membranarum inventionem,
quàm Varro tradidit, & Plinius credidit.
Nam Eleazarus princeps ſacerdotum, per il-
los LXXII. Interpretes libros ſacros ad Pto-

Membranarum uſus etiam ante Eumenis æmulationem.

lomæum Philadelphum tunc primùm regnare incipientem misit: at Æmulatio, quæ inter hunc Ptolomæum & Eumenem Pergami regem (quem Ælianus & Hieronymus Attalum vocat, communi omnibus Pergami Regibus nomine, sicuti Ægyptii reges omnes Ptolomæi fuerunt indigetati) ob studiorum similitudinem in conquirendis toto terrarum orbe omnis generis libris, suborta fuit, seriùs aliquantò gliscere, incrementaque sumere cœpit, quàm sacra volumina in Græcũ traducta fuerunt. Quò fit, ut seriùs etiam chartas Ptolomæus supprimere potuerit, & multò adhuc seriùs Eumenes membranarum copiam fieri curârit, qua chartarum penuria pensaretur. quemadmodum nec illud verum est, quod ex Varrone & Plinio Pancirollus tradidit, fundatâ ab Alexandro Urbe Alexandriâ, papyrum & chartam fuisse primùm inventam: cùm multis retrò seculis hanc in usu fuisse, evidentissimis rationibus evincat Melchior Guilandinus, in doctissimo suo tractatu *de Papyro*. Eum te, Lector, diligenter evolvisse, nunquam profectò pœnitebit. Equidem me bonam eorum partem, quæ ad hunc locum illustrandum facere videbantur, desumsisse, ingenuè fateor. Illud planè novum est chartæ sive papyrige-

Chartæ usus etiam ante Alexandriæ fundationem

rige-

genus, in quam elementa hæc depingo. æ ex linteolis concerptis, nulliusque amus usus, & aqua maceratis, ac posteà in nguinem contritis conficitur, ita ut plalæ ejus glutini cohærescant. Quæ quim confectio cum passim nota sit, iis prætim, qui ad chartæ id genus concinnandæ um constitutas Molas vel semel tantùm olis fuerint contemplati: ideò de hac re iicquam porrò verborum facere supersedo.

Papyrus vel charta nostra.

E ZIFERIS, SEU FURTIVIS LITERARUM NOTIS.

Tit. XIV.

Notas, quæ hodie usurpantur, ego pro novis habeo. Qua de re plenius ut disseratur, altius repetendum censeo. Lacedæmonii scribendi ationem clandestiniorem tenebãt, quam iterarum Notas. Idq; epistolæ genus σκυτάλην appellabant: quod hoc modo fiebat. Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari cras-

Scytala Laconica.

ſamento, ejusdemq́ longitudinis, dera atque ornati conſimiliter. Unus Imper tori in bellum proficiſcenti dabatur: alt rum domi Magiſtratus cum jure atq; cu ſigno habebant. Quando uſus venerat l terarum ſecretiorum, circum eum ſurc lum lorum modicæ tenuitatis, longum a tem, quantum rei ſatis erat, complicaban volumine rotundo & ſimplici; ita ut or adjunctæ undiq; & cohærentes lori, quo plicabatur, coirent. Literas deinde in e loco per trāsverſas juncturarū oras, ver ſibus à ſummo ad imum proficiſcentibu inſcribebant. Id lorum literis ita perſcri ptis, revolutum ex ſurculo, Imperator commenti illius conſcio mittebant. Reſo lutio autem lori literas truncas atq; muti las reddebat, membraq́; earum & apices i partes diverſiſſimas ſpargebat. propterea ſi id lorū in manus hoſtium inciderat, ni- hil quicquam conjectari ex eo ſcripto qui bat. Sed ubi ille, ad quem erat miſſum, ac- ceperat; ſurculo compari, quem habebat, ca- pite ad finem, perinde ut debere fieri ſcie- bat, circumplicabat: atque ita literæ per ambi-

ibitum eundem surculi coalescẽtes rur-
m coibant; integramq́; & incorruptam
istolam & facilem legi præstabant. Hoc
istolæ genere eodem modo & Imperator
ebatur. Teres enim & tornatum lignum
natui dabat: alterum illius planè simile
semet retinebat: posteà Schedam oblon-
m papyri aut membranæ ligno involve-
it, circumligans eam instar fasciæ, ad
ochleæ sive testudinis illius formam, quæ
Trajani columna conspicitur: tum per
ansversum, seu in longum scribebat. post
hedam illam dissolutam Romam mitte-
at, quam Senatus ligno suo implicans, re-
tè legebat. Sed hæc epistolæ forma Notas
on continebat: verùm erat clandestinum
uoddam scribendi conventum, de inter-
umpendo literarum situ, ne à quoquam
lio legi possent. Tyro Ciceronis libertus
jusmodi commentus est Notas, ut per u-
nam aliquam literam præpositio intellige-
retur, aut adverbium. Post eum Persanni-
us, Philargius, & Acilius Mecœnatis liber-
tus, alias addentes Tyronis inventionem
ampliarunt. Singulis enim literis singula

Ciceronis libertus.

Mecœnatis libertus.

verba significabantur : verbi caussa, R. Respublica; P. R. Populus Romanus, & genus alia, de quib. Isidorus lib 1. Origi cap. 22. *Sed hæ quoq; potius abbreviatur erant, quàm Notæ.* Cæsar *ita literarũ pot statem cõmutabat, ut primas literas qua ta quæque succedens indicaret:* Augustu *subsequentem pro antecedente ponebat, B pro A. C pro B. & deinceps eadem ratio ne cæteras, ut Suetonius & Dio referunt Hæ veræ erant Notæ: ponebantur enim li teræ, sed non intellectæ. Alii hunc excogi tarunt modum, quo Numeros pro liter collocarunt, 1. pro a; 2. pro b. Alii suo pr arbitrio Alphabetum transmutarunt Alii novos characteres efformarunt. De nique* Brixianus *quidam typis vulgavi modum quendam, quem intellectu credit impoßibilem, nisi quis contrà exemplar istius habeat. Quod tamen falsum est, quandoquidem scripturam istam ipsemet explicari audivi; & quod dici solet, quasi cum manu tetigi, nullas esse Notas adeò difficiles aut obscuras, quæ non intelligantur ab iis, qui in hoc scribendi genere exercitati*

I. Cæsar.

Augustus.

citati

iti sunt: quorum multi Venetiis repe-
ntur. Atque ipsemet domi meæ ha-
Hieronymum Dn. Francisci Nani, *no-*
s Veneti filium, juvenem doctissimum,
artis hujus inprimis gnarum: cui nul-
n Notarum genus, quàm difficile et-
n id esset, offerebatur, quin ab ipso in-
ligeretur.

NOTAE sive COMMENTARII.

Expeditum est, & multorum confir-
ari potest auctoritatibus, Veteres Notis &
nis plurimùm in scribendo fuisse usos. Nã
de *Hieroglyphicis*, quas vocant, literis (cum
his doctè & copiosè scripserit Johan. Pie-
us) uti & de *Cabala*, de qua apud Joh. Lan-
um in Epistolis Medicinalibus, & Picum
lirandulanum passim habetur; nihil hîc
cam: juvat tamen de usitata apud Ægypti-
s pingendi scribendíve consuetudine Am-
nianum Marcellinum audire differentem.
Non enim (inquit *lib. 16.*) ut nunc literarum
umerus prestitutus & facilis exprimit quic-
uid humana mens concipere potest; ita
risci quoque scriptitarunt Ægyptii; sed sin-

Notæ veteribus usitatæ.

gulæ literæ ſingulis nominibus ſerviebaı
& verbis nonnunquam ſignificabant in
gros ſenſus. Quem etiam ſcribendi more
eam Græcis, à Græcis celebratum fuiſſe, ex Solino cap.
comprobari poteſt. Refert enim ex M.Tu
lio olim quendam fuiſſe ; qui univerſu
Homeri poëma ita ſubtiliter in membrar
deſcriptum haberet, ut illud totum levi n
cis putamine concluderet : nimirum quò
ſignis atque notis & iis quidem valdè exil
bus, depictum eſſet. In quibus effinge
dis Myrmecidem Mileſium, & Callicratide
Lacedæmonium potiſſimùm excelluiſſe, r
fert Ælianus *lib.1. Var. hiſtor.* quos fama fu
in ſeſamo (quod minutiſſimum genus ſ
minis eſt, milio panicoque ſimilimum) d
ſtichum elegiacum literis aureis, ut *ad T*
10. in fi. diximus, inſcripſiſſe; ſed, ut nonnul
hoc interpretantur, Notis quibusdam at
ſignis. Rarò enim Veteres integris in ſcr
bendo literis utebantur. Unde memoratu
apud Galenum *lib.7. de compoſit. medicam.* Me
necratis quondam Medici liber ὁλογραμμά
των, quod integris literis exaratus eſſet. Re
quàm Latinis. ceptus etiam aliquando eſt apud Romano
ſcribendi per literarum compendia mos, au
thore potiſſimùm Mecœnate, quem ſcribi
Dio *lib.55.* inveniſſe primùm quasdam lite
rarun

rum notas, quibus celerrimè scribi posset, sq; per Acilium libertum publicasse: quas usu etiam suo tempore fuisse significat uintilianus *lib.11.cap.2.* Et iis quidem Ve- res etiam in Legibus, Senatusconsultis, E- ctis scribendis usos, unicus Valerii Probi bellus abundè docet. Suntque in hanc sen- ntiam elegantes Manilii versus, *in lib. A- onom.* quibus Notarum compendia qui te- uerit, eum Leges & jura populi Romani iturum, & intra domesticos ac privatos pa- etes qualiter cuique jus reddendum sit, in omtu habiturum significat:

etiam in Legibus.

Hic etiam legum tabulas, & condita jura
Noverit, atq; notis levibus pendentia verba,
Et licitum sciet, & vetitũ quæ pœna sequatur,
Perpetuas populi privato in limine Prætor.

Notæ autem illæ, non erant literæ, ut ex Pe- io Paulus refert *in l. sed cum patrono. 6. §. fin. ff. de bonor. possess. & l. Lucius. 40. ff. de testam. milit.* Sed compendia quædam dictionum, ut Cujacius interpretatur *lib.3. Obser. cap.3. & lib.12. cap. ult.* quæ Justiniani tempore *Sigla* di- cebantur, ut apparet ex epistola ejus ad An- tecessores. *§. illud autẽ. 8.* Græci, σημεῖα dicunt: ut & διὰ σημείων scribere: quod est Notis,

Nota non erant litera.

five per notas fcribere. quo dicendi gene
& Ciceronem ufum video *13. Epift. ad Atti*
cum: Et quod ad te de decem legatis fcrip
parum intellexti credo: quia διὰ σημεί
fcripferam. Adeò autem familiaris fuit ill
temporibus Notarum ufus, ut harum per
tia etiam ancillæ cenferentur. mentioner
præfertim faciente Marcellino ancillæ cu
jusdam, quæ Affyriæ nomine literas Noti
ad Barbationem pedeftris militiæ rectoren
fcripferit. Quo minus etiam mirandun
eft, Scribas & librarios in defcribendis olin
veterum Jureconfultorum libris Notarun
compendio ufos fuiffe. Quarum intelli
gentia cùm oppreffis affidua bellorum ra
bie literarum & Jurisprudentiæ ftudiis pau
latim obfoleviffet: nec eæ minus difficulta
tis & negotii legentibus exhiberent, quàn
res ipfæ Notis defcriptæ: & multi prætere
fubtili ac varia harum interpretatione in
fraudem inducerentur, magnæque infupe
judicantibus & difcentibus tenebræ inde
offunderentur: difertè prohibuit Juftinia-
nus, ejusmodi pofthac Notis & fignis in de-
fcribendis Jurisprudentiæ libris uti: ne qua
malignis interpretibus, imperitisvé, verbo-
rum evertendorum anfa præberetur. *Barrab.*
Briffonius lib. 4. Selectar. Interpretat. cap. 21. Quis
enim,

Notæ etiam ancillis ufitatæ.

Iuftinianus cur Notas prohibuerit.

nim, si ejusmodi velut stigmatum notis de-
ormatos veteris Jurisprudentiæ libros Ju-
inianus ad nos transmisisset, earum sese la-
ueis expedire potuisset? aut quis in illis
ddendis exprimendisq; litium altercatio-
úmve finis fuisset, cum in earum interpre-
itione Tribonianus ipse frequenter hæsisse
eprehendatur. Aliquando enim Notas ma-
è reddidit, aliamq; illis quàm præ se ferant,
ntentiam attribuit. Aliquando Notas pro
on-Notis; nonnunquam etiam non-No-
as pro Notis accepit. quod post Anton. Fo-
uelinium *ad Tit. de vulgari substit.* multis e-
emplis demonstrat Joh. Thomas Freigius
n Epistola Pandectar.

Triboniani error ex Notis.

Sed ut ad exempla à Pancirollo nostro
propósita deveniamus: constat utique Scyta-
am illam Laconicam totidem, quot dixit,
erbis descriptam esse à Gellio *lib. 17. Noct.
Atticar. cap. 9.* De eo autem scribendi modo,
quo C. Cæsar in epistolis usus est ad C. Oppi-
um & Balbum Cornelium, qui res ejus absen-
tis curabant, exstat Probi Grammatici satis
curiosus commentarius. Et de literarum cō-
mutandarum ratione, Augusto frequentata;
circumvagatur ejusdem hæc ad filium con-
scripta epistola: Quia innumera incidunt as-
sidue, quæ scribere alterutrum, & secreta es-

Scytala Laconica.

Cæsaris scribendi ratio.

Augusti.

ſe oporteat: habeamus inter nos Notas, ſi vis tales, ut, quicquid ſcribendum ſit, pro una quaq; litera ſuccedentẽ ſcribamus hoc modo, ut pro A ponamus B; & C pro B; & de reliquis in hunc modum, & pro Z duplex AA, ut à noviſſima ad duplicatã redeam⁹, &c.

Ciceronis.

Aliter Cicero, qui ex quorundam ſententia inſtar Dictionarii librum conſcripſit, in quo ſingulis verbis ſingulas notas, quibus illa ſignificarentur, præfixit; tantaque erat Notarum & verborum copia, ut quæcunq. Latino ſermone ſcribi poſſent, ſuis notis exprimerentur. Sed hæc qualia ſint videamus. Scytalam certè ingenioſiſſimus Scaliger Laconica appellat nugalia. Nam tametſi, inquit, nulla mihi Scytala ſit: tamen puſillo temporis momento unam dimetiar. Etenim primâ quaque notulâ deprehensâ, cæteræ ad juſſa veniunt. *Exercit. 327. ad Cardanum.* Notas verò & literarum transpoſitiones, quam artem idem Scaliger *impoſturam* dicebat *&* *delirium*, quî aliter æſtimabo, quàm vaniſſimas, & quæ vel à pueris facilè agnoſci queant? Obſervata enim Characterum poteſtate, qui ſæpius repetuntur, nemo eſt quin videat, parum admodum ad ſcripti obſcuritatem facere Characterum poteſtatem immutare, aut etiam figuram: ſiquidem ne latent

Oſtenditur, quàm nihili ſint modi illi.

ſcri-

riptum mentis inquiſitione eruatur, nihil
tereſt, Characterem vel barbaricum eſſe,
el aliam quamvis formam pro Charactere
epingi; modò compertum ſit, quo ſermo-
e charta concinnetur, isque ſermo interce-
tori minimè obſcurus exſiſtat. Ciceronis
eniq; inventum quod attinet: quis tantum
aborem in ejusmodi notis perquirendis ci-
ra nauſeam ſubibit, ut tot ſibi Characteres
ffingat, quot rebus ſingulis, quæ uſu venire
oſſunt, ut ſinguli aptentur, ſufficiant. qui-
us quamvis tutò ſcribi poſſit, quomodo ta-
nen paucis diebus, ne dicam horis, idem cō-
cius interpretabitur, qui hunc verborum
indicem retineat? Abeant igitur cum ſua
vetuſtate tam copioſa & frivola Veterùm
commenta. Longè alios aſtus, longè aliam
vafriciem ætas hæc videtur expoſcere: in
qua vel infantes cùm balbutiunt adhuc, &
quædam ſubdolæ mentis ſigna veluti primi-
tiæ illis ingeruntur, quaſi à nutricis uberi-
bus ſimul cum lacte illam ſuxiſſe, imò à ma-
tris utero contraxiſſe videantur. Etſi au-
tem in clandeſtina hac ſcribendi ratione do-
cenda, diligentem operam præſtitit Rober-
tus Valturius *lib.7.de Re Militari, cap.17.* multò
tamen diligentiùs ea omnia conquiſita &
pertractata ſunt à Johanne Baptiſta Porta,

Seculi hujus aſtutia.

Notarii tractatio duorum generum.

in libro de Furtivis Literar.notis, & lib.16. Magiæ Natural. quibus in locis rem omnem duo in membra partitur: quorum altero de iis tractat characteribus, vel notis & Ziferis, quæ sub aspectum quidem cadãt, sed technis aliquibus implicitæ sunt, quo minùs à quolibet possint intelligi: Altero modos explicat, quibus Notæ prorsus inconspicuæ fiant, & delitescant, nec unquam, nisi arte quadam adhibita, cerni queant. Utriusque exempla subjicit satis multa: quæ tamen fido pectore contegenda monet, ne passim per manus ignari & gregarii hominis pervagantia vilescant. Eum tu, Lector, adire poteris. Nam singula huc transcribere mihi non fuit integrum, cum res peculiarem etiam tractatum desideret.

Notæ cur excogitatæ.

Illud hîc placet adjicere, Notas istas, præter occultanda animi nostri sensa, etiam ob scribendi celeritatem fuisse excogitatas.

Notarii.

Sic enim *Notarios* dictos constat à Notis, quibus ad scribendi compendia utebãtur. Marcus Manilius *lib.4.*

Hic & erit felix scriptor, cui litera verbũ est,
Quiq; Notis linguam superet; cursũmq; loquentis
Excipiat, longas nova per compendia voces.

Tanta

Tanta quippe horum in ſcribendo erat velocitas, ut ſenſa noſtri pectoris vix dicta jam literis tenerent: quemadmodum de Amanuenſe ſuo, quælibet velociſſimè excipiente, ſcripſit Auſonius *epigr. 138.* Cui reſpondet illud Martialis:

Currant verba licet, manus eſt velocior illis.
Nondum lingua, ſuum dextra peregit opus.

Qua in re ſingulariter quoq; excelluiſſe Tit. Veſpaſianum, memoriæ prodidit Tranquillus: E pluribus (inquit) comperi, Notis quoque excipere velociſſimè ſolitum, & cum amanuenſibus ſuis per ludum jocumq; certantem, imitari chirographa, quæcunque vidiſſet, &c. Scribam autem non tantùm ſcribendi celeritas commendat; ſed & memoria (ait Cicero *pro Sylla*) ſcientia, & conſuetudo. inprimis verò Fides. Eratque apud Veteres olim ſatis honorificum Scribæ munus. Nemo enim, ait Æmilius Probus, ad id admittebatur, niſi honeſto loco natus, & cujus cognita eſſet fides atque induſtria: cùm neceſſum ſit, omnium eum conſiliorum eſſe participem. Ut eos in-

Scriba requiſita.

munus honorificum.

terim taceam, quos Zasius refert maximo in honore apud Reges fuisse & Principes, de quibus nihil hîc dicam ambitiosius, ne hominibus id genus pro animi mei adfectu nimium indulsisse videri possim. Videatur tamen, si placet, Hieron. Cagnolus *in pr. l. 2. ff. de orig. jur. num. 107. cum seqq.*

Ladæ celeritas.

Hæc quæ de scribendi celeritate dixi, in memoriam mihi revocant *Ladam*, nobilem illum Alexandri Magni cursorem: cujus & Solinus meminit his verbis: *Primam palmam velocitatis Ladas quidam adeptus est, qui ita supra cavum pulverem cursitavit, ut arenis pendentibus nulla indicia relinqueret vestigiorum.* quò haud dubiè respexit Juvenalis, cum ita canit:

> —— *locupletem optare podagram*
> *Haud dubitet Ladas.* ——

De hujus celeritate *lib. 4. Epigramm. Græcorum* exstant eulogia. At *lib. 2.* luditur Pericles quidam ita tardus cursor, ut dubium reliquerit, sederítne an verò cucurrerit. Sanè dum ipse adhuc funis, qui ad carceres solebat esse, sonitum exaudiret, quippe à carceribus nondum latum progressus digitum, interim jam alium confecto cursu coronatum fuisse. Unde

Plu-

lutarchus:Ladam ferunt carcerum funicu-
adhuc in auribus à laxatione ſonante,de-
rſo ſtadio coronam reportaſſe. *in præcept.
erendæ Reip.*

Dixi ſuprà *ad Tit.10.paulò ante fin.*Home-
um à quodam depictum fuiſſe vomentem.
uem locum de argumentorum & materiæ
uppeditatione etiamnum potiùs, quàm de
undendorum carminum celeritate inter-
retor. qui ſciam præcipitantiam illam Ve-
eribus nunquam fuiſſe in laude. Sic enim
M. Antonius librum de Ebrietate à ſe ſcri-
ptum evomuiſſe,alicubi legitur,in probri lo-
co. Et cùm Agatharchus magnos ſibi ſpiri-
tus ſumeret de pingendi celeritate;Zeuxis id
intelligens, *Diu* (inquit) *ego pingo, quia pingo
æternitati.* Similiter pictori parum perito de
celeritate glorianti,demonſtrataque pinace,
illam modò à ſe pictam dictitanti;reſpondit
nobiliſſimus pictor Apelles: *Etiam tacente te
res loquitur,ex tempore pictam.* Quanto com-
mendabilius eſt Ariſtidæ ſophiſtæ dictum,à
Philoſtrate *lib.2.* in ſcripta relatum ? quo
Marco Imperatori ſciſcitanti,quando ipſum
auditurus foret,reſpondit : Hodiernum di-
em exime,at cras audies. Neque enim vo-
mentium è numero ſumus, ſed elaboran-
tium. Etſi enim multis placet extemporalis

Feſtinatio vituperata.

at laudata cunctatio.

quædam ſcriptitandi ratio & in conficiendi libris celeritas, velut expromti, atque in numerato poſiti ingenii argumentum: at mihi (inquit Hadrian. Junius *lib. 4. Animadverſor. cap. 16.*) ſecus videtur, probaturque impenſius diligentia accurata, longiore tempore judicii confirmatore expreſſa. Illic verba veluti primoribus in labris nata, aut ſuperficiario ingenii æquore natantia eduntur: hîc lectionis multifariæ opes tanquam è ſanctiore quodam ærario reconditæ promuntur, & habito delectu rerum verborumque pondera examinantur felicius, & exhibentur. Quid? quod celeriter nata, celeriter etiam intereunt? Qua in re tamen Pauſonis Sicyonii (Plinius Pauſiam appellat *libr. 35. cap. 11.*) celeritatem meritò exceperis. Is accepto precio Equum conduxerat pingendum, qui ſe humi volutaret: cumque locatori currentem exhibuiſſet, & quidem pulvere oppletum; isque expoſtularet, ſecundum conventionis legem haudquaquam præſtitam ſibi operam, inquit Miniſtro ille: Age puer, tabulam inverte, ſicq; picturam ejus oculis exhibe. quo facto, vidit locator emendatum eſſe quod ſibi diſplicebat, nullumque eſſe amplius querimoniæ locum. Cernere enim erat equum in tergo

Pauſonis equus.

jacen-

:entem, seq; in pulvere volutantem. quod
ıcianus in Demosthenis encomio scripsit,
Pausonis equus proverbialiter de iis usur-
ri possit rebus, quæ minimo negotio se-
ndùm cujusquam sententiam accommo-
ntur. Alciat. *lib. 4. parerg. cap. 7.*

DE CONSPICILIIS.

TIT. XV.

MVlti dubitant, utrum Veteres cō-spicilia habuerint, nec ne: quoniam Plinius, rerum omnium scri-tor diligentissimus, nullum de his ver-um faciat: Contrà verò mentio horum ɔud Plautum fiat, cum ait,

Conspicilia.

Vitrum cedò, necesse est conspicilio uti.

l quod nulla alia de re, quàm de specillis, uæ vulgò Ocularia dicuntur, potest intel-igi.

NOTAE sive COMMENTARII.

Etsi Conspicilium quandoque locum lenotat, ex quo aliquid possis conspicere,

Conspicilii significatio.

quemadmodum Nonius illud Plauti in Me dico, ita interpretatur:

In conspicilio adservabam pallium:

Tamen hîc loci instrumentum id significat quo adhibito res majores videantur. Quo etiam sensu illud Plauti incunctanter accipiendum est:

Vitrum cedò, necesse est conspicilio uti.

ut probabile hinc fiat, usum ejus satis vetustum esse: quandoquidem & Ptolomæi specillum, quo ille per sexcenta millia adventantes naves conspiciebat, memoretur à Johanne Baptista à Porta *lib. 17. Magiæ natura cap. 11.* confectionem inibi ejus specilli docente, quo & per aliquot millia passuum amicos queamus agnoscere, & visu debiles loco dissito & remoto minutissimos etiam characteres possint legere. Rem mehercul humano usui cumprimis necessariam, &, u ait, optices ratione constantem. Ideò auten Pancirollus caput hoc in posteriorem han partem rejecit, quòd cùm nullibi ferè apud classicos scriptores Conspiciliorum fiat mentio, inter Noviter-reperta non incommod haberi posse videantur. Cæterùm hebescenti visui Conspicilia probè opitulari, inte omnes convenit. Iis enim omnia majora apparent, ac spiritus visorii instaurantur, atque

Ptolomæi conspicillum.

Conspicilia visui opitulantur.

in u-

unum collecti minùs evanescunt aut dis-
iunt. Non tamen consultum putat Le-
nius *lib. 4. de occult. Naturæ mirac. cap. 6.* ut
i plus satis maturè illis adsuescant: siqui-
m illis destituti, prorsus cæcutiant. Quòd
im hi caligant ac cæcutiunt, ex spirituum
opia ac defectu evenit. Quocirca & Specu-
visum reficiunt, quoniam reflecti ac retor-
ueri radios contingit, ac spiritibus robur
cipere, novis subinde à cerebro eò sese cō-
rētibus. Hinc tanti semper habita fuit spe-
uli inspectio, ut ne Philosophi quidem ab
ac sibi abstinendum putârint. *Socrates* certè
ltrò etiā suasisse fertur discipulis suis, crebrò
t semet in speculo cōtemplarentur. ubi qui
orum foret pulchritudine sibi complaci-
us, impēdiò procuraret, ne dignitatem cor-
oris malis moribus dedecoraret: qui verò
ninùs se cōmendabilē formâ putaret, sedulò
perā daret, ut virtutis laude turpitudinē te-
eret. Adeò vir omniū sapientissimus, specu-
o etiam ad disciplinā morum utebatur! *De-
mosthenē* verò primariū dicēdi artificem, quis
est, qui nō sciat semper ante speculum, quasi
ante magistrum, caussas meditatum? Ita ille
summus Orator, cùm à Platone philosopho
facundiam hausisset, ab Eubulide dialectico
argumentationes edidicisset: novissimā pro-

Speculi inspectio.

nunciandi congruentiam ab speculo petiv
Etsi enim in omnibus manu faciundis im
ginibus opera diutinò sumitur, nunqua
tamen similitudo æquè ac in speculis con
paret. Deest enim & luto vigor, & saxo c
lor, & picturæ rigor, & motus omnibus, q
præcipua fide similitudinem repræsenta
Cùm in eo visitur imago mirè relata, ut sim
lis ita mobilis, & ad omnem nutum homin
sui morigera: eadem semper contemplant
bus æquæva est, ab ineunte pueritia ad ob
euntem senectam, tot ętatis vices induit, ta
varias habitudines corporis participat: to
vultus ejusdem lætantis vel dolētis imitatu
ut graviter hac de re differit L. Apulejus
Apologia pro se prima. Jam cùm Philosophor
sit placitum, ex oculis & toto è corpore eva
porare insensibilia corpuscula: quod specu
la demonstrant, quæ à mulieribus menstru
laborantibus inspecta conspurcantur, & vel
uti squalore quodam ex situ redduntur ob
sita: nil certè mirum est, homines visu quan
doque effascinari; non quidem omnium
sed eorum potissimùm, quorum spiritus e
impuro sanguine procreati emittuntur, u
Langius dicebat, vel, ut *Fracastorius*, quorum
humores & spiritus adeò remoti sunt à natu-
ra aliorum, ut penè venena sint, Ii igitur con-
cepto

Fascinum ex oculis.

to in infantem odio intentiſſimè intuen-
ſpiritus quosdam ex oculis,& tota è facie
ulantur, qui ad teneros infantis ſpiritus
liciti, eos uti venena ſenſim abſumunt.
am ſententiam & Philip. Beroaldus *ad lib.*
Apuleji aſſerit his verbis: Oculus radiorũ
leos in contuentis è regione oculos jacu-
ur. hinc virulentus aculeus transverberat
los, & hominis percuſſi præcordia corq;
vulnerat. Inde eſt, quod Plinius *lib. 7.*
2. & Gellius *lib. 9. cap. 4.* tradiderunt, eſſe
Triballis & Illyriis quasdam familias, quæ
effaſcinent interimantq;, quos diutius
ueantur, iratis præcipuè oculis, easq; ge-
nâ in oculis pupillâ eſſe cognobiles, atque
s mali contagione impuberes faciliùs affi-
Sunt & hujus generis in Scythia & Ponto
lieres, quæ Bithyæ & Thibiæ dicuntur, &
ero oculo geminam pupillam, altero equi
bent effigiem. Adeò ſolers natura, quæ
xia & cavenda ſunt, ſuis inſignivit chara-
ribus! Atq; utinam in his terminis ea cõ-
tiſſet, & nec ad ipſam quoq; linguam fuiſ-
progreſſa. Conſtat enim, virulentâ quo-
ndam linguâ ipſam quoque animam cum
rpore quandoq; inquinari: ut rectè dixe-
Gregorius Nazianzenus, Linguâ nihil
rniciofius; imò hanc ut equum effrenem

pupilla gemina.

Faſcinum lingua.

esse,& telum promtissimum. Sic enim & A-
postolus Jacobus, Linguã appellaverat effr
nem; incoërcibile malum, plenam venen
mortifero: per quam benedicamus Deo pa
tri,& maledicamus hominibus ad Dei effig
conditis: ex eodem ut ore procedat bened
ctio,& maledictio. *Jacob.3.* Proinde idem Pl
nius & Gellius prodidêre, esse quasdam i
terra Africa hominum familias,voce atqu
lingua effascinantium: qui si impensiùs for
tè laudaverint pulchras arbores,segetes læt
ores, infantes amœniores, egregios equo
pecudes partu atq; cultu optimas; emorian
tur repentè hæc omnia,nulli aliæ caussæ ob
noxia. Cujus rei rationem adferens Fracast
rius *de Sympathia & Antipath.cap.24.* Ex sisten
te, ait, natura quorundam perinde ac ven
nosa, & ejaculatis ex oculis eorum spiritib
perniciosis,nihil prohibet, non infantes so
lùm,sed & grandiores fascino affici; lauda
do autem maximè: quoniam laus propria l
ticiam parit,lęticia autem dilatationem tu
cordis,tum spirituum facit, tum & totius f
ciei,& præcipuè oculorum: unde aditus qu
dammodò aperitur veneno, quod à fascin
tore ejaculatur. Qua ex re natum forsitã e
ut quidpiam laudaturi, bene priùs omine
mur,ne verba nostra obsint,ita præfati, *De*

Fascinationis caussa.

id con

conservet, ut Langius *lib. 2. Epist. 36.* vel ut
acastorius scripsit, *Verba mea tibi non noceãt.*
cujus etiam sententia, sunt qui, dum lau-
ntur, faciem avertunt: non tantùm ut in-
cent molestam sibi esse laudationem, sed &
à fascino sibi caveant. Jam enim in opinio-
e est, per laudationes fascinum fieri. Vete-
s ad arcendum fascinum & invidiam, *Præ-*
cinè præfari solebant, vel se, vel alios lauda-
ri. Sic servus ille Plautinus in Asinaria,
ct. 2. Sc. ult.

Præfiscinè.

Præfiscinè, hoc nunc dixerim, nemo etiam me
accusavit
Merito meo, neque me Athenis est alter hodie
quisquam,
Cui credi rectè æquè putent.

c apud Titinnium laudante Charisio, cùm
ulicrcula sponsam nimiâ laude adfecisset,
altera monetur, ut *Præfiscini* præfari velit:

——*Paulla mea, amabò pol tu*
Ad laudem addito Præfiscini.

e scilicet, addit Charisius, puella fascinetur.
ed de hoc videatur Muretus *lib. 9. Variar. le-*
tion. cap. 3. & Joan. Guilielmus *lib. 2. Verisimi-*
um, cap. 15. Quibus omninò addendus erit
Francisc. Vallesius, qui sententiam illam ir-
idens, fascinationem nihil aliud esse con-
ludit, quàm superstitiosum quendam ti-

morem,ex ſtulta credulitate & vulgari op
nione profectum. *lib. ſingul. de ſacra philoſop*
cap.69. Notandum verò inprimis eſt, etia
Ægyptiorum diſciplinâ Oculis vim maxim
fuiſſe attributam. Eorum enim tum inte
tione,tum remiſſione,tum conjectu,tum h
laritate motus animorum explicari; atq; e
nimis argutos, quemadmodum animo aff
cti ſimus,loqui. Hinc celebre eſt Polemon
dictum, Oculos eſſe tanquam fores anim
Per illos enim animũ emicare,indidemq;
nimum introſpici. quo nonnulli Oculu
verum cordis nuncium dictitarunt. Sic apu
Eccleſiaſten *cap. ult.* hominis facies vocat
platea animæ; & Oculi, aſpicientes per fo
mina: quia in facie ſunt omnes ſenſus. qu
propter illic videtur anima, ut in foro verſ
ri,ac negotiari cum rebus externis. Senſuu
verò perfectiſſimus atq; exactiſſimus eſt V
ſus. Quò pertinet illud *Matthæi 6.* Lucern
corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tu
ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidu
erit.Si autem oculus tuus fuerit nequam, t
tum corpus tuum tenebroſum erit. Quo
enim phyſici & phyſiognomici de *Corpor*
oculo affirmant, *Qualis ſcilicet is eſt,tale eſſe*
totum corpus: hoc Dominus transfert ad *oc*
lum animi,hoc eſt,intellectum, quaſi dicere

Oculorum vis.

Oculi fores animi.

U

t oculus est lucerna corporis ; ita mens seu
ntellectus, animæ, quæ est præcipua homi-
is pars,& per quam homo bonus aut malus
icitur. Quemadmodum igitur, ut valet o-
ulus , ita valere agnoscitur totum corpus:
quæ Hippocratis assertio est, *6. Epidem. sect.*
.)Ita ut valet intellectus, valet anima,ac per
am totus homo, qui nunc significatur no-
mine corporis. Si igitur,inquit,oculus tuus
mplex,hoc est,bonus est, totum corp⁹ (per
uod totus homo intelligitur) erit lucidum.
in oculus est nequam,homo totus erit tene-
rosus. Sic enim locum istum interpretatur
rancisc. Vallesius *lib. singul. de sacra philosoph.*
ap. 84. Usque adeò verò tota corporis vis in
culis incumbit, ut Zamolxis & Abaris phi-
osophi totius corporis curatione opus esse
ixerint, si quis oculis mederi vellet. quòd si
orpus curare quis affectaret,animum in pri-
nis depurgandum. quod relatum est à Joh.
Pierio *in præfat. lib. 33. Hieroglyph.* Porrò quem-
admodum antiqua gentilium superstitio, sin
gulas humani corporis particulas, singulos
Deos obtinere existimavit : ita Amoris sedē
in oculis potissimùm collocavit. Id certè Ti-
berianus *in Prometheo* ita extulit,ut dicat De-
os singulares sui partes homini contribuisse,
quas sibi vendicent , suæq; tutelæ proprias

Singulæ corporis partes à Diis.

Tt

agnoſcant. Caput itaq; Jovi deferunt, Neptu-
no pectus, cinctū Marti, frontem Genio: un-
de Deum venerantes, ait Servius, fronten
tangimus. Supercilia in Junonis tutela fuiſſe
aït Sex Pompejus, quòd iis protegantur ocu-
li, per quos luce fruimur, quam à Junone tri-
bui putabant, Lucinâ inde dictâ. Aurē Me-
moriæ conſecratam refert Servius. Dextra
Fidei ſacra eſt: nam in fide porrigitur. Dor-
ſum & poſticæ partes Plutoni ꝓpriè adſcri-
būtur ab Artemidoro. Pedes Mercurio, à De-
mocrito. Genua Miſericordiæ: quòd ea ſup-
plices attingant, ad hæc manus tendāt, hęc ut
Aras adorent, ut inquit Plinius *lib. 11. cap. 45*
Miſericordiā autem in Dearū numero fuiſ-
ſe olim, teſtatur ejus apud Athenienſes Ara,
teſte Pauſania & Philoſtrato. Tali plantæve
pedum in Thetidis poteſtate fuerunt. Digiti
Minervę cōſecrati, Servio teſte: Ubera, renes
& inguina Veneri. quò referri poteſt illud
Epigrammatarii Rufini ita ab Hadriano Ju-
nio latinè redditū *lib. 4.* Animadverſor. *cap. 12.*

Lumina Junonis tibi ſunt, digitiq; Minervæ,
Cum Thetidis talis, ubera Cyprigenæ.

ubi tamen per lumina intelligi debēt Super-
cilia, ut modò innuimus. Nam oculos Cupi-
dini, Veneris filio, in quibus excubet, ceu ſpe-
cula quadam, tribuit Philoſtratus. Optimè;

Sunt

unt enim oculi Veneris illices, & potentissimũ amoris incitamentum: quorũ fulgor & mabilis intuitus quodam quasi morsu vitamabilis intuitus quodam quasi morsu vita- a populatur, & morsicatim medullas depascitur. Unde Apulej⁹ Fotidis suæ oculos *morsicantes* scitè appellat, *lib. 2.* queadmodũ Horatius oculos *in Damalim putres* dixit, hoc est, in Damalis amorem solutos. quo sensu & Persio *Satyr. 5.* In Venerem putris est, qui in hanc solutus & profusus: ductâ Metaphorâ à solo, quod *2. Georgic.* putre vocat Virgilius:

Et cui putre solum. namq; hoc imitatur arando, &c.

significans optimum solum esse solutum. Nam cùm aramus, hoc agimus, ut terram solutam reddamus. *Turneb. lib. 18. Adversar. cap. 27.*

Oculi amoris sedes.

Accedit ad oculorum gratiam, quòd vel solus illorum in homine quidem benevolo intuitus, non mediocrem generare videatur suavitatem. Sic enim Euripides:

Oculorum gratia.

Suave est viri benevoli oculos intueri.

quos cùm osculamur, ait Plinius *lib. 11. cap. 33.* animum ipsum videmur attingere. Hinc *Oculissimum*, pro eo, quod est charissimum, apud Plautum & alios frequenter invenias. Hinc illa Lusci hominis ad populum lata rogatio, ut qui sciens prudens oculum lusco

Lusci rogatio.

eripuisset, utroq; oculo ipse orbaretur. Hui rogationi ferendæ occasionem adversariu dederat, quòd minas sæpius intentaret, oculum se illi erepturum, etiamsi pœnam legi laturus, & oculo altero cariturus esset. populus æquitate, vel potiùs necessitate rationi persuasus legem jussit: qua tamen nihil leg talionis, quæ populorum omnium quodam modò communis erat, derogabatur. qui enim malitiosè alterum excæcavisset, æquum erat, ut ipse excæcaretur. quod graviter disputat Joh. Bodinus *lib. 4. de Republ. cap. 3.*

DE SELLIS, STAPHIIS ET E QUORUM SOLEIS.

TIT. XVI.

Sellæ equorũ.

SEllas equorũ omnes credunt no viter inventas, aut saltem pos Imperium Rom. introductas esse quandoquidem in statuis antiquis no cernatur, quòd unquam Sellas equi habu erint; uti nec in ære, aut toreumatibus Etsi igitur non usque adeò antiquæ sunt usum tamen harum fuisse, invenio, im perante Constantino, Magni illius Con stan

ſtantini filio, hoc eſt, anno Chriſti CCCXL. Scribit enim Zonaras, quòd Conſtans cum fratre ſuo Conſtantino de Imperii diviſione dimicaturus, in medium Conſtantini exercitum irruerit, & percuſſum eum equo & ſellâ deturbarit. De ſella etiam Theodoſius Magnus loquitur, qui imperare cœpit anno CCCLXXXII. In quadã enim lege præcipit, ne ſella cum frenis & averta, ſexaginta libras auri tranſeat: ea comminatione, ut ſi quis præſcripta moderaminis Imperatorii libramenta transſcenderit, ejus ſella in fruſta cædatur, averta verò fiſci juribus deputetur. l. quoniam. C. de curſ publ. lib. 12. *Ejusdem ſellæ mentio quoque fit in conſtitutione Leonis Imperatoris, qui ſolus imperare cœpit anno CCCCLXXII. Ea quippe lege prohibetur, ut nulli prorſus liceat in frenis & equeſtribus ſellis, vel in baltheis ſuis margaritas, ſmaragdos, & hyacinthos adaptare.* l. un. C. Nulli licere in frenis. lib. 11. *Nicetas quoque in vita Andronici Comneni de Theodoro quodã loquitur, qui ex equi ſella deſcenderit,*

quam ἕδραν *nominarant, h. e. sellam, in qua sedebatur. Sed & Zonaras idem nomen pro sella equestri usurpat, in vita Cōstantini Monomachi. ut ita extra omnē dubietatem sit, Equestris sellæ non admodum vetus inventum esse.*

Staphiæ: Stapedes.

Staphiæ *quoq; sive* Stapedes *quando introducti fuerint, non usq; adeò expeditū est. Sed quoniam horum nec vestigium in marmoribus aut æneis tabulis, & nec etiam nomen exstat: dicto non absurdum videtur, Eos post ruinam Imperii Romani fuisse invētos. Ideoq; rei novæ necessum fuisse novum quoq; excogitare vocabulum: quod est Staphia, vel Stapes, Stapedis, hoc est, locus in quo pes queat consistere.*

Soleæ equorum.

Sunt etiam, qui velint, ne calceatos quidem olim fuisse equos: eò quòd in equestribus statuis ferrea ista calceamenta non conspiciantur. Cujus rei causam sanè haud scio. Legi tamen, Poppæam Sabinam, Neronis uxorem charissimam, delicatioribus suis jumentis soleas ex auro induisse: cæteris verò ex argento. Id quod illi in mentem haud venisset, opinor, multò verò minus

nius

us factitatum ab ipsa fuisset, nisi jam
um calceari consuevissent equi. Nice-
as circa finem historiæ suæ scriptum reli-
uit, Latinos pulcherrimam statuā eque-
rem, quæ Iesu filio Nave, vel, ut alii in-
erpretantur, Bellerophonti sacra crede-
atur, destruxisse; & sub ferro calcibus
brupto, hominis effigiem invenisse. Cre-
do igitur Equis ferreas soleas olim indutas
fuisse.

NOTAE sive COMMENTARII.

Ephippia an veteribus in usu.

Tradidit Polydorus Vergilius *lib. 2. de Inventoribus rer. cap. 12.* & Johan. Corasius *libro quinto Miscellan. cap. 2.* Pelethronios, qui Thessaliæ populi sūt, frenos & ephippia primos invenisse. quod ut assererent, adducti haud dubiè fuerunt illo Plinii loco, quo frenos & strata equorum Peletronium invenisse, scriptum exstat *lib. 7. cap. 56.* Crediderunt enim *Equorum stratis* Ephippia incunctanter significari. Minùs tamen considerate, opinor: cùm eo verbo non tam equestris sella, quā quæ equis injicitur, denotetur.

Strata equorum.

Quicquid enim, ait Varro, insternebāt, à ster-

nendo stragulum appellabant: quale est illud, quod lectis operiendis insterni solet. Si stratum & instratum etiam est operimentum equorum: cujusmodi Stragulæ Babylonicæ feruntur. Joh. Brecheus *in l. instratum. 45. ff. de verbor. signif.* Quo fit, ut cùm Ephippiorum & sellarum equestrium neq; Plinius, neque etiam ullus alius idoneus auctor meminerit, usum earum priscis Romanorum temporibus nullum fuisse existimem. Nec mutat, quòd Ephippiorum fiat mentio apud Horatium, *lib. 1. Epist. 14.*

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Nam si genuinam verbi significationem intueri volumus, deflectitur ἐφίππιον ἀπὸ τοῦ ἐφ ἵππου, ab eo, qui equo insidet & eo vehitur, & propriè de milite equite dicitur; cui opponitur ὁ πέζος, pedes miles: Unde δρόμος ἐφίππιος, equestris cursus. & quandoque etiam pro certamine currentium equorum ἐφίππιον accipitur: nihilque absurdi est, ut pro strato sive instrato equi intelligitur.

Staphia veteribus incognita.

At verò adminicula illa, quibus & equi conscenduntur faciliùs, & quibus pedes utrinque inseruntur, ut quiescant, & commodior fiat sessio; noviter inventa esse, dubitandum non est. Nam ut in marmoribus & æneis statuis, itemq; in arcubus triumphali-

bus

Romæ conſpicitur, antiqui adminiculo non utebantur: nec quo nomine appelle-, apud ullum Græcorum aut Latinorum ctorum legitur. Vulgus *Staffas*, *Staphias*, *Stapedes* vocat, quòd in eis pes ſtet commodè. Cœl. Rhodiginus *ſubſellares*, quòd ſub la propendeant; Rob. Valturius, *ferrum nſile*. Saltu autem Veteres ſe conjeciſſe in uos, abſque illo, quo dixi, adminiculo, ondit Virgilius *lib.12.*

Salitio in equos.

Infrenant alii currus, ac corpora ſaltu
Subjiciunt in equos, & ſtrictis enſibus adſunt.

em de Turno, eodem libro:

Poſcit equos, atque arma ſimul, ſaltuque ſuperbus
Emicat. ———

ariùs verò etiam id docet Vegetius *lib. 1.* on tantùm, inquit, à tyronibus, ſed etiam ſtipendiariis militibus Salitio in equos diſtrictò eſt ſemper exacta. quem uſum ad hãc que ætatem, licet cum diſſimulatione, perveniſſe manifeſtum eſt. Equi lignei ſub tecto yeme; æſtate ponebantur in campo. Super os tyrones primò inermes, dum conſuetuine proficerent; deinde armati cogebantur ſcendere. tantaq; cura erat, ut non tantùm

à dextris, sed etiam à sinistris partibus & in
silire & desilire condiscerent; evaginatos e
jam gladios vel contos tenentes. hoc enim
assidua meditatione faciebant scilicet, ut i
tumultu prælii sine mora ascenderent, q
tam studiosè exercebantur in pace. Liviu
secundi belli Punici lib.3. Nec omnes Num
dæ in dextro locati cornu : sed quibus De
sultorum in modum binos trahentibus e
quos, inter acerrimam sæpè pugnam, in re
centem equum ex fesso armatis transsultar
mos erat. Tanta velocitas ipsis, tamque do
cile equorum genus! Xenophon Socraticu
in eo libro, *qui Equitum præfectus inscribitur*
Postquàm verò, equites esse oporteat, di
ctum est; quânam parte Equites optim
comparentur, hoc in medium conabor ex
ponere. Ex his igitur Juniores impeller
atq; adhortari debemus, ut in equos insilir
discant; hujus autem rei magistrum præce
ptoremque qui adhibuerit, jure laudabitur
Natu autem grandiores adsuefacere, ut in
scandendis equis, Persico more, se invicem
adjuvent. Quia verò illa Equos ascendend
ratio non facilè, & nec sine labore atq; mo-
lestia expediri poterat, ab iis præsertim, qui
viribus non valebant, nec habebant, qui in
equos ipsos tollerent: igitur ad minuendum
illum

m laborem Viocuri,seu qui vias militares
nebant, in lateribus viarum collocabant
ores quosdam lapides, & tanquam quæ-
n pusilla suggesta excitabant; ex quibus
vo negotio quilibet, tenui etiam corporis
nitate, poterat se conjicere in dorsum e-
i. Idem etiã in vita C. Gracchi narrat Plu-
chus: qui Cajus cũ omni ratione consule-
commodis multitudinis: studeretq; cun-
orum Italiæ populorum animum sibi con-
iare; in aliis etiam plures vias, stravit, & cũ
as commodas valdè fecisset atque ornas-
, curavit etiam ut lapidibus certa mensu-
positis, & columellis quibusdam nota-
ntur millia passuum, & aliis itidem pro-
nquioribus lapidibus effecit, ut qui equo
herentur, possent in eum facilè ascende-
, sine instrumento illo, quo huic rei facto
ebantur, cùm in equum imponi vellent.
ræterea (inquit) dimenso viarum spacio,
ngulis Milliariis (est autem Milliarium
aulò minùs quàm octo stadia) columnas
apideas spacii signa proferentes constituit:
lios insuper lapides parum inter se distan-
es ex utraque viarum parte disposuit, ut ex
llis faciliter, & sine saltu in equos esset ad-
scensus. Quibus ex locis evidenter evincitur,
Staphias Romanis antiquitus in usu non fu-

Veterum adminicula, equos ascendendi.

isse; ideoque inventionem harum novam sc. quod eleganter docuit Robertus Valtu us de re militari *lib. 10. cap. 2.* & Petrus Vict rius *Variar. lection. lib. 37. cap. 15.* Cæteru ex illo Plutarchi loco etiam discimus, R manos itinerum spacia miliaribus & lapid bus fuisse dimensos. quod disertè etiam pr bat tex. *in l. propter litem. 21. §. fin. ff. de excus tutor. & §. qui excusare. Inst. eod. tit.* in tantu ut Lapis & Miliarium pro uno eodemq dicatur *in l. 1. §. initio. ff. de officio præf. Urb.* quòd singulis miliariis, auctore Graccho, la pideæ columnæ spaciorum signa inscrip habentes fuerunt positæ. Unde lapidibu quoque itinerum dimensionem fieri in u sum venit. Hoc & Quintilianus indicat *lib. 4 cap. ult.* Reficit quoque (de partitione loqui tur) audientem certo singularum partiur fine, non aliter quàm facientibus iter mul tum detrahunt fatigationis notata inscripti lapidibus spacia. Boëtius etiam *lib. 3. Geometr* lapides quosdam, quos appellat *Cursorios* an tiquitas, inscriptos fuisse ait, quibus itinera discriminarentur. Idque pluribus exsequi tur Barrab. Brissonius *lib. 4. Selectar. antiquita cap. 8.* quibus adjiciendum est, quod de Milia rio aureo est proditum. Id enim columna quædam erat, in capite Romani fori prope ædem

Miliaria lapidibus discreta.

Miliarium aureum.

m Saturni:in quam columnam omnes I-
æ viæ terminabantur.Plinius *lib.3.* Roma
ditur in regiones 14. compita earum
.pafs.ejusdem ſpacii menſura currente à
iario in capite Romani fori ſtatuto,ad
gulas portas,quæ ſunt hodiè numero tri-
ta ſeptem.Cornelius Tacitus *lib.17.*Otho
ixus liberto per Tiberianam domum in
abrum , inde ad Miliarium aureum , ſub
em Saturni pergit. Idem & Tranquillus
totidem penè verbis *in Othonis vita*: Plu-
chus verò *in Galba*, his verbis Miliarium
ſcribit: In forum ibat ad eã partem,in qua
erat aurea columella , ad quam omnes I-
iæ viæ terminabantur,hoc eſt , initium &
em capiebant. Quid autem in cauſſa ſit,
òd apud Æmilium Macrum , mille paſſus
n à Miliario Urbis (alii,*Murourbis* legũt)
l à continentibus ædificiis numerãdi ſint
*ille paſſus.154.de verbor.ſignific.*id à Juris no-
i interpretibus ad eum locum,& ad *l.2.d.t.*
ligenter eſt explicatum.quibus adde quod
nton. Auguſtinus ſcribit *libr.4. Emendat.*
cap.7. De Equorum autem ſoleis dicta
aliqua ſunt *lib.1. Tit.de Equis.*
fol.463.& 479.

DE QUADRATURA CI[R]CULI, SEU MODO REDUCENDI QUADRATI AD CIRCULUM.

TIT. XVII.

Scibilia, sed non scita.

Auctor est Aristoteles, Mul[ta] quidem esse scibilia vel sci[ri] posse, quæ tamen scita nondu[m] sint, eò quòd via ac modus eorum ignor[a]tur. Exemplum ponit de Quadrato in Ci[r]culum reducendo. Id quod nec ipse, n[ec] quisquam alius ad nostram usque ætate[m] hāc facere poterat: nisi quòd annis abhi[nc] plus minus triginta, Ars ista fuit inve[n]ta: quæ mirabile quoddam secretum [in] se continet. Græci τέτραγωνισμὸν *vocan[t] quæ est alterius cujusdā figuræ ad circu[lum] reductio. Fit autem hoc modo. Ducend[us] est Circulus AB. cujus area ita metien[da], ut Diameter constituatur A C. long[i]tudine 14. pedum. qui numerus triplicat[us] producit 42. Huic si addideris septima[m] Diametri partem, quæ sunt 2. provenien[t] 44. Ci[r]...*

τέτραγωνισμός.

. *Circumferentia enim Circuli triplo sesquiseptimâ parte major est Diame-. Intellectâ Circumferentiâ & Diame-, facile est Aream circuli invenire. am si per dimidietatem, id est, per 2. di-serimus diametrum, provenient 7. & rcumferentiam similiter per 2. prove-ent 22. qui numerus ultimus per 7. mul-plicatus, producit 154. quæ, pro ratione athematica Aream circuli constituunt.*

Calculus hic est:

Diameter tota est	14	7. Quotiens.
Dimidietas est	2	
Circumferentia integra	44	22. Quotiens.
Dimidietas est	22	

i duo Quotientes 22. & 7. inter se mul-plicati, constituunt Aream circuli 154.

22
7

154 *Area circuli.*

Restat ut Quadratum inveniamus, huic quale, quod ad hunc reperitur modum.

Divisa, quemadmodum factum est, Di-metro in 14. partes, ducenda est linea a undecima parte ad circumferentiam, puncto D. ad F. unde angulus fit rectu cum Diametro. Posteà ab ultima part Diametri ducenda est linea ad idem pun ctū F. & fit linea CF. atq; ita Quadratum illud Circulo erit æquale. Quod ut verū esse deprehendatur, necessum est, ut ipsiu Quadrati longitudinem metiamur. Me tienda itaq; erit linea CD. quam 11. pedun esse diximus. Numerus iste multiplicatu per 11. conficiet 121. posteà mensuranda e linea DF. & longitudinem ejus hoc mod deprehendes. Ducenda erit linea à pun cto E, quod circuli centrum est, ad F, e nascetur triangulus DEF. Linea ist EF, æqualis est dimidiato diametro, qu est 7. pedum, quandoquidem integer Dia meter 14. pedibus constat. Numerus il le per 7. multiplicandus erit, & prove nient 49. de quibus detrahendi 16. qui nu merus est multiplicatus Lineæ ED. qua est pedum 4. qui multiplicati faciunt 16 Detractis igitur 16. à 49. restabunt 33

&

& ideò potentia Lineæ D F, erit 33. um quo numero conjunctis supradictis 21. prosilient 154. Unde apparet, potentiam Lineæ F, quadratum constituere ex 54. quantam ipsam Aream Circuli diximus.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Quadratura Circuli an possibilis.

Quæstionis hujus de Quadratura Circuli, an scilicet ea possibilis sit, nec ne, jucunda quidem est inquisitio; at explicatio difficilis; cognitio autem cùm ad alia, tum ad multorum locorum Aristotelicorum intelligentiam perquàm utilis, ut testatur Benedictus Pererius, *de Communibus omnium rer. natural. princip. & affection. lib. 10. cap. 19.* Circulum autem quadrare conati sunt, apud Veteres, Antiphon, Bryso, Hippocrates Chius, Euclides, Archimedes, Apollonius, Porus. E recentioribus Boëtius, Campanus, Cusanus, Regiomontanus, Oroncius Finæus, qui si quàm multa docere atque demonstrare pollicitus & aggressus est, tam multa præstare & perficere potuisset, immortalem sanè gloriam fuisset consequutus. Et ex Veteribus

Antiphon. *Bryso.*

quidem Antiphon & Bryſo ſatis nobile perhibentur Mathematici, vel Ariſtoteli reprehenſione *1. phyſicor. tex. 11. 1. Poſterior. tex 23. & 1. Elenchor. cap. 10.* Nec enim adverſu ignaros & inertes athletas Ariſtoteles luctatus eſt, ut discipulus ejus Alexander Reges athletas depoſcebat, cum ad olympicam coronam invitaretur. Hippocrates verò Chius,

Hippocrates Chius.

præterquam quòd & ipſe ab Ariſtotele itidem ſatis nobilitatus ſit, admirabilis prorſus fuit Naturæ, dicam, an fortunæ miraculo? Hic enim, ut ait Philoponus *in primum Ariſtotelis phyſicum*, Mercator, cum in piratarum navem incidiſſet, Athenas venerat prædones accuſandi gratia: & cum diu Athenis perſequendi criminis cauſſa moraretur, acceſſit ad Philoſophos, quorum conſuetudine tantum in Geometria profecit, ut duas res in Geometria maximas tentarit, valdeque promoverit, τετραγωνισμὸν, Quadraturā circuli, & duplicationem cubi. Circuli quidem quadraturam non invenit; ſed cùm quadraret lunulam, falsò arbitratus eſt ex hac Circulum quadrari. Nam ex lunula quadrata circulum quadratum eſſe arbitrabatur. Hæc Philoponus. Sed Hippocratis, ut & reliquorum omnium de Quadratura circuli demonſtrationes, Johannes

Buteon

uteon uno libello diligenter collegit, eamque demonstrationum vitia & errata subtiliter & accuratè patefecit. quemadmodum & docta exstat eadem de re Petri Rami disputatio, *lib. 1. Scholar. Mathematic. & lib. 19. Geometr.* Adeò nō absq; ratione dixisse videtur Aristoteles : *multa sciri posse, quæ nondum scita sunt*, ut τετραγωνισμὸν circuli. Ejus enim scientiā nōdum esse quidem, at ipsum tamen esse quiddam scibile. *in Categor. cap. 3.* Quo sensu Marinus *in protheoria Datorum* affirmat, Circuli scientiam, quamvis nondum percepta sit, percipi tamen posse. Idque aliis quoque in rebus usu venire credo pluribus: rectè ut possimus dicere, *Maximam partem eorum, quæ scimus, esse minimam partem eorum, quæ ignoramus, aut scire possumus.* quam in sententiam Cardinalis Cusanus librum conscripsit, *de Docta ignorantia.*

Ignorantia docta.

Cæterùm quæstionis istius nodum in diametri & peripheriæ sive circumferentiæ ratione esse P. Ramus putat *in d. libro. 19.* Eam Pancirollus hoc capite nostro diligenter explicat. Cujus demonstratio sic habet. Demonstrandum est, Quadratum Lineæ F C æquare aream circuli propositi. Linea D C, est 11. partium talium, qualium tota Diameter est 14. Linea E F, est radius circuli,

Schematis demonstratio.

ſeu dimidia Diameter, id eſt 7. partium. I
triangulo igitur rectangulo, DEF, not
ſunt duo latera, DE, 4. partium, & EF, 7. par
tium. Ex his duobus notis lateribus, *per pe
nultimam propoſit. primi Euclitis*, notum fit et
jam tertium latus DF. Subtrahe quadratur
lateris DE à quadrato lateris EF: reſiduur
eſt quadratum lineæ DF.

Latus DE eſt 4. partium, ejus Quadratur
eſt 16.

Latus EF eſt 7. partium, ejus Quadratur
eſt 49.

EF Quadrat. 49.
DE Quadrat. 16. Subtrahe,

DF. Quadrat. 33. Reſiduum.

Cognitis omnibus lateribus in triangul
rectangulo DEF, cognoſcendum etiam i
ipſum in altero triangulo rectangulo DF
in quo dantur duo latera nota. Lateris D
quadratum eſt 33. Lateris DC. quadratu
eſt 121. Si enim undecim in ſeipſa multip
ces, tot provenient. Ex horum duoru
laterum Quadratis cognitis, inveſtigat
etiam quadratum tertii lateris FC: quod u
timum eſt, & ſcopus propoſitus in hac d

monſtratione. Illud enim Quadratum eſt æquale areæ circuli propoſiti. Invenitur autem tertii illius lateris quadratum itidem *per penultimam propoſit.* primi Euclidis. Adde quadratum D F 33. ad quadratum D C 121. Summa erit quadrati F C, 154. quæ etiam area Circuli fuit antè inventa, ut in ipſo textu Pancirolli oſtendimus.

Quadratum Lineæ DC eſt 121.
Quadratum lineæ D F eſt 33. Addendum,

Quadrator. duorum ſumma eſt area Circuli 154.

Lineæ E F Quadrat. 49.
Lineæ D E Quadrat. 16. Subtrahe,

Lineæ D F Quadrat. 33. Reſiduum.

11
11

11
11

---

121. Quadr. Lineæ DC.
33. Quadr. lineæ DF.

---

154. Quadr. lineæ F C.

Hæc duo quadrata addenſa ſunt, & proveniet quadratum lineæ FC quod quadratum æquale eſt Areæ Circuli.

Hæc eadem summa provenit etiam, si per di-
midiam diametrum, id est, per 7. multiplice
dimidiam circumferentiam Circuli, qua
est 22.

$$\begin{array}{r} 22 \\ 7 \\ \hline 154. \end{array}$$

Atque hæc quidem propositi à Pancirollo
Schematis demonstratio, ut puto, vera est. de
qua plura videre poteris, Lector, apud *Jacob*
Christmannum, professorem Heidelbergen-
sem, virum doctissimum, in eruditissimo
scripto, cui titulum fecit, *De Quadratura Cir-
culi.* quo in tractatu nihil ferè aliud agit,
quàm ut Schema istud explicet. Quòd si quis
certiora mihi demonstraverit, nunquam ad-
eò perfrictæ frontis fuero & duræ cervicis,
quin meliora docenti sim obsecundaturus.
Neque enim ex eorum sum numero, qui su-
as opiniones adeò pertinaciter defendunt,
ut refelli, turpe; vinci, nefas esse putent: aut
qui de vita, quàm de propositâ susceptaque
opinione malint decedere. cùm præsertim
hi neque sibi sint, neq; suis civibus utiles, &
perniciem Reipub. afferre soleant: ut gravi-
ter censuit Johan. Bodinus in Methodo hi-
stor. *cap. 5. fol. 123.*

Iac. Christmannus.

Pertinacia quorundam.

DE

DE TORMENTIS MURALIBUS ET BOMBARDIS.

TIT. XVIII.

Tormenta illa bellica, quæ Bombardæ dicuntur, inventa fuerunt à Germano quodam, circa annum Christi 1378. Eaq; primùm usurpata fuerunt à Venetis, cum Genuensibus ad Fossas-Clodias *cõfligentibus, quas hi suo conabantur subjicere dominio, quibusvis pacis conditionibus spretis. Sed machinis tandem & instrumentis hisce fracti Genuenses, ad unum ferè omnes dati fuerunt internecioni.*

Bombardarũ inventio.

Dictæ sunt Bombardæ à sono, quem edunt. Hinc excogitata fuerunt manualia illa tormenta, quæ vel funiculo incensô, vel rotâ agitatâ globulos projiciunt, ut cotidiè videre est. Ideoq; copiosius de his disserere superfluum duco: sicuti & de pyrio pulvere, ad hunc usum præparato.

denominatio.

Sclopeti.

Sclopus, *Latina dictio est, à sono, qui ex inflationibus earum erumpit. de quo Persius:*

Nec sclopo tumidas intendis rumpere buccas.

qui versus de eo, quem jam dixi, sono erit accipiendus: non verò de illo, qui ex sclopetis nostratibus, qui tum temporis nondum exstiterunt, emittitur.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Bombardæ.

unde dictæ.

Inter alia Germanorum inventa, non postremum locum merentur bellica illa tormenta, sive machinæ metallicæ, quæ ignis incendio, & sulphureo pulvere, glandes æneas, flammeasque pilas, & globosa graviaque saxa convolventes, horrisono fragore ac tonitru longè lateq; jactant, muros urbium quatientes, & obstantia quæque demolientes. dictæ Bombardæ, à bombo & sono quem edunt, quasi bombizatio quædam ardens, ut Robertus Valturius putavit; *de Re militari lib.10.* quibus cum si Catapulta Veterum, & antiqua belli tormenta conferantur, sanè hæc puerilia quædam ludicra, ex Bodini sen-

tentia

ntia videri possint, *in Methodo histor. cap. 7.* Quo fit, ut mirari satis nequeam, Valturium ipsi etiam *Archimedi* Bombardarum inventionem attribuisse eo tempore, quo Marcellus Syracusas obsidebat, ut Civium suorum libertatem tueretur, patriæque excidium vel verteret, vel differret. Miror etiam, cur non *Demetrium* Macedoniæ regem illarum Inventorem laudaverit: quem constat in excogitandis & fabricandis machinis bellicis ita excelluisse ingenium, ut πολιορκητὴς inde fuerit appellatus; obstupente Lysimacho, perspectâ machinæ industriâ, qua Cilicios oppugnabat, & divinum vocante Demetrium, teste Plutarcho *in ejus Vita.* Sed de Archimede ea id fide dictum à Valturio opinor, qua Consalvus Mendoza, Maffeius, alii Rerum Indicarum Scriptores, à Chinensibus ut Typographiam (qua de re suo loco, & quidem *Tit.* *12.* diximus) ita & bellica ista tormenta excogitata, & multis jam retroactis seculis in usu fuisse, non dubitarunt asserere. Quibus merito annumeres, qui Machinas istas jampridem *à Mauris,* antequam earum ulla apud Germanos esset noticia, usurpatas fuisse dicunt. Cui enim persuadendo verisimile fieri poterit, Tormentorum istorum usum, quo Urbibus obsessis ad depellendos obsidentes

harum author an Archimedes.

an Demetrius.

an Chinenses.

an Mauri.

nihil est salutarius, tanto temporis interval-
lo potuisse delitescere? cùm, quamprimùm
Venetis Bombardarum; Romanis typogra-
phiæ usus esset ostensus, subitò ille ad alio
atque item alios fuerit divulgatus, ut iis ho-
die ubivis gentium & locorum nihil fre-
quentius videas. Magis verò etiam ridicul
sunt, qui Machinarum istarum authorem
constituunt

an Salmoneus.

———crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Jovis, & sonitus imitatur O-
lympi
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
Ære, & cornipedum cursu simulabat equo-
rum.

ut est apud Virgilium *6. Æneid.* Nam ut ex
versibus istis rectè colligitur, Salmonei ma-
chinamentum illud sine noxa erat, ad terro-
rem duntaxat incutiendum; ideoque præter
inanem sonum & strepitum fulmini nequa-
quam adæquandum. quo loco etiam habere
possis sagittas igniferas apud Jul. Pollucem,
lib. 1. Onom. cap. 10.

———& arsuras cœli per inania glandes,

ut ait Statius Papinius *lib. 10. Thebaid.* Eæ si-
quidem glandes plumbeæ percalefactæ vi
funditoris, liquatæq; ardescebant, si experi-
mento creditur, & Lucretio *lib. 6.*

plum-

——*plumbea verò*
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
At Bombardarum ictus à fulmine, quoad sonum, ignem, ictum, itemque effectus (exceptis efficiente & materia) non tantùm nihil differt, sed etiam illud superat. Si enim ad aliorum imitationem conferre illa libeat, Plinius monet *lib. 2. cap. 54.* unum hominem non semper exstingui à fulmine; cætera verò animalia, quæ quidem fulmini obnoxia sint, ilicò perimi: Naturâ homini hunc quasi honorem tribuente, cùm alia animalia viribus longè præstent. Machinæ contrà hæ homini minimè parcunt. Quinimò cùm fulmen casu incidere soleat, ideoque inanimata plerunque petat, rarissimè hominem: hæ unius tantùm ferè læsionem intendunt. Præterea multa adferuntur ab Auctoribus contra fulminis ictum remedia: qualia à Plinio *lib. 2. cap 55.* recensentur, Specus altiores quinque pedibus, in quibus se occultasse nonnullos memoriæ est proditū; Lauri frutices, unde lauream coronam gestatam ab aliquibus legimus; pelles vituli marini, ex quibus tabernacula sibi quidam obduxisse dicuntur; pennæ aquilæ, itemque hyacinthi gestati. At machinarum istarum ictui & violētiæ non murus decempedalis, nedum ineptiæ illæ quicquam

Bombardarum & fulminis collatio.

quam obsisterent. Adhæc Nubes, quarum concursu & collisione tonitru & fulmen excitatur, Nolarum seu æramentorum sono, itemque tormentorum murmure & fragore dispergunțur, & vel evanescunt, vel aliò depelluntur. At verò Machinarum bellicarum furor & vis, ab hostibus illata, nullo modo sisti aut leniri potest. Fulmen rursus unicum ferè tantum infert ictum, & unicum ferè, & quidem raro, hominem interimit: Illarum autem ictus sunt perplures, & unico quoq; multi sæpenumerò Mortales pereunt. Fulgur etiam lumine suo, quandoque etiam fragor ictum futurum prænunciat: Illæ contrà simul ferè & coruscant, & iciunt: ut & obmurmurando feriant, & feriendo obmurmurent; sicque uno ferè momento globum intra corpus, & sonum intra aures mittant. Tandem multæ dantur regiones & tempora anni; frigidiora scilicet, ut Septentrionales & hyems; Item calidiora, ut Ægyptus & æstas intensior: quibus vel ob frigus nimium calor vaporis exstinguitur; vel ob caloris nimietatem vapor prorsus absumitur. Consequenter igitur nullæ tunc nubes, neque earum collisiones, neque etiam fulmina. Contrà verò machinæ hæ per omnes regiones sparsæ sunt, & omni tempore effectum suum

possunt producere, quemadmodum latiùs hæc Franciscus Rota & Paræus inter se conferunt. Cùm itaq; Machinæ hæ non tantùm imitentur fulmen, sed etiam superent; fieri nō potest, ut Salmoneus auctor illarum perhiberi possit, cùm poëta hunc dicat non imitabile fulmen] simulasse: ut rectè collegit Franc. Rota *cap. 1.* Laudat Plinius Apellem pictorem nobilem, quòd tonitrua, fulgetra & fulgura pinxerit, quæ picturâ exprimi vix possunt. At quanto ars hæc præstantior, tonitrua sono damnoque prorsus æmulans! ut possint incusare poëtæ antiquum Prometheum, ad quem Fulgentius providentiam refert, quam Græci προμηθείαν dicunt, quare non præsenserit hoc machinę bellicę genus, & quare posteros milites ex marmore Pyreneo non potiùs informaverit, quàm ex molli luto. Verius est, Machinæ istius Inventorem fuisse Germanum, consentientibus in hoc historicis, itemque Polydoro Vergilio *lib. 2. de Inventor. Rer. cap. 11.* Petro Ramo *lib. 2. Scholar. Mathemat.* & Steph. Forcatulo *lib. 4. de Imper. & philos. Gallor.* sive Authoris ipsius nomen ignoretur, sive Monachus fuerit Friburgo oriundus, *Constantinus Anklitzen*, sive *Bertholdus Swartius*, ut à Forcatulo nominatur; & quidem vitæ monasticæ, ac certè

Apelles tonitrua pinxit.

Bombardæ invētor Germanus.

certè ociosæ. Quia enim nihil agendo, ut dicebat M..Cato, malè agere discimus, ille metallis transformandis incumbens, præter opinionem æs sublire cum fragore sensit, ignei vi & tenui pulvere tantummodò pulsatum. Chimistã enim hunc fuisse dicunt, & servâsse aliquando domi in mortario pulverem sulphureum, cujusdam medicinæ faciendæ caussa; illudque texisse lapide, ac inde contigisse, ut dum ignem ex silice propè excuteret, scintilla intrò ceciderit, subitoq; flamma eruperit, atque lapidem in altum tulerit. Inde ille ejus rei casu doctus, postea factâ ferreâ fistulâ, & pulvere confecto, machinam reperisse dicitur. Ei igitur fortuna nihil tale meditanti opus illud objecit, non secus atque Diocli Atheniensi harmoniam; dum vasa testacea ligno pulsaret. *Suidas verb. ξυλυφίων*

Adeò verum est, quod Aratus prodidit, Non omnia simul edoctos homines à Jove, sed adhuc pleraque occulta manere, quorum aliqua dabit & inposterum. Habet scilicet Natura scientiarum thesauros innumerabiles, qui nullis ætatibus exhauriri possunt; ut Bodinus dicebat.

Inventoris & operis ipsius exsecratio.

Jam cùm Inventionem hanc Germanis non possint eripere Invidi: ut tamen quod carpant habeant, cùm Invẽtorem, tum opus

ipsum

psum exsecrantur. Authorem enim istum
d exitium humanũ natum dicit Vergilius:
deoq; nomen ejus exsecrabile putat Carda-
ıus, quòd tormenta illa ad damna humani
generis potiùs, quàm ad utilitatem inventa
ideantur. *lib.17. de artib. artificiosisq; reb.* quę &
psa exsecratione digna censet idem Vergili-
ıs, quòd ab humano ingenio nihil iis exco-
gitari potuerit horribilius. Imò haud adduci
e posse ait *lib.3. cap.18.* ut humanum ingeniũ
nvenisse hæc credat, sed potiùs malum quē-
lam Dæmonem mortalibus monstrasse pu-
at, ut inter se non modò armis, verùm etiam
ulminibus pugnarent. Ipsum etiam video
Philippum Melanchthonem, in generis hu-
nani perniciem illud ferale bellicorum tor-
nentorum genus dicere inventum, Mona-
cho ministro & fabro, diabolo architecto: ut
ùm labasceret paulatim auctoritas insanæ
uperstitionis, quæ his auctoribus fascinatas
ıominum mentes præcipitaret in exitium
æternum; succederet iisdem auctoribus a-
iud mali genus, quod in corpora sæviret, sed
n mutuam perniciem horribili furore homi
ıum instructum atq; displosum. *lib.5. Chroni-
cor. sub VVenceslao Caroli IV. Filio.* In quam
sententiam exstant elegantissimi versus *ad
Quercetani Sclopetarium*, quos venustatis corũ
gratiâ placuit apponere:

In pravas, spretâ, quum labes, Numinis irâ
Se mortale genus, laxis immersit habenis,
Armipotens, scelerum vindex, justissimus
nus,
Ignivomas rutilo nubis fabricatus Olympo,
Torsit in indomitas ardentia fulmina terras.
At magis exarsit sceleris vesana libido,
Invisum cœlo & terris, è faucibus Orci
Verticis obrasi monstrum dum excitur, opac
Orbis dira lues, nostrique infamia secli.
Hoc nova namque novo cuduntur fulmina f
bro,
Et Stygia erumpunt Stygio documenta Ma
stro,
Qualia Avernalis pandens mysteria templi
Torva Hecate dederat, monstroso inclusa c
cullo:
Lurida quum pariter permixto sulphura ni
Tisiphone adjunxit, flammasque operasque mi
stras.
Flammigeræ hinc retrò torquētur fulmine gla
des,
Glandiferæque fremunt horrendo murm
flammæ,
Ut reboent campi, montesque & magnus Oly
pus.
Mox rapidum latas infert se virus in oras,
Quod quatit (heu furiale malum!) tot for
bello *Corpo*

Corpora, tot tetro raptim ulcere pascitur artus.
Crescente ut pœnâ, crescat quoque Numinis
ira. &c.

Nec desunt, qui Machinarum æneârum authorem dignum censeant, qui ut Perillus taurum æneum, ita ipsemet tormentum hoc primus experiretur. Perillus enim Atheniensis, in fundendo ære celeberrimus, Taurum naturali staturâ majorem fabricârat, officiosumq; animal & homini socium in ejusdem supplicium acerbissimum converterat, mugitus promittens igne subdito: & quia à simulachris Deorum atque hominum avocaverat pulcherrimam artem, cruciatum primus experiri jussus est justiore sævitia, punito tormenti authore, talione decantata. Eandem propè exercuit Ludovicus XI. Francorum Rex, Caveas ferreas quovis carcere duriores facere monitus, in pœnam potiùs, quàm in custodiam miserorum, qui reatum qualem qualẽ sustinerent. Nam Episcopus Verodunensis, qui excogitatis primùm his caveis sibi placebat, primâ earum inclusus totis quatuordecim annis ridiculus & mœrens obduravit. *Philip. Cumin. in Ludovic. XI. cap 136.* & Forcatul. *lib. 2. de Imperio & Philosoph. Gallor.*

Perilli taurus.

Caveæ ferreæ.

Verùm enimverò etsi machinâ illâ æneâ

nihil pestilentius est Urbibus obsessis: negari tamen non potest, nihil quoque hac esse salutarius, dum obsidentes arcentur, & missilis ignis regeritur. Et quid Natura boni dedit hominibus, sine aliquo malo? Duo præcipua elementa, Aqua & Ignis, hoc patefaciunt, quibus vita maximè fovetur, & maximè perditur, absorptis urbibus, nedū hominib⁹. Valdeque verisimile est; sivisse Deum singulari quodam judicio tam perniciosum tormentum recenter reperiri, ut mutuo terrore affecti mortales, nec viribus ita confidentes, faciliùs alerent concordiam, & bella detestarentur, incerti & mortiferi ictus timentes aleam. tantum abest, ut virorum virtus hac ætate perierit: sicuti olim questus fertur Agesilao Rege satus Archidamus, teli novum genus è Sicilia allatum demiratus: cùm potiùs hodiè non nisi audacibus & ferè desperatis sit præliandum inter grandines flammarum, ut ait Forcatulus *d.l.4.* Hinc illa Herculis Ferrariæ principis querela. Cui cùm *Spingardæ* pila (Spingardas autem vocabant minora tormēta tricubitalis longitudinis, glandem pruni majoris magnitudine violenter evomentes) calcaneum detersisset, malignè & barbaro more *Coleonem* Venetorum copiis præfectum fecisse dixit, qui viros fortes, gladio

Bombardarū utilitas.

Spingarda.

dio atque hasta pro virtute & gloria dimicātes, inusitata atque horribili pilarum procella sternendos curaret. Ea enim humanitate milites ducesque extra cruorem, per id tempus in Italia depugnabant, ut eo prælio, funalibus accensis, cùm nox ingrueret, ampliùs quatuor millia cataphractorum equitum, admirabili ridendaque hodiè spectaculi contentione, concurrerint: Ut bella illa, si cum nostris hoc tempore conferantur, propemodum ludicra videri posse, Jovius scripserit. Atque ita esse, res ipsa loquitur: cùm non solùm arma tam defensiva, quàm offensiva mutata, & ad accelerandam mortem, atque interficiendos homines, perniciosa arte inventa sint: verũ etiam tormenta illa bellica tam majora, quàm minora, frequentiore in usu, quàm anteà, esse cœperint. quorum vim primi perpessi fuerunt Genuenses, in bello illo à Venetis contra ipsos ad Fossam-Clodiam suscepto, circa annum Christi millesimum, trecentesimum, octogesimum. Genuenses enim se quidem interfici sentiebant; quo tamen teli genere, non animadvertebant. Jam enim tum primùm novum hunc partum Mundus hic pepererat. Planè cùm bellum, ut Thucydides dicebat, non geratur certis pactis aut legibus, licebit sanè cui-

Acrius hodiè pugnatur, quàm olim.

Veneti Bombardis primũ usi adversus Genuenses.

vis, quemadmodum Antigonus apud Plutarchum ajebat, aut dolo, aut vi, aut apertè, aut per insidias hostem aggredi. Sic enim & Archimedes, quem non tantùm nemo vituperat, sed omnes admirantur & tantoperè extollunt, hostium naves instrumentis suis submersisse legitur. Quòd si bellicæ machinæ propterea exsecrandæ sunt, quòd noxiæ & lethales sint: ecquis unquam erit armorum usus? quamvis alia aliis magis vel minùs sint lethalia. Magis enim & minùs non mutare speciem, ex Logicis discimus, ut idcircò abusus potiùs tormentorum istorum, quàm usus legitimus videatur damnandus. Horum plures sunt species; & omnibus cognitæ, ideò minùs hîc referendæ. Minora tamen, quibus pedites utuntur, *Sclopeti* vocantur, à sclopo: qui & ipse sonus est, ex buccarum inflatione erumpens. Aliis arcus busius appellatur, ab arcu, cujus vicem gerit in bello (quemadmodum enim olim Sagittarii in primo pugnæ loco constituebantur, ita nostris temporibus Sclopetarii) & à busio, quod Italis foramen significat: quòd scilicet per foramen ignis in tubulum seu canalem ingrediatur, & globum incenso pyrio illo pulvere propellat. De pulveris autem istius confectione videri poterit Langius *lib.2.epist.* 32. &

Sclopeti.

pulvis pyrius.

32. & unde sonus ille oriatur, ex Philosophorũ placitis cõtra Cardanum disputavit Julius Cæsar Scaliger *Exercitat. 180. c. 3.* & alibi. De Bombardarum verò origine, violentia & impetu, multa ex variis historicorum monumẽtis decerpta, & cognitione tum jucunda, tum utilia retulit clarissimus Jurisconsultus Philippus Camerarius, *Operar. succisivar. centur. 2. cap. 28.* quibus in Gentis nostræ laudem, ob Bombardarum, Horologiorum, & Typographiæ inventionẽ, illud Scaligeri, *Exercitat. 99.* hîc lubet apponere: Bombardâ Jovis iram imitati; Horologiis temporum comites genuimus rotarum circumactiones: tempus ipsum Librorum perpetuitate superavimus.

DE IGNI GRÆCO.

TIT. XIX.

Ignis Græcus.

Imperante Constantino Pogonato sive Barbato, excogitata fuit ars, qua ignis sub aqua concitaretur. Atque hunc ignem Græcum dixerunt, quòd auctorem habuit Callinicum *Græcum, anno Christi DCLXX.*

Hoc Constantinopolim delato, Constantinus in navali pugna contra Saracenos se defendit, ut Zonaras in vita Constantini prodidit.

NOTAE sive COMMENTARII.

Pilæ sub aqua ardentes.

Etsi Veterib⁹ quoq; usitatũ fuit, pilas fingere, quæ & spontaneis accenderentur imbribus, & projectæ in amnes arderent, pontesque & naves accenderent: quem quidem Ignem & Græcum appellatum, & inventionem ejus M. Graccho acceptò latã fuisse Joh. Langius asserit *lib. 2. epist. 52.* de quo fortassis etiam exaudiendi erunt illi Lucani versus:

Quàm pelago diversa lues! nam pinguibus ignis
Affixus tædis, & tecto sulphure vivax
Spargitur: ac faciles præbent alimenta carinæ.
Nunc pice, nunc liquida rapuêre incendia cera,
Nec flammas superant undæ, sparsisq; per æquor
Jam ratibus fragmenta ferus sibi vindicat ignis.

Ignis Græcus.

longè tamen alia fuit illius ignis ratio, quem propriè Græcum dicimus, & qui authorem habet *Callinicum*, qui Heliopoli fugiens Romanos Imperatores id genus docuit. Eo usus fuit Constantinus Pogonatus sive Barbatus, cùm Saracenica classis ad Byzantium usq; accesserat quidem, sed inde repulsa Cy-

zicum

zicum occupârat. Cumq; toto ſeptennio in eo loco commoraretur, ſæpè dimicatum eſt ad Byzantium, donec tandem architecti Callinici arte ignes ſub aqua facti naves Saracenicas incenderunt: qua re magna multitudine deleta, reliqui fugere coacti ſunt. quemadmodum Philippus Melanchthon memorat *lib. 3. Chronic. ſub Conſtantino Pogonato*. Eaq; machinatione Saraceni haud dubiè plus damni ſenſerunt, quàm Syracuſii, quorum vires Archimedes comburentibus ſpeculis fruſtraſſe legitur. Illo igitur igni Græco non mirũ eſt alios quoq; & quidem felici cũ ſucceſſu fuiſſe uſos. Inter quos Leo Imperator præcipuè commemoratur. Nam cũ Orientales populi adverſus Conſtantinopolim urbem hoſtiliter navigaſſent Dromonibus mille octingentis; Leo Imperator igniferis navibus contra eos directis, hoc ignis genere omnes abſumſit. Idem paulò pòſt CCCC. hoſtium naves, itemq; CCCL. eodem igni confecit. ſi verum eſt, quod Robertus Valturius prodidit *lib. 11. De re militari, cap. 9.* græci hujus ignis confectionem inibi docens: Fit bullitio, inquit, ſaligni carbonis, ſalis, ardentis aquæ vitæ, ſulphuris, picis, thurisque cum molis Æthiopum lanæ filo, & camphora, quæ, dictu mirabile, ſola ardet in a-

Archimedes.

Leo Imp.

qua, materiam omnem adurens. quam eandem Ignis hujus conficiendi rationem, ex Valturio, ejus tamen nomine, ut solet, dissimulato, Joh. Baptista à Porta totidem verbis retulit *lib. 12. Magiæ natural.* ex Promethei instituto ignem per annum in ferula asservari posse, ex eodem Valturio adjiciens. ad quod allusisse videtur Martialis eo disticho:

Invita nimium pueris, grataq; Magistris,
Clara Prometheo munere ligna sumis.

Sed de id genus Ignibus arte admirandis videndus omninò erit Jul. Cæsar Scaliger *Exercitat. cap. 3. ad Cardan.*

DE TORNEAMENTIS, QUÆ vulgò GIOSTRE DICUNTUR.

Tit. XX.

Gioftre, five Torneamenta.

Giostre, sive ludicra ista belli simulachra, inventa sunt à Manuele Comneno Imperatore Constantinopolitano, ut ait Nicetas, qui ad annum usq; 1214. scripsit. Ante eum non legitur sub Imperio Rom. exercitium istud in usu fuisse. quod, ut strenuitatis & virtutis argumen-

gumentum est; ita non caret ingenti periculo: quandoquidem multi per hoc internecioni fuerint dati. Nec enim ignotus est Regis Henrici casus. & ego multos vidi commissos se mutuò conficere. Itaque Gemes Selimi Turcarum regis frater, Romæ à Pontifice Alexandro, interrogatus post multos ictus, Ecquid ipsi placerent ludicra hæc belli simulachra: Sancte Pater, respondit, Si seriò hoc fit, parum mihi esse videtur: Sin joco, posit etiam id nimium esse. Nicetas lib. 3 fastuosum ejusmodi ludicrum recenset, quod Manuel Comnenus Antiochiæ Latinis exhibuit. Cùm enim hi terram sanctam occupaturi, strenuos sese in equis & lancea præberent; Manuel ostensurus Græcos Latinis inferiores non esse, neque his cessuros, ordinavit, ut stato die cum hastis velitaribus, ferro tamen non acuminatis, mutuò sibi occurrerent. Itaq; investe Imperatoria comparuit, Græcis probè munitis comitatus, & Latinorum duos è sella in terram deturbavit.

quàm periculosa.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Torneamenta. Torneamēta, sive hastiludia, & ludicra illa belli simulachra, de quibus hoc differitur capite, Pontifex quasi quasdam nundinas appellat & ferias, in quibus Milites ex condicto (quidam ex *conducto*, alii *edicto* legunt) ad ostentationem virium suarum & audaciæ convenire solent, & temerè congredi. *can. 1. Extr. de Torneam.* Etsi autem exercitium istud, virtutis & strenuitatis argumentum est: quia tamen, ut Pancirollus rectè monuit, ingenti periculo non caret, quandoquidem, ut ab eodem rescriptum est Pontifice, mortes hominum & animarum pericula sæpè inde proveniant: non immeritò id videtur canonum sanctionibus prohibitum: *Cur prohibita.* licet alioquin jure civili si in colluctatione, vel pancratio alius alium in publico occiderit, extra omnem pœnam sit, etiam Legis Aquiliæ actione cessante: quia gloriæ caussa & virtutis, non injuriæ gratia videatur damnum datum, ut Ulpianus respondit *l. qua actione, 7. ff. ad L. Aquil.* Pancratium autem, quod & *Pentathlum* & *Quinquertium* dicitur, quinq; ludorum generibus constitisse, nimirum Cursu, Luctu, Saltu, Jactu, & Pugillatu cum cestu, ostendimus *lib. 1. Tit. de Palæstris.*

Tor-

Torneamenta verò illa Duelli sive singularis certaminis imaginem esse res ipsa loquitur. Atqui duellum Stygii tyranni, bella mundo invehere meditantis rudimentum fuisse, & exinde digladiationis hujus usum vetustissimum esse, ambigendum non est. Tale fuit bellum illud, quod

à Dæmone inventa.

——incidit inter
Hectora Priamidem, animosum atque inter Achillem.
Ira fuit capitalis: ut ultima divideret mors.
Non aliam ob caussam, nisi quòd virtus in utroque
Summa fuit, &c.

ut est apud Horatium *libr. 1. Sermon. Satyra 7.* Nam si fortes dicimus, non qui patiuntur, sed qui propulsant injuriam: cur, quæso, nō laudabimus Marcellos, Torquatos, Corvinos, qui provocantes hostes magna sua, suorumque gloria prostraverunt? Publium Scipionem, qui posteà cognominatus est Africanus, laudant multi, quòd in Hispania Barbarum provocantem singulari certamine occiderit. *Eutropius lib. 4. de gest. Roman.* Et quis unquam vituperavit Alexandrum Macedonem, quòd ad Granicam pugnam Spithrobatem quandam Ioniæ præfectum,

Scipio Africanus.

Alexander.

genere Persam, singulari certamine, lanceâ unâ per medium pectus transfixâ, atque aliâ subinde in faciem deductâ occîdit? *Diod. Sicul. de gestis Alex.* Alios, quorum infinita adduci possent exempla, sciens prudensque prætereo. Etsi enim decretis Pontificum, inprimis verò Nicolai Papæ, omnis Monomachia Christianis est prohibita: eò quòd eam sectantes, Deum solummodò tentare videantur. *can. Monomachiam, 2. q. 5.* contrà tamen Frotho Danorum Rex legem tulisse memoratur, ut omnis controversia aut lis ferro decerneretur. Existimabat enim speciosius esse, viribus, quibus nos Deus & Natura dotârunt, quàm verbis confligere. *Saxo lib. 5. histor. Danor.* Solent quippe pugnantes Deum Opt. Max. veluti veritatis & æqui judicem in duello sibi constituere. Et quis enim meliùs novit, sitne hujus an illius causa potior? Visnè in ea causa, de qua per testes, per probationes nihil liquet, sinceriorem certioremque judicem? At eum ipsum, qui duello vincit, Deo authore vicisse, nemo prorsus est, qui non fateatur. Atque quemadmodum Diocletianus & Maximianus Augusti sanciverunt, judicem, si inopia probationum laborat, caussa cognita, jurejurando res decidere: contemtæ autem religionis

Frotho.

gionis

gionis jurisjurandi fide violatâ solus Deus
ultor constituitur. *l.2.& 3.C.de reb. cred.* Ita
& Deum ultorem & judicem duello statue-
re,si res non potest per homines, deficienti-
bus probationibus,judicari,sanctum sanè &
religiosum videtur.

Cæterùm ne in infinitum protrahere-
tur ista pugnandi licentia,certis quibusdam
casibus, ultra quos Duellum non permitti-
tur, ea est coarctata. qua de re consuli po-
terit Claudius Coteræus *lib.3.de jure militum.*
cap.23. & ANDREAS ALCIATUS, cujus
de Singulari certamine verè singularis & do-
ctrina multijuga refertus exstat liber.quibus
adjungi omninò debet , quod in eandem
rem literis consignavit Philippus Camera-
rius *Operar.succisivar.Centur.2.cap.19.20.& 21.*
quibus rem omnem ita graphicè descripsit,
ut tuis oculis, Lector , Concertantium par
quasi committendo subjecisse videatur.

Interim illud hîc disquirere lubeat, cùm
in duello vel singulari illo certamine paritas
quàm maximè attendi, & imparitas contrà
justissimam rejectionis caussam præstare so-
leat : si provocatus vel claudus vel oculo ca-
ptus sit,vel alio mancus membro:an provo-
catus & ipse claudicare, vel cocles fieri debe-
at,instarq; perduellis sui debilitari ? Et quã-

Lusci provocatio.

vis ſint, qui rei militaris peritos ſe aſſeren-
tes arbitrentur, Cyclopis, vel Coclitis pro-
vocatori non ſatis eſſe, ſi lanam ob alterum
oculum gerat, ſed eruendum ipſi omninò o-
culum: nec enim æquæ conditionis fore, cũ
altero amiſſo, alter illi ſupereſſet, provocato
autem nullus: Alciato tamen ea ſententia
meritò ridicula videtur, & illi non abſimilis,
qua craſſus quidam & ventrioſus, vadimo-
nio cũ pumiceo & macro contendebat, ſeq;
illum curſu prævorſurum aſſeverabat, dum
æquali meta pariq; lance omnia perageren-
tur. Depoſito pignore petebat ventrioſus, ut
ſicco tantum ponderis anneсteretur, quan-
to ipſe propter abdomen illo gravior eſſet.
Contrà ſiccus ventrioſum inedia & fame
ita macerandum ajebat, ut ſubductiore a-
qualiculo levior factus, æquali lance ſecum
contendere poſſet. Sunt enim hæc, ait Alcia-
tus, nimiæ ſubtilitatis, & in lege XII. tabb.
qua talio permittebatur, conſenſu doctio-
rum, tacito uſu abolita, ut apud Gellium ele-
ganter diſputat Sex. Cæcilius *lib. 20. Noct. At-
ticar. cap. 1.* Expeditius itaque putaverit idem
Alciatus, ut ſi provocator ipſe captus oculo
ſit, ſibi imputet, qui integrum hominem
compellaverit: prævidereque debuit, poſſe
provocatum caſſidem eligere, utro maluerit
oculo

culo obtusam. Nec enim provocantis vi-
ium provocato obesse debet, quin arbitra-
u suo eligat. Quod si provocatus tali vitio
boret, habebit unde se propter imbecilli-
atem excuset, cùm id juris ipsi competat. a-
oquin & ipse sibi imputet, qui certamen
etrectare noluerit.

Victoris deducendi forma.

Nec verò silentio prætereundum est,
uòd etsi is, qui hostem superaverat, domum
um tibicinibus & varia cum solennitate
omposè solebat deduci: Diogenes tamen
Cynicus Cicermum è victoria Pancratii re-
euntem, coronâ caput ornatum, palmam
nanu gerentem, sequente gratulantium
naxima multitudine, conspicatus; Quæ-
am te caussa, inquit, supra cæteros effert?
Cùm respondisset, se omnes in colluctatio-
e superasse: Agè, inquit Diogenes, for-
iorésne, an pares, an imbecilliores vicisti?
Non enim te fortiores sunt, quos superasti:
ec pares, cùm tu major illis inventus sis. Se-
uitur ergò, ut qui succubuerunt, inferiores
int. Atqui & ipse eos, qui me debiliores
unt, facilimè vincam. nullum enim hoc o-
eræ precium est. Mitte igitur inhonora-
um hoc certaminis genus, quo vires tuas
xperiris, quæ vel modica ægritudine, vel le-
i casu, vel saltem senectute quàmprimùm

à Diogene improbata.

comminuentur. quin potiùs, adversus animi vitia pro virtute contende, atque libidini, gulæ, luxuriæ, ambitioni, superbiæ, castitatem, pasimoniam, exsilium, tolerantiam, humanarum rerum contemtum oppone; inq; his fortitudinem animi & industriam tuam exerceto. Sic enim beatus eris, & miseram hanc vitam nihili facies. Quibus auditis, Cicermus palmam & coronam abjecit, fautoresque & comites missos fecit. Quod dictum & factum ego Pancratiastis etiam atq; etiam cogitandum & imitandum suadeo.

DE QUINTANA.

Tit. XXI.

Quintana.

Quintanæ usus satis quidem antiquus est, non joci, sed exercitii gratiâ institutus. Romani enim in Castris quatuor faciebant Vias, adinstar magnæ cujusdam Crucis: & ex una parte aliam insuper addebant, & hanc, quoniam quinta erat, Quintanam *nominabant, ut ait Vegetius. In hac via grandem palum terræ infigebant, & ad eum exer-*

exercebant se Milites, non secus ac si homo quispiam ibi fuisset constitutus. Atque istud exercitium, ad palum *nuncupabant. Nostri* Quintanam *ab exercitio ad lusum & voluptatem transtulerunt, palum similiter fingentes, & ut hominem vestientes. Remansitque Quintanæ nomen, à modò dicta via Quintana, in qua milites exercitabantur.*

NOTÆ sive COMMENTARII.

Exercitum M. Varro inde dictum autumat, quòd melior fiat exercitando. *lib. 4. de Ling. Lat.* Nam cùm omnes artes, omniaque opera quotidiano usu & jugi exercitatione proficiant: idque in parvis verum sit; quanto magis, ait Vegetius, decet hoc in maximis custodiri. *lib. 2. de re militari.* quibus militarem istam scientiã annumerare quid dubites? cùm, ut idem dicebat *in præfat. lib. 3.* sine hac aliæ artes esse non possint. Hinc Cassius, Miserum esse dicebat, cum exerceantur athletæ, venatores & gladiatores; non exerceri milites, quibus minor esset futurus labor, si consuetus esset. Apud Romanos igi-

Exercitatio in re militari.

tur publicè adhibebantur *Campidoctores*, qui & vitandi & inferendi ictus subtiliorem, ut inquit Valerius, rationem milites docerent; & quidem punctim feriendi hostes: quod longè melius, quã cæsim esse existimavit Vegetius. Exercebantur itidem tyrones militari gradu, cursu ac saltu; & nec jaculis tantum atque arcu uti docebantur, sed & equos agitare, eruptionem facere, sese recipere, muris scalas admovere, in summum aggerem ascendere, tranare flumina, pugnare in orbem, cuneos facere, quadratis agminibus incedere, ordines usque servare, & alia ejuscemodi, etiam in ludicris certaminibus:

Campidoctores.

> *Ante Urbem pueri, & primævo flore Juventus*
> *Exercentur equis, domitantq; in pulvere currus,*
> *Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis*
> *Spicula contorquent, cursúq; ictúq; lacessunt.*

ut est apud Virgilium *lib.7. Æneid.* Hinc illa in Equum *Salitio*, de qua paulò antè diximus *ad Tit. 16.* hinc etiam ista *ad Palum exercitatio*, quam Pancirollus *Quintanam* à via istius nominis appellatam rectè putavit. Discebant præterea Milites & arma simul & sar-

ſarcinas, iter militari gradu facientes comportare. quò alluſit idem poëta Georgic.3.

Non ſecus ac patriis acer Romanus in armis
Injuſto ſub faſce viam cùm carpit, & hoſtem
Ante expectatũ poſitis ſtat in agmine caſtris.

Unde Cicero *2. Tuſculanar. Quæſt.* Noſtri (inquit) exercitus primùm, unde nomen habeant, vides: deinde qui labor, quantus agminis, ferre plus dimidiati menſis cibaria, ferre ſi quid ad uſum velint, ferre vallum. Nam ſcutum, gladium, galeam in onere noſtri milites non plus numerant, quàm humeros, lacertos, manus. Arma enim membra militis eſſe dicunt: quæ quidem ita geruntur aptè, ut ſi uſus foret, abjectis oneribus, expeditis armis, veluti membris pugnare poſſint. Sed & Romæ gladiatorios ludos ideò inſtitutos ferunt, ut aſſuefierent pueri ſanguinem ac vulnera cernere, ut poſteà in acie rem ut novam atq; horribilem non expaveſcerent. Rectè enim Seneca: Quem in ipſa re trepidare nolueris, ante rem exerceas. *Epiſt. 23.* Quò referri poteſt illud Virgilii 3. Georgic.

Et tentat ſeſe, atq; iraſci in cornua diſcit,
Arboris obnixus trunco; ventosq; laceſſit
Ictibus, & ſparsâ pugnam proludit arenâ.

ubi *Proludere*, est futuram pugnam meditari, & exercendarum virium causâ, confirmandique animi, simulachrum certaminis inire. ut Budæus explicat *in l. si prolusorio. 14. ff. de appellat.* & Alciatus *lib. 8. parerg. cap. 24.* Denique quicquid agere milites maluerunt, quàm desidia & ocio marcescere, memores scilicet, quòd, ut ait Horatius,

Ocium & Reges prius, & beatas
Perdidit urbes.

Unde meritis laudibus ab Æmilio Probo extollitur *Iphicrates*, cum dicat, Neminem unquam in Græcia copias neque exercitatiores, neque magis dicto audientes habuisse. Et *Philippus* ignobile antè regnum Macedoniæ adeò auxit & illustravit, ut inter nobilissima regna pòst numeraretur. Id quod aliunde consequutus nõ fuerat, quàm quod tantam diligentiam in militibus exercendis adhibuisset. Cujus rei exempla plura peti poterunt à Vincentio Castellano *lib. 2. de officio Regis, cap. 16.* & J. Lipsio *lib. 5. Politicor. cap. 13.*

DE

DE MOLETRINIS.

Tit. XXII.

Procopius author est, Belisarium Justiniani Ducem, in Urbe Roma à Gothis obsessum, invenisse viã & rationem, ut Molæ aquâ agitatæ frumentum frangerent. quod & Blondus sequitur. Plinius tamen lib. 18. cap. 10. *mentionem facit rotarum, quas aqua obiter versabat. Sed usum istum aliquamdiu intermissum credo; posteà verò à Belisario renovatum.*

Molæ aquariæ.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Moletrinæ eodẽ inclinatu, quo furatrina, feratrina, & fœtutrina, Latinè rectè dicũtur: ut sint Molæ à molendo sic dictæ; vel ut apud Varronem, *lib. 4. de Ling. Lat.* legit Scaliger, à molliendo, quòd harum motu eò conjecta molliantur. Per has hodiè intelliguntur, quæ aquarum rotatu circumaguntur: quas propterea Imp. Zeno Aquæ-molas appellat *in l. decernimus, 10. C. de aquaductu. lib. 11.* quarũ

Moletrinæ.

Aquæ-molæ.

Veteribus an in usu fuerint.

usus an Veteribus quoque Romanis fuerit cognitus, non improbabiliter dubites. Servius certè Grammaticus incunctanter asserit, apud priscos nullum Molarũ usum fuisse. Fruges enim inquit, torrebant, & deinde in pilis pinsebant. atque hoc molendi genus etiam suo tempore adhuc usurpatum ait. Eodemque pertinere illud Virgilii Æneid. I.

> *Tunc Cererem correptam undis, Cerealiaque arma*
> *Expediunt fessi rerum, frugesque receptas*
> *Et torrere parant flammis & frangere saxo.*

Pilæ.

Madefactas enim fruges siccabant priùs, & injectas postea *pilis*, quæ vasa erant concava, quibus siccata frumenta immittebãtur, pinsebant. quam pinsendi rationem & Plinius tradit *lib. 18. cap. 10.* dum ex Magonis sententia triticum aut hordeum antè perfundi aqua multa jubet, posteà evalli, deinde sole siccatum pilo repeti; sive ruido illo, quo major pars Italiæ utebatur, sive præferrato, quo in Hetruria spica farris tosti pinsebatur.

Pinsores iidẽ qui pistores.

Hinc & *pinsores* dicti sunt, qui nunc *pistores* vocãtur. Sic enim à pinsendo JOVEM appellatum fuisse Pistorem, etiam Lactantius docet: Quo tempore, ait, Galli Capitolium obsidebant, Jovi pistori Ara posita fuit; quòd Romanos Deus in quiete monuisset, ut ex

omni

omni frumento, quod haberent, panem facerent, & in hostium castra jactarent; eoque facto soluta est obsidio, desperantibus Gallis, inopiâ subigi posse Romanos. cujus & Livius, Frontinus, Plutarchus meminerunt. Similiter Fornacalia Festo dicebãtur feriæ, institutæ farris torrendi gratiâ, quòd ad fornacem, quæ in pistrinis erat, Sacrificiũ fieri solebat. Et mox: Fornacalia, inquit, sacra erant, cùm far in fornaculis torrebant. de quibus etiã apud Stuckiũ *in descript sacror. gentil.* Eodemq; sensu *Fornacarius* servus Ulpiano idẽ est, qui *Pistrinarius*, sive pistor: ut rectè notat Guilielm. Budæus *in l. si servus. 27. §. si fornacarius. 9. ff. ad L. Aquil.* cũ anteà fornicarius absq; sensu ibi legeretur, ut & in *l. continetur. 14. ff. de fundo instr.* ubi fornacator, & non *fornicator* legendum monet M. Mantua *in paralipom. 23.* Posteà excogitatæ fuerũt Molæ, sive machinæ versatiles & trusatiles: quę vel jumentorũ vel hominum operâ circumagebantur, non absque ingenti labore & defatigatione virium. Propter quod factũ est, ut *pistrinum* pro loco fatigationis pleno, & pro negotio operoso ac molesto, viresque conficiente ponatur. Nam servi, qui flagitium aliquod commiserant, pœnæ loco in pistrina trudebantur, & in servitutem eorum perpetuam cir-

Fornacalia.

Fornacarius

Molæ versatiles: trusatiles.

Pistrinum.

cum agendi scilicet molas adjudicabãtur. Et per asinum *machinarium* JConsultus intelligere videtur Molendarium, qui molit, id est, qui molam machinâ quadam inclusam volvit & torquet: cùm ita scribit: Prędiis legatis, & quæ eorum prædiorum colendorum caussa emta parataq; essent, Alfenus putavit, etjam asinum machinarium legatum videri. *l. cum quæreretur.60.§ fin. de legat.3.* Similiter pistrinalia pondera Ausonius vocat machinalia, eo versu:

Qui machinali saxa volvunt pondere.

Quemadmodũ & amica de Machinis emta à Q. Cicerone *lib. de petit. consulat.* ea fortassis dicitur, quæ de pistrino vel Mola est. Prætereà ad Fornacaliorum similitudinem etiam *Vestalia* sacra instituta accepi. quæ cùm celebrarentur, convivia passim ante focos agitabantur, & cibi etiam virginibus Vestalibus à Civibus mittebantur Deæ Vestæ libandi. Sed & asini coronati, atque è pane quasi monilia quędam gerentes circumducebantur per Urbem: Molæ item sertis & floribus ornabantur & quiescebant. Quarum ceremoniarum & rituum caussas Ovidius diligenter inquirit & explicat; videlicet, quòd olim nullus Molarum usus fuerit, sed farra solummodò

Vestalia sacra.

in

n furnis, Vestę, hoc est, ignis beneficio torre-
ri consueverint: indeq; mos servatus fuerit,
ut hoc die & foci, & Domina focorum, quæ
Vesta est, à pistoribus colerentur, & asini, qui
primis temporibus Vestæ beneficio à cir-
cumagendis molis immunes essent, itidem
vacarent & feriarentur. Cur autem iidem A-
sini floribus coronati, panes ex collo depen-
dentes gestare solerēt, hanc rationem affert;
quia scilicet asini Sileni clamore, Vesta è so-
mnis excitata, insidias & libidinem Priapi ef-
fugisset, qua de re Ovidius in Fastis:

Venit in hos annos aliquid de more vetusto,
Fert missos Vestæ pura patella cibos,

& quæ sequuntur. Verùm quamvis ea ita se habeant: auctor tamen est Procopius, Molas olim Romæ in Tiberi paratas fuisse, ad molendi usum. quia, inquit, in angustum ibi primò aquarum ingens vis cogitur, ac per canalem mox in præceps acta, violentiùs defertur ac ruit. Quo nomine videntur Romani veteres collem Janiculi muro circummunisse, hostibus ad Molas assultus ne pateret. ut Cœl. Rhodiginus explicat *lib. 9. Antiqua. lect. cap. 16.* ut vel hinc probabile fiat, etiam Aquariarum molarum usum Veteribus non prorsum fuisse incognitum: ipso præsertim Plinio rotarum mentionem faciente, quas

Molarum usus interpolatus.

ad molendi uſum aqua obiter verſaret. *lib.18. cap.10.* Sed, ut vera eſt Pancirolli noſtri ſententia, potuit iſte Molarum uſus aliquandiu intermiſſus fuiſſe, & poſteà rurſum introductus. quod in aliis quoque obtigiſſe, alibi à me fuit oſtenſum.

Molarum honor.

Tanto autem olim in honore fuerunt Molæ, ut in comprecationib. Deûm immortalium, quæ referente Gellio *lib. 13. cap. 21.* ritu Romano fiebant, nominarentur & Molæ Martis.

Mola, Dea

Fuerunt enim Martis filiæ creditæ, & Deę indigitatæ Molæ: de nomine credo Molarum; quòd ut Molis fruges terantur, ita & bellis homines Mars frangat & comminuat, ex Adriani Turnebi interpretatione *libr. 19. Adverſar. cap. 11.* Quo fit, ut, etſi piſtrinorum

Piſtorum privilegia.

Curatores perſonale munus ineant, *l. munerum. 18. ff. de vacat. & excuſat. mun.* à tutela tamen, quæ & ipſa perſonale munus eſt, excuſentur, qui in piſtorum collegio ſunt conſtituti. *l. ult. ff. de excuſat.* Hinc circa conficiendi pollinis curam, panis excoctionem, & piſtrini obſequium, multa tam ſolicitè conſtituta legimus *in l. maximarum. 12. C. de excuſat. mun. lib. 10.* in tantum, ut in piſtoriis cauſſis, & his,

ob annonam nulla habetur feriarum ratio.

quæ ad annonam publicam, qua carere nullo die poſſumus, pertinẽt, etiam feriarum nulla habeatur ratio. *l. publicas. 5. §. piſtoriis, C. de feriis.*

ipſo

ipso etiam Pontifice facilè hoc casu indulgente, & contra divinam sanctionem dispensante *in c.3. Extr. eod.* ne scilicet occasione momenti pereat cõmoditas cœlesti provisione concessa, ut Constantinus rescripsit *in l. omnes. 3. C. eod.* quam tamen cõstitutionem Leo Imperator gravibus de caussis correxit *Novel. 54* pretensam illam fructuum conservationem nullius momenti, req; vera futilem esse docens: cùm nõ agriculturæ diligentia, sed Solis virtus, quando frugum largitori visum sit, fructuum abundantiam suppeditet. Et cùm ex septem diebus unus in Domini honorem consecratus sit: religionis prorsus dissolutæ fuerit, nos aliorum dierum ad opera usu contentos non esse, neq; illum Domino eximium & inviolatum cõservare; sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisq; operibus applicãdum putare. qua in re vel ipsis etiam Judæis deteriores fuerimus, qui tantoperè Sabbathi diem venerabantur, ut ab omni prorsus opere abstinerent. Hinc Juvenalis diem illum *Ignavum* vocat, Satyra 14.

imò habendas

Sed pater in caussa, cui septima quæq; fuit lux
Ignava.———

Sabbathum Ignavum.

in tantũ, ut ne pedibus quidem iter eo die pro libitu facere liceret. quod expressisse videtur idem Poëta, Satyr. 6.

Observant ubi festa mero pede Sabbatha reges. verba enim illa, *Mero pede*, iter Sabbathi innuũt, quod circiter 2000. passuum erat, minorum scilicet sive mediocrium, quos J. Drusus bis mille cubitos interpretatur. *lib. 2. Observat. cap. 9.*

Iter Sabbathi.

Facit tamen enormis Latronum improbitas, ut ad meritum rapi supplicium quovis die festo possint, ne eo quidem excepto, qui de Diabolo ac morte gloriosissimè triumphanti Christo sacer est, & omnibus meritò solemnis esse debet. Sic enim Honorius & Theodosius rescripserunt: Provinciarum præsides moneantur, ut in quæstionibus latronum, & maximè Isaurorum, nullum Quadragesimæ tempus, & nec venerabilem Paschæ diem existiment excipiendum: ne differatur sceleratorum proditio consiliorum, quæ per latronum tormenta quærenda est: cùm facilimè & in hoc summi Numinis speretur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. *l. pen. C. de feriis.* quo in loco obiter sciendum est, per *Isauros* intelligi gentem illam Isauricam, Ciliciæ & Pamphilię proximam, quæ latrocinio adeò infamis fuit, ut Probus Imperator facilius esse dixerit ex Isauria latrones arceri, quàm tolli: volueritq; Isaurorum filios ab anno XVIII. in militiam

Latronum captura etiã die feriato permissa.

Isauri, famosissimi latrones.

litiam mitti, ne antè latrocinari discerent, quàm militare: quemadmodum est apud Flavium Vopiscum. Isaurorum quoque Strabo meminit *lib.12.* quos cùm Servilius superasset & ad internecionem redegisset, *Isauricus* dici meruit. Eosdem Ammianus Marcellinus *lib. 14.* scribit sub Gallo Cæsare ad pristinas artes relapsos, piraticam quoque exercuisse, & coacto valido exercitu, etiam à Legionibus Romanis se aliquandiu tutatos, cùm finitimos populos diripuissent. ut non immeritò horum audaciam ulturi prænominati Imperatores, ad constitutionem illam promulgandam fuerint permoti: & nemini mirum videri debeat, quòd Leo Imp. lege Julia de vi publica eos teneri sanxit, qui vel Isauros vel *Buccellarios* (alii *Buccellatos* legunt) domi alerent. *l.fin.C.ad l.Jul. de vi publ.* ubi qui Buccellarii dicãtur, Alciatus explicat *lib.4. Dispunct. cap.20.* quem Stephanus Forcatulus laudat in Necyomantia, *dial. 96. num. 12.*

Buccellarii.

Sed ut ad Molas sermonẽ conferamus; notant Hieroglyphici, per Molam humanæ vitæ commercium significari: propterea quòd Molæ semper duæ, atq; alterius ope altera ita indigeat, ut singulæ nullum opus faciant. Unde amicitiæ nostræ, Necessitudines appellantur, quòd unicuiq; necessum sit habere a-

Molarum hieroglyphicum.

micum, cum quo ſua conſilia conferat; qui ſe mutuò adjuvent, & alter alterius officiis ſublevetur. *Johan. Pierius lib. 49. Hieroglyph.* Jam cùm nulla major poſſit eſſe neceſſitas, nulla conjunctio arctior, quàm quæ Viri & Uxoris eſt: ſi laxato ſocialis lecti vinculo, alteri copiam ſui fecerit Mulier, rectè eam dicemus alii molere. Sic enim illam Jobi imprecationem, *Molat alteri uxor*, J. Druſus de obſcœno intellectu interpretatur *lib. 5. Obſervat. cap. 5.* Eaque interpretatio vera eſt; & non parum juvatur ſequenti membro: *Incurvent ſe ſuper eam alieni.* Nam incurvare eo in loco idem planè valet, quod *inclinare* apud Plautum in Perſa. Sc. Transcidi loris.

Vxor molens alteri.

Pol iſtuc quidem omne jam ego uſurpabo domi.
Nam jam inclinabo me cum liberta tua.

Nec ignotum eſt, Horatium *alienas permolere uxores* eodem dixiſſe ſenſu.

DE

DE AUCUPIO, QUOD CUM ACCIPITRE, NISO, FALCONE ET ALIIS AVIBUS PERAGITUR.

Tit. XXIII.

AVcupium antiquitus solùm fiebat cum retibus. Nam quod cum animalibus rapacibus, Accipitre ...uta, Niso & Falcone hodie peragitur, Ve...eribus planè fuit incognitũ: ut Blondinus scribit & Jovius libro 2. suæ historiæ, ubi de rebus tractat Muscoviticis. Fridericus Barbarossa *cùm Romam obsideret, hoc au...upii genus excogitasse creditur: quod ut utilissimum, ita frequentissimo hodie in usu est.*

NOTAE sive COMMENTARII.

Venationem Xenophon Deorum munus appellavit, Chironi propter justitiam dono concessam, ab eo inde Heroibus traditam: quorum virtute, ex isto potissimùm tyrocinio,

Venatio Deì munus.

nio,

nio, patria defensa, miseri ubique terrarum calamitatibus levati, servati sint. Atque hoc pulcherrimum est Venationis elogium. Cui consentiens Eusebius: Atroces, inquit, bestias exercitationis bellicæ gratiâ divinitus productas ducimus. Nihil enim magis corpus ad laborem, animum ad resistendum hosti corroborat; quàm Venatio. Ob id Alexander Macedo, Cyrus aliiq; Persarum reges, sedulam venationi operam navarunt: non ad saginam corporis, non ut penum locupletarent; sed ut vires corporis, caloremq; naturalem sanitatis ergò foverent, & laboribus adversus hostem durarent, prætereà & ferarum historiam atq; naturam explorarent, exploratam posteris revelarent. *Joh. Langius lib. 2. Epist. 59.* Quinimò inter omnia exercitia, quæ præstantiæ laudem merentur, Venationem primum occupare locum, Jos. Quercetanus probat in suo Diętetico polyhistorico *Sect. 2. cap. 11.* Venationis autem tria sunt genera. Nam aut terrâ, aut mari, aut in ipso etiam aëre peragitur. De prioribus nihil hîc attinet dicere: cùm & omnibus nota sint, & omnib' etiam seculis credantur usurpata. At aëreum hoc, de quo præsenti agitur capite, nec usurpatum Veteribus, nec cognitum, nec omnino cogitatum. Adeò non omnia sibi vindicat

ejus utilitas.

genera tria.

:at antiquitas! quod hactenus diligenter, ut
puto, ostendimus. Miraculi isthæc planissima
species, nisi frequẽtior usus, quod amat fieri, ad-
miratione minueret. Illud interim omnium
cõfensione convenit, hanc præstare Venatio-
nes reliquas tanto intervallo, ut inter viros
principes nulla habeatur prior; tenuioribus
ad eam nec aditus pateat. De quo videri pote
rit, quod Jos. Scaliger scripsit in Commenta-
rio in Cirin *fol. 344*. Quod verò hanc Avium
capturam Veteribus incognitam fuisse dixi-
mus, verum est, si vetustissimã antiquitatem
interpreteris: cæteroquin ante annos MCC.
hanc notã fuisse, ex Julio Firmico scimus, qui
lib. 5. cap. 8. nutritores accipitrũ, falconum, cę-
terarumq; avium, quæ ad aucupia pertinent,
nominat. Atq; ea fortassis antiquissima est
hujus rei memoria, saltem quæ fidem merea-
tur. Nam quòd quidã Ulyssem ejus auctorẽ
faciunt, aut Macchabæum, nugæ meræ sunt,
uti illa de Virgilio & Marcello planissima fa-
bula. Verum autem illud aucupium, hoc est,
Artẽ venandi cum avibus, duobus libris ex-
actissimè conscripsit FRIDERICUS II. HEN-
RICI F. FRIDERICI BARBAROSSÆ N. Prin-
ceps & Imperator summis illis omnium tem-
porum heroibus annumerandus: qui cum
virtute & gloria bellica, excellentem in omni

Aucupii præstantia.

Id veteribus incognitum.

Artem venandi cum avibus scripsit Fridericus II.

doctrinarum genere eruditionem conjunxerat. Ingenio quippe fuit tanto, ut præter patrias linguas Germanicam & Italicam, didicerit exactissimè plurimas alias, Latinam, Græcam, Saracenam, Francicã; & in singulis Philosophię partibus non tantùm rudimenta prima degustaverit, sed fontes ipsos introspexerit atque exhauserit: magnanimus, liberalis, magnificus, in utraq; fortuna constans & moderatus, acer in præliis & provid', manu pariter & consilio promtus, itemque à crudelitate alienissimus. cum quo Majestatis antiquæ reliquias simul concidisse ac sepultas esse, existimat Philip. Melanchthon *lib. 5. Chronicor. mihi folio 789.* Ejus igitur Friderici II. libri duo, quos dixi, de Arte venandi cum avibus, inter alia præclarum monumentum eruditionis singularis & rari ingenii, editi nuper sunt Augustæ Vindelicorum, ex autographo manuscripto membraneo, quod in Bibliotheca sua habuit, & pro utilitate publica liberaliter depromsit *Joachimus Camerarius, Joach. F.* inclutæ Reipubl. Noricorum Medicus quondam solertissimus: adjecto etjam Alberti Magni de Falconibus, Asturibus & Accipitribus tractatu. Eos, Lector, artis hujus peritiam indipisci satagens, adire poteris; illud tamen etiam atque etiam monitus,

hujus virtutes.

ita

ita scilicet Venationi, cujuscunq; etiam illa sit generis, indulgeas, ne, quod multis usu venisse scio, aureo te piscatum hamo doleas, aut cum canibus opes tibi cucurrisse conquueraris, avolasse cum accipitre.

Attendite Venatores.

Venationis & Aucupii tam crebra mentio, facit ut animo mecum cogitem, ecquid sit ꝙ apud Ulpianum legitur, Pantheram ab Aucupe emere? *l. emtorem. aliàs ex emto. 11. §. fin. de action. emti.* Venator seu Auceps omnes mihi feras, aut volucres, quos hoc mense capiet, ducenis nummis vendidit: quæritur an locatio hæc sit, tanquam operas locaverit, an emtio potiùs? Et constat emtionem esse. Idq; Ulpianus respondit, quia idem sit, sive futurum jactum retis à piscatore emamus, aut indaginem plagis impositis à venatore, vel *Pantheram ab Aucupe.* Etsi enim sunt, qui Rete ea voce intelligant, quo universæ aviculæ capi possunt, & neutro genere πάνθηρον accipiant, exemplo τȣ̃ πανάγρȣ piscatorii: verius tamen est, πάνθηρα fæmineo genere universam significare venationem, qualis in suprascripto exemplo venundata proponitur. quod Alciatus tradidit *lib. 1. parerg. cap. 42.* Ex cujus etiam *lib. 9. parerg. cap. 11.* discimus, Allectatrices aves Aristoteli dici turtures, vel columbas, quæ aluntur, ut alias alliciant, & Aucu-

Pantheram ab Aucupe emere.

Aves Allectatrices.

pes ad congeneres capiendas adjuvent. quod in Corturnicibus fieri consuevit, itemq; anatibus, de quibus ille hoc lusit Epigrammate:

Altilis allectator anas, & cœrula pennas
Assueta ad dominos ire redire suos:
Congeneres cernens volitare per aëra turmas,
Garrit, in illarum se recipitq; gregem;
Incautas donec prætensa in retia ducat:
Obstrepitant aliæ, conscia at ipsa silet.
Perfida fraudatrix cognati sanguinis ales,
Officiosa aliis, insidiosa suis.

Contrariæ prorsus naturæ fuerit Ciconia, quam Pietatis cultricem non immeritò dixit Petronius Arbiter. Cujus pietatis insigne exemplum recenset Hadrianus Junius in Bataviæ historia *cap. 17.* ubi Ciconiam scribit à pabulatione reducem, cùm flammas nido imminentes videret, conatam modis omnibus pullos grandiusculos, involucres tamen, eripere mediis ex ignibus, tandem desperatâ omni ope & quasi conclamatâ, passis alis in nidum se præcipitem dedisse, pullisque toto corpore obtectis incumbere visam fuisse, veluti depositâ vitæ spe ultrò cum carissimis pignoribus mortem oppetituram. Miraculo rei, & pietatis honori rem versibus his consignare placuit.

Candida

Candida & obstreperis invisa Ciconia ranis,
Pignora ab ardenti viderat igne premi.
Eripiatne suos, & aperta pericula tentet?
Hinc suadet Pietas, Vitæ amor inde vetat.
Hanc luctam Pietas generosa diremit, & urna
Esse eadem & sobolis vult Libitina suæ.
Iam minor Assyriũ Phœnicem fama loquatur,
Vivere quæ busto quærit, at ista mori.

Nec verò silentio prætereundum est, Venationes omnes sylvaticas cum avibus, accipitribus & falconibus, Ecclesiasticis personis Pontificum sanctionibus esse interdictas, in concilio Aurelianensi *cap.4.* Agathensi *cap.55* Epaunensi *cap.3.* Idq; posteà etiã ad eam Venationis speciem, quę cum canibus & clamore peragitur, fuit extensum *t. t. Extr. de clerico venatore.* Venatoria enim exercitia athletica sunt & militaria: quæ procul abesse à cœlesti militia debent: cùm nec militare Clericis permittatur. quandoquidem & Romulus sacerdotes per omnem vitam militaribus officiis solutos esse voluerit: & Cæsar id ipsum Druidibus quoq; apud Gallos fuerit impertitus. *Dion. Halicarn. lib. 2. Cæsar lib.6. de bello Gallico.* Quod tamẽ & nostris Monachis concessum nõ audet asserere Claudius Coteręus, *lib.1. de Iure militum. cap.14.* tum quòd egregiè adipati illi ventres, si quando è cavea prode-

Venatio Clericis prohibita.

ant, aptiſſimi ad arma ferenda cenſebuntur: tum quòd incluſos carcer & immaniores & aſperiores efficiat. Atq; eam ob cauſam Valens Imperator legem tulit, ut Monachi militarent, ac repugnantes interfici juſſit. *Paulus Diaconus lib. 11. de geſt. Rom.* Sed id in contemtum religionis factum perfacilè exiſtimaveris: cùm fieri non poſſit, ut Militia non affligat aſſuetũ gręcari. Quinimò neq; inter Seculares valdè probata fuit in ſacris literis Venatio, utpote quę reddat homines crudeles, temerarios, & ad latrocinia pronos. quare & in illis malè audierunt Cain, Lamed, Nembrod, Iſmaël, Eſau, qui inter venatores ordinarios & robuſtos referuntur. Ibi inſidię in beluas, crudelis audacia, facit facilè prę ludium & habitum, ut eadem audeãt doloſè aſſueti in homines. Accedit jactura temporis, contemtus negotiorum, & ſuorum etiam domeſticorum, ut liquet ex illo Horatii:

> ——*Manet ſub Jove frigido*
> *Venator teneræ conjugis immemor.*

Sequitur & inde artium vitæ utilium neglectus, quæſitorum vel à Majoribus relictorum conſumtio, pauperum contemtus, translatis granis in alimoniam canum & avium: ut non ineleganter finxerint poëtæ Actęonem magnum

gnum illum venatorem in Cervum conversum, nempè quòd Canes ejus substantiam devoraverint, & venatores; atq; ita bonis absumtis fame interierit. qua de re apud Ovidium *lib. 3. metamorph.* & in commentariis Apollonii *lib. 4.* Planè Piscationem, quam tertiam Venationis speciem diximus, ne Clericis quidem interdictam, probat Rainald. Corsus, *libro 3. Indagation. juris. cap. 14.*

Illud de Venatione in universum sciendum est, In Icaro insula Dianæ templum fuisse: cumque nimio plus scaterent ibi agrestes & præpingues capræ, cum Dorcadibus & leporibus, venari cupientem à Dea rei pontificium esse comprecatum: pergentem indè præda onustum reversum, captis quæ concupisset. Quòd si petere supersedisset, inanem prorsum factam venationem, insuper & in eum expetitam audacioris conatus pœnam. ut est apud Cœl. Rhodiginum *libro 23. Antiquar. lection. cap. 30.* qui itidem scito admodum & docto proverbio *Ætneum venatorem* usurpatum docet pro eo, cujus sit cassa inutilisque venatio: quique, sicut inanis progreditur, ita etiamnum regreditur. *lib. 26. cap. 20.* Sed & moris fuisse Veteribus, ut tenellos lepores studiosi venatores dimitterent, Deæ captantes

Venator Ætneus.

gratiam. Quod ſuperſtitionis fuiſſe, nemo dubitârit: ſicut & illud, ſi feram ſe in flumen præcipitare conſpexiſſent, ne Legis prævaricatores fierent, univerſam ſolvere venationem conſueviſſe. *lib. 26. cap. 31.* Sed feſſi à Venatu iſto ad quietam Serici conſiderationem nos convertamus.

DE TEXTIS SERICIS.

TIT. XXIV.

ADvehebatur olim Sericum à populis, qui Seres dicebantur, quorum regio hodie China nuncupatur. Procopius ſcribit, regnante Juſtiniano, circiter annum 150. Monachos quosdam ova Seris ſive vermiculi illius, qui ſericum ſolet deducere, Conſtantinopolin attuliſſe. Indeq; texta illa in Europa paulatim elaborari cœpta. Annis abhinc 50, in tantum excrevit textura iſta, ut Veneta

Serica ova Iuſtiniano allata

ﾠ

reta duntaxat regio, singulis annis 500. millia, & vel sola mea patria, quæ Rhegiũ est, 100000. aureorum, plus verò etiam multò Sicilia inde lucretur: ac, ut uno verbo dicam, artificium hoc tanquam unicus jam Mercatoribus nervus sit lucri, & certissimum laborantium fulcimentum. Fiunt hodiè panni vel texta serica, Veteribus olim planè incognita: verbi caussa, Ungulata, quæ quoniam Damasci inventa fuerunt, Damascena dicuntur: item holoserica villosa, à pilis, quos Latini villos dicunt, sic appellata. Item rasa, semirasa; Ormesina, ab insula Sinus Persici, quæ Ormes dicitur; & varii prætereà generis, quorum omnium commemoratio nimis longa esset futura. Sanè plurimas horum species Veteribus ignotas, & ob Bombycum inopiam non elaboratas fuisse autumo. Scribit enim Lampridius, Alexandrum Severum nunquam holosericam gestasse vestem: cujusmodi multas hodie, à plurimis etiam mediocris status hominibus atteri & lacerari videmus. Sed & Vopiscus prodidit, Aurelianum nunquam

horum proventus.

Textorum sericorum genera.

Alexander Severus.

Aurelianus.

vestem ex integro serico contextam usurpasse; nec aliis, ut usurparent, aut in vestiario haberent, concessisse. Eundemque Uxori roganti, ut pallam ex purpureo serico textam gestare sibi permitteret; respondisse, Nunquam se commissurum, ut fila auro pensarentur. Ista enim tempestate sericum auro rependebatur.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Serica olim Medica.

Quæ hodiè Serica appellatur vestis, eam olim Medicam fuisse dictam, Procopius scribit *lib.2.de bello Vandalico*, his verbis: Vandali omnium sunt, quos sciam, mollissimi atque delicatissimi. Mensâ quotidie copiosâ utuntur, tum omnium rerum, quas Africa fert, refertâ. Gestant vestem Medicam ac sumtuosam, quam sericam vocant, &c. Nominis ratio inde fortassis desumta est, quòd à Medis & Persis sericum adveheretur: donec Justinianus Imperator Julianum legatum, Æthiopum & Homeritarum reges ambos rogatum misit, ob communem in Christum fidem, ut sibi contra Persas essent auxilio: ut Æthiopes quidem ex Indiis sericum mercãtes, ac Romanis mittentes, ipsi quidem pecu-

niæ

niæ maximæ ſint domini; Romæis verò cauſa exſiſtant,ut non ampliùs nummos in hoſtes,Serici emendi gratia, transferre cogantur: ex quo veſtem conficere conſueverunt, quam olim Medicam, nunc verò Sericam vocant: ut idem ait Procopius *lib. 1. de Bello Perſico.* ductâ appellatione à Seribus: de quibus Plinius: primi ſunt hominum, inquit, qui noſcantur, Seres lanificio ſylvarum nobiles, perfuſam aquâ depectentes frondeam canitiem *lib. 6. cap. 17.* quod ipſum & Virgilius *lib. 2. Georg.* expreſſerat, his verſibus:

Seres Lanificio huic dediti.

> *Quis nemora Æthiopum molli canentia lanâ,*
> *Velleraq; ut foliis depectant tenvia Seres:*

ex opere ſcilicet Bombycum, ut ſupplendum monet Scaliger *exercitat. 158. cap. 9.* Seras inibi Tartarorum nunc *Hordam* eſſe affirmans, in extremis Perſiæ civitatem: in eaque tantum illius operis fieri, ut dena millia pondo ſerici in quotidianas operas diſpenſentur. In *Taprobane* quoque Sericum ſine cultu ex arboribus detrahi à Bombycibus confectum, legere eſt *in Commentariis Navigationum.* cujus & *in China* tanta fertur copia, ut ſerica veſtis incolis tam vulgaris ſit, quàm nobis ex vili linteamine. *Johan. Linſchot. cap. 23.* quan-

Taprobanæ incolæ.

Chinenſes.

Europici hodie, Iustiniani auspicio.

quam hodiè in Europa quoque ſatis magnus eſſe cœpit Serici proventus, poſteaquam Juſtiniani tempeſtate duo Monachi, ex India ſeminarium Serici Byzantium ferentes, originem ejus declararunt, & ut ex perquàm exiguis ovis per fotum vermes illi educerentur, educti foliis Mori nutrirentur; deinde ipſis naturâ magiſtrâ filum reddentibus, Sericum texeretur, non ſine muneribus, quo Juſtinianus eos perſequutus eſt, edocuerunt, ut Zonaras prodidit. Ipſe tamen

Iul. Pollux.

Julius Pollux ejusmodi quoque vermiculos ex ovis illis ſcaturientes ſuboluiſſe videtur, *lib. 7. cap. 17. Dictionar.* Sunt etiam nõnulli, inquit, qui Seres ab aliis quibusdam animalibus telas ſuas colligere tradunt. Accedit Ovidianum illud, *15. Metamorph.*

Quæque ſolent canis frondes intexere filis
Agreſtes tineæ, res obſervata colonis,
Fatali mutant cum papilione figuram.

Serici olim inopia unde.

Nec verò abs re eſt, quod Pancirollus hic tam varia pannorum ſive textorum ſericorum genera Veteribus ait fuiſſe incognita, ob Bombycum ſcilicet inopiam: quandoquidem de raritate hac ipſemet etiam Galenus teſtatur, *13. Methodi* ſcribens, ſuo etiam tempore ſericum in Urbibus Romanorum magnis

magnis tantùm, atque ibi penes mulieres opulentas duntaxat exstitisse. Inopiam hanc Mori inopiæ tribuit Hieronymus Mercurialis. Quia enim serici illi vermiculi Mori foliis potissimùm nutriuntur, eisq; pinguefacti fœcundiores evadunt; consequens nimirũ est, ut, quo tempore ejusmodi arbores copiosæ non fuerint, eodem quoq; nullus, aut saltem paucissimus illorum animalculorum, & proinde etiam Serici fuerit proventus, *lib.1.Variar.lection. cap. 24.* Indeque est, opinor, quòd Aurelianus Imperator nulli permiserit Serico indui, ne uxori quidem, ut *blateo serico* (quod ex Forcatuli interpretatione, coloris fuit in purpuram cœlestem desinentis) uteretur. Absit, inquiebat optimus princeps, ut auro fila pensentur: cùm libra Serici librâ auri rependeretur. *Flavius Vopiscus in vita Aureliani.*

Aurelianus.

Quæ cùm ita sint; acceptum Justiniano referre debemus Sericũ, & vestes, in quibus Matronæ transluceant, aut viri usque ad plebejos jam ornentur, toties vetitis lege sumtuariâ, tam sæpè quàm frustra promulgatâ. Solinus certè hoc illud esse Sericum dicebat, *cap.63.* in usum publicum damno severitatis admissum; & quo ostentare potiùs corpora, quàm vestire, primò fœminis, nunc

Sericum hodie nimis vulgatum.

etiam viris persuasit Luxuriæ libido. Ejusmodi vestium tenuitatem, Sericarum præsertim, notavimus *lib. 1. Tit. de habitu Imp. fol. 406.* qualem Arbiter Petronius appellat ventum textilem:

Ventus textilis.

Æquum est induere nuptam ventum textilē, vestem enim ventosam & tenuissimam, æquantemque subtilitate propemodum ventos, significavit. Quo sensu idem Petronius *nebulam lineam* posuit, pro tenui amiculo linteo, quod nec panni crebritatem, nec telæ densitatem, sed nebulæ tenuitatem æmulatur pellucidam:

Nebula linea.

Palàm prostare nudam in nebula linea.

Sic enim Turnebum id interpretatum video *lib. 1. Adversarior. cap. 15.*

Nec dissimulanda hoc loco est Batavorum felicitas: quos etsi lini copiosa affluentia deficit, ob agrorum opinor paucitatem: nulla tamen regna linificio, sive linearum telarum texturâ comparari, multò minùs æquiparari cum illis valeant. Certè operum subtilitate Arachnæos labores, ne dicam Palladias manus provocant Batavorum lintea, toto orbe notissima, Regum ac Reginarum præcipuæ deliciæ: quorum cum nive certat candor, cum sindone tenuitas, cum

Batavorum lintea.

bysso

byſſo precium. *Hadr. Junius in Batavia histo-
ria. cap. 15.*

DE LIQUORIBUS, QUI VULGO *Botarge & Caviaro* DICUNTUR.

TIT. XXV. & ULTIMUS.

R*Estat, ut de quibusdam ad gulam & palatum ſpectantibus dicamus, & veterum Garo ac Muriæ liquamina illa, vulgò Botarge & Caviaro dicta, opponamus. quæ etſi graviſsimis auribus Sereniſsimæ Celſitudinis tuæ indigna ſunt; neceſſum tamen eſt, ut, quemadmodum de ſuperioribus illis diximus, ita & de his, pro cognitione eorum indipiſcenda, verborum aliquid faciamus. Proinde nō dedignabitur Illa, qualia hæc ſint, breviter cognoſcere.* Botarge *igitur fiunt ex ovis cephali (Latini Mugilem dicunt) expolitis ſcilicet in duabus veſicis, cruore ejusdem piſcis ac ſale adhibito. Recentioribus corrupto verbo* Botarcha *vocantur, quaſi dicas* ὠοτάριχα, *hoc eſt, ova ſalita. Tan-*

Botarge.

ti autem hæc æstimantur, ut par ipsorum Venetiis duobus aut etiam quatuor aureis veneat. Post hæc principatum inter salsamenta tenet Caviaro *vulgò nuncupatū. Id verò ex Sturionis ovis ad litus Ponti Euxini præparatur: quæ stipata simul & condensata probè, sale condiuntur, & in cados reponuntur. Ejusdem Sturionis pulpæ condiuntur & ipsæ: indeq; caro conficitur, quam spinam sive dorsum paludis Mæotidos vocant. Hodiè* Zabach *nominatur. Solet etiam sale condiri piscis quidā, quem Moronam dicunt, cujus nulla nobis est noticia. Ejus tamen caro ex mari Danico advehitur. Apportantur & alii pisces saliti (quos Haleces dicunt) Sole indurati & exsiccati in Suetia & Nortvegia: Item Marluci vulgò dicti, quos duricie suâ vel ligno adsimilare possis. Nullum verò horum piscium Veteribus in usu fuisse credo.*

Caviaro.

Zabach.

Atque hæc quidem, Serenissime Domine, sunt res illæ, item artes, mores & consuetudines, de quibus dicendum putavi, ostendendo nimirum, Earum aliquas

Conclusio operis.

quas antiquitus quidem fuisse, sed intercidisse posteà: & contrà, aliquas noviter fuisse adinventas: ut hinc de Mundi hujus majestate, & multis præstantibus atq; egregiis arcanis cõstare possit. Cætera, quæ non ita magni momenti videbantur, tanquam indigna auribus Serenissimæ Celsitudinis tuæ omisi. Quæ, si forsan satisfactum minus à me fuerit, non dedignetur tamen sincerum & bonum illum animum intueri, quem ad inserviendum Ipsi fero promtissimum; Eidemq; cum humilima subjectione & reverentia manus exosculando me commendo.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Ad capitis hujus explicationem opus nobis esset Apitio illo, artis culinariæ ad omnem luxum archimagiro famosissimo, & tantum non *gurgite Nepotino*: qui inter alias lauticias, etiam Mullos pisces in garo enectos, sapidiores fieri docuit: quemadmodum & hœdi carnem à lupo morsam teneriorem fieri & delicatiorem esse; atq; ideò aliis jucunditate

Apitius archimagirus.

præcellere fuit creditum; ut non injuriâ forsan à Martiali tantoperè laudetur

Hœdus inhumani raptus ab ore lupi.

Equidem neque artis hujus scientiam mihi laudi admodum, neq; etiam inscitiam fraudi fore confido. Quod si quis tamen ita delicatus sit, ut & obsoniorum istorum cognitionem cum Pancirollo habere gestiat: poterit tam de Muria, quàm Garo (quibus *Botarge & Cavario* successisse videntur) tùm etjam de utriusque speciebus, itemque confectione sive præparatione consulere Johann. Langium, diligentissimè illa explicantem *lib.1. Epist.59.* Illud tantùm monuero, laudatū inprimis fuisse, & nobilitatum maximè id Gari genus quod ex intestinis piscium, Scōbrorum præsertim, cruenta illorum sanie eliquata in hunc modum præparabatur. Scōbrorum enim intestina cum embrochiis, eorum cruore & sale conspersa in vase fictili menses utplurimum duos sinebant tabescere, deinde fundo vasis pertuso id agebant, ut liquor iste in aliud vas illi substratum destillaret. qui tanti erat precii, ut nullus eo liquor, præter unguenta, pluris constiterit; singulis millibus aureorum permutantibus congios gari penè binos. Hinc liquamen istud

Muria & Garum.

Garum laudatissimum.

Aud fastuoso & superbo satis titulo appellatum fuit *Garum sociorum*. Sic enim Plinius *lib.9.cap.17.* M. Apicius, ait, ad omne luxus ingenium mirus, mullos in *sociorum garo* (nam ea quoque res cognomen invenit) necari præcellens putavit. Et Ausonius *ad Paulinum*: Scis, inquit, me id nomen Muriæ, quod in usu vulgi est, nec solere, nec posse dicere: cùm scientissimi Veterum & Græca vocabula fastidientes, Latinum in Gari appellatione non habeant. Sed quocunque nomine loquar, liquor iste *Sociorum* vocatur. Id Martialis significat, cùm ait:

Garum sociorum.

> *Exspirantis adhuc Scombri de sanguine primo*
> *Accipe fastosum, munera rara, garum.*

Fastosum enim pro *fæcoso* (ut vulgò habetur) rectè legi, ex manuscripto probat Hadr. Junius *lib.6. Animadvers. cap.17.* Reliqua à *Gulæ proceribus*, quos Plinius ita nominat *lib 6. cap.17.* erunt petẽda: & ad hanc rẽ benè faciẽtia scripsit Joh. Bruerinus de re cibaria *lib.10. cap.17.* Ego hîc finem facio: & quæ à candido hoc profecta sunt pectore, ea candori tuo, Lector benevole, commendo; nil dubitans, si quandoque exspaciatus fuerim longiùs, id

Gulæ proceres.

ob floridam illam rerum varietatem cum utilitate, ut ſpero, conjunctam, tibi non ingratum fore: multò verò etiam gratius, quòd etſi ab aliorum ſententia nonnunquam disceſſi, citra tamen illorum id fecerim injuriam; ab iis ſemper alieniſſimus, qui niſi obtrectatione & calumniis ad nomen nunquã ſe perventuros eſſe ſperant. Quòd ſi igitur hac moderatione mea tam opportuni ſilentii laudem, quàm tempeſtivæ vocis teſtimonium apud te fuero conſequutus, equidem voti mei ſummam me contigiſſe arbitrabor.

FINIS.

LEGUM QUARUNDAM SENSUS, HOC TRACTATU obiter indicatus.

l.qui-

Aa2 4

INDEX RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM.

Anti-

B.

INDEX.

D.

de-

INDEX.

dele-

æqua

Pro-

INDEX.

FINIS.